Fiii. 2807
IA 3911 P 1000/152. 123P4

Făscióra 1. *Octomvre 1878.* Anul III.

SCÓLA ROMÂNĂ.

Biblioteca Municipiului Timișoara

FÓIE LUNARĂ
pentru
înaintarea educaţiunei şi instrucţiunei.

Redactată de
VASILE PETRI.

ABONAMENTUL:	PRENUMERAŢIUNILE
Pe un an 4 fl. v. a. — pe o jumĕtate 2 fl. v. a. Pentru România: pe un an întreg un galben.	sunt a sĕ adresa la: Redacţiunea „Scólei Române“ în Sábiiŭ (Hermannstadt, N.-Szeben).

Ioan Amos Comenius.

Născut la 28 Mărţişor 1592, mort la 15 Noemvre 1681.

I.

Începem anul al treile din „Scóla Română“ cu biografia celui mai mare pedagog, din câţi au trăit când-va pe acest pământ, cu biografia lui Ioan Amos Comenius. Pedagogia nóstră de astădi nu are nicĭ un principiu, pre care Comenius sĕ nu-l fi esprimat în operele sale pedagogice înainte de acésta cu 200 de anĭ şi mai bine. Ce va sĕ ḑică acésta, înţelegem numai aducêndu-ne aminte, că până la Comenius pedagogia nu cunoscea alt mediu séu mijloc de cultură, decât limba latină, nu cunoscea altă ţintă, decât de a vorbi şi scrie corect limba acésta, nu cunoscea altă materie de învĕţământ, decât ceea ce sĕ cuprindea în lectura autorilor latinĭ, în fine nu cunoscea alt metod, decât învĕţarea de rost a lecţiunilor predate orĭ prelese. Comenius a reformat pedagogia din fundament. El ceru d. e. cu privire la educaţiune, ca grija, întărirea şi deprinderea corpului sĕ formeze o parte esenţială a crescerei; cu privire la instrucţiune, ca între obiectele de învĕţământ disciplinele reale sĕ ocupe un loc principal şi ca limba maternă sĕ sĕ înveţe înainte de limba latină şi paralel cu dînsa; în urmă cu privire

BIBLIOTECA CENTRALĂ A REGIUNII BANAT
P-62.888/1

la metod, ca învĕţământul sĕ fie mai întâiŭ de tóte natural séu firesc. Şi ce e mai mult, părerile sale nu sunt enunciaţiunĭ ocasionale, ci părţĭ ale unui sistem complet bine premeditat. Dar până a nu întra în amĕnuntele acestei materiĭ, fie-ne permis a împărtăşi o scurtă schiţă a vieţei sale.

Ioan Amos Comenius s'a născut în Moravia, în comuna Comnia, de unde i-sĕ derivă şi numele Comenius séu Comensky. Fiiŭ al unui morar simplu, el a rĕmas tinĕr de părinţĭ, din care causă prima sa educaţiune nicĭ nu a fost destul de îngrijită. Abia în etate de 16 anĭ începu dînsul a cerca o scólă latină, ér patru anĭ în urmă sĕ duse în Germania, spre a studia acolo, la universităţile protestante din Herborn (în Nassau) şi Haidelberg, teologia şi filosofia, cu scop de a sĕ face preot la secta religionară a „Fraţilor Bohemĭ“ (Böhmische Brüder), sectă căreia aparţinea şi dînsul şi carea avu de a îndura atâtea persecuţiunĭ din partea statului. Din Germania Comenius făcu în anul 1613 o escursiune în Holandia, cercetând mai ales cetatea Amsterdam, atât de scumpă lui în anĭ din urmă ai vieţei sale. În anul 1614 sĕ întórse în patrie pedestru şi morbos, unde fu ales mai întâiŭ de rector la scóla din Prerau, ér în anul 1618 de pastor în Fulnek (spre méḑăḑi dela Tropau), primind tot odată şi direcţiunea scólei de acolo. Din timpul acesta datézĕ primele sale încercărĭ literare. Dar în curênd activitatea sa a fost întreruptă prin persecuţiunile pornite asupra coreligionarilor sĕi. Nu mult după ce C. sĕ aşeḑă în Fulnek, mórtea ĭi răpi soţia şi copiĭ. În anul 1621 devastând Spaniolĭĭ oraşul Fulnek, Comenius îşĭ pierdu averea, biblioteca şi tóte manuscriptele sale. Lipsit chiar şi de oficiul sĕu bisericesc şi scolastic, în urma unui edict împĕrătesc, prin carele toţĭ pastorĭĭ fură esilaţĭ din Austria, Comenius trăí mai mulţĭ anĭ ascuns la un protector al seu, la boerul Sadovsky, în munţiĭ Bohemiei, aprópe de isvórele rîului Elbe, până când în fine la anul 1628 emigră, de împreună cu mai multe miĭ de coreligionarĭ, în Polonia, aşeḑându-sĕ în oraşul Lisa, pe atuncĭ centrul „Fraţilor Bohemĭ.“ Pentru a suporta mai uşor greul esilului, Comenius primí postul de rector al gimnasiului din Lisa, şi fiind că el nu era omul, carele sĕ calce orbesce în urmele altora, îşĭ reapucă de nou

studiile didactice, punêndu-sĕ tot odată în corespundinţă cu mai mulţi bărbaţi eruditi spre a sĕ înţelege cu ei asupra modului, de a sĕ reforma învĕţământul şi a sĕ scăpa de mechanismul, pre care nu-l putea suferi. În anul 1631 Comenius publică opul sĕu: „Ianua linguarum reserata“ (séu „uşa limbilor deschisă“), op epocal, carele în curs de 26 de anĭ a fost tradus în 12 limbĭ europene şi în mai multe limbĭ orientale. Un an în urmă apăru dela el o „fisică“, în carea cere, ca „în grădina naturei sĕ usăm de ochiĭ, urechile şi alte sensurĭ ale nóstre“, şi „în locul cărţilor mórte sĕ deschidem cartea vie a naturei.“ Cel mai celebru însă din tóte opurile sale a fost: „Didactica magna seu omnes omnia docendi artificium“ (adecă: Didactica mare séu artea de a învĕţa pre toţi tóte“), op scris dintru ântâiŭ în limba sa maternă, va sĕ ḑică in cea cehică, conceput încă în patrie pe la anul 1627 şi terminat în Lisa la anul 1638.

Tot din timpul acesta datézĕ si o scriere mai mică, dar nu mai puţin escelentă, despre prima educaţiune a copiilor; titlul sĕu este: „Învĕţăturile scólei materne“.

Prin scrierile acestea Comenius îşĭ făcu un nume ilustru, de care sĕ folosi spre a aduna ajutóre pentru nefericiţiĭ sĕi coreligiunarĭ, pre carĭ îi iubia cu tótă ardórea unui adevĕrat părinte. În semn de mulţămită acestia îl aleseră mai ântâiŭ de episcop al „fraţilor“ din Bohemia şi Moravia, ér mai târḑiŭ de „episcop senior“ séu „preside în sinod“, demnitate, ce Comenius o purtă până la mórtea sa.

Mulţi chiar şi din ţerĭ depărtate cereau dela el a le recomanda instructorĭ cvalificaţi séu a le primi fii în institutul sĕu. Parlamentul din Anglia, regele din Franţia şi cancelarul Oxenstierna din Svedia îl învitară a sĕ însărcina cu reorganisarea scólelor din ţéra lor.

Comenius primi învitarea din urmă şi sĕ strămută cu locuinţa în oraşul Elbing din Prusia, ca sĕ fie mai aprópe de Svedia. În primăvara anului 1650, la învitarea principelui Rakoczy din Ungaria, Comenius sĕ duse spre acelaşĭ scop la Şaroş-Patak, unde petrecu 4 anĭ. Productul principal al activităţiĭ sale literare de aicĭ a fost renumitul op: „Orbis pictus“ (séu „lumea zugrăvită“); a continuat şi o lucrare începută mai înainte — „Pansophia“ —

carea însă nu s'a terminat nicĭ odată. Întors la Lisa în Iuniu 1654, Comenius nu rĕmase aicĭ decât până în anul 1656, când Polonii devastară acest oraş în modul cel mai cumplit. Atunci Comenius, pierdêndu-şĭ, pentru a doua óră în modul acesta, tótă averea şi abia scăpând cu viéţa, sĕ strămută la Amsterdam, unde petrecu până la mórte, stimat de toţĭ, ba de unĭi chiar invidiat pentru venitele pecuniare, ce şi-le câstiga din case avute cu instrucţiunea privată. El muri la Narden lângă Amsterdam.

Comenius a fost un bărbat din cei mai activĭ. Adelung ḑice, că ar fi scris preste 90 de opurĭ, din carĭ însă pre noi ne interesézĕ mai ales 4: „Ianua linguarum reserata“, „Didactica magna“, „Orbis pictus“ şi „Schola materna.“

II.

„Ianua“ s'ar părĕ la prima vedere, că sémênă mult cu cărţile de conversaţiune francesă, italiană, englesa etc. din timpul nostru; am face însă lui Comenius o mare nedreptate, asĕmênând „Ianua“ sa cu aceste fabricate uşóre. El a lucrat aprópe trei anĭ la cartea acésta, şi privindu-o mai de-aprópe, ne convingem îndată, că compunerea ei l'a costat în adevĕr mult studiu şi multă ostenélă. Succesul seu estraordinar însă este a se atribuí marilor principiĭ didactice, pe carĭ autorul s'a basat atât la alegerea, cât şi la tractarea materiei. Ce privesce punctul prim, Comenius s'a nevoit a alege o materie interesantă, va sĕ ḑică o materie de o valóre durabilă şi demnă de studiul junimei; astfel cartea tractézĕ în 100 de capitule: crearea lumei, elementele, firmamentul, mineralele, plantele, animalele, corpul şi spiritul omului, activităţile omenescĭ (între carĭ mai tóte meseriile), referinţele vieţei (între carĭ căsătoria, înrudirea şi nascerea), oraşul, biserica şi comuna, diferitele religiunĭ, deregătoriile, domnitorul şi statul, rĕsboiul şi pacea, după carĭ urmézĕ: scóla şi instrucţiunea, sciinţele, virtuţile, conversaţiunea erudită, jocurile de distragere, mórtea şi înmormêntarea, provedinţa divină şi ângerii.

Precum sĕ vede, materia e cât sĕ póte mai completă şi bine organisată, pentru că Comenius ţinea tare la principiul, ca învĕţă-

mêntul sĕ fie lipsit de lacune, carĭ îngreună înţelegerea lecţiunilor următóre.

Tot aşa de interesantă şi instructivă este tractarea însaşĭ a materiei. „Ianua“ are de scop a învĕţa pre elevĭ o limbă străină cu ajutorul limbei materne, în ediţiunea originală: limba latină cu ajutorul limbei cehice. Principiul conducător aicĭ este: cugetarea şi vorbirea trebue sĕ mérgă mână în mână.

Cartea conţine 8000 de vorbe, aplicate în 1000 de ḑicerĭ séu propositiunĭ, carĭ la început sunt scurte şi simple, după aceea tot mai lungĭ şi mai compuse. Nimic din ce este necesar nu lipsesce, tóte stau la lucul lor. Cuvintele sĕ aplică tot de-a-una mai întâiŭ în sens propriu, după aceea urméză omonimele; sinonimele sĕ tractézĕ împreună cu contrariele. În tot locul sĕ face provocare la partea sintactică séu formară a gramaticei.

III.

„Didactica magna“ nu este o didactică în înţelesul de astăḑĭ al cuvêntului, ci mai mult o enciclopedie pedagogico-didactică. Scopul final al omuluĭ, ḑice Comenius, este în cealaltă lume. Viéţa cerésc̆ă este perfecţiunea corpului şi a sufletului, perfecţiune, ce sĕ prepară încă din lumea acésta, astfel, că în pântecele mamei sĕ prepară corpul pentru viéţa următóre, ér viéţa pământéscă prepară spiritul pentru viéţa cerésc̆ă. Problema finală a tótă educaţiunea este de a conlucra la înnoirea paradisului bisericesc. Aşa ne învaţă şi Christos, că educaţiunea este mijlocul cel mai bun în contra corupţiunei omenescĭ. Juneţa este timpul, când trebue sĕ sĕ încépă regenerarea omenimei. A educa cu ingrijire însemnéză, a feri junimea de corupţiunea din lumea acésta, a face sĕ mugureze germenii virtuţiĭ, în fine a o conduce la cunóscerea lui Ḑḑeu, la cunóscerea de sine şi a tuturor lucrurilor din lume. Dar cum sĕ întemplă educaţiunea? Prin desvoltarea facultăţilor naturale. Nu este de lipsă a introduce ceva din afară în om, ci numai a desvolta dispositiunile şi stimuliĭ, ce natura a sĕdit în el. Omul însă este dispus dela natură spre trei lucrurĭ: spre învĕ-

ţătură, virtute şi religiune. Şi cine să créscă junimea? Părinţii. Ei însă astăḑi nu sunt în stare a face acésta, ci au lipsă de ajutorul altora.

„O, voi domnitorii lumei“, esclamă Comenius, „şi voi servitorii bisericei, daţi părinţilor ajutorul de lipsă spre a întemeia scóle! Căci décă este, ca biserica, statul şi familia se înfloréscă, trebue să prospereze mai întâiŭ scóla, acéstă oficină umanitară.“ Scólele sunt chiemate a îndeplini opera începută de părinţi. Tótă cetatea, tot oraşul şi tot satul să-şi aibă scóla sa; toţi copii să âmble la scólă, fără deosebire de stare, avere şi secs, căci toţi au acelaşi scop, toţi sunt făcuţi după tipul şi asemênarea lui Dḑeu. Dar ni-să va ḑice: Ce să va alege de noi, când toţi meseriaşii, plugarii şi servitorii, ba chiar şi muierile vor fi literaţi? Eu răspund: toţi vor fi în stare a cugeta bine, a simţi bine şi a face bine.“

Dar scólele trebue nu numai înmulţite, ci şi reformate, pentru că cele de astăḑi sunt numai chin pe capul scolarilor, în carî să neglige crescerea religiósă şi morală, şi carî nu fac spor nicî în învĕţătură. Reforma să să estindă asupra timpuluî, asupra materiei de învĕţământ şi asupra metodului. Să imităm, ca întru tóte, aşa şi aicî natura. Metodul să fie astfel, ca scolariî să pótă învĕţa: sigur, uşor, solid şi iute. Drept aceea sunt patru grupe de regule didactice.

Prima grupă, care privesce învĕţarea sigură, cuprinde 9 puncte.

1. Natura ţine sémă de timpul potrivit. De aicî resultă regulele: 1. Cultivarea omului să să încépă în primăvara vieţii, adecă în pruncie. 2. Orele dimineţei sunt cele mai acomodate pentru studiu. 3. Materia de învĕţământ să să alégă şi distribue după etatea scolarilor, astfel, ca acestia să nu fie siliţi a învĕţa ceva, ce nu înţeleg.

2. Natura îşi prepară mai întâiŭ materia, apoi îi dă forma cuvenită. De aicî urméză: 1. Întâiŭ cultivarea minţii (= ideî), apoi a limbei. 2. La învĕţământul limbistic: întâiŭ autorul séu lectura, apoi gramatica. 3. La gramatică: întâiŭ esemplele, apoi regula. 4. Întâiŭ disciplinele reale, apoi cele mehanice. 5. Cărţile

şi celelalte mijlóce de învĕţămênt sĕ sĕ procure la timp şi sĕ sĕ aducă în scólă tot de-auna înainte de a sĕ începe instrucţiunea.

3. Natura îşĭ alege pentru scopurile sale obiecte corespundĕtóre şi le prepară până corespund deplin scopului. Prin urmare: 1. Scolariĭ trebue preparaţĭ de-ajuns pentru fie care disciplină, ca astfel spiritul lor sĕ fie susceptibil de învĕţăturile următóre. 2. Sĕ sĕ delăture tóte piedecele din calea scolarilor.

4. Natura nu sĕ încurcă la lucrurile sale, căcĭ îndeplinesce pre fie care de sine; de aceea şi la învĕţătură sĕ urmeze tot numai câte o greutate de odată.

5. Natura procede la tóte lucrurile sale din lăuntru în afară. Drept aceea mai întâiŭ sĕ sĕ formeze preceperea, apoi memoria, după aceea limba şi mâna; preceperea însă sĕ sĕ formeze în tot modul şi cu tot de-adinsul.

6. Natura începe prin a pune o basă comună, apoi desvóltă operaţiunile speciale. Pentru aceea: 1. Şi la învĕţătura din scólă sĕ sĕ pună un fundament comun prin învĕţămêntul întuitiv astfel, ca studiile următóre sĕ nu fie decât desvoltarea mai departe a elementelor primitive. 2. Tótă limba, tótă sciinţa şi tótă artea sĕ sĕ înveţe mai întâiŭ în liniamintele cele mai simple, ca astfel scolarul sĕ-şĭ pótă forma dela început o idee asupra întregului.

7. Natura nu face sărituri, ci procede gradat, de unde urmézĕ: 1. Tótă materia de învĕţămênt sĕ sĕ împartă în clase astfel, ca primele lecţiunĭ sĕ gătéscă calea lecţiunilor următóre. 2. Fie care an, fie care lună, fie care ḑi şi oră sĕ-şĭ aibă pensul seu separat. 3. La împărţirea timpului şi a pensurilor sĕ sĕ pórte grijă, ca sĕ nu sĕ tréca ceva cu vederea séu sĕ sĕ tracteze întors.

8. Natura începênd un lucru, nu odihnesce până nu l'a terminat cum sĕ cuvine; de aceea: 1. Scolariĭ sĕ nu sĕ demită dela scólă, până nu-şĭ vor fi îndeplinit cultura lor întelectuală, morală şi religiósă. 2. Tot lucrul început sĕ sĕ continue cu stăruinţă, până sĕ gată. 3. Tótă negligenţa şi abaterea dela ordinea introdusă e strîns oprită.

9. Natura sĕ feresce de ce este stricăcios şi în contraḑicere; de aicĭ urmézĕ: 1. Scolariĭ unei clase sĕ nu aibă decât un fel

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ TIMIȘ P-62.888-A

de manuale. 2. Cărţile să fie compuse astfel, ca să-să pótă numi cu drept cuvênt fântâni de înţelepciune, moralitate şi pietate. 3. Însoţiri nemorale să nu să tolereze nicĭ în scólă, nicĭ afară de scólă. 4. Scóla să fie la un loc liniscit şi sănĕtos.

Tot astfel tractézĕ Comenius şi celelalte 3 grupe de regule didactice, cerênd necontenit, ca natura să fie conducătórea învĕţătorului. Noi, ca să economisăm cu spaţiul, ne vom margini a reproduce numai regulele propriĭ, lăsând la o parte derivarea lor din legile naturei.

Pentru ca învĕţământul să fie uşor séu plăcut, să cere: 1. Să să încépă de timpuriŭ, până a nu întra confusiune în capetele scolarilor. 2. Să să prepareze de-ajuns. 2. Să procédă dela ce este mai esenţial la ce este mai accidental, dela ce este mai bătător la ochĭ la ce este mai ascuns etc. 4. Să procédă dela uşor la mai greu. 5. Să nu îngreune pre scolarĭ cu prea multă materie. 6. Să propăşéscă încet. 7. Să nu facă silă scolarilor, propunênd materiĭ, pentru carĭ scolariĭ nu au nicĭ un interes. 8. Să să împărtăşéscă la învĕţătură tóte sensurile scolarilor. 9. Să să aibă în vedere folosul celor de învĕţat. 10. Să să propună tóte după acelaşĭ metod.

Învĕţământul va fi solid (temeinic, fundamental): 1. Dacă să vor propune tot lucrurĭ folositóre. 2. Dacă din lucrurile folositóre nu să va lăsa nicĭ unul la o parte. 3. Dacă la tóte învĕţăturile să va pune un fundament solid. 4. Dacă acest fundament va fi tot odată destul de afund. 5. Dacă tótă învĕţătura se va basa numai pe fundamentul acesta. 6. Dacă despărţemintele din scólă să vor face cu tótă luarea aminte. 7. Dacă cele următóre să vor îmbina pururea cu cele precedente. 8. Dacă să vor îmbina şi materiile amogene. 9. Dacă învĕţăturile să vor ordina în conformitate cu preceperea, memoria şi limba scolarilor. 10. Dacă cele învĕţate să vor deprinde necurmat.

În fine ca scolariĭ să pótă învĕţa iute, să cere: 1. Ca într'o scólă séu încai într'o clasă să instrueze un singur învĕţător. 2. Ca la acelaşĭ obiect să să foloséscă un singur autor. 3. Ca tótă clasa să aibă acelaşĭ lucru (învĕţământ univesal, nu individual). 4. Ca tótĕ să să înveţe din fundament, pe scurt, dar simburos.

intimă, încât unui popor póte la început sĕ-i lipséscă vre-unul din elementele necesare culturei sale; limba însă nicĭ odată. Ea îl însoţesce pretutindenĭ şi primesce asupră-i urma neperitóre a tuturor vicisitudinilor, prin care a trecut poporul, a tot ce el a simţit şi a cugetat; într'un cuvênt: ea este o adevĕrată oglindă a vieţiĭ lui intime, pentru care cu drept cnvênt am puté ḑice, că „limba e însaşĭ naţiunea,“ după cum Buffon a ḑis, că „stilul este omul.“

Din aceste puţine cuvinte, sunt sigur, că d-vóstră presimţiţĭ deja, de câtă importanţă póte fi pentru noi studiul limbei nóstre naţionale. Lucrul devine încă şi mai evident din alăturarea cu studiul istoriei, pre care în genere eleviĭ o învaţă mai de preferinţă. Aşa, dacă observăm bine, vedem că, în timp ce istoria ne vorbesce despre fapte mai mult esterne, cum d. e. rĕsbóie, cuceririĭ, tractate, emigraţiunĭ, resturnăriĭ etc., care cu tótă varietatea de timp, de loc şi de moraluri, totuşi presêntă o monotonie obositóre; — limba atrage atenţiunea nóstră cătră o voce, care ne vorbesce şi ne arată însuşĭ secretele inimei şi ale inteligenţiĭ. Óre nu e mai important studiul acela, care ne descopere tot ce un popor a cugetat şi a simţit dela nascerea sa şi până astăḑĭ, decât acela, care ne descrie viéţa lui în tot ce are, mai mult séu mai puţin, comun cu celelalte popóre? Dar se va ḑice póte: „cum rĕmâne cu istoria critică?“ Ei bine, la acésta sĕ rĕspunde, că istoria, chiar când din narativă tinde a deveni critică, tot rĕmâne mai pre jos decât istoria limbei; căcĭ dacă cea d'întâiŭ ne arată causele şi efectele evenimentelor, cea ḑin urmă ne descopere tot ce un popor are mai intim şĭ mai individual; ea ne face cunoscut tabelul faptelor sale morale şi intelectuale, singurele în stare de a caracterisa gloria şi activitatea proprie a unei naţiunĭ, singurele în stare de a descoperi viéţa în tot ce un popor are propriu şi mai secret, şi a ne face sĕ ne urcăm chiar la originea, chiar la isvorul mărirĭi şi scăderĭi sale.

Nu voiŭ trece mai departe cu aproprierile. Atâta vĕ întreb numai: dacă noi studiem în mod obligător atâtea sciinţe şi mai cu sémă atâtea limbĭ străine, cu cât mai mare interes n'ar trebuí sĕ studiem limba nóstră mamă, pentru ca aşa sĕ putem face cunoscinţă cu geniul poporului român, cu desvoltarea sa morală şi intelectuală, cu simţemintele, ideile şi aspiraţiunile sale, într'un cuvênt, cu tot ceea-ce a cugetat, cu tot ceea ce a simţit şi a dorit poporul român dela nascerea sa şi până astăḑĭ? În tot de-auna, la orĭ ce reminiscenţă, la orĭ ce suvenire a generaţiunilor trecute, inima, sufletul nostru simte o viuă placere şi bucurie. Cu cât mai mult n'au sĕ tresalte de bucurie inimele nóstre, când va fi vorba de generaţiunile române trecute, când va fi vorba de a ne întreţiné cu acele figurĭ mărețe, care cu tótă amorţéla şi asprimea timpurilor, sacrificară

totul pentru cultivarea limbei, pentru deşteptarea şi luminarea naţiunei române, pentru întărirea măreţului edificiu naţional, cu care ne mândrim astăđi înaintea lumei?

Nu avem pretutindenĭ de a susţiné, că Româniĭ au şi ei pre Omer şi pre Dantele lor. Acésta ar fi o lipsă de modestie. Dar ceea ce nu trebue sĕ ne sfiim a susţiné este: că avem şi noi o literatură, care dovedesce, că limba română sĕ adaptézĕ de minune pentru tóte formele şi genurile literare; că avem şi noi o limbă, pre care analisându-o orĭ cine, va vedé că e aptă a esprime orĭ ce cugetărĭ, orĭ ce simţeminte.

Da, d-lor, avem şi noi o literatură fórte variată prin formele sale, fórte fecundă prin ideile şi simţĕmintele ce transpiră, fórte instructivă prin învĕţăturile nobile şi patriotice, cu care sĕ potem recrea şi gustul, şi inima, şi inteligenţa nóstră: avem o limbă clară, sonoră, maleabilă, plină de abundanţă şi precisiune; o limbă care, — fără a pretinde sĕ întrécă în pompă şi maiestate pre cea spaniolă, în graţie şi flesibilitate pre cea francesă, în dulcéţă şi întonaţiune pre cea italiană, — totuşĭ satisface pe deplin esigenţele estetice, ajunge pentru espresiunea ideilor şi simţemintelor nóstre şi, cu tótă diversitatea aparentă a eufoniei şi a derivaţiunei, e demnă de a figura alături cu celelalte sororĭ, putênd sĕ-i đicem cu poetul:

„Facies non omnibus una,
Nec diversa tamen, qualem decet esse sororum.“

Aşa, d-lor, orĭ care sĕ fie punctul de vedere, din care s'ar judeca cestiunea, acest studiu sĕ împune ca o necesitate inevitabilă pentru toţĭ membriĭ unei naţiunĭ, fără distincţiune de clasă şi posiţiune socială. Cu deosebire pentru omul cult, el sĕ împune ca o condiţiune, ca o datorie din cele mai imperióse; căcĭ orĭ care sĕ fie cariera séu specialitatea, ce ar îmbrăţişa, nu póte sĕ nu facă studiĭ serióse asupra limbei. Aceste, pe lângă regulele formalĭ ale vorbiriĭ şi ale scrieriĭ corecte, îl învaţă sensul cuvintelor, valórea lor precisă şi esactă, usul cel regulat şi sigur al limbei, în fine, mijlócele pentru espresiunea fidelă a cugetăriĭ, pentru înţelegerea şi întrebuinţarea corectă a limbei nóstre naţionale. Numai făcênd şi cunoscênd bine aceste, póte cine-va da sbor activităţiĭ sale intelectuale, póte pune ordine în cugetărĭ şi clasifica cu uşurinţă concepţiunile minţiĭ sale. Afară de acésta, unui om cu óre-care cultură nu-i este permis a fi nesciutor de problemele şi cestiunile, ce sĕ agită cu privire la limba sa, a nu cunósce bogăţia şi lipsele literaturei sale naţionale, a nu sci, în fine, care sunt laurele căpĕtate şi care sunt încă de cules pe căile neâmblate până astăđi de poeţiĭ şi prosatoriĭ nostri.

Mai pre sus de tóte, d-lor, pentru toţĭ fără deosebire, este o datorie fiiéscă cătră patrie aceea, de a ne studia şi cultiva limba. Limba a fost

cel mai puternic element al esistinţei nóstre naţionale; limba apĕrată timp de 17 secole contra viscolelor şi calamităţilor de tot felul, ne-a scăpat de perire; limba în tot de-auna ne-a însuflat nóuĕ forţe de viéţă şi de resistenţă; ea ne-a servit de sentinelă contra tuturor valurilor străine şi după espresiunea grafică a nemuritorului Quinet: „a fost singura marcă de noblĕţă în mijlocul barbarilor, de care am fost încungiuraţi.“

Sĕ studiem dar, d-lor, limba ţerei!

În momentele critice, prin care străbate iubita nóstră patrie, astădĭ mai mult decât orĭ când, suntem datorĭ sĕ ne apropiem şi sĕ ne stringem toţĭ cu dragoste în giurul acestui scut puternic al naţionalităţiĭ nóstre.

Sĕ ne iubim, d-lor, limba şi sĕ căutăm în studiul ei asil şi mângăiere sufletelor nóstre amărite şi comprimate! Sĕ ne aducem tot de-auna aminte, că nicĭ funinginea seculară a panslavismului, nicĭ sdrenţele înveninate a fanariotismului n'au fost în stare sĕ ni-o strice, necum sĕ ni-o piérdă; că în mijlocul atâtor înundaţiunĭ şi incendiĭ, prin limbă ne-am conservat şi esistinţa, şi forţa, şi drepturile nóstre naţionale; că, în fine, limba este cel mai preţios tesaur, ce ni-au lăsat de moştenire antecesoriĭ nostri, şi că prin urmare, întocmai ca fiiul cel bun, avem datoria nu numai sĕ conservăm, dar încă sĕ şi înmulţim moştenirea ce am primit...

„Urmaşilor mei Văcărescĭ!
Las vouĕ moştenire:
Crescerea limbei românescĭ
Şi a patriei iubire,“

a ḑis neuitatul poet Văcărescu.

Aceste învĕţăturĭ patriotice sĕ fie pururea devisa vieţiĭ nóstre, pentru ca sĕ asigurăm progresul culturei naţionale, mărirea şi prosperitatea patriei. —

Geometria în scóla poporală.

a) Folosul geometriei.

Deşi legea ţerei pentru instrucţiunea poporală publică nu amintesce geometria între obiectele de învĕţământ ale scólei poporale, ministrul însă în „instrucţiunea“ sa respectivă a primit şi acest obiect între celelalte. Şi cu tot dreptul; căcĭ folosul lui atât formal cât şi material e fórte însĕmnat.

Regularitatea formelor geometrice face pre copil capabil de a destinge obiectele cele regulat formate de cele aşa ḑicênd fără formă (amorfe). Prin contemplarea atentivă a formelor geometrice sĕ deştéptă simţul pentru regularitate, sĕ agerésce mintea, sĕ suscită imaginaţiunea şi medi-

taţiunea şi sĕ desvóltă iubirea adevĕrului; prin tóte acestea copilul îşĭ câştigă siguritate şi soliditate în judecare şi statornicie în viéţă. În modul acesta formele geometrice contribue în cât-va chiar şi la formarea caracterului. Écă folosul formal al geometriei!

Încât pentru folosul material, sĕ ascultăm pre renumitul pedagog *Kehr,* cum caracteriséză dînsul folosul practic al geometriei:

„Folosul material al geometriei pentru popor sĕ arată cu deosebire în afacerile vieţiĭ civile; căcĭ cele mai multe lucrurĭ industriale sĕ basézĕ pe calculărĭ matematice. Dacă zidarul voesce a calcula volumul cubic al unui zid şi de aicĭ cvantitatea materialui necesar; de vré bărdaşul sĕ clădéscă o casă şi sĕ pregătéscă planul clădiriĭ dimpreună cu preliminarul de spese; de vré mĕsarul sĕ determine volumul cubic al unui bloc (butuc), spre a puté calcula preţul lui; de voesce putinarul (dogarul) séu tinichierul sĕ compute, cât de marĭ sĕ facă vasele; de vré faurul séu lăcătarul, mechanistul séu strugarul sĕ calcule séu sĕ desemne obiectele făcute séu făcênde: toţĭ acestia, precum şi măestrul, ce lucră în lemn, piétră, metal, etc. au lipsă neapĕrată sĕ scie geometria, fiind-că prin cercărĭ nesigure sĕ risipe numai la material, banĭ, timp şi putere scumpă de lucru. — Dar nu numai industriaşului, ci şi economului rural i-ar prinde fórte bine sĕ posédă elementele acestei sciinţe.“

b) Metodul geometriei.

E un adevĕr vechiŭ, constatat prin cuvintele marelui filosof Aristotele, că: „nimic nu e în spirit, ce n'a fost mai înainte în sensurĭ.“ Basa desvoltărĭĭ spirituale e intuiţiunea sensuală. Noţiunile, esperinţele şi cunoscinţele nóstre s'au născut în spirit prin subsumare inductivă dela concret la abstract, dala sensual la suprasensual, dela individual la general şi universal, dela esemplu la regulă şi lege. De aceea dice Diesterweg, că „omul numai prin intuiţiune pĕtrunde în fiinţa lucrurilor şi că numai dînsa produce în noi zel pentru învĕţătura şi cultura cea adevĕrată.“

Învĕţătorul poporal, ţinênd cont de aceste adevĕrurĭ psichologige, sĕ va nevoĭ a-şĭ face învĕţămêntul intuitiv, dacă voesce sĕ înlesnéscă preceperea şi sĕ escite interesul elevilor. Sĕ cercetăm acum, întru cât învĕţătorul póte corespunde acestei recerinţe cu privire la propunerea geometriei.

Nicăirĭ principiul intuiţiunei nu sĕ póte aplica mai bine, decât la propunerea geometriei. Tóte adevĕrurile din geometrie sĕ pot observa la figurile şi modelele geometrice. Ar greşi decĭ învĕţătorul, carele ar crede, că sĕ póte esplica şi descrie un adevĕr séu o lege geometrică fără de a construí figura séu a pune în vederea scolarilor modelul cutare. Aşa numitele frase séu vorbe góle, lipsite de intuiţiunea sensuală a obiec-

tului concret, nu produc nici când întipuiri esacte. E necesar, ca învĕţătorul sĕ sĕ foloséscă la propunerea geometrieĭ nu numai de figurĭ desemnate, ci şi de alte mijlóce întuitive. O cólă de hârtie póte servi pentru a arăta paralelogramele, şi tăindu-o în direcţiunea diagonală — triunghiurile. Cu un fir de aţă, înfăşurat în giurul unei rotiţe, sĕ póte arăta periferia şi diametrul unui cerc, demonstrând tot odată, că diametrul sĕ cuprinde în periferie de $3^1/_7$ orĭ.

Dacă însă avem mare lipsă de mijlóce intuitive la propunerea planimetriei, apoi ele sunt chiar indispensabile la tractarea stereometriei, fiindcă din figurile desemnate cu creta pe tablă séu cu cerusa pe hârtie nu sĕ pot vedé tóte laturile obiectelor, şi astfel intipuirea acestora ar rĕmâné mancă. Modele de lemn, de lut, de drot, de papir etc. sunt necesare spre a arăta şi a desvolta noţiunile relative la unghiŭ, margine, dungă séu muchie, linie, suprafaţă, corp etc. Decĭ prima regulă didactică la propunerea geometriei este: *Instrucţiunea din geometrie trebue sĕ fie intuitivă!*

Dar intuiţiunea singură nu este de ajuns spre a precepe un obiect deplin. Scolarul contemplator este pasiv faţă de obiectul contemplat, el sĕ află în stare de receptivitate. Trebue însă sĕ devie activ şi productiv. Activitatea de sine produce în spirit idei originale despre obiectul respectiv. Productivitatea elevului sĕ deştéptă prin întrebărĭ, ce privesc obiectele contemplate. Sĕ cere însă, ca întrebările sĕ urmeze după un plan statorit din capul locului. Întrebările au de scop a conduce pre elev, ca sĕ sĕ rădice prin inducţiune dela casurĭ singuratice la casurĭ generale, dela esemplu la regulă şi lege. Decĭ forma cea mai bună pentru propunerea geometriei este forma întrebătóre séu heuristică, pentru că în modul acesta elevul este silit a-şĭ da sémă de cele observate; omul însă numai atuncĭ póte sĕ vorbéscă consciŭ despre un lucru, dacă l'a înţeles deplin şi ş'a format o opiniune despre dînsul. Decĭ limba séu vorba încă adauge la chiarificarea ideilor, precum de altă parte ideile chiare produc şi ele limbă chiară. Mai este şi alt avantagiŭ în acéstă formă întrebătóre şi desvoltătóre tot odată şi adecă: elevii instruiţĭ astfel nu cad uşor în apatie séu nepĕsare de lucru. Activitatea de sine şi productivitatea deştéptă interes, zel şi iubire spre lucru, învĕţătură şi sciinţă.

Din contră aplicând învĕţătorul la geometrie forma acroamatică séu comunicătóre, nu va produce nicĭ-odată resultatele arătate mai sus. Causa sĕ póte înţelege uşor din cele espuse.

Decĭ adoua regulă didactică la propunerea geometriei e: *„Unica formă aplicabilă la predarea geometriei este forma erotematică-heuristică, adecă desvoltătóre.“*

Scóla poporală are sĕ pregătéscă pre elevĭ pentru viéța practică. Scopul material al geometriei e practic, prin urmare nicĭ instrucțiunea sĕ nu desconsidere acest postulat al vieții, ci înaintând cultura formală, sĕ țină cont în acelaș timp și de cultura materială a elevilor. Împreunarea organică a ambelor scopurĭ este necesară și la obiectul, ce tractăm; căcĭ mintea scolarului sĕ luminéză numai așa, dacă el e în stare a aplica în viéța practică adevĕrurile recunoscute. Nu e destul a-i esplica adevĕrul unei legĭ geometrice, ci trebue a-l pune în posițiunea de a face deducțiunile posibile, de a aplica legea la casurĭ singulare si de a resolvi probleme relative la legea cutare. Spre scopul acesta sĕ sĕ dea scolarilor cât mai multe probleme spre resolvire, precum și construcțiunĭ, carĭ sĕ sĕ esecute cu ajutorul instrumentelor respective (lineal, circiniu etc.). Scolariĭ sĕ mĕsure nu numai cu creta pe tablă mărimĭ imaginare, ci sĕ esă la fața locului și sĕ esecute în pracsă lucrările necesare; mai departe sĕ-șĭ compună înșiĭ tóte modelele geometrice din lem, hârtie, drot și vor avé cu mult mai mare bucurie și folos, decât când le-ar căpĕta de-a gata. Decĭ a treia regulă relativă e: *„La propunerea geometriei sĕ sĕ considere și scopul practic.“*

Acestea trei regule: a intuițiunĭ, a activităților de sine și a producțiunei practice, au valórea lor nu numai la propunererea geometriei, ci și la celelalte obiecte de învĕțămĕnt din scóla poporală. Nu este însă ertat a-le separa unele de altele, căcĭ ele numai împreună pot produce resultatele dorite.

În cele următóre ne vom încerca a aplica aceste indigitațiunĭ metodice la propunerea practică a geometriei în scóla poporală.

L.

Din computul cu frângerĭ vulgare.

De prof. **V. Gr. Borgovan.**

Frângerile vulgare sunt grele pruncilor și le fac mult nĕcas, cu deosebire celor mai târdți séu mai debilĭ la minte. Tocma pentru aceea tractarea lor cere multă atențiune, pregătire consciențiósă și labóre încordată din partea învĕțătorului. — Altcum planul de învĕțămĕnt ușoréză sarcina învĕțătorului întru atâta, că pune frângerile după computul cu numerĭ decimalĭ și compușĭ séu complecșĭ, *) va sĕ dică, în clasa séu în despărțemêntul ultim, când facultățile spirituale ale pruncilor sunt deja

*) A se vedé „Metodul computului“ în scóla poporală de V. L. Borgovan, pag. 5; „Sistemul metric“, manual pentru înv. de B. Petri, pag. 120—121; „Scóla Română“, an. I. pag. 95.

binișor desvoltate și oțelite. Acéstă împregiurare va remunera ostenelele învĕțătorului — pre lângă o bună tractare metodică. Vorba este numai, cum s'ar puté tracta mai nimerit frângerile vulgare? După a mea convingere numai atuncĭ vom puté ajunge în acéstă materie la resultate îmbucurătóre, dacă vom aplica și la frângerĭ (cel puțin la început) metodul urmat la computul cu numerĭ simpli, va sĕ ḑică: tractarea *intuitivă*, carea sĕ póte reduce la următórele momente: *„Tótă frângerea nóuă trebue privită mai întâiŭ de sine, adecă desvoltată pe calea intuițiunei, înfățișându-sĕ prin obiecte concrete, apoi asemĕnată și mĕsurată cu numerĭ cunoscuțĭ* (întâiŭ cu întregĭ, apoi cu alte frângerĭ), *așa, ca la fie care frângere sĕ sĕ tracteze cele patru specĭ séu operațiunĭ.**) Acest metod îl recomândă împregiurarea susținută astăḑĭ de cei mai mulți pedagogĭ, carĭ, basați pre esperință îndelungată, împreunată cu cunoscințe fundate ḑic, că „computul este de a sĕ emancipa de sub formalismul speciilor și a face din fie care numĕr — fie acela întreg séu frângere — o individualitate matematică.**)

Pentru de a arăta cetitorilor „Scólei Române“, cum este de a sĕ aplica acest metod individualisător și la frângerĭ, mi-am propus a tracta unele esemple după dînsul.

Mai întâiŭ însă îmĭ permit a reproduce, din „Manualul“ amintit deja, următórele regule pentru tractarea computului în genere:

1. Învĕțătorul sĕ grijéscă cu tot de-adinsul mai întâiŭ de aceea, ca scolariĭ sĕ pricépă cum sĕ cade cele propuse. 2. Pentru acésta învĕțămêntul din comput sĕ fie cât sĕ póté de întuitiv. 3. Învĕțămêntul sĕ fie practic — conținênd teme din viața practică, cu numerĭ mĕrunțĭ, tractând cu deosebire mĕsurĭ diverse și monete din țéra proprie. 4. Inainte de a propune ceva nou, repetéză cele învĕțate și aduce cele nouĕ în legătură cu cele vechĭ; căcĭ computul e ca un lanț (catenă), în care fiecare lecțiune stă în legătură cu cea trecută și venitóre. 5. Fiecare propunere trebue deprinsă, până când pruncĭĭ ajung la desteritate (deprindere) perfectă. 6. Computul sĕ deprinde tot de-auna mai întâiŭ în cap (de rost) și apoi pe tablă (în scris). 7. La comput în scris grijesce învĕțătoriul, ca învĕțăceiĭ sĕ facă cifre cât numai sĕ póte de frumóse. 8. La comput sĕ sĕ considere mai vîrtos scopul formal, adecă așa sĕ sĕ tracteze computul, încât pruncĭĭ tot de-auna sĕ cugete. Acésta sĕ va întêmpla, dacă pruncĭĭ vor computa mai mult în cap decât cu cifre (v. punct 6), și dacă învĕțătorul va conduce pre scolarĭ prin întrebărĭ, ca eĭ înșĭ-și sĕ afle modul deslegărei temelor. 9. Chiar pentru acésta

*) „Met. Comp.“ pag. 10!

**) „Scóla Română an. I, pag. 5!

să pună învĕţătorul pond mare pe **analisarea temelor** din comput. Analisa acésta e de două specie: **reală** şi **matematică**.

a) De multe orĭ e vorba în temă de lucrurĭ, carĭ scolariĭ nu le pricep; acele învĕţătorul trebue să le esplice, d. e.: Câta usură aduce capitalul de 400 fl. cu $8^1/_2\%$? — Dacă prunciĭ n'ar mai fi audit de **usură**, **capital** şi **procente**, învĕţătorul mai întâiŭ va esplica lucrurile acestea, ceea ce să ḑică: că dă o **analisă reală** a temei. În casul de faţă analisa reală póte fi următórea: Ómeniĭ de multe orĭ pot veni în lipsă de banĭ (să să enumere casurĭ concrete!); atunci ei cer dela alţiĭ, carĭ au, ca să-i ajute pe un timp óre care. A lua banĭ dela cineva cu îndatorirea de a-i reîntórce la un timp anumit, însemnéză a **împrumuta**, a lua **împrumut**, a face o **datorie**. Cel ce eă banĭ, **crezḑând**, că-i va căpĕta érăşĭ, să numesce **creditor**, ér cel ce ia banĭ împrumut — **debitor** (datoriş). Fiind că creditorul face un bine debitorului, şi în timpul cutare nu póte folosi banii pentru sine, să cade, ca debitorul să-i răspundă ceva pentru acésta binefacere, séu adecă la timpul pus să-i întórcă banĭ împrumuaţĭ şi încă o sumă óre care pe de-asupra. Banĭ împrumutaţĭ să numesc **capital** séu capul banilor, ér suma ce să dă pe de-asupra să numesce: **usură** séu **interes**. Usura póte fi mai mare séu mai mică după învoirea avută; ea să socotesce însă tot de-auna după 100 fl. pe un an. Interesele după 100 fl. pe un an să numesc **procenţĭ** (pro = pentru, centum = o sută = pentru o sută).

Acum scolarul va fi în stare a ordina tema acésta aşa:

100 fl. C = $8^1/_2$ fl. I.
400 fl. „ = x „ „ ?

După acésta urmézĕ:

b) **Analisa matematică**, adecă conclusiunea şi judecata (resonamentul). Aicĭ întrebările neîntrerupte sunt: Ce scim? Ce ni e cunoscut? séu: Carĭ numerĭ ni sunt daţĭ? — Ce nu scim încă? Ce căutăm? séu: Ce vrem să aflăm? Cum putem afla ceea ce nu scim încă din ceea ce scim? Ce trebue să căutăm mai întâiŭ? Ce după aceea? Ce avem dat? Care este întrebarea?

Aicĭ scim, că 100 fl. capital aduc pe an $8^1/_2$ procenţĭ séu interese. Nu scim însă, prin urmare vrem a căuta: cât vor aduce — sub aceea condiţiune — 400 fl. pe an. 400 sunt de 4 orĭ 100; aşa dară un capital de 4 orĭ mai mare va aduce şi interese de 4 orĭ mai multe = de 4 orĭ $8^1/_2$ fl. — Numai acuma învĕţătorul lasă pre scolar a trece la deslegarea temei. Aicĭ nu e de lipsă, ca scolarul să ḑică, că tema e o **înmulţire**, căcĭ acésta să scie din conclusiune; ci e de lipsă să ne spună, că va căuta mai întâiŭ, cât face de 4 orĭ 8, şi apoi de 4 orĭ $^1/_2$. — Tot deauna, după ce scolarul a deslegat tema, trebue să spună resultatul într'o

Care a fost uriaşul al doile? (Sineis). Cum ucidea el pre călětorĭ? (îi lega etc.) Ce se întêmpla cu ómeniĭ legaţi astfel? (sĕ sfîrticau) Cu cine a voit el a urma tot astfel? (Teseu). Ce a făcut Teseu cu el? (l'a legat etc.)

Cum s'a chiemat uriaşul al treile? (Schiron). În ce mod ucidea el pre străinĭ? (prăpastie). Ce i-s'a întêmplat cu Teseu? (a fost însuşĭ aruncat în abis).

Cine a fost al patrulea uriaş? (Procruste). Cum primia el pre călětorĭ? (prietinesce). Ce făcea mai întâiŭ cu ei? (îi ospĕta). Unde-i conducea séra? (în camera de durmit). Ce sĕ afla acolo? (2 paturĭ). În care pat culca pre ómeniĭ micĭ? (în cel lung). Ce ḑicea Procruste cătră ei? (O, cât . . .). Şi ce făcea cu ei? (îi întindea). Unde însă culca pre ómeniĭ marĭ? (în patul cel scurt). Ce ḑicea cătră ei? (î-mĭ pare rĕu . . .). Ce făcea apoi cu ei? (le tăia piciórele). Ce a făcut Teseu cu el? (i-a tăiat piciórele şi capul).

4. *a)* Espunerea învĕţătorului. Sevîrşind încă şi alte fapte de mai puţină însemnătate, Teseu ajunse în fine în Atena. La curtea tatălui seu sĕ ţinea pe atunci o vrăjitóre cu numele Medeia. Ea promise, că cu farmecele ei va face, ca regele sĕ aibă copiĭ. Acésta supĕră mult pre cei 50 feciorĭ rĕmaşĭ dela un frate al regelui, pentru că ei de-abia aşteptau sĕ trécă domniea la dînşiĭ. Cetăţenĭĭ Atenei din causa acésta erau în mare discordie şi nemulţămire, ţinênd unĭĭ cu regele, alţiĭ cu nepoţiĭ sĕi. Teseu de o cam dată nu sĕ descoperi, ca astfel cu atât mai bine sĕ pótă afla cele ce sĕ petrec în cetate; dar Medeia prin farmecele ei, îl recunoscu îndată, şi svătuí pre rege sĕ-l învenineze la cină, ḑicêndu-i, că străinul a venit sĕ-i ia tronul. De aceea la cină sĕ puse înaintea lui Teseu un păhar cu venin. Teseu nu bănuia periclul, ce-l ameninţa, şi Medeia pândia cu nerăbdare sĕ-l vadă odată bênd din vinul otrăvit. Junele erou, spre a sĕ descoperi acum tatălui sĕu, îşĭ tăiă friptura cu spada sa cea scurtă. Regele, vĕḑêndu spada, o recunoscu îndată pe mănunchiul ei de os de elefant. Numai de cât resturnă, ca prin nebăgare de sémă, păharul înveninat, şi încredinţându-sĕ prin mai multe întrebărĭ, că străinul în adevĕr e fiiul sĕu, îl strînse în braţe şi-l recomandă óspeţilor ca pre al sĕu fiiŭ şi moştenitor. Medeia trebuí sĕ ésă din ţĕră, ér nepoţiĭ regelui, âmblând sĕ ucidă pre Teseu, fură învinşĭ cu ajutorul poporului,

carele trecuse pe partea eroului, îndată ce aflase de aventurele sale cu uriaşii.

b) Însemnări pe tablă. Medeia. Împărechiarea Atenianilor. Recunóscerea lui Teseu.

c) Întrebări. Unde ajunse în fine Teseu? (Atena). Cine sĕ ţinea pe atunci la curtea tatălui sĕu? (Medeia). Ce era Medeia? (vrăjitóre). Ce promise ea regelui? (copiĭ). Cine s'a supĕrat de acésta? (nepoţiĭ regelui). Ce doriau ei? (domniea). Cum era Atenianiĭ din causa acésta? (nemulţămiţi, împărechiaţi). Cine observa în ascuns celea ce sĕ întêmpla în cetate? (Teseu). Dar cine l'a recunoscut totuşi? (Medeia). Ce voia dînsa sĕ facă cu el? (sĕ-l omóre). La ce a îndemnat ea pre rege? (sĕ învenineze pre Teseu). Ce ţicea dînsa de Teseu? (că vré sĕ-i ia tronul). Ce i-a pus lui Teseu la cină de beut? (vin otrăvit). Ce nu bănuia Teseu? (periclul). Cine aştepta cu nerăbdare sĕ móră Teseu? (Medeia). Cum sĕ descoperi Teseu tatălui sĕu? (tăind friptura cu spada). Pe ce ş'a cunoscut regele spada sa? (pe mănunchiŭ . . .). Ce a făcut atunci regele? (a rĕsturnat păharul). Ce a făcut mai departe? (a îmbrăţişat pre Teseu şi l'a recomandat ca fiiŭ şi moştenitor). Ce a trebuit sĕ facă Medeia? (sĕ ésă din ţéră). Cine âmbla acum sĕ ucidă pre Teseu? (nepoţiĭ regelui). Ce s'a întêmplat cu ei? (fură învinşi). Cu al cui ajutor? (cu al poporului). Prin ce îşi câştigase Teseu încrederea poporului? (fapte eroice).

5. Espunerea învĕţătorului. Nu mult după aceea i-sĕ dete lui Teseu ocasiune, de a sĕ arăta mulţămitor Atenianilor pentru ajutorul lor. Un taur mare sĕlbatec făcea multă stricăciune Atenianilor, prădând nu numai bucatele de pe câmp, ci omorînd încă şi vite, ba chiar şi ómenĭ. Teseu îşĭ propuse a prinde taurul, ceea ce după o luptă îndelungată îi şi succese. Mulţime de Atenianĭ priviau de pe zidul cetăţii, cu câtă îndĕmânare sĕ apĕra fiiul regelui de împungăturile animalului turbat şi cum în fine îi succese a-l lega. Întorcêndu-sĕ Teseu în cetate şi purtând taurul pe tóte stradele, poporul îl salută cu strigărĭ de bucurie ca pe mântuitorul sĕu.

Dar un serviţ cu mult mai mare făcu Teseu Atenianilor, scăpându-i de tributul, ce trebuiau a-l plăti tot la 9 anĭ regelui Minos din Creta. Insula Creta este aceeaşĭ, dela care, pre cum v'am spus deja la istoria naturală, îşĭ are numirea creta de scris;

ér cu tributul sta lucrul aşa: Odinióră Androgeu, fiiul regelui Minos, călĕtori la Atena, pentru a lua parte la jocurile de luptă ale Grecilor. Prin tăria şi dibăcia sa, el câştigă mai multe premiĭ. Luptătoriĭ ateniani, pismuindu-l pentru acésta, îl omorîră mişelesce. Atuncĭ regele Minos îşĭ adună îndată óstea şi plecă în contra Atenianilor, şi învingêndu-i cu desevêrşire, îi sili sĕ-i trimită tot la 9 anĭ câte 7 feciorĭ şi 7 fete la Creta, spre a fi aicĭ închişĭ în labirint. Labirintul era un edificiŭ (clădire) mare cu o mulţime de ambiturĭ încurcate astfel, încât cine întra odată în lăuntru, nu mai găsia de sine eşirea. În labirint era un bălaur, anume Minotaurul, jumĕtate om, jumĕtate taur, care sĕ nutria cu carne de om. Pentru el erau menitĭ junĭĭ şi junele din Atena.

Când Teseu ajunse la Atena, un nou transport de junĭ şi june stătea gata de plecare; era al treile dela punerea păcĭĭ. Naea, în semn de doliŭ, purta vintrele negre; jertfele sortate şi familiile lor plângeau şi sĕ tânguiau. Atuncĭ Teseu, pĕtruns de jele, sĕ îmbiă a merge şi el la Creta, sperând a scăpa odată patria sa de acéstă plagă. Tatăl seu sĕ opuse din tóte puterile, convins fiind, că unicul sĕu fiiŭ, abia întrat în casa părintéscă, sĕ duce la mórte sigură; în urmă însă vĕdêndu propusul firm al lui Teseu, sĕ învoí cu inimă frântă de durere. Înainte de a pleca naea, sĕ aduse jertfă Ḑeilor, rugându-i sĕ le dea întórcere fericită. La despărţire Egeu ḑise cătră fiiul sĕu: „Ḑeiĭ sĕ-ţĭ dăruéscă învingere! Pierḑêndu-te pre tine, mi-s'ar stînge singura mea bucurie din viéţa acésta. Ḑiuanóptea voiŭ fi la ţermure, aşteptând reîntórcerea ta.“ Teseu rĕspunse: „De voiŭ scăpa în pace, naea va purta vintrele albe, carĭ vor prevesti din depărtare întórcerea mea; dacă însă vei vedé, că naea ţine şi la întórcere vintrele negre, atuncĭ plânge sórtea fiiului tĕu şi te supune voei Ḑeilor!“

Ajuns în Creta, Teseu sĕ duse la regele Minos şi-l rugă sĕ erte Atenianilor tributul. Minos rĕspunse: „Voiŭ face acésta, dacă vei fi în stare a ucide pre Minotaur.“ Atenianiĭ sĕ supĕrare fórte, creḑêndu, că acum perirea lor e ca şi sigură; căcĭ chiar sĕ omóre Teseu pre Minotaur, cum va sci el găsi eşirea din Labirint?

Minos avea o fică, anume Ariadne, căreia îi păru rĕu, ca un

june voinic şi frumos ca Teseu, sĕ móră ucis de o bală spurcată, şi de aceea îşĭ propuse a-l scăpa fără scirea tatălui ei. Spre scopul acesta ea dete lui Teseu în ascuns un ghem de tort şi-i şopti încet: „Légă capĕtul la întrare, şi apoi pe fir vei găsi érăşĭ eşirea!“

Teseu întră fără frică în Labirint. Minotaurul vĕḑêndu-l, sĕ răpeḑi la el răcnind infricoşat. Sĕ începu o luptă lungă şi înverşunată; în fine bĕlaurul căḑu ucis de ghióga eroului.

Eşind din labirint, cu ajutorul firului, Teseu mulţămi Ariadnei pentru spriginul ce i-a dat, şi o înduplecă a fugi cu dînsul la Atena. Ariadne sĕ invoí de frica tatălui ei. Innoptându-sĕ, Atenianiĭ sĕ suiră pe nae şi plecară voişĭ cătră casă, de împreună cu fica regelui.

În cale sĕ opriră pe insula Nacsos, unde petrecea Ḑeul Bachus. Acesta vĕḑêndu pre Ariadne şi plăcêndu-i de dînsa, sĕ hotărî a o lua şie-şĭ de soţie; de aceea nóptea sĕ arătă în vis lui Teseu, ḑicêndu-i: „De nu ţ'ai urît ḑilele, fugĭ cu ai tĕi de pe insulă, dar fără a lua pre Ariadne cu tine!“ Teseu nu s'ar fi despărţit bucuros de Ariadne; sciind însă, cu cât dor îl aştéptă tatăl sĕu acasă, el părăsi insula până a nu sĕ face încă ḑiuă. Într'aceea Bachus sĕ duse la Ariadne şi spre a o convinge, că el este un Ḑeu, îi luă coróna de pe cap şi o aruncă la cer, unde ea străluce până în ḑiua de astăḑĭ, avend numirea de „coróna séu zodia Ariadnei.“ După aceea Bachus sĕ căsători în adevĕr cu fica lui Minos.

b) Insemnărĭ pe tablă. Taurul dela Atena. Insula Creta. Androgeu. Minos. Labirintul şi Minotaurul. Tributul. Ariadne. Insula Nacsos. Bachus.

c) Intrebărĭ. (Sĕ lasă învĕţătorilor a le formula înşiĭ după esemplele de mai sus.)

6. Espunerea învĕţătorului. Într'aceea Egeu aştepta cu nerăbdare întórcerea năiĭ. Ḑi de ḑi el urca o stâncă înaltă de lângă mare şi privia neclintit într'acolo, de unde avea sĕ vie naea. De odată écă sĕ ivesce în depărtare un punct negru. Punctul sĕ apropie iute, regele privesce şi — încremenesce, căcĭ naea avea vintrele negre. Teseu adecă, cuprins de durere pentru pierderea

Ariadnei, ér soţii lui de cale împărtăşind şi dînşii durerea sa, uitără cu toţii a schimba vintrelele, precum sĕ înţeleseră la plecare. Desperat de mórtea închipuită a fiiului sĕu, Egeu sĕ aruncă de pe stâncă în mare. De atuncĭ acea parte a mării se chiamă până în ḑiua de astăḑĭ marea egeică.

Ajuns în Atena, Teseu grăbi mai întâiu în templu, pentru a aduce Ḑeilor jertfă de mulţămită, căcĭ i-au ajutat a sĕ întórce în pace; totodată trimise solĭ la tatăl sĕu, pentru a-l însciinţa de sosirea dînsului. Odată jertfa îndeplinită, Teseu eşi vesel din templu spre a îmbrăţişa acum pre iubitul sĕu tată; atuncĭ însă i-sĕ aduse scirea, că tatăl sĕu de durere sĕ aruncase în mare. Teseu sĕ întristă fórte şi plânse cu amar după bunul sĕu părinte. Atenienii încă plângeau împreună cu dînsul. După aceea sĕ suí pe tronul părintelui sĕu şi domni cu multă înţelepciune, iubit de toţi supuşii sĕi şi, după mórte, venerat întocmai ca un Ḑeu.

b) Însemnărĭ pe tablă. Marea egeică. Teseu rege. Domnirea sa.

c) Întrebărĭ. (Ca mai sus.)

7. Sĕ mai întrébă odată lucrurile de căpetenie. Scolariĭ enaréză capitlu de capitlu. La finea propunerei scolariĭ transcriŭ însemnările de pe tablă în ḑiuar séu într'un caet special.

Câte-va observaţiunĭ relative la orele de lectură în scóla poporală.

Era un timp, când orele de lectură în scólele poporale sĕ considerau drept ore de rĕpaus, firesce mai mult pentru învĕţătorĭ, de cât pentru scolarĭ. Î-mĭ mai aduc încă bine amínte de ḑilele din copilărie, când âmblam la scólă în sat. De câte orĭ era rêndul cetitului, tot de-auna bunul (!) meu învĕţător séu că coregea ocupaţiunile nóstre scripturistice, séu că cetia în vre-o carte, orĭ în ḑiuarul „Concordia“, în timp ce noi cetiam in manualul de lectură pe rênd, începênd dela scolarul cel de întâiŭ până la cel din urmă. Din timp în timp învĕţătorul ne întrerupea câte prin un: „Destul! Mai încolo — N!“

Mai sunt, póte, încă și astădĭ învĕțătorĭ, carĭ în loc sĕ grijéscă, ca elevĭĭ lor sĕ cetéscă bine și sĕ pricépă chiar ceea ce au cetit, cu alte cuvinte, în loc sĕ sĕ întrebe, care este scopul cetirei în scólă și care modul de a-l realisa, ei lasă pre scolarĭ a ceti ore întregĭ de capul lor, ér domniile sale sĕ preâmblă în sus și în jos prin scólă, mărginindu-sĕ a face când și când câte o observare, de multe orĭ chiar necuviinciósă, d. e. „Nu-i bine, prostule! Cetesce mai tare, neghiobule!“ Un asemene mod de cetire degeneréză în fine la o simplă jucărie, dela care elevĭĭ nu au alt folos, de cât că în casul cel mai bun sĕ deprind a ceti mehanice, ca papagalul, ér ce privesce pronunciarea corectă și precisă, observarea interpuncțiunilor, modularea vocei și înțelegerea celor cetite — nicĭ vorbă.

Cetirea este pentru scolarĭ o ocupațiune destul de seriósă și încordătóre, mai încordătóre de cât multe altele, căcĭ ea ocupă în acelașĭ timp organele vorbirĭĭ, sensul vederĭĭ și auzirĭĭ, inteligența, simțimentul și voia. De aceea cetirea sĕ numĕră între lucrurile cele mai cultivătóre din scólă. Nu este însă destul, ca scolarul sĕ cetéscă numai tare, sĕ pronuncie corect și sĕ accentueze cuvintele și silabele, carĭ sunt a sĕ accentua, ci sĕ mai cere, ca ei sĕ înțelégă bine cuprinsul lecturei; numai astfel lectorul întocmai ca și auditorul îșĭ va înavuți spiritul cu cunoscințele cuprinse în lectură. Așa înțeleg eu scopul principal al cetirei în scóla poporală.

Dar pentru ca cetirea sĕ atingă scopul acesta, lecturele, va sĕ dică piesele séu bucățile de lectură, trebuesc esplicate. Negreșit, în primul stadiu al acestei deprinderĭ, pe când adecă elevĭĭ au încă a sĕ lupta cu greutățile cetirei mehanice, esplicarea lecturelor este anevoiósă și sĕ va mărgini la ce este mai necesar; cu tóte acestea ea nu póte lipsi de tot nicĭ în stadiul acesta, pentru că sub nicĭ o împregiurare nu este permis a sĕ degrada cetitul la o deprindere pur mehanică. Adevĕrat, că memoria sĕ póte esercita și fără a esplica cuprinsul lecturelor; dar cultivarea memoriei este numai unul din scopurile lecturei, și încă unul secundar. Însă chiar și numai cu privire la memorie, lecturele totușĭ trebuesc esplicate, fie cât de pe scurt, pentru că atuncĭ scolarii le vor me-

morisa cu atât mai uşor. Pre lângă acésta învĕţătorul va stărui şi în stadiul acesta, ca scolariĭ sĕ pronuncie cât sĕ póte mai clar şi mai precis fiecare sunet şi fie care cuvênt, şi sĕ întoneze propositiunile corect, după firea limbei nóstre; acésta pregătesce mult priceperea lecturelor. Dacă scolarul la întrebările, ce i-sĕ pun, rĕspunde nimerit, e semn, că el pricepe cuprinsul lecturei.

Tractarea unei piese de lectură sĕ reduce la următórele 4 momente principale:

1. Piesa sĕ cetesce de cătră învĕţător şi de cătră unii scolarĭ mai buni, cu scop, ca elevii sĕ aibă o idee aprocsimativă despre cuprinsul ei.

2. După aceea sĕ esplică cuprinsul piesei, analisându-sĕ amĕsurat naturei sale şi preceperei scolarilor.

3. Piesa esplicată sĕ cetesce de cătră scolarĭ de repeţite orĭ, până când adecă ei sunt în stare a o ceti cum sĕ cuvine.

4. În fine urméză deprinderĭ din ortografie, gramatică şi stilistică.*) E. Pop.

Regule scolare de tóte dilele pentru învĕţătorĭ incipienţi.

1. Nu uita nicĭ pe un moment, că aparţii statului învĕţătoresc, în mâna căruia este depus viitorul junimei, viitorul naţiunei şi al patriei! Fă-ţĭ datoria astfel, ca şi când realisarea acestui scop ar mai depinde singur numai dela conlucrarea ta!

2. Tótă fapta ta, tot cuvêntul teu este un factor, care multiplică la productul educaţiunei, este un fir de sĕmênţă, care după cum va fi bună orĭ rea, va resări spre fericirea orĭ nefericirea junimei. „Vai celora ce dau scandal!“

3. Pregătesce-te de cu timp pentru fie care oră de propunere! Atuncĭ vei merge liniscit la scólă, propunerea ta va fi precisă şi clară, scolariĭ te vor înţelege uşor şi vor învĕţa cu plăcere.

4. Afară de acésta aprópe fie care oră de propunere mai cere încă

*) La dorinţa mai multor învĕţătorĭ voiŭ începe, în făscióra următóre, a publica esemple practice relative la tractarea metodică a Abecedarului şi Legendarului meu. De astă dată am crecut a face loc unor tractate, ce mi-au venit din afară.
Petri.

şi alte pregătiri mai mici, pre cum: a sĕ curăţi şi linia tabla, a sĕ pune la îndemână mape, globuri, obiecte pentru intuiţiune séu demonstraţiune etc. Sevîrşesce şi lucrul acesta înainte de a sĕ începe ora de propunere, ca astfel din timpul menit pentru învĕţătură sĕ nu sĕ piérdă nici un minut.

5. Începe propunerea punctual cu baterea orei! Nu neglige nici un minut, nici o oră, nici o di de scólă! Cum e învĕţatorul, aşa e şi scolarul!

6. Limba scólei este limba literară. Evită deci toţi provincialismii rĕi, tóte cuvintele neromâne, tóte formele corupte şi necorecte.

7. Pretinde dela scolari, ca sĕ rĕspundă în propositiuni întregi. Când scolarul nu nimeresce îndată terminul corespunḑetor, nu-i sări numai decât într'ajutor, ci lasă-i timp pentru a-şi încerca puterea. „Dacă este, ca scolarul sĕ înveţe a vorbi, învĕţătorul trebue sĕ scie a tăcé“. Limba sĕ învaţă numai prin deprindere multă.

8. Nu pretinde necondiţionat, ca scolarii sĕ respundă tot de-auna cu cuvintele tale séu cu ale manualului, cere însă, ca ei sĕ-şi esprime cugetele corect şi clar!

9. Nu face multă vorbă. „Vorbă multă-i sĕrăcie.“ Nu vorbi prea tare! Cu cât învĕţătorul vorbesce mai tare, cu atât scolarii sĕi vorbesc mai încet.

10. În timpul propunerei sĕ domnéscă în scólă liniscea cea mai completă şi atenţiunea cea mai încordată. Observând cea mai mică conturbare, încétă momentan de a propune!

11. Scrie în decursul propunerei cuvintele şi numirile mai nouĕ pe tablă, ca astfel scolarii nu numai sĕ le audă, ci sĕ le şi vadă! Douĕ sensuri produc un efect mai mare.

12. Propunerea neîntreruptă obosesce pre scolari; de aceea variéză, întreţesênd întrebări potrivite şi ocupaţiuni scripturistice! Variaţiunea delectéză.

13. Dă ocasiune şi scolarilor mai slăbuţi a sĕ arăta cu ce sciu! Îndestulesce-te faţă de ei şi cu prestaţiuni mai puţin mulţămitóre, ca sĕ nu piérdă credinţa în puterile proprii. Unele naturi sĕ desvóltă încet.

14. Scóla sĕ fie pentru scolari un model de curăţenie şi ordine. Grijesce deci, ca ea sĕ sĕ curăţéscă, sĕ sĕ mâture, sĕ sĕ aeriséscă şi sĕ sĕ încălḑéscă la timpul prescris! Tóte lucrurile din scólă sĕ-şi aibă locul sĕu. Ţine strict, ca şi scolarii sĕ vie la scólă tot de-auna curăţiţi, spălaţi şi pieptênaţi! Visitéză-i în privinţa acésta adese ori, visitéză şi cărţile lor, şi nu permite sĕ le vateme séu sĕ scrie în ele!

15. Tractéză-ţi scolarii uman! Fi cu cea mai mare cruţare şi luare aminte întru aplicarea pedepselor! Pedepsele multe sunt proba cea mai evidentă, că învĕţătorul nu este la înălţimea chiemării sale.

Bărbătescu.

Ortografia cu semne.

Adoptând şi noi, în locul ortografiei „etimologice“ de până acum, ortografia „cu semne“, ne simţim deobligaţi a indica motivele, carî ne-au îndemnat a face acésta. Ele sunt pe scurt următórele:

1. Ortografia etimologică nu este destul de precisă, în ceea ce privesce mai ales scrierea sunetelor derivate; de unde urméză, că multe cuvinte nicî nu sĕ pot ceti îndată corect. Cum sĕ va scrie, după ortografia etimologică d. e. „muşcă“, ca sĕ nu sĕ cetéscă nicî muscă, nicî musică? Tot aşa e cu cuvintele: pişcă şi pisică, moşie şi móşă, pasiune şi păşune, mană şi mână, paturî şi păturî, satul şi sătul, urdiau şi urdiau (a urdi, a face urdă), cosiau (érba) şi sĕ coşiau (pânile în cuptor), minţiau şi amintiau etc. Cum sĕ vor scrie, tot cu acea ortografie, cuvinte ca: eştî, foştî, aştept, deştept, puşcă, trişcă, ştiucă, şder etc.? — Şi mai rĕu stăm cu numele propriî, în privinţa cărora nu putem consulta nicî legătura cuvintelor, nicî simţul nostru limbistic. Am păţitu-o înşi-ne nu odată, că asistând la esamenele publice şi chiemând scolariî sĕ rĕspundă, am fost coreşi de cătră preot séu învĕţător séu de cătră amêndoi deodată, fiind că cetisem fals numele cutare. Acésta s'a întêmplat însă şi sĕ întêmplă şi altora. D-l canonic Şerban din Gherla d. e. cetia, la un esamen in Năsăud, numele „Titieni“ când Tiţenî, când Ţiţenî, numai nu aşa, cum trebuia sĕ-l cetéscă: Ti-ti-e-ni. În adevĕr, cum sĕ sĕ scrie fără semne nume ca Roşca, Bosian, Candian, Câtiu, Mintiŭ etc. ca sĕ nu sĕ cetéscă Rosca, Boşan, Cânḑan, Caţ, Minţ?

2. Lângă acest neajuns sĕ mai adăuge unul cu mult mai greu în consecinţele sale, căcî privesce frumseţa şi chiar unitatea limbei române, înţelegem neajunsul, că ortografia etimologică, după natura ei, nu reguléză întru nimic pronunciarea limbei. Astfel noi Românii „ungurenî“ ne-am deprins a pronuncia: năciune, educăciune, enărăciune, comişune etc., în credinţă negreşit, că tot astfel pronuncie şi ceialalţî Românî fără escepţiune. După ce însă am început a ceti cărţi şi foi din România, scrise cu semne, am aflat spre surprinderea nóstră, că ei urméză alt mod de pronunciare, şi adecă: naţiune, educaţiune, enaraţiune, comisiune etc. Ei mai pronuncie: Ḑeu, ḑi, ḑic, şi, eşire, singur etc., ér nu ca noi: Ḑĕu, ḑî, ḑîc, şi, eşîre, sîngur etc.; în un cuvênt: la ei nu sĕ aud atâtea sunete guturale ca la noi. Va admite ori şi cine, că al lor mod de pronunciare este mai frumos, mai fin, mai elegant. — —

Una din problemele scólelor nóstre, cu privire la limba maternă, este, de a face, ca sĕ dispară din limbă cu desevîrşire tóte formele corupte, barbare şi neestetice, şi în locul lor a întroduce forme corecte şi frumóse. Acésta însă nu sĕ póte decât pe lângă ortografia cu semne,

căcĭ ortografia etimologică, lăsând pronunciarea în voia fie cărui lector, departe de a ne sprigini întru resolvirea acestei probleme, mai vîrtos ne încurcă. Am auḑit cu urechile nóstre, cum elevĭ şi învĕţătorĭ pronunciaŭ; timpurĭŭ, în loc de timpuriŭ, amiceţie, în loc de amicéţă (?) etc., pentru că sta scris: timpuriu, amicetia. Uniĭ mai pronunciau: gerunḑ, alţiĭ gerundiu, uniĭ concórḑă, alţiĭ concordie, şi aşa mai departe.

Ce sĕ va alege de limba nóstră, urmând mai încolo pe calea acésta?

3 Majoritatea precumpĕnitóre a Românilor perhorescéză ortografia etimologică, şi nu sunt presemne, că acéstă majoritate sĕ va supune minorităţiĭ; din contră ortografia etimologică pierde pe ḑi ce merge tot mai mult din terenul avut. Nicĭ că este mirare, de óră ce:

4. Ortografia cu semne este neasemĕnat mai p r e c i s ă, prin urmare şi mai s i m p l ă şi mai u ş ó r ă. Însuşĭ d-l Bariţ, etimologist pronunciat, recunósce, că *„pentru începĕtorĭ este greu a ceti fără semne“* („Observatoriulu“ Nr. 8). Odată acest adevĕr recunoscut, pentru noi cestiunea ortografică este definitiv decisă; căcĭ dóră nu vom îndroduce, ca vechiĭ Egiptenĭ, trei moduri de scriere, unul pentru începĕtorĭ şi popor, altul pentru învĕţaţĭ şi al treile pentru monumente?

Écă motivele, pentru carĭ am primit noi ortografia cu semne!

Pentru „Scóla Română“.

Dispoziţiunea presidiului „Reuniunei învĕţătorilor români gr.-or. din diecesa Caransebeşului“ cătră preşedinţiĭ despărţemintelor pentru prenumerarea foiei pedagogice „Scóla Română“.

Nr. 223 — R. I. 1878.

M u l t o n o r a t e d o m n u l e p r e ş e d i n t e!

Scopul Reuniunei nóstre a învĕţătorilor români gr. or. din diecesa Caransebeşului este, pe lângă înaintarea scólelor şi a culturei poporului nostru român, promovarea culturei generale şi înmulţirea cunoscinţelor scientifice pedagogice şi didactice ale membrilor ei. Cine voesce promovarea acestui scop înalt, trebue sĕ voéscă, sĕ susţină şi sĕ părtinéscă mijlócele conducătóre la acesta.

Mijlocul cel mai secur şi folositor, pe lângă noul organism al Reuniunei, este susţinerea şi părtinirea unei foi bune pedagogice şi didactice.

O astfel de fóie pedagogică şi didactică a fost „Scóla Română“, care a apărut în anul 1876 şi 1877 sub redacţiunea fie ertatului fost profesor Ioan Candrea şi a bine-meritatului cunoscut pedagog Vasile Petri, fóie care din lipsa spriginului recerut a încetat cu finea anului 1877.

Problemele acelei foi au fost: înmulţirea scólelor române; organisarea lor internă şi esternă după principiele pedagogiei moderne, încetând odată de a călca pururea în urme deja părăsite de alţii; educaţiune şi instrucţiune raţională, prin urmare combaterea mechanismului orb; învĕţătorĭ cualificaţĭ şi asecuraţĭ în esistinţa lor materială, ca astfel sĕ pótă lucra cu devotament şi efect, cunoscut fiind, că „învĕţătorul e scóla“; concentrarea pe lângă scólă a tuturor factorilor interesaţĭ de prosperarea ei.“

Aceste probleme ale foiei „Scóla Română“ validitându-sĕ cu demnitate în decurs de doi anĭ, au făcut, ca numita fóie didactică sĕ fie apreciată, recunoscută şi recomandată ca una din cele mai bune foi de asemenea natură, de mai multe foi, până chiar şi de cele neromâne, precum: „Bucovinaer Pädagogische Blätter“, Schul- und Kirchen-Bote für das Sachsen-Land“ de Fr. Obert, „Trompeta Carpaţilor“, „Revista pedagogică“, etc.

Fiind susţinerea şi popularisarea unor asemenea foi la noi una din primele recerinţe pedagogice, adunarea generală a Reuniunei nóstre învĕţătorescĭ din diecesa Caransebeşului, ţinută în anul acesta în Biserica albă, a dispus, ca redactorul numitei foi, cunoscutul nostru pedagog Vasile Petri, sĕ fie rugat, în interesul scólelor, al învĕţămêntului şi al învĕţătorilor poporalĭ, sĕ reîncépă edarea foiei „Scóla Română.“

Decĭ dară cu provocare la decisiunea adúnărei generale a Reuniunei nóstre de sub Nr. 38 (lit. f). din anul curinte, subsemnatul presidiu, aflându-sĕ în plăcuta posiţiune de a aduce la cunoscinţa tuturor membrilor, cumcă lăudata fóie „Scóla Română“ este anunciată, că va reapăré în 25 Octobre a. c., tot de odată dispune prin acésta şi vĕ recércă, pre toţĭ membrĭĭ Reuniunei nóstre din despărţemêntul mult on. DTale pe calea cea mai urgentă şi secură, sĕ-i îndemnaţĭ cu tótă căldura, a prenumera desnumita fóie pedagogică-didactică, care apare în Sâbiiu în făscióre lunare de câte trei cóle şi învĕlitórea cu preţul de **4 fl.** pe un an întreg şi de **2 fl.** pe o jumĕtate, sub redacţiunea de până acuma a D. Vasile Petri — membru onorar la Reuniunea nóstră şi tot cu aceeaşĭ programă, numai cât tractatele practice vor ocupa pe viitor un loc mai estins.

Prenumeraţiunile sĕ pot face de-adreptul prin fiecare membru la Redacţiunea „Scóla Română“ în Sâbiiŭ (Nagy-Szeben, Hermannstadt) cu anticiparea preţului de jumĕtate, séu pe un an întreg, orĭ prin mult on. DTa pe calea colecţiunei pentru întreg despărţemêntul, care modali-

tate Vi sĕ şi recomándă cu tótă căldura, ca cea mai secură şi conducătóre la scop.

Despre efeptuirea acestei dispositiuni, precum şi despre resultat, Veţi binevoí a relaţiuna încóce cel mult până la finea lui Decembre a. c.

Nutrind cea mai frumósă şi firmă speranţă, că M. O. DTa vei întreprinde numai de cât paşii cei mai serioşi şi energioşi întru cât mai favorabila efeptuire a acestei dispositiuni, suntem —

Bogşa-montană 14/26 Octomvre 1878.

Stefan Antonescu m. p.,
preşedinte.

Ioan Marcu m. p.,
notariu.

Varietăţi.

(Esposiţiune pedagogică). La 31 Dec. va avé loc în Agram séu Zagrab a VIII-a adunare generală a „Reuniunei croate pedagogico-literare“, cu carea sĕ va împreuna şi o esposiţiune a tuturor foilor pedagogice, ce apar în monarchia austro-ungară, precum şi a foilor pentru junime, gimnastică şi musică bisericéscă, apoi a programelor dela tóte scólele poporale civile şi normale séu pedagogice, publicate pentru anul 1878.

Pentru ca esposiţiunea sĕ fie cât sĕ póte mai completă, comitetul administrativ al „Reuniunei croate pedagogico-literare“ învită pre toţi proprietarii foilor amintite, pre cum şi pre directorii institutelor respective a-i trimite până în 15 Decembre 1878 la Agram (în Croaţia) câte un numĕr, resp. câte un esemplar din publicaţiunile lor. — Noi încă am trimis primul numĕr din „Scóla Română.“

(Contra scólelor civile). Comisiunea financiară a cetăţii Budapesta, deliberând asupra bugetului pentru anul 1879, la postul „scóle civile“ a ventilat şi de astă dată, ca şi în anul trecut, întrebarea despre valórea séu nevalórea scólelor civile. S'a susţinut, că după cum arată pracsa de până aicĭ, scólele civile pot fi de mare folos pentru copile, pentru copiĭ însă ele sunt într'o privinţă chiar stricăcióse. Scólele civile adecă nu corespund nicĭ decât scopului lor. Ele s'au înfiinţat pentru a forma, cu ajutorul lor, un stat de meseriaşi mai culţi. Acum însă sĕ vede, că copii, carĭ au absolvit clasele superióre ale scólei civile, nu sunt buni de meseriaşi. Atât ei, cât şi părinţiĭ lor, nu mai vor nicĭ sĕ audă de vre-o meserie, pre când de altă parte copii posed prea puţine cunoscinţe spre a îmbrăţişa vre-o specialitate scientifică. Urmarea e, că sĕ formézĕ de timpuriŭ un proletariat periculos societăţii omenescĭ. Din aceste

considerante comisiunea financiară a decis a recomanda comitetului municipal schimbarea scólelor civile în scóle industriale, va sĕ ḑică în scóle, carĭ prin organisaţiunea lor internă sĕ deştepte în copiĭ chiemarea pentru îndustrie şi meseriĭ.

(Recvisite necesare pentru fiecare scólă poporală). Fără instrumente bune şi destule nicĭ maestrul cel mai iscusit nu póte produce nimic. Aşa e şi cu învĕţătorul. De aceea „Disposiţiunile generale dela 15 Octomvre 1872“, prin carĭ se întroduc în scólele poporale şi normale din Prusia noue planurĭ de învĕtămênt, stătoresc în privinţa acésta următórele: „Pentru o mai bună predare a învĕţămêntului sĕ cer: 1. câte unu esemplar din fiecare manual întrodus în scólă; 2. globul terestru; 3. charta parietală a provinciei respective; 4. charta parietală a Germaniei; 5. charta parietală a Palestinei; 6. icóne pentru predarea disciplinelor naturale; 7. alfabete pentru prima învĕţare a cetitului, va sĕ ḑică litere destul de marĭ, ca sĕ sĕ pótă vedé şi din depărtare, întinse pe lemn séu carton; 8. o violină; 9. un lineal şi un circiniu („çĕrcălam“); 10. o maşină de comput; apoi în scólele evangelice: 11. o biblie; 12. un esemplar din cartea de cântarĭ întrodusă în acea comună. În scólele cu mai multe clase recvisitele acestea sĕ vor spori în mod potrivit.“ Ministrul Falk termină ḑicênd: „Écă mijlócele de învĕţămênt, ce sĕ cer la predarea învĕţămêntului în scóla poporală, mijlóce, fără de carĭ învĕţătorul nu-şĭ va puté împlini chiemarea sa din scólă. La stătorirea lor am avut în vedere starea lipsită a multor scóle; astfel mijlócele s'au redus la ce este mai necesar“.

Reproducem disposiţiunea acésta, pentru ca învĕţătoriĭ nostri, în cas de lipsă, sĕ sĕ pótă provoca la ea ca la una, ce provine dela o autoritate scolară supremă, deşi străină. Eu însu-mĭ am făcut în privinţa acésta esperinţe prea înteresante, ca sĕ nu ḑic chiar triste. Aşa d. e. la anul 1872 am propus a sĕ provedé scólele grănițerescĭ din fostul regiment I. între altele şi cu câte un circiniu; preşedintele comitetului scolastic însă ţinu una, că circiniul nu este de nicĭ o trébă. Mai târḑiŭ d-sa porunci a sĕ provedé 5 din 22 de scóle cu — scoice, tuş, colorĭ, peneluri şi cu câte un manual german: „Anleitung für die graphische Darstellung des Terrains, von Ios. Zaffauk, Hauptmann im 38. Infanterie-Regiment“, lucrurĭ acestea în adevĕr fără de nicĭ o trébă pentru scóle ca cele grănițerescĭ. Singur numai manualul costă 2 fl. esemplarul, pe când un circiniu mare de lemn costă numaĭ 1 fl. 50 xr.

(Date statistice relative la provincia metropolitană gr.-or. din Ungaria şi Transilvania). Numĕrul sufletelor în provincia metropolitană a fost cu finea anului 1877: în archidiecesă 674,526;

în diecesa Aradului 327,060; în diecesa Caransebeşului 342,376; în districtul Oradei mari 150,471. Suma 1.494,433. — În archidiecesă 965 matre, 209 filie, 103 vacante; în diecesa Aradului 303 matre, 72 filie, 26 vacante; în diecesa Caransebeşului 411 matre, 81 filie; în districtul Oradei mari 288 matre, 169 filie, 48 vacante. Suma 1867 matre, 481 filie, 177 vacante.

Biserici au fost cu totul 2136 şi adecă: în archidiecesă 1192, în diecesa Aradului 326; în diecesa Caransebeşului 323; în districtul Oradei mari 296. Suma 2137. S'au născut în archidiecesă 22,789; în diecesa Aradului 13,934; în diecesa Caransebeşului 15,124; în districtul Oradei mari 6380. Suma 58,236. — Numĕrul morţilor a fost în archidiecesă 20,381; în diecesa Aradului 13,941; în diecesa Caransebeşului 15,136; în districtul Oradei mari 7045. Suma 56,502. — S'au cununat în archidiecesă 4302; în diecesa Aradului 3055; în diecesa Caransebeşului 3301; în districtul Oradei mari 1063. Suma 11,721.

În comparaţiune cu anul premergător 1876 resultă: *a)* la numerul sufletelor un crescĕmênt de 583 suflete, însă cu privire la singuraticele eparchii, afară de archidiecesă, unde sĕ arată un plus de 6497 suflete, în tóte celelalte eparchii au decrescut numĕrul sufletelor şi anume: în diecesa Aradului cu 5204; în diecesa Caransebeşului cu 635; în district. Oradei mari cu 75 suflete; — *b)* la numĕrul născuţilor un minus de 4703; — *c)* la al morţilor un plus de 1637 şi *d)* la al cununaţilor un minus de 933.

Numĕrul protopopiatelor şi statul personal clerical în metropolie sĕ cuprinde în următórele: în archidiecesă sunt 41 protopresbiterate; în diecesa Aradului 11; în diecesa Caransebeşului 10; în districtul Oradei mari 7; de tot 69 protopresbiterate. Protopresbiteri actuali sunt 49, administratori protopresbiterali 20, capelani 153, diaconi 6. Afară de acestia mai sunt 3 archimandriţi şi 4 protosincelli.

Copii dători a cerceta scóla au fost 171,466 şi anume: 81,465 în archidiecesă; 48,077 în diec. Aradului; 19,672 în diec. Caransebeşului; 22,252 în distr. Oradei mari. Din acestia au fost dela 6—12 ani: în archidiecesă 27,013; în diec. Aradului 32,966; in distr. Oradei mari 15,261. — Dela diec. Caransebeşului lipsesc datele în acéstă privinţă.

În etatea dela 12—15 ani au fost în archidiecesă 24,352; în diec. Aradului 15,471; în diec. Oradei mari 6991 — preste tot 46,814. Din diec. Caransebeşului lipsesc în raport datele respective. Causa, de cifrele de sub 2 şi 3 nu sunt în conformitate, provine de acolo, că din diecesa Caransebeşului nu s'au făcut împărţélă după etate, ci numai după secs.

După secs copii datori a cerceta scóla au fost: în diecesa Aradului 24,210 copii, 23,361 copile, în diec. Caransebeşului 16,402 copii şi 9,270

copile, în distr. Oradei mari 11,831 copii şi 10,421 copile. Din archidiecesă lipsesc datele respective.

Din cei datorĭ a cerceta scóla, au cercetatu-o în realitate 80,392 copiĭ şi anume 54,459 în archidiecesă, 11,020 în diec. Aradului, 9,304 în diec. Caransebeşului, 5,609 în distr. Oradei mari.

După secs au frecventat scóla în diec. Aradului 9668 copiĭ, 2352 copile, în diec. Caransebeşului, 6734 copiĭ, 2371 copile. Dela archidiecesă lipsesce specificarea în acéstă privinţă.

Scóle elementare şi capitale a avut archidiecesa 733; diec. Aradului 359; diec. Caransebeşului 234; distr. Oradei mari 315. În comparaţie cu aniĭ precedenţi a crescut numĕrul scólelor cu 16, în diec. Caransebeşului cu 15. Dela archidiecesă lipsesc datele comparative.

Invĕţătorĭ au fost în archidiecesă 827; în diec. Aradului 359; în diec. Caransebeşului 234; în distr. Oradei mari 208. În archidiecesă s'a constatat un decrescĕmênt de 95 învĕţătorĭ faţă de aniĭ trecuţĭ, în diec. Caransebeşului un sporiŭ de 8, în diec. Aradului de 15 învĕţătorĭ.

Gimnasiĭ sunt 2, în Braşov şi Brad; cel d'ântâiŭ cu 171, cel din urmă cu 52 elevĭ. Scóla reală împreunată cu gimnasiul din Braşov are 73, cea comercială 17 elevĭ. Scóla primară tot de acolo 272 băieţĭ, 177 băiete, scóla de meseriaşĭ 50 elevĭ.

Institutul pedagogic-teologic archidiecesan are 101 clericĭ, 20 pedagogĭ; cea din Arad 81 clericĭ, 96 pedagogĭ; cea din Caransebeş 31 teologĭ şi 28 pedagogĭ.

La înstitutele însĕmnate mai în urmă sunt aplicaţĭ 52 profesorĭ.

Considerând, că datele statistice sunt fórte defectuóse, comisiunea respectivă propune: a sĕ îndruma consistoriul metropolitan, a aduna pe viitor datele mai esact. Spre acest scop sĕ va întroduce în tóte 3 diecesele conspecte tipărite anume. (Tel. rom.)

(Populaţiunea pămêntului). După cele mai nouĕ date statistice populaţiunea pămêntului este mai mare decât s'a arătat până acum. Şi adecă, în loc de 1424 de milióne sunt 1439. Acéstă crescere resultă parte din înmulţirea populaţiunei în statele europene şi în unele neeuropene, parte din computarea mai esactă a populaţiunei în unele state asiatice şi africane, unde sĕ creduse mai mică. Următórea tabelă ne dă o idee clară:

Continente	Chilometri pătraţĭ	mile g. pătrate	locuitorĭ	locuitorĭ pe □ Chm	□ mi. ggr.
Europa	9.896,197	179,725$_{13}$	312.398,480	31$_{56}$	1738
Asia	44.828,000	814,124	831.000,000	18$_{55}$	1021
Africa	29.932,448	543,604$_{86}$	205.219,500	6$_{9}$	378
Australia şi Polynesia	8.865,627	161,009	4.411,300	0$_{55}$	27
America	40.938,500	743,484	86.116,000	2$_{1}$	146
Suma .	134.938,500	2.441,947	1439.145,300	10$_{77}$	598

(„Alb. Carp.“)

(„Albina Carpaţilor“) a reapărut sub redacţiunea d-lui Iosif Popescu. N-rul 1 aduce: O escursiune în infinit, novelă de Popescu. — Mărióra, poesie de Bolintinean. — Jocurile publice la Greci şi Romani, de Popescu. — Armonia colorilor, de *** — Mitologia daco-română: Bălaurii, de S. Fl. Marian. — Higiena: Întărirea trupului. — Un şef de insurgenţi. — La întrarea triumfală a trupelor române în capitala României, poesie. — Varietăţi. — Ilustraţiuni: Femei române mergênd la târg. Luptele cu tauri la Romanii antici. Hagi Loja.

Numerul 2: O escursiune în infinit (continuare). — Armatei române, poesie de Bădescu. — Juvenal Vegezzi Ruscala, de N. Densuşian. — Mitologia daco-română: Bălaurii (fine). Higiena: Întărirea trupului (fine.) Vinul, de Popescu. Conversaţiune: La ce vîrstă să se căsătorésca omul? — Iosif baron de Filipovici. — Poet, poesie de N. Baboean. — Cucôna Nastasia (tip de Bucurescî) de N. Baboean. — Varietăţi. — Ilustraţiuni: I. V. Ruscala. Filipovici primind o deputaţiune de Begi bosniaci. Momente de distracţiune.

Bibliografie.

Nou Abcdar românesc. De Vasile Petri. Sâbiiŭ. Editura autorului. Tipografia lui Iosif Drotleff & Comp. 1878. Preţul unui esemplar legat 25 cr.

Legendar séu **Carte de cetire** pentru scólele poporale. De Vasile Petri. Partea I, pentru al 3-le şi al 4-le an de scólă. Sâbiiŭ. Editura autorului. Tipariul tipografiiei archidiecesane. 1878. Preţul unui esemplar legat 45 cr.

Instrucţiune pentru învĕţătorî la tractarea cărţilor scolastice. De Vasile Petri. Editura autorului. Sâbiiŭ. Tipografia lui S. Filtsch (W. Krafft). 1872. Preţul unui esemplar 40 cr.

Metodul computului în scóla poporală. Manual pentru învĕţătorî şi preparandî. De V. Gr. Borgovan, profesor preparandial. Gherla. Cu literile tipografiei diecesane. 1878. Preţul 35 cr.

Chemia anorganică. Lucrată pe basa teoriilor mai nouĕ şi întocmită pentru scólele medie de Iulian Filipescul, profesor la scólele centrale române gr. or. din Braşov. Cu figurî în text. Braşov. 1878. Editura librăriei H. Zeidner. Preţul 1 fl. 50 cr.

Fisica esperimentală. Manual pentru scolariî despărţĕmêntului al V-lea şi al VI-lea din scóla poporală, de Emeric Andreescu, învĕţător român la clasa II din Beregseu, comit. Timişórei. Tipografia diecesană în Timişora. Preţul 30 cr.

Fisica în scóla poporală. De Georgiu Popa. Arad. În tipografia lui Réthy. 1878. Preţul 40 cr.

Pädagogium. Monatsschrift für Erziehung und Unterricht. Herausgegeben unter Mitwirkung hervorragender Pädagogen v. Dr. Friedrich Dittes, Director des Pädagogiums in Wien. Verlag von Julius Klinghardt, Wien. 4 cóle pe lună. Preţul pe an 7 fl 20 cr.

Redactor, editor şi proprietar: Vasile Petri. — Tiparul tipografiei archidiecesane în Sâbiiŭ.

propositiune întrégă, aicĭ: „Dacă 100 fl. cap. dau 8½ interese la an, atuncĭ 400 fl. cap. vor da în acelaşĭ timp 34 fl. interese.“

Observând învĕţătorul strins aceste puncte, nu va concede nicĭ odată scolarilor, ca de loc ce li sĕ dă o temă, sĕ încépă a ḑice, că e adaugere, subtrage etc., ci îi va astringe mai întâiŭ se conchidă, spre a vedé apoi, pe ce cale e de a sĕ resolvi tema.

Jumĕtăţĭ. (½).

a) Numĕrul.

Învĕţătorul trage atenţiunea pruncilor mai întâiŭ asupra mai multor lucrurĭ, din carĭ nu lipsesce nimic, d. e. un mĕr, o cólă de hârtie, o cerusă etc., şi făcêndu-i sĕ reflecteze la noţiunea de (numĕr) întreg, (căcĭ de desvoltat a trebuit sĕ o fi desvoltat încă când a trecut dela numerĭĭ întregĭ la numerĭĭ decimalĭ, clasa, respective despărţemêntul penultim), continuă: „Pruncilor, orĭ ce întreg sĕ póte împărţi în douĕ séu mai multe părţĭ. Părţile acele pot fi una ca şi alta, va sĕ ḑică asemenea séu egale, séu că unele pot fi mai marĭ, ér altele mai micĭ — va sĕ ḑică: neasemenea séu neegale. D. e. Priviţĭ încóce! (învĕţăt. ia un mĕr séu o cólă de hârtie folosită, — căcĭ pruncĭĭ sunt de a sĕ deda la cruţare — şi împarte obiectul în 2 părţĭ neegale). Ce am făcut eu, pruncilor? — În câte părţĭ am împărţit mĕrul — N? Cum sunt părţile acestea — priviţi-le! asemênaţi-le! (le dă a mână). Sunt asemenea séu cum? (neasemenea; rĕspuns întreg). Pruncilor! Parţile neasemenea ale unui întreg sĕ numesc „bucăţĭ.“ (Deprindere!)

Însă pruncilor! noi putem împărţi un (lucru) întreg şi în 2 părţĭ asemenea (egale).

Înv. ia d. e. o cólă de hârtie folosită, séu o cerusă séu un mĕr, orĭ mai bine o vergea de un metru şi tăindu-o drept în douĕ, întrébă pre pruncĭ: „Ce am făcut cu metrul. — N? (l'ai tăiat în douĕ „părţĭ). Care parte e mai mare? Priviţĭ! (înv. dă amêndouĕ părţile „unui scolar) — mĕsuraţi-le, care e mai lungă? (Asemenea). Bine! „Acum ascultaţĭ pruncilor: Când tăiăm séu împărţim un lucru în 2 părţĭ „asemenea de marĭ, atuncĭ o parte de acele sĕ chiamă: jumĕtate. „Ce e dară acésta din metru? (arĕtând o parte). Ce asta-laltă? Câte „jumĕtăţĭ are dară metrul? Câte mĕrul? Câte cerusa? Bine! Un în„treg are dară douĕ jumĕtăţĭ.“*) Câte jumĕtăţĭ vor fi în 23, 7, 11, 1½, 4½, 8½, 13½, 33½? Prin urmare luând ½ dintr'un întreg, remâne cât? Dar punênd de 2 orĭ câte ½, vor fi câte jumĕtăţĭ? Aşa dară de 2 orĭ ½ = câţĭ întregĭ? Dar de câte orĭ putem lua ½

*) „Metodul Computului“ pag. 14!

dintr'un întreg? De câte orĭ sĕ cuprinde dară $^1/_2$ într'un întreg? Figura următóre a b ne înfăţişéză un întreg împărţit în douĕ părţi egale: Ce e *a-c* din întregul *a-b*? ($^1/_2$). Şi ce e şi *c-b*? — (ceealaltă $^1/_2$).

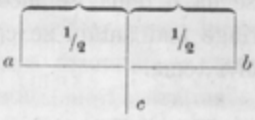

Pruncilor! cum am numit noi numerĭi aceia, carĭ ne arată tot câte ḑece părţi asemenea ale unui întreg? D. e. (învĕţăt. scrie pre tablă o frăngere decimală) 0·5? Vedeţi, şi jumĕtăţile le numim frângerĭ. Ce cugetaţi — pentru ce? Au nu sunt şi jumĕtăţile părţi egale ale unui întreg? Numai cât împărţind un întreg în mai multe părţi, carĭ nu âmblă din 10 în 10 (ca la frângerile decimale), atunci părţile întregului le numim „frângerĭ de rênd“ (vulgare). Ce e dară jumĕtatea?

b) Cifra.

Dar acuma sĕ şi scriem jumĕtatea! Ce cugetaţĭ, cu ce semne vom trebuí sĕ-o scriem? (cu cifre). Bine. Atenţiune! O jumĕtate este o parte din câte părţi ale întregului? (Una din douĕ părţĭ.) Aşa dară unul din doi! Cum vom scrie acésta? Cum scriem unul? doi? Prin ce semn esprimăm cuvêntul „din“? (—*). Aşa dară „1—2“. Însă aci — la jumĕtate — avem „una din douĕ părţĭ“. Pruncilor, ca sĕ arĕtăm „părţile“ întregului, vom scrie cifrele 1, 2, sub olaltă şi semnul lui „din“ între dînsele. Aşa dară: $^1/_2$, însă aşa, ca ambele cifre — când am avé sĕ le scriem lângă un numĕr întreg — sĕ fie numai ca întregul de marĭ, d. e. 1, $2^1/_2$ etc. (Deprindere scripturistică!)

Notă: Cum că învĕţătorul are sĕ scrie pre tablă cifrele cât sĕ póte de frumóse şi simetrice, s'a ḑis mai sus.

Pruncilor, sĕ mai privim încă odată la jumĕtatea scrisă! Cu câte cifre am scrisu-o? (cu douĕ). Cum stau acele una faţă cu cealaltă? Ce sĕ face între ele? Bine! Atenţiune! Ca sĕ ne putem înţelege bine unii cu alţiĭ, trebue sĕ sciţĭ, că atât cifra de-asupra (1), cât şi cea de-desubt (2) au nume. Sĕ mai privim odată la tablă. Ce stă scris aicĭ? ($^1/_2$). Ce arată aicĭ cifra 1? Câte părţi am luat dintr'un întreg? Ce arată cifra 2? În câte părţi s'a împărţit întregul. Aşa dară cifra 1 arată séu numĕră, câte părţi am luat din întreg. Pentrucă numĕră părţile, sĕ chiamă „numĕrător“; ér cifra 2 arată „numele“ părţilor, spunênd în câte părţi egale s'a împărţit întregul. Pentrucă numesce părţile întregului împărţit, sĕ chiamă „numitor“. Care dară e numĕrătorul frângerei $^1/_2$:

*) „Met. Comp.“ pag. 16!

cifra de-asupra séu cea de-desubt? Care numitorul? Pentru ce sĕ numesce 1 numĕrător? 2 numitor?

Două jumĕtăţĭ scriem aşa: $^2/_2$. Cum vom scrie 3, 4, 5, 7, 10, 14, 21 jumĕtăţĭ?

c) Cele patru specie.

1. Adaugerea. *a)* aplicată la esemple din viéţa practică.

$$^1/_2 + {}^1/_2 = 1 \quad \text{etc.}$$

Cât face $^1/_2$ fl. + $^1/_2$ fl.? Cât $^1/_2 + {}^2/_2 + {}^3/_2$ metrĭ de pânză? Un neguţător vinde dintr'un val de postav pe rênd $4^1/_2$, $8^1/_2$, $5^1/_2$ metri; cât postav a vêndut? — Un econom a avut $15^1/_2$ Hl cucuruz, 7 Hl grâu, $11^1/_3$ Hl sĕcară, 3 Hl ovĕs; câte bucate a avut acel econom?

b) Adaugerea cu numerĭ curaţĭ séu abstracţĭ. Cât face: $^1/_2 + {}^1/_2 + {}^1/_2$? — $1^1/_2 + 5^1/_2 + 9$? — $5^1/_2 + 17 + 25^1/_2$? — $28^1/_2 + 39^3/_2 + 50 + 57^5/_2$?

2. Subtragerea, *a)* aplicată.

$$1 - {}^1/_2 = {}^1/_2 \quad \text{etc.}$$

O muiere mergênd cu 1 litru de lapte în piéţă şi vênd̦ênd $^1/_2$, cât i-a mai rĕmas? — Cineva cumpĕră o marfă cu $28^1/_2$ fl. şi o vinde după aceea cu 35 fl. $60^1/_2$ cr.; cât a câştigat? — Un amploiat capĕtă pe lună $41^1/_2$ fl. De acolo dătoresce călţunarului $6^1/_2$ fl., croitorului 8 fl., unui neguţător $15^1/_2$ fl.; cât îi mai rĕmâne?

b) Subtagerea curată: $^1/_2 - {}^1/_2 = ?$ $1 - {}^1/_2 = ?$ $1^1/_2 - {}^1/_2 = ?$ $4^1/_2 - 2^1/_2 = ?$ $9 - 3^1/_2 = ?$ $9 - 7^3/_2 = ?$ $24^1/_2 - 15 - 5^1/_2 - 2^1/_2 = ?$ $(15^1/_2 + 4^1/_2 + 25) - (5^1/_2 + 17 + 3^1/_2) = ?$

3. Înmulţirea, *a)* aplicată. Un metru de postav custă $2^1/_2$ fl.; cât vor costa 7 m? Dacă un scolar speséză (cheltuesce pre tóte cele de lipsă) pe di $48^1/_2$ cr.; cât va spesa în luna lui Octomvre? — Un econom vinde $6^1/_2$ Hl de grâu, Hl cu $6^1/_2$ fl.; câţĭ banĭ a căpĕtat? — O grădină în forma unui oblung are în lungime $58^1/_2$ m, în lăţime 25 m; cât de mare va fi arealul ei?

b) Înmulţirea curată: $7 \times {}^1/_2 = ?$ $6 \times 4^1/_2 = ?$ $15 \times 9^1/_2 = ?$ $100 \times 15^1/_2 = ?$ Ce însémnă şi cât e: $^1/_2 \times 8$, 4, 5, 12, 22, 16, 32? $^1/_2 \times 10$, 20, 30, 150, 200, 360?

4. Împărţirea, *a)* aplicată. 1 Chg de carne de porc costă $^1/_2$ fl.; câţĭ Chg sĕ vor puté cumpĕra cu $5^1/_2$ fl.? Un diler capĕtă pentru 25 dile de lucru $15^1/_2$ fl.; cât i sĕ vine pe di? — Un ospĕtar cumpĕră 12 Hl de vin cu $150^1/_2$ fl.; cât de scump i sĕ vine Hl?

b) Împărţirea curată. $1 : {}^1/_2 = ?$ — $8 : {}^1/_2 = ?$ — $15 : {}^1/_2 = ?$ $2^1/_2 : {}^1/_2 = ?$ — $7^1/_2 : {}^1/_2 = ?$ — $19^1/_2 : {}^1/_2 = ?$

d) **Teme mestecate.**

Din care număr este $^1/_2$ jumătatea? 1 e duplul căruia număr? Care e diferința între $^1/_2$ și 1? Ce e mai mult: $^2/_2$ séu $^3/_2$? Care e diferința între acestĭ numerĭ? Cât trebue sĕ luăm din 16, ca sĕ ne rĕmână $9^1/_2$? Care doi numerĭ dau diferința $6^1/_2$? De câte orĭ trebue sĕ luăm $4^1/_2$, ca sĕ căpĕtăm 9? Care număr trebue sĕ-l luăm de 2 orĭ, ca sĕ căpĕtăm 29? — 15 e duplul cărui număr? Care număr trebue luat de $^1/_2$ orĭ, ca sĕ avem $15^1/_2$? etc. (Va urma).

Pentru primul învĕțămênt din istorie.

În anĭĭ precedențĭ am tractat în „Scóla Română“ mai multe biografiĭ din istoria strĕbunilor și din istoria nóstră; acum vom face o escursiune în istoria grecéscă. Grube, carele este o autoritate în materia acésta, după ce a arĕtat, că primul învĕțămênt din istorie are sĕ fie biografic, sĕ esprimă relativ la materia acestui învĕțămênt în modul următor: „Atâta cu privire la întrebarea: cum sĕ sĕ propună istoria? Acum puține cuvinte relativ la întrebarea: ce sĕ sĕ propună din istorie? Elada, Roma și Patria écă cei trei sorĭ, carĭ nu numai la primul învĕțămênt din istorie, ci la învĕțarea istoriei preste tot trebue sĕ strălucéscă luminos, pentru ca la raḑele lor sĕ sĕ încălḑéscă și deștepte simțul național. Cine cugetă a începe îndată cu istoria națională și a amâna istoria Grecilor și Romanilor pe mai târḑiŭ, lucră în contra interesului național și pedagogic tot odată; căcĭ dela Grecia și dela Roma învață junimea a-și cunósce propria sa naționalitate. Mai încolo: Pentru primul învĕțămênt din istorie sĕ cere mai ântâiŭ de tóte, ca mitul sĕ sĕ considere mai mult, decât s'a întêmplat acésta până acum. Cu mitul începe istoria, cu mitul sĕ sĕ încépă și cursul de istorie. În mit viețuesce spiritul poporal în naivitatea sa pruncéscă, în mit sĕ oglindéză istoria așa, precum ea sĕ presêntă inimei și vederilor încă lipsite de reflecsiune a poporului; de aceea în mit poporul își reproduce însuși firea sa internă, simburele sĕu național. Prin urmare dacă este, ca învĕțămêntul din istorie sĕ-și împlinéscă mai sigur chiemarea sa: de a deștepta și desvoltă în scolarĭ simțul național, atuncĭ sĕ ne întórcem privirile, mai mult decât până aicĭ,

asupra mitului, şi cu deosebire asupra mitului grecesc şi naţional. Într'un manual pentru primul învĕţămênt din istorie un Teseu şi Ercule nu are mai puţină valóre decât un Alesandru şi Carol Marele; ba privind lucrul mai de-aprópe, vom afla, că în istoria tuturor eroilor marĭ mitul jócă un rol considerabil, în istoria Romanilor până în jos la resbóiele punice, în istoria nóstră (a Germanilor) până la Vilhelm Tell (noi am puté adauge: în istoria română până la Stefan cel Mare, şi chiar până la Mihaiŭ Eroul). Lumea mitică trebue sĕ fie pórta, prin care scolarul sĕ întroduce în lumea istorică; istoria miturilor trebue sĕ fie overtura, primul concert, ale cărui tonurĭ sĕ cuprindă puternic simţimêntul scolarului şi sĕ escite în el plăcerea şi iubirea pentru studiul istoriei. Acésta însă sĕ sĕ întêmple la timpul sĕu, în etatea dela 9—12 anĭ, pe când raţiunea este învĕlită încă cu fantasia, dar aprópe de a sbugni din mugur.“ Aşa Grube.

Din motivele acestea şi pentru cuvêntul, că limba şi literatura nóstră este plină de alusiunĭ la mitologia antică, ne-am propus a reproduce unele din miturile cele mai frumóse, dar nu comunicându-le simplu, ci tractându-le metodice, ca astfel învĕţătoriĭ nostri sĕ aibă cu atât mai multe esemple practice pentru propunerea istoriei.

I. Teseu.

1. *a)* Espunerea învĕţătorului. Cei mai vechĭ locuitorĭ ai Greciei au fost Pelasgiĭ. Ei sĕ trăgeau din Asia, aveau óre care cultură, venerau séu cinstiau Ḑeiĭ şi sĕ pricepeau a săpa canalurĭ şi a clădi case. Mai târḑiŭ Pelasgiĭ fură subjugaţĭ de cătră alt popor, venit din spre Nord în Grecia. Acest popor sĕ numia Elenĭ (Elinĭ séu Helenĭ). Pelasgiĭ sĕ contopiră cu Eleniĭ şi formară un singur popor.

Eleniĭ — séu cum îi numim de comun, Greciĭ — aveau aceeaşĭ limbă şi religiune; cu tóte acestea ei n'au format nicĭ când o singură împĕrăţie, din contră Grecia sĕ compunea din mai multe state micĭ, dar independente (séu neatêrnătóre). Fie care din statele acestea sĕ guberna încă din timpurile cele mai vechĭ prin regĭ, carĭ dimpreună cu fiĭ lor îşĭ ţineau de datorinţă şi onóre a sevîrşi

fapte eroice (séu de vitejie) pentru fericirea poporului lor; de aceea poporul credea, că ei sĕ trag, de pe tată séu de pe mamă, dela Ḑei şi că după mórte vor fi primiţĭ în Olimp — locuinţa Ḑeilor. Acestĭ bărbaţĭ sĕ numiau eroi. Unul din ei s'a chiemat Teseu (Teseus).

b) Însemnărĭ pe tablă. Grecia. Pelasgiĭ. Asia. Eleniĭ. Stătuleţe. Eroi. Teseu.

c) Întrebărĭ. De ce ţĕră v'am vorbit acum? (Grecia; scolariĭ însă trebue sĕ rĕspundă tot de-auna în propositiunĭ întregĭ). În care parte a lumei sĕ află Grecia? (Europa). Încotro dela noi? (Sud). Cum sĕ numiau locuitoriĭ cei mai vechĭ ai Greciei? (Pelasgĭ). De unde sĕ trăgeau ei? (Asia). Ce aveau Pelasgiĭ? (óre care cultură). Pre cine venerau ei? (Ḑeiĭ). Ce însémnă acésta? (a cinsti). La ce se pricepeau ei? (canaluri, case). Cine i-a subjugat în urmă? (Eleniĭ). Cum sĕ numesc Eleniĭ de comun? (Grecĭ). Ce aveau Greciĭ comun? (limba şi religiunea). Din ce sĕ compunea Grecia? (stătuleţe independente). Prin cine sĕ gubernau stătuleţele acestea încă din timpurile cele mai vechĭ? (regĭ). Ce ţineau regiĭ de datorinţa şi onórea lor? (a sevîrşi fapte eroice). Ce credea poporul despre ei? (sĕ trag dela Ḑei şi merg la Ḑei). Cum sĕ numiau bărbaţiĭ, carĭ sevîrşau fapte eroice? (eroi). Cum s'a chiemat unul din ei? (Teseu).

2. *a)* Espunerea învĕţătorului. Cea mai de frunte dintre cetăţile Greciei a fost Atena. În Atena domnia regele Egeu (Aegeus). El fusese de două orĭ căsătorit, dar n'avu copiĭ nicĭ cu o soţie. Acésta îl supĕră fórte; de aceea întrebă oraclul de svat. Oraclul sĕ spune, că era svatul Ḑeilor, împărtăşit prin gura preoţilor. Oraclul i-a svătuit sĕ călătoréscă. Egeu călĕtori preste mare la amicul sĕu Piteu, (Pittheus), rege în cetatea grecéscă Troţene, şi sĕ căsători aicĭ cu fica acestuia Etra (Aethra). Întorcêndu-sĕ la Atena, Egeu lăsă pre Etra acasă la părinţĭ; înainte însă de a pleca, o conduse la ţermurul măriĭ, rădică o piétră mare şi punêndu-şĭ sub dînsa sandalele (opincile) şi spada, ḑise soţiei: „De vei căpĕta un copil, cresce-l bine, dar nu-i spune, că eu îi sunt tată; când însă va fi în stare a rădica acéstă piétră şi a-şĭ lua de sub ea sandalele şi spada, trimite-l la mine în Atena. Voiŭ sĕ-l cunosc pe spadă şi pe sandale.“

După plecarea lui Egeu, Etra căpĕtă un fiiŭ. Moşul îi puse nume Teseu şi-i dete o crescere din cele mai bune. Şi fiind că

Egeu veni la Troţene preste mare, ómenii ḑiceau, că Teseu e fiiul lui Neptun (Ḑeul mării). Devenind june, Teseu strălucea între soţii sei prin înţelepciune, îndemânare şi curagiŭ. Atunci mama sa îl duse la piétra, sub care sĕ aflau sandalele şi spada, şi făcêndu-l sĕ o rĕstórne, îi spuse cine e tatăl lui. Teseu plecă îndată spre a-l cerceta.

b) Însemnări pe tablă. Atena. Egeu. Oraclu. Piteu. Etra. Teseu.

c) Întrebări. Care era cetatea cea mai de frunte din Grecia? (Atena). Cine domnia în Atena? (Egeu). Ce îl supĕra pre el fórte? (că nu avea fii). Pre cine întrebă el de svat? (oraclu). Unde călĕtori el? (la Piteu). Cu cine s'a căsătorit aicĭ? (cu fica lui Piteu). Cum sĕ chiema ea? (Etra). La cine rĕmase ea, când Egeu sĕ întórse acasă? (la părinţi). Unde o conduse Egeu înainte de a pleca? (la ţermurul mării). Ce a făcut acolo? (şi-a pus sandalele şi spada sub o piétră). Ce îi ḑise aicĭ? (sĕ crĕscă copilul bine etc.) Ce nume a pus Piteu nepotului sĕu? (Teseu). Ce crescere i-a dat? (fórte bună). Ce credeau ómenii despre el? (că e fiiul lui Neptun). Prin ce strălucea Teseu ca june? (prin înţelepciune, îndemânare şi curagiŭ). Unde îl conduse atunci mama sa? (la piétră). Ce află el acolo dela ea? (cine e tatăl sĕu). Ce făcu Teseu în urmă? (plecă la Atena etc.)

3. Espunerea învĕţătorului. Teseu putea sĕ călĕtorĕscă la Atena pe douĕ căi: pe mare şi pe uscat. Moşul şi mama sa il svătuiră sĕ călĕtorĕscă pe mare, fiind că drumul pe uscat era nesigur, ţinêndu-sĕ mulţi hoţi pe acolo. Teseu tocmai din causa acésta alese drumul pe uscat. El doria a da piept cu periculele, ca astfel sĕ pótă păşi cu onóre înaintea tătâne-sĕu. Nicĭ că-i lipsi ocasiunea, pentru a-şi arăta curagiul încă in prima ḑi de călĕtorie. El trebuí adecă sĕ trécă printr'o pădure, în carea locuia un uriaş, anume Perifete (Periphetes). Acesta avea o ghiógă de fier, cu carea ucidea pre toţi câţi treceau pe acolo. El sări şi la Teseu sĕ-l ucidă, dar de astă dată îşi găsi omul; căcĭ Teseu sprigini lovitura cu amêndouĕ mânile şi smulgênd uriaşului ghióga, îl ucise cu însaşi arma lui. Teseu luă ghióga cu sine şi o purtă întru aducerea aminte de prima sa invingere.

Adoua aventură (séu întêmplare) o avu cu uriaşul Sineis. Acesta avea un mod deosebit de a ucide pre călĕtorĭ. El adecă

încovăia vîrfurile a doi moliḍĭ, lega pre străin cu câte un picior de fie care vîrf şi lăsând apoi moliḍiĭ érăşĭ de-a mână, nefericitul sĕ sfîrtica în douĕ. Aşa voia el sĕ facă şi cu Teseu; dar acéstă încercare i-a fost cea de pe urmă; căcĭ Teseu învingêndu-l pre uriaş, îl legă ăcum pre dînsul între vîrfurile celor doi moliḍĭ, carĭ îl sfîrticară pe dată.

A treia aventură o avu cu uriaşul Schiron, carele arunca pre călĕtorĭ din vîrful unui căţim într'o prăpastie afundă. Teseu îl trânti pre dînsul în abis.

Cea din urmă aventură în călĕtoria acésta i-a fost cu uriaşul Procruste (Prokrustes), carele ucidea pre călĕtorĭ într'un mod şi mai crud. El adecă învita pre fie care străin prietinesce la casa sa, îl ospĕta cât sĕ póte mai bine şi séra îl conducea într'o cameră de durmit, unde sĕ aflau douĕ paturĭ, unul fórte lung, celalalt fórte scurt. Dacă óspele era om mic, Procruste îl culca în patul cel lung şi-i ḍicea: „O, cât de mic eştĭ! O sĕ te fac mai mare.“ Atuncĭ uriaşul începea a-l întinde până îl rupea. Dacă însă străinul era om mare, uriaşul îl culca în patul cel mic şi-i ḍicea: „Î-mĭ pare rĕu, că patul meu e prea mic pentru tine; dar o sĕ ne ajutăm noi cum-va.“ Şi ḍicênd acestea, ĭi tăia piciórele. Teseu auḍise de datina acestui uriaş; totuşĭ sĕ abătu de bună voie pe la dînsul. După cină mergênd în camera de durmit, uriaşul ĭi arătă patul cel mic. Atuncĭ Teseu îl prinse fără veste, şi trântindu-l în pat, ĭi tăiă nu numai piciórele, ci şi capul.

În chipul acesta mântuí Teseu lumea de aceştĭ monstri séu neómenĭ, făcêndu-i sĕ móră de mórtea, ce ei meniră altora.

b) Însemnărĭ pe tablă. Drum pe mare. Drum pe uscat. Perifete. Sineis. Schiron. Procruste.

c) Întrebărĭ: Ce drumurĭ putea apuca Teseu către Atena? (pe mare şi pe uscat). Care din aceste douĕ ĭi recomandară moşul şi mama sa? (pe mare). Pentru ce? (mai puţin periculos). Dar de ce Teseu alese calea pe uscat? (doria sĕ aibă aventurĭ). Cum voia el sĕ sĕ arate înaintea tătâne-sĕu? (cu onóre). Cu câţĭ uriaşĭ avu a sĕ lupta? (4). Care a fost cel deântâiŭ? (Perifete). Cum ucidea el pre călĕtorĭ? (cu ghióga). Dar ce a făcut Teseu cu dînsul? (îl ucise). Ce a luat Teseu dela Perifete? (ghióga). Pentru ce? (ca semn de învingere).

5. Ca tóte obiectele să se tracteze după acelaşi metod. 6. Ca materiile înrudite să se înveţe împreună (concentrarea învĕţămêntului). 7. Ca stadiile învĕţămêntului să stea între sine în cea mai strinsă lgătură astfel, ca lecţiunea de astădĭ să consolideze pre cea de erĭ şi să pregătéscă pre cea de mâne. 8. Ca să se separeze din învĕţământ tot, ce nu este de nicĭ un folos. (Va urma).

Băncile de scólă.

1. Observări introductive.

Între obiectele, carĭ compun mobiliarul scólei, nu este nicĭ unul, carele în ceea ce privesce influinţa lor asupra desvoltărei fisice, intelectuale, estetice şi morale a scolarĭlor, să se pótă asemêna cu băncile de scólă. Astădĭ nu mai încape nicĭ o îndoélă, căcĭ s'a constatat prin cercetărĭ minuţióse şi conscienţióse, cum-că băncile de o rea construcţiune produc la scolarĭ miopie, congesţiunĭ de sânge cătră creerĭ, strêmbarea spinărĭĭ (scoliosa), compresiunea pieptului şi prin consecinţă şi a plumânilor, iritarea organelor digestive şi genitale etc. Afară de acésta ele îngreună curăţirea scólei, manţinerea disciplinei şi progresul în învĕţătură. Au nu scim cu toţiĭ, că scolarul, carele şede incomod, să nevoesce pururea a-şĭ schimba posiţiunea, adesea chiar şi fără voia sa? Lipsindu-i însă liniscea, îi lipsesce şi atenţiunea şi cu dînsa prima condiţiune pentru a învĕţa.

Să înţelege de sine, că unde copii cercetézĕ scóla — cum să dice — „trei anĭ într'o vară“, efectele băncilor nu să vor simţi ca acolo, unde causa scolară fiind mai regulată, copii petrec în scólă pe an câte 1000 de ore şi mai bine. De aicĭ să esplică, pentru ce ómenĭĭ la noi s'au ocupat până acum încă prea puţin de causa băncilor, pe când în ţerile mai înaintate, şi anume în America de Nord, în Franţia, Elveţia, Germania şi Anglia bărbaţiĭ de scólă, în unire cu medicĭĭ practicĭ, discută de un timp încóce cu mult zel întrebarea: „Cum să se construeze băncile de scólă, ca să corespundă deplin scopului lor?“ Resultatele, la carĭ au ajuns, sunt interesante sub tóte punctele de privire, şi de aceea credem

a face onorabililor nostri lectorĭ un bun serviţ, punĕndu-i în curentul acestei afacerĭ.

2. *Noţiunĭ prealabile.*

Mai ântâiŭ de tóte însă sĕ ne înţelegem — pe basa desemnului următor — asupra punctelor cardinale, de carĭ ne va fi vorba în tractatul de faţă.

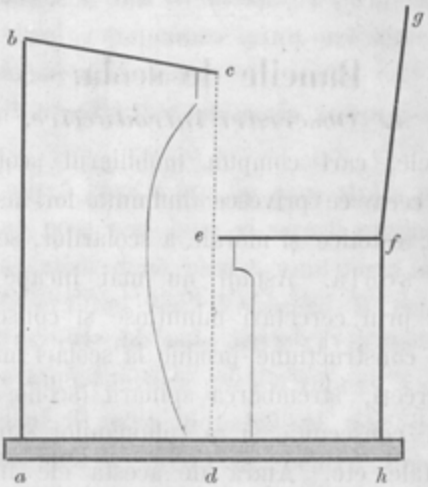

La o bancă de scólă deosebim următórele puncte:

1. *Tabla* séu adecă aceea parte a băncĭĭ, pe care scolarĭĭ scriŭ (în desemn *b-c*). În legătură cu tabla sĕ va vorbi şi de puicul de sub dînsa. Tabla, de împreună cu puicul şi piciórele, pe carĭ stă, sĕ numesce masă.

2. *Scaunul* séu partea, pe care scolarĭĭ şed (în desemn *e-f*). Scaunul sĕ numesce şi subseliu; câte odată însă înţelegem sub terminul acesta banca întrégă. De scaun sĕ ţin: spatele şi scândura de sub piciórele scolarilor.

Spatele sunt de mai multe felurĭ: comune, când aceleaşĭ spate servesc pentru toţĭ scolarĭĭ dintr'o bancă; singulare, când fie care scolar ĭ-şĭ are spatele sale separate; scunde, când servesc pentru spriginirea şelelor, şi nalte, când servesc pentru spriginirea spetelor.

Masa şi subseliul sunt părţile principale ale băncĭĭ.

3. *Distanța* séu adecă depărtarea orizontală dintre tablă și scaun. Spre a constata distanța, ne folosim mai bine de „firul cu plumb“, pre care îl facem a spênțura din marginile din lăuntru a tablei *(c)* și a scaunului *(e)*, în direcțiune verticală (linia punctată *c-d* din desemn). Când firul atinge în același timp marginile din lăuntru a tablei și a scaunului (ca în desemn), distanța sĕ numesce nulă. Când între firul, ce spênțură din marginea tablei, și între firul, ce spênțură din marginea scaunului, sĕ află óre care depărtare, distanța sĕ țice plus. Ér când marginea tablei ajunge a sta de-asupra marginei scaunului, distanța e minus séu negativă.

4. *Diferința* séu depărtarea verticală dintre tablă și scaun (în desemn *c-e*).

3. Istoricul reformării băncilor.

Reformarea băncilor datéză abia de vre-o câte-va decenii, de când adecă cei ce sĕ interesézĕ de scólă începură a înțelege, de câtă importanță sunt dînsele pentru sănĕtatea scolarilor. Încă înainte de acésta cu ani 25 domnia, cu privire la construcțiunea băncilor, o totală lipsă de principii. Pe la orașe le făcea mĕsarul, pe la sate bărdașul, fie care cum îl tăia capul. Americanii, practicii Americani au fost și aicĭ cei de ântâiŭ, carĭ s'au sculat cu tótă energia în contra preocupațiunilor tradițiunale, pentru a cere, ca băncile sĕ sĕ acomodeze după mărimea scolarilor, sĕ sĕ provadă cu spate și sĕ nu fie mai lungĭ, decât sĕ cere neapĕrat, ca în fie care sĕ încapă numai câte două persóne; ba în punctul acesta ei merseră și mai departe, construind mai târțiu băncĭ chiar numai pentru câte o singură persónă.

În Europa, cel de ântâiŭ, carele a declarat resboiŭ băncilor antediluviane, a fost medicul elvețian Guillaume,*) indicând urmările regretabile, ce provin de acolo, că în băncile vechĭ scolarii caută sĕ-și plece corpul prea mult înainte. Ce privesce propunerile sale positive, ele sunt identice cu ale Americanilor.

---

*) A sĕ ceti: Ghilom.

În acelaşĭ timp un alt medic elveţian, anume Dr. Fahrner din Zürich, supuse băncile, tot din punct de vedere sanitar, unor cercetări prea serióse. El combătu cu deosebire marea lor distanţă

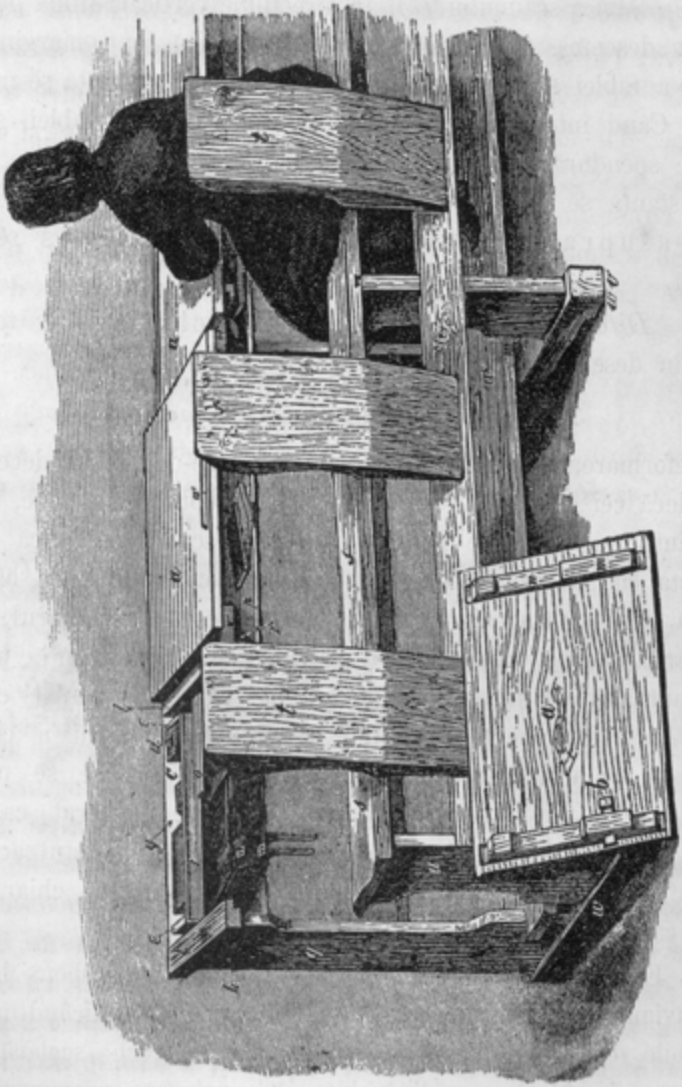

Banca-pulpítru, sistemul Kunze.

şi diferinţă, reduse distanţa la nulă, pentru ca scolarii sĕ pótă şedé mai bine la scris, şi státorí numerativ dimensiunile băncilor, în conformitate cu legile anatomiei, recomandând pentru o scólă popo-

rală şepte categorii de bănci, după mărimea scolarilor. Şi el cere, ca băncile sĕ aibă spate, şi anume pentru sprĭginirea şelelor, carĭ pórtă greutatea corpului superior, apoi o scândură pentru sprĭginirea picióreloru.

D-rul Parov din Berlin propuse, ca distanţa sĕ fie negativă. Adevĕrat, că posiţiunea acésta este cea mai bună pentru a şedé în bancă; dar ea nu este tot aşa de corespunzĕtóre, când scolarul trebuesce a sta. Scim cu toţii, că voind a ne pune la scris, ne tragem cu scaunul până sub tablă, ér când voim a ne scula, împingem scaunul înapoi. Întrebarea decĭ este, a născoci o bancă, carea sĕ permită scolarilor cu aceeaşĭ înlesnire a şedé şi a sta în ea.

Spre acest scop s'a recomandat mai întâiŭ a sĕ face tabla tótă mobilă, ca astfel scolariĭ la scris sĕ o pótă trage înainte séu spre dînşiĭ, ér în orele celelalte sĕ o pótă împinge érăşĭ înderĕpt; esperinţa însă a dovedit, că propunerea acésta nu este practică.

Tot aşa de nepractică a fost propunerea medicului Cohn din Breslau, ca adecă tabla sĕ sĕ desfacă de-alungul în douĕ părţĭ, legate între sine cu şarnire séu ţiţine, pentru ca în modul acesta partea de cătră scolarĭ sĕ sĕ pótă resturna înderĕpt preste partea ceealaltă, carea este ficsă. Părţile, fiind ânguste, sĕ strêmbau uşor şi scolariĭ nu puteau scrie bine pe dînsele.

După aceea sĕ construiră bănci, la carĭ tabla era ficsă, dar scaunul mobil. Nicĭ sistemul acesta nu s'a probat în pracsă.

La anul 1868 directorul Buchner din Bavaria făcu o propunere de altă natură. El susţinu adecă, că spre a eşi din impasul acesta, nu sĕ cere neapĕrat, ca băncile sĕ aibă părţĭ mobile; ajunge a le face mai scurte, şi adecă numai câte pentru 2 persóne, dar cu distanţă negativă: pentru a şedé şi a scrie în ele; trebuind apoi scolariĭ a sĕ scula, ei vor eşi din bancă, unul în drépta şi altul în stânga, şi vor sta la capĕtul băncii, în spaţiul menit pentru circularea scolarilor. De altmintrea şi el cere, ca băncile sĕ sĕ acomodeze după mărimea scolarilor.

Cea mai perfectă din tóte băncile, câte s'au construit până acum, este fără îndoélă banca-pulpitru, (cum sĕ numesce în România). La acéstă bancă tabla este împărţită curmezişu în atâtea tăbliţe mobile, câţi scolarĭ şed în dînsa; spatele sunt singulare. (A sĕ vedé ilustraţiunea de pe pagina 12). (Va urma).

Importanţa şi utilitatea studiului limbei române.

Discurs rostit de d-l Andreiŭ Vizanti, cu ocasiunea solemnităţiĭ distribuţiunei premiilor la elevĭi „Liceului nou“ din Iaşi, pe anul scol. 1877—8, 27 Iuniu.*)

Urmaşilor mei Văcărescĭ!
Las vouĕ moştenire:
Crescere limbei românescĭ
Şi patriei iubire.
I. Văcărescu.

Domnilor!

Astădĭ e ḑiua judecăţiĭ resultatelor anului scolar 1877—8. Astădĭ e ḑiua mult dorită de toţi elevii, în special de acei, carĭ s'au destins în cursul anului atât prin o bună conduită, cât şi prin diligenţă la studiu. Astădĭ, în fine, e ḑiua, în care şi părinţiĭ şi profesoriĭ simt de o potrivă cea mai viuă mulţămire sufletéscă, vĕḑênd resultatul sacrificiilor şi al solicitudinei lor încoronat prin recompensele, ce au sĕ vi sĕ distribuéscă acuşi, spre constatarea progreselor, ce aţi făcut. Ḑic acésta, pentru că premiile nu vi sĕ dau dóră în scop de a recompensa zelul şi activitatea, ce aţi pus în studiu, căcĭ d-vóstră nu v'aţi făcut decât datoria; ci mai mult ca un semn de recunóscere a succeselor obţinute de cei buni, ca un stimulante pentru acei, carĭ aţi rĕmas mai în urmă.

Sciu, că sunteţi impacienţi de a trece mai repede la distribuirea premiilor. Dar orĭ cât de legitimă ar fi impacienţa d-vóstră, aşa precum preste câte-va ore o sĕ ne despărţim pentru un timp mai îndelungat, fiţi îngăduitorĭ un moment, ca sĕ mai vorbim ceva împreună şi sĕ ascultaţi câte-va consiliĭ, pre care îmĭ propun a le recomanda meditaţiunei d-vóstră. În special mĕ adresez la acei, carĭ au terminat séu sunt pe cale de a termina cursurile, şi îi rog sĕ crédă, că doresc a le face un serviţ real îndemnându-i cu tot de-adinsul, sĕ nu-l dea uitărei, căcĭ el sĕ repórtă la o cestiune de cea mai mare importanţă atât pentru educaţiunea tinerimei, cât şi pentru progresul culturei nóstre naţionale.

---

*) Când reproducem ceva dela fraţiĭ din România, o facem pentru a arăta: a) cum sĕ vorbesce limba nóstră acolo, la vatra Românismului; b) cum stă causa scolară la dînşiĭ. În casul de faţă a predominat consideraţiunea primă. R. S. R.

Voiŭ sĕ vĕ arăt, d-lor, în câte-va cuvinte împortanţa şi utilitatea unui studiu din cele mai indispensabile; voiŭ sĕ vorbesc despre studiul „limbei române“, care din diferite împregiurări a fost până mai erĭ fórte negligiat, ca sĕ nu ḑic dat uitărei, ba chiar despreţuit.

Acest studiu, d-lor, constitue basa fundamentală a unei bune educaţiunĭ; el cuprinde în sine forţa centrală, din care decurge prosperitatea şi progresul intelectual şi moral al unui popor; ér pentru noi Româniĭ, cu deosebire, el a fost, este şi trebue sĕ fie pidestalul nostru naţional, scutul de apĕrare al esistinţei nóstre naţionale.

„Dacă m'ar întreba cineva,“ ḑice un pedagog american, „sĕ spun: care din studiile învĕţămêntului public e cel mai esenţial şi mai superior, fundamentul principal, pe care sĕ baséză o bună educaţiune, şi care prin urmare trebue sĕ fie obiectul celei mai serióse îngrijirĭ din partea orĭ cărui învĕţător în genere? . . . . eu aşĭ rĕspunde, fără nicĭ o esitaţiune, că acela e „studiul limbei materne.“

În adevĕr, d-lor, sunt o sumă de consideraţiunĭ în stare de a ne convinge, cumcă din tóte materiile unui program scolastic, din tóte obiectele învĕţămêntului public, nicĭ unul nu sĕ póte mĕsura în împortanţă şi utilitate cu acel al limbei mame. Cetăţénul, orĭ care fie condiţiunea socială, în care s'ar afla, trebue sĕ fie neîncetat în relaţiune cu ceilalţĭ concetăţenĭ; acésta însă nu o póte face decât prin mijlocirea limbei vorbite séu scrise; decĭ el are nevoie sĕ-şĭ cunóscă limba părintéscă. Pentru ca el sĕ pótă apoi sĕ-şĭ perfecţioneze şi sĕ-şĭ înmulţéscă cunoscinţele câstigate în copilărie, încă are nevoie de cunoscinţa limbei; fără de acésta i-ar fi cu neputinţă a sĕ dedica lecturei cărţilor folositóre şi studiului propriu personal. Un popor, ca şi un individ, lipsit de cunoscinţa limbei sale naţionale, este neîncetat espus a cădé sub tirănia celui întâiŭ venit; el nu-şĭ cunósce drepturile şi datoriile sale, nicĭ nu póte avé cunoscinţă de natura sa morală, singurul lucru, care înalţă caracterele şi face pre cetăţén liber şi independent. De aceea toţĭ cei carĭ doresc libertatea, progresul şi prosperitatea patriei, cer scóle pentru popor, cer sĕ înveţe limba patriei, pentru ca prin mijlocirea ei sĕ sĕ pótă şi el apropia de tesaurul cunoscinţelor, măcar al celor mai indispensabile, sĕ pótă şi el cunósce, care îi sunt însuşirile şi menirea sa ca om şi ca cetăţén, în mijlocul atâtor vicisitudinĭ, atâtor obligaţiunĭ şi îndatoririĭ, de care sĕ vede obsediat pe tótă ḑiua.

Încă un motiv puternic, care ne face sĕ dăm mai multă atenţiune studiului, de care e vorba, reesă din însuşĭ relaţiunea psichică, din însuşĭ raportul şi legătura sufletéscă, ce esistă între limba şi spiritul omului séu al poporului. D-vóstră cunósceţĭ din psichologie, că orĭ ce cugetare a minţiĭ nóstre este efemeră şi fără viéţă, dacă nu are espresiunea, dacă

nu are cuvêntul necesar, cu care să se îmbrace şi în care să se petrifice. Cugetările, creaţiunile activităţii spiritului nostru ar rătăci prin aer, dacă n'ar fi limba; căci tot ce nu putem precisa esact prin cuvinte, e un ce fără fiinţă, e ca şi când n'ar esista pentru noi. Acéstă relaţiune intimă să determină şi să desvóltă printr'o înrîurire reciprocă: pe de o parte limba este supusă la tóte capricele şi variaţiunile spiritului; ér pe de altă înfluinţéză la rêndul ei asupra spiritului şi contribue în mod simţitor chiar la progresul activităţii nóstre intelectuale.

E cu neputinţă, ḑice un scriitor, e cu neputinţă a spune ceea ce câstigă spiritul prin cunoscinţa limbei. El ficséza împresiunile cele confuse, face cunoscinţa lor mai aprofundată, le clasifică şi-şi forméză despre dînsele o consciinţă raţională. Pentru dînsul limba e un fel de aparat, cu care operéză întocmai ca şi măestrul cu instrumentele sale. Căci aşa precum mâna măéstră a acestuia pervine, prin ajutorul instrumentelor, să transfórme şi să modeleze materia, să ţésă stofele cele mai fine, să percurgă distanţele, să mĕsure timpul etc. cu mult mai mare esactitate, decum ar puté să o facă prin simple mijlóce naturale, — tot asemenea şi mintea omului, prin ajutorul limbei, perfecţionéză forţa activităţii spiritului şi înmulţesce operaţiunile cugetării.

Cum vedeţi, d-lor, limba nu e pur şi simplu numai o îmbrăcăminte a cugetărilor nóstre; ea este încă şi un mijloc de desvoltare intelectuală, un conducător şi dreptar al tuturor cugetărilor şi concepţiunilor nóstre,

Lucrul fiind aşa, întreb: fi-va de-ajuns, pentru a atinge aceste resultate, fi-va de-ajuns óre numai studiul, mai mult séu mai puţin superficial, al gramaticei; cunóscerea mai mult séu mai puţin mecanică a ortografiei? De sigur că nu! Şi aci vine locul pentru a desvĕli o puternică consideraţiune, care priméză pre tóte celelalte şi în privirea căreia atrag seriósa d-vóstră atenţiune.

Pentru a fi priceput însă mai cu înlesnire, am să vĕ spun mai întâiŭ două cuvinte despre ceea ce este limba. Din însaşi acéstă esplicare, sper că o să vĕ pĕtrundeţi mai bine şi de necesitatea şi de utilitatea studiului, de care suntem ocupaţi.

Limba, d-lor, este acel organ, cu care natura, în minunatele sale creaţiuni, a înzestrat pre om, pentru ca el să-şi pótă esprime tóte păsurile, tóte durerile şi bucuriile, tóte simţimentele, tóte cugetările sale cele mai intime. Ecoul nu e mai fidel în transmiterea sunetului; însaşi istoria nu póte fi mai bună martură a faptelor şi evenimentelor unui popor.

Tóte popórele au limba lor. Limba e nedespărţită de dînsele; ea să nasce odată cu poporul, apare odată cu esistinţa lui şi-l acompaniézĕ pretutindeni, din légân până la mormênt. Acéstă legătură e aşa de

Făscióra 2. *Noemvre 1878.* Anul III.

SCÓLA ROMÂNĂ.

FÓIE LUNARĂ
pentru
înaintarea educaţiunei şi instrucţiunei.

Redactată de

VASILE PETRI.

ABONAMENTUL:
Pe un an 4 fl. v. a. — pe o jumĕtate 2 fl. v. a.
Pentru România: pe un an întreg un galben.

PRENUMERAŢIUNILE
sunt a sĕ adresa la: Redacţiunea „Scólei Române“ în Sábiiŭ (Hermannstadt, N.-Szeben).

Ioan Amos Comenius.

Născut la 28 Mărţişor 1592, mort la 15 Noemvre 1681.

(Urmare).

Terminând cu metodul instrucţiunei, Comenius vorbesce, fórte pe scurt, despre educaţiunea junimei. Scopul educaţiunei, dice el, este moralitatea şi pietatea.

Cu privire la moralitate, sĕ ne nevoim a plânta în inima tinerimei tóte virtuţile creştinescĭ, şi cu deosebire virtuţile cardinale: credinţa, iubirea şi speranţa. Sĕ începem de timpuriŭ a face acésta, sĕ grijim, ca tinerimea sĕ-şĭ însuşéscă virtuţile deprinḑêndu-le însaşĭ, sĕ-i punem în vedere nu numai esemple vii şi istorice, ci tot odată şi învĕţăturĭ şi macsime practice, sĕ abatem dela dînsa influinţele stricăcióse, cu deosebire însă sĕ o scăpăm de lenevire prin ocupaţiunĭ serióse şi uşóre. Sĕ ne unim cu toţiĭ pentru a înainta binele comun; sĕ înţelegem nu numai, ci sĕ şi voim a ne sprigini împrumutat. Numai astfel viéţa privată şi publică va fi fericită.

Încât pentru crescerea tinerimei în scopul pietăţiĭ, sĕ începem şi cu lucrul acesta cât sĕ póte mai de timpuriŭ. „Eu înţeleg sub pietate, ca inima nóstră sĕ caute pre Dumneḑeu pretutindenea

în natură, și după ce l'a găsit în tot locul, sĕ-i urmeze lucrând séu suferind după voia sa, ér după ce i-a urmat pretutindenea, sĕ se desfeteze întru iubirea și grația sa.“ Lucrul prim sĕ îndeplinesce prin inteligență, al doile prin voință, al treile prin îndestulirea consciinței. Drept mijlóce pentru ajungerea acestui scop avem: sânta scriptură, contemplarea naturei și cunóscerea de sine. Sânta scriptură este alfa și omega, începutul și finitul a tótă învĕțătura. Virtuțile creștinescĭ: credința, iubirea și speranța, — repețim și la acest loc — sĕ se învețe prin deprindere; „căcĭ este delipsă a cresce creștinĭ practicĭ, nu teoreticĭ, dacă voim a avé creștinĭ adevĕrațĭ.“ Religiunea este scopul suprem al educațiunei; sciința, arțile și limbile sĕ se învețe astfel, ca tinerimea sĕ înțelégă, că ele sunt pură deșertăciune, pe cât timp ele nu sĕ vor referi la Dḑeu și la viéța de vecĭ. Din acest punct de vedere Comenius pretinde, ca până când tinerimea nu se va fi întărit de-ajuns în adevĕrurile creștinescĭ, autoriĭ păgânĭ sĕ se foloséscă în scólă numai cu mare precauțiune și în mĕsură fórte restrinsă.

Scóla mai are trebuință și de disciplină, altmintrea după un proverb bohem, ea ar fi „ca o móră fără apă“. De aicĭ însă nu urméză, ca institutele sĕ fie pline de „vai ș'amar“. Sĕ pedepsim, când cere astfel necesitatea, sĕ pedepsim aspru chiar, dacă pedepsele mai line nu duc la scop, dar nu pentru învĕțătură, ci pentru purtare, și nu pentru că cine-va a greșit, ci pentru ca sĕ nu greșéscă pe viitor. Sĕ escităm și ambițiunea tinerimei, sĕ lăudăm, sĕ admoniăm, sĕ mustrăm, dar pururea părintesce.

Timpul studiului ține până când omul încétă de a mai cresce, va sĕ ḑică până în anul al 25-lea al vieții. Acest timp sĕ împarte în 4 perióde:

1. Scóla maternă séu scóla din casa părintéscă, până la completarea anului al 6-lea.

2. Scóla națională, *(schola vernacula publica)*, cum ar fi bună óră scóla poporală de astăḑĭ, dela anul al 6-lea până la al 12-lea.

3. Scóla latină séu gimnasiul, *(schola adolescentiae)*, dela anul al 12-lea până la al 18-lea.

4. Universitatea séu academia, *(schola iuventutis)*, dela anul al 18-lea până la al 24-lea.

O scólă maternă sĕ fie în tótă casa, o scólă națională în tot satul și în tot orașul, un gimnasiu în tot orașul mai mare, o universitate séu academie în tot statul, ba în tótă provincia mai mare.

Pensurile acestor scóle se deosebesc mai mult în formă decât în materie.

Disciplinele sĕ nu se „flocăéscă“ volnicesce, ci din fie care sĕ se predea un întreg, cu acea deosebire numai, că în scólele mai inferióre predarea se face în liniamente mai generale, în scólele superióre însă întrând mai afund în materie. Scóla maternă deprinde mai ales sensurile interne, fantasia și memoria, mâna și limba; gimnasiul cultivă preceperea și judecata, universitatea cu deosebire voința, învĕțând tot odată a ține armonia între facultățile spirituale; teologia are în vedere sufletul preste tot, filosofia rațiunea, medicina funcțiunile vieței fisice, jurisprudința bunurile din afară. Scóla maternă și cea națională se ocupă cu tinerimea de ambe secsele, gimnasiul cu tinerii, carĭ nu vor a remâné plugarĭ séu meseriașĭ, universitatea prepară „doctorii“ și „ductorii“ poporului în biserică, scólă și stat.

În urmă Comenius arată, cum sĕ se organiseze aceste 4 categorii de scólă, ca sĕ corespundă scopului. Cu scóla maternă ne vom ocupa mai jos în detaiŭ; aicĭ vom vorbi pe scurt de celelalte 3 categorii de scólă.

Scóla poporală sĕ fie cercetată de cătră toți copii fără escepțiune, chiar și de cătră aceia, carĭ mai târdiu vor cerceta gimnasiul; acésta din următórele motive: *a)* Intențiunea nóstră este, ca toți copii sĕ-și câștige aceeași învĕțătură universală; spre acest scop se cere, ca ei sĕ cerceteze împreună scóla publică, pentru a se anima și stimula împrumutat. *b)* Toți copii sĕ se deprindă de-o potrivă în tóte virtuțile creștinescĭ, prin urmare și în modestie, concordie etc.; acésta însă nu se póte, dacă copiĭ se vor separa de timpuriŭ, din contră în casul acesta ei mai virtos se vor urgisi. *c)* Copii de 6 anĭ sunt încă prea puțin desvoltați, pentru ca sĕ putem sci cu siguritate, pentru care specialitate vor avé

mai multă vocaţiune, şi nicĭ că ar fi bine, ca gimnasiul sĕ fie cercetat numai de copiĭ mai cu stare. *d)* În scóla naţională tóte obiectele se predau în limba maternă, ceea ce este de mare importanţă pentru desvoltarea şi progresul scolarilor, mai ales cu privire la disciplinele reale. Chiar şi limba latină se învaţă neasĕmĕnat mai uşor, dacă scolariĭ mai întâiŭ s'au deprins bine în limba maternă. De tóte avantagele acestea se lipsesc scolariĭ, carĭ încungiură scóla naţională.

În scóla poporală sĕ se predea acele învĕţăturĭ, de carĭ omul are trebuinţă în tótă viéţa sa, şi adecă: cetirea până la desteritate a materielor scrise séu tipărite în limba maternă; deprinderĭ stilistice basate pe legile limbei materne şi pe esercitiĭ gramaticale; desemnul; computul cu cifre şi la maşină, întru cât cere necesitatea; mĕsurarea lungimilor, lăţimilor, depărtărilor etc.; cântarea tuturor melodiilor mai cunoscute (scolariĭ mai bunĭ sĕ vor deprinde şi în elementele musicei figurale, cântările bisericescĭ trebue sĕ le înveţe de rost); catechismul, istoria biblică şi sentinţele principale din sânta scriptură; morala aplicată la esemple şi regule acomodate; constituţia căsiĭ şi a statului, pe atâta, ca copii sĕ scie, ce se petrece pe fie care ḑi în casă şi stat; istoria universală până în timpul present, în liniamente generale; geografia şi astronomia, în prima linie statele europene şi mai ales patria cu dealurile, rîurile şi oraşele sale; în fine ocupaţiunile industriale în genere, pentru ca aplecarea scolarilor pentru una séu alta din ele sĕ se pótă manifesta de timpuriŭ. Astfel pregătiţĭ, scolariĭ nu ar întimpina nimic, nicĭ în scóla latină, nicĭ în viéţa ulterióră, din ce nu ar fi „gustat“ deja mai înainte, ér învĕţătura următóre va servi numai pentru a clarifica şi completa învĕţăturile din scóla naţională.

Pentru a sĕ atinge acest scop, fie care scólă poporală sĕ aibă şese clase, pe cât se póte în odăi separate; tótă clasa sĕ-şĭ aibă manualul sĕu pentru sciinţe, virtuţĭ şi religiune, din carĭ scolariĭ sĕ pótă învĕţa în acelaşĭ timp numirile tuturor obiectelor şi frasele mai defrunte din limba maternă. Manualele claselor următóre se deosebesc de manualele claselor precedinte prin o tractare a materiei, din ce în ce mai pĕtrunḑĕtóre şi mai grea séu prin indicarea

unor nouĕ puncte de privire la contĕmplarea obiectelor propuse mai înainte. De sine se înţelege, că tractarea trebue sĕ se facă în deplină conformitate cu gradul de desvoltare al scolarilor, impreunând in tot locul, „cele folositóre cu cele plăcute.“

Sĕ se înveţe numai douĕ ore înainte şi douĕ după amĕdĭ; celalalt timp sĕ remână, mai ales cu privire la scolarii sĕracĭ, pentru ocupaţiunĭ pe acasă séu pentru recreaţiune cuviinciósă. Înainte de amĕdĭ sĕ se deprindă inteligenţa şi memoria, după amĕdĭ mâna şi limba. Copii vor decopia curat şi acurat manualele tipărite, cu scop de a-şĭ imprima mai bine materia depusă în ele şi de a se deprinde tot odată a scrie frumos, iute şi corect. În chipul acesta se va da ocasiune şi părinţilor de a aprecia mai bine prestaţiunile scólei şi progresul scolarilor.

Limbile vecine sĕ se înveţe între anii 10—12. Mai bine este a se trimite copii acolo, unde nu se vorbesce limba maternă, ci numai limba respectivă; afară de acésta dînşiĭ vor ceti, decopia şi învĕţa de rost manualele absolvite deja în limba maternă şi traduse acum în limba străină.

Gimnasiul este chiemat de a preda 4 limbĭ şi tótă enciclopedia sciinţelor. Din limbĭ elevii sĕ înveţe limba latină şi maternă cum se cade, limba grecă şi ebreică după trebuinţă; din dialectică sĕ scie a esplica, a destinge şi a demonstra, din retorică a vorbi cu gust asupra fie cărui obiect. Aritmetica şi geometria sĕ o înveţe odată pentru folósele practice, apoi pentru că ele stimuléză şi ageresc de minune spiritul. În musică sĕ fie versaţi bine practice şi teoretice. Din elementele astronomiei sĕ scie pe atâta, cât se cere pentru a pricepe fisica, geografia si o mare parte a istoriei. — Afară de aceste „şepte arţi libere“, elevii gimnasialĭ sĕ mai înveţe şi alte lucrurĭ mai „înalte.“ Din fisică sĕ înveţe: mechanismul universului, forţele elementelor, diversitatea animalelor, proprietăţile plantelor şi mineralelor, organismul corpului omenesc, etc., în sine şi cu respect la aplicarea lor în medicină, agricultură etc. Din geografie sĕ-şĭ imprime în minte tot pământul cu mările, insulele şi staturile sale; din chronologie sĕ cunóscă cursul vécurilor; din istorie sĕ scie nara mare parte din întĕmplările mai

importante, carĭ au atins genul omenesc; statele mai de frunte şi biserica, precum şi datinele şi moravurile diverselor popóră; din etică sĕ cunóscă virtuţile şi viţurile omenescĭ cu aplicare la viéţa din casă, stat şi biserică; din teologie sĕ scie demonstra basele credinţei din sânta scriptură. Din tóte disciplinele acestea elevĭi sĕ-şĭ câştige in curs de 6 anĭ — nu o cultură completă, ci basele solide a tótă sciinţa completă pentru viitor. Clasele, începênd din jos în sus, se vor numí după discipline: gramatica, fisica, matematica, etica, dialectica, retorica. Fie care clasă are pe ḑi patru ore de propunere: înainte de amédĭ — după un esercit religios — doué ore pentru sciinţa séu artea principală; după amédĭ o oră pentru istorie, o oră pertru stil séu gramatică.

Cu privire la universitate, Comenius se mărginesce a esprima următórele dorinţe:

1. Aicĭ sĕ se predea tóte studiile. Spre acest scop se cer profesorĭ eruḑiţĭ şi harnicĭ din tóte sciinţele, arţile şi limbile, apoi o bibliotecă alésă, deschisă pentru toţĭ studenţiĭ.

2. Organisaţiunea ei sĕ fie corespunḑétóre scopului, ca astfel toţĭ studenţiĭ sĕ priméscă sciinţe solide; de aceea sĕ se priméscă la universitate numai capetele mai talentate, numai „flórea naţiunei.“ Pentru alegerea acestor tinerĭ sĕ se ţină la finele cursului gimnasial un esamen public, sub priveghiarea inspectorilor de scólă, în urma căruia tinerii cualificaţĭ sĕ-şĭ alégă specialitatea, pentru carea simt aplecare.

Din toţĭ autorii sĕ se facă, prin bărbaţĭ eruḑiţĭ, compendiĭ (nu escerpte) scurte, dar complete; astfel studenţiĭ vor avé ocasiune a cunósce din ele pre fie care autor şi a-şĭ alege pre aceia, carĭ le vor conveni mai mult; se vor pregăti cu ajutorul lor pentru lectura ulterióră mai completă şi le vor folosi tot odată pentru repetiţiunile necesare.

În fine sĕ se ţină convorbirĭ publice comune sub conducerea profesorului respectiv, şi adecă după amédĭ asupra materiei pertractate înainte de amédĭ. Spre acest scop profesorul indică studenţilor autorii, carĭ au scris asupra aceluiaşĭ obiect, pentru lectură pe acasă; în ora pentru disputaţiune fie care împăr-

tăşesce, ce a cetit, fie care are voie a întreba, a respunde, a critica etc.

3. Gradele academice sĕ se confere numai celor demnĭ; de aceea nimic se nu depindă dela placul unuia, ci dela atestatul şi consciinţa publică a tuturora. Regimul sĕ esmită în tot anul ablegaţĭ spre a se convinge despre prestaţiunile învĕţătorilor şi a învĕţăceilor. Cel-ce voiesce a obţiné un grad academic, se va supune unui esamen public, la care toţĭ bărbaţiĭ de eruditiune şi pracsă sĕ fie în drept a pune candidatului întrebărĭ din teoria şi pracsa obiectului respectiv. — În decursul acestor şese anĭ séu în urma lor se vor face şi călĕtoriĭ pentru cultivarea candidaţilor.

Ar mai fi a se înfiinta „unde-va“ un „collegium didacticum“, o „scólă pentru scóle“, séu încai a se însărcina învĕţaţiĭ cu problema acesteia, nevoindu-se adecă cu puterĭ unite, a scruta tot mai mult basele sciinţelor, a respândi între ómenĭ cu mai mult succes lumina înţelepciunei şi prin descoperirĭ nouĕ şi folositóre a îmbunătăţi sórtea muritorilor.

Ce ar fi însă de făcut, întrébă Comenius în fine, ca dorinţele şi consiliile aceste se nu rĕmână literă mórtă? Unul singur séu un institut singuratec, începênd cu reforme, este espus batjocurei şi se disgustă uşor. Drept aceea reforma trebue sĕ fie generală. Dar ne stau multe obstacule în cale. Ne lipsesc învĕţătoriĭ cualificaţĭ, şi ne lipsesc, la sate şi în oraşe, mijlócele pentru a-i plăti după cuviinţă. Ómeniĭ lipsiţĭ nu-şĭ pot trimite copii la scólă, cei semi-culţĭ nu voiesc a face acésta, ţinênd la deprinderile trecutului. Lucrul principal însă este, că ne lipsesc manualele didactice; aceste însă nu le póte compune unul singur, nicĭ chiar o generaţiune întrégă, dacă voim a face lucru bun. De aceea regimul séu domnitorul sĕ convóce un colegiu de bărbaţĭ eruditi, la un loc retras, provĕdut cu o bibliotecă alésă şi cu alte recuisite necesare, şi sĕ-i însărcineze cu compunerea cărţilor necesare.

„Ér voi, părinţĭ ai copiilor, când auḑiţĭ, că este vorba de aceste consiliĭ mântuitóre, aprindeţi-vĕ de zel şi nu încetaţĭ de a vĕ ruga lui Dḑeu şi de a stărui pre lângă cei învĕţaţĭ, ca sĕ împlinéscă acest lucru!

Voi învĕţătorilor, cereţi cu tótă seriositatea a se introduce odată aceste înlesniri în opera vóstră! Cerésca vóstră chiemare şi încrederea părinţilor sĕ pĕtrundă ca un foc prin ósele vóstre, carele sĕ nu vĕ lase în pace, până când nu se va aprinde de căldura acésta tótă patria, luminând în fericire.

Voi erudiţilor, veniţi şi voi cu luminele vóstre a aprinde focul acesta. Departe fie dela voi pisma, rĕutatea, înděretniciea; faceţi se fructifice talentul vostru. Dóră nu vom sta cu mânile în şolduri, când e vorba de a îmbunătăţi starea bisericei şi a statului? Nimenea sĕ nu-se eschidă cu concursul sĕu; tot insul, de orĭ ce tréptă, sĕ svătuéscă, sĕ animeze, sĕ admonieze, sĕ îndrepte, sĕ îndemne, fiind dator cu acésta lui Dḑeu, bisericei, patriei şi posterităţiĭ. Ér voi cei de înaltă erudiţiune, nu priviţi cu dispreţ la ceea ce vĕ ḑice unul cu mai puţină învĕţătură; căcĭ vĕ jur în faţa lui Dḑeu: nu aroganţa, nicĭ ambiţiunea şi nicĭ egoismul mĕ îndémnă a face acésta, ci iubirea de Dḑeu şi dorul de a vedé prosperând viéţa în casă şi în stat. Acela din voi, care în loc de a folosi, mai virtos va împiedeca şi opri, acela declară rĕsboiŭ — nu mie, ci lui Dḑeu, consciinţei proprie şi naturei omenescĭ.

Voi teologilor, prin autoritatea vóstră voi puteţi face mult atât pentru înaintarea, cât şi pentru împiedecarea acestor nevoinţe. Când aţi face acésta din urmă, atuncĭ s'ar împlini faţă de voi cuvêntul sântului Bernard, că Christos nu are mai marĭ inimicĭ, decât pre cei din giurul sĕu şi pre cei ce între acestia ocupă locul prim. Care din voi este atât de nebun, sĕ voiéscă a avé ascultătorĭ cât se póte mai neculţi? Departe fie dela voi pisma, când alţiĭ fac, ce vouĕ nu vĕ trece prin minte a face!

Voi domnitoriĭ popórălor şi voi deregătorilor, pre voi mai ales vĕ privesc cuvintele mele. În numele lui Christos şi pentru fericirea posterităţiĭ vĕ conjur! Este vorba de o causă seriósă, prea seriósă. Când cine-va v'ar da consiliĭ, cum sĕ se fortifice tóte comunele, cum sĕ se prepară junimea mai bine pentru serviţul militar, cum sĕ se facă navigabile tóte riurile şi sĕ se imple de mărfurĭ şi bogăţiĭ, séu cum sĕ ajungă viéţa publică şi privată la o stare mai înfloritóre şi mai sigură: sunt convins, că

permis a lucra contra dispositiunilor emanate dela autoritatea scólei, din motiv că nu numai se vatămă autoritatea scólei în ochiĭ scolarilor, dar se îngreuéză manuarea disciplinei şi a rêndului bun, întră disarmonia cu urmărĭ neprecalculabile între cestĭ doi factorĭ ai educaţiunei.

Reasumând tragem de aci consecinţa în formă de postulat:

1. Toţĭ părinţiĭ, tutoriĭ şi îngrijitoriĭ scolarilor sunt responsabilĭ în prima linie de purtarea celor ce stau sub inmediata lor conducere.

2. Datoria lor este, a se pune în conţelegere cu autorităţile scólei, spre scopul unei proceduri armonice.

Este mai departe de dorit, ca la inmatriculare părinţiĭ esternĭ sĕ consulte autorităţile scolare şi şi pre alţĭ ómenĭ de bine, sincerĭ amicĭ ai scólei, unde sĕ-şĭ aşeḑe copii spre a-i puté feri de atmosfere stricăcióse desvoltărĭ trupescĭ şi sufletescĭ. Suntem pre deplin convinşĭ, că în punctul acesta vor îmbrăţişa svatul, ce li-se dă, toţĭ părinţiĭ, carĭ voiesc fericirea fiilor lor, pentru carĭ jertfesc agonisita câştigată adeseorĭ cu sudorĭ de sânge.

Nu va fi de prisos a aminti aci, că una dintre dispositiunile salutare întroduse la scólele medie din patria nóstră, este chiar spre înlesnirea conţelegerei reciproce între casa părintéscă şi între scólă, împărţirea anului scolastic în trimestre. Este cunoscut, că la finea fie-cărui trimestru se dau scolarilor conduite despre progresul lor în studii şi în moralitate. Conduitele subscrise de părinţĭ, se înapoéză direcţiunei, spre a se păstra în archivă. Ce datorie au decĭ părinţiĭ faţă de acéstă dispositiune scolară? A esamina cu conscienţiositate actul conduitei şi a se conforma după resultatul observat.

Va fi de lipsă mai departe a se înforma şi într'alte intervalurĭ, afară de cele prescrise de lege, despre purtarea scolarilor, căcĭ se póte întêmpla, ca negrijind acésta datorie, sĕ se vadă desamăgiţĭ în cele mai frumóse ale lor speranţe. Şi scóla la rêndul sĕu are datorinţa a încunosciinţa pre părinţĭ despre purtarea rea a fiilor lor, şi o va face cu bunăvoinţă şi conscienţios.

De astă-dată fie de-ajuns cu atâta. Recunóscem, că o purcedere armonică în educaţiune atât în scólă, cât şi în casa părintéscă este şi va remâné încă un pium desiderium.

Până ce familia română va puté corespunde postulatelor pedagogiei, până atunci sĕ-şi conserve cu sânţenie bunele sale însuşirĭ: religiósitatea manifestată în alipirea de credinţa strămoşéscă şi de némul sĕu; respect de autoritatea scólei; nisuinţa spre cultură, simţul de jertfire pentru scopurile culturei, legătura acea puternică între tata familiei ca suprema autoritate şi între toţĭ ceialalţĭ membri ai ei.

Nu cred a pretinde prea mult adăugând la acestea, că patria potestas, luată în sens educativ, o frumósă moştenire dela străbunĭi nostri, sĕ se cultiveze din generaţiune în generaţiune. Nu va fi, aşa credem, în detrimentul educaţiunei naţionale şi raţionale. Maimuţeriile străine şi originei şi datinilor nóstre familiare naţionale aşĭ dori din adâncul inimei mele sĕ nu se încuibeze nicĭ odată în santuarul familiei române. Dar sĕ ne oprim ací, mulţămindu-ne a fi dat impuls spre un studiu mai profund în cestiunea conservării datinelor nóstre celor bune.

Înainte de a încheia aceste observărĭ şi indigitărĭ, aşĭ dori, ca părinţiĭ cu dare de mână, cu deosebire din România, sĕ aibă ochiĭ deschişĭ, în ce internate îşĭ plaséză copii, vrênd a-i da la scólele nóstre!

Pentru fii nostri sĕracĭ esistă nobila intenţiune a se întemeia un convict, dar âncă nu dispunem de mijlóce suficiente. — În fondul cestiunei internatelor nicĭ nu putem, nicĭ nu voim a întra de astă-dată.

Încheiem drept aceea aceste observărĭ şi indigitărĭ cu acea speranţă, ca seminţele aruncate de noi sĕ cadă pe pământ roditor. Dacă am spus unele adevĕruri, care nu vor plăcé la cei preocupaţi, scusa sĕ ne fie acel principiu sânĕtos în materia de sciinţă şi de educaţiune: „Orĭ care direcţiune falsă trebuesce combătută; defectele trebuesc descoperite cu scop de vindecare; amăgirea, fie chiar şi momentană, nu se póte admite nicĭ în sciinţă nicĭ în educaţiune!“

Băncile de scólă.

(Fine).

4. *Resultate finale.*

După cercetări serióse şi îndelungate, pedagogii împreună cu medicii, avênd în vedere scopurile educaţiunei, au stătorit, în conformitate cu sciinţa şi pracsa scolară, următórele principii pentru a se regula şederea normală a scolarilor:

1. Scolarii, şedênd în bănci, să ajungă cu tótă talpa pe padiment, şi partea piciórelor din genunche în jos cu partea piciórelor din genunche în sus, apoi acésta cu trunchiul corpului se formeze unghiuri drepte.

2. În posiţiunea acésta, scolarii trebue să pótă scrie, fără a-şi pleca corpul înainte séu a eşi cu umerul drept din linia normală; de unde urméză:

3. Băncile trebuesc a se construí după mărimea scolarilor. Mărimile dătătóre de mĕsură sunt: *a)* distanţa dintre faţa scaunului şi cotul mânei, când braţul superior al acesteia spânjură perpendicular, ér braţul inferior se îndoiesce preste fóle în unghiŭ drept; *b)* lungimea piciorului din genunche până în talpă.

De aicí urméză mai departe:

4. Scolarii nu se plaséză în bănci după progres, ci după mărimea lor.

Întrebarea acum este: Cum anume să se construeze băncile, ca se corespundă deplin postulatelor de sus? În fáscióra I am schiţat pe scurt încercările făcute, pentru a da băncilor o construcţiune mai bună; astăjí vom arăta resultatele obţinute deja în privinţa acésta. Spre acest scop vom trece în revistă tóte punctele, de carí ni-a fost vorba în partea primă a acestui tractat, sub punctul 2: „Noţiuní prealabile.“

a) Distanţa.

Distanţa, séu adecă depărtarea orizontală dintre tablă şi scaun, este la băncile vechí de tot prea mare, (8—20 cm). Din causa acésta scolarul, când scrie, este silit a-şi pleca capul şi corpul înainte, a-şi îndoí spinarea, a se rădima cu pieptul de marginea

tablei, a eși cu umerul cel drept din linia normală și a se apropia cu ochiĭ prea tare de bancă astfel, încât copii nu caută din sus în jos la hârtia de scris, ci ochiesc preste dînsa încolo. Urmările sunt: miopie, compresiunea plumânilor și a stomachului și prin consecință împiedecarea respirațiunei și a digestiunei, în un cuvênt: conturbărĭ esențiale în organismul scolarilor. Doctorul Cohn din Breslau, carele a cercetat ochiĭ a 10,060 scolarĭ cu scop de a constata numerul miopilor, a găsit d. e. că la gimnasiul Friederic M din 361 gimnasiaștĭ numai 187, séu adecă 52%, au fost cu vedere normală, din rest 125, séu 35%, au fost miopĭ. La a doua visitare, urmată după un an și jumětate, s'a constătat, că din 84 inși, carĭ mai înainte fusese normalĭ la vedere, 14 erau miopĭ, ér din 54 miopĭ 28 devenise cu mult mai miopĭ. Cu privire la distanță, Dr. Cohn scrie următórele: „De 10 anĭ fac studiile cele mai minuțióse asupra băncilor de scólă. Anĭ întregĭ am petrecut pe fie care ḑi mai multe ore în salele de studii, pentru a găsí causa, din care scolarĭĭ nu pot ședé bine în băncĭ. În urmă m'am convins deplin, că tótă banca cu distanță, fie ea de altmintrea orĭ cât de bine construită, este vătĕmătóre pentru sânĕtatea scolarilor. Am observat adecă, că până a nu se pune la scris, scolarii șed drept; îndată însă ce încep a scrie, își plécă capul înainte și în stânga. Acésta este prima causă, din care urmĕză mai departe totala distrugere a posițiunei; căcĭ capul odată plecat nu se mai póte sprijini în spinare, și ca se nu cadă înainte, trebue sĕ-l țină muschiĭ gâtului. Preste puțin însă mușchiĭ acestia slăbesc, și acum vin la rênd mușchiĭ spatelor. Dar nicĭ ei nu pot sĕ resiste până în sfîrșit; atuncĭ copilul caută a se sprijini în cote și în piept, posițiunea sa devine strêmbă și piezișă, și în puține lunĭ ochiĭ se apropie de hârtie până la o distanță de 3—4 policarĭ.

Lucrul principal prin urmare este a face, ca copii sĕ nu-și plece capul înainte. Acésta însă nu se póte decât in băncĭ cu o distanță negativă de 5—8 cm, la carĭ adecă marginea din ainte a scaunului ajunge cu 5—8 cm sub tabla băncĭĭ. Atuncĭ scolarĭĭ, avênd masa sub ochiĭ lor, nu vor fi siliți a-și întinde capul înainte, de-ajuns fiind a-l învîrti puțin numai în giurul osiei sale

orizontalĭ, pentru a vedé ușor și bine cele din aintea ochilor; prin acésta însă punctul de gravitațiune al capului nu ese din linia spinăriĭ. Observările, ce le-am făcut la banca Kunze, au probat până la evidință aceste considerațiuni teoretice.“

Așa Cohn, și de acéstă convingere sunt astădĭ toțĭ pedagogiĭ și mediciĭ competențĭ. Se înțelege de sine, că în băncĭ cu distanță negativă scolariĭ pot ședé bine la scris, dar nu pot sta în picióre, fiind că spre scopul din urmă se cere o distanță în plus de 8—12 cm. Banca pulpitru însă permite scolarilor a ședé și a sta în ea cu aceeași înlesnire. Tabla ei adecă, precum am amintit deja, este împărțită curmezișĭ în atâte table mai micĭ, câțĭ scolarĭ șed în bancă; aceste tăbliță sunt mobile. La scris, scolariĭ le trag spre dînșiĭ în distanță negativă, ér gătând de scris, le împing érăși înderépt în distanța-plus.

Unĭĭ au creḑut a împăca aceste două recerințe într'un mod mai simplu, și adecă introducênd, în locul scaunelor comune, scaune singulare, — tot scolarul avênd scăunelul séu separat. Așa e d. e. în Holandia; acolo însă scolariĭ, când respund, nu se scólă de pe scaun, ci respund șeḑênd, prin urmare nicĭ nu se face atâta larmă cu mutarea scaunelor, cum s'ar face la noi, unde scolariĭ respund în picióre. Dar abstracțiune făcênd dela aceste două inconveniente, este o împregiurare cu mult mai gravă, din care nu ne putem uni cu scaunele singulare, împregiurarea adecă, că distanța fiind punctul cardinal a tótă reforma băncilor, stătorirea ei nu se póte lăsa în buna chibzuire a scolarilor, și nicĭ a învețătorilor chiar.

b) Scaunul.

„Scolariĭ, șeḑênd în băncĭ, se ajungă cu tótă talpa pe padiment, și partea picióreloř din genunche în jos cu partea picióreloř din genunche în sus, apoi acésta cu trunchiul corpului se formeze unghiurĭ drepte.“ Écă formula lui Fahrner pentru înălțimea scaunelor.

Dacă scaunul e prea nalt, încât copiĭ nu ajung cu tălpile pe padiment, atuncĭ pătimesc vasele sângelui și nerviĭ din acea parte a picióreloř, carea pórtă tótă greutatea corpului; ér dacă scaunele sunt

prea scunde, piciórele se apropie de fóle, şi atunci pătimesce ficatul, splina şi alte organe din partea inferióră a fólelui. Lângă acésta se mai adauge neliniscea scolarilor ca o urmare a şederei lor incomode. Astfel considerațiuni sanitare şi didactice pretind, ca scaunele sĕ nu fie nicĭ prea nalte, nicĭ prea scunde, ci deplin corespunḑĕtóre mărimei scolarilor. Precum am ḑis deja, mărimea dătătóre de mĕsură aicĭ este: lungimea piciorului din genunche până în tălpĭ, lungime care după mĕsurările sĕvîrşite de cătră mai mulţĭ bărbaţĭ competenţĭ în mai multe institute face cam $^{2}/_{7}$ din mărimea totală a corpului.

Mărimea totală a scolarilor s'a aflat a fi în numerĭ de mijloc:

în etate dela	6—8	anĭ	112	cm
„ „ „	8—10	„	127.5	„
„ „ „	10—12	„	136.4	„
„ „ „	13—14	„	144.2	„

În conformitate cu resultatele acestea, computând încălţămintele şi veştmintele, pe care copii şed, înălţimea scaunelor sĕ aibă:

pentru scolarĭ dela	6—8	anĭ	31.8	cm
„ „ „	8—10	„	36.5	„
„ „ „	10—12	„	40	„
„ „ „	12—14	„	41.2	„

Lăţimea séu afunḑimea scaunului, computată din marginea din ainte până în linia „spatelor“, se aibă:

pentru scolarĭ dela	6—8	anĭ	18.8	cm
„ „ „	8—10	„	20.7	„
„ „ „	10—12	„	22.4	„
„ „ „	12—14	„	23.7	„

Mai lat de aşa scaunul sĕ nu se facă, pentru că atunci copii nu ar ajunge cu tălpile până în padiment, prin urmare nicĭ nu ar puté se şédă comod.

La băncile cele moi nouĕ scaunul este covăţit pe mijloc de-a-lungul, ca astfel scolariĭ se nu lunece înainte; afără de acésta muchia séu dunga de-asupra a marginei din ainte este rotunḑită, ca se nu tae pe copiĭ în picióre. Dacă scaunul nu este covăţit, atunci marginea din dĕrĕpt se stea cu 2 cm mai jos de cât mar-

ginea din ainte. Unii vor, ca scaunele sĕ nu se facă din scândură masivă, ci din laţurĭ, cu intervale printre dînsele.

c) Tabla.

La tablă este vorba de lăţimea, lungimea şi posiţiunea ei.

Tabla trebue se fie destul de lată, pentru ca sĕ încapă pe ea cărţile deschise, caetele de scris şi mânile până aprópe de cote. Caetele rar sunt mai late de 30 cm, prin urmare este de ajuns, dacă lăţimea tablei va fi de 37 cm pentru scolariĭ mai marĭ şi de 32 cm pentru scolariĭ mai micĭ.

Lungimea unei băncĭ depinde dela întrebarea: câţĭ scolarĭ sĕ şédă într'însa şi cât sĕ se compute din lungimea ei pentru fie care scolar? Spaţiul, care se cuvine unui scolar, se află, dacă scolarul se pune cu cotele pe tabla băncii, ér braţele din cote în jos le aşéḑă paralel cu marginea tablei astfel, ca mânile se cadă una pe alta şi se atingă cu vîrful degetelor închietura dintre cote şi pălmĭ. Acest spaţ face $^5/_{12}$ din mărimea totală a scolarului séu adecă 48—60 cm.

Ce privesce posiţiunea tablei, toţĭ medicii sunt de acord întru a pretinde, ca tabla se nu stea orizontal, ci se aibă o înclinare cătră scolarĭ de 20 grade, posiţiune în care scolariĭ pot vedé bine, fără a-şĭ pleca capul înainte.

d) Diferinţa.

Diferinţa, séu adecă depărtarea verticală dintre scaun şi tablă, este identică cu înălţimea băncii. Punctul acesta merită tótă atenţiunea nóstră, pentru că dacă banca este prea naltă, scolarul se spênḑură cu braţele de tablă, cotele se lărgesc preste mĕsură, coşul pieptului se rădică şi respirarea devine fórte anevoiósă; în urmă braţul stâng slăbesce, capul se plécă în stânga şi spinarea se strêmbă în drépta. — Dacă însă banca este prea scundă, scolarul îşĭ plécă trunchiul înainte, se raḑimă cu pieptul de muchia tablei, fólele se strînge, spatele se cârligă, ochiĭ devin miopĭ. Trebue prin urmare a se căuta o înălţime, carea se permită scolarului a-şĭ pune cotele comod pe bancă, fără a-şĭ rădica umerii, fără a se

pleca înainte şi fără a se altera vederea normală. Dătătóre de mĕsură în privinţa acésta este depărtarea dintre faţa scaunului şi cotele mânilor; dar fiind că la scris cotele se dau puţin înainte şi în laturĭ, depărtarea acésta devine cu 2·5—4 cm mai mare. S'a constatat, că diferinţa este egală la $^1/_8$ din mărimea totală a corpului, prin urmare înălţimea tablei preste faţa scaunului face:

pentru scolarĭĭ dela	6—8	anĭ	20	cm
„ „ „	8—10	„	21·8	„
„ „ „	10—12	„	24·2	„
„ „ „	12—14	„	26	„

Adăugându-se şi înălţimea scaunelor, bancele vor avé următórea înălţime:

pentru scolarĭĭ dela	6—8	anĭ:	înainte	51·8	cm,	înapoi	56·5	cm
„ „ „	8—10	„	„	58·3	„	„	63	„
„ „ „	10—12	„	„	64·2	„	„	70	„
„ „ „	12—14	„	„	67·2	„	„	73	„

P u i c u l se aplică astfel, ca copii se încapă cu genunchiĭ comod sub dînsul.

e) Spatele.

Astădĭ nu mai încape nicĭ o îndoiélă, că băncile caută se aibă s p a t e pentru rădimarea scolarilor. În adevĕr ar fi un lucru neuman a cere, ca scolariĭ, carĭ se află încă în deplină desvoltare, a căror óse încă nu sunt destul de întărite, se stea în scólă câte 4—5 ore pe dĭ, fără a se rădima. Întrebarea este numai: ce formă şi ce posiţiune se aibă spatele, ca se corespundă scopului? Sĕ se facă spate s c u n d e pentru ş e l e, orĭ spate mai n a l t e, pentru s p e t e? Sĕ fie ele c o m u n e, adecă pentru toţĭ scolariĭ dintr'o bancă, orĭ s i n g u l a r e, avênd fie care scolar spatele sale? Sĕ stea ele p e r p e n d i c u l a r, orĭ se fie p l e c a t e p u ţ i n î n a p o i? Sĕ se împreune ele cu banca proprie, orĭ cu banca u r m ă t ó r e?

Deşi până acum întrebările aceste încă nu au primit o soluţiune definitivă, totuşĭ cei mai competenţĭ în materia acésta — medicĭĭ de tóte specialităţile: anatomĭ, ortopedĭ şi oculiştĭ — cer, ca spatele sĕ fie:

un străin în Tracia, pre care să nu-l prindă regele şi să-l arunce mâncare cailor. Ercule puse mâna mai întâiŭ pe crudul rege, şi tăindu-l bucăţi, îl dete cailor de mâncare; după aceea îmblânzi caiĭ şi suindu-se cu ei pe o nae, îi duse lui Euristeu, carele însă temêndu-se de ei, îi scóse la munte, unde îi mâncară fierele sălbatece.

9. Aduse brêul reginei Amazónelor. Amazónele erau un popor de muierĭ în Tesalia, cărora le plăcea a purta resbóe. Regina lor avea, ca semn al dignităţiĭ sale regescĭ, un brêu de aur bătut cu pietriĭ scumpe. Acest brêu trebuia să-l aducă Ercule, cu buna orĭ cu puterea. Ajungênd eroul în capitala Amazónelor, regina Hipolita îl primi fórte prietinesce şi înţelegêndu-i scopul, îi dete brêul de bună voie. La reîntórcere îl petrecu până la mare. Vĕdênd acésta Amazónele, credură, că Ercule are de gând a le răpi regina, şi năvăliră asupra luĭ. În lupta, ce a urmat, Ercule omorî mai multe Amazóne, între carĭ şi pre regina. Restul Amazónelor o luă la fugă, ér Ercule se întórse cu brêul la Euristeu.

10. Răpise vacile uriaşului Gerion. Uriaşul Gerion avea trei capete şi locuia în Spania. Averea lui sta din vite frumóse, pre carĭ le păzia cu mare grijă. Ercule îl ucise şi apoi se întórse cu vitele către casă. Ajungênd în ţinutul Romei, opri vitele, ca se odihnéscă puţin, şi fiind cam ostĕnit, adurmi. Când se trezi din somn, băgă de sémă, că-i lipsesc mai multe vite din cele mai frumóse. Căutând în cóce şi în colo, dete în fine de urma vitelor, şi luându-se după ea, ajunse la gura unei spelunce marĭ. Dară minune, după urmă s'ar fi părut, că vitele nu au întrat, ci au eşit din speluncă. Era p'aci să se întórcă érăşĭ, când de odată aude mugit de vite în gaură. Adecă ce se vedĭ, vitele le furase un smeu, ce scuipa foc, şi ca se nu-l tradeze urmele, trase vitele de códă în pesceră, după aceea puse un bolovan mare în gura pescerei, pe care nu l'ai fi putut mişca din loc nicĭ cu 20 de boi. Ercule sparse acoperemêntul speluncei şi întrând în lăuntru, ucise pre smeu cu ghióga sa.

11. Răpi merele de aur ale Hesperidelor. În partea de către apus a Africei, pe malul măriĭ atlantice, crescea un

pom, carele făcea mere de aur. Mĕrul se afla într'o grădină, la uşa căreia păzia un bĕlaur cu o sută de capete; afară de acésta mai priveghiau şi patru zine, numite Hesperide. Prin urmare lucrul acesta era din cele mai grele, cu atât mai vîrtos, cu cât Ercule nicĭ nu scia, pe care cale se apuce, ca se ajungă la acésta grădină miraculósă. El plecă într'un noroc, şi în partea nord-vestică a Africei întâlni pre uriaşul Atlas, carele ţinea bólta cerului pe umerĭi sei. Întrebându-l, unde se află grădina Hesperidelor, şi împărtăşindu-i scopul, pentru care a venit, uriaşul se oferí a-i aduce însuşĭ merele, numai se ţină dînsul bólta cerului, până se va întórce. Ercule se învoí şi luă cerul pe umerĭi sei. Dar uriaşul era un hoţ mişel; căcĭ întorcêndu-se cu merele, nu mai voí se schimbe pre Ercule. Atuncĭ eroul nostru se socoti a-i plăti cu aceeaşĭ măsură. Ḑise decĭ uriaşului, că prea bucuros va ţiné şi mai departe bólta, dar că s'ar întocmi mai bine luându-şĭ o periniţe pe umerul deja rănit; numai până atuncĭ se binevoéscă uriaşul a-i lua cerul. Uriaşul, nebănuind vre-o înşĕlăciune, se învoí; îndată însă ce Ercule se vĕḑu scăpat, luă merele şi se întórse cu ele la Euristeu.

12. Aduse pre cerber din iad. Acesta a fost lucrul cel din urmă, dar şi cel mai greu din tóte; căcĭ cerber era un câne cu trei capete, din gurile cărora curgea pururea bale veninóse; códa lui era un şerpe viu. Cerber pândia la uşa iadului, ca se nu ésă nime afară. Ercule se coborî în iad; cerber, vĕḑêndu-l, fugi la zeul Pluto, carele permise lui Ercule se prindă pre cerber, dar fără a se folosi de arme. Ercule prinse bala de vie şi o duse la Euristeu, carele de spaimă căḑu jos şi muri; atuncĭ Ercule duse pre cerber érăşĭ în iad. Din balele veninóse, carĭ picurară pe pămênt, se făcură plantele veninóse.

b) Însemnărĭ pe tablă. Graşdul lui Augias. Caiĭ regelui Diomede. Brêul reginei Amazónelor. Vitele lui Gerion. Merele Hesperidelor. Atlas. Cerber. Plante veninóse.

c) Întrebărĭ.

4. *a)* Nararea învĕţătorului. Sevîrşind Ercule aceste 12 lucrurĭ, călĕtori în alte ţĕrĭ, spre a împlini şi pe acolo fapte eroice.

În acéstă călĕtorie el făcu cunoscinţă cu Deianira, fiica unui rege, şi o luă de soţie. Plecând către casă, ajunse la un rîu repede şi nu scia, cum se-şĭ trécă soţia din colo. Atuncĭ veni la el centaurul Nesus şi ḑise, că o va trece dînsul. Centaurîĭ erau fiinţe fabulóse, jumnetate ómeĭ, jumetate cai. Ercule mulţămi centaurului şi-i puse soţia în spate, carele înnotă cu ea de ceea parte a rîului. Eşind însă la ţermur, centaurul vru se fugă cu Deianira. Biéta femeie se spăriă si începu se strige după ajutor. Ercule, auḑênd strigătul ei desperat, puse îndată o săgétă înveninată în arc şi o sloboḑi în centaur. Nesus simţi îndată, că rana e de mórte, şi voind a-şĭ resbuna asupra lui Ercule, prinse sângele, ce curgea din rană, într'un vas şi-l dete Deianirei ḑicênd:

„De vréi se te iubéscă soţul tĕu până la mórte, moie o haină, ce va îmbrăca, în sângele acesta şi i-o dă sĕ o pórte!“

Femeia creḑu vorbelor lui Nesus şi luă sângele, fără a spune bărbatului sĕu de acésta.

Ercule trăí cu soţia sa mai mulţĭ anĭ în cea mai bună armonie. Odată plecând la resboiŭ şi neîntorcêndu-se curênd acasă, soţia creḑu, că Ercule nu o iubesce ca mai înainte şi de aceea îi trimisc o haină frumósă, dar scăldată în sângele lui Nesus. Abia o îmbrăcă Ercule, şi haina începu a î-se lipi de piele şi a-i causa durerĭ nesuferibile. O rupse îndată de pe corp; dar era prea târḑiu. Deja simţia, că caută se móră. De aceea se urcă cu amicul sĕu Iolau în muntele Eta, făcu un rog şi urcându-se pre el, rugă pre amic sĕ-l aprindă. Când flacările îl cuprinseră de tóte părţile, trimise Joe un nor gros, care între tunete şi fulgere îl duse în Olimp.

b) Însemnărĭ pe tablă. Deianira. Nesus. Mórtea lui Ercule.

c) Întrebărĭ.

Notă. Ercule a mai sevîrşit şi alte lucrurĭ, ce se ḑic „secundare“ şi adecă: a pus capĕt jertfelor de ómenĭ în Egipt, a învins pre uriaşul Anteu, a eliberat pre Alceste, pre Hesione şi pre Prometeu, şi a împreunat marea mediterană cu oceanul atlantic, spărgênd istmul dintre ele, ce până atuncĭ le ţinea despărţite. Noi am creḑut a le trece de astă dată cu vederea.

Tractarea practică a unor bucăți de lectură.

I.

Sórele și vêntul.*)

Odată sórele și vêntul se certa între sine; care dintre ei e mai tare? În urmă se învoiră, ca acela să se privéscă de învingător, carele va sili pre un călĕtor să-și lepede mai iute straiul din spate.

Tocmai trecea un om pe la dînșii. Vêntul se puse îndată a sufla din tóte puterile, și spre a reuși mai sigur, își mai luă într'ajutor plóea și zăpada. Cu cât însă vêntul turba mai tare, cu atât călĕtorul își stringea mai mult straiul pe lângă sine. — Acum veni sórele la rênd. Rațele sale începură a arde și a vĕrsa o căldură din ce în ce mai mare. Cerul se însenină, pămêntul se limpedi, aerul se înferbîntă ca într'un cuptor. Călĕtorul, ne mai putênd de căldură, își lepădă straiul și se puse a umbră sub un pom.

Cu buna facĭ mai mult decât cu rĕul.

Planul tractării.

A. Exerciții relative la cuprinsul bucății de lectură.

1. Învĕțătorul narézĕ scolarilor bucata de lectură cu cuvintele sale, circumscriind conceptele mai grele.

2. Învĕțătorul cetesce scolarilor bucata cât se póte mai bine și mai frumos și face în urmă și pre unii scolarĭ din cei mai buni a o ceti și dînșii.

3. După aceste pregătirĭ introductive urméză: esplicarea logică a bucății, terminând prin a desvolta conceptul: fabulă.

4. Scolariĭ reproduc și ei cuprinsul bucății cu cuvintele lor.

5. Scolariĭ cetesc bucata de repețite orĭ, până când s'au deprins a o ceti cum se cade.

6. Scolariĭ învață, până la o ți anumită, bucata de rost și apoi o recitézĕ din memorie.

---

*) Din „Legendar“ séu „Carte de cetire“ pentru scólele poporale, de Vasile Petri. Partea I: pentru al 3-le și al 4-le an de scólă. Sâbiiŭ, 1878. 11 cóle. Prețul unui esemplar legat 45 cr., trimis prin postă 50 cr.

B. Esercițiĭ relative la forma bucățiĭ de lectură.

7. Deprinderĭ ortografice.
8. Deprinderĭ gramaticale.
9. Deprinderĭ stilistice. *)

1. Sĕ vĕ spun o poveste: Odată sórele dând în vorbă cu vêntul, fie care se fălia cu tăria sa. Sórele ḑise: „Eu sunt mai tare de cât tine.“ — Vêntul: „Ba nu, că eu sunt mai tare.“ Pentru a sfîrși cérta, ḑise în urmă sórele: „Sci ce? se nu întindem la vorbe, ci sĕ ne arătăm tăria prin fapte. Écă vine un călĕtor. Acela din noi, care îl va face sĕ-și lepede straiul din spate, sĕ fie cel mai tare.“ — „Bine!“ respunse vêntul, „dar sĕ încep eu.“ — „Cum voiescĭ“, ḑise sórele. Atuncĭ vêntul începu a sufla din tóte puterile, când dintr'o parte când din alta; însă de giaba. Vĕḑênd, că nu reușesce, chiemă într'ajutor mai întâiŭ plóea, în urmă și zăpada; dar cu cât vêntul bătea mai tare, cu atât călĕtorul își stringea mai mult straiul pe lângă sine. Obosit de lucru, vêntul încetă de a mai sufla. — Acum veni sórele la rênd. Raḑele sale începură a arde, negurile se ascunseră, noriĭ se desfăcură. Călĕtorul ne mai putênd de căldură, își lepĕdă straiul și așternêndu-l sub un arbor, se întinse pe el a umbră. Astfel învinse sórele, de unde învĕțăm, că cu buna facĭ mai mult de cât cu rĕul.

2. Povestea acésta se află și în „Legendarul“ nostru. Deschideți cartea la pagina 14, numĕrul 16! Ascultați, că voiŭ ceti bucata mai întâiŭ eu, ca se învețați, cum se o cetiți și voi. (Învĕțătorul cetesce bucata cât se póte mai bine și mai frumos. Spre acest scop se pregătesce încă de acasă, dându-și séma: cum sĕ-și moduleze vocea, unde sĕ apese, unde sĕ suspindă tonul etc. După aceea chiamă pre uniĭ din scolariĭ cei mai buni sĕ cetéscă și dînșiĭ bucata. Fie-care scolar cetesce până la un punct séu până la o închietură, ne fiind permis a întrerupe pre scolar în mijlocul propositiunei).

3. Voiŭ acuma se vĕḑ, dacă ați și înțeles bucata cetită. Mai cetesce odată propositiunea primă — B! Despre cine este vorba în propositiunea acésta? (sóre și vênt). Ce se ḑice despre sóre și vênt? (se certau). Cu cine se certau ei? (între sine). În loc de „între sine“, cum am puté ḑice acésta cu alte cuvinte? (la olaltă, unul cu altul). Despre ce s'au certat ei? (care este mai tare). Cum am puté ḑice acésta cu un cuvênt? (despre „tăria“ lor). Ce ḑicea unul? Ce ḑicea celalalt? Va

*) Planul acesta s'a motivat mai pe larg în „Instrucțiune“ pentru învĕțătorĭ la tractarea cărților scolastice de Vasile Petri. Sâbiiŭ 1872. Prețul 40 cr.

se ḑică, ei nu erau înțeleși, nu erau de aceeași părere în privința acésta. De aicĭ puteți pricepe, ce însemnéză „a se certa“. Se cértă adecă doi, când nu sunt de o părere asupra unui lucru. Când ḑicem, că se cértă doi între sine — N? V? Dar cu atâta nu este destul. Doi inși, deși nu sunt de o părere asupra unui lucru, totuși dacă ar tăcé, nu am puté ḑice, că se cértă. Ce trebue se mai facă? Aduceți-vĕ aminte: ce ḑicea sórele și ce vêntul? (unul ḑicea una, altul alta). Acésta însemnéză: a-și contraḑice — ei își contraḑiceau. Când putem ḑice așa dară, că doi inși se cértă? (când nu sunt de o părere asupra unui lucru și-și contraḑic unul altuia). Repetițiune! Cérta se póte face și cu arme; cu ce s'au certat sórele și vêntul? (cu vorbe). Cum mai putem ḑice cu un cuvênt, că doi inși s'au certat cu vorbe? (s'au svădit). Svada de comun e împreunată cu vorbe urîte. Adesea se cértă și învețații asupra unor lucruri de sciință, d. e. care ortografie e cea mai bună: cu semne au fără semne? Acest fel de cértă se numesce dispută (se scrie pe tablă). Repetițiune! Încă odată: ce însemnéză a se certa? De câte feluri e cérta? Ce numim svadă? ce numim dispută? etc.

Cetesce propositiunea a doua — G! Despre cine e vorba în propositiunea acésta? (tot despre sóre și vênt). Ce se ḑice despre ei aicĭ? La ce se învoiră? În cas de cértă este de dorit, ca cérta se se alégă într'o parte séu alta. Când doi ómeni se cértă d. e. pentru un pământ, unde se duc ei, ca se li-se hotărésca cérta? Judecătoria aduce apoi judecata séu sentința așa, după cum sună legea. În casă hotăresce séu decide tatăl, în scólă decide învețătorul, între două state séu popóră decide résboiul. La cine s'au dus sórele și vêntul, ca se le decidă cérta? (nu s'au dus la nime, ci s'au învoit a o decide ei între ei). Este bine și de dorit, ca ómenii se se învoéscă între sine, se trăéscă în pace. Domnul nostru Iisus Christos ḑice: „Fericiți sunt făcătorii de pace, că aceia fii lui Dḑeu se vor chiema!“ Asemenea scrie și sântul apostol Pavel cătră Romani: „De este cu putință, cât atêrnă dela voi, aveți pace cu toți ómenii!“ și cătră Efesenĭ: „Fiți unul cătră altul buni, îndurătorĭ ertând unul altuia, precum și Dḑeu v'a ertat în Christos!“ Cum s'au învoit sórele și vêntul se decidă cérta lor? (se silésca etc.) Cu alte cuvinte s'au învoit se-și arate fie care tăria, se dea o probă despre tăria sa. Un om e tare, când are destulă putere spre a sevîrși un lucru. Așa d. e. se cere putere trupéscă, pentru ca cine-va se pótă rădica un sac de un Hectolitru în car, și se cere putere sufletéscă, pentru ca se pótă suporta, fără a cârti, o nenorocire mai mare. Cum se-și arate sórele și vêntul puterea lor? Cine se fie învingătorul? Cine se numesce „călĕtor“? Ce însemnéză aicĭ „a lepĕda straiul“? Se vedem acuma, ce a făcut vêntul. Cetesce propositiunile următóre, până la pausă — S! Ce a făcut

vêntul mai întâiŭ? (a suflat). Cum a suflat el? (din tóte puterile). Ce a făcut după aceea? (ş'a luat ajutor). Pre cine ş'a luat ajutor? Pentru ce ş'a luat ajutor? S'a temut póte, că singur nu va eşi în capĕt. Ce a voit el se facă? (se siléscă etc.) Ceea ce voim a ajunge se numesce scop. Repetéză acésta — P! Care e scopul, pentru care âmblaţi voi la scólă? (de a învĕţa). Care e scopul, pentru care ţeranul ară? Care a fost scopul sórelui şi a vêntului? Pentru că amêndoi aveau acelaşi scop, ḑicem, că scopul lor a fost comun. Care e scopul comun, pentru care creştinii merg la biserică? Ce a făcut vêntul, ca sĕ-şĭ ajungă scopul? (a suflat, a plouat, a nins). Ceea ce facem, pentru a ajunge un scop, se numesce mijloc. Ce numim un mijloc? De carĭ mijlóce ne putem folosi pentru a trece un rîu? pentru a lua póme dintr'un pom? pentru a prinde pescĭ? pentru a remâné sânĕtoşĭ? Spuneţi încă odată mijlócele, de carĭ s'a folosit vêntul? Ajunsu-ş'a el scopul? (nu). Acele mijlóce, carĭ nu duc la scop, se numesc mijlóce nepotrivite, nenimerite séu necorespunḑetóre. Repetéză acésta — L! Aşă d. e. ar fi fórte nenimerit: a tăia lemne cu sapa, a aduce apă cu ciurul, a mânca supă (zamă, ciorbă) cu furcuţa. Cum au fost mijlócele vêntului? Pentru ce au fost necorespunḑĕtóre.

Acum veni sórele la rênd.

Cetesce tóte propoziţiunile următóre, carĭ ne spun, ce a făcut sórele! Cum s'ar puté lega propoziţiunea acésta cu propoziţiunile de mai înainte? (Obosit de lucru etc...) Ce a făcută sórele pentru a sili pre călĕtor sĕ-şĭ lepede straiul? Cum sĕ numim mijlocul, de care s'a folosit sórele? Ce schimbărĭ au produs raḑele sórelui în aer? pe pământ? la călĕtor? Pentru ce s'a pus călĕtorul a umbră? Aşa dară care din doi a învins: sórele au vêntul? Unde e vorba de învingere, trebue se fi fost o luptă. Cu cine s'au luptat sórele şi vêntul? (cu călĕtorul). Cu cine a trebuit sĕ se lupte şi călĕtorul? Pre cine a învins călĕtorul? pre cine nu? Asemênaţi acum tăria vêntului cu tăria călĕtorului, apoi tăria sórelui cu tăria vêntului şi a călĕtorului! (călĕtorul a fost mai tare decât vêntul, pentru că etc., din contră sórele a fost mai tare de cât vêntul şi de cât călĕtorul, pentru că etc.) Sórele şi vêntul s'au certat între sine şi s'au luptat cu călĕtorul; de aicĭ se vede, că nu tótă cérta este o luptă, dar tótă lupta este o cértă.

Cetesce propoziţiunea din urmă! (cu buna etc.) Ce ne spune propoziţiunea acésta? Acésta este învĕţătura, ce o scótem din bucata cetită.

Bucata se compune din 4 părţĭ. Partea primă vorbesce despre causa certei şi despre scopul comun al vêntului şi al sórelui; partea a doua enumĕră mijlócele necorespunḑetóre, de carĭ s'a folosit

vêntul, partea a treia arată mijlocul corespundetor al sórelui; partea a patra conține învețătura. Spuneți începutul și sfîrșitul fie cărei părți! Vorbiți în legătură: din câte părți se compune bucata acésta, ce conține fie care și cu care cuvênt se începe și se sfîrșesce!

Resumatul bucății: Sórele și vêntul se certară, care din ei va sili mai iute pre un călător sĕ-și lepede straiul. La viscolele vêntului călătorul se învăli tot mai bine în straiul seu, căldura sórelui însă îl făcu sĕ și-l lepede. Astfel sórele a învins cu blândețele sale.

(Va urma).

Programa studielor în scólele primare rurale din România.

Clasa I.

Limba română: Convorbiri în propositiuni scurte asupra objectelor cunoscute copiilor. Despărțirea propositiunilor în vorbe și a vorbelor în silabe. Deosebirea sunetelor vocali și consonanți. Literile de tipar și de scris. Deprinderea gradată în cetire și scriere formând cuvinte din literile învețate. Cetire pe (? R.) abecedar.

Religiunea: Rugăciuni învețate pe din afară („pe din afară“ ? R.)

Aritmetica: Scrierea și cetirea numerilor până la 100. Adunarea și scăderea verbală și scrisă a unimilor.

Caligrafia: Formarea literilor prin aplicațiuni de linii drepte, curbe, oblice și ovale; scriere după model pe tablă și pe hârtie.

Clasa II.

Limba română: Convorbiri asupra objectelor, cari interesézà mai mult pe sătenĭ. Partea I a cărții de cetire cu esplicarea intuitivă a lucrurilor. Propositiuni. Deosebirea părților de cuvênt. Deprinderi în scris. Recitare de poesii.

Religiunea: Cetirea și nararea bucăților din vechiul testament din cartea de lectură.

Aritmetica: Sistema numerațiunei, adunarea și scăderea cu mai multe cifre. Tabla înmulțirei din memorie.

Caligrafia: după model.

Clasa III.

Limba română: Convorbirĭ asupra lucrărilor din cercul de intuițiune mai depărtat de cunoscința scolarului. Partea II a cărții de cetire cu esplicare. Propositiunĭ simple și desvoltate. Subîmpărțirea părților de cuvênt. Flesiunea lor. Analisa etimologică. Deprinderĭ în scris.

Istoria națională: Cetirea și recetirea biografielor: Traian, Decebal, Radu-Negru, Dragoș, Mircea și Aecsandru cel Bun.

Geografia: Geografia județului, purcedênd din scólă. Raporturile săténului cu primăria, sub-prefectura și prefectura. Consiliul județan și comunal. Desemnarea chartelor pe tablă și pe hârtie.

Religiunea: Cetirea și nararea bucăților din noul testament din cartea de lectură.

Aritmetica: cele 4 operațiunĭ cu numerile întregĭ și decimale, probele lor. Probleme din viéța practică.

Caligrafia: Scrierea măruntă (? R.) după model, după carte și din memorie.

Clasa IV.

Limba română: Convorbirĭ și recitațiunĭ. Partea III a cărții de cetire cu esplicațiunĭ. Propositiunea și frasa; părțile lor, analisa. Transformărĭ și imitațiunĭ. Micĭ compunerĭ: scrisorĭ, descrierĭ, modele de contracte și de învoelĭ.

Geografia: Geografia României și a țerilor locuite de Românĭ. Puterile statului român și ale Domnului. Charta Europei, statele și capitalele lor, pornind de la centru cătră periferie. Desemnarea chartelor pe tablă și pe hârtie.

Istoria națională (în mod biografic): Vlad V., Stefan-cel-Mare, Mihaiŭ Vitézul, Petru Rareș, Mateiŭ Basarab, Vasile Lupu, Brancovean, Gr. Ghica și Tudor Vladimirescu.

Aritmetica: Repețirea decimalelor. Unitățile de mĕsurĭ vechĭ și noui. Operațiunĭ cu fracțiunĭ ordinare și cu numere complecse.

Caligrafia: Scrierea măruntă de pe cărți, de pe dictare și din memorie.

Desemnul liniar: Figurile geometrice, mĕsurarea suprafețelor și capacităților într'un mod practic.

Religiunea: Catechismul: datoriile omului către Dumnedeu, către sine, cu regulĭ de igienă, către aprópele sĕu şi către patrie, drepturile şi datoriile cetăţénului.

NB. În tóte clasele se vor face eserciţiĭ de musică şi de gimnastică, ca distracţiune.

Vĕdută şi aprobată de Noi:

Ministru cultelor şi instrucţiunei publice, *G. Chiţu.*

Scólele române din Braşov.

Ni-s'a trimis dilele acestea: „**Programa XIV a gimnasiului mare public român de religiunea ortodocsă-resăriténă** şi a celorlalte **scóle secundare** şi **primare** împreunate cu acestea, din Braşov pe anul scolastic 1877—8, publicată de St. Iosif, director şi profesor. Sibiiŭ. Tiparul tipografiei archidiecesane. 1878."

Programa se compune din douĕ părţĭ. Partea I cuprinde: *a)* Necrolog în memoria directorului decedat Dr. I. G. Meşota; *b)* Discurs ţinut la 29 Iunie a. c. Partea II. aduce: „Sciriĭ scolastice", din carĭ estragem următórele date de interes general.

Scólele centrale române gr. or. din Braşov, înfiinţate de comuna bisericéscă a St. Nicolae din Scheiŭ şi de comuna română bisericéscă din cetatea Braşovului, se compun astădĭ din următórele institute singuratice:

A. Gimnasiul complet de 8 clase;

B. Scóla comercială secundară de 3 clase;

C. Scóla reală inferioră de 3 clase;

D. Scóla primară (normală) de băeţĭ cu 4 clase ord. şi 2 paralele — şi

Scóla primară de fete cu 5 clase.

Pe lângă acestea mai esistă: Scóla de repetiţiune pentru copiĭ şi copile dela 13—15 anĭ, şi: Scóla pentru învĕţăceii dela meseriĭ.

Scóla reală de 3 clase până acum a fost contopită cu gimnasiul inferior aşa, că în clasa I, II, III reală s'a urmat acelaşĭ plan de învĕţămĕnt ca şi în clasele I, II, III gimnasiale, numai cât scolariĭ clasei a III reale au fost dispensaţĭ de limba elină.

Pe basa esperimentelor făcute cu acéstă fusionare pentru anul scolastic viitor s'a separat scóla reală de gimnasiul inferior cu totul, adaptându-se conform planului de învĕţămĕnt pentru scólele reale, întrodus în mod provisoriu la tóte scólele reale din Ungaria.

Studiĭ facultative au fost:

a) Limba francesă pentru scolariĭ din cl. II—VIII gimnasială, éră pentru scolariĭ din cl. II, III reală şi cl. I, II, III comercială a fost studiu obligat. Toţi scolariĭ, carĭ au învĕţat acéstă limbă (111 la numĕr), au fost împărţiţi în 6 despărţeminte cu câte 2 óre pe sĕptĕmână şi s'au instruit de prof. I. Stinghe.

b) Desemnul liber, care în gimnasiul inferior este obligat, s'a împărtăşit scolarilor din gimnasiul superior şi scóla comercială într'un despărţemênt cu 2 ore pe sĕptĕmână ca studiu facultativ de G. Vlădărescu.

c) Gimnastica, ca obiect liber, s'a învĕţat în 3 despărţeminte, compuse din scolariĭ dela gimnasiu, dela scóla reală şi dela scóla comercială cu câte 2 ore pe sĕptĕmână de Dr. N. Pop.

d) Cântări, cu 181 scolarĭ din gimnasiu (afară de cei din cl. I şi II gimn. şi reală), din scóla reală şi comercială, în 5 despărţeminte cu câte 1 oră pe sĕptĕmână de G. Dima.

Corpul didactic s'a compus:

a) La gimnasiu, scóla reală şi scóla comercială: Director: Dr. I. G. Meşota († 19 Ianuar 1878). Profesorĭ: St. Iosif, D. Almăşan, Dr. N. Pop, Ipolit Ilasievicĭ, Lazar Nastasi, I. Popea, Pant. Dima, I. C. Tacit, Dr. I. Lăpĕdat († 25 Marte 1878), Iul. Filipescul, N. Orghidan, I. Stinghe, Ios. Fericean, Dr. V. Glodariu, Bart. Baiulescu, I. Scurtu, Ios. Maxim, Dr. I. Bozocean, Ant. Feneşan, Dr. N. Dima, I. Dobrean.

b) La scóla primară: Diriginte: G. Bellissimus. Învĕţătorĭ: Dim. Cioflec, I. Dobrean, I. Peligrad, I. Aron, N. Oancea, Silv. Cranga, Zos. Butnar, Pamf. Juran.

Obiectele scientifice în cl. IV şi V de copile s'au propus de profesorĭi gimnasialĭ: Iosif, Ilasievicĭ, Nastasi, Popea, P. Dima, Tacit, Stinghe, Fericean, Feneşan, Vlădărean.

Numĕrul scolarilor a fost:

La gimnasiu	189
„ scóla reală	54
„ „ comercială	19
„ „ primară de copii	293
„ „ „ „ copile . . .	180
„ „ de repetiţiune	48
„ „ „ meseriaşĭ	56
Suma .	849

Comparându-se numĕrul scolarilor din anul acesta cu numĕrul scolarilor din anul trecut în sumă de 927, resultă o scădere de 78 de scolarĭ, care scădere vine cu deosebire în socotéla scólei primare de copii

și a scólei de repetițiune. Numĕrul scolarilor la gimnasiu, la scóla reală și comercială este cu 3 mai mare, ca în anul scol. 1876/7.

Didactrul pentru gimnasiul inferior și scóla reală este de 4 fl., ér pentru gimnasiul superior și scóla comercială de 8 fl. pe an. Cei ce se inmatriculéză pentru prima dată mai rĕspund și 2 fl. tacsă de primire.

Lucrări scripturistice din limba română:

Clasa V. gimn.: 1. Epistolă, prin care un fiiŭ anunță pe părinți despre sosirea sa în B. — 2. Un tată recomândă fiiulul sĕu societatea ómenilor onestĭ și-l îndémnă sĕ evite societățile rele. 3. Datine la sĕrbătorile Crăciunului. (Descriere). 4. Diferitele scopurĭ ale studiului. 5. Disposiția poesiei „Altarul mănăstirii Putna“. 6. Poesia de sub 5 prelucrată în prosă. 7. Un scolar dela gimnasiul nostru îndémnă pre un amic al sĕu se vie la acest institut și-i arată condițiunile de primire. 8. Lupta dela Termopile. 9. Propositiunĭ pentru a aplica punctul și virgula. 10. Luna lui Maiŭ. 11. Cărțile bune sunt amicĭ bunĭ. 12. Casa părintéscă. 13. Molaticul.

Clasa VI gimn.: 1. Descrierea timpului petrecut în ferii (epistolă). 2. Despre âmblarea cu amicii după Lebensbilder (dispositiune). 3. Aceeași temă reprodusă liber. 4. În ce chip au a se arăta copii recunoscătorĭ cătră părinții lor (dispositiune). 4. Dtto esposițiune. 6. Pentru ce sunt sciințele averea cea mai bună? (dispositiune). 7. Mĕrul nu cade departe de tulpină (esposițiune). 8. Rĕsboiul II punic, pe basa cărții 22 din Tit Livie (descriere istorică). 9. Despre sânĕtate (dispositiune). 10. Prin ce feliŭ de virtuți au escelat poporul roman (esposițiune). 11. Orele de diminéță prețuesc aur și argint (esposițiune).

Clasa VII gimn. 1. Întru cât este adevĕrată acsióma: „Omul este faurul fericirei sale?“ 2. Descrierea rĕsboiului între Mariu și Sula. 3. Din care cause n'au uniĭ ómenĭ amicĭ? 4. Dulce et decorum est pro patria mori (chiră). 5. Honestum est laudari a laudato viro. 6. Despre concordia și armonia, carea trebue sĕ esiste între comilitoniĭ aceluiași institut (oratiune). 7. Lumea te prețuesce, precum te prețuescĭ tu însuți pre tine. 8. Caju Mariu vorbesce cătră ostașii sĕi înainte de bătălia dela Aquae sextiae. 9. Cesar și Pompeiu (paralelă istorică). 10. Per ardua ad astra.

Clasa VIII gimn.: 1 Despre ființa și desvoltarea superstițiunei. 2. Despre compătimire. 3. Tout notre mal vient de ne pouvoir être seuls de La Bruyère. 4. Lucrul este balsamul sângelui, lucrul este isvorul virtuții. 5. Unde e lumină mare, acolo e și umbră mare. 6. Boieriĭ și Ciocoii (comedie de V. Alecsandri). Caracteristică. 7. Suferința este pentru orĭ-cine în óre-care privință o norocire. 8. Fi sever întru tóte cătră tine însuți, dar indulgent cătră alții. (Temă de maturitate).

Clasa II comercială: 1. Primăvara. 2. Caracterul lui Maiŭ. 3. Silitorul. 4. Focul din 8 Maiŭ. 5. Mincinosul. 6. Târgul din B. 7. Lâna. 8. Esemple rele strică moravurĭ bune. 9. Funarul. 10. Furtuna. 11. Calul 12. Culesul cucuruzului. 13. Comerciul ne satisface multe.

Clasa III comerc.: 1. Agricultura este începutul culturei. 2. Pentru ce întrece Europa pre celelalte părţĭ ale lumiĭ? 3. Claudiu cătră fiiul său Ioan (traducere). 4. Datinele la sĕrbătorile Pascilor. 5. L'habit ne fait pas le moine. 6. Italia este grădina Europei. 7. Mĕrul nu cade departe de tulpină. 8. Cămila este corabia deşerturilor. 9. Comerciul în anticitate.

---

†

Necrolog.

Subsemnaţiĭ venim a ne împlini o durerósă datorie de Românĭ, creştinĭ şi respective colegĭ, anunciând că

TEODOR PETRIŞOR,

zelosul şi activul profesore dela gimnasiul din Blaş,

după un morb de şepte sĕptĕmâni (absces în stomach) a repausat astădĭ, la órele 7 din dĭ, în spitalul civil de aicĭ, în etate de 33 de anĭ.

Înmormêntarea va avé loc Sâmbătă în 7 ale curentei la órele $2^1/_2$ după amédĭ. Conductul va pleca dela spitalul civil spre cimiterul greco-catolic, unde osemintele decedatului se vor depune pentru repausul etern.

Părăstasul se va ţiné Duminecă, la 8 ale curentei, în biserica gr.-cat. din suburbiul de jos.

Sâbiiŭ, 4 Decemvre nou 2878.

I. V. Russu, N. P. Petrescu, V. Petri.

Aşa s'a anunciat mórtea prematură a profesorului Petrişor, esemplu de zel şi activitate încă din pruncia sa. Născut la anul 1845 în comuna română Şardul-unguresc din comitatul Cluşului, părinţiĭ sĕi, deşi simpli economĭ, vĕdênd totuşi talentul şi voinţa fiiului lor de a învĕţa, îl duse la scólele din Cluş, unde tinerul Petrişor în curs de 12 anĭ, luptându-se cu multe greutăţĭ şi neajunsurĭ, absolvi scóla elementară şi gimnasiul romano-catolic cu laudă. Întrând apoi în seminarul teologic din Blaş, el

obținu și aicĭ, la esamenul final, calculĭ de eminenție din tóte obiectele și fu ales de învĕțător diriginte la scóla grănițeréscă cu trei clase din Voila, carea în câțĭ-va anĭ sub conducerea sa deveni cea de ântâiŭ scólă în totă „Țéra Oltului". Pentru a-șĭ asigura mai bine viitorul, Petrișor demisiună la anul 1871 din postul acesta și primi postul de actuar lângă inspectorul regesc de scóle din Silvania, de unde după vre-o câte-va lunĭ fu denumit de profesor-adjunct la preparandia de stat din Deva. Frecărĭ naționale însă l'au făcut la anul 1874 a părăsi și postul acesta și a trece tot ca profesor la gimnasiul din Blaș, împlinindu-șĭ chiemarea și aicĭ, ca în tot locul, cu devotamênt și abnegațiune.

Dar Petrișor nu s'a mărginit a-șĭ împlini numai datoriile oficiului sĕu, ci s'a ocupat și cu lucrărĭ literare. Pre lângă un numĕr considerabil de articolĭ instructivĭ, publicațĭ în foile române din cóce și din colo de Carpațĭ, și cu deosebire în „Cărțile Săteanului Român", el a scris și escelenta cărticică: *„Elemente de constituțiunea patriei séu cunóscerea drepturilor și datorințelor cetățenescĭ."*

În vara trecută s'a bolnăvit, póte tocmai din causa numĕróselor sale ocupațiunĭ; dar încreḑêndu-se prea mult în constituțiunea sa robustă, nu a fost cu destulă precauțiune, până când în fine la 15 Octomvre a. c. a trebuit sĕ vie în spitalul civil de aicĭ. Șepte sĕptĕmânĭ în urmă a închis ochiĭ pentru tot de-auna, sub cele mai teribile durerĭ, căcĭ lângă morbul de stomach s'a mai adaus în ḑilele din urmă și o aprindere de creerĭ.

A avut o înmormêntare din cele mai frumóse, luând parte aprópe mai tot publicul român din Sâbiiŭ, între care corpul didactic dela institutul pedagogic-teologic cu tótă tinerimea studiósă. Dela Blaș au venit DD. profesorĭ: Vlasa, Dr. Grama și Papiu cu 12 studențĭ. Ca preot a funcționat R. D. protopop I. V. Russu din Sâbiiŭ, asistat de parochul I. Pop din Ocna și de DD. profesorĭ Vlasă și Grama. La mormênt dl Dr. Grama a cetit un discurs elocent, în care făcênd biografia decedatului, îl recomândă junimei ca esemplu de virtute, perseveranță și activitate neobosită; ertăciunile, cu carĭ a terminat, au stors lacrimĭ din ochiĭ multora.

Părăstasul s'a ținut adoua ḑi în biserica gr. cat., celebrând R. D. Russu cu asistința d-lui Dr. Grama ca diacon. Cu acésta ocasiune D-l Rusu a rostit un discurs bine simțit. — Încheiem și noi cu cuvintele oratorului:

„Fie-i repausatului țerîna ușóră și memoria în vecĭ binecuvêntată!"

Varietăţi.

(Societatea de lectură „Andreiŭ Şaguna“) a arangiat Mercurĭ în 29 Noemvre st. v. în memoria Archipăstorului Andreiŭ în sala mare a „Seminarului Andreian“ o şedinţă publică, cu următórea programă:

1. „Românime mult cercată,“ poesie de Z. Boiu, melodie de D. Cunţan, esecutată de chorul vocal.

2. „Cuvêntare ocasională“, rostită de Mateiŭ Voilean, cl. cur. III.

3. „Sila“, poesie de C. Boliac, declamată de George Moian, cl. curs. III.

4. „Hora Griviţa“, poesie de V. Alecsandri, melodie de Gr. Vêntură, cântată solo de Ioan Puntean cl. curs. III.

5. „Căpitanul Romano“, poesie de V. Alecsandri, declamată de Nicolau Borza, cl. curs. I.

6. „Unele datinĭ ale poporului român la Crăciun“, disertaţiune de Leo Buzdug, cl. curs. II.

7. „Rĕsbunarea lui Stat-Palmă“, poesie de V. Alecsandri, declamată de Ioan Găvruş, cl. curs. III.

8. „Cisla“, cuartet umoristico-satiric, de C. Golombiovschi-Porumbescu, esecutat de chorul vocal.

(Club profesoral). Corpul didactic craiovén, inspirat de ideia de a-şĭ facilita comunicarea ideilor şi de a se ocupa de cestiunĭ, cari interéză scóla, a deschis un club, la a cărui inaugurare a partipat şi fostul ministru al instrucţiunei publice, G. Chiţu, rostind câte-va cuvinte fórte bine simţite asupra scopului cluburilor. Din parte-ne urăm lungă durată clubului profesoral! („U. p. A.“)

(Remediu contra muşcăturei de câne turbat). Forestarul Gostl din Sacsonia, om bĕtrân de 82 de anĭ, scrie „Gazetei de Lipsca“ în privinţa acésta următórele: „Nu voiŭ sĕ iau cu mine în mormênt un remediu, de care mĕ folosesesc de 50 de anĭ spre a scăpa ómenĭ şi vite de teribila mórte causată prin turbă. Remediul e fórte simplu. Sĕ ia oţet de vin cald şi apă călduţă, sĕ spală rana bine şi apoi sĕ sbicesce. După aceea sĕ tórnă pe rană vre-o câţĭ-va picurĭ de acid hydro-chloric (Chlorwasserstoffsäure, Salzsäure, acidum muriaticum), fiind că acidele mineralice distrug veninul scuipitului, neutralisându-l.“

(O bună medicină,) ce ş'o póte procura tot insul fără banĭ este aerul curat; de aceea sĕ petrecem cât sĕ póte mai mult pe afară în aer liber, séu fiind legaţĭ de casă, sĕ înnoim aerul mai de multe orĭ

pe ḑi, deschiḑênd larg ferestrile şi uşile şi grijind tot odată, ca aerul sĕ nu sĕ corumpă prin necurăţenie. Pringl, un medic engles din seclul trecut, a ḑis cu drept cuvênt: „Aerul rĕu omóră mai mulţi ómenĭ, decât spada regelui.“

(O apucătură cu succes). Onorabilii nostri lectorĭ sciŭ de bună sémă istoria cu „musca pe căciulă.“ De o apucătură analógă se folosi odată un învĕţător din clasa începĕtorilor spre a descoperi un furt, ce sĕ comisese în clasa sa. Scolariĭ aduseră la ḑiua prefiptă baniĭ pentru cărţile cumpĕrate. De odată unul din ei începe a sĕ văera, că i-au perit baniĭ din buzunar. Învĕţătorul începu cu buna, promise ertare culpabilului, amenińţă cu pedépsă grea — tóte în zădar. În fine el chiemă pre scolarĭ unul câte unul la sine în casă şi dete fie căruia o bandă de hârtie, ḑicêndu-i sĕ o păstreze cu tótă grija. După aceea sĕ întórse în clasă şi ţinênd scolarilor o vorbire potrivită, termină asigurându-i, că în vre-o câte-va minute furul va fi descoperit, căcĭ cel-ce a luat baniĭ, va întórce o bandă mai lungă. Scolariĭ începură pe rênd a preda învĕţătorului bandele, şi ce sĕ veḑĭ? micul fur sĕ prinse însuşĭ, predând o bandă mai — scurtă. El ădecă, ca sĕ nu dea o bandă mai lungă, rupse puţin din banda sa.

(Căi oprite). Învĕţătorul: Aşa dară omul sĕ nu âmble în căi oprite. Ce numim noi căi oprite? Cine scie? Nime? (Stanciu sĕ însinuă la rĕspuns). Înv.: Bravo, Stanciule! Tu eştĭ un copil pururea atent; aşa dară ce numim noi căi oprite? Stanciu: Unde sunt puse — ciuhe.

Bibliografie.

Biografie Române traduse după A. W. Gruhe de N. Petra-Petrescu. Sâbiiŭ. Tipografia W. Krafft. 1876. Preţul unui esemplar 50 cr. Aprecierile nóstre asupra acestei cărţĭ de mare folos pentru scólele nóstre se pot vedé în „Scóla Română“ Nr. 36 : 1876; prin urmare o recomandăm cu tótă căldura nu numai ca manual didactic, ci şi ca carte de premiu. — Dela acelaşĭ autor a mai eşit: **Mandrin**, căpitanul bandiţilor. Sâbiiŭ, 1877. Editura şi tipografia eredei de Closius. Preţul 70 cr., trimis prin postă 75 cr.

Moţii şi Curcanii (séu rescóla de sub Horia 1784 şi luarea Rahovei de cătră ostirile românescĭ în Noemvrie 1877). Doue conferinţe ţinute la Atheneul din Bucurescĭ de A. I. Odobescu. Bucurescĭ. Librarĭ-editorĭ: Socec & Comp. 1878. Preţul 2 lei noi.

Doctrina fericirii, ilustrată prin sentinţe filosofice culese din scrierile celor mai celebri filosofĭ anticĭ şi modernĭ, cu un adaus: colecţiunĭ de 500 sentinţe filosofice de Mihail Velcean. Sâbiiŭ. Imprimeria şi provĕḑetura eredei de Closius. 1878. — Preţul 60 cr.

Redactor, editor şi proprietar: Vasile Petri. — Tiparul tipografiei archidiecesane în Sâbiiŭ.

1. singulare, pentru ca scolarii se fie necesitaţi a sta la un loc în bancă;

2. scunde, ca sĕ se pótă sprigini acea parte a spatelor, care are mai multă trebuinţă de sprigin — şelele;

3. plecate puţin înapoi, şi adecă până la un unghiŭ de 100 grade, pentru ca scolarii se pótă privi în ochii învĕţătorului, fără aşi rădica prea tare capul în sus;

4. sĕ fie împreunate numai cu scaunul propriu, pentru ca prin mişcările scolarilor din banca cutare, sĕ nu se conturbe şi scolarii din banca următóre;

5. se fie lipsite de orĭ ce muchi séu dungi, carĭ ar puté se tae scolarii în spate.

f) **Scândura de sub picióre.**

Acéstă scândură e delipsă numai la scolarii mai micĭ şi numai în clase cu padiment friguros; ea se fie orizontală şi destul de lată, ca se încapă tótă talpa piciorului pe dînsa. Mai bine este a lua laţurĭ cu intervale de un deget printre dînsele, pentru ca curăţirea padimentului sĕ se pótă face mai cu înlesnire.

În cele precedente am arătat pe scurt ceea ce sciinţa şi pracsa scolară cer dela o bună bancă de scólă. Din câte băncĭ avem până acum, nicĭ una nu corespunde acestor condiţiunĭ în mĕsura, în care corespunde banca-pulpitru, sistemul Kunze,*) emendat. Ea sĕ póte construí mai lungă orĭ mai scurtă, după odaea de scólă. O bancă de acestea pentru 4 scolarĭ costă în Sâbiiŭ la „Fraţiĭ Borger“ 8—9 fl. Scólele mai lipsite se vor puté folosi şi de banca Zwez, construcţiunea căreia este mai simplă. Ea adecă nu are părţi mobile, pulpitrul se compune din o tablă întrégă, distanţa este de 8 cm în plus; în tóte celelalte corespunde şi ea deplin postulatelor espuse mai sus. O bancă sistemul Zwez pentru 4 scolarĭ costă la „Fraţiĭ Borger“ 5 fl.

*) Kunze, comerciant şi senator scolar din Şemniţ în Sacsonia.

Din computul cu frângerĭ vulgare.

De prof. **V. Gr. Borgovan.**

$^1/_3$	$^1/_3$	$^1/_3$
1	2	3

Treimĭ.

a) Numĕrul.

Cum vom căpĕta $^1/_3$, cum $^2/_3$? Cum se nasce o frângere vulgară? Un întreg are dară câte treimĭ? Luând $^1/_3$ dintr'un întreg, cât mai remâne? Dar luând $^2/_3$? $^3/_3$? Punênd de 3 orĭ $^1/_3$, cât va fi atuncĭ? Câţĭ întregĭ? Dar de câte orĭ putem lua $^1/_3$ dintr'un întreg? De câte orĭ $^2/_3$? şi ce remâne? De câte orĭ se cuprinde dară $^1/_3$ într'un întreg? $^1/_3$, $^2/_3$, $^3/_3$ ce sunt ele dintr'un întreg? (părţĭ). Ce fel de părţĭ? (egale). Pentru aceea ce specie de numerĭ sunt ele? (frângerĭ).

Notă. Tractarea mai departe a treimilor, precum şi a frângerilor următóre e întocmai ca mai sus la jumĕtăţĭ, din care causă nicĭ nu o voiŭ mai repeţi, creḑênd că după îndegetările de mai sus un învĕţător harnic uşor va sci afla calea tractărilĭ, ér învĕţătorul negligent, căruia îi zace la inimă numai „plata“, nu va produce nicĭ un resultat, nicĭ chiar atuncĭ, când i-aşĭ da aicĭ „de-a-gata“ tóte frângerile posibile. — Drept aceea voiŭ se produc numai unele esemple — urmând în ceea ce privesce arangearea lor — modul îndegetat mai sus.

Câte treimĭ are un întreg? Câte treimĭ sunt în 2, 3, 4, 7, 9, $3^1/_3$, $5^2/_3$, $8^1/_3$, $15^2/_3$, $50^1/_3$? — Câţĭ întregĭ sunt $^3/_3$, $^6/_3$, $^8/_3$, $^{12}/_3$, $^{21}/_3$, $^{60}/_3$?

b) Cele 4 specii.

1. Adaugerea *a)* aplicată: Un tată împărţi o sumă de florinĭ între 4 fiĭ ai sĕi, deveniţĭ maiorenĭ; celui mai mic îi dede $318^1/_3$ fl., celoralalţĭ după etate fie căruia tot cu câte $50^2/_3$ fl. mai mult; cât căpĕtă fie carele şi cât cu toţiĭ la olaltă? — Un econom are 3 păminte sĕmênate cu grâu: într'unul a sĕmênat $3^2/_3$ Hl, în celelalte tot cu câte $1^1/_3$ Hl mai mult; cât grâu a sĕmênat?

b) Adaugerea curată. Cât face: $^1/_3 + ^1/_3 + ^1/_3$? $1^1/_3 + 4^2/_3 + 7$? $5^2/_3 + 19 + 17^1/_3$? $23^2/_3 + 35^1/_3 + 18^1/_3 + 32^1/_3$? $307 + 518^2/_3 + 913^1/_3 = ?$ etc.

2. Subtragerea *a)* aplicată. Un butoiŭ ţine $10^2/_3$ Hl de vin; cât mai rĕmâne într'însul, scoţindu-se $2^1/_3$ Hl? Dintr'un pământ de $8^1/_3$ ariĭ se sĕmênă cu grâu $5^1/_3$ ariĭ; din rest se sĕmênă păpuşoiŭ $1^2/_3$ ariĭ; ultimul rest se sĕmênă cu ovĕs; cât se sĕmênă cu ovĕs?

b) Subtragere curată. $16 - {}^{2}/_{3}$? $25 - 3{}^{1}/_{3}$? $34 - 18{}^{2}/_{3}$? $45{}^{2}/_{3} - 19{}^{1}/_{3}$? $100 - 15 - 26{}^{1}/_{3} - 37{}^{2}/_{3}$? $64{}^{1}/_{3} - 13{}^{2}/_{3} - 25{}^{2}/_{3} - 7{}^{1}/_{3}$? $[35{}^{1}/_{3} + 15{}^{2}/_{3} + 45{}^{1}/_{3}] - [12{}^{2}/_{3} + 7{}^{1}/_{3} + 19{}^{2}/_{3}] = ?$

3. Înmulţirea *a)* aplicată. Un ţiler capătă pe ţi 1 fl. 26 cr.; scoţindu-şi plata pe $4{}^{1}/_{3}$ ţile, cât va căpăta? Cât vor costa $7{}^{2}/_{3}$ Hl vin à 28 fl. 11 cr.?

b) Înmulţirea curată. $1{}^{1}/_{3} \times 2$? — $2{}^{2}/_{3} \times 7$? — $48 \times 6{}^{1}/_{3}$? $60 \times 18{}^{1}/_{3}$? Ce însémnă şi cât este ${}^{1}/_{3} \times 15$, 27, 36, 45, 51, 61, 75, 86, 100, 300, $1000 = ?$ — ${}^{2}/_{3} \times 18$, 24, 98, 74, 62, $700 = ?$

4. Împărţirea *a)* aplicată. Sĕ se împartă în 2 părţi egale între douĕ persóně $240{}^{2}/_{3}$ fl. Cât va veni pe una? — Dintr'o livadă de 3 Ha şi $5{}^{1}/_{3}$ arii se vinde a treia parte; cât se vinde şi cât remâne?

b) Împărţirea curată. $6 : {}^{1}/_{5}$? $12 : {}^{2}/_{5}$? $16 : 1{}^{1}/_{3}$? $21 : 2{}^{1}/_{3}$? $100 : 8{}^{1}/_{3}$? $33{}^{1}/_{3} : 1{}^{2}/_{3}$? $16{}^{2}/_{3} : 8{}^{1}/_{3} = ?$

d) Teme mestecate.

Din care numĕr este ${}^{1}/_{3}$ a treia parte? 1 e triplul cărui numĕr? Care e diferinţa între 1 şi ${}^{1}/_{3}$? Care între 1 şi ${}^{2}/_{3}$? Ce e mai mult: 1 séu ${}^{3}/_{3}$? ${}^{3}/_{3}$ séu ${}^{5}/_{3}$? Care e diferinţa între acestĭ numerĭ? Ce e mai mult ${}^{2}/_{2}$ séu ${}^{3}/_{3}$? Cu cât e mai mic ${}^{2}/_{3}$ decât 1? Cu cât e mai mare ${}^{2}/_{3}$ decât ${}^{1}/_{3}$? Cât trebue se luăm din 15, ca se ne rĕmână $5{}^{2}/_{3}$? Carĭ doi numerĭ dau diferinţa $17{}^{1}/_{3}$? De câte orĭ trebue se luăm ${}^{1}/_{3}$, ca se facă 1? De câte orĭ $8{}^{1}/_{3}$, ca se fie 25? 14 e triplul cărui numĕr? $9{}^{2}/_{3}$ e ${}^{1}/_{3}$ din care numĕr? etc.

Jumĕtăţi, treimi, şesimi.

Împărţind un întreg în douĕ părţi egale, căpĕtăm 2 jumĕtăţi (${}^{2}/_{2}$). Noi putem considera 1 jumĕtate ca de sine stătătóre (d. e. Eu am o năframă de ${}^{1}/_{2}$ de metru); împărţinḍ o jumĕtate în trei părţi egale şi ceealaltă jumĕtate asemenea, atuncĭ întregul (d. e. linia *a-b*) se împarte în 6 părţi egale; o atare parte se numesce o şesime (${}^{1}/_{6}$); ${}^{3}/_{6} = {}^{1}/_{2}$; $1 = {}^{6}/_{6}$.

Împărţind un întreg (d. e. linia *c-d*) în 3 părţi egale şi fie care treime érăşĭ în 2 părţi egale, căpĕtăm, ca şi mai sus, tot ${}^{6}/_{6}$; ${}^{2}/_{6} = {}^{1}/_{3}$; ${}^{4}/_{6} = {}^{2}/_{3}$. De aicĭ vedem, că: *jumĕtăţi şi treimĭ convin în şesimĭ.*

1. Cât face $^1/_2 + ^1/_3$? $^1/_2 + ^2/_3$? $^1/_2 + ^1/_6$? $^1/_2 + ^5/_6$? $^1/_2 - ^1/_3$? $^2/_3 - ^1/_2$? $^1/_2 \times ^1/_3$ adecă jumětate din $^1/_3$? $^1/_2 \times ^2/_3$? $^1/_3 \times ^1/_2$ adecă a treia parte din $^1/_2$? $^2/_3 \times ^1/_2$? $^1/_2 : ^1/_3$? $^1/_2 : ^2/_3$? $^2/_3 : ^1/_2$ adecă de câte orĭ se cuprinde $^1/_2$ în $^2/_3$? séu de câte orĭ se cuprinde $^3/_6$ în $^4/_6$? Respuns: de atâtea orĭ, de câte orĭ se cuprinde 3 în $4 = 1^1/_3$ orĭ.

2. Câte şesimĭ fac 2, 4, 8, 12, 17, $3^1/_6$, $8^5/_6$, 10, 100, $1000^3/_6$?

Când stau la olaltă întregĭ şi frângerĭ (d. e. $4^1/_2$), un atare numĕr se chiamă: numĕr mestecat. Un numĕr mestecat se preface în frângere curată, lăsând pre pruncĭ a preface mai întâiŭ întregul în frângere, carea sĕ aibă numitorul numĕrului mestecat şi apoi a adauge şi frângerea respectivă. Esemplu: $4^1/_2$ mere câte jumĕtăţĭ vor fi? Numerul mestecat $4^1/_2$ sĕ se prefacă în frângere curată! 4 întregĭ $= ^8/_2$, $^8/_2 + ^1/_2 = ^9/_2$. Tot la acest resultat vom ajunge, înmulţind numĕrul întreg cu numitorul frângerei şi adăugând la product numĕrătorul; suma acésta formézĕ numĕrătorul frângerei; ér numitorul e cel vechiŭ d. e. $4^1/_2 = 4 \times 2 = 8$, $8 + 1 = 9$; $^9/_2$; căcĭ $1 = ^2/_2$, ergo 4 întregĭ $= \frac{4 \times 2}{2} = ^8/_2 + ^1/_2 = ^9/_2$.

3. Câţĭ întregĭ şi câte şesimĭ fac: $^9/_6$, $^{15}/_6$, $^{45}/_6$, $^{53}/_6$, $^{80}/_6$, $^{100}/_6$, $^{200}/_6$, $^{1000}/_6$?

Frângerĭ, carĭ conţin un întreg séu mai mult de un întreg, se chiamă frângerĭ neproprie, spre deosebire de acele, carĭ arată, că din un întreg se ia numai una séu mai multe părţĭ — dar nu tóte şi carĭ se numesc frângerĭ proprie. Frângerile proprie se pot cunósce la prima vedere pre aceea, că numĕrătorul lor e mai mic decât numitorul; pre când la cele improprie numĕrătorul e asemene séu mai mare decât numitorul. Când frângerile improprie conţin mai mult de un întreg, se ivesce necesitatea a sci numĕrul întregilor. Aflarea întregilor se póte vedé din următorul esemplu: În comuna N. păstorul de viţei are pre lângă plata în banĭ, de tot viţelul şi $^1/_2$ de pâne. Un om are 5 viţei; câte jumĕtăţĭ de pâne are se dea păstorului? ($^5/_2$). Dară omul acela voiesce a da odată tótă competinţa păstorului în pâne; ér păstorul cere, se nu i-se mai bucăţeléscă pânea, ci se i-se dea in pânĭ întregĭ. Câte pânĭ va primi? Câte $^1/_2$ fac o pâne? ($^2/_2$). Prin urmare va da atâtea pânĭ, decâte orĭ va puté lua tot câte $^2/_2$ din $^5/_2$. De câte orĭ va puté lua $^2/_2$ din $^5/_2$? (2 orĭ). Şi mai rĕmâne? ($^1/_2$); prin urmare va da? ($2^1/_2$ pânĭ).

Tot la acest resultat ajungem, dividând numĕrătorul prin numitor. $^5/_2 = 5 : 2 = 2^1/_2$.

Cele patru specii.

1. Adaugerea, *a)* aplicată. Un neguţător primesce 4 lădĭ cu marfă; prima ladă cumpĕnesce $46^1/_2$ Chg, adoua $38^2/_4$ Chg, a treia $40^5/_6$ Chg. şi a patra $35^1/_3$ Chg; cât cumpĕnesc tóte la olaltă?

b) Adaugere curată. $2^1/_2 + 15^1/_3 + 37^1/_6$? $9^2/_3 + 18^1/_6 + 58^1/_2$? $987^5/_6 + 754^2/_3 + 158\ ^1/_2$?

2. Subtragerea *a)* aplicată. Dintr'o pădure, arealul căreia face $12^5/_6$ Ha, se vênd odată $8^2/_3$ Ha, de altă dată $1^1/_3$ Ha; câtă pădure rămâne nevêndută?

b) Subtragere curată. $200 - 15^1/_2 - 23^2/_3 - 39^5/_6 - 50 - 13^1/_3 - {}^1/_6$? $[17^1/_6 + 33^2/_3 + 105^1/_2] - [28^5/_6 + 13^1/_2 + 77^1/_3]$? $[283^5/_6 - 75^2/_3 - 6] + [300^1/_6 - 98^2/_3 - 19]$?

3. Înmulţirea *a)* aplicată. La o stână se află 2318 de oi; dacă fie care óe dă $1^1/_6$ Chg lână, câtă lână se va stringe dela stâna aceea? — Dacă 1 Chg cafă costă 2 fl. 10 cr., cât vor costa $5^1/_6$ Chg? — Dacă $^2/_3$ m de postav costă $3^1/_3$ fl., cât $^1/_2$ m?

b) Înmulţire curată. Cât face şi ce însémnă $^2/_6 \times 10$, 36, 60, 96, 100? $^5/_6 \times 72$? $^5/_6 \times 200$? $2^1/_3 \times 9$? $8^1/_2 \times 5$? $4^1/_6 \times 18$? $4^1/_3 \times 5^1/_2$? — Resolvirea temei ultime:

$$\begin{aligned} 4 \times 5 &= 20 \\ 4 \times {}^1/_2 &= 2 \\ {}^1/_3 \times 5 &= 1^2/_3 \\ {}^1/_3 \times {}^1/_2 &= {}^1/_6 \\ \hline & 23^5/_6 \end{aligned}$$

4. Împărţirea *a)* aplicată. Cine-va speséză pe ḑi $^2/_3$ fl.; câte ḑile se va ajunge cu $75^1/_6$ fl.? — Un părinte e de $35^5/_6$ anĭ, fiiul sĕu de $6^2/_3$ anĭ; de câte orĭ este tatăl mai bĕtrân de cât fiiul? $15^1/_2$ fl. se împărţesc între mai mulţĭ sĕracĭ şi fie căruia se dă $^5/_6$ fl., câţĭ sĕracĭ s'au putut împărtăşi din suma aceea?

b) Împarţirea curată. $18 : 1^1/_2$? $37^1/_2 : 4^1/_6$? (Resolvirea temei ultime: $37^1/_2 : 4^1/_6 = {}^{226}/_6 : {}^{25}/_6 = 225 : 25 = 9$).

Teme mestecate.

Care numĕr trebue a se lua de $^2/_3$ orĭ, ca se avem 9? — De câte orĭ trebue se luăm diferinţa dintre $^1/_2$ şi $^1/_3$, ca se avem 1? — Diferinţa dintre $^1/_2$ şi $^1/_3$ este egală la $^1/_6$ din care numĕr? — Care parte din 1 este diferinţa dintre $^2/_3$ şi $^1/_2$? (v. figura de mai sus!) — Câţĭ gramĭ fac $^1/_3$ Chg? — Câţĭ gr fac $^2/_3$ Chg? etc. (Va urma).

Pentru primul învĕţămênt din istorie.

II. Ercule.

1. *a)* Nararea învĕţătorului. Astăḑĭ am se vĕ povestesc despre un bărbat, care este mai renumit şi decât Teseu. El

se numesce Ercule (Hercules, Heracles). Tatăl său a fost Amfitrion, rege în Teba, muma-sa: Alcmene. Poeţii însă ḑiceau, că Ercule este fiiul zeului Joe. Deja în etate de 8 luni, Ercule dete probe despre tăria sa. Juno adecă, soţia lui Joe, trimise la Ercule doi şerpi, ca se-l omóre. Şerpii se tărîră în camera de durmit şi suindu-se în légân, începură a se încolăci pe lângă grumaziĭ copilului. Ercule însă întinsă mânuţele la ei şi-i sugrumă pre amêndoi.

Tatăl său îi dete o crescere din cele mai bune. Cei mai renumiţi învĕţători de pe timpul acela fură aleşi, ca se-l înveţe: a se lupta cu spada, a îndrepta telegile în fugă, a arunca cu suliţa, a puşca cu arcul, a cânta şi a ḑice în liră. Odată vătĕmênd pre unul din învĕţători, Ercule fu alungat dela casa părintéscă, şi trebuí se păzéscă turmele altora. Aicĭ în singurătate se gândi el la viitorul său şi luă hotărirea de a fi binefăcătorul omenimei. Cuprins încă de cugetele acestea, tinerul ajunse la un loc, unde calea se despărţia în drépta şi stânga. Pe când se cugeta încă, pe care cale se apuce, écă îi es înainte douĕ femei: zina vîrtuţiĭ şi zina viţului (pĕcatului). Zina viţului era fórte frumósă, purta un veştmênt roşu şi avea florĭ în pĕr. Apropiindu-se de Ercule, ea îi promisă bucuriĭ şi plăcerĭ fără lucru şi nĕcas, dacă va merge după ea. Ercule auḑênd promisiunile aceste, o întrebă, că cine este; atuncĭ zina respunse: „Amiciĭ mĕ numesc plăcere séu fericire, neamiciĭ însă îmĭ ḑic viţ séu pĕcat.“ Într'aceea se apropiă de tiner şi zina vîrtuţiĭ şi uitându-se la dînsul seriósă şi gânditóre, îi ḑise: „Feresce-te a asculta de acésta! Adevĕrat, că calea ei la început este presărată cu florĭ, dară te conduce la un abis, din care nu este mântuire. Alege mai bine calea mea. Ce e drept, ea este piezişă şi spinósă şi împreunată cu trudă şi ostenélă, dar în fine te conduce la glorie şi nemurire.“ Ercule nu se socoti mult, de care zină se asculte, el alese calea — vîrtuţiĭ.

b) Însemnărĭ pe tablă. Ercule. Amfitrion. Alcmene. Joe. Juna. Şerpiĭ. Crescere. Esilare. Ercule între douĕ căi. Zina vîrtuţiĭ şi zina viţului.

c) Întrebărĭ.

2. *a)* Nararea învĕţătorului. Mai ântâiŭ Ercule se puse a stirpi unele animale selbatece, carĭ făceau ómenilor multă stricăciune. Aşa d. e. ucise el în ţéra unui rege vecin un leu înfricoşat. Regele drept recunoscinţă îi dete fica sa de soţie, cu carea Ercule avu 8 copiĭ. Zina Juna însă tot nu-şĭ mai întórse mânia de cătră el. Odată dînsa îl aduse într'o furie aşa de mare, de îşĭ ucise soţia şi copii. Părêndu-i după aceea rĕu de fapta sa, el întrebă oraclul din Delfi, ce sĕ facă, ca se-şĭ liniscéscă consciinţa. Oraclul îi respunse: „Du-te la regele Euristeu (Eurystheus) din Micenea şi împlinesce cele 12 lucrurĭ, cu carĭ te va însărcina!“

Aceste lucrurĭ au fost:

1. El ucise leul nemeic, care se ţinea întro pădure lângă cetatea Nemeia din provincia Argolis (sĕ arată pe chartă). Pielea leului fiind fórte lânósă, nu o putea pĕtrunde săgéta. Când leul zări pre Ercule, se aruncă turbat la dînsul; dar eroul îi dete una cu ghióga în frunte, de se întinsă îndată pe pământ. După aceea sugrumându-l deplin, îi trase pielea şi o purtă de aicĭ încolo ca mantauă, ér din căpĕţina leului îşĭ făcu coif. În starea acésta se reîntórse Ercule la Euristeu. Toţĭ se bucurară de învingerea sa şi-i mulţămiră, căcĭ i-a scăpat de acea bală sĕlbatecă.

2. Ucise şerpele lerneic. Acest şerpe se ţinea într'o mocirlă lângă Lernea, nu departe de Argos, şi avea 12 capete, care în zădar i le-ai fi tăiat, căcĭ îi cresceau altele în loc, afară de cel din mijloc, pre care nicĭ că-l prindea sabia. Afară de acésta sângele şi respirul sĕu erau veninóse. Ercule luă cu sine pre amicul sĕu Iolau, aprinse mai ântâiŭ pădurea din apropiare şi apoi începu lupta. Când tăia un cap, Iolau îi întindea câte un copaciŭ aprins, pre care Ercule îl ţinea îndată pe tăetură, ca se nu curgă sânge; astfel capul tăiat nu putea cresce érăşĭ. Capul din mijloc îl îngropă în pământ şi resturnă un bolovan mare pe el. Mai pe urmă Ercule îşĭ întinse săgeţile în sângele şerpelui, ca se le înveninéze; de aicĭ înainte cea mai mică rană, făcută cu ele, era omorîtóre.

3. Ucise stimfalidele. Aceste erau nisce paserĭ marĭ, cu cioc, aripĭ, pene şi ghiăre de fier şi se ţineau în pădurile de

lângă lacul Stimfalis. Ele erau cu atât mai periculóse, cu cât își puteau împroșca penele ca săgeţile; afară de acésta locul, unde se ţineau ele, era de atare, încât nu era cu putinţă, a se apropia cine-va de dînsele. Ercule le spăriă cu o torăitóre, primită dela zina Minerva, și apoi le împușcă în sbor.

4. Prinse cerbóica zinei Artemis. Cerbóica acésta avea córne de aur și picióre de fier și fugea mai iute de cât o săgétă. Ercule o urmări un an întreg, fără se o pótă prinde; în fine o prinse într'un desiș și o duse la regele Euristeu.

5. Prinse vierul erimantic. Vierul acesta se ţinea în muntele Erimant în Arcadia și făcea multă stricăciune între ómenĭ și vite. Ercule îl făcu se ésă din pădure și alungându-l la un loc cu néuă mare, îl prinse de viu și-l duse la Euristeu, carele de frică se ascunse într'o bute de fier.

6. Prinse taurul din Creta, pre care regele Minos îl primise dela zeul Neptun și care făcea multă stricăciune între vite. Ercule prinḑându-l, îl duse la Euristeu, carele însă îi dete érăși drumul.

b) Însemnărĭ pe tablă. Stirpirea animalelor sĕlbatece. Furia lui Ercule. Euristeu. Cele 12 lucrurĭ: leul nemeic, șerpele lerneic, stimfalidele, cerboica zinei Artemis, vierul erimantic, taurul din Creta.

c) Întrebărĭ.

3. *a)* Nararea învĕţătorului. Cele din urmă 6 lucrurĭ ale lui Ercule au fost:

7. El curăţi grașdul lui Augias. Regele Augias din Elis ţinuse într'un grașd 3000 de vacĭ 30 de anĭ încheiaţĭ, fără ca în timpul acesta sĕ se fi rînit grașdul încai odată. Ercule îl rîni într'o singură ḑi; el adecă abătu rîul Alfeu prin grașd și écă lucrul gata. În urmă omorî și pe Aguias, pentru că nu vru sĕ-i dea a ḑecea parte din vacĭ, drept plată pentru curăţirea grașdului, precum îi promisĕ. Din prada făcută aicĭ Ercule clădi lui Joe un templu și introduse de nou jocurile olimpice.

8. Prinse caĭĭ regelui Diomede. Regele Diomede din Tracia avea adecă 4 cai, pre carĭ îi ţiné cu carne de om. Nu venia

nu numai aţi asculta, dar aţi şi remunera un atare consiliu. Aicĭ însă este vorba de un lucru mai mare: de a indica un mod mai nimerit şi mai sigur pentru a cresce o mulţime de bărbaţi, carĭ prin descoperirĭ de aceeaşĭ natură se facă patriei serviţiĭ folositóre. Dacă prin urmare Luter a scris cu drept cuvênt: „Unde pentru clădirea de oraşe, castele, monumente, arsenale etc. se cere un aur, daţĭ o sută pentru crescerea unui singur tinĕr!“ dacă, ḑic, este lucru înţelept a nu cruţa, când e vorba de a da unui singur individ o bună crescere: ce vom ḑice, când uşa se deschide pentru cultivarea universală, omnilaterală şi sigură a tuturor spiritelor, când Dḑeu ne dă darurile sale nu cu picurul, ci cu torentele? O, voi domnitorĭ lumei, faceţĭ porţile largĭ şi uşile nalte, ca se între împĕratul măririĭ!“

Comenius termină didactica prin o rugăciune acomodată.

(Finea va urma).

Referinţele între scólă şi familie.

Discurs ţinut în 29 Iuniu 1878 la festivitatea cetirei clasificaţiunilor şi distribuirei premielor la scólele române din Braşov, de St. Iosif.

Onorată adunare!

Motto: *Utcunque mecum vos eritis, libens insanientem navita Bosphorum tendabo et arentes arenas Litoris Assyrii viator.*

Horaţ libr. III. Oda IV v. 29.

Da! însoţit de muse, amicul sciinţei se aruncă în valurile furiosului Bosfor fără sfiélă, şi călĕtoresce fără fricĕ prin deşerturile arenóse ale Asiriei.

Sciinţa şi cultura sunt averile cele mai sigure, ce şi-le póte câştiga cineva; junele înzestrat cu ele, înfruntă orĭ ce adversităţi ale vieţiĭ, pentru că sciinţa n'o răpesc furiĭ, n'o mistuesce focul, n'o spală nicĭ torenţiĭ impetuosĭ, care sĕ varsă din ceriul mânios.

Bunăvoinţa şi zelul, ce caracteriséză în genere pre toţĭ cetăţeniĭ acestui oraş comercial, éră în specie pre D-vóstră, prea stimaţilor mei domnĭ şi confraţi! pentru scopurile culturei, dau dovada

cea mai vie, că simțul culturei s'a înrădăcinat așa de adânc în inimile nóstre ale tuturor, încât suntem în drept a spera, că nu ne vom sfii de nicĭ o jertfă, fie ea cât de mare, numai se ne putem conserva institutele nóstre de crescere și de învĕțămĕnt intemeiate de noi din agonisita sudorilor nóstre.

Onorată adunare! După un an desastruos pentru institutul nostru, an, am puté ḑice, aprópe fatal, în carele s'a răpit, prin mórte, dela acest altar al muselor, pontificele macsim și alăturea cu dînsul unul dintre cei mai distinși și zeloși preoți ai acestui sacru templu, după greutățĭ și fatige, vin a încheia anul scol. 1877/8.

Este bine, domnilor, este consult, ba este chiar necesar sĕ ne dăm séma la încheiarea unui an scolastic despre progresul făcut în sciințe și în moralitate; — mĕ veți, erta căcĭ nu mĕ voiu sfii a indigita în cestiunea educațiunei și óre care defecte, care, precum în tóte lucrările omenescĭ, așa se ivesc și în viéța scolastică. Scopul, care voim a-l ajunge, este bun, și eu cred, că orĭ care om cu minte, când își trage socotéla, își face bilanțul anual, nu va voí a se amăgi pre sine, înfățișând lucrul altcum, decum este în realitate.

Condus de acest adevĕr, carele pentru mine, în posițiunea mea de profesor și de educător, este principiu nerĕsturnabil, rog pre prea stimata adunare, a-mĭ acorda câte-va momente, a desfășura în liniamente generalĭ o temă, carea atinge în esență o cestiune momentósă de educațiune.

Éca cestiunea: „Care sĕ fie referințele între scólă și familie séu casa părintéscă?

I.

Constat înainte de tóte, că institutele nóstre de crescere și de învĕțămĕnt, — gimnasiu, scóla comercială, scóla reală și scólele primare de copiĭ și de copile — progreséză. Nobila stăruință, ce o pun autoritățile nóstre scolastice administrative pentru a asigura viitorul acestor institute, neobosita încordare și emulațiunea laudabilă, cu care nisuesce corpul didactic a promova causa instrucțiunei și educațiunĭ raționale, ne dau măgulitórea speranță, că aceste institute vor prospera și înflori.

Premise acestea, voiŭ indica stadiul, în carele se află, după părerea mea, legătura între familie şi scólă în specie la noi Românĭ; apoi voiŭ indigita unele remedĭĭ, prin care s'ar puté delătura unele defecte, fără sĕ am pretenţia de a fi tratat materia în tótă estensiunea sa. De voiŭ puté contribuí cât de puţin la chiarificarea situaţiunei faţă de problema pusă, sum satisfăcut.

Sunt unĭĭ ómenĭ, nu numai în aşa numitul popor de rĕnd, dar chiar şi în clasele mai culte a le societăţiĭ omenescĭ, carĭ cred a-şĭ fi împlinit datoria lor de părinţĭ, tutorĭ orĭ îngrijitorĭ, concredĕnd scólei pre copiiĭ lor, şi apoi pretind dela acésta, ca ea sĕ facă totul, ce se recere dela o educaţiune raţională. Sunt alţiĭ, carĭ mergĕnd un pas mai departe, fac scóla unică responsabilă de orĭ-ce escedenţe nicĭ de cum măgulitóre pentru cei ce le comit şi cu deosebire de vina cărora se comit. Sunt în fine o sémă de ómenĭ şi maĭ periculoşĭ pentru sine însişĭ, pentru progresul în educaţiune şi mediat în cultură, carĭ lucră diametral opus cu tendinţele scólei — parte din ignoranţă, parte din orgoliu de castă rĕu înţeles, parte în fine din rea voinţă.

Basat pre esperinţă îndelungată, voiŭ încerca a analisa fenomenele acestea esistente chiar şi la poporul nostru, însufleţit dealtminte în mod laudabil de idea culturei sale, — şi apoi voiŭ indigita remediele, ce mi-se par salutare spre vindecarea rĕului.

Înainte de a analisa tesa, îmĭ permit a constata şi cu acésta ocasiune duoĕ legĭ psichologico-didactice, care ar trebuí sĕ fie orĭ unde basa educaţiunei raţionale. Dintre ele cea d'ântâiŭ ne ḑice: „Primele impresiunĭ, care le primesce copilul în sufletul sĕu, nu se şterg nicĭ odată.“ A duoa este corolar întregitor didactico-pedagogic al celei d'ântâiŭ. Ea sună: „Direcţiunea, carea se dă vieţiĭ psichice a elevului, remâne cinosurică pentru întréga lui desvoltare ulterióră.“ Nu este scopul meu a întra în detaiurĭ faţă de aceste legĭ fundamentale ale educaţiunei, ci am voit, ca ele sĕ se ţină în vedere de câte orĭ îşĭ ridică cineva cuvêntul în cestiunĭ de educaţiune, atingă ele chiar şi periferia numaĭ a educaţiuneĭ atât în

familie, cât și în scólă. Folosul practic și-l va estrage din ele fiecare om cugetător.

Este cunoscut, că basa societăţii omenesci în genere și a orĭ cărei naţionalităţi genetice în specie este și va remâné familia. În familie se începe educaţiunea. Fericit poporul, la carele viéţa familiară stă pe base sânétóse și solide! Cum stăm noi Românii óre în acest punct? Écă o cestiune nu ușóră de resolvit. Se afirmă, că la rasa latină viéţa familiară este séu mai puţin desvoltată în bine, séu a degenerat mai de tot; din contră familia rasei germane, avênd base solide și sânétóse, asigură viitorul acestei rase. Póte se fie. Dar nu e de negat, că însușirile caracteristice fiecărei rase orĭ ginţĭ pretind desvoltare proprie genetică. Acest principiu trebuesce luat în cumpĕnă și în privinţa vieţii familiare a Românului, séu mai bine ḑis, a Latinului din Ostul Europei. Fără sĕ voiesc a afirma, că stăm bine orĭ rĕu în familie, nu pot suprima observarea, că la noi Daco-Românii vieţuirea familiară s'a desvoltat, câtă s'a desvoltat, în trei direcţiunĭ. Prima direcţiune atinge viéţa în familie a ţeranului român, moștenită dela glorioșii sĕi străbunĭ, alterată însă încăt-va prin amestecul cu alte elemente eterogene originei latine, fie acestea dacice, fie chiar și slavice, în fine modificată prin influinţe neesenţiale, am puté ḑice superficiale și prin urmare trecătóre, provenite prin contactul ḑilnic cu alte seminţii, și ceea ce este de mare importanţă, influinţată de biserică. A doua direcţiune atinge clasele mai cultivate ale naţiunei nóstre. Acéstă direcţiune s'ar puté numi imitativă. Nisuinţa claselor mai cu stare ale poporului nostru de a imita pre străinĭ și în bine și în rĕu, cu deosebire în timpiĭ trecuţĭ, luase atarĭ dimensiunĭ, încât culmina în negaţiunea orĭ cărui element sânĕtos naţional. Din traiul și vieţuirea familiară română sĕ mai conservase numai numele — germenele naţional prindea a putreḑi, limba se înpistriţase și nu arareorĭ o despreţuiau chiar și cei ce o mai vorbiau stricată, cum era. Dar în direcţiunea acésta rĕul s'au stirpit mai de tot; ghiéţa s'a spart de mult, — cei ce pășesc cu energie și prin mijlóce bine cumpĕnite faţă de păturica acésta a familiei române vor curăţi ușor

ultimele rădăcinuțe ale rĕului. A treia direcțiune tinde cu zel laudabil a altoí vițele și vlăstarii crescuți pre arborele sciinței, carea este universală, în trupina română genuină, firesce curățindu-se mai întâiŭ de ramurĭ putrede séu degenerate. . . . .

Constatate acestea în interesnl cestiunei, carea am sulevat-o cu intențiunea de a contribuí *sine ira et studio* la chiarificarea situațiunei, sĕ revin la fenomenele atinse la începutul acestui discurs, care fenomene stavilind progresul în educațiune, trebuesc delăturate cu o oră mai curênd, dacă voim sĕ mergem pre cale sigură în momentósa afacere a educațiunei nóstre naționale.

Poporul român a apucat în fine a se familiarisa binișor cu idea de scólă; dar sĕ o spunem franc, că în o parte mare din noi esistă încă credința, nu sciu efect al ignoranței séu al ingerinței de rea credință, că scóla e chemată a face totul ceea ce privesce la educațiune. „*Dascălul nu te a învĕțat omenie; dascălul te învață așa și așa*“, sunt tot atâte dăscălii, care nu arareorĭ trebue se le înghiță bietul învĕțător, de nu voiesce sĕ se strice cu fruntașii unei comune *quod bene notandum.*

Da, o recunóscem, scóla sĕ-și împlinéscă misiunea ei cea înaltă și sacrele datorințe; dar nu mai puțin este chiemată și familia a se pune în inmediată legătură cu scóla, — o legătură firéscă reciprocă trebue sĕ esiste între acești doi factorĭ ai educațiuneĭ, dacă voim a merge sigurĭ pre drumulu culturei nóstre.

Cei ce cred, că dându-și copii la scólă, fie scóla poporală, fie gimnasiu orĭ altă scólă medie, puțin impórtă în fondul cestiunei, — și nu mai fac alta decât îngrijesc de alimentarea lor, séu în casurĭ escepționale apostrofézĕ cu mai mult séu mai puțin respect pre autoritățile scólei, dacă se vĕd desamăgiți în nejustele lor pretensiunĭ, facă bine a fi drepți și cătră sine și cătră scólă! *Sapienti sat.* Mai considere, că fie ce lucru trebuesce bine căutat, ca se prospereze. Pomișorul din grădină recere îngrijire necontenită, trebuesce curățit de ramurĭ vestede, de insecte stricăcióse etc. de voim se producă fructe sănĕtóse și frumóse; animalele le îngrijim, le cultivăm în mod rațional, ca se ne putem folosi de ele. Cum? Numai odórele nóstre cele mai scumpe, copii nostri, sĕ-i

lăsăm de capul lor, după ce revin în sinul familiei din órele de lecţiĭ, predate lor de cătră învĕţător cu conscienţiositatea însuşită pedagogilor, şi dedaţi la ordine şi disciplină în scólă? Nu o va susţiné nime acésta; dar ţeranul fără sciinţă de carte va obiecta în simplitatea lui: „n'am mijlóce pentru a controla pre fiiul meu, nu sciu carte şi basta.“ Svatul, ce i se póte da bunului acest om, este: a se pune în înţelegere de-aprópe cu învĕţătorul şi écă că nu-i va fi cu greu a controla mersul fiiului sĕu. Venind timpul a-l promova în vr'o scólă medie la oraş, încredinţeze-l unor mânĭ bune, informeze-se şi direct şi indirect despre purtarea fiiului sĕu dela autorităţile scolare. Urmarea va fi, că nu vor mai apăré fenomenele regretabile şi pentru părinţĭ şi pentru scólă, ca se remână mulţĭ copii talentaţĭ, dară fără îngrijirea necesară, repetenţĭ, pur şi simplu căcĭ nefiind bine controlaţĭ, au apucat pre povĕrnişe, care conduc la destrăbălare, se nu ḑicem depravaţiune ascunsă dela ochiĭ cei de altminte priveghitorĭ ai scólei. În punctul acesta rĕul trebuesce cunoscut şi nu va fi greu de vindecat.

Dar esistă elemente şi de acelea în societatea nóstră română. între care se nutresce bizara credinţă necalificabilă, că scóla pórtă vina, de nu se ajung scopurile, care şi-le închipuesc unii, fără ca ei se-şĭ facă la rêndul lor datoria şi faţă de scólă şi faţă de cei încredinţaţĭ inmediatei loru conducerĭ. Ací remediul nu póte fi altul de cât sĕ vină în fine bunĭi istĭ émenĭ la convingerea, că educaţiunea nu se póte face numai în şi prin scólă. Bine ar fi, când nu s'ar derima ce zidesce scóla!

Pentru orĭ care se intereséză de binele şi fericirea adevĕrată a generaţiunei june s'a stabilit de pedagogĭ legea: „Vrênd a cultiva şi educa pre alţiĭ, nisuesce necontenit a te educa pre tine însuţĭ!“

Cum stăm faţă de acest postulat pedagogic? Multe ar fi de ḑis spre a puté da un respuns potrivit cu momentositatea sujetului, ci fie de ajuns a accentua,că bine că laicĭi, parte mare absorbiţĭ de cestiunile ḑilei séu preocupaţĭ de interesele lor private, mai nu mai află repausul recerut a se ocupa serios de cestiunea educaţiunei proprie şi cu atât mai cu anevoie de a fiilor lor, dar nu mĕ

sfiesc a o spune în auḍul lumiĭ, că sunt casurĭ de chiar aceia, cărora li este impusă prin oficiu afacerea culturei şi a educaţiuniĭ, séu consideră partea acésta a chiemăriĭ lor ca un ce bagatel şi accidental, séu durere, manifestă fără pic de mustrare de consciinţă nepăsare cinică faţă de educaţiune, faţă de scólă şi faţă de cultură. Probă învederată este, că cărţile nóstre de pedagogie, multe puţine câte le avem, care n'ar trebuí se lipséscă de pe masă nicĭ unei familiĭ române cu ştiinţă de carte, — se vênd abia în ḍecimĭ de anĭ, jurnalele pedagogico-didactice, câte şi-au mai putut elupta esistinţa, duc o viéţă nicĭ de cum demnă de invidiat, altele apun după 2, se nu ḍicem trei anĭ. De ce? . . .

Sapienti sat pentru a duoa oră. Popórăle sĕ regeneréză prin scóle fundate şi întreţinute cu marĭ sudorĭ; cestiunea educaţiuniĭ e cestiune vitală pentru orĭ care bărbat luminat. Neatenţiunea în privinţa acésta este un pĕcat, indiferentismul este crimă de lesa naţiune!

Dar sĕ revenim la temă! Fenomenul regretabil sulevat deja ací, că esistă şi ómenĭ, carĭ lucră diametral opus cu tendinţele scólei, îmĭ place a-l califica de efemer. Celor ce o fac acésta din ignoranţă, li-o iertăm, căcĭ nu sciu ce fac. Remediul, care li-se póte recomenda, este sĕ aibă necontenit în vedere, că nu esistă datorie mai sublimă pentru om, ca aceea de a-şĭ lumina mintea. Nu pretindem alta dela ómenĭ rĕmaşĭ îndĕrĕpt în cultură fără de vina lor, decât numai sĕ aibă inima la loc, sĕ asculte de cei ce ĭĭ conduc spre bine în cestiunea educaţiuniĭ şi a scólei în genere.

Orgoliul de castă contra tendinţelor scólei, esistând adese-orĭ unde nicĭ nu-l cauţĭ, nicĭ n'are şanţe de a esista, se póte tot asemenea considera ca transitor. El îşĭ perde din intensitate cu cât progreséză lumina culturei celei adevĕrate. Cel mai mare neajuns, ce-l póte face scólei orgoliul de castă, este, că tinde a submina autoritatea scólei: séu luând posiţiune cu totul ostilă faţă de ea, séu încercând a-o discredita, séu despreţuindu-o. Acestei clase de ómenĭ puţinĭ la numĕr ne place a crede, ĭĭ recomandăm reinsânĕtoşare de periculosul morb, de care se vede cuprinsă.

Pentru toţĭ fără deosebire amintim: „Autoritatea scólei nu este permis a se jigni cât e negru sub unghie şi

cu atât mai puțin în fața elevilor; însă și scóla la rêndul ei sĕ-și conserve autoritatea, căci autoritatea bine înțelésă îi condițiónézĕ viéța și viitorul.“

Celor ce au în fine tendințe perverse față de intențiunile salutare ale scólei din rea voință, nu le putem recomanda alta de cât sĕ se întórcă și se fie vii. Până ce însă vor mai persevera în posițiunea lor, am dorí sĕ-și impună toți ómenii de bine datoria indispensabilă a lupta contra estor fel de nisuințe în adevĕr detestabile, éră tinerimii studióse îi dîcem: *Hic niger est, hunc tu romane caveto.*

II.

„Claudite jam rivos pueri sat prata bibere.“

Până aci am stat pre punctul negațiunii față de problema, carea ni-o am propus spre resolvire. Sĕ ne reîntórcem la partea positivă. Se dice: „Dă-mĭ scóla și îți voiŭ reforma lumea.“ Noi din punctul nostru de mânecare am mai adauge: „Pune familia séu casa părintéscă în contact continuu și neștirbit de influințe destructive cu scóla și cu toți factorii ei, și va prospera educațiunea rațională, se va respândi lumina sciinței și a moralității și prin ele se va pune basă solidă la prosperarea națiunei nóstre înzestrate cu facultăți spirituale, am puté dice, distinse, pĕtrunse de nobilul simț de jertfire pentru cultura sa în tóte ramurile, chiar mai pre sus de puterile sale!“

Cum sĕ împretinim scóla cu casa părintéscă? Sunt acești doi factorĭ ai culturei ostilĭ unul altuia? Respunsul la a doua întrebare sĕ și-l estragă fie-cine din cele indigitate în partea ântâiŭ a acestor observațiunĭ; éră la prima întrebare ne vom încerca, pre lângă cele dise în genere, a respunde și în special.

Orĭ care scólă publică bine organisată își are sistemul sĕu de procedere în privința disciplinară și scientifică. Legile scolare disciplinare trebue sĕ le cunóscă nu numai scolariĭ, dar și părinții, educatorii și îngrijitorii elevilor. Ceștĭ din urmă au mai departe datoria a aplica dispositiunile legilor scolare proprio motu. Nu este

Fășcióra 3. *Decemvre 1878.* Anul III.

SCÓLA ROMÂNĂ.

FÓIE LUNARĂ
pentru
înaintarea educaţiunei şi instrucţiunei.

Redactată de
VASILE PETRI.

ABONAMENTUL:
Pe un an 4 fl. v. a. — pe o jumĕtate 2 fl. v. a.
Pentru România: pe un an întreg un galben.

PRENUMERAŢIUNILE
sunt a sĕ adresa la: Redacţiunea „Scólei Române“ în Sábiiŭ (Hermannstadt, N.-Szeben).

Ioan Amos Comenius.

Născut la 28 Mărţişor 1592, mort la 15 Noemvre 1681.

(Fine).

III.

Cea mai celebră însă din tóte operele lui Comenius a fost fără îndoiélă *Orbis pictus*. Până în ḑiua de astăḑĭ, când se amintesce numele acestui pedagog, ne gândim mai întâiŭ şi de multe orĭ esclusiv numai la cartea acésta. Adevĕrat, că ea nu a străbătut în cercurĭ aşa de întinse ca „Janua linguarum“, dară s'a ţinut mai mult timp în stima publicului. Patru ediţiunĭ au apărut, pe când autorul era încă în viéţă (1656—1681); ediţiunile publicate după mórtea lui sunt din ce în ce tot mai „augmentate“ şi mai „emendate“, până când în urmă ele abia mai sémĕnă cu originalul.

Titlul complet al cărţii în ediţiunea a doua (1659) este: „*Ioh. Amos Comenii Orbis Sensualium Pictus.* Hoc est: Omnium fundamentalium in mundo rerum et in vita actionum Pictúra et Nomenclatura.“ (Lumea sensuală depinsă. Adecă: Pictura şi nomenclatura tuturor lucrurilor mai de frunte din lume şi a lucrărilor din viéţă).

Testul cărţii şi planul materiei sunt ca în „Janua linguarum“, capitulele însă sunt mai micĭ şi din causa acésta mai numĕróse — 150 de tóte. „Învitaţiunea“ (întroducerea) şi „încheiarea“ au forma unui dialog între învĕţător şi scolar; capitulele celelalte se compun din descrierea obiectelor tractate şi în „Janua linguarum“. Propositiunile sunt cât se póte mai simple, de comun numai primare. Lângă testul latin stă din cuvênt în cuvênt testul nemţesc; în o a treia columnă se află substantivele şi adiectivele din test, érăşĭ lătinesce şi nemţesce, şi adecă substantivele în nominativul singular cu indicarea genului şi a declinaţiunei, ér adiectivele cu indicarea moţiunei lor.

Fiecare capitlu are în frunte numĕrul curent, titlul capitlului în limba latină şi lângă titlu imaginea séu desemnul obiectului descris. Părţile principale ale desemnului sunt numerisate; aceleaşĭ cifre se află apoi şi în test la propositiunile relative.

Între „învitaţiune“ şi între primul capitlu, autorul a intercalat un „alfabet figural“, bună óră ca în Abcdarele de imaginĭ din ḑilele nóstre.

Acest alfabet la Comenius are forma următóre:

Imaginea	Propositiunea		Litera	
cióra	cornix f. 3. cornicatur cióra croncănesce	á á	A	a
iepurele	lepus m. 3. vagit iepurele se vaetă	vá	V	v

Nu mai puţin interesantă şi instructivă tot odată este prefaţa, în carea autorul esplică învĕţătorului scopul şi întocmirea cărţii. Ne convingem şi din partea acésta, că nimic n'a scăpat din vederea acestui mare pedagog la compunerea lui „Orbis pictus“. El s'a îngrijit, cum să se înveţe cetirea cu ajutorul alfabetului figural, fără ca scolarul să se tortureze cu „slovenitul“ tradiţional; cum să se deprindă limba maternă şi să se înveţe cu mai multă înlesnire limba latină; cum să se escite în scolar atenţiunea şi voia nu numai de a desemna şi el imaginile din carte, ci de a învĕţa

cu plăcere și nesilit de nime etc. Pre noi însă ne interesézá cartea lui Comenius din alt punct de vedere. „Orbis pictus“, pe cât se scie, este prima încercare de a se folosi imaginea ca mijloc de învĕțătură; pe urma lui au venit apoi: „Abecedarele de imagine“, „cărțile ilustrate“, până și „icónele pentru învĕțămêntul intuitiv“. Este însă o mare deosebire între măiestru și unii din epigonĭ în ceea ce privesce imaginea ca mijloc de învĕțămênt. Pe când măiestrul cerea, ca obiectul de predare sĕ se presinte scolarilor in natura și numai când acésta ar fi cu neputință, sĕ se întrebuințeze imaginea, epigonii se opresc cu desevîrșire la imagine, luându-o de basă esclusivă a învĕțămêntului. Procedura acésta negreșit e mai ușóră și mai comódă, dar nu e corectă; căcĭ adevĕrata pedagogie ḑice: „ântâiŭ *obiectul*, apoi *imaginea*“. Tipul este un surogat, de care ne folosim numai în cas de estremă necesitate. Înțelegem, ca la orașe marĭ, unde copii n'au mai vĕḑut boi, vacĭ, capre, oi, pomĭ, pădurĭ, isvóre etc., învĕțămêntul sĕ se baseze pe imaginile acestor obiecte; dar ce caută ele în cărțile menite pentru copii de țeran, pentru carĭ obiectele in natura sunt lucrurĭ de tóte ḑilele? Se sperăm însă, că acest abus va înceta cu atât mai curund, cu cât în timpul din urmă s'a rădicat o reacțiune energică în contra lui.

IV.

Originală și escelentă tot odată este cărticica „Scóla maternă“ séu învĕțăturĭ pentru o mai bună crescere a junimei în casa părintéscă și spre a o pregăti pentru scólele publice.

În întroducere Comenius demustră cu citate din sânta scriptură, că copii sunt averea cea mai prețiósă din lume, mai scumpă decât tot aurul și argintul. Abstracțiune făcênd dela pĕcatul strămoșesc, ei nu s'au întinat încă prin nicĭ un pĕcat și ne pot servi drept oglindă de modestie, amicabilitate, concordie, bunătate și de alte virtuțĭ creștinescĭ. Dar nu este de ajuns a-i educa numai trupesce, ci se cere a ne îngriji în acelașĭ timp și de sufletul lor, crescêndu-i întru pietate și moralitate și deprinḑêndu-i în limbă și în cunoscințe folositóre. Acestea ei nu le pot

învĕța de sine; de aceea Dḑeu a impus părinţilor „datoria educaţiunei“, carĭ însă fiind şi dînşii adesea împiedecaţĭ séu necapacĭ de a face acésta, se vor folosi de concursul scólelor publice. Ar fi însă o mare eróre a începe educaţiunea numai dela întrarea copiilor în scólă, din contră ea trebue a se începe îndată după nascere, ca astfel copilul, când întră în scólă, sĕ fie până la un grad óre care deja educat şi instruat.

După aceea Comenius arată pe scurt problemele educaţiunei din periodul acesta şi enumĕră tóte mijlócele, cu ajutorul cărora se pot resolvi sigur problemele statorite, mai ales dacă se va ţiné séma de natura copiilor şi de desvoltarea lor succesivă.

Ce privesce pietatea, copilul trebue sĕ scie, că este un Dḑeu, că Dḑeu este pretutindenea de faţă, vistiarul bunătăţilor şi pedepsitorul fără-de-legilor, de care prin urmare trebue sĕ ne temem şi sĕ ascultăm, pre care trebue sĕ-l iubim şi chiemăm într'ajutor şi carele, fiind vrednicĭ, ne va lua la sine în cer. Afară de acésta copilul se mai învеţe de rost: vre-o câte-va rugăciunĭ, credeul, 10 poruncĭ şi unele din cântările bisericescĭ. — Cu privire la moralitate, copilul sĕ se deprindă la cumpĕtare în mâncărĭ şi beuturĭ, la curăţenie, la respect cătră mai-marii sĕi, la ascultare, iubire de adevĕr, dreptate, binefacere, diligenţă, tăcere (unde este delipsă), răbdare, complesanţă şi prevenire faţă de superiorĭ, la purtare morală şi cuviinciósă. Mijlócele pentru ajungerea acestor scopurĭ sunt: esemple bune, învĕţaturĭ scurte, deprindere şi disciplină corespunḑetóre.

Atâta cu privire la educaţiune; cât pentru instrucţiune, copilul sĕ-şĭ însuşéscă: cunoscinţe, activitate, limbă.

I. Cunoscinţele: 1. din istoria naturală copilul sĕ cunóscă: elementele, unele din fenomene, pomĭ, florĭ, fructe, animale şi adecă părţile esterne ale corpului şi funcţiunile lor; 2. din optică: lumină şi întunerec, colorile comune şi numele lor; 3. din astronomie: sóre, lună şi stele, resărirea şi apunerea lor, crescerea şi scăderea ḑilelor; 4. din geografie: casa părintéscă, curtea, grădina; oraş, sat, livadă, pădure, deal, rîu etc.; 5. din cronologie: ḑile şi anĭ; oră, ḑi, sĕptĕmână, an — serbătorĭ;

6. din istorie: aducerea aminte de întêmplările de erĭ, de un an, de 2 și 3 anĭ; 7. din economie: membrii familiei și datorințele lor în casă; ce va se ḑică: proprietate? 8. din constituțiunea patriei va fi greu a esplica copiilor, ce numim consul, cetățén etc.; în locul acestora vor învĕța „rudimentele conversațiunei politice“, fiind cu luare aminte d. e., când cine-va vorbesce, făcênd deosebire între glumă și seriositate. Fabulele și alte narațiunĭ compuse cu spirit încă vor forma un bun mijloc de cultivare.

II. Activitatea. Copii sunt dela natură activĭ; sĕ nu-i împiedecăm dela acésta, ci mai vîrtos sĕ grijim, ca se nu le lipséscă lucrul nicĭ pe un moment. Copii se fie furnicĭ! Dar ca sĕ nu se vateme la lucru, nicĭ pre sine, nicĭ pre alțiĭ, în loc de instrumente sĕ li-se dea jucărei, cuțite de plumb séu de lemn, pluguri, căruțurĭ etc., cu carĭ jucându-se, corpul lor va deveni mai sănĕtos, spiritul mai forte, membrele mai îndĕmânatice. „Altă ocupațiune copii nu au, lenea însă e mórtea corpului și a spiritului.“ Începutul acestor deprinderĭ în mehanică și arte se face deja în anul prim, când copii își deschid gura, ca sĕ mânânce, când își înalță capul, ca se caute în giur de sine, când își îndréptă ochii asupra unui obiect etc. În anul al doile învață apoi a fugi, a juca, a aprinde și a stînge (focul, lumina), a duce (ceva), a așeḑa la un loc, a rădica, a arunca, a rostogoli, a sparge, a tăia, a clădi, a lega și deslega etc., ceea ce nu numai sĕ li-se permită, ci încă sĕ li-se și arate. În anul al patrulea, al cincilea și al șeselea se vor ocupa cu tot felul de lucrurĭ și clădirĭ (architectatio), și este necesar a se ocupa; căcĭ „nu e semn bun, când un copil trândăvesce séu se preâmblă.“ Afară de acésta sĕ li-se dea ocasiune séu îndemn direct a desemna și a scrie, formând mai întâiŭ cu creta („cei sĕracĭ cu cărbune“) puncte, linii, cârlige, crucĭ etc. după plac. Prin acésta li-se va deprinde mâna pentru scrisul ulterior, însușindu-și în același timp și conceptele: punct, linie etc.

Paralel cu aceste ocupațiunĭ și deprinderĭ fisice merg altele, carĭ privesc inteligența și limba, și adecă: 1. Dialectica, învĕțând aicĭ prin conversațiune și deprindere a destinge între

întrebare și respuns și a respunde precis la întrebarea cutare. 2. Aritmetica, învețând aicĭ mai întâiŭ a face deosebire între mult și puțin, a numĕra înainte până la 20 séu 30, a înțelege, că 15 e mai mult de cât 13, că 3 + 1 = 4 etc. și a sci, care numere se numesc părechiate și care nepărechiate. „Mai departe a merge nu e de folos, ba chiar spre stricăciune.“ 3. Geometria: deosebire între mare și mic, scurt și lung, lat și îngust; apoi unele figurĭ, precum cercul, crucea etc.; unele mĕsurĭ și ponderĭ, mai încercându-se înșiĭ a mĕsura și cumpĕni. 4. Musica. „Acésta ne este prin escelință înnăscută; căcĭ îndată ce venim pe lume, cântăm fără încetare cântul paradisului, care ne revócă în memorie pĕcatul strămoșesc: A, A, E, E!“ (?) De altmintrea nice este cu putință și nice bine a opri pre copii sĕ nu plângă. Abia de doi anĭ, ei ascultă cu plăcere o cântare armoniósă, chiar și musica instrumentală; de aceea sĕ-i și facem a asculta cu atențiune cântările de acasă și din biserică și sĕ cânte și dînșii împreună, ba sĕ pot deprinde chiar pe instrumente pentru copii. În fine sĕ învețe a cânta unele versurĭ și cântărĭ bisericescĭ de rost.

III. Limba. 1. Gramatica. Șese lunĭ după nascere, de comun însă la un an, copii încep a rosti sunete, silabe și cuvinte în graiul lor. În anul al doile și al treile sĕ-i adstrîngem a vorbi clar și precis. Mai târdiŭ sĕ-i deprindem a numi potrivit și a esprima limpede tot ce vĕd séu fac în casă. „Ce înțelege copilul, sĕ fie în stare a și spune.“ 2. Retorica. Copii înțeleg de timpuriŭ minele și gesturile nóstre; mai târdiŭ vor înțelege și figurile mai ușóre și le vor imita. 3. Poesia. Copii au de micĭ pricepere pentru rimă și ritm; de aceea se le vorbim și cântăm de timpuriŭ în forme poetice și sĕ-i facem sĕ învețe și dînșii câte-va versurĭ morale de rost. În modul acesta ei vor simți ușor deosebirea între forma poetică și prosaică.

Cât anume sĕ se învețe în periodul acesta din fie care obiect, nu se póte determina după an și lună, ca în scólele celelalte, ci numai în terminĭ mai generalĭ, odată pentru că nu toțĭ părinții sunt în stare a observa acasă o ordine mai rigorósă, apoi pentru că copii în periodul acesta nu sunt egalĭ în desvoltarea lor spirituală.

Pre lângă tóte acestea să mai avem în vedere încă și prosperarea fisică, sănĕtatea și tăria copiilor. Grija acésta privesce în prima linie pre mamă. Înainte de nascere mama să se pórte cu luare aminte și să se róge lui Dțeu cu pietate (urméză o rugăciune acomodată). După nascere începe datoria ei de a-și lăpta copilul. Datina de a lua o doică este condemnabilă, pentrucă lovesce în legile divine și ale naturei; numai când mama pătimesce de un morb lipicios séu este o muiere depravată, numai atunci să se concrédă copilul unei lăptătóre străine. La alegerea ei însă să fim cu tótă precauțiunea, de óră ce primul nutremênt este de înfluință nu numai asupra prosperării fisice, ci și asupra spiritului și caracterului copilului. Nutremêntul, afară de laptele matern, să fie priincios sănĕtății, prin urmare să se evite: aromate, vin, vinars, medicamente etc. La căutarea copilului să fim cu tótă precauțiunea, aducându-ne aminte, că „este mai prețios decât aurul, dar mai slab decât sticla“. Să băgăm de sémă, ca să nu se vateme căděnd, să-l ferim de prea multă căldură și recélă, de prea multă mâncare și beutură, de fóme și sete. Să începem de timpuriŭ a întroduce óre care ordine în ceea ce privesce timpul, când copilul să se culce, să se scóle și să mânânce etc. Pentru ca să nu lipséscă copilului nicĭ mișcarea trebuinciósă, să-l legânăm și să-l purtăm, ér mai târdiŭ să-i desemnăm un loc liber și sigur, unde să se alerge și să se jóce de capul sĕu, însă sub paza unei îngrijitóre. În fine să concedem copilului tot felul de petrecerĭ nevinovate, oprindu-l singur numai dela acelea, carĭ sunt în contra pietății și moralității.

Și când este timpul cel mai potrivit de a resĕdi tinerele plântuțe în grădina scolară? Acésta să nu se facă înainte de anul al șeselea, odată pentru că învĕțătorul nu s'ar puté ocupa cu fie care copil în parte, apoi pentru că înainte de timpul acesta creerii copilului nu sunt destul de desvoltațĭ și întăriți, pentru a îndura fără daună încordările spiritului. — Împlinind însă anul acesta, copilul să nu se mai retină dela scólă, de o parte fiind că timpul de șese anĭ este de ajuns, pentru ca copilul să-și însușéscă cultura domestică indicată mai sus, de altă parte pentru că din lipsa unei

ocupaţiunĭ mai serióse, ar luneca uşor la deprinderĭ neiertate. Nicĭ într'un cas însă sĕ nu ducem pre copil la scólă fără nicĭ o pregătire, bună oră „ca pre viţei la tîrg“, şi cu atât mai puţin sĕ-l amenińţăm şi sĕ-l spăriem cu scóla; din contră sĕ-l preparăm de timpuriŭ pentru timpul, când va merge, împreună cu alţĭ copii, la scólă, spre a învĕţa şi a se juca. Sĕ-i spunem tot odată, cât de frumos este a âmbla la scólă şi învĕţând a se face un bărbat brav. Afară de acésta sĕ-i însuflăm iubire şi încredere cătră învĕţător, ér învĕţătorul la rêndul sĕu sĕ priméscă pre copil amicabil, sĕ vorbéscă blând cu el şi sĕ-i dăuruiéscă o carte, o icónă séu alt ceva, firesce pre lângă întórcerea preţului din partea părinţilor. Mai ântâiŭ de tóte însă sĕ nu uite părinţii, când îşĭ duc copii la scólă, a invoca darul celui de sus (urméză érăşĭ o rugăciune acomodată).

Écă pe scurt cuprinsul „scólei materne“. Şi dacă Comenius nu ar fi scris alt ceva în viéţa sa, singură cărticica acésta ar fi de ajuns, pentru a-l numĕra între pedagogii cei mai marĭ din lume. Nime, înainte de el, nu a tractat educaţiunea din etatea antescolară cu atâta seriositate şi pĕtrundere, nicĭ chiar Platone şi Aristotele. Pedagogul de profesiune nu se va scandalisa de terminii scientificĭ, pre carĭ Comenius i-a folosit la specificarea problemelor şi a mijlócelor de educaţiune în primul period al vieţii; el scie, că terminii nu sunt meniţĭ pentru aplicarea în pracsă, ci numai pentru enumerarea teoretică, în dosul căreia se ascunde marea idee, că „rădĕcinele tuturor sciinţelor şi arţilor pornesc în fie care copil în etatea cea mai fragedă şi că nu este nicĭ cu neputinţă şi nicĭ greu chiar a clădi totul pe basele aceste, îndată ce făptura raţională va fi şi tractată raţional.“ Este însă prea remarcabil, că toţĭ pedagogii marĭ au simţit necesitatea de a se adresa cătră m a m e spre a le lumina asupra chiemărei lor de e d u c ă t ó r e. Aşa a făcut Comenius, aşa a făcut după el Rousseau, Pestalozzi, Jan Paul şi alţii. Toţĭ au recunoscut, că dacă e vorba a rădica un popor din decădinţă, acésta nu se póte face decât dându-i o educaţiune mai bună — a c a s ă şi în s c ó l ă.

Serbarea liceului Mateiŭ Basarab.

La 16 Noemvre, în ḑiua când biserica serbéză aducerea aminte a evangelistului Mateiŭ, corpul profesoral şi junimea liceului Mateiŭ Basarab din capitală au serbat ḑiua patronului acelui institut. La 8 ore dim. s'a cântat liturgia în biserica St. Apostolĭ, care e chiar în curtea liceului, de cătră Em. S. Episcopul de Buzĕu, şi apoi învitaţĭ, profesorĭ şi elevĭ, s'au adunat într'una din salele liceului, frumos împodobită pentru ocasiune. Acolo s'a cântat mai întâiŭ Cântecul latinului de cătră chorul liceului, apoi directorele acelui institut, d. Şeicaru, a pronunciat câte-va cuvinte, după care d. prfoesor Frollo a rostit un fórte frumos discurs, din care reproducem următórele părţĭ:

Prea Sânte părinte şi domnilor!

În calitate de creştinĭ, d-vóstră serbaţĭ astăḑĭ memoria unuia dintre apostolii cei mai marĭ; în calitate de cetăţenĭ, memoria unuia dintre voivoḑii cei mai vestiţĭ. Ca biserica, are şi patria într'un sens óre-care pe sfiinţii sĕi, şi-i place sĕ audă repetându-se cât mai des numele lor. Ea scrie numele acesta în istorie, îl cântă în poesii, îl povestesce in legende, îl sapă în litere marĭ pe acroteriele monumentelor; sub invocaţiunea acestui nume se aruncă junimea în focul bătălielor, sub auspiciele lui cei înţelepţĭ chibzuesc despre sórtea poporului, cu numele acesta ne botezăm copii, sub acest nume inaugurăm întreprinderile şi instrucţiunile cele mai felurite. Este un cult adevĕrat şi analog cu acela al sânţilor părinţĭ propriu ḑişĭ, dar ale cărui motive nu se gândesc toţĭ de a le cerceta şi de a le cumpăni cât trebue. Înţelege óre printr'însul societatea de a rĕsplăti meritele unor bărbaţĭ repausaţĭ de mult, şi care nu se mai pot bucura de acéstă glorie târḑie? Séu socotesce, că numele eroilor, gata la orĭ ce chiemare, se scobóră din cer şi vin a ocroti vechia moşie séu a însufla cugetărĭ sânĕtóse în peptul urmaşilor? Orĭ se crede cum-va îndreptăţită a se făli de isprăvile unui trecut, pe care presentul nu mai este în stare, póte, de a-l reînnoĭ?

Éca, domnilor, nisce întrebărĭ, ce mi le-am făcut insu-mĭ, decând mĕ însărcinai a vĕ spune câte-va cuvinte de ocasiune pentru sĕrbătórea de faţă, întrebărĭ, cărora le voiŭ rĕspunde îndată arătându-vĕ, în ce sens liceul nostru pórtă numele lui Mateiŭ Basarab, şi ce fel de îndatoririĭ speciale ni le împune nouĕ numele acesta . . . .

Fapta cea mai caracteristică dintr'ale lui Mateiu Vodă, este înlocuirea limbei slavone prin cea românéscă în viéţa religiósă şi civilă. S'a ḑis, d-lor, că religiunea creştină a fost aceea, care a scăpat esistinţa naţională a popórelor balcanice. În privinţa Românilor este mai esact a ḑice, că religiunea a contribuit puternic la scăparea naţionalităţii, şi că în orĭ ce cas i-a ferit de a se împărtăşi de sórtea reservată, într'un apropiat viitor, anticei semilune. De altmintelea religiunea creştină singură n'ar fi împedecat, ca Grecii séu Slavii sĕ ne prenumere astăḑĭ între ai lor. Acésta o împedecă limba nóstră, şi, emancipându-o, Mateiŭ Basarab pregătia nemurirea politică a României; pe lângă acésta introducênd graiul poporului în viéţa publică şi încredinţându-l scrierii şi tiparului, el prefăcu ceia ce era numai un dialect într'o limbă propriu ḑisă, interḑise acesteia de a se dumica, dete traiului comun un organ comun şi, fără de a fi el însuşĭ un scriitor de profesiune, fu cu tóte aceste un întemeietor şi părinte al literaturei naţionale. Apoi, el recomandă opera proprie unor scóle înfiinţate din nou şi unor tipografii susţinute c'o liberalitate, care va rĕmânea vestită în analele ţerei, în cât seminţele aruncate de dînsul au putut se priéscă în modul cel mai mulţămitor, chiar în timpurĭ de turburare şi de urgie. Când se va scrie o istorie a culturei române, străinii, care ne înnegresc necunoscêndu-ne, vor afla cu mirare, cum-că nicĭ Muntenia Basarabilor, nicĭ Moldova lui Vasile Lupu şi a Cantemirilor n'au fost, faţă cu popórele cele culte învecinate, inferióre României unite de astăḑĭ, ba chiar au întrecut România de astăḑĭ într'un punt esenţial, şi anume că, pe când cultura nóstră este pasivă şi imprumutată, cultura română de atuncĭ esercita o misiune activă în mai multe direcţiunĭ, dar mai cu sémă în direcţiunea Rusiei, acelei Rusii, domnilor, care a uitat de un

mare timp binefacerile nóstre cele vechĭ, precum o vĕḑurăm adinéorĭ uitând serviciurile nóstre cele noi.

Ca se eşim din condiţiunea nóstră de vasalitate şi cerşitorie intelectuală, multe sunt încă de făcut şi atâtea, în cât orĭ ce tiner de inimă ar putea sĕ afle câte una potrivită cu mijlócele lui, şi sĕ ḑica: pe acésta o voiŭ face **eu.** Scim cu toţii, că lucrările cele marĭ nu se sĕvîrşesc fără marĭ ostenelĭ; cu tóte acestea, meritul iniţiativei compenséză adesea mediocritatea resurselor, şi în acéstă privinţă mai lesne este la noi, de cât la alte naţiunĭ mai înaintate, ca sĕ-şĭ dobândéscă cine-va un loculeţ la ospĕţul nemuririi. Precedentele vom putea a le afla mai tot-d'a-una în istoria celor mai ilustri dintre strămbunĭ, şi datoria nóstră nu este atât de a născoci lucrurĭ noi, cât de a întinde şi împlini ceea ce strămbunii au început; ér unde este vorba de limba şi literatura ţerii, de nicăirea nu vom lua auspiciurĭ mai salutare, decât de la fericita memorie a patronului nostru; nicĭ într'un mod nu ne vom arăta recunoscătorĭ cătră dînsul mai bine decât dovedind, că am înţeles marea lui cugetare şi înrîurirea posibilă a acesteia asupra sorţii patriei comune.

Astăḑĭ, domnilor, când a încetat de abia curiósa anomalie d'a nu se găsi în scólele române secundare nicĭ o catedră specială de limba română, trebue ca sĕ ne apucăm de lucru cu toţii şi se recâştigăm timpul perdut. N'am trebuinţă d'a vĕ esplica direcţiunea, ce o reclamă studiile şi esercitările scolastice în acéstă materie: o asemenea sarcină aparţine specialităţii unora din onor. mei colegĭ, care au şi talentele şi esperiinţa cuvenită. Îmĭ permit numai a observa tinerilor nostri eleyĭ, că mare eróre ar fi din parte-le, dacă ar crede, că datoria d'a cultiva limba şi literatura părintéscă sĕ fie numai acelora, care vor face profesiune de ómenĭ de litere, ér nu a acelora, care se vor destina altor cariere. Limba, d-lor, este a tuturor, pentru că toţĭ o vorbesc; ea trăiesce şi se desvóltă prin intervenirea tuturor, chiar şi a acelora, ce nu sciu carte, şi d-vóstră sciţĭ prea bine, ce comóre stau ascunse în graiul poporului, şi cu ce tragere de inimă sciinţa modernă se ocupă a-l întreba. Un om cult dară, orĭ care sĕ-i fie profesiunea, nu numai trebue

sĕ-şĭ mânuiéscă limba ca un om cult, ci trebuie încă sĕ se intereseze la propăşirea ei prin tóte mijlócele şi sĕ fie chiar misionarul ómenilor de litere între mulţimile inculte.

Aceste cuvinte s'ar fi putut rosti şi cătră studioşii din ori ce alt institut al ţerii. Pentru d-vóstră trebuie sĕ mai adaug, că sub numele lui Mateiŭ Basarab vi s'a încredinţat un stég sânt, vi s'a hotărît o ţintă particulară: aceea adecă d'a fi oglinda celorlalte scóle în ceea ce privesce cultura limbei ş'a literaturei române. Nu programele, d-lor, nicĭ legile, nicĭ regulamentele, carĭ sunt comune tuturor scólelor congenere, sunt ceea ce constitue individualitatea şi autonomia adevĕrată a unui institut de învĕţământ, ci óre-care nobilă şi frumósă cugetare concretă, care sĕ stîrnéscă zelul învĕţătorilor şi elevilor, şi, trecênd ca o lozîncă la rêndurile ce se recrutézĕ necontenit din afară, sĕ creeze între toţĭ o fecundă solidaritate. Eu unul îmĭ aduc aminte, că am cunoscut în alte timpurĭ ilustrul seminar dela Padua, deşi n'am avut sórtea de a studia într'însul, şi nu pot uita nobila mândrie, cu care institutul acela se împodobia de triumfurĭ repurtate de elevii sĕĭ pe tĕrêmul literilor latine. O scólă, din care în seclul XVIII eşiseră un Facciolati şi un Forcellini, trebuia neapĕrat sĕ aibă într'al XIX pe un Furlanetto şi se urmeze necontenit a produce latinişti bunĭ: altmintrelea ar fi protestat chiar ecourile acelor sălĭ antice şi auguste. Dea cerul, ca ceea ce a fost pentru literile latine seminarul dela Padua, sĕ fie în viitor pentru literile române liceul Mateiŭ Basarab! Dea cerul, ca în ḑiua, când România va fi pus în mişcare óstea sa intelectuală, sĕ se ḑică pretutindenea, că batalionul cel mai vitéz s'a format între aceste zidurĭ!“ —

Serbarea acésta va păstra un frumos loc în amintirea elevilor şi persónelor, ce au luat parte; ea s'a încheiat printr'un banchet oferit de directore, la care au luat parte toţĭ învitaţii, între care au fost: Em. S. episcopul Inocenţiu, d. Zalomit, rectorele Universităţii, d. directore al liceului St. Sava, d. Mano, capul divisiunii scólelor din ministerul instrucţiunii publice, profesorii liceului şi alte persóne. („U. p. A.“)

Lectura foilor pedagogice.

Un cuvênt către învĕţătorĭ, lectorĭ şi — nelectorĭ.

De Dr. F. A. W. Diesterweg.

Observărĭ prealabile. Tractatul următor l'am trimis în manuscript şi altor foi pedagogice spre a-l publica pentru motivul, că causa, de care se ocupă, este o causă generală. Fie, ca învĕţătorii, carĭ doresc din inimă înaintarea, sĕ-l îmbrăţişeze şi — urmeze. El este adresat şi învĕţătorilor nelectorĭ; acésta presupune, că lectorii se vor grăbi a-l pune sub ochii celor-ce nu se îndatinéză a ceti. În chipul acesta ei vor binemerita de dînşii. Comitiva, cu carea am trimis redacţiunilor tractatul acesta, privind pre fie care învĕţător fără escepţiune, ţin de bine a o împărtăşi şi lectorilor nostri; ea sună precum urméză: „Un fenomen din cele mai deprimătóre în statul învĕţătoresc, după părerea mea, este observarea, că numai o parte minimă a învĕţătorilor se împărtăşesce de lectura fóilor pedagogice. Nu cred că greşesc presupunênd, că în multe provincii ale patriei nóstre numĕrul învĕţătorilor, carĭ cetesc vre-o foie pedagogică, abia formézĕ a treia parte, adesea numai a patra parte, ba dóră chiar o fracţiune şi mai mică din numĕrul total al învĕţătorilor. Acésta stare de lucrurĭ este fórte deplorabilă. Nu numai că prin acésta se îngreună mult séu se face chiar imposibilă aparițiunea foilor, dar se lipsesc şi redacţiunile de mijlócele necesare pentru a se puté consacra chiemărei lor din tótă inima şi, îngajînd prin onorare convenabile colaboratorĭ harnicĭ, a se susţiné cu demnitate. Mai trist însă este, că învĕţătorii nelectorĭ se lipsesc înşii în detrimentul lor şi al scólelor, de cel mai eminent mijloc pentru promovarea culturei proprii, pentru cunóscerea presintelui şi a progreselor făcute pe terenul pedagogic, precum şi pentru păstrarea vioiciunei şi frescheței lor spirituale. Se póte afirma cu probabilitate de 10 contra 1, că un învĕţător, care nu se împărtăşesce de lectura foilor pedagogice, cade cu timpul în trândăvie, stupiditate, apatie spirituală şi în nepăsare totală de propăşirea statului sĕu, Este prin urmare, după părerea mea, o datorinţă din cele mai grele a învĕţătorilor, carĭ cunosc acest

defect mare în tótă estensiunea sa, a se gândi la modul: dacă nu de a-l delătura cu desĕvîrşire, încai de a-l reduce la un minim.

Convins, că D-Ta ca unul, carele prin vocaţiune internă şi activitate esternă eştĭ interesat direct în causă, ai simţit adênc neajunsurile indicate, mĕ vĕd îndemnat a Te ruga sĕ-mĭ comunicĭ şi mie resultatul meditaţiunilor şi esperinţelor D-Tale în cestiune, ca aşa prin conlucrare comună sĕ găsim mijlócele pentru a puté îndemna pre membrii statului nostru sĕ se împărtăşéscă mai activ la lectura foilor pedagogice. Îmĭ place a crede, că nu-mĭ vei refusa împlinirea acestei rugărĭ, ca apoi, după ce vor sosi şi din alte părţĭ părerile şi propunerile cerute, se ajungem la un resultat definitiv, pre care nu voiŭ lipsi a Ţi-l comunica la timpul sĕu. Şi până atuncĭ însă, dorind a face un pas prealabil, prin care s'ar puté înainta acésta afacere, am compus un mic tractat relativ la lectura foilor pedagogice, mai ales a celor din provincie, care şi urméză alăturat. Presupunênd mai departe, că vei încuviinţa cuprinsul şi scopul acestui tractat, n'am nimic în contră, dacă îl vei publica şi în foia D-Tale, avênd, precum de sine se înţelege, deplină libertate a-l însoţi, îndată séu în un numĕr următor, de opiniunile şi propunerile, pre carĭ le vei găsi de bune pentru cercul lectorilor D-Tale. Pĕtruns de importanţa acestei afacerĭ, o recomând maturei D-Tale meditaţiunĭ şi conlucrărĭ.

Înaintarea causei scolare este o datorinţă comună tuturor învĕţătorilor.“

Numĕrul învĕţătorilor germânĭ se sue la o sută de mii; câţĭ din ei cetesc foi pedagogice? Nu voim a fi nedrepţĭ, numerul lor de anĭ încóce s'a îndoit, póte s'a împătrit chiar, ceea ce se vede şi din marele numĕr al foilor pedagogice de astădĭ; „mult“ însă este un concept relativ. În ce raport stă numĕrul celor ce cetesc cu numĕrul total al învĕţătorilor? „Observatorul pedagogic“ ne spune, ca dintre toţĭ învĕţătorii din regiunea aceea numai 25% îşĭ ţin câte o foie la casă; va se ḑică trei din patru părţĭ nu cetesc nicĭ un ḑiar pedagogic, Negreşit numĕrul nu va fi pretutindenea acelaşĭ; în provinciile apusene, la Ren d. e., el va fi mai

mare, în cele resăritene şi special în Pomerania, Posnania, Meklenburg etc. va fi mai mic, în Berlin chiar raportul nu este întru nimic mai favorabil. Resultatul este deprimător, ba vorbind adevĕrul (căcĭ nu e bine a ascunde defectele) dureros chiar.

Cum că lucrul stă în adevĕr astfel, se vede şi de acolo, că multe foi, carĭ au apărut pline de însufleţire şi susţinêndu-se un timp, au deşteptat în public cele mai bune speranţe, au trebuit se apună érăşĭ — din lipsa de prenumeranţĭ. Redacţiunile celor mai multe foi ar fi fericite, avênd un venit anual de 500 talerĭ; în casul acesta ele nu numaĭ s'ar susţiné cu onóre, ci ar puté remunera şi pre colaboratorĭ, mai remânênd ceva şi pe séma redactorului şi a editorului pentru ostenelele lor. Se luăm acum, că tot lectorul contribue spre scopul acesta pe an o jumĕtate de taler, atuncĭ fie care ḑiar ar avé o miie de prenumeranţĭ — şi acest numĕr este indispensabil pentru a se susţiné un ḑiar pedagogic; acésta ar da pentru o sută de mii învĕţătorĭ o sută de ḑiare. Comparaţĭ cu numĕrul acesta numĕrul ḑiarelor de astăḑĭ, şi veţi afla, că resultatul este deplorabil, — deplorabil nu numaĭ pentru redactorĭ şi editorĭ, carĭ-iau asupra-şĭ un lucru atât de anevoios, ci mai ales pentru învĕţătorĭ şi causa comună.

Cugetaţi-vĕ, acum în mijlocul seclului al nouĕspreḑecelea, când tot insul, carele nu voiesce a stagna cu ruşine, cetesce, fiind că nu trece an, luna şi ḑi, in care sĕ nu-se anuncie ceva important, cugetaţi-vĕ, ḑic, un om, un învĕţător din anul 1850,*) carele întru nimic nu se intereséză de descoperirile ḑiaristicei pedagogice şi care dóră numaĭ din întêmplare aude vorbindu-se icĭ colea de ele, fără însă se simtă cea mai mică aplecare de a aduce şi dînsul óre care jertfă spre scopul acesta: vaĭ de capul unui atare învĕţător! Mărturisesc, că eu unul nu mĕ pot transpune în fiinţa internă a acestui om. În timp ce fie care meseriaş pândesce tótă ocasiunea spre a afla, cum se-şĭ pórte meseria din ce în ce tot mai bine şi mai raţional, omul nostru, pre care ne place al numi coleg şi soţ de lucru la cultura spirituală a poporului, se mulţămesce cu

*) Atuncĭ a scris Diesterweg tractatul acesta. R. S. R.

ceea ce a învĕţat şi deprins în anii de mai înainte. Póte-se presupune dela un atare învĕţător interes viu pentru cultura spirituală, iubire de progres şi de lărgirea orizontului seu intelectual, póte-se presupune o adevĕrată inimă de învĕţător? Nu, nu se póte, este imposibil, şi écă pentru ce resultatul amintit este atât de deplorabil!

Prima nóstră problemă este, de a cunósce şi esplica acest fapt, adoua de a-l delătura. Următórele momente sunt de natură a ne esplica faptul:

1. Sĕrăcia multor învĕţătorĭ. Ea este cunoscută şi recunoscută de toţĭ. Ḑi de ḑi, dela prima Ianuar şi până la ultima Decemvre, ei nu mai scapă de grija, cum se-şĭ agoniséscă pânea de tóte ḑilele pentru soţie, copii şi pentru sine. Noi, cei mai favorisaţĭ de sórte, abia ne putem întipuí, cât de deprimătóre pentru spirit trebue se fie acéstă stare de lucrurĭ fără sfirşit. Deplângem decĭ mult sórtea acestor învĕţătorĭ şi admitem, că puţin vor puté prisosi pentru cultura lor; dar nimic? nicĭ măcar 15 groşiţe*) pe an, séu o groşiţă şi 3 denarĭ pe lună? Este de necreḑut. Lipsa de banĭ a învĕţătorilor esplică reducerea speselor la ce este mai necesar, la un adevĕrat minim, dar nu justifică totala lor neinteresare. Tocmai omul apĕsat de grijĭ are mai multă trebuinţă de nutremênt spiritual. Cine simte acéstă trebuinţă, acela se va îngriji şi de mijlócele necesare. Ce nu póte face unul singur, vor puté doi, trei séu patru. Ce este mai scump, remână la o parte. „Deşi ca învĕţător nu dispun de multe parale, totuşĭ mai prisosesc puţin şi pentru interesele statului nostru. Mai bine mĕ lipsesc de o plăcere óre care, căcĭ mai pre sus de tóte îmĭ este nutremêntul spiritual.“ Écă ce îmĭ scrie un învĕţător dela sate! —

2. Trândăvia spirituală, moleşirea totală, stupiditatea. Aicĭ judecata nóstră este mai grea, mai aspră. Vorba e, că acela, carele este chiemat şi ales pentru a lăţi lumină şi cultură, cade însuşĭ în stupiditate, se îndestulesce a meşteri ca un

*) O groşiţă = 6 cr. de ai nostri.

cârpaciŭ şi e mulţămit, dacă nu-l conturbă nime în trândăvia sa. Durere, că avem şi membri de acestia în statul nostru. Ei séu nu cetesc nimic, séu cetesc romane şi alte flécurĭ, numai nu scrierĭ pedagogice. „Ruşine şi ocară pe capul aceluia, carele se ţine de dînşii!“ am ḑice, de nu am sci, cum se cresc până în ḑiua de astăḑĭ fiitorii învĕţătorĭ şi că preparandiele nóstre pórtă în mare parte vina, dacă învĕţătorii sunt atât de nepăsătorĭ şi stupiḑĭ. Negreşit preparandiile nu pot face totul, nu pot delătura tóte piedecile, câte se pun în calea progresului; una însă vor trebuí sĕ recunóscă în tot casul, şi adecă că faţă de acei învĕţătorĭ, carĭ în pracsa vieţii se arată indolenţĭ cătră interesele culturale, ele nu ş'au făcut datoria cum se cuvine.*)

O altă causă, că învĕţătorii nu se împărtăşesc de lectura foilor pedagogice este:

3. Credinţa, că nu mai au lipsă de altă învĕţătură. Şi la acésta sunt de vină preparandiile, carĭ predică neîncetat elevilor: „Fiţĭ mai mult bunĭ decât învĕţaţĭ!“ Prin acésta elevii aplicaţĭ spre trândăvie şi aroganţă se deprind de timpuriŭ a despreţuí tótă sciinţa „lumésca.“ Ca cineva se pótă lucra pentru „împĕrăţia cerului“ — ḑic ei — nu se cere decât numai şi numai credinţă „adevĕrată.“ Sciinţa multă slăbesce corpul şi face înfumurat. Aşa cugetă ei şi nu vĕḑ, că dînşii sunt cei aroganţĭ şi înfumuraţĭ. Ei caută cu un fel de sufisanţă la cei ce stăruiesc pentru progres; căcĭ ei sunt cei „desĕvîrşiţ“, cărora, precum cântă poetul, „nime nu le póte întra în voie.“ „Mulţămitor e numai acela, care stăruiesce a înainta“, adauge acelaşĭ poet.

Învĕţătorii seracĭ ne însuflă compătimire, cei trândavĭ disgust, aceştĭ din urmă dispreţ. Nouĕ ne trebue învĕţătorĭ cu cualificaciune şi stăruinţă pedagodică, dar nu dascalĭ de cei vechĭ.

În fine mai este o causă, din care învĕţătorii nu se împărtăşesc de lectura ḑiarelor pedagogice, şi adecă:

4. Posiţiunea lor dependentă şi lipsa de îndemn din partea superiorilor lor. Mii de învĕţătorĭ îşĭ au pri-

*) La preparandia de stat din Deva s'a interḑis elevilor românĭ până şi lectura foilor pedagogice — române. R. S. R.

virile îndreptate mai mult la superiorii lor, decât la causa proprie. „Ce doresce séu poftesce d. inspector, d. decan, d. superintendent?“ Écă întrebarea principală. Domnii acestia, la rondul lor, încă nu cer, séu deşi cer, nu cer cu destulă energie, ca învĕţătorii sĕ progreseze ca învĕţătorĭ, sĕ-şĭ lărgéscă orizontul cunoscinţelor şi sĕ-şĭ însuşéscă o judecată proprie. Le place atêrnarea lor, carea de multe orĭ sémênă a minorenitate. Dacă învĕţătorii cetesc diare scrise de cătră bărbaţĭ independenţĭ, carĭ ş'au luat de problemă a combate nevrîstnicia învĕţătorilor şi mai ales nevrîstnicia spirituală, care este mama atêrnării, superiorii vĕd într'acésta o deprindere, ce nu se unesce cu scopurile şi tendinţele lor; de aceea îi şi desmêntă în tot modul dela lectura acestor foi „aţiţătóre“ séu li-o opresc neted. Am apucatu-o însine; stĕpânirea din Liegniţ d. e. ordonă, ca în biblioteca înfiinţată de cătră învĕţătorii din Hirschberg şi susţinută din contribuirile proprii, sĕ nu se pótă primi nicĭ o carte fără de aprobarea prealabilă a unui preot anumit şi a superintendentului cercual; ba ministrul Eichhorn pusese până şi bibliotecele private ale învĕţătorilor sub priveghiarea preoţilor. Cărţile şi diarele, ce se recomandau învĕţătorilor de cătră superiorĭ, erau ilpsite de acel spirit stimulător, de care învĕţătorul ocupat pururea cu aceleaşĭ elemente, are trebuinţă neapĕrată, altmintrea nu va puté lucra cu energie şi plăcere.

Am mai puté adauge şi alte momente pentru esplicarea faptului din întrebare, dară sunt de ajuns cele enumĕrate, pentru a deslega enigma, — de póte fi vorba aicĭ de o enigmă. Ele ne indică tot odată şi mijlócele, cu ajutorul cărora se póte delătura reul amintit; adecă:

1. Sĕ conlucrăm cu toţii, ca sĕ se asigure învĕţătorilor un salar convenabil şi suficient. Omul nu trăiesce numai cu pâne. Ceea ce a dis Goethe despre (poetul) Tiedge, „că ar avé mai bune cugete, când ar trăí mai bine,“ se póte aplica şi la învĕţătorĭ. Acest traiŭ mai bun se referesce mai întâiŭ la partea fisică a vieţii, apoi şi la cea spirituală. Omul nu-şĭ póte nutri spiritul, până nu ş'a săturat mai întâiŭ corpul. Când copii sbiéră a pâne, nu putem aştepta, ca bietul părinte se facă jertfe

pentru cultura spiritului; de aceea ḑicem cu Encric IV. din Franţia: „Pentru fie care învĕţător în tótă Dumineca o găină în óla şi un ḑiar nou şi nutritor pe masă!“ Găina îi va întări nu numai corpul, ci şi inima, pentru că se vor sătura în acelaşĭ timp soţia şi copii; ḑiarul va deştepta în el cugete salutare pentru educaţiunea tinerimei.

2. Sĕ combatem stupiditatea, sufisanţa şi independinţa colegilor, lucrând în acelaşĭ timp pentru înaintarea lor în cultură. Sunt învĕţătorĭ, carĭ au simţ şi aplecare pentru câte lucrurĭ în lume, numai pentru interesele statului propriu nu. Acésta nu se póte escusa. Dela învĕţător se cere ântâiŭ şi mai ântâiŭ inimă pentru chiemarea sa şi pentru colegĭ. Adevĕratul învĕţător se simte solidar cu colegii sei în ceea ce privesce educaţiunea tinerimei, cultura naţiunei; de aceea se nevoiesce în tot modul a da colegilor, séu a le ajuta ca sĕ-şĭ elupte înşii ceea ce le trebuesce; ba învĕţătorii mai cualificaţĭ şi în stărĭ mai bune sunt datorĭ chiar a se întórce cătră colegii mai lipsiţĭ şi a le promova cultura cu iubire frăţéscă. Mijlocul cel mai escelent pentru ajungerea acestui scop este lectura şi studiul foilor pedagogice. Mulţĭ învĕţătorĭ cu inimă cătră chiemarea lor nu înţeleg tóte, câte se scriu în foile pedagogice; pentru ce sĕ nu-i povăţuiéscă colegul mai înaintat din apropiere?

Écă un câmp larg pentru activitatea învĕţătorilor nobilĭ şi bravĭ! Numai „dascalul“ înfumurat de odinióră nu voiesce a primi învĕţătură dela nime; numai hîda aroganţă pretinde, că tóte le scie, tóte le pricepe. Învĕţătorul de astăḑĭ tinde a progresa neîncetat, şi spre scopul acesta primesce cu mulţămită ajutorul, ce i-se dă. Este bine şi frumos a vedé tóte cu ochii proprii; dar nime nu este în stare a ajunge cu ochii sĕi pretutindenea. Literatura este o mare imensă. An de an, am puté ḑice ḑi de ḑi, se ivesc pe orizontul omenimei şi în special pe terenul pedagogiei fenomene remarcabile, meteorĭ, ce se pierd érăşĭ, séu planeţĭ şi stele descoperite de nou; cine sĕ ne povăţuiéscă, cine sĕ ne esplice aceste lumĭ nouĕ?

Écă scopul, écă meritul foilor pedagogice! Afară de acésta ele mai spun învĕţătorilor, ce au de a face, ce au de a

spera, de ce au a se teme. Cine nu-şĭ deschide la tóte acestea urechia sa, spiritul sĕu, acela nu trăiesce în timpul de faţă, nu este omul timpului. Sunt bărbaţi, carĭ stau la înălţimea timpului şi ne signaliséză fenomenele apărute. Acesti bărbaţĭ merită stima şi mulţămita învĕţătorilor. Scopul lor e de a înainta causa comună. Ei scapă pre ceialalţĭ colegĭ de o muncă grea prin munca, la care se supun înşii. Séu cugetă dóră învĕţătorii, că nu e greu a scrie o fóie pedagogică? că este uşor a resfoí tótă literatura, a redacta scriptele colaboratorilor, a duce o corespondinţă întinsă? Séu cred dóră, că tóte acestea sunt lucrurĭ plăcute? că se pot face fără devotament şi iubire cătră causă? Séu presupun, că cineva înfiinţéză foi pedagogice din motive de câştig? Nu cunosc nicĭ o fóie pedagogică, care se aducă séu se fi adus când-va un profit, pre care redactorul sĕ nu şi-l fi putut agonisi cu mult mai uşor pe altă cale. Din contră, cele mai multe din foile nóstre abia se susţin dintr'o ḑi într'alta, ca vai de ele.

Învĕţătorul cu inimă cătră chiemarea sa, cetind adevĕrurile aceste, va recunósce, sperăm, că este de datorinţa sa, a sprijini în tot modul, material şi intelectual, în interesul propriu şi al causei comune, redacţiunile acelor foi, carĭ după a lui convingere înaintéză mai mult causa scolară în genere, interesele învĕţătorilor în specie. Redacţiunile lucră pentru el, el cetéscă încai foile lor.

Adevĕrul vorbind, după mine este o mare ruşine pentru un învĕţător a nu ţiné nicĭ o foie pedagogică; mai mult: un învĕţător, carele nu sprijinesce nicĭ foile scrise în folosul sĕu, nu are nicĭ umbră de simţ pentru interesele statului învĕţătoresc. Foile se pot sprijini prin colaborare şi abonare la ele. Cine póte, colaboreze, cine nu este în stare a colabora, prenumere-sĕ încai la fóie. În tot casul redacţiunea unei foi bune şi instructive dă lectorilor sei neasemĕnat mai mult, decât primesce ea dela dînşii. Şi cu tóte acestea sĕ nu fie spriginită? Mărturisesc, că m'am nĕcăjit până în suflet vĕḑênd nepĕsarea învĕţătorilor nostri. Adevĕrat, că în cât pentru fóia mea, nu am cuvênt a mĕ plânge; dar întreb: câţĭ învĕţătorĭ ţin o fóie, numai pentru motivul, ca se o susţină şi ca redactorul sĕ nu-se disguste şi descurăgeze? Acésta însă este

o causă de onóre pentru fie care învĕţător progresist şi harnic, precum din contră este o mare ruşine pentru învĕţătorĭ a nu susţiné încai foia provinciei lor. Ér de cum-va fóia cutare nu e precum dóră ar dori ei, facă sĕ fie. Ar fi o ruşine şi mai mare, când învĕţătorii dintr'o provincie nu ar fi în stare a scóte împreună o fóie de dai Dómne!

Decĭ încă odată: cetéscă fie care învĕţător organul pedagogic al provinciei sale şi pre lângă acésta mai împărtăşéscă-sĕ şi la o fóia mai mare, carea după cuprinsul şi ţinuta ei este în stare a provoca reforme în viéţa scolară. Unde am ajunge în scurt timp, într'un singur deceniu, când toţĭ învĕţătorii nostri ar urma svatul acesta? Acésta nu va fi, până când nu vom avé o deregătorie scolară democratică pentru tótă ţéra. Ruşine însă de acel învĕţător, carele şi până atuncĭ nu va face nimic, sub pretest, că mai sunt şi alţii, carĭ nu fac nimic!

Am reprodus, în traducere, tractatul lui Diesterweg mai ales din două motive: întâiŭ, pentru că combate un defect regretabil, de care pătimesc şi învĕţătorii nostri de astădĭ, precum pătimiau învĕţătorii germanĭ la anul 1850; adoua, pentru că articli de natura acésta au mai bună trecere, dacă sĕ introduc sub o firmă străină. Despre Diesterweg vom vorbi mai pe larg cu altă ocasiune; de astă dată observăm numai atâta, că el a fost pentru scóla poporală după Pestalozzi cel mai mare pedagog german, bărbat liberal şi fórte productiv, carele nu înceta de a ḑice învĕţătorilor, că dacă doresc a sórte mai bună, sĕ încépă dela sine, sĕ-şĭ însuşéscă o mai bună cualificaţiune scientifică şi metodică, sĕ înfiinţeze reuniunĭ şi sinóde învĕţătorescĭ, sĕ încépă a se simţi fie care învĕţător ca făcênd parte din un stat de mare importanţă pentru viitorul naţiunei, şi apoi cu toţii în unire sĕ lupte pentru încetarea neajunsurilor, de carĭ pătimesce scóla şi statul învĕţătorilor. Progresul, care l'au făcut Germánii în timpul din urmă pe terenul pedagogiei, este a se mulţămi mare parte lui Diesterweg, numit „admiralul pedagogilor germanĭ.“

Cum sĕ se clădéscă casele de scólă?

1. Introducere.

Astădĭ, când instrucţiunea este şi la noi şi pentru noi obligătóre; când, în virtutea legii, tot copilul trebue sĕ cerceteze scóla de tóte ḑilele cel puţin ş e s e anĭ de-a rêndul, petrecênd între părieţii ei pe fie care ḑi câte 5 şi pe fie care an câte 1000 de óre: astădĭ toţĭ aceia, carĭ sunt chiemaţĭ a înfiinţa, susţiné şi conduce scóle — comune, eforii şi învĕţătorĭ — au sânta datorinţă de a se îngriji, ca localurile de scólă se fie cât sĕ póte mai sânétóse şi mai corespunḑetóre scopului, altmintrea desvoltarea fisică, şi în legătură cu ea desvoltarea intelectuală, estetică şi morală a junimei se póte periclita pentru generaţiunĭ înainte. Cu deosebire noi Românii trebue sĕ ţinem la acéstă datorinţă cu atât mai mult, cu cât nu se mai póte nega, că în ceea ce privesce sânĕtatea, tăria şi mărimea corporală, poporul nostru de un timp încóce a început a scăpăta fórte tare.

Constatăm cu bucurie, că scólele strimte, întunecóse, umede şi urîte dispar pe ḑi ce merge, făcênd loc unor clădirĭ mai marĭ, mai solide şi mai frumóse; şi mulţămită lui Dḑeu, că astădĭ nicĭ la noi nu sunt rarĭ comunele, în carĭ edificiul cel mai frumos este casa de scólă. Da, pretutindenea, unde capii bisericescĭ şi politicĭ ai comunelor sunt la înălţimea chiemării lor, se clădesc scóle nouĕ séu se adaptézĕ mai potrivît scólele vechĭ; nu putem însă, de altă parte, a nu observa, că clădirĭ şi adaptărĭ în multe locurĭ se fac fără cunoscinţă de lucru, şi fără a se ţiné sémă de trebuinţele scolare, pre carĭ voim a le întêmpina.

Écă pentru ce ni-am propus a vorbi şi noi, într'un şir de articolĭ, la întrebarea: C u m s ĕ s e c l ă d é s c ă c a s e l e d e s c ó l ă?

2. Destinaţiunea casei de scólă.

Când o cómună a luat definitv hotărîrea de a-şĭ clădi o nouă casă de scólă, architectul séu măiestrul însărcinat cu ducerea la îndeplinire a lucrului va trebuí sĕ-şĭ pună mai ântâiŭ de tóte douĕ întrebărĭ: *a)* Care este destinaţiunea séu menirea noului edificiu? Cu alte cuvinte: carĭ anume sunt trebuinţele, pentru întîmpinarea

cărora se face noua clădire? Spre ce să se întrebuinţeze, la ce să servéscă ea? *b)* În ce mod séu pe ce cale se pot întîmpina mai bine trebuinţele acelea? Numai după ce-şi va fi dat un respuns hotărît la amêndouĕ întrebările, va păşi la compunerea planului de clădire. Cele mai multe scóle şi anume mai tóte scólele dela sate au numai câte un singur învĕţător. Locuinţa învĕţătorului şi odaea de învĕţământ sunt de comun sub acelaş acoperiş. Prin urmare, când vorbim de casa scólei, înţelegem mai tot de-auna un edificiu public, în care se află sala de studii de împreună cu locuinţa oficiósă a învĕţătorului aplicat. Aşa a fost până acum şi tot aşa va remâné şi pe viitor, din acea causă prea simplă, că la sate rare orĭ se găsesc locuinţe de închiriat.

Drept aceea la clădirea unei nouĕ case de scólă să se aibă în vedere:

I. trebuinţele învĕţătorului,

II. trebuinţele scólei.

Până a nu întra în amĕruntele acestor trebuinţe, se ne încercăm a respunde la următórele întrebărĭ mai generale, şi adecă:

Să se clădéscă odaea de învĕţământ sub un acoperiş cu locuinţa învĕţătorului, orĭ separată de acésta?

Să se clădéscă casa de scólă cu un rênd (parterre) orĭ cu douĕ rênduri?

Să se zidéscă părieţii masiv orĭ nu?

Cum să fie esteriorul séu stilul clădirei?

S'ar păré, că aicĭ e locul a vorbi şi despre terenul, pe care să se clădéscă scóla, şi dela care în adevĕr atêrnă mult puţin însuşĭ programul de clădire; vom face acésta însă mai în urmă, pentru că nu e bine a ne conforma cu clădirea după teren, ci din contră să ne nevoim, unde numai se póte, a alege terenul după trebuinţele scolare.

3. Să se clădéscă odaea de învĕţământ sub un acoperiş cu locuinţa învĕţătorului, orĭ separată de acésta?

În privinţa acésta părerile divergéză fórte. În Prusia d. e. guvernul favoriséză în tot modul separarea; în Bavaria se procede chiar din contră.

Pentru separare militézã urmãtórele momente:

a) Când odaea de scólă şi locuinţa învĕţătorului sunt împreunate, nu se póte, ca una pe alta sĕ nu-se conturbe şi molesteze. Aceste neplăceri se pot încungiura numai despărţind scóla de cătră locuinţa învĕţătorului.

b) Clădind scóla separat, ne stă în voie a alege pentru ea forma, înălţimea şi luminarea recerută de scopurile scolare, pe când în casul contrar trebue sĕ ţinem sémă şi de locuinţa învĕţătorului şi de tătă construcţiunea casei.

c) Tótă clădirea, în lăuntrul căreia se află încăperi mai spaţióse, bună óră cum sunt salele de studii, cere o construcţiune mai îngrijită şi mai solidă, prin urmare şi mai scumpă, altmintrea e espusă uşor distrugerii din causă, că îi lipsesc legăturile interne.

Contra separării se citézã urmãtórele motive:

a) Împĕrăţia învĕţătorului este scóla; aicĭ îşĭ petrece el aprópe tótă viéţa sa. Ţinerea rêndului bun şi pregătirea unor lucrurĭ pentru óra de propunere aduc cu sine, ca învĕţătorul se visiteze scóla adesea chiar şi înainte de a se începe prelegerile. Din tóte acestea urmézã neapĕrat, ca locuinţa învĕţătorului se fie cât mai aprópe de odaea de scólă.

b) Spesele clădirii sunt cu mult mai marĭ, când odaea de scólă se clădesce separat, pentru că în casul acesta se cere mai mult teren, mai mult fundament, mai mult zid, mai mult acoperiş, chiar şi mai multe încăperĭ, anume o tindă separată la întrarea în odaea de scólă, ca asfel sĕ nu se recéscă scolarii, carĭ şed aprópe de uşă, nicĭ sĕ se întine preste mĕsură padimentul scólei, ceea ce nu s'ar puté încungiura, când scolarii ar întra de-afară îndată în scólă.

Spesele acestea sunt cu atât mai marĭ, cu cât

c) Odăile isolate sunt mai friguróse şi cer prin urmare nu numai ziduri mai solide, ci şi foc mai mult spre a le puté încălḑi de-ajuns.

Cumpĕnind motivele şi de o parte şi de alta, ajungem la urmãtórele resultate:

1. Când pentru instruirea copiilor dintr'o comună este deajuns o scólă de mărime mijlocie, atunci sala de studii să se împreune cu locuința învețătorului. În casul acesta însă să se ia măsurile delipsă, fie prin elaborarea unui regulament relativ, fie prio o împărțire practică a încăperilor, ca învețătorul să nu foloséscă nici sala de studii, și nici alte încăperi spre scopuri private. Se înțelege de sine, că nici învețătorului să nu-i lipséscă încăperile necesare pentru propriile sale trebuințe.

2. Când însă se cere o sală așa de largă și înaltă, încât se ne temem, că s'ar jigni construcția și soliditatea edificiului, atunci sala să se clădéscă separat, dar după putință cât mai aprópe de locuința învețătorului, formând adecă o clădire adițională, care costă cu mult mai puțin, decât o clădire de sine stătătóre.

3. Tot așa să se urmeze, când comuna nu este în stare a-și clădi un local nou, dar când totuși se cere a se lărgi locuința învețătorului séu odaea de scólă; în casul acesta vechia odae de scólă să se adapteze pentru trebuințele învețătorului, ér odaea de scólă să se zidéscă din nou, ca o clădire adițională lângă locuința învețătorului, așa însă, ca mai târdiu, când se va clădi o scólă nóuă, ea se pótă fi cuprinsă fără greutate în noul edificiu.

4. La o scólă cu mai mulți învețători, unde organismul scólei este mai complicat și unde prin urmare se cere o conlucrare mai armonică și o conducere mai rigorósă a puterilor didactice, acolo clasele să nu se despartă de olaltă, ci să se concentreze tóte într'un edificiu mai mare.

În casul acesta, pre lângă salele de studii și camerele de recvisite și colecțiuni, să se mai clădéscă în edificiul scolar încă o sală de așteptare și conferințe pentru învețători și o locuință în pod (mansardă) pentru servitorul scólei. Învețătorii însă să nu-și aibă locuințele în edificiul scólei, decât dóră în casul, când ele se pot separa deolaltă astfel, ca fie care să-și aibă scările sale, ambitul său, bucătăria sa, spălătórea sa etc.

(Va urma).

Din computul cu frângeri vulgare.

De prof. **V. Gr. Borgovan.**

(Urmare).

Pătrare şi jumătăţi.

1	$^1/_2$ 2	3	$^1/_2$ 4
$^1/_4$	$^1/_4$	$^1/_4$	$^1/_4$

Numĕrul.

Cum vom căpĕta $^1/_4$? Ce înţelegeţi séu mai bine ce ve cugetaţi sub $^2/_4$? Dară sub $^4/_4$? $^1/_2 = {}^2/_4$, $^4/_4 = 1$.

Cele patru specii.

1. Un neguţător a căpĕtat într'o ḑi $5^1/_4$ fl. + $9^1/_2$ fl. + $17^1/_2$ fl.; cât la olaltă? — Cât face $^3/_4 + {}^1/_2 + {}^1/_4 + 1$? $5^1/_2 + {}^1/_4 + 8^3/_4 + {}^1/_2$? $7^3/_4 + 15^1/_2 + {}^1/_4 + 19^1/_2$?

2. Un econom a avut $154^1/_2$ Hl de sĕcară; vênḑênd $58^3/_4$ Hl cât i-a mai remas? — $4 - {}^1/_4$? $7 - {}^1/_4 - {}^3/_4$? $15^3/_4 - {}^1/_4 - {}^1/_2 - {}^3/_4$? $(18^1/_2 + 5^3/_4) - 6^1/_4$? $(7^1/_4 - {}^4/_4 - {}^1/_2) + (5 - {}^1/_2 - 1^3/_4)$?

3. Un ḑiler câştigă pe ḑi $^3/_4$ fl.; cât pe $6^1/_2$ ḑile? Cât face $5 \times {}^3/_4$? $6 \times 1^1/_4$? $8 \times 2^1/_2$? $^1/_4 \times 16$? $2^3/_4 \times 32$? $100 \times {}^1/_4$? etc.

4. Un amploiat are pe an 508 fl. 60 cr.; cât i se vine pe $^1/_2$, $^3/_4$ de an? $1 : {}^1/_4$? $^3/_4 : {}^1/_4$? $5^1/_4 : {}^1/_4$? $1^1/_2 : {}^3/_4$? $2^1/_4 : {}^3/_4$? $15^3/_4 : 1^1/_4$?

Teme mestecate.

$^1/_2$ e suma căror doi numeri? Care numĕr se recere la $^1/_2$, ca se avem $^3/_4$? Care e diferinţa intre $^1/_2$ şi $^1/_4$? între $^1/_2$ şi $^3/_4$? Cu cât e mai mare $^1/_2$ de cât $^1/_4$? Cât trebue se luăm din $15^3/_4$, ca se remână $8^1/_2$? 17 e duplul cărui numĕr? 2 e a câta parte din $17^1/_2$? etc.

Jumătăţi, treimi, pătrare, şesimi, douĕsprĕḑecimi.

	$^1/_2$ 1					$^1/_2$ 2						
	$^1/_4$ 1			$^1/_4$ 2			$^1/_4$ 3			$^1/_4$ 4		
a	$^1/_{12}$	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	*b*
c	$^1/_6$ 1			$^1/_6$ 2			$^1/_6$ 3			$^1/_6$ 4			*d*
	$^1/_3$ 1				$^1/_3$ 2				$^1/_3$ 3				

Figura acésta ne înfăţoşéză: *a)* linia ab împărţită în 2 jumětăţi, şi fie care jumětate în 2 părţi egale, aşa dară întrégă în 4 părţi egale; împărţindu-se fie care pătrar în 3 părţi egale, linia întrégă se împarte în ($^{12}/_{12}$) 12 douĕsprĕdecimi; *b)* linia cd împărţită în $^{3}/_{3}$, fie care treime în 2 părţi egale, aşa dară — linia întrégă în $^{6}/_{6}$; după aceea fie care şesime e împărţită în 2 părţi egale, prin urmare linia întrégă în 12 părţi egale, din carĕ 1 parte = $^{1}/_{12}$.

Din figură se vede, că un întreg este = $^{2}/_{2} = ^{3}/_{3} = ^{4}/_{4} = ^{6}/_{6} = ^{12}/_{12}$ şi că jumětăţi, treimi, pătrare, şesimi şi douĕsprĕdecimi convin în douĕsprĕdecimi.

Câte douĕsprĕdecimi fac: 2, 3, 5, 8, 10, 100, $5^{1}/_{12}$, $11^{5}/_{12}$, $47^{9}/_{12}$? Câte şesimi fac: 3, 4, 6, 7, 13, 18, $12^{2}/_{6}$, $18^{5}/_{6}$, $20^{1}/_{2}$, $24^{2}/_{3}$? Câţi întregi sunt în $^{12}/_{2}$, $^{18}/_{3}$, $^{28}/_{4}$, $^{54}/_{6}$, $^{24}/_{12}$, $^{9}/_{3}$, $^{18}/_{6}$, $^{96}/_{4}$, $^{72}/_{12}$?

Cele 4 specii.

1. Un cărăuş a încărcat $24^{3}/_{4}$ Hl de sĕcară şi $8^{2}/_{3}$ Hl de oves. La staţiunea cea mai de-aprópe a descărcat $16^{2}/_{3}$ Hl de secară şi $3^{3}/_{4}$ Hl de oves. *a)* Cât a încărcat cărăuşul ântâiu? *b)* Câtă sĕcară şi cât oves i-a remas la staţiunea mai de aprópe? *c)* Câte Hl mai avea pe car? — $^{1}/_{2} + ^{1}/_{3} + ^{2}/_{3}$? $^{1}/_{4} + ^{5}/_{6} + ^{1}/_{12}$? $^{5}/_{12} + ^{1}/_{6} + ^{3}/_{4} + ^{1}/_{3} + ^{1}/_{2}$? $5^{1}/_{2} + 9^{2}/_{3} + 7^{3}/_{4} + 18^{1}/_{6} + 3^{10}/_{12}$? $54^{1}/_{12} + 1^{1}/_{2}\ 15^{5}/_{6} + 7^{2}/_{3}\ 10^{3}/_{4}$?

2. Un părinte împărţi din o sumă de $467^{5}/_{12}$ fl. fiiului sĕu A $358^{2}/_{3}$ fl., fiiului sĕu B $48^{3}/_{4}$ fl.; cât îi mai remase?

$^{1}/_{2} - ^{1}/_{3}$? $^{2}/_{3} - ^{5}/_{12}$? $^{1}/_{6} - ^{1}/_{12}$? $^{3}/_{4} - ^{7}/_{12}$? $^{11}/_{12} - (^{1}/_{3} + ^{1}/_{4} + ^{1}/_{6} + ^{1}/_{12})$? $4^{1}/_{2} - 2^{5}/_{12}$? $28^{2}/_{3} - 13^{1}/_{6}$? $19^{9}/_{12} - 6^{1}/_{2}$? $(32^{3}/_{4} + 15^{1}/_{6} + 19^{2}/_{3}) - (17^{1}/_{12} + 18^{1}/_{2})$?

3. Cine-va solvesce pe ḑi pentru întréga provisiune (cuartir, vipt, încălḑit, luminat, spălat) etc. $1^{2}/_{4}$ fl.; pe cât timp a solvit, numĕrând odată $247^{1}/_{2}$ fl. Un glăjar pune 15 ochĭ de feréstră, à $42^{2}/_{3}$ cr.; cât a căpĕtat de tot?

$^{1}/_{2} \times 4$? $^{1}/_{3} \times 15$? $^{3}/_{4} \times 30$? $^{5}/_{6} \times 75$? $^{7}/_{12} \times 36$? $18^{1}/_{12} \times 50$? $^{1}/_{2} \times ^{1}/_{3}$? $^{2}/_{3} \times ^{3}/_{4}$? $7^{1}/_{2} \times 2^{10}/_{12}$? $11^{3}/_{4} \times 12^{2}/_{3}$?

Resolvirea temei ultime:

$11^{3}/_{4} \times 12^{2}/_{3} =$
$11 \times 12 = 132$
$11 \times {}^{2}/_{3} = 7^{1}/_{3}$
$^{3}/_{4} \times 12 = 9$
$^{3}/_{4} \times {}^{2}/_{3} = {}^{1}/_{2}$
$148^{5}/_{6}$

4. Un om porni într'o călĕtorie, pentru care meni 300 fl. calculând pe fie care ḑi $3^{3}/_{4}$ fl.; câte ḑile avu de cuget se călĕtoréscă? 85 fl. sunt

de a se împărți între 2 persóne așa, ca A să capete $^2/_3$, B să capete $^2/_6$; cât capétă fie care?

De câte orĭ se cuprinde $^1/_2$ în 55? $^2/_3$ în 14? 30: $^3/_4$? 21: $2^1/_3$? $^1/_3$: $^1/_4$? $9^2/_3$: $^3/_4$? $12^1/_4$: $3^2/_3$?

Teme mestecate.

Doi numerĭ fac suma $16^5/_{12}$; un sumand e $6^2/_3$; care e celalalt? Diferința între $16^5/_{12}$ și un numĕr necunoscut e $9^3/_4$; care e numĕrul necunoscut? De câte orĭ trebue se luăm $8^1/_3$, ca se avem $6^1/_4$? A treia parte din $6^1/_4$ e pătrarul căruia numĕr? A patra parte din $8^1/_3$ e a câta parte din $6^1/_4$?

Cincimĭ.

	$^1/_5$	$^1/_5$	$^1/_5$	$^1/_5$	$^1/_5$	
a	1	2	3	4	5	*b*

Dacă împărțim un întreg în cincĭ părțĭ egale, fie care parte se numesce o cincime ($^1/_5$). Vĕdênd așa dară d. e. cifra $^2/_5$, vom trebuí se ne cugetăm un întreg împărțit în 5 părțĭ egale, din carĭ s'au luat douĕ.

Cum vom căpĕta $^3/_5$? Ce avem se ne cugetăm vĕdênd cifra $^4/_5$?

Câte cincimĭ fac: 5, 7, 6, 8, 9, 15, 30, 100?

Câțĭ întregĭ și câte cincimĭ sunt în $^7/_5$, $^{13}/_5$, $^{24}/_5$, $^{80}/_5$, $^{95}/_5$, $^{100}/_5$? Ce specie de frângerĭ sunt aceste?

Sĕ se prefacă în frângerĭ împroprie următorii numerĭ mestecațĭ: $7^2/_5$, $15^1/_5$, $25^4/_5$, $100^3/_5$! (Va urma).

Lecțiunĭ din geometrie în scóla poporală.

Planul lecțiunilor.

Înainte de a începe cu lecțiunile practice, îmĭ iaŭ voie a schița pe scurt planul, după care voiŭ urma la desvoltarea lecțiunilor. Amĕsurat principiilor metodice desvoltate în fășcióra I, cunoscințele geometrice, ca tóte cunoscințele omenescĭ în genere, se dobêndesc pe calea dela sensualitate la suprasensualitate. Astfel planul lecțiunilor nóstre s'ar puté reduce la douĕ puncte: la contemplarea séu privirea corpurilor și a figurilor geometrice (partea sensuală) și la deducerea legilor și a adevĕrurilor geometrice din însușirile obiectelor privite (partea suprasensuală). Considerând însă, că fie care lecțiune următóre trebue sĕ stea în legătură cu lecțiunile precedente, și că geometria mai are și un scop practic, planul lecțiunilor melĕ din geometrie va cuprinde următórele 4 puncte:

1. Repețire scurtă a celor propuse deja și pregătirea scolarilor pentru cele următóre.

2. Privirea corpurilor „in natura“ și a figurilor desemnate; descrierea lor sub conducerea învețătorului.

3. Resumarea celor descrise, deducerea séu abstragerea legilor și constatarea adevěrurilor geometrice.

4. Aplicarea acestor legĭ și adevěrurĭ la alte casurĭ analóge, séu probleme de resolvire pentru deprinderea celor învěțate.

Lecțiunea 1.

Pensul: corp geometric, formă, mărime, dimensiunĭ.

1. Preparațiune. Pruncilor, astădĭ vom învěța ceva din nou. Înțeleg, că vom începe cu un obiect de învěțămênt séu cu o sciință, cu care nu ne-am cuprins până acuma; acest obiect se chiamă geometrie (se scrie pe tablă). Țiceți și voi rar: ge-o-me-tri-e! Aștept decĭ, ca sĕ fițĭ cu luare aminte la ceea ce vĕ voiŭ arăta și spune, ca apoi sĕ fițĭ în stare a respunde și voi la întrebările mele.

2. Privire și tractare. Voi cunósceți deja o mulțime de obiecte din lumea acésta și le sciți și numi. Numesce A obiecte din scólă! Numesce B obiecte dela casa părintéscă! C ne va numi obiecte de pe câmp! Însemnați-vě acum: obiecte, pre carĭ le putem privi cu simțirile nóstre, séu adecă pre carĭ le putem vedé séu pipăi, se numesc corpurĭ. Repetézĕ, ce am țis eu — D! E! Începe așa: Corpurĭ se numesc etc.! Uitați-vě încóce! Ce țin eu în mână? (creta). Cum e creta la colóre? (albă). Dară tabla scólei? (négră). De ce colóre e părietele? Au tóte obiectele colóre? Țiceți cu toții: corpurile au colóre! Colórea este o însușire a obiectelor. Repetézĕ acésta G! Z! — Pruncilor, corpurile mai au și alte însușirĭ. Voiŭ se vĕd, dóră le veți afla de capul vostru. Uitați-vě încă odată la cretă: cum mai este creta? (lungă, rotundă, încornurată, dungată, adecă în 4 dungĭ). Bine, copii; tóte sunt bune. Spuneți-mĭ acum și alte corpurĭ încornurate! (tabla, cartea, ușa). Spuneți-mĭ un corp rotund! (cuptorul, cerusa). Pruncilor, rotund, încornurat, dungat sunt însușirĭ de formă. Repetézĕ acésta — M! Spune-mĭ L, ce formă are tabla? masa? cerusa? — Écă, pruncilor, eu țin creta în mână; putére-așĭ însă ținé cuptorul? De ce nu? (e prea greu). Dară creta nu este grea? Vedeți, dacă nu așĭ ținé creta în mână, ea ar cădé la pămênt. Ce dovedesce acésta? Bine, și creta e grea. Tóte corpurile sunt grele. Tóte corpurile au greutate. Repetézĕ acésta, F. — Ce cugetați, pruncilor, când așĭ lua în mână un grăunte de cretă, cât pulberea de mic: vedé-l'ați voi? Cum trebue se fie un corp, ca sĕ-l putem vedé?

(mare). Aşa dară: corpurile au şi mărime. Écă aicĭ ţin două bucăţĭ de cretă în mână, care e mai mare: cel din mâna dréptă, orĭ cel din mâna stângă? Pe ce cunoscĭ tu, că creta acésta e mai mare? (e mai lungă şi mai grósă). Ţineţĭ minte, copiĭ: mărimea corpurilor ni-se arată ca o întindere în tóte părţile. Repetéză acésta, T! Écă aicĭ un linial: întinderea acésta (se arată) se ḑice lungime, acésta lăţime, şi acésta grosime. Lungimea, lăţimea şi grosimea unui corp se numesc împreună dimensiunile lui. Repetiţiune. Arătaţĭ la cartea acésta: carĭ sunt cele 3 dimensiunĭ ale ei? Uitaţi-vĕ bine în odaea acésta de scólă: şi ea are 3 dimensiunĭ. Care e lungimea? lăţimea? dar grosimea? În loc de grosime ḑicem aicĭ înălţime. Ce lucrurĭ se află în odaea de scólă? Ca lucrurile acestea sĕ pótă fie în odae, au trebuinţă de un loc séu spaţ; de aceea ḑicem: tabla cuprinde un spaţ în odae; băncile cuprind un spaţ în odae etc. Dar odaea încă cuprinde un spaţ în scólă, ér scóla cuprinde un spaţ în lume. Tóte corpurile cuprind un spaţ în lume.*) Repetiţiune!

3. Resumare şi abstracţiune. Acum ne va mai spune odată R, ce însuşirĭ au tóte corpurile? (colóre, formă, greutate, mărime). Priviţĭ la obiectul ce-l ţin acum în mână! (arată un cub făcut din carton séu hârtie grósă). Cum e corpul acesta la colóre? (alb). La formă? (încornurat). La mărime? (nu scie). Are corpul acesta cele 3 dimensiunĭ? Arată-le! Aşa dară are şi mărime; e mai mare decât creta, dar mai mic decât dulapul. Corpurile mai au şi alte însuşirĭ, precum veţĭ vedé mai târḑiŭ; de astă dată însă vom remâné la însuşirile cunoscute, şi încă numai la două: la formă şi la mărime, pentru că geometria are de a face numai cu aceste două însuşirĭ ale corpurilor.

Acum se căutăm: au tóte corpurile formă? Ce cugetaţĭ? Aşa e, tóte corpurile au formă, dar deosebită. (Repetiţiune). Putem ḑice acésta şi despre mărime? Au tóte corpurile mărime? În ce stă mărimea (în cele 3 dimensiunĭ). Cum se numesc acele 3 dimensiunĭ? (lungime, lăţime şi grosime séu înălţime séu afunḑime). Care din dimensiunĭ este cea mai mare? (lungimea). Care e cea mai mică? (grosimea). Uitaţi-vĕ acum încă odată la corpul acesta! (arată cubul). Care din dimensiunĭ este aicĭ mai mare? Vino D. şi le mĕsură! Aicĭ este un metru împărţit în decimetri, centimetri şi milimetri. Veḑĭ, că aicĭ tóte trei dimensiunile sunt asemenea de marĭ séu egale. Însemnaţi-vĕ: acele corpurĭ, dimensiunile cărora sunt egale, se numesc cuburĭ. Ce este aşa dară corpul acesta? Pentru ce? Cubul are formă regulată. Mai sunt şi alte corpurĭ cu formă regulată; d. e.? Sunt însă şi corpurĭ cu formă neregulată, d. e. o piétră, un bruş séu o bucată de pământ etc.

*) A se vedé „Scóla Română“ din anul 1877, pag. 15 şi 16.

Acum ne va spune H: despre ce am vorbit noi astăḑĭ mai ântâiŭ? (obiecte, corpurĭ). Ce am ḑis că au corpurile? (însuşirĭ). Numiţi însuşirĭ de ale corpurilor! Cu carĭ însuşirĭ se cuprinde geometria? (forma, mărimea). Pruncilor, corpurile, despre carĭ ne învaţă geometria, se numesc corpurĭ geometrice. (Repetiţiune). Dacă însă căutăm şi la alte însuşirĭ ale corpurilor, căpĕtăm corpurĭ fisice. Aşa dară ce deosebire este între corp fisic şi corp geometric? Însemnaţi-vĕ: corpurile geometrice nu se pot vedé, ci numai cugeta, numai închipuí cu mintea. Cubul e corp geometric numai încât privim la el forma şi mărimea; altcum el e corp fisic. Aşa facem noi cu tóte corpurile geometrice: ni-le înfăţişăm cu ajutorul corpurilor fisice, ca sĕ le putem privi mai bine.

4. Aplicărĭ. Măsuraţĭ (în centimetri) dimensiunile tablei, a tablei dela masă, a odăii de scólă! Însemnaţĭ numerii aflaţĭ cu cifre, numind fie care dimensiune pe numele ei!

Lecţiunea 2.

Pensul: feţe, linii, puncte.

1. Repetiţiune. Despre ce v'am învĕţat în ora trecută? (despre corpurĭ). Ce însuşirĭ au corpurile? (greutate, mărime, formă, colóre şi alte însuşirĭ). Cum se numesc corpurile enumĕrate? (fisice). Ce fel de corpurĭ am mai deosebit noi? (geometrice). Câte însuşirĭ au corpurile geometrice? (douĕ: forma şi mărimea). Potu-se vedé corpurile geometrice? (nu). Cum ni-le putem decĭ înfăţişa? (cu ajutorul corpurilor fisice). Câte dimensiunĭ deosebim la un corp? (3: lungime, lăţime şi grosime). Care din ele se numesce lungime? (cea mai mare). Cum se numesce cea mai mică? (grosime).

2. Privire şi tractare. Écă aicĭ érăşĭ v'am adus cubul. Câte dimensiunĭ are? Vedeţĭ, lungimea lui încétă aicĭ şi aicĭ, lăţimea aicĭ şi aicĭ, grosimea aicĭ şi aicĭ. Unde încétă un corp, acolo sunt marginile sale (Repetiţiune). Tóte corpurile au marginĭ; tóte corpurile sunt mărginite. Marginile corpurilor se numesc feţe. Câte feţe are cubul? Écă-le: una, douĕ, trei, patru, cincĭ, şese. Câte feţe are cărămida acésta? Arată-le cu mâna şi le numĕră tot odată, D! Câte feţe are tabla scólei? (copilul numĕră douĕ). Ai numĕrat numai feţele cele marĭ; caută bine, că vei mai găsi şi alte feţe, firesce mai micĭ. Uită-te la marginĭ! Şi acolo sunt feţe; câte? (4). Câte marginĭ de tóte are şi tabla? (6). Arătaţi-mĭ acum feţele: la bancă! la masă! la părietе! la casă! la cuptor! Cum sunt feţele cuptorului? De aicĭ puteţĭ învĕţa tot odată, că feţele sunt de douĕ feluri: feţe ca cele dela cub se numesc óble séu plane, ér feţe ca cele dela cuptor séu dela un arbor se ḑic strîmbe séu curbe (numirile nouĕ se scriu pe tablă). Numiţĭ alte corpurĭ cu feţe plane! curbe!

Acum să vĕ spun ceva mai greu: băgaţi bine de sémă! Noi nu ne putem închipuí o faţă, fără a cugeta tot odată şi la corpul, de care se ţine; faţa însă pentru aceea totuşi nu este o parte a corpului, bună óră cum este pielea, scórţa séu cója. Feţele sunt numai marginile din afară ale corpurilor, atâta cât vedem cu ochiĭ, şi nu au de fel grosime; îndată ce vom pĕtrunde cât de puţin în lăuntrul corpului, am trecut dela faţă încolo. Pielea cea mai subţire, hârtia cea mai fină nu sunt feţe, căcĭ au grosime, fie cât de neînsemnată. Feţele se pot asĕmĕna mai bine cu umbra. Faţa se deosebesce de un corp prin aceea, că ea nu are trei, ci numai două dimensiunĭ; nu are grosime, ci numai lungime şi lăţime (Repetiţiune). De aceea vrênd a sci mărimea unei feţe, d. e. a grădinei, a unui pământ etc., măsurăm numai în lungul şi în latul. Cum vom măsura însă o rudă de săpun? o cărămidă? Aşa dară, care din obiectele aceste sunt feţe şi carĭ corpurĭ? (grădina şi pămintele sunt feţe, săpunul şi cărămida sunt corpurĭ). Pentru ce? (colo 2, icĭ 3 dimensiunĭ). Numiţĭ corpurĭ, la carĭ lungimea şi lăţimea sunt asemenea de marĭ! Numiţĭ acum corpurĭ, la carĭ lungimea este mai mare, decât lăţimea! Acuma corpurĭ, la carĭ lăţimea şi grosimea sunt egale! Câte feţe se află la o rudă de săpun? la un sul retezat la capete? la un glob? Ce deosebire este între feţele aceste?

Fie care corp îşĭ are marginile sale. Tot aşa e şi cu feţele: fie care faţă îşĭ are marginile sale. Grădina îşĭ are gardul seu, pământul îşĭ are rezorul seu etc. Marginile corpurilor sunt feţe; ce sunt însă marginile feţelor? Însemnaţi-vĕ: Marginile feţelor sunt *linii*. (Repetiţiune). Pe tablă tragem linii cu creta; dar liniile acestea în înţeles strîns nu sunt linii geometrice, ci copurĭ, fiind că şi ele au lungime, lăţime şi grosime. Linia geometrică nu are nicĭ lăţime, nicĭ grosime, ci numai lungime, va se ḑică: ea are numai o singură dimensiune. Linii se nasc, când îndoim o cólă de hârtie. Drept semn al unei linii se póte lua: un drum, o brasdă, un gard etc., numai se nu ne închipuim lăţimea şi înălţimea lor, ci singur numai lungimea. Cât face lungimea unui metru? unui decimetru? Cât face lungimea unei linii dela uşă până la feréstră? dela mine până la cuptor? etc.

Marginile corpurilor sunt feţe; marginile feţelor sunt linii; dar ce sunt marginile liniilor? Însemnaţi-vĕ: Marginile liniilor sunt *puncte*. (Repetiţiune). Un corp are 3 dimensiunĭ; carĭ sunt acelea? o faţă are 2 dimensiunĭ; care? O linie are numai o singură dimensiune; care? Un punct nu are nicĭ o dimensiune. Ceea ce numim în viéţă un punct, este numai semnul unui punct; căcĭ puntul neavênd nicĭ o dimensiune, nu se póte vedé, ci numai cugeta. Ne cugetăm adecă locul, unde ar trebuí se fie un punct, d. e. aicĭ în aer la capĕtul degetului

meu. Pentru ca însă se ne putem însemna mai bine locul, unde ar trebuí sĕ fie un punct, marcăm locul acela cu un obiect ascuţit, d. e. cu un ac, cu un cuiŭ, cu o cerusă ascuţită, cu o péná etc. Un atare punct se chiamă punct fisic, spre deosebire de punctul cugetat la locul acela şi care se numesce punct matematic. Pe câmp însemnăm un punct prin un par bătut în locul cutare, prin un stég, un ţeruş (pociump).

3. Resumare şi abstracţiune. Când atingem vîrful condeiului (stilului) de placă séu tăbliţă, se formézĕ un punct. Dacă mişcăm acest punct (séu vîrful condeiului) pe tăbliţă, se formézĕ o linie. Aşa dară linia este calea unui punct progresiv. O linie încă se póte mişca. Când o linie se mişcă curmeziş (nu lungiş, adecă nu în direcţiunea ei, ci bună óră ca firul, cu care tăiem mămăliga séu ca cuţitul, cu care tăiem pânea), atuncĭ se formézĕ faţa. Prin urmare faţa este calea unei linii mişcate curmeziş. Ce se formézĕ însă, când apĕsăm o faţă (o scânduriţă) în lut móle? Va se ḑică: un corp se foméză prin mişcarea unei feţe în latul ei.

4. Aplicărĭ Respundeţĭ în scris la întrebările următóre: Cum se formézĕ linia? Câte dimensiunĭ are linia? Cum se chiamă dimensiunea liniei? Cum se formézĕ faţa? Câte dimensiunĭ are faţa? Carĭ sunt acelea? Cum se formézĕ corpul? Câte dimensiunĭ are corpul? Carĭ anume?

L.

Lecţiunĭ din geografie pentru scóla poporală.

I. Locul natal.

§. 1. Chilia scólei.

A. Planul lecţiunei.

1. Numele.
2. Forma chiliei:
   a) lungimea,
   b) lăţimea,
   c) înălţimea.
3. Părieţii chiliei:
   a) părietele cel drept,
   b) părietele cel stâng,
   c) părietele din ainte,
   d) părietele din dĕrĕpt,
   e) plafondul,
   f) padimentul,
   g) unghiurile,
   h) colţii.
4. Mĕsurarea şi desemnarea chiliei

B. Tractarea practică.

1. Pruncilor, cum se numesce casa, în carea ne aflăm noi acum? (scólă, casă de scólă). Scóla are mai multe încăperĭ; cum se numesce încăperea, în carea suntem noi acum? (chilia scólei). Pentru ce se numesce chilia scólei? (pentru că se ţine scólă în ea). Cum se numesce o chilie, în carea locuiesc ómenĭ? (chilie de locuit). În loc de „chilie“ cum se mai ḑice? (odae). „Odae“ este cuvênt turcesc; „chilie“ însemnéză încăpere deschilinită séu de chilin.

2. Sĕ ne uităm mai de-aprópe la chilia scólei! Ea se întinde odată aşa, apoi aşa, şi aşa (se arată cu mâna); va se ḑică are trei întinderĭ séu dimensiunĭ (se scrie pe tablă). Care din aceste trei dimensiunĭ este mai mare? Dimensiunea cea mai mare se numesce lungime. Arată şi tu lungimea chiliei! Dimensiunea curmezişă se ḑice lăţime; arată lăţimea chiliei! Dimensiunea din jos în sus se chiamă înălţime; écă acésta!

Înca odată: câte dimensiunĭ are chilia scólei? Cum se numesc ele? Arătaţi: care este lungimea? lăţimea? înălţimea?

Aceste trei dimensiunĭ fac forma chiliei, şi fiindcă chilia nóstră este mei lungă decât lată, ḑicem: că are formă lungăréţă. Ce formă are chilia nóstră? Când lungimea şi lăţimea unei chilii sunt asemenea, forma se numesce pătrată. Vĕḑut'aţi voi chilii pătrate? Unde?

3. Unde se gată un lucru, acolo sunt marginile sale. Ḑi şi tu acésta, N! Marginile unei grădine sunt gardurile, marginile unui pământ sunt rezórele, marginile unui lac sunt ţermurile sale; carĭ sunt însă marginile chiliei? (părieţii). Câţĭ părieţĭ are chilia? Arată-i cu mâna şi-i numĕră tare!

Ca se putem vorbi de ei, fără a-i arăta cu mână, dăţĭ sĕ le punem nume. Noi avem câte douĕ mânĭ; cum se numesce mâna acésta? (drépta). Cum se numesce acésta? (stânga). Aşa vom urma şi cu părieţii. Cum vom numi părietele din spre mâna dréptă? (drept). Care e dela voi părietele cel drept? Cum vom numi părietele din spre mâna stângă? (stâng). Care e dela voi părietele cel stâng?

Bine; dar mai sunt doi părieţĭ: unul în faţa, altul în dosul vostru. Cum vom numi părietele din faţă? (din ainte). Arătaţi părietele din ainte? Cum vom numi părietele din dos? (din dĕrĕpt). Arătaţi părietele din dĕrĕpt!

Părieţii mărginesc chilia giur împregiur; spuneţi-mĭ acum: cu ce se mărginesce ea în sus? (cu plafondul). Şi în jos? (cu padimentul). Aşa dară câte marginĭ de tóte are chilia? (6). Carĭ sunt acelea? (4 părieţĭ, plafondul şi padimentul).

Unde se împreună douĕ marginĭ séu doi părieţĭ, acolo se face un unghiŭ. Câte unghiurĭ are chilia? Arătaţi-le cu mâna şi le numĕraţi tare! Partea din afară a unghiului se numesce colţ (séu corn). Vino

S la tablă! Arată cu bățul acesta unghiurile tablei! Arată acum colțurile ei! Un unghiŭ se póte și desemna, anume cu două linii — écă așa (învĕțătorul desémnă un unghiŭ cu creta pe tablă). Care este unghiul? Care este colțul? Acest unghiŭ este cu colțul spre stânga în sus. Acum voiŭ desemna unul cu colțul spre stânga în jos — écă-l! Acum unul cu colțul spre drépta în sus — écă-l! Acum unul cu colțul spre drépta în jos — écă-l. Desemnați acum și voi uughiurile acestea cu stilul pe tăbliță, și anume fie care unghiŭ de câte 4 orĭ! Faceți linii drepte și netede tótă linia sĕ fie de câte doi centimetri de lungă!

4. Acum vom mĕsura chilia, ca se vedem cât este de mare. Aicĭ este metrul. Vino M și mĕsură lungimea chiliei! Cum vei face acésta? De unde vei începe? Până unde vei mĕsura? Mĕsură! Ceialalți vĕ uitați la el! Ce ai aflat? Ne vom însemna: lungimea 8 metri. Acum va mĕsura T lățimea. De unde vei începe? etc. Ce ai aflat? Bine, ne vom însemna: lățimea 6 metri.

Acum voiŭ desemna cu creta pe tablă forma chiliei. Cât de lungă este chilia? Hei, dar 8 metri nu încap pe tablă; ce vom face? (copii vor găsi însișĭ, că trebue se o desemnăm mai mică; astfel vor primi o idee despre reducerea mĕsurilor). Bine, în desemn vom reduce metri la decimetri. Câți metri face lungimea? (8). Voiŭ trage decĭ o linie de 8 decimetri. Aicĭ e metrul: 1 dm, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 dm. Fac un punct pe tablă, écă aicĭ, și altul în depărtare de 8 dm. Acum voiŭ împreuna aceste două puncte prin o linie dréptă — écă așa. Cât face lățimea chiliei? (6 m). În desemn vom reduce și lățimea la 6 dm. Écă trag din capĕtul stâng al liniei de mai înainte o linie în jos de 6 dm. Avem până acum un părĭete lung și un părĭete scurt; chilia însă are doi părĭeți lungĭ și doi scurți. Voiŭ desemna și pre acestia — așa.

Faceți acum și voi desemnul acesta pe tăblițele vóstre! Cât de lungĭ veți lua părĭetii? (copii vor vedé îndată, că linii de 8 dm nu încap pe tăblițele lor, și că prin urmare vor trebuí se facă o nouĕ reducere a mĕsurilor). Bine, eu am redus metri la decimetri, voi îi veți reduce la centimetri: 8 centimetri părĭetii cei lungĭ și 6 cm părĭetii cei scurți. Dați-vĕ silință a face o figură cât se póte mai frumósă!

§. 2. Regiunile séu ținuturile lumii.*)

A. Planul lecțiunei.

1. Orizontul.
2. Regiunile séu ținuturile lumei.

*) Era fără îndoiélă mai bine a începe cu lecțiunea acésta, pentru că atuncĭ lecțiunea primă ar fi devenit mai instructivă, anume părĭetii chiliei s'ar fi putut numi după regiunĭ carĭ sunt stabile, ér nu cu nisce terminĭ relativĭ. R. S. R.

a) resăritul,
b) apusul,
c) miédă-ḑi,
d) miédă-nópte.

B. Tractarea practică.

În ora trecută am vorbit despre chilia scólei; astăḑĭ vom merge mai departe. Dar mai întâiŭ sĕ vĕ văd desemnurile, ce aţĭ avut a face. Tăbliţele afară: unul, doi, trei! (Învĕţătorul revede desemnurile, face la fie care reflesiunile de lipsă, laudă pre cei buni, învaţă şi încuragiézĕ pre cei mai slăbuţĭ — cu buna, ca un părinte).

Sĕ mergem puţin afară în curtea scólei! Ce avem de-asupra nóstră? (cerul). Ce avem sub noi? (pământul). Ce formă are cerul? (covăţită). De aceea vorbim de bólta cerului. Vedeţĭ, bólta cerului pare a atinge pământul cu marginile sale. Priviţĭ giur împregiur de voi! Linia aceea, în care cerul pare a se împreuna cu pământul, se numesce *orizont.* (Repetiţiune). Arată cu mâna orizonlul A! O! V!

Mulţĭ din voi vor fi vĕḑut de bună sémă resărind sórele; când resare sórele? Unde resare sórele? Întórceţi-vĕ cu faţa într'acolo! Pruncilor, acea parte a orizontului, unde resare sórele, se numemesce *resărit.* (Repetiţiune). Ce se numesce resărit? Pentru ce se numesce acea parte a orizontului resărit?

Dar sórele nu remâne pururea pe cer; ce face sórele séra? Unde apune sórele? Întórceţi-vĕ acum cu faţa într'acolo. Însemnaţi-vĕ: acea parte a orizontului, unde apune sórele, se numesce *apus.* (Repetiţiune). Ce numim apus? Pentru ce se numesce acea parte a orizontului apus? Întórceţi-vĕ cu faţa cătră resărit! Acum cătră apus! (E bine, ca şi la propunere copii se facă mişcare, însă în mod regulat, la comandă. Comanda sĕ se dea astfel, ca copii se scie, când se încépă cu esecutarea. În casul de faţă: întórcere cătră resărit — una!)

Aşa dară sórele resare şi apune. Resărind sórele, el se rădică tot mai sus pe bólta cerului, până la un punct în mijlocul bóltei; acolo calea sa pe cer e jumĕtate, căldura este mai mare. Cum se numesce acel timp din ḑi? (amédĭ). Bine, amédĭ, pentru că atunci e mieḑul séu mijlocul ḑilei. Sórele şa făcut calea pe jumĕtate, ḑiua încă e pe jumĕtate! Atunci sórele e mai sus pe cer, dar nu stă drept preste noi, ci puţin plecat spre orizont — écă într'acolo. Însemnaţi-vĕ: acea parte a orizontului, spre care e plecat sórele la amédĭ, se numesce *miédă-ḑi.* (Repetiţiune). Întórceţi-vĕ cu faţa cătră miédă-ḑi! Întindeţĭ mânile în laturĭ! Ce aveţĭ înaintea vóstră? (miédă-ḑi). În stânga? (resăritul). Şi în drépta? (apusul). Dar în dosul vostru? (nu sciu). Însemnaţi-vĕ:

acea parte a orizontului, carea stă faţă în faţă cu miédă-di, se numesce *miédă-nópte*. (Repetiţiune). Când stă sórele la miédă-nópte? (nicĭ când).

Resăritul, apusul, miédă-di şi miédă-nópte se numesc împreună ţinuturĭ séu regiunĭ ale lumei. (Repetiţiune).

Ca se ne însemnăm mai bine regiunile lumei, ne vom face un desemn aicĭ în curte. Orizontul este un cerc; vom trage şi noi un cerc cu bățul acesta aicĭ în arina curţii, écă aşa. Acum vom trage în cerc o cruce din două linii, din carĭ una să mérgă dela resărit la apus, ceealaltă dela miédă-di la miédă-nópte. În cotro se află resăritul? Dar apusul? Éca trag linia aşa. În cotro se afla miédă-di? Dar miédă-nópte? Écă trag linia adoua aşa. Crucea acésta arată cu capetele către cele 4 regiunĭ ale lumei.

Pune-te tu A în capĕtul de către resărit, tu E în capĕtul de către apus, tu L în capĕtul de către miédă-nópte, ér tu V în capĕtul de către miédă-di! (fie care copil se pune cu dosul către regiunea, ce o înfăţişézĕ). Vedeţĭ, resăritul se uită la apus, apusul la resărit; miédă-di se uită la miédă-nópte, miédă-nópte la miédă-di. Întorcêndu-ne în cerc, vom vedé pe rênd: resăritul, miédă-di, apusul, miédă-nópte. Aşa stau, aşa urmézĕ regiunile lumei.

Acuma să ved, dacă vi-le-aţĭ însemnat bine. Care părĭete al chiliei nóstre se află spre resărit? care spre apus? care spre miédă-di? care spre miédă-nópte?

Mergênd în scólă, veţĭ desemna pe tăbliţe orizontul cu un cerc, în cerc veţĭ face o cruce şi în capĕtul de-a stânga al crucei veţĭ scrie resăritul, în capĕtul de-a drépta apusul, în capĕtul de-a supra miédă-nópte, de desupt miédă-di (din causă, că aşa e şi pe charte).

(Va urma).

E. Andreescu.

Tractarea practică a unor bucăţĭ de lectură.

I.

Sórele şi vêntul.

(Urmare).

3. (Conceptul „fabulă„). Sciţĭ încă de mai înainte, că bucăţile „Învĕţaţĭ carte!“, „Scolarul silitor“, „Împĕratul Carol“ etc., sunt naraţiunĭ; pentru-ce? („pentru că înfăţişézĕ o întêmplare“ — aşa li-sa esplicat atuncĭ, când s'au tractat bucăţile acelea). Ce socotiţĭ: este şi bucata „Sórele şi vêntul“ o naraţiune séu nu? (este). Pentru ce? (şi aicĭ

se înfăţişéză o întêmplare). Băgaţi însă bine de sémă: Ce se ḑice despre sóre şi vênt? (s'au certat etc.) Au cu putinţă e, ca sórele şi vêntul sĕ se certe? (nu). Şi totuşĭ se vorbesce despre ei, ca despre persóne, carĭ cugeta, vorbesc, fac ceva. Însemnaţi-vĕ: *O naraţiune, în care se introduc animale séu şi obiecte nesufleţite ca vorbind, simţind şi purtându-se întocmai ca ómenii, se numesce fabulă.* Ce este şi bucata „Sórele şi vêntul“? Pentru ce este o fabulă? (pentru că se întroduc în ea obiecte nesufleţite etc.) În „Legendarul“ nostru sunt mai multe fabule, d. e. Pisica şi şórecii (pag. 28), Şórecele şi leul (pag. 28), Cele douĕ capre (pag. 30), Cânele lacom (pag. 35), Epurele desperat (pag. 70), Cioroiul şi vulpoiul (pag. 71), Vulpea şi strugurii (pag. 72), Douĕ fieră de plug (107) etc. etc., pre carĭ încă le vom tracta pe rênd; dar şi până atunci cetiţi pe acasă una séu alta din ele, ca se înţelegeţi mai bine, ce este o fabulă.

Cel ce face fabule, se numesce fabulist. Fie care fabula înfăţişéză o învĕţătură óre care pentru noi ómenii. Învĕţătura din fabulă se ḑice morală. Care este morala fabulei nóstre? „Cu buna facĭ mai mult decât cu rĕul.“ Când veţĭ auḑi séu ceti o fabulă, întrebaţi-vĕ tot de-auna: care este morala acestei fabule? Pentru că în unele fabule nu ni-se spune morala, ci trebue sĕ o găsim noi.

4. (În „Planul tractării“ am ḑis sub p. 4: „Scolarii reproduc şi ei cuprinsul bucăţii cu cuvintele lor.“ Mulţĭ din învĕţătorii nostri sunt de părere, că tótă tractarea unei bucăţĭ de lectură se reduce singur numai la punctul acesta. Îndată ce au cetit o bucată séu au făcut pre un scolar sĕ o cetéscă, ei ḑic numai decât scolarilor: „Care din voi va fi în stare, sĕ-mĭ povestéscă bucata acésta cu cuvintele sale?“ Părerea acésta este greşită, şi anume din douĕ puncte de vedere: întâiŭ, pentru că tractarea unei bucăţĭ de lectură cuprinde în sine tóte punctele arătate de noi în „planul tractării dela bucata acésta (fascióra II, pag. 84); adoua, fiind că este prea greu, mai ales pentru scolarii din clasele mai inferióre, ca ei, îndată ce li-se va ceti o bucată înainte, se o reproducă numai de cât cu cuvintele lor. Spre acest scop se cere neapĕrat, ca scolarii se înţelégă bine cuprinsul bucăţii şi se cunóscă sinonimele cuvintelor din bucată spre a le puté înlocuí cu altele potrivite, se cere în un cuvênt, ca mai întâiŭ de tóte bucata sĕ se esplice în modul, cum am arătat în punctul precedent (3). Altmintrea copii se opintesc de giaba, se disgustă şi fac o reproducţiune rea. Esplicarea bucăţii însă odată făcută cum se cuvine, învĕţătorul póte provoca pre scolarĭ fără grijă a reproduce cuprinsul bucăţii cu cuvintele lor; căcĭ avênd acum un fond de idei şi vorbe relative, ei vor produce de sigur un lucru bun, şi pentru ei plăcut şi folositor. Învĕţătorul va stărui, ca scolarii se vorbéscă tare, fără a sbiera, se vorbéscă corect şi se pronuncie precis, cum cere gramatica. Scolarĭ mai

ales începetorĭ au datina a repeți neîncetat pre „și“ séu „ș'apoi :“ „ș'apoi o vinit, ș'apoi s'o dus“ etc. Învețătorul va lucra într'acolo, ca scolarii sĕ se lase de acest învĕț reu. Încetul și cu stăruință — tóte se pot).

5. (Acum urméză deprinderea în cetire. Copii cetesc bucata de repețite orĭ, până o cetesc cum se cade.

Se lămurim aicĭ două întrebărĭ:

a) Pentru ce întâiŭ esplicarea bucății, apoi deprindere întru a o ceti? Pentru că e fórte greu a ceti bine ceva ce nu înțelegem. Chiar și ceteț cel mai bun, avênd a ceti d. e. un act într'o adunare publică, îl cetesce mai întâiŭ pentru sine, ca se-i afle cuprinsul.

b) Pentru ce întâiŭ reproducerea cuprinsului cu cuvinte proprii, apoi cetirea bucății? Pentru că deprinḑênd mai întâiŭ cetirea, copii ar învĕța bucata de rost, și reproducerea s'ar face din vorbă în vorbă).

6. („Învĕțarea de rost și apoi recitarea din memorie a bucății.“ Recitarea sĕ se facă cu simț, modulând vócea după cuprins și observând pausele de lipsă). (Va urma).

„România-Junĕ“ din Viena.

De câte orĭ am aflat, că studenții românĭ dela cutare institut de cultură au înființat între sine o societate de lectură, tot de-auna ni-a săltat inima de bucurie. Scim și cunóscem din esperință multele și marile neajunsurĭ, cu carĭ studenții nostri au a se lupta pe la tóte institutele. Cei mai mulți din ei, lipsiți de mijlóce, nu pot cerceta o societate séu o familie mai alésă, unde ș'ar puté însuși o mai bună cultură socială; nu-și pot procura nicĭ chiar manualele de studii, cu atât mai puțin opurile necesare pentru cultura generală. Sĕ se considere mai încolo, că o mare parte din junimea nóstră își face studiile gimnasiale pe la institute străine, unde nu numai că nu se vorbesce limba română, nu numai că nu este permis a ceti cărți și ḑiare române, dar chiar și manifestarea de simțeminte naționale încă este interḑisă; ér studiile mai înalte, afară de teologie, sunt constrinși a le face fără escepțiune numai pe la institute de altă limbă, de óră ce institute naționale de categoria acésta ne lipsesc cu desĕvîrșire și ne vor mai lipsi cine scie până când. Considerând tóte acestea, fie care Român va trebuí sĕ salute cu plăcere orĭ ce societate de lectură înființată de studenți românĭ. Dacă acasă suntem siliți a ne apĕra tinerimea de influințe dușmănóse naționalității nóstre, cu cât mai mult suntem datorĭ a face acésta departe de caminul părintesc, în oceanul străinătății, întinḑêndu-i în tot modul mâna de ajutor.

Cultura socială, cultura scientifică și mai pe sus de tóte desvoltarea și propagarea simțimentului și ideii naționale sunt și trebue să fie nisuința și problema de căpetenie a acestor societăți.

Înființarea „României-June“ la centru, în capitala imperiului, unde alérgă tineri români de prin tóte provinciele anticei Dacie, a fost o idee frumósă și salutară, și de aceea publicul român tot de-auna a sprijinitu-o cu căldură. Tineri români, cari nu cunosceau limba română, fiind că nu avuse ocasiune a o învěța, întrând în „România-Junǎ“ au devenit în scurt timp cei mai buni Români, pe când, fără de acéstă societate, póte că nicî când nu ș'ar fi dat silința de a-și învěța limba maternă.

Am urmărit cu mare atențiune și cu mult interes dările de sémă asupra acestei societăți, ne-am bucurat tot de-auna, când eram fericiți a afla, că ea prosperéză și că membrii ei trăesc în unire și bună înțelegere, pe când de altă parte ne întristam din inimă, când ni-se spunea contrarul.

De astă dată avem înaintea nóstră „Raportul anual“ al acestei societăți, pe timpul dela 1 Octomvre 1877 până la 30 Septemvre 1878, publicat în numele comitetului de cătră președintele sĕu, dl doctorand în medicină Octaviu Blasianu.

Raportul vorbesce la început despre „societățile de studenți“ în genere, și despre societatea studenților români din Viena în specie; arată apoi, că „România-Junǎ“ este în același timp o societate de lectură, o societate literară, o societate de binefaceri, o societate de petrecere și o societate curat românéscă; ne spune după acea, că societatea ține în chirie un local, care se compune din sala de lectură, din un apartement pentru bureaul comitetului și din alte douĕ apartemente, ce servesc de locuință gratuită pentru 4 și de multe orî 5 membri seraci ai societății; in fine trecând la „mișcarea cassei,“ ne împărtășesce, că fondul neatacabil constă preste tot din 4265 fl. 30 cr., ér fondul disponibil a scăḑut în anul espirat cu 331 fl. 41 cr., remânênd cu finea lui Septemvre 1878 numai 409 fl. 18 cr. în bani gata și 519 fl. 5 cr. în datorii active.

Pre cum se vede, fondul disponibil este aprópe desecat; din suma restantă, ḑice raportul, nu se póte susține cabinetul de lectură, ér fără de cabinetul de lectură viéța societăți e paralisată, „România-Junǎ“ e mórtă. De aceea comitetul la finea raportului adreséză publicului român următorul apel:

„Dați-ne decî ajutorul Vostru și contribuiți la crescerea bărbaților viitorului, căcî, dându-ne nouĕ, dați națiunei, și ce póte fi mai mângăitor pentru Voi, decât dulcea conscințǎ de a Vĕ fi sacrificat denarul pe altarul națiunei?

Nu uitați, că în „România-Jună“ se oțelesce simțemêntul național al tinerimei, se lărgesc cunoscințele literare-naționale, se cristalisézá caracterele, se înnăduşesce egoismul, se dă impuls de-a lucra pentru interese comune şi ideale, şi astfel se disciplinézá bărbați cu abnegațiune pentru trebuințele viitorului.

Aveți tóte acestea în vedere, şi nu lăsați se piéră o scólă națională atât de folositóre!“

Recomandând şi noi publicului român acest apel, nu putem totuşi a nu ne întórce şi cătră societatea „România-Jună“ şi a o ruga, ca sĕ fie cu cea mai mare scrupulositate în ceea ce privesce administrarea şi folosirea averei sale. Căci carĭ sunt causele, din carĭ fondul disponibil a scădut de odată într'o mĕsură, încât societatea este în periclu de a se desființa? Ni-le spune însuşi raportul şi adecă:

1. Comitetul precedent n'a vĕrsat venitul balului român din érna trecută în cassa societății, cum se făcea până atunci, ci l'a împărțit între 4 studenți seracĭ.

2. Se ține în chirie un local scump.

3. Spesele estraordinare în anul trecut au fost fórte marĭ, şi adecă: s'a mobilat şi arangiat de nou cabinetul de lectură, s'a procurat o cassă de fier, s'au făcut donațiunĭ, s'au cumpĕrat cununĭ, album etc.

Relativ la venitul balului, fórte bine reflectézá raportul, când se întrébă: „Ce avantagiŭ póte se zacă în dispositiunea curiósă, de a împărți stipendii á 120 fl. la 4 tinerĭ, şi de altă parte e lăsa cabinetul de lectură în periclu de a fi închis mai târdiu?“ Ni-se pare însă, că noul comitet cade în aceeaşi eróre, când ține în chirie un local scump — cum dice însuşi — numai pentru ca 4—5 studenți se aibă locuință grătuită. Întâiŭ şi mai întâiŭ: cabinetul de lectură, „fără de care societatea e mórtă“, şi numai în adoua linie şi numai dacă értă mijlócele: cassă de fier, donațiunĭ, cununĭ, albumurĭ etc. etc.

—a—

Statistica scólelor din comitatul Sâbiiului în anul 1878.

Inspectorul regesc de scóle din comitatul Sâbiiului a supus comitetului administrativ un raport privitor la starea scólelor din acest comitat în anul 1878, din care estragem datele următóre:

Comitatul Sâbiiului are pe un teritor de 52·68 miluri □ 145.523 suflete şi este împărțit în 2 orașe şi 6 preturĭ.

In aceste orașe şi preturĭ sunt:

1. Copii deobligaţi a âmbla la scólă, şi adecă: dela 6—12 anĭ 14.643, dela 13—15 anĭ 5920, la olaltă 20.563. Comparând numĕrul acesta cu numĕrul de 20.004 din anul precedent, resultă un crescĕmênt de 559 scolarĭ.

2. Din acestia au cercetat faptice scóla 16.876 copii, séu 82% din numĕrul total al copiilor de scólă, pe când în anul precedent âmblase la scólă numai 80%, raport ce dovedesce de nou, că causa învĕţĕmêntului în acest comitat progresézĕ.

Copii âmblătorĭ la scólă se împart după sex: în 9.431 băiaţĭ şi 7.445 băiate, la olaltă 16.876.

N'au cercetat nicĭ o scólă: 2417 băiaţĭ şi 2253 băiate, la olaltă 4670 din numĕrul total al copiilor deobligaţi a âmbla la scólă. În anul precedent nu cercetase nicĭ o scólă 5119 copii; prin urmare şi în punctul acesta comitatul Sâbiiului a făcut un progres îmbucurător.

3. Din copii âmblătorĭ la scólă au cercetat:

a) scóle elementare: 7.200 băiaţĭ şi 5.808 băiate, la olaltă 13.008;

b) scóle de repetiţiune: 1858 băiaţĭ şi 1052 băiate, la olaltă 2410;

c) scóle poporale superiore, scóle civile şi scóle industriale: 249 băiaţĭ şi 555 băiate, la olaltă 834;

d) scóle private: 46 băiaţĭ şi 30 băiate, la olaltă 76;

e) scóle secundare: 545 băiaţĭ.

Suma totală: 16.876.

Va se ḑică, din suma totală a copiilor âmblătorĭ la scólă au cercetat:

a) scóle elementare 78%,

b) scóle de repetiţiune 14%,

c) scóle poporale superiore, scóle civile şi scóle industriale 5%,

d) scóle private 0%,

e) scóle secundare 3%.

4. După confesiune copii, carĭ au cercetat scóle poporale, se împart astfel:

a) romano-catolicĭ: 1200 séu 8%,

b) greco-catolicĭ: 861 séu 5%,

c) greco-orientalĭ; 8770 séu 52%,

d) evangelicĭ de confesiunea augsburgică 5788 séu 34%,

e) evangelicĭ reformaţĭ 114 séu 1%,

f) unitarĭ 4 séu 0%,

g) mosaicĭ 39 séu 0%.

5. După naţionalitate acestĭ scolarĭ sunt:

a) Magiarĭ 469 séu 3%,

b) Nemți 6726 séu 40%,

c) Români 9626 séu 57%,

d) de alte naționalități 55 séu 0%.

6. Din 16.876 scolari au âmblat la scólă: *a)* vara și érna 13.716 séu 81%, *b)* numai érna 3160 séu 19%.

7. Din acești scolari au fost; *a)* provĕduți cu cărți 15.235 séu 90%, neprovĕduți 1641 séu 10%.

8. Dintre negligențiile de scólă au fost: *a)* escusate 195.994, *b)* neescusate 81.496.

Din pedepsele dictate pentru negligențiile neescusate au incurs 430 fl. 91 cr., cari s'au vĕrsat în cassele scolare pentru a se procura mijlóce de învĕțământ.

9. Cu finea anului scolastic espirat au eșit din scólele poporale și au păsit în viéța civilă 1534 scolari, cari învĕțase a ceti și a scrie bine. —

10. În anul espirat au fost în comitatul Sâbiiului 150 de scóle poporale, în anul precedent 152, prin urmare numĕrul lor a scădut cu 2. Causa este, că scóla israelitică din Sâbiiu și scóla gr. catol. din Glâmbóca au încetat de a mai esiste.

11. După caracterul lor aceste 150 de scóle poporale se împart astfel:

a) scóle elementare de stat 1,

b) scóle poporale: romano-catolice 7, evangelice de c. a. 40, greco-catolice 17, greco-orientale 79,

c) scóle grănicerescĭ 4,

d) scóle industriale 2.

12. După limba învĕțământului, ele se împart așa: magiare 3, magiare-nemțescĭ 2, magiare-nemțescĭ-românescĭ 1, nemțescĭ 43, nemțescĭ-românescĭ 2, românescĭ 99.

13. Din aceste 150 de scóle poporale au fost plasate: în localități proprie 124, în localități închiriate 26.

14. În localtățile acestea au fost 316 odăi de scólă și 210 locuințe pentru învĕțătorĭ.

Numĕrul scolarilor fiind de 16.876, se vin prin urmare pe tótă odaea de scólă în numĕr de mijloc 51 scolari.

15. În anul scolastic 1877/8 au fost aplicați la scólele poporale din acest comitat 334 de învĕțătorĭ, și adecă: 248 avênd testimoniu de cualificațiune, 86 fără testimoniu de cualificațiune, séu: 301 învĕțătorĭ ordinarĭ și 33 suplenți. Se vin prin urmare pe fie care învĕțător în numĕr de mijloc 50 scolari.

16. La aceste 150 de scóle poporale s'au aflat, pre lângă edificiile de scólă: 71 pomării, 90 grădine de scólă şi 44 locurĭ de gimnastică.

17. La aceste 150 de scóle poporale au fost în us următórele mijlóce de învĕţământ şi colecţiunĭ: 346 table negre, 124 garniturĭ tabele de cetit, 440 charte geografice, 115 globurĭ terestre, 155 colecţiunĭ pentru istoria naturală, 73 colecţiunĭ fisicale, 62 bibliotece şi 32 aparate pentru gimnastică.

18. Venitul total al celor 150 de scóle poporale din acest comitat în anul scolastic 1877/8 a fost de 106.959 fl. şi adecă: în banĭ gata 82.121 fl., în naturalii preţuite în 24.838 fl.

Acest venit se compune din:

6.609 fl. produsul averei imobile în valóre de 92.756 fl.,
10.805 fl. interese dela capitale în sumă de 204.516 fl.,
13.065 fl. didactru,
3.832 fl. dotaţiunĭ dela stat,
40.626 fl. „ „ comune,
22.925 fl. „ „ bisericĭ,
9.097 fl. „ de altă natură.

19. Spesele cu întreţinerea acestor scóle s'au urcat la 106.959 fl., şi adecă:

84.994 fl. salare pentru învĕţătorii ordinarĭ,
3.763 fl. „ „ „ suplenţĭ,
8.299 fl. pentru încălzit, curăţit şi reparaturĭ,
1.716 fl. pentru sporirea mijlócelor de învĕţământ,
569 fl. pentru cărţĭ pe séma scolarilor seracĭ,
7.628 fl. pentru alte erogaţiunĭ.

20. Percepţiunile şi erogaţiunile scólelor poporale din comitatul Sâbiiului în anul scolastic 1877—8 în suma de 106.959 fl. au fost aprópe egale cu percepţiunile şi erogaţiunile din anul precedent în sumă de 106.998 fl. Cu tóte că scólele porale din comitatul nostru în ceea ce privesce starea lor materială difer mult de olaltă şi vor diferi şi de aicĭ încolo; deşi contribuirile, ce se fac pentru susţinerea scólelor, în multe comune nu corespund recerinţelor unei instrucţiunĭ bine organisate: totuşĭ avênd în vedere serăcia generală a poporului, precum şi trista stare a meserielor şi a comerciului, vom constata ca un ce îmbucurător, că contribuirile acestea nu au scădut într'o mĕsură mai mare.

Varietăţi.

(Dómne decorate). Monitorul Oficial din România publică lista dómnelor, cărora M. S. R. Domnul, în urma aprobaţiunei M. S. R. Dómnei, li-a conferit crucea „Elisabeta“ pentru căutarea ostaşilor răniţi în campania din 1877—1878, pentru instalarea de spitale, înzestrarea ambulanţelor séu pentru ofrandele făcute cu scop de a alina suferinţele răniţilor şi ale bolnavilor în timpul acestei campanie. În lista acésta se afla şi următórele dómne din Austro-Ungaria: Iudita Măcelar, Emilia Raţ, Zinca Roman, Hareti T. Stănescu, Eufrosina Cirlea, Lucreţia Muntean, Eugenia Muntean născută d'Aldulean şi Iulia Rotar; ér din Bucovina dómnele Elena de Popoviciŭ născută contesa Logotheti şi Natalia de Hurmuzachi, născută Stîrcea.

(Limba magiară introdusă în tóte scólele poporale din Ungaria). În una din ultimele şedinţe din anul trecut, ministrul unguresc de înstrucţiune publică, d. Trefort a anunciat dietei din Budapesta, că în curund va supune corpurilor legiuitóre un proiect de lege pentru a se introduce limba magiară în tóte scólele poporale din Ungaria. Acum organele guvernului ne spun, că proiectul este gata şi are se mai trécă numai prin consiliul ministrilor, pentru a se puté înainta apoi parlamentului. Principiile conducătóre ale proiectului ar fi, ca înainte de tóte în preparandiile (institutele pedagogice, scólele normale) şi seminariile confesionale nemagiare limba magiară sĕ se introducă într'o mĕsură, ca învĕţătorii, ce vor eşi dintr'însele, se fie în stare a o propune cum se cade. După trei anĭ dela publicarea legii (atâta ţine adecă cursul preparandial) diplome de învĕţător nu se vor mai da decât acelor candidaţi, carĭ vor fi în stare a propune în limba magiară, ér învĕţătorii denumiţi deja de mai înainte vor fi obligaţi, în timp de şese anĭ a-şi însuşi în aceeaşi mesură limba magiară. În şese anĭ prin urmare limba magiară are se fie introdusă în tóte scólele poporale ca obiect obligat. În periodul de transiţiune guvernul va fi învestit cu dreptul de a lua mĕsurĭ provisorice după bunul sĕu plac. Afară de acésta în acele scóle, unde se află învĕţătorĭ, carĭ sciu unguresce, limba magiară se va introduce numai decât.

(Magiarisarea numelor). După un conspect publicat în „Hon“, deja 2162 familii şau magiarisat numele dela anul 1868 încóce. „Hon“ crede, că din suma acésta abia vor fi 162 de casurĭ, în carĭ numele nu s'au magiarisat, ci s'au schimbat în altele nemagiare, în celelalte 2000 de casurĭ însă numele s'au magiarisat. Şi fiind că magiarisarea numelui s'a cerut de cele mai multe orĭ pentru familii întregĭ, numita fóie

presupune, că numĕrul îndivizilor cu connume magiar este astădĭ cu 8000 mai mare decât la anul 1868.

(Scólele din Ungaria). Ministrul unguresc de instrucţiune publică Trefort va substerne dietei în curênd un raport asupra scólelor poporale din Ungaria în anul 1877. După acest raport numĕrul scólelor de 10 anĭ încóce a crescut dela 13.000 la 15.400 (rotund); numĕrul scolarilor dela 170.000 la 200.000, averea scólelor dela 5 milióne la 10 milióne. În anul 1869 au cercetat scóla 48 procenţi din numĕrul total al copiilor obligaţi a âmbla la scólă, în anul 1877 însă 71%.

(Limba ruséscă în scólele din Serbia). Se vorbesce, că ministrul de culte din Serbia ar fi încheiat o convenţiune cu guvernul rusesc, în înţelesul căreia Rusia se obligă a da Serbiei pe an 60,000 de ruble pentru susţinerea catedrelor de limba ruséscă, ce se vor instituí la scólele secundare din Serbia şi a crea ḑece stipendii pentru candidaţii de profesură serbi, carĭ vor alege de specialitate limba ruséscă.

(Limba italiană introdusă în scólele din România). „La Voce d'Italie", ḑiar italo-român, ce apare în Bucurescĭ sub direcţiunea d-lui Enrico Croce, află, că noul ministru al instrucţiunei publice din România, d. Cantilli are intenţiunea de a face sĕ se întroducă în scólele primare şi limba italiană, pe lângă cea francesă şi germană, ca obligătóre. — Limba maternă, limba franceză, limba germană, limba italiană, — patru limbĭ — în scóle primare — e prea mult. De frate frate, dar pedagogia nu se împacă cu atâta amar de limbă la copii de 6—12 anĭ.

(Scolari înnecaţi). Într'un sat din Franţia scolariĭ, eşind dela scólă, se duseră pe un lac de lângă sat, ca sĕ se dea pe ghiaţă. De odată ghiaţa se rupsă cu dînşii şi se înnecară 48 de copii din 52, remânênd numai 4, carĭ se temură a călca pe ghiaţă.

(Un monstru de învĕţător). În ajunul sĕrbătorilor apusene, o vĕduvă din Viena aştepta sĕ-i vie copilul dela scólă. Trecuse ora a patra şi copilul nu mai sosia. Se făcu 5, se făcu 6. Mama îngrijată se luă după copil pe la rude şi cunoscuţi; dar nu-l găsi nicăiriĭ. Se făcu 8, se făcu 9; copilul nu veni. Atuncĭ mama se duce la poliţie; de giaba. O nópte teribilă pentru biéta vĕduvă. A doua ḑi vestea se lăţesce din casă in casă. Atuncĭ un copil din vecinĭ, conscolar cu copilul pierdut, veni la vĕduvă şi-i spuse, că fiiul ei se află în scólă: l'a închis erĭ învĕţătorul de pedépsă într'un sicriiŭ (dulap)! Mama alérgă într'o fugă la scólă; scóla e încuiată, căcĭ începuse feriile Crăciunului. Chiamă servitorul scólei, sĕ deschide uşa, sĕ deschide sicriiul: copilul abia mai rĕsufla de plâns, de fricĭ, de fóme, cu carĭ se luptase 17 ore. Preşedintele eforiei scolare avisă despre acésta pre primarul capitalei, carele ordonă a

se face pe dată cercetarea. Învețătorul tras la respundere, admise că a încuiat pre scolar în sicriiŭ, adause însă cu o nepăsare criminală: „póte că mi-am uitat.“ În urma acesteia învețătorul a fost suspendat din post, și actele s'au transpus la judecătoria criminală. — Corpul didactic din Viena este fórte îndignat, că un membru din sinul seu a putut comite o faptă așa de monstruósă — astădĭ — în capitala imperiului.

(O comună, carea se lasă de beție). În comuna Stancoț din comitatul Zemplin beția de vinars séu rachie luase dimensiuni îngrozitóre. Preotul local privia cu întristare, cum poporenii sĕi se selbătăciau pe dĭ ce merge, cum viața familiară se desfăcea, averea ómenilor cădea sub tobă. În fine, la iniciativa și stăruința sa, locuitorii se prinseră cu toții serbătoresce, că nu vor bé vinars un an întreg. — Sunt opt septemâni de atuncĭ, ómenii sunt voioși si îndestuliți, numai unul singur e desperat — crîșmarul, carele de atuncĭ încóce n'a putut vinde nicĭ măcar un litru de vinars.

(În causă proprie). Dilele acestea d. preot Gaspar din Zsidovár ne scrie, că d-sa s'a fost abonat la „Scóla Română“ pro 1878, că însă încetând fóia ș'a reclamat banii, dar fără nicĭ un resultat. Acum căcĭ fóia apare érăși, cere sĕ-l privim ca prenumerant pe semestrul I, ér pentru suma întrecătóre sĕ-i trimitem cărți. I-am respuns, că nu am primit dela d-sa nicĭ bani, nicĭ reclamațiuni. Pentru justificarea nóstră înaintea publicului amintim, că până a nu lua hotărîrea se sistăm fóia pro 1878, ni-au trimis prenumerațiuni următorii 7 domni: Ioan Popasu, episcop în Caransebeș 5 fl., L. Lucchi, vice-căpitan în Năsăud 2 fl. 50 cr., Casina română din Selisce 2 fl. 50 cr., Dr. Șandor, profesor în Arad 2 fl. 50 cr., I. Marin, înv. în N. Bogșan 2 fl. 50 cr., V. Popoviciŭ, preot în Pecinișca 2 fl. 50 cr. și N. Onciu, înv. în Becskerek 2 fl. 50 cr. Tuturor acestora li-am înapoiat banii la 17 Ianuar 1878; recepisele sunt în mâna nóstră. Prenumerațiunile sosite mai târdĭu am refusat de a le primi, scriind pe avis: „retur, căcĭ fóia nu mai ese.“

V. Petri.

(Anecdote din viéța scolară). O copilă venia dela scólă plângênd. „De ce plângĭ, sufletul meu?“ o întrebă mama ei cu duioșie. „Cum se nu plâng“, respunse copila, „învețătorul mi-a dat se scriu de pedépsă 5 tatăl-nostru, și eu nu sciu decât unul.“

Altă copilă nu da Dĕeu se cuprindă misteriile adițiunei. Învețătorul spre a o lumina „intuitiv“, îi dise: „În buzunarul drept am 5 galbenĭ, în cel stâng 3 galbenĭ; câți galbenĭ am în amêndouĕ buzunarele?“ Copila: „Sĕ-i vĕd!“

Bibliografie.

Iubirea față de copii. De Lazar Petroviciu, doctor în filosofie și profesor la institutul teologic-pedagogic din Arad. 1878. Prețul 20 cr.

Dl Petroviciu a presentat acéstă disertațiune mai întâiŭ facultății filosofice dela universitatea din Budapesta pentru a obține diploma de doctor în filosofie, fiind că-și alesese pedagogia ca studiu principal. Acum dl Petroviciu presintă disertațiunea sa și publicului român în traducere. Gratulăm d-lui Petroviciu, căci a avut ideea fericită de a-și alege o temă pre cât de importantă, pe atât de frumósă și salutară tot odată. În adevĕr, iubirea învĕțătorului cătră copil este condițiunea sine qua non pentru realisarea scopurilor educațiunei, precum dice Apostolul: „De aș grăi în limbile îngerilor, și iubire nu aș avé: făcutu-m'am ca o aramă sunătóre; de aș avé darul profeției și aș sci tótă cunoscința, și de aș avé tótă credința, în cât se mut munții, ĕră iubire nu aș avé: nimica nu sunt.“

Recomandăm decĭ învĕțătorilor nostri cu tot-deadinsul acéstă disertațiune, și-i rugăm a o ceti cu tótă atențiunea, a o studia chiar.

Disertațiunea are următorul plan:

1. Necesitatea iubirei.
2. Calitățile iubirei, arătând aicĭ, că iubirea trebue se fie:
   a) curată atât în privința motivului, cât și a scopului final;
   b) adevĕrată,
   c) părintéscă,
   d) religiósă.
3. Efectele iubirei, și adecă: stĕrnind în copii iubirea reciprócă, ea
   a) preface scóla într'un loc plăcut,
   b) face pre copii a fi înclinați spre supunere voiósă,
   c) escită în elevĭ atențiunea liberă,
   d) deșteptă în copii diligința.

Calendariŭ pe anul ordinar 1879. Redigiat de Miron M. Calinescu. secretarul societății pentru cultura și literatura română din Bucovina. Anul VI. Cernăuți. Editura și tiparul lui R. Eckhardt. 16½ cóle în cuart. Prețul numai 60 cr.

Acest „Calendar“ este cel mai mare și mai eftin din tóte calendarele nóstre; ér în cât pentru cuprinsul seu, el se póte vedé din următórea schiță: Partea calendarică. Genealogia casei domnitóre. Metropoliele ortodoxe-orientale din Austro-Ungaria. Mĕsurile și pondurile cele nouĕ. Tarifa timbrului. Oficiul postal și tarifa de porto pentru epistole și transporturĭ de bunurĭ. Oficiul telegrafic și tacsele telegrafice. Târgurĭ. Ér în „Almanach“: Originea Românilor, de Ion al lui G. Sbiera. 1877—1878 de M. Calinescu. Cântecul gintei latine de V. Alecsandri. Florinta, de Ion Bumbac. Românca și Tătarii, tradițiune poporală de S. Fl. Marian. — Recomandăm și cursul acesta cu tótă căldura.

Posta redacțiunei.

Onorabilei redacțiunĭ dela **„Gazeta Transilvaniei“** în Brașov și **„Telegraful Român“** în Sâbiiŭ: Mulțămită colegială pentru inserarea gratuită a invitării de prenumerațiune la „Scóla Română“!

DD-lor Dr. **L. P.** în Arad, **E. A.** în Beregszo, **I. O., G. G., St. V.** în Bôrgău, **E. P.** în Șimcuta, **V. P.** în Tășnad. **I. P.** în Beiuș: Primitĭ, Vĕ rog, espresiunea simțimentelor mele de mulțămită pentru felicitările la anul nou și ḑiua onomastică! **V. P.**

Redactor, editor și proprietar: Vasile Petri. — Tiparul tipografiei archidiecesane în Sâbiiŭ.

Fășcióra 4. *Ianuar 1879.* Anul III.

SCÓLA ROMÂNĂ.

FÓIE LUNARĂ
pentru
înaintarea educațiunei și instrucțiunei.

Redactată de
VASILE PETRI.

ABONAMENTUL:
Pe un an 4 fl. v. a. — pe o jumĕtate 2 fl. v. a.
Pentru România: pe un an întreg un galben.

PRENUMERAȚIUNILE
sunt a sĕ adresa la: Redacțiunea „Scólei Române“ în Sĕbiiŭ (Hermannstadt, N.-Szeben).

Ioan Enric Pestalozzi.

Născut la 12 Ianuar 1746, mort la 17 Faur 1827.

De Dr. **Lazar Petroviciu**, profesor.

I.

Viéța lui Pestalozzi.

Între pedagogii mai distincți și mai neobosiți în activitatea lor ocupă un loc strălucit și Pestalozzi, carele a sciut însufleți lumea pentru a îmbrățișa cu mai vie căldură educațiunea poporului. El a fost un vulture, care — precum ḑice Dante despre Omer — a învins în sbor pre toți ceialalți; bărbat admirat pentru nemărginita sa iubire cătră popor, de a cărui cultură pururea s'a îngrijit; mare prin o credință neclătită în ideile sale, și neobosit în activitatea sa reformătóre pe terenul atât de frumos al educațiunei și instrucțiunei.

Ioan Enric Pestalozzi s'a născut în orașul Zürich în Elveția la anul 1746, Ianuar 12, din părinți protestanți. Tatăl sĕu, un chirurg și oculist (séu medic de ochĭ), s'a numit Pestaluz; Enric însă ș'a schimbat numele în Pestalozzi, voind a documenta prin acésta descendința sa italiană. Abia împlinise 6 anĭ, când tatăl sĕu muri, și așa a lipsit din educațiunea lui elementul acti-

vităţii energice şi practice. Mama sa, Susana Hotze, o femeie blândă, se retrase, din causa sĕrăciei, dela tóte societăţile şi se însărcină singur numai cu crescerea copiilor sĕi, simţind totuşi mai multă aplecare pentru Enric, carele de micuţ era delicat şi debil la corp. Unicul ajutor, ce l'a avut ea în acea stare tristă, a fost o servitóre credinciósă, cu numele Babeli, pre carea bĕtrânul Pestaluz, înainte de a închide ochii pentru tot de-auna, o chiemă la patul sĕu, rugându-o: „Pentru numele lui Dumneḑeu, nu părăsi pre soţia mea, căcĭ murind eu, dînsa este perdută, şi copii mei vor ajunge pe mâni străine, dacă nu o vei ajuta tu sĕ-i ţină la olaltă.“

„Nu voiŭ părăsi pre soţia d-tale“, respunsă Babeli, „ci întêmplându-se sĕ morĭ, voiŭ remêné la dînsa, de va avé trebuinţă de mine.“ Şi Babeli ş'a împlinit promisiunea, căcĭ nu se despărţi de mama lui Pestalozzi până la mórtea ei. Cunoscênd lipsele şi neajunsurile familiei, Babeli mergea până a opri pre copii dela tóte jocurile, numai ca sĕ nu-şĭ strice vestmintele şi încălţĕmintele câştigate cu atâta greutate. Firesce, că pre lângă o educaţiune ca şi acésta, nu s'a putut desvolta în Pestalozzi simţul bărbăţiei; viéţa socială rĕmase pentru el necunoscută, lumea închisă ca şi când nu ar fi trăit în ea.

„Nu eşiam cu anii de după cuptor,“ mărturisesce însuşĭ Pestalozzi; „tóte mijlócele şi plăcerile de lipsă pentru desvoltarea energiei, a esperinţei, a cugetării şi pracsei bărbătescĭ mi-au lipsit în mĕsura, în carea aveam mai multă trebuinţă de ele, cu privire la debila stare a individualităţii mele.“

Mare influinţă avu asupra inimei lui Pestalozzi moşul sĕu Hotze, paroch în satul Höngg, la care dela anul al nouelea înainte copilul petrecea pe fie care an mai multe lunĭ. Aicĭ Pestalozzi găsi ocasiunea binevenită de a cunósce scăderile şi virtuţile poporului atât de asuprit din partea aristocraţilor îngâmfaţĭ. Şi precum mai înainte Rousseau îi însuflase disgust faţă de cultura neadevĕrată, aşa începu el acum, la moşul sĕu, a urî viéţa urbană, vĕḑênd cum demoralisarea şi corupţiunea se lăţesce din ce în ce tot mai tare, încât în urmă Pestalozzi ajunsă la acea credinţă firmă,

că numai în familiele țeranilor se mai póte găsi nevinovăție și virtute adevĕrată.

Întors acasă, Pestalozzi ședea óre întregĭ lângă cuptor, făcênd la planurĭ pentru viitor; astfel imaginațiunea sa se desvoltă tot mai mult sub impresiunile primite în casa moșului sĕu. Rar se împărtășia la jocurile celor-lalțĭ copii, „ca sĕ nu-și strice hainele“; din causa acésta purtarea lui Pestalozzi în societate era fórte neîndĕmânatecă și luată adesea în bătae de joc.

Cu tóte acestea cei mai mulțĭ îl iubiau pentru rara sa bunătatate și afabilitate, lângă carĭ se mai adauge nemărginita sa iubire de ómenĭ și un viŭ simț de dreptate, însușirĭ carĭ au determinat tótă viéța sa următóre.

Aceste trăsurĭ caracteristice se arată mai pregnant din cuvintele sale adresate unui copil cerșitor, carele primind dela Pestalozzi o bucată de pâne, îi mulțămi ḑicêndu-i; „Sĕ-țĭ dea Dḑeu tot binele!“ La ce Pestalozzi îi respunse: „Ḑi mai bine: sĕ-i dea Dḑeu minte ageră, mijlóce și tărie, ca sĕ pótă ajuta la toțĭ aceia, carĭ pătimesc și carĭ fiind sĕracĭ, au lipsă de ajutor; cărora li-se face nedreptate și carĭ nu află nicĭ un scut și nicĭ un sprijin în contra ómenilor împietrițĭ la inimă, carĭ ca și lupii nesățioșĭ înghit totul lăsând pentru fraților lor flămândĭ numai restul óselor, ómenĭ carĭ reclamă pentru sine prerogativa de a puté despoia pre alțĭi de drepturile lor.“

Cât timp a cercetat gimnasiul din Zŭrich, Pestalozzi n'a făcut vre un progres deosebit, cu tóte că la acel institut propuneau pe atuncĭ profesorĭ renumițĭ, ca Bodmer, Steinbrŭchel și Breitinger. În tótă viéța sa Pestalozzi n'a fost în stare a-și însuși de-ajuns formele și regulele ortografice, a ține ordine în lucrurile esterne séu a desvolta o idee în conformitate cu normele logice. Între tóte facultățile sale spirituale cea mai dominantă era fantasia, carea fu iritată și mai mult prin cetirea încă ca scolar a operei lui Rousseau „*Emil*“. Cuprindea îndată esența lucrului, negligea însă forma. Stilul sĕu era slab, esprimarea greóe, și i-se făceau imputărĭ chiar și după ce ajnnse învĕțător, că nu scie ceti și scrie bine. Copii învĕțau la el multe, dar le lipsia

acum s'ar fi decis a se face învĕţător, cum afirmă unii, nu este adevĕrat; acest cuget i-a venit mai târdiu.

Acum Pestalozzi se duse la proprietarul Tshiffeli în Kirchberg, spre a se consulta cu el asupra planurilor sale privitóre la fericirea poporului. La acest proprietar, cu o economie întinsă, Pestalozzi învĕţă a cultiva érba roşie, ce cresce selbatică prin Asia şi Europa şi carea se cultivéză pentru rădĕcina ei, din care se face o colóre roşie. Pestalozzi îşĭ propuse a întreprinde o speculaţiune cu acésta érbă; spre acest scop el cumpĕră lângă satul Birr (în Aargau) un complecs de pământ de 100 jugăre, care trecea de neroditor, şi-şĭ clădi pe el o casă frumósă, ce o numi „curtea nouă“ (Neuhof). În anul 1767 Pestalozzi se strămută la noua sa proprietate, plin de speranţe într'un viitor mai ferice pentru el şi pentru popor. Scopul sĕu adecă era, de a întemeia aicĭ o economie-model şi a arăta poporului, cum sĕ-şĭ creeze o esistinţă mai bună, mai demnă.

În acest timp cade şi căsătoria sa cu Ana Schultess, fica unui neguţător avut din Zürich, cu carea Pestalozzi vieţuí preste 46 de anĭ în bine şi în rĕu. Este fórte interesantă şi semnificativă totodată pentru caracterul sĕu epistola, cu carea Pestalozzi peţise mâna soţiei sale; între altele el scrie:

„Nicĭ că voiesc a mai vorbi de tóte defectele, carĭ se găsesc la esteriorul meu şi în purtarea mea. Le cunósce tot insul. Mi-se impută drept defect alergatul meu necuviincios încóce şi încolo. Aşa este. Întêmpin pretutindenea ómenĭ cunoscuţĭ séu obiecte, carĭ mĕ interesézĕ a le privi, şi de mĕ opresc unde-va, acésta o fac cu scop de a folosi ceva .... Am învĕţat a cunósce pre concetăţenii mei, şi acésta îmĭ va fi totde-auna de folos. Sunt sânĕtos şi tare; nu mĕ înşel însă presupunênd, că multe şi grele nĕcasurĭ mĕ vor apĕsa în viéţă. Privesc nefericirea patriei şi a amicilor pururea ca o nefericire proprie şi sunt în stare, pentru scăparea patriei a uita de soţie şi de copii mei chiar. Acum mĕ cunoscĭ, cât sunt de tare şi de slab. Decide decĭ. Deşi uşor îmĭ pierd pacienţa şi sunt atins de simţimente neplăcute, cum sci şi DTa, totuşĭ sper, că ca om cu minte şi creştin bun voiŭ găsi destulă

tărie în mine, pentru ca în cas de refusare se mĕ îndestulesc cu sórtea mea. Te iubesc din tótă inima.“

Şi ea, sciind apreţuí pre un bărbat ca Pestalozzi, i-a oferit mâna (1769).

Puţin după acésta încep suferinţele şi nĕcasurile, de carí e plină mai tótă viéţa lui Pestalozzi. Economia întreprinsă nu i-a succes. Anĭ rĕi, personal ticălos, propria încapacitate — tóte s'au unit pentru a-i ruina întreprinderea. În acéstă stare desperată, părăsit de toţĭ aceia, cu a căror concurs intelectual şi material a purtat până aicĭ economia, Pestalozzi se decise a preface „curtea“ sa într'un institut de crescere pentru copii sĕracĭ.

Acest plan prea nobil fusă îmbrăţişat din partea multora cu cea mai vie căldură, ceea ce după esperinţele făcute cu economia merită tótă lauda. Spriginit din partea mai multor cetăţenĭ avuţĭ, Pestalozzi deschise noul sĕu institut la anul 1775, cu 50 de copii sĕracĭ, parte trimişĭ din oraşele Zürich, Bern şi Basilia, parte adunaţĭ de el însuşĭ de pe strade. Pestalozzi se îngriji de sórtea şi fericirea lor ca un adevĕrat părinte.

Învĕţămêntul era împreunat cu unele ocupaţiunĭ domestice şi de economie. Aşa d. e. vara elevii se ocupau cu lucrul câmpului, érna cu lucrurĭ de mână (torceau, ţeseau etc.) În un cuvênt, Pestalozzi se nevoia a cultiva mintea şi inima elevilor sĕi şi a face dintr'înşii cu timp ómenĭ folositorĭ societăţii omenescĭ.

Şi cu tóte acestea cincĭ anĭ în urmă, anĭ de grijĭ şi nevoi nespuse, întreprinderea acésta ajunse şi ea la marginea ruinei economice, în cât Pestalozzi se vĕdu silit a închide institutul (1780).

Vina o pórtă şi de astă dată în mare parte Pestalozzi. El adecă puse pe scolarĭ sĕ tórcă şi sĕ ţese materii scumpe; din causa acésta trebuí se facă datorii, carĭ crescênd din ḑi în ḑi tot mai tare, ele sleiră şi averea soţiei sale. La acésta se mai adause brutalitatea părinţilor îngraţĭ, carĭ neînţelegênd scopurile lui Pestalozzi, nu se îndestuliau cu resultatele dela început; unii din ei îşĭ luară copii din institut, nóptea pe nesciute, curăţiţĭ şi provĕḑuţĭ cu haine nouĕ.

„Eram acum sĕrac," ḑice Pestalozzi; „așa este cursul lumii, și mi-s'a întêmplat și mie, ca aceluia, carele a sĕrăcit din vina erorilor proprii. Ómenĭ ca acestia pierd de odată cu banii lor și credința și încrederea în ceea ce sunt și pot face."

Amicii sĕi încă l'au părăsit, vĕḑêndu-l ajuns la sapă de lemn. „Ei mĕ iubiau fără speranță. Giur împregiur de mine auḑiam vorbindu-se, că nu mi-se mai póte ajuta."

Cine nu ar fi desperat, vĕḑêndu-se redus la starea acésta, părăsit de amicĭ și batjocorit de inimicĭ în modul cel mai dureros, el, cu intențiunile cele mai curate și mai umane din lume? Dar deși totul era de natură de a-i răpi credința în sublima sa misiune, Pestalozzi ținu la credința acésta și nu desperă. Și fiind că acum îi lipsia câmpul practic pentru a-și realisa ideile sale, el își luă refugiul la unicul mijloc, ce-i mai remăsese pentru a-și vĕrsa inima: s e p u s e a s c r i e.

Încă în anul 1780 apăru primul sĕu op: „*Abendstunden eines Einsiedlers*" (Ore de sĕră ale unui eremit), op care, precum ḑice Raumer în „istoria pedagogiei", este „programa și cheia activității sale pedagogice". Pestalozzi arată în acest op, că decădința poporului este o urmare a demoralisării, ce domnesce în straturile mai înalte ale societății, carĭ prin o cultură falsă își pierd tăria internă. Mântuire nu este decât întorcêndu-se la natura simplă și adevĕrată. De aicĭ se produce simțul fiiesc și părintesc: domnitorul devine părintele poporului sĕu; de aicĭ se produce credința, carea face din om un fiiu al lui Dḑeu și prin aeésta îl fericesce. Cultura nu se póte dobândi, decât întorcêndu-ne spiritul la adevĕr și înțelepciune prin cunóscerea obiectelor reale. Adevĕrul și înțelepciunea nu departă, ci apropie de Dḑeu; cine se întórce la natură și caută adevĕrul în cele reale, află pre Dḑeu.

În anul următor 1781, Pestalozzi, la îndemnul pictorului Fũssli, compuse opul: „*Lienhard und Gertrud, ein Buch für das Volk*", (Linhard și Gertruda, o carte pentru popor). Opul a fost primit cu cea mai mare însufleție; chiar și Lavater, Iselin și istoricul Schlosser se esprimară în terminĭ prea călduroși asupra lui. Contele Zinzendorf, ministrul de finanțe din Austria, îmbiă pre autor așĭ

lua locuința în apropierea sa, ér societatea economică din Bern îi oferi medalia cea mare de aur, pre carea însă Pestalozzi nu mult după aceea, fiind în lipsă de bani, trebuí se o vêndă. Opul se traduse îndată în limba danesă, ér autoritățile din Bavaria îl recomandară la toți preoții și învețătorii. Astfel Pestalozzi era acum admirat de tótă Europa. Tendința cărții este a arăta, cum prin mișelia unui hoț de arêndaș o comună întrégă decăduse și se demoralisase cu totul; cum zidarul Linhard, atins și el de corupțiunea generală, este mântuit prin onestitatea soției sale Gertruda, și cum în fine prin esemplul acestei familii și prin înfluința unui preot brav și a nobilului boer din loc tótă comuna ajunge érăși în stări mai bune. Cartea este plină de învețături și esperințe folositóre; ea descrie cu colorí vii nevoile și neajunsurile celor sărací și părăsiți, recomândă cultura ca unicul mijloc pentru mântuirea poporului din starea decădinții și glorifică influința mamei asupra educațiunei, punênd mamelor în persóna Gertrudei un adevĕrat model pentru purtarea economiei și pentru crescerea fiilor lor.

În anul 1782 apăru opul: „*Christoph und Else*,“ în care autorul descrie decădința morală a diregătorilor dela sate; op carele însă n'a prins rădĕcinĭ în popor.

Afară de unele scrierĭ mai micĭ, Pestalozzi publică la anul 1798 opul: „*Nachforschungen über den Gang der Natur und der Entwickelung des Menschengeschlechtes*“ (Cercetărĭ asupra cursului naturei și a desvoltării genului omenesc), în care, însuflețit de idealismul lui Fichte, se nevoiesce a-și aduce în armonie simțimentele firescĭ ale inimei cu ideile sale despre dreptate și moralitate, indicând tot odată locul, ce compete educațiunei în viéța publică. După Pestalozzi omenimea percurge trei stadii de desvoltare: stadiul naturei brute, stadiul social și stadiul înălțării la virtute și moralitate prin tăria voiei proprie. „Înălțarea omului la moralitate“, écă unicul mod de mântuire, căcĭ numai moralitatea conduce pre om la libertate și demnitate. „Educațiunea și legislațiunea trebue sĕ urmeze acest curs al naturei, trebue sĕ schimbe poftele animalice în pofte umane prin mijlocul vieții fa-

supĕră; dar se mângâie érăşĭ presupunênd, că comisiunea a găsit póte un candidat de mai bună cualificaţiune şi de o pracsă mai îndelungată. Curios se afle, cine este acel fericit, el se înformézĕ „pe sub mână“, şi ce se veḑĭ: alesul comisiunei este un băietan, carele nicĭ nu terminase cursurile seminariale, dar carele are avantagiul indispensabil pentru alegere, de a fi adecă — înrudit cu capul comisiunei, căruia îi mai făcuse şi óre carĭ promisiunĭ neiertate.

Candidatul căḑut îşĭ ḑice atuncĭ: comisiunea respectivă nu ţine la a d e v ĕ r, căcĭ:

1. nu a respectat terminul concursului;

2. a întârḑiat de a-i trimite resoluţiunea la timp, ca se-şĭ pótă căuta alt post;

3. a speculat cu causa scolară, alegênd de învĕţător pre un individ fără cualificaţiunea prescrisă, reieptând pre alţii cu testimonii în regulă, cu tóte că declarase în concurs a conferi postul cutare celui mai demn dintre concurenţĭ.

Alt candidat, T., nu mai puţin cualificat ca şi cel de mai înainte, concurge şi el la postul din N., pentru care în concurs se statorise un salar în sumă rotundă de x fl., fără nicĭ o condiţiune alternativă. Ii succede a fi denumit séu ales. Primind avisul, el plécă îndată spre a se presenta eforiei alegătóre. Reşedinţa acesteia este departe de locul sĕu natal; călĕtoria este lungă şi împreunată cu spese marĭ. La sosire i-se anuncie, că salarul din concurs s'a r e d u s şi că nu-l va primi întreg până atuncĭ şi atuncĭ. Ce sĕ facă bietul? Sĕ se întórcă, de unde a plecat? Cu ce? Sĕ protesteze? La cine şi în contra cui? El este mai mic, trebue sĕ rabde. Tace şi plécă la staţiunea, ce i-se oferise. Ce întipuire îşĭ va fi făcut T. despre noii sĕi superiorĭ?

Un alt tiner servise în comuna T. mai mulţĭ anĭ ca învĕţător. Trăind retras, numai pentru chiemarea sa, el isbutise în acest timp a prisosi puţin din salarul sĕu şi a-şĭ însema câte ceva pentru „ḑile negre“, cum se ḑice. În anul următor, prin Noemvre, este silit a merge la miliţie, pentru a-şĭ face esercitiile prescrise, fiind înrolat încă din anul trecut. Remâne acolo şese sĕptĕmânĭ. La

reîntórcere însă ce vede? Superiorii sĕi, carĭ cu 4 ḑile mai înainte, la o întrebare a sa, îl asigurară, că numai sĕ nu-l ţine preste terminul de douĕ lunĭ, érăşĭ îl vor primi în postul avut, acei superiorĭ îi ḑiseră acum: „Chiar aséră am conferit postul DTale!“ Cum? séra se dau posturile? şi fără concurs? Hei, aşa li-a venit bine! — — Merge bietul om supĕrat în staţiunea pierdută, pentru a-şĭ lua catrafusele, şi află că postul sĕu nu e ocupat de nime; dar ah! tot ce avuse — dacă e iertat, ca şi învĕţătorul sĕ aibă ceva — tot, tot era dus: bucate, veştminte, cărţĭ, până şi biblioteca scólei, concreḑută îngrijirei sale, era în cea mai mare disordine. Ce fericire pentru el, în cap de érnă, fără post, a mai plăti şi cărţile din biblioteca prădată în absenţia sa! Du-te omule vre-o 30 de miluri până la casa părintéscă, îndură gerul ernei, dar nu vorbi nimenui de omenia superiorilor tĕi, ca sĕ nu ţi-se ḑică, că eştĭ mojic, perfid séu dóră chiar vênḑĕtor de naţiune, căcĭ acei superiorĭ trec în ochii lumei de bărbaţĭ marĭ şi de marĭ naţionalişti. Da, rabdă, că eştĭ dascal, şi încă — românesc! — — —

Ce va fi cugetat acest învĕţător de superiorii sĕi?

Un alt învĕţător servise şi el într'o comună mai mult timp, în care reuşi a mobila scóla şi a o arangia cum se cuvine. Din grădina mărăcinóse făcu o grădină-model cu o pomărie esemplară. De odată şeful găsi, că acel învĕţător nu e bun acolo, şi-i spuse sĕ se gate de cale — la altă scólă. „Unde sunt transferat?“ întrebă învĕţătorul. — „Nu sciu.“ — „Este vacant postul din A, B, C, D? — Sunt vacante.“ — „E bine, dă-mĭ postul din C!“ — „Nu, acolo ai fost şi nu place ómenilor pĕrul mare, ce-l purtai pe atuncĭ. Voiŭ griji însă sĕ capeţĭ un post mai bun decât acesta.“ —

Se despart; şeful se duce mai încolo, ér dascalul îşĭ ia érăşĭ catrafusele şi se întórce la casa părintéscă. Norocul sĕu, că mai are casă părintéscă!

Acolo primesce dela numitul şef un decret, din care vede, că e denumit învĕţător definitiv în X. Se bucură bietul, că s'a aşeḑat pe grăunţe şi nu va mai âmbla, ca corturarii, dintr'un loc într'altul. Merge şi-şĭ ocupă postul, este îndestulit în fine cu sórtea

sa. Dar omul sĕ nu se prea încrédă. Nu preste mult écă îi vine dela şef o scrisóre, o poruncă. „Ai se ne trimiţĭ înapoi decretul definitiv, căcĭ după instituţiunile nóstre el nu-ţĭ compete, şi în locul lui se ţinĭ decretul provisor alăturat sub.“

Adecă învĕţătorul respectiv după un serviţ de 5—6 anĭ n'a meritat a fi denumit definitiv, precând alţii, tot după instituţiunile acelor scóle, au obţinut denumirea definitivă după un serviţ abia de 2—3 anĭ.

Aicĭ érăşĭ e dreptate. Adecă dreptate nu-i, dar pentru aceea învĕţătorul respectiv sĕ nu se supere din causa decretului; căcĭ în ochii şefului numit un decret definitiv nu are întru nimic mai mare valóre decât unul provisor, un învĕţător cu decret definitiv chiar aşa este transferat, degradat séu destituit, ca şi unul cu decret provisor séu ca şi când nu ar avé nicĭ un decret.

Au nu s'a înşelat aşadară respectivul séu respectivii, presupunênd, că superiorii vor posede în mĕsură cu mult mai potenţată cualităţile, ce se pretind dela învĕţătorĭ? Nu s'au amăgit a crede, că superiorii lor vor ţiné la dreptate, conscienţiositate şi morală? Ba s'au înşelat, şi încă amar.

Şi totuşĭ lumea nu prea reflectézĕ la abusurĭ ca cele espuse, — abusurĭ carĭ, între noi fie ḑis, nu sunt nicĭ de cât rarĭ.

Da, lumea pretinde dela învĕţătorĭ atâtea, încât bieţii de ei numai dacă vor lepĕda (ceea ce şi fac mulţĭ din ei) „tótă grija cea luméscă“, numai dacă vor sta ḑi şi nópte de studiu, numai dacă se vor mulţămi cu viptul lui Curiu Dentat şi cu îmbrăcămintea lui Esop, numai dacă vor răbda în tăcere insulte şi vorbe de rênd ca Mântuitorul lumei: numaĭ aşa dóră vor avé pace. — —

Şi nu e destul cu atâta. Bietul învĕţător, pre lângă ce are un salar cu atât mai modest, cu cât chiemarea sa este mai grea şi mai importantă, se vede avisat în multe locurĭ a vieţuí într'o locuinţă ca vai de ea, şi afară de acésta a mai tăia lemne, dacă nu şi pentru scólă, cel puţin pentru sine, a-şĭ face însuşĭ chartele geografice, bune rele, cum scie şi póte, căcĭ superiorii nu vor se înţelégă, că cu mâna gólă nicĭ învĕţătorul cel mai bun nu o póte

scóte la căpětâiŭ; și ce e mai mult: în multe locurĭ învĕțătorul tot bietul de el este silit a procura din salarul sĕu cel mare, — cărțĭ la scolarĭ și apoi a scóte prețul dela ei séu dela părinții lor când va puté și cum va puté, cu esecuție, ca și salarul, séu a ḑice: sĕ-mĭ fie poménă!

Nu voiŭ se ḑic, că tóte eforiile scolare se pórtă astfel; sunt și escepțiunĭ — onóre lor! Declar însă, că casurile împărtășite sunt purul adevĕr și așĭ puté cita nume, dar nu voiŭ, nu mĕ lasă — ce nu mĕ lasă? caracterul, omenia, inima și — temerea, că póte nicĭ atuncĭ nu mi-s'ar crede și tot eu așĭ fi cel condemnat. Așa e la noi: cei micĭ n'au drept și credință față de cei marĭ, marĭ. —

Da, nedreptățile, ce se fac unor învĕțătorĭ, în unele locurĭ, de cătră superiorii lor, sunt atât de bătătóre la ochĭ, încât nu e mirare, că tóte foile nóstre, în tóte vacațiunile sunt pline de concursurĭ și că sermanii învĕțătorĭ, gândindu-se serios la viitorul lor, părăsesc o chiemare atât de ingrată și fără scut și îmbrățișéză alte funcțiunĭ mai mulțămitóre.

De un timp în cóce superiorii nostri ne mai „poruncesc“ sĕ propunem și „lucrul de mână séu industria domestică“ (házi ipar). Bine, frumos și folositor; dar nu e la timp și începutul s'a făcut fără cap.

Sĕ nu fiu rĕu înțeles. Și eu țin, că cum nu ar fi bine, când tot Românul, pre lângă plugărie ar mai sci și altă meserie, séu dacă vreți, tóte meseriile din lume. Eu însu-mĭ m'așĭ bucura, când pre lângă dăscălie, m'așĭ mai pricepe și la o meserie óre-care, — nu ca sĕ-mĭ cârpocesc însu-mĭ ciobotele séu sĕ-mĭ cârpesc mânecele din cote; căcĭ ca învĕțător am destule nĕcasurĭ cu scóla, și afară de aceea eu unul țin la „împărțirea lucrului“, fiind că talentele universale sunt sĕmĕnate fórte rar, — ci pentru că atuncĭ póte nu așĭ tremura așa tare de — un decret provisor.

Dar dacă nu se póte, și dacă superiorii nostri au început lucrul dela códă, — eu nu port vina și nicĭ altul ca mine. Mintea sânĕtósă ne spune, că nime nu póte învĕța pre altul, ce însuși nu scie.

În seminare ne-am procopsit cu „dăscălia“. Dacă eşim în viéţă, mai pretinde popa‘sĕ-i cântăm şi lui un „Dómne miluesce-ne!“ séu „Cu sufletele drepţilor,“ séu „Isaica dănţuesce“ etc. Mai vin apoi ceialalţi superiorĭ şi cer pomărit. „Veḑĭ, dascale, de fă scólă de pomĭ, direge grădina!“ fără a ne întreba, dacă avem séu nu, aparatele necesare, dacă pământul grădinei e bun séu rĕu, etc. Tóte acestea sunt lucrurĭ secundare; capul lucrului este: fă, dascale, grădină de pomĭ! Nicĭ cu atâta nu este destul, acum ni-se mai cere — numai decât — industrie domestică.

Şi carĭ sunt temeiurile, pe carĭ se cere a se întroduce în scólă industria domestică?

Ântâiŭ: sĕ se mijlocéscă o variaţie potrivită între ocupaţiunile spirituale şi corporale. D'apoi că scolarii nostri, de ţeranĭ, sĕ împărtăşesc la tóte lucrurile de pe acasă şi de pe câmp, încât în privinţa acésta mai ântâiŭ am avé cuvênt a ne plânge de prea mult, decât de prea puţin, în ceea ce privesce lucrul corporal, mai considerând pre lângă acésta şi ocupaţiunile din grădina scólei, carĭ încă ne dau destul de lucru.

Adoua: talentele ascunse pentru o meserie órecare sĕ aibă ocasiune a se descoperi. Asta ar fi ceva; întrebăm însă: carĭ sunt ramurile industriei domestice, carĭ sĕ se înveţe în scóla poporală? A face perii, a lega cărţĭ, a împleti coşurĭ etc. Întreb: merită acestea, ca pentru ele sĕ negligem séu sĕ jignim scopul principal al scólei? Am învĕţat în seminar şi am cetit în manuale pedagogice, că scóla poporală este şi trebue sĕ fie un institut de cultură universală, chiemată adecă a înzestra pre elevii, ce o frecuentéză, cu tóte virtuţile şi cunoscinţele, de carĭ are neapĕrată lipsă tot natul din lume, fie el plugar, orĭ meseriaş, orĭ comerciant, orĭ deregător — tot atâta. Acest minim indispensabil se reduce la trei momente: inteligenţă luminată prin cunoscinţe elementare, simţimente nobilitate şi voie tare de a face bine şi a se feri de rĕu. Ce trece preste acest minim, cade în competinţa institutelor speciale, precum sunt institutele agronomice, comerciale, industriale etc. Unde am şi ajunge cu scóla poporală, când am vré sĕ întîmpinăm trebuinţele fie cărei

chiemări particulare? Plugarul ne-ar hăți în drépta, comerciantele în stânga, și așa fie care în partea sa.

De aicĭ se vede, că scóla poporală nu póte, și nicĭ că are lipsă a se îngriji de necesităţĭ speciale. Când un tiner întră în învĕţătură d. e. la un pantofar, maiestrul nu-l întrébă, dacă el scie se cóse o talpă séu se cioplésca un călcâiŭ — acestea le va învĕța dela dînsul — ci îl întrébă, cum am ḑis, dacă mintea sa este destul de luminată, simţimentul destul de nobilitat, voia destul de forte. —

De altmintrea feréscă-mĕ Dḑeu sĕ fiu eu singur în contra industriei domestice. Dacă se întroduce — în numele Domnului. Póte că superiorii nostri, stând sus, vĕd mai departe decât noi „dascalii.“ Una însă pretind, și cred a fi în drept sĕ pretind: ca lucrul sĕ se încépă cu cap. Superiorii nostri sĕ nu ne poruncéscă simplu: vedeţĭ și propuneţĭ industrie domestică! ci binevoiéscă a ne elabora un plan de învĕţĕmênt cum se cade, determinând și pentru acest obiect: timpul, procesul, metodul și mijlócele de învĕţĕmênt.

În special mi-așĭ permite a adresa superiorilor nostri următórele rugărĭ:

1. Când vin la esamene, sĕ se informeze mai de-aprópe: cum le stau scólele, care părţĭ reclamă reparaturĭ, ce recuisite lipsesc, câţĭ scolarĭ au lipsă de cărţĭ; sĕ se îngrijéscă de lemne de foc pe érnă și de un om anume, care sĕ le taie; sĕ vadă, dacă învĕţătorul are cu ce trăí și de nu, sĕ-i amelioreze salarul; căcĭ „vrednic este muncitorul de plata sa.“

2. Întorcêndu-se la reședinţă, sĕ nu uite de cele ce și-le-au notat pe hârtie la esamene, ci sĕ vadă a le duce la îndeplinire, până e timp.

3. Când se întroduce un nou obiect de învĕţĕmênt, sĕ dispună a se ţiné, în timpul feriilor, conferinţe séu cursurĭ suplementare, cu scop de a se iniţia învĕţătorii în tractarea obiectului respectiv, pe basa unui plan de învĕţĕmênt, elaborat a priori.

4. Preste tot, sĕ se înființeze odată reuniunile învĕţătorescĭ, de atâta folos pentru interesele scólelor și ale învĕţătorilor, grijind

însă tot odată, ca învĕţătorii sĕ priméscă o rebonificare încai în parte a speselor de călĕtorie; altmintrea vom începe a crede, că superiorii nostri trăgânézĕ înfiinţarea reuniunilor de frică, că învĕţătorii se vor scăpa în conferinţe a vorbi — adevĕrul.

5. Începêndu-se anul scolastic, superiorii nostri se binevoiéscă a nu ne lăsa se âmblăm dela Nan la Bran, când pentru copii absenţi, când pentru lemne, când pentru cărţi, când pentru salar şi câte de tóte, ci a ne fi mână de ajutor, cum cere binele scólei.

6. Învĕţătorii sĕ nu fie transferaţi în continuu, şi pentru tótă nimica, dela o scólă la alta, ca şi când i-ar alunga un vênt rĕu. Pomul resĕdit prea des nu póte prinde rădĕcini şi în fine piere. „Unde a greşit cine-va, acolo să şi espieze,“ ḑice sânta scriptură. Ér dacă transferarea este reclamată de interesele scólei, respectivul sĕ priméscă încai spesele de călĕtorie.

7. Când superiorii nostri descoper la un învĕţător vre-o eróre órecare — căcĭ veḑĭ Dómne, şi noi suntem ómenĭ greşiţĭ — binevoiéscă a ne mustra, cum ḑice tot sânta scriptură, ca creştinĭ, în ton omenesc, demn de anul mântuirii 1879, dar nu aşa cum se face, şi nu purtând pururea în gură — destituirea.

Este uşor a destituí pre un învĕţător şi a-i amărî ḑilele, greu însă a-l ţiné, a-l înălţa, a-l ferici. Învĕţătorii au lipsă de învĕţăturĭ şi poveţe, nu de şicane şi ameninţărĭ nesocotite. Învĕţătorii nu sunt recruţi, osândiţi sĕ tacă şi sĕ sufere până şi dela Ţiganul Tolpa din poveste, dacă e caporal. Poporul însuşĭ începe a vedé, că nu e bine aşa, că învĕţătorii nu merită tractarea, ce li-se face.

Aşĭ puté continua mai departe registrul nĕcasurilor nóstre, dar mĕ opresc de astă dată aicĭ. Casurile enumerate sunt de-ajuns spre a arăta, că ḑeu „multe sunt nĕcasurile — învĕţătorilor“. Fie, ca se putem adauge şi noi în curund cu cuvintele scripturei: „*dar din tóte îi va scăpa pre ei Domnul!*“

Unul pentru mulţi.

Copii care fumézĕ.

În minutul, când în tóte părţile nu s'aude vorbindu-se de cât de regenerarea şi formele indispensabile şi grabnice, ce trebuiesc aduse în obiceiurile şi moravurile societăţii, mi-se pare că cea d'ântâiŭ datorie a igieniştilor, precum şi a presei, trebue sĕ fie a combate prin orĭ ce mijlóce şi fără întârdiare obicĭnuinţele vătĕmătóre sânĕtăţii, care au luat în Franţia, de trei-decĭ de anĭ încóce, o desvoltare nepomenită.

Între aceste obicĭnuinţe, abusul de tutun trebue sĕ ocupe unul din cele d'ântâiŭ locurĭ. Acest subiect s'a tratat de fórte multe orĭ în timp de 15 anĭ, atât în presă, cât şi înaintea corpurilor de învĕţaţĭ; chiar eu am comunicat în mai multe rênduri Academiei de sciinţe şi Academiei de medicină resultatul cercetărilor mele asupra abusului de tutun; dar rĕul e atât de mare şi face progrese atât de însemnate, încât trebue se revin.

Partisanii tutunului îl găsesc nevătĕmător; după dînşii, el este un isvor preţios pentru repausul spiritului, este mângăierea supremă a celor mâhniţĭ. Protivnicii, din contră, îl învinovăţesc de tóte relele, ce apésă omenirea şi cer în contra lui legĭ de proscripţiune absolută.

Fără îndoiélă, în amêndouĕ taberele este esagerare; dar cu tóte acestea, este un punct al cestiunii, asupra căruia mai toţĭ, după noi, trebue sĕ fie d'acord: voiŭ sĕ vorbesc de efectele tutunului asupra copiilor.

Sunt aprópe 15 anĭ, de când am avut ocasiunea sĕ dau într'o provincie îngrijirĭ unui numer destul de mare de băiaţĭ, întrebuinţaţĭ la manufacturĭ, şi carĭ arătau semne de o mare alterare în sânge. Aste neorênduelĭ în economia animală mi-se păreau a fi efectele unei constituţiunĭ slabe, ale neîndestulării de nutriment, umedelii locuinţelor şi ale naturei chiar a muncii, de óră-ce acestĭ copii îşĭ petreceau o mare parte din viéţă în mijlocul emanaţiunilor nesânĕtóse de tot felul, în ateliere, unde se vestejesce, vai! din vêrsta cea mai fragedă, o parte din poporaţiunile nóstre.

Mĕ ocupam atuncĭ cu cercetarea influinţei tutunului asupra circulaţiunii, şi, căutând bolnavii de cercetat, fui isbit de numerul considerabil al copiilor de lucrătorĭ, dela 9 până la 15 anĭ, care

liniile, carĭ sunt asemenea departe una de alta, se numesc *paralele*. Repetiţiune! Unde aţĭ vĕḑut linii paralele? (în caetele de scris). Numiţĭ obiecte paralele! (fuşceii la scară, urmele rótelor dela car, şanţurile dela drum, uşorii la uşĭ şi ferestri, marginele la băncĭ etc.)

Acum sĕ vĕ desemn alte douĕ linii (înv. desémnă 2 linii, carĭ la un capĕt sunt mai aprópe de olaltă, decât la celalalt.) Ce socotiţĭ, sunt şi aceste paralele? Bine, nu; căcĭ în capĕtul acesta lungindu-le, (înv. marchézĕ lungirea prin puncte) ele s'ar împreuna aicĭ; ér lungindu-le la capĕtul estalalt, ele s'ar depărta tot mai mult de olaltă — vedeţĭ? (se marchézĕ şi aicĭ lungirea prin puncte). La capĕtul acesta, unde liniile convin séu se apropie, ele se numesc convergente (se scrie pe tablă); ér la capĕtul, unde se departă, se numesc divergente. Unde aţĭ vĕḑut linii convergente şi divergente? (marginile la dógele dela o găléţă séu dela o cadă, spiţele la rótă etc.) Desemnaţĭ: 10 părechĭ de linii paralele şi 5 părechĭ de linii convergente!

3. Resumare şi abstracţiune. Voi cunósceţĭ acum mai multe feluri de linii, o sĕ vĕd însă de le cunósceţĭ bine. Cum se nasce o linie dréptă? (când punctul se mişcă tot numai într'o direcţiune). Acum însă vĕ întreb: ce este o linie dréptă? (nu vor sci, căcĭ o definiţiune logică este pentru copiĭ mai grea decât una genetică). Vĕ voiŭ începe eu rĕspunsul: o linie dréptă este calea unui punct, carele . . . . ? (se mişcă numai într'o direcţiune). Repetiţiune! (Se póte desvolta şi definiţiunea: „o linie dréptă este calea cea mai scurtă între douĕ puncte," d. e. aşa: Se punem, că din satul nostru duc douĕ drumurĭ la satul vecin, unul este drept, celalalt face un ocol. Dacă acum ar pleca dela noi douĕ persóne deodată şi ar merge asemenea de iute: care din ele ar ajunge mai întâiŭ? Cum a fost calea lui în asemĕnare cu cecalaltă? etc. Pentru copii din scóla poporală definiţiunile aceste sunt destul de bune). — Cum se nasce o linie curbă? Şi ce este o linie curbă? (. . . . calea unui punct, care . . . . .) Repetiţiune! Ce este o linie micstă? Aşadară de câte feluri sunt liniile preste tot? (drepte, curbe, micste). Dar şi liniile drepte încă sunt de mai multe feluri. De câte feluri sunt liniile drepte după direcţiunea lor? (verticale séu perpendiculare, orizontale şi pieḑişe). Ce este linia verticală? (... carea fuge din sus drept în jos). Ce este o linie orizontală? Ce este o linie pieḑişă?

Cum se împart însă liniile drepte după posiţia lor? (paralele şi convergente séu divergente). Ce sunt linii paralele? Ce sunt linii convergente? divergente? Câte linii trebue sĕ fie, ca sĕ putem vorbi de linii paralele? convergente? etc.

4. Aplicărĭ. Respundeţĭ în scris la următórele întrebărĭ: Ce linii înfăţişézĕ marginile séu dungile unei mese în 4 cornurĭ? Ce linii repre-

sintă dungile piciórelor unei mese? La o scară, care părți represintă linii paralele? Când stă scara pieḑiș, când orizontal? Póte-se pune scara și vertical? etc.

Notă. De aicĭ încolo nu voiŭ continua lecțiunile din geometrie în ordine sistematică, și anume din următórele motive:

1. Lecțiunile practice din orĭ care materie nu se pot propune dóră nicĭ într'o scólă așa, cum sunt compuse, ci în unele scóle vor trebuí a se mai reduce, în altele a se mai amplifica, după gradul de desvoltare al scolarilor.

2. Lecțiunile practice sunt pentru învĕțătorĭ o perină de comodisare. Tot învĕțătorul sĕ se nevoiéscă a-și compune însuși lecțiunile delipsă; numai așa va lucra cu consciință și-și va puté însuși o pracsă sânĕtósă, basată pe o teorie solidă.

3. Dacă foile pedagogice aduc și lecțiunĭ practice din diversele discipline scolare, scopul lor este, de a arăta învĕțătorilor cu mai puțină pracsă, cum se urmeze și ei la compunerea lecțiunilor.

4. Se nu crédă nicĭ un învĕțător, că din lecțiunile practice își va însuși tot odată și sciința necesară din materia cutare; acésta trebue sĕ o aibă de mai înainte și în mĕsură mai mare, decum se cere pentru scolarĭ, ca astfel se o pótă propune mai liber și mai convingător. Cine posede o sciință numai pe jumĕtate, nu va puté se propună din ea decât un pătrar. L.

Din computul cu frângerĭ vulgare.

De prof. **V. Gr. Borgovan.**

(Urmare).

Cele patru specii.

1. Adaogerea: *a)* aplicată. Un neguțător face la capĕtul anului următorul cont: pentru A 23 fl. 24 cr., pentru B $25^1/_5$ fl., pentru C 33 fl. 39 cr., pentru D $27^2/_5$ fl., pentru E 47 fl. 56 cr., pentru F $55^3/_5$ fl., pentru G $16^4/_5$ fl.; cât de mare e suma?

Adaogerea: *b)* curată. $12^1/_5 + 26^3/_5 + 9^2/_5$? $87^2/_5 + 21^3/_5 + 39^1/_5$? $508^4/_5 + 612^1/_5$?

2. Subtragerea: *a)* aplicată. Un părinte murind lasă ambilor sĕi fii — un fiu și o fică — o ereditate de 3600 fl. Fiiul capetă 1954 fl.; cât fica?

Subtragerea: *b)* curată. Sĕ se subtragă din sumele temelor de sub 1) b) posițiunile (adenḑii) singuratice una după alta, până ce va remâné 0!

3. Înmulțirea: *a)* aplicată. Un zidar câștigă pre di $2^3/_5$ fl., și consumă $1^2/_5$ fl.; cât câștigă: *a)* într'o săptămână? *b)* într'o lună? *c)* într'un an? — cât consumă în timpul acesta? Care e venitul curat? (Esemplul se va desface în singuratecele teme, din care se compune și se vor resolvi pe rênd).

Înmulțirea: *b)* curată. Cât face și ce însémnă $^1/_5 \times 10$, 20, 30, 48, 95, 100? $^2/_5 \times 13$, 33, 70, 90, 100? $(3^1/_5 + 4^2/_5 + 5^3/_5) \times 5$? $(8 \times 3^1/_5) + (15 \times 4^2/_5)$? $(5 \times 3^4/_5) - (7 \times 2^1/_5)$? $[(7 \times 9^2/_5) + (8 \times 15^3/_{15})] - (9 \times 8^4/_5)$?

4. Împărțirea: *a)* aplicată. Un speculant de bucate cumpĕră grâu de $44^4/_5$ fl. — Hl. cu $5^3/_5$ fl.; câți Hl. a cumpĕrat? La tot Hl. câștigă $^2/_5$ fl.; cât de mare e întreg câștigul? (Analisa reală despre deosebitele întreprinderĭ — speculanți etc. v. „Met. Comp.“ pag. 7—8!

Împărțirea: *b)* curată. De câte orĭ se cuprinde $^1/_5$ în 25, 45, 57, 68? 72: $2^2/_5$? 120: $3^3/_5$? 216: $4^4/_5$?

Teme mestecate.

Din care numĕr este $^1/_5$ a cincea parte? 1 e suma căror 5 sumanḑĭ? Care e diferința între 1 și $^1/_5$? Car între 1 și $^3/_5$? Cu cât e mai mare 1 decât $^5/_5$? Dar decât $^4/_5$? Așa dară ce e mai mult: 1 séu $^5/_5$? $^4/_5$ séu 1? Prin urmare diferința între acești numerĭ? Cât trebue sĕ luăm din $24^3/_5$, ca se ne remână $12^1/_5$? Dar ca se ne remână $10^4/_5$? Carĭ trei numerĭ dau suma de $73^4/_5$? Carĭ doi numerĭ dau diferință $49^1/_5$? Care e subtrahendul dela minuendul 90 și diferința $74^2/_5$? — De câte orĭ trebue se luăm $^1/_5$, ca se facă 1? De câte orĭ $5^2/_5$, ca se fie 27? $73^4/_5$ e triplul cărui numĕr? $2^1/_5$ e $^1/_5$ din care numĕr? Cu cât e mai mare productul numerilor $2^1/_5$ și 5 decât $^1/_5$ din 11? etc.

Jumĕtăți, cincimĭ, ḑecimĭ.

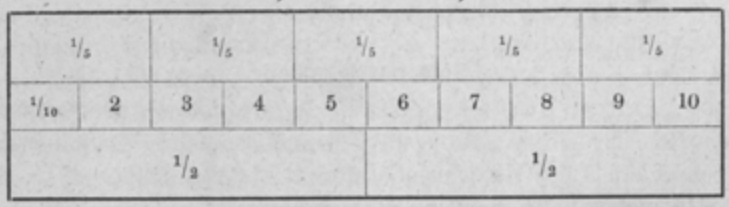

Linia cd e împărțită în $^2/_2$; fie care jumĕtate e considerată ca un întreg de sine stătător și împărțită în 5 părți egale, prin urmare întrégă linia cd în 10 părți egale — $^{10}/_{10}$; o atare parte se numesce o ḑecime ($^1/_{10}$); $^5/_{10} = ^1/_2$; $^{10}/_{10}$ $^2/_2$ 1.

Împărțind un întreg (d. e. linia a-b) în 5 părți egale și fie care cincime érăși în 2 părți egale, căpĕtăm, ca și mai sus, tot: $^{10}/_{10}$;

$^5/_{10} = {}^1/_2$; $^{10}/_{10} = {}^5/_5 = {}^2/_2 = 1$; apoi $^1/_2 = {}^5/_{10}$; $^1/_5\ {}^2/_{10}$. De aci vedem, că: jumĕtăţi şi cincimi convin în ḑecimi.

Cum vom căpĕta $^3/_{10}$, $^4/_{10}$, $^6/_{10}$, $^7/_{10}$, $^8/_{10}$, $^9/_{10}$? Cum mai potem scrie acestea frângeri?

1. Câte ḑeçimi fac 2, 5, 7, 10, 35, 46, 80, 100, 500?

2. Prefaceţi în frângeri curate următorii numeri mestecaţi: $5^1/_{10}$, $8^2/_{10}$, $15^3/_{10}$, $20^4/_{10}$, $55^5/_{10}$, $100^6/_{10}$, $240^4/_{10}$, $555^8/_{10}$, $999^9/_{10}$!

Notă. Prefacerea séu schimbarea numerilor mestecaţi în frângeri curate se numesce şi „indreptarea“ numerilor mestecaţi. — Aicĭ se pot repeţi cele învĕţate, precum: Carĭ numeri se numesc mestecaţi? Cum se preface un numĕr mestecat în frângere curată? Mai cum încă? (v. „Scóla Rom.“ a. III, pag. 76, pct. 2!)

3. Câţi întregi şi câte ḑecimi fac: $^{14}/_{10}$, $^{58}/_{10}$, $^{100}/_{10}$, $^{125}/_{10}$, $^2/_5$ $^{18}/_5$, $^{49}/_5$, $^3/_2$, $^{15}/_2$?

Repetiţiune: Cum se numesc frângerile, cari conţin un întreg séu mai mult de un întreg? Cum cele ce conţin numai una séu mai multe părţi — dar nu tóte dintr'un întreg? Pre ce se cunosc frângerile proprie? Pre ce cele improprie? Cum putem afla întregi din frângerile improprie. (v. loc. cit. punct. 3!)

4. Cât face $^1/_2 + {}^1/_5$? $^1/_2 + {}^2/_5$? $^1/_2 + {}^3/_5$? $^1/_2 + {}^4/_5$? — $^1/_2 + {}^1/_{10}$? — $^1/_2 + {}^3/_{10}$? — $^2/_2 + {}^9/_{10}$? — $^1/_5 + {}^1/_2$? — $^2/_5 + {}^1/_2 + {}^1/_{10}$? $^4/_5 + {}^1/_2 + {}^7/_{10}$? — $^9/_{10} + {}^3/_5 + {}^1/_2$? — $^1/_5 + {}^9/_{10} + {}^1/_2$?

5. Cât remâne subtrăgênd: $^1/_2 — {}^1/_5$? $^1/_2 — {}^2/_5$? $^1/_2 — {}^1/_{10}$? — $^4/_5 — {}^1/_2$? $^4/_5 — {}^1/_{10}$? $^4/_5 — {}^7/_{10}$? $^9/_{10} — {}^1/_2$? $^9/_{10} — {}^1/_5$ $^8/_{10} — {}^2/_5$? $^9/_{10} — {}^4/_5$?

6. Ce însémnă şi cât face: $^1/_2 \times {}^1/_5$, adecă jumĕtate din $^1/_5$? (v. „Scóla Rom.“ a. III. pag. 76, p. 1!) $^1/_5 \times {}^1/_2$? $^2/_5 \times {}^1/_2$? $^1/_2 \times {}^3/_5$? $^1/_2 \times {}^4/_5$? $^4/_5 \times {}^1/_2$?

7. Ce însémnă şi cât face: $^1/_2 : {}^1/_5$ adecă de câte orĭ se cuprinde $^1/_5$ în $^1/_2$? séu de câte orĭ se cuprinde $^2/_{10}$ în $^5/_{10}$? (v. locul cit. sub 6!) $^1/_2 : {}^3/_5$? $^1/_2 : {}^4/_5$? $^1/_5 : {}^1/_2$? $^3/_5 : {}^1/_2$? $^4/_5 : {}^1/_2$?

Cele patru specii.

1. Adaugerea *a)* aplicată. A. are dela B. pretensiunile următóre: $28^3/_5$ fl. + $54^5/_{10}$ fl. + $99^1/_2$ fl., cât la olaltă? Dacă moşia unui ţeran constă din $19^1/_2$ Ha pămênt arător, $10^4/_5$ Ha fênaţ, $2^9/_{10}$ Ha vii şi $5^3/_5$ Ha pădure; cât de mare e moşia aceea?

b) Adaugerea curată. $144^1/_2 + 225^2/_5 + 336^7/_{10}$? $412^1/_2 + 513^1/_{10} + 163^1/_2$? $100^5/_{10} + 120^1/_2 + 300^3/_5$?

2. Subtragerea *a)* aplicată. Un debitor solvesce din o datorie de 2880 fl. la termine deosebite următórele posiţiuni: $250^1/_2$ fl., $500^4/_5$ fl., $854^7/_{10}$ fl.. $100^1/_2$ fl.; cât mai remase dator? — Un neguţător de bucate vinde din magazinul sĕu odată $118^1/_5$ Hl grâu, de altă dată

$240^{9}/_{10}$ Hl şi érăşi de altă dată $679^{1}/_{2}$ Hl. Dacă cătăţimea grâului a fost 1450 Hl, cât a remas nevêndut?

b) Subtragerea curată. $65^{3}/_{10} - 16^{1}/_{2} - 12^{4}/_{5} - 19^{7}/_{10}$? — $[80^{1}/_{2} + 120^{3}/_{5} + 518^{3}/_{10}] - 318^{8}/_{10}$? — $[300^{2}/_{10} + 19 + 280^{4}/_{5}] - [200 + 99^{9}/_{10} + 118^{1}/_{2}]$?

Sĕ se facă proba tuturor temelor de sub Nr. 1, b), subtragêndu-se din fie-care sumă succesive fie-care adend! — Sĕ se facă proba tuturor temelor de sub Nr. 2, p. b)!

3. Înmulţirea *a)* aplicată. Un amploiat are o soluţiune anuală de 1800 fl.; dacă spesesce pe ḑi $3^{2}/_{5}$ fl., cât îi mai remâne? (1 an = 365 ḑile). Un capitalist împrumută lui A. 1520 fl. cu 5% pe $2^{1}/_{2}$ anĭ, cât va trebuí sĕ solvéscă A. după timpul acesta? Cine-va capĕtă pe an $20^{4}/_{10}$ fl. interese după un capital împrumutat cu $5^{1}/_{2}$%, cât de mare e capitalul? (v. „Met. Comp.“ pag. 6, 85, 86!)

b) Înmulţirea curată. Cât face $2 \times 8^{1}/_{2}$? — $3 \times 28^{2}/_{5}$? — $15 \times 25^{7}/_{10}$? — Cât face şi însémnă $^{1}/_{2} \times 17$? — $^{3}/_{5} \times 20$? — $2^{4}/_{5} \times 5$? — $9^{9}/_{10} \times 90$? — Cât face $1^{1}/_{2} \times 2^{1}/_{5}$? — $15^{4}/_{5} \times 16^{1}/_{2}$? Resolvirea acestei teme:

$$\begin{array}{l} 15 \times 16 = 240 \\ 15 \times {}^{1}/_{2} = 7^{1}/_{2} \\ {}^{4}/_{5} \times 16 = 12^{4}/_{5} \\ {}^{4}/_{5} \times {}^{1}/_{2} = {}^{4}/_{10} \\ \hline 260^{7}/_{10} \end{array}$$

$1^{1}/_{2} \times 4^{4}/_{5}$? Resolvirea: $1^{1}/_{2} = {}^{3}/_{2}$; $4^{4}/_{5} = {}^{24}/_{5}$, ergo: ${}^{3}/_{2} \times {}^{24}/_{5}$, adecă jumĕtate din ${}^{24}/_{5}$ sĕ se ia de 3 orĭ: ${}^{1}/_{2} \times {}^{24}/_{5} = {}^{12}/_{5} = 2^{2}/_{5} \times 3 + 7^{1}/_{5}$.

4. Împărţirea *a)* aplicată. Din o sumă de 720 fl. se împărtĕşesc 3 persóne (pre carĭ sĕ le numim: A, B, C,) şi anume aşa, că A capĕtă $^{1}/_{2}$, B $^{1}/_{10}$ şi C $^{2}/_{5}$ din suma aceea; cât se vine pe fie care? — Un neguţător vêndu din marfa sa $^{1}/_{2}$ şi $^{2}/_{5}$, şi-i mai remase 67 Chg; câtă marfă avu la început? — Un binefăcător dă spre scopurĭ filantropice 1000 fl. şi anume pe séma s. bisericĭ $^{1}/_{2}$, pe a scólei $^{2}/_{5}$, ér restul pe a seracilor din comuna sa natală; cât se vine pe fie care parte? (Analisă reală: scop filantropic).

b) Împărţirea curată, $6 : {}^{2}/_{10}$? $2 : {}^{3}/_{10}$? $2^{1}/_{2} : {}^{3}/_{5}$? $8^{3}/_{5} : {}^{2}/_{10}$? $11^{1}/_{2} : 1^{2}/_{5}$? $58^{3}/_{5} : 7^{1}/_{2}$? Resolvirea acestei teme: $58^{3}/_{5} = {}^{293}/_{5}$; $7^{1}/_{2} = {}^{15}/_{2}$, ergo: ${}^{293}/_{5} : {}^{15}/_{2} = {}^{586}/_{10} : {}^{75}/_{10} = 586 : 75 = 7^{61}/_{75}$. — $7^{1}/_{2} : 1^{1}/_{5}$? Resolvirea: $7^{1}/_{2} = {}^{15}/_{2}$, $1^{1}/_{5} = {}^{6}/_{5}$, ergo: ${}^{15}/_{3} : {}^{6}/_{5} = {}^{75}/_{10} : {}^{12}/_{10} = 75 : 12 = 6^{3}/_{12} = 6^{1}/_{4}$.

Notă. Că temele mai grele, carĭ nu se vor puté resolvi de rost, vor trebuí resolvite în scris, e un lucru, ce de sine se înţelege. (Va urmá).

Tractarea practică a unor bucăți de lectură.

I.

Sórele și vêntul.

(Fine).

7. Deprinderĭ ortografice. Bucata presentă póte servi ca basă pentru mai multe deprinderĭ ortografice, d. e. pentru scrierea lui ḍ (limpeḍi), ș (dînșiĭ), ó (sórele), é (privéscă), ă și ĕ (căldură dela cald, vĕrsare dela verși, călĕtor dela cale) etc. Care din deprinderile acestea sĕ se tracteze la piesa presentă — tóte? séu numai una? și care anume? acésta depinde dela planul de învĕțămênt. Fie care învĕțător adecă își compune și pentru deprinderile ortografice un plan de învĕțămênt cât se póte mai specificat, pre care îl consultă pas de pas. În posesiunea acestui plan, ajungênd a tracta bucata de sus, el se va întreba: Carĭ sunt casurile ortografice, ce s'ar puté tracta la bucata presentă? Carĭ din ele s'au tractat deja la bucățile de mai înainte? Care este la rênd a se tracta aicĭ? Cum se póte tracta mai bine casul respectiv? Ér de cum-va casurile ortografice din bucata acésta s'ar fi tractat deja tóte la bucățile de mai înainte, lucrul învĕțătorului va fi acum a le repeți. D. e. Pentru ce „sóre“ se scrie cu ó? (sorĭ). Pentru ce „privéscă cu é? (privescĭ.) Pentru ce sunetul z din cuvêntul „limpeḍi“ se scrie cu ḍ? (limpede) etc.

Noi ne vom ocupa aicĭ cu scrierea sunetului ó, vrênd prin acésta a arăta învĕțătorilor nostri, cum o regulă ortografică póte fi obiect de tractare în dóuĕ clase următóre

Mai întâiŭ însă se ne esplicăm, pentru ce noi scriem cuvêntul acesta cu *ó* și nu cu *oa*.

Cei-ce scriu oa, ḍic:

1. așa e scris și în cărțile bisericescĭ, tipărite cu caractere ciriliane;

2. este mai ușor a scrie un a în rênd, decât a pune un accent deasupra lui o.

Precum se vede, motivele acestea nu au întru nimic cu natura lucrului, ci unul este luat din istorie, celalalt din oportunitate.

Cei-ce scriu însă ó, argumentéză astfel:

1. Sunetul ó se derivă din o, și apoi este un principiu general în limba nóstră a scrie sunetele derivate cu litera sunetului original; pentru ce sĕ se facă escepțiune cu ó?

2. Românul pronuncie sunetul acesta mai mult ca vocală simplă decât ca diftong d. e. póme; numai străiniĭ, carĭ nu sciu românesce, și cu deosebire Nemțiĭ, pronuncie lat — poame.

Aceste sunt motive luate din însaşĭ firea limbei românescĭ, şi de aceea scriem şi noi ó, nu oa.

Tractarea însaşĭ se reduce la următórele două momente:

1. Sunetul ó se scrie cu ó, pentru că se derivă din o.

2. Derivarea se face, de câte orĭ o stă sub accent şi în silabă mai apópe urméză un ă séu e.

Partea primă, ca mai uşóră, a fost obiect de tractare deja în clasa elementară (a se vedé noul meu Abcdar pag. 17, ér tractarea practică în „Scóla Română“ din anul 1876, pag. 77); prin urmare partea acésta nu se propune din nou, ci numai se esaminéză în modul arătat mai sus. Partea a doua, fiind mai grea, se amână pentru clasa procsimă, unde tractarea ei se póte face în modul următor:

Aşadară pentru ce scriem sunetul ó cu litera ó? (pentru că se derivă dela o). Aşa este; se vedem acum, când se face derivarea. Sĕ ne uităm la esemplele următóre:

mort, mórtă, mórte, mormênt.

Cetesce cuvêntul prim (mort). De câte silabe este? (una). Care este vocala cuvêntului? Bine, o curat. Cetesce cuventul al doile! (mórtă). De câte silabe este? (de două). Care este silaba primă? (mór). Care a doua? (tă). Care din silabe sĕ cetesce mai apĕsat? (mór). Va se ḑică, silaba „mór“ stă sub accent. Care e vocala din ea? (ó). Aşadară o s'a schimbat în ó. Care vocală urméză în silaba adouà? (ă). Însemnaţi-vă acesta: ó din silaba primă stă sub accent, şi în silaba a doua urméză un ă. —

Cetesce cuvêntul al treile! De câte silabe este? Care stă sub accent? Care este vocala din silaba primă? Care din silaba următóre? Aşadară şi aicĭ o din silaba primă stă sub accent, ér în silaba adouă urméză un e. Mai înainte a urmat după o un ă, aici urméză e. — Cetesce cuventul al patrule! (mormênt). Din câte silabe se compune? (2) Care din ele stă sub accent? (a doua: mênt). Care e vocala din silaba primă? Dar din a doua? Va se ḑică, o din silaba primă nu mai stă sub accent, şi în silaba a doua nu urméză nicĭ ă nicĭ e, ci altă vocală.

Aşa mai tracţéză învĕţătorul cuvintele:

port, pórtă, pórte, portiţă,
gol, gólă, góle, golit,

şi apoi deduce regula:

Derivarea lui ó din o se face, de câte orĭ o stă sub accent şi în silaba mai aprópe urméză un ă séu e.

Repetiţiune! Deprindere!

8. Deprinderĭ gramaticale. Bucata acésta se potrivesce fórte bine pentru a esplica scolarilor, că sunt verbe transitive, intran-

sitive şi reflecsive. Cum se face acésta? Scolariĭ sciu deja de mai înainte: definiţiunea, numerul şi persóna verbului. Învĕţătorul continuă aşa:

În ora trecută am vorbit despre verbe; ce numim verbe? (nume pentru activităţi séu lucrărĭ, séu: vorbe, carĭ arată o activitate séu lucrare.) Astădĭ ne vom uita mai de-aprópe la activitatea verbului, sĕ vedem: de câte felurĭ este? Sĕ luăm esemple!

Sórele învinge pre călĕtor.
Sórele varsă căldură.
Vêntul suflă.
Vêntul turbă.
Călĕtorul se desbracă.
Călĕtorul se odihnesce.

Cetesce propoşiţiunea primă! Care este subiectul? (sórele). Care predicatul? (învinge). Ce vorbă e predicatul? (verb). Pentru ce? (arată o lucrare). Băgaţĭ de sémă: când s'ar ḑice numai „sórele învinge“, înţelesul nu ar fi deplin, ne vine îndată a întreba: pre cine învinge? Pre cine învinge sórele în bucata nóstră? [pre călĕtor]. Vedeţi, aicĭ activitatea verbului trece dela subiect asupra altei fiinţe, asupra călĕtorului.

Cetesce propoşiţiunea următóre! Care e subiectul? Dar predicatul? Ce vorbă e predicatul? Pentru ce? Ce varsă sórele? Aşadară şi aicĭ activitatea verbului trece dela subiect la alt lucru, la căldură. În propoşiţiunea primă activitatea a trecut asupra unei fiinţe însufleţite, asupra unei persóne; de aceea ne-am întrebat: pre cine învinge? Aicĭ activitatea trece la un lucru nesufleţit; de aceea ne întrebăm: *ce* varsă?

Însemnaţivĕ: fiinţa séu lucrul, la care trece activitatea subiectului, se numesce *obiect*. Repetiţiune! Aşadară în aceste două propoşiţiunĭ activitatea verbului trece dela subiect la obiect.

Cetesce acum următórele două propoşiţiunĭ! Care este subiectul? [vêntul]. Carĭ sunt predicatele? [suflă, turbă]. Ce vorbe sunt predicatele acestea? [verbe]. Trece activitatea acestora dela subiect asupra vre unui obiect? [nu]. Bine, nu trece, ci se mărginesce pre lângă subiect. Va se ḑică, sunt verbe, a căror activitate trece dela subiect asupra unui obiect, şi sunt verbe, a căror activitate se mărginesce pre lângă subiect.

Însemnaţi-vĕ: Verbele, a căror activitate trece dela subiect asupra unui obiect, se numesc *transitive*. Verbele, a căror activitate se mărginesce pre lângă subiect, se numesc *intransitive*. (Nouĕle numirĭ se scriu pe tablă). Repetiţiune!

Cetiţĭ acum cele din urmă două propoşiţiunĭ! Care este subiectul? (călĕtorul). Carĭ sunt predicatele? [se desbracă, se odihnesce]. Sĕ facem puţină schimbare; se ḑicem, că prima propoşiţiune este:

călĕtorul desbracă.

Are propositiunea acésta înțeles deplin? [nu]. Bine, nu are; și aicĭ ne vine a ne întreba: pre cine desbracă? Și pre cine desbracă călĕtorul? [pre sine însușĭ]. Adecă: călĕtorul desbracă — călĕtorul. Dar nu se ḑice așa, ci: călĕtorul *se* desuracă. Va se ḑică, aicĭ activitatea verbului se întórce érăși asupra subiectului. Însemnați-vĕ: Verbele, a căror activitate se întórce érăși asupra subiectului, se numesc *reflecsive*. [se scrie]. Repetițiune!

Așadară de câte felurĭ sunt verbele în ceea ce privesce activitatea lor? [transitive, intransitive, reflecsive]. Se căutăm acum pe rênd tóte verbele din bucata nóstră și se vedem, cum e fie care cu privire la actiritatea sa. [După analisă:] Temă: Scrieți pe tăbliță tóte verbele din bucata „Sórele și vêntul,“ și adecă întâiŭ verbele transitive, apoi verbele intransitive, în urmă verbele reflecsive!

9. Deprinderĭ stilistice. Se pot face următórele imitațiunĭ:

a) Un misionar și un oficier se certau între sine, care din ei va sili mai întâiŭ pre un sĕlbatec a eși din coliba sa, în carea se închisese din aintea lor. Mijlócele de carĭ se folosesce fie care.

b) Doi Domnitorĭ se disputau între sine, cum se póte susținé mai sigur pacea între ómenĭ. Unul: prin baionete, tunurĭ, ostașĭ: celalalt prin dreptate, iubire, blândețe.

3. Doi călĕtorĭ întimpină în cale mai multe persóne, carĭ se certau. Ambii își propun a face între ei pace, unul înjurând și restindu-se, celalalt încercându-se a-i convinge cu buna [Mateiŭ 5, 5].

4. Un econom are un servitor. Economul este rânzos și înjură, servitorul se face cerbicos și mânios. Alungat din serviț, servitorul nimerésce la un stăpân bun și blând, și devine omul cel mai de trébă.

Grădinele de copii și învĕțămêntul întuitiv apreciate de un Frances.

După nefericitul resboiŭ din 1870 națiunea francesă s'a pus din tóte puterile pe lucru, ca sĕ-și vindece, cât mai iute, ranele, ce i-le înfipse dușmanul nemilos. Mulți din bărbații ei cei mai învĕțați cercetară Germania și cu deosebire Prusia, pentru a descoperi condițiunile ei de putere. Între acestia este și Tissot, carele întorcêndu-se acasă, publică un op: „Din imperiul miliardelor,“ în urma căruia Nemții se grăbiră a-l declara de cel mai mare germanofag, din causă că nicĭ o instituțiune din „imperiul miliardelor“ n'a scăpat sĕ nu fie condamnată séu batjocorită de publicistul frances. Escepțiune fac singur numai „grădi-

nele de copii“ și „învețământul intuitiv“, asupra cărora Tissot se esprimă în terminii următorĭ:

„Schița acésta ar fi prea incompletă, când aș întrelăsa a conduce pre lector într'o „grădină de copii“. În Berlin sunt 35 grădine de copii, din carĭ 7 se întrețin de cătra „Reuniunea dómnelor din Berlin“, 8 de cătră „Reuniunea pentru educațiunea familiei“, 4 de cătră reuniunĭ cercuale și 16 de cătră privațĭ. Astfel vorba este numai de a face o alegere nimerită. Dacă vĕ este cu plăcere, vom merge într'un cuartir poporal, în strada Sofiei Nr. 15. Caută sĕ luăm o birjă, ca sĕ nu ne rătăcim în labirintul stradelor din suburbiele Berlinului.

De „sub tei“ o apucăm în stânga. Trecem pre la sinagogă, unicul edificiu bisericesc din capitala Cesarului, care e demn de numirea acésta. Cupolele în forma cepelor, înfrumsețate cu vergĭ aurite, au un aspect particular sub acest cer sur și înnorat.

Trecem rîul Spree pe un pod rĕu de lemn și întrăm într'o stradă lungă, murdară, rĕu pardosită și puturósă. Copiĭ, pe jumĕtate golĭ, sbrotocesc cu grămada în apa restocită, ce se scură de-alungul trotoarului, În ferestri atêrnă haine sdrențóse, pentru a se usca la sóre. Prin ferestrile celarelor observăm fețele unor muierĭ palide și bolnăvicióse, ocupate cu lucrurĭ grele. Paturile sunt îndesuite, încât abia mai este loc pentru o masă și un scaun.

Strada nu mai are sfîrșit, și aceeașĭ privelisce ni-se presintă cale de un Chilometru. În urmă birja se opresce înaintea unei case, în curtea căreia se află o bererie. În drépta vedem inscripțiunea: „Grădină-de-copii.“

Batem la ușă. O jună damă ne deschide și ne introduce fără nicĭ o formalitate. Instrucțiunea se începuse deja; ea ține dela 9 ore până la amédĭ, și dela o oră până la 4 ore după amédĭ.

Copilele și copiĭ șed într'un semicerc, la mese scunde, în positurĭ, carĭ ar face unui pictor multă plăcere. Toțĭ sunt bine nutrițĭ și curațĭ; cu tóte acestea nicĭ în mișcările și nicĭ în privirile lor nu se vede vivacitatea și mândria francesă.

„Astădĭ mĕ suplinesce institutórea secundară“, ne dise conducătórea; „pătimesc de grumazĭ, scusați-mĕ, dacă nu vĕ pot arăta și esplica eu însa-mĭ scóla“.

Vedem o jună fată, cu maniere destinse, modestă și complesantă, în etate cam de 18—20 anĭ, stând în mijlocul odăii și ținênd în mână un buchet de florĭ.

„Ce țin eu în mână?“ întrebă dînsa pre blondinii ei auditorĭ.

— „Un buchet de florĭ“, respunseră micuții în chor.

După aceea suplinitórea scóse din buchet o singură flóre și arătându-o micuților, îi întrebă:

„Cunósceți voi flórea acésta?“

— „Acésta este o steluță! — o garófă! — un tulipan!“ respunseră cu zel treidecĭ de guriță.

„Nu-i adevĕrat. Respunde tu Ioane.“

— „Acésta este o nalbă.“

„Bine, este o nalbă. Uitați-vĕ bine la dînsa, ca se o cunósceți și de altă dată. Acum repetați cu toții împreună numele acestei florĭ!“

— „Acésta este o nalbă!“ strigară unisono 40 de elevĭ.

Tóte florile din buchet au fost tractate în modul acesta, și fiind că esercițiile nu țin nicĭ când mai mult de 20 minute, suplinitórea întonă după aceea un cântec.

Era o bucurie a vedé pre acestĭ copii plinĭ de viață imitând cu o seriositate comică sburatul paserilor. Bătênd din mânuțe, ei repetau: „Paserea sbóră — sbóră în sus — și cântă!“ În sensul metodului lui Fröbel, cantul este tot odată o deprindere gimnastică; căcĭ după sburatul paserilor micuții au imitat tot astfel: soldatul luptător, calul ce galopézĕ, pantofarul ce cósă o talpă, ceea ce era în acelaș timp o deprindere a memoriei și un mijloc pentru cultivarea simțimentului. Unele din poesii se referesc la o sentință morală séu la un cuget religios, care străbătênd în inima copilului, face a încolți aicĭ semênța virtuții.

După aceea clasa s'a despărțit în două grupe, punêndu-se cei mai mărișorĭ de o parte, cei mai micuțĭ de ceealaltă parte. Acestia primiră bande de hârtie de colorĭ diverse, pentru a împleti și îngrădi din ele o figură geometrică. Cei mai mărișorĭ însă primiră câte un bĕț supțire.

„Cum veți face din bețele vóstre un drapel (flamură, stindard)?“ întrebă suplinitórea.

— „Vom cóse de ele o bucată de materie de mĕtasă cu vulturul imperial.“

„Plecați drapelul!“

Cincĭ-spre-dece mânuțe albe se rădicară și plecară drapelul cu un aer de învingere.

„Cu ce scriem?“

— „Cu condeiul — așa!“ respunseră micuții, mișcând bețele întocmai ca condeiul la scris.

„Cui scriem?“

— „Tatii și mamii.“

„Când le scriem?“

— „Le scriem la diua nascerii.“

„Și când mama este duse departe, ce îi scriem?“

— „Sĕ se reîntórcă îngrabă şi sĕ ne aducă ceva.“

Copii se împărtăşiau cu mult interes la convorbirile acestea, carĭ sunt de natură a le desvolta inteligenţa, fără a o obosi prea tare. Ele au în acelaşĭ timp de scop a rectifica pronunciarea defectuósă, transmisă dela mame la copii.

Suplinitórea distribuí acum mai multe blocurĭ, cu ajutorul cărora elevii construiră o casă cu părieţĭ şi acoperiş.

„Care este acoperişul?“ întrebă institutórea.

— „Acesta!“

„Ce lipsesce la el?“

— „Hornul!“

„Pentru ce este hornul?“

— „Ca se ésă fumul prin el!“

„Cine curăţesce hornul?“ etc. etc.

Întrebările şi respunsurile se urmară în aceeaşĭ ordine dela acoperiş până jos la celar.

Écă ce numesce Fröbel „învăţământ intuitiv!“ N'avem decât a urma curiositatea copilului, pentru a-l învĕţa o mulţime de lucrurĭ, pre carĭ nu le cunósce încă, séu despre carĭ are o idee falsă séu incompletă; în chipul acesta copilul se deprinde pe nesimţite a deosebi şi a cugeta. Statistica scolară demustră, că cei-ce au urmat acest metod natural, carele în fond nu este decât instrucţiunea maternă mai desvoltată, sunt cu mult mai isteţĭ şi învaţă regulele generale cu mult mai uşor, după ce au studiat lucrurile raţional.

Apropiindu-se 12 óre, institutórea dise elevilor a se pune într'un cerc, şi apoi distribuí fie căruia coşuţul séu săculeţul cu merindea, ce ş'o aduse de acasă. Copii, fraţĭ şi surorĭ séu vecinĭ, alergară în grădină, pentru a mânca pâne cu unt, cireşe séu felii de cârnaţĭ.

După amédĭ copii petrec afară în ar liber. Aicĭ ei clădesc punţĭ, morĭ, piramide de piétră séu se ocupă cu grădinăritul; fetiţele se alérgă şi se jócă. Deprinderile variéză în mii de forme; o grădină de copii este o lume în miniatură.

Nu mĕ voiŭ demite aicĭ la o esaminare critică a sistemei fröbeliane. Resultatele sunt mulţămitóre; a menţiona aicĭ mai multe, nu este delipsă.

Grădinele de copii se lăţesc pe dĭ ce merge tót mai mult, nu numai în Germania, ci şi în celelalte două ţerĭ recunoscute ca ţerĭ practice, în Anglia şi America. Asemenea şi în Elveţia resultatele obţinute au îndemnat guvernul a se împărtăşi la înfiinţarea grădinelor de copii, carĭ sunt un sprijin atât de puteric pentru familiile mai serace. Şi în Paris s'a ventilat cestiunea acésta, şi cu tóte că aicĭ grădinele de copii

nu sunt numeróse, se află totuşi unele. Unul din profesorii nostri dela facultate, d-l Ch. Hippeau, esaminând obiectul, dice cu drept cuvênt în una din operele sale că, când ne-am învoí a familiarisa pre institutorii şi institutórele nóstre cu sistema fröbeliană, institutorii şi institutórele ar fi în stare „a da copiilor, fără trudă şi fără a se urî, o adevĕrată educaţiune, şi ce este mai bine, a-i deprinde se privéscă, se judece, se cugete, nu asupra cuvintelor şi ideilor, ci asupra tuturor lucrurilor, carî îi încungiură, adecă asupra minunilor creaţiunei şi asupra omnipotenţii creatorului divin.“

Introducerea limbei magiare în scólele poporale din Ungaria.

Proiectul, despre care amintirăm în făscióra III a „Scólei Române“, a trecut deja prin consiliul ministrilor şi s'a înaintat Maiestăţii Sale spre a încuviinţa trimiterea lui în desbaterea corpurilor legiuitóre. Écă testul proiectului:

„Fiind de trebuinţă, ca fie cărui cetăţén sĕ i-se ofere ocasiunea de a-şĭ însuşi limba magiară ca limbă a statului, am luat următórele mĕsurĭ:

Limba magiară fiind deja obligătóre în preparandiile (scóle normale) confesionale nemagiare, conform §§. 13 şi 88 ai legii din 1868, pe viitor i-se vor consacra atâtea ore, încât fie care candidat de învĕţător sĕ ş'o pótă însuşi în graiŭ şi scris în cursul învĕţământului normal.

După 3 anĭ dela punerea în lucrare a legii de faţă, nimenĭ nu va puté dobândi diploma de învĕţător, nicĭ nu va puté fi numit ca învĕţător séu suplinitor, décă nu va sci limba magiară atât de bine, încât s'o pótă propune în scólele poporale.

Învĕţătorii actualĭ séu cei care vor întra în funcţiune după trei anĭ, sunt datorĭ, ca în curs de 6 anĭ dela promulgarea legii de faţă, sĕ înveţe limba magiară astfel, încât prin depunerea unui esamen, sĕ pótă documenta abilitatea lor de a propune limba magiară. Ministrul instrucţiunii publice va puté scuti de acéstă îndatorire, după cererea lor, pre învĕţătorii, carĭ la promulgarea legii presente vor fi împlinit etatea de 50 de anĭ.

În scólele primare şi superióre poporale, în care limba magiară n'a fost obligătóre, dacă se va afla un asemenea învĕţător, care s'o pótă propune elevilor, studiul limbei magiare va fi imediat obligător în anul ce urméză după promulgarea legei presinte. În genere, după 6 anĭ dela promulgarea legei de faţă, studiul limbei magiare va fi obligător în tóte scólele primare şi superióre poporale. Dacă însă la numitele scóle

se vor afla învĕţătorĭ, carĭ sĕ scie ungurésce spre a puté propune în mod mulţămitor, studiul limbei magiare va deveni obligător chiar înainte de termenul indicat mai sus. Ministrul instrucţiunei, în înţelegere cu ministrul de interne, vor hotărî, în care districte séu în care părţi ale lor sĕ se introducă imediat în mod gradat, înainte de termenul de şese anĭ, învĕţarea limbei magiare ca studiu obligător.

Ministrul de culte va veghia şĭ va controla aplicarea esactă a acestor decisiunĭ, prin inspectorii scolarĭ şi prin celelalte autorităţĭ scolastice prevĕḑute în articlul de lege dela 1876 Nr. XXVIII, §. 3 despre autorităţile scolare.

Ministrul cultelor şi al instrucţiunii publice şi ministrul de interne sunt însărcinaţĭ cu aplicarea legii de faţă.“.

Acest proiect a produs la toţĭ Românii din Ungaria şi Transilvania o adĕncă iritaţiune şi indignaţiune. În faţa noului atentat asupra naţionalităţii lor, ei învitară în unanimitate pre capii lor bisericescĭ a se întrepune fără întârḑiare la Maiestatea Sa, prea bunul nostru monarch, rugându-l sĕ se îndure a nu încuviinţa trimiterea proiectului în desbaterea corpurilor legiuitóre.

În urma numeróselor învitărĭ primite din tóte ţinuturile locuite de Românĭ, Escelenţia Sa Metropolitul Miron Roman din Sâbiiŭ a adresat prin telegraf, Maiestăţii Sale următórea rugare: „Maiestatea Vóstră sĕ binevoiéscă a refusa înalta autorisare a proiectului de lege pentru introducerea obligătóre a limbei magiare în scólele poporale, de óráce poporul întreg vede într'însul un mare pericol pentru adevĕratele interese ale patriei şi mai cu sémă pentru buna înţelegere între diferitele sale naţionalităţĭ.“ În acelaşĭ timp cancelaria cabinetului Maiestăţii Sale a primit însciinţarea, că „Metropolitul Miron Roman, dimpreună cu toţĭ episcopii şi cu o deputaţiune mai mare vor cere în curênd o audienţă la Maiestatea Sa în acéstă afacere.“

Afară de acesta, s'a trimis anume delegaţĭ şi la Metropolitul grecocatolic din Blaş, precum şi la Metropolitul-patriarch sêrb din Carloviţ, pentru a le comunica paşii, ce au făcut şi a-i învita cu stăruinţă de a procede tot astfel şi a se uni cu apelul cătră monarch în contra magiarisării. Deja la 2 ale curentei (cal. nou) Escelenţia Sa Î. P. S. Metropolitul Ion Vancea din Blaş, însoşit de P. S. Episcopul suffragan Victor Mihalyi din Lugoş, au plecat la Viena şi în 9 ale curentei au fost primiţĭ în audienţă la Maiestatea Sa. In 6 Faur a urmat deputaţiunea bisericei române gr.-or., compusă din Escelenţia Sa. Î. P. S Metropolitul Miron Roman, P. S. Episcopul Caransebeşului Ioan Popasu, P. S.

Episcopul Aradului Ioan Meţan, P. C. S. vicarul archidiecesan Nicolau Popea, d-l Traian Doda, general, d-l I. Ţeran, protopresbiter, d-l N. Andreeviciu, protopresbiter, d-l P. Cosma, advocat, d-l C. Radulescu, advocat, d-l A. Popoviciu, advocat, d-l N. Strĕvoiŭ, advocat, d-l P. Rotar, advocat. Acésta deputaţiune a avut audienţă în 13 Faur, şi predând Maiestăţii Sale o petiţiune relativă, a primit următorul respuns: „Obiectul petiţiunei D-Vóstre îl voiŭ învrednici unei mature aprecieri. Cu deplină linisce dau încă de acum espresiune speranţei, că este departe de regimul meu, precum de sigur şi de legislaţiune intenţiunea de a aduce astfel de hotărîri, carî ar puté causa îngrijiri temeinice şi ar fi în stare a turbura între deosebitele naţionalităţi ale ţerei pacea şi buna înţelegere, carî spre bucurie esistă şi tot-de-auna le-am dorit şi pot cu tótă căldura a vi-le recomanda şi D-Vóstre pentru îngrijire şi mai departe.“ Adoua di după audienţă, redacţiunea dela „Telegraful Român““ a primit următórea telegramă: „Ieri la 19 ore fiind bine primită deputaţiunea la Maiestatea Sa, putem spera resultat favorabil.“ — Sĕ sperăm cu toţii, că resultatul va fi favorabil. Părerile nóstre asupra proiectului, lipsindu-ne de astădată spaţiul, vor urma în făscióra pro Faur.

Varietăţi.

(Personalia). Maiestatea Sa Împĕratul şi Regele Francisc Iosif I, la propunerea ministrului de lângă persóna sa, Br. Wenkheim, a binevoit a conferi, fără de tacsă, ordinul corónei de fier clasa II, Preasânţiei Sale Domnului Ioan Meţian, episcop greco-oriental al Aradului, drept recunoscinţă pentru destinsele sale merite câştigate pe terenul bisericesc, al instrucţiunei poporului şi al filantropiei, precum şi pentru meritele sale câştigate întru promovarea causelor publice.

(Statistica scólelor din comitatul Braşovului în anul 1878). Comitatul Braşovului, cu 55,397 suflete, are prin comune scóle: 1 scólă de stat, 11 scóle comunale, 36 scóle confesionale, cu tótele 48; copii obligaţi de scólă: dela 6—12 anĭ 6905, dela 13—15 anĭ 3136, cu totul 10,041. Scóla elementară o cercetézĕ 3835 copii, 3624 copile, cu toţii 7459. O scólă superiórĕ civilă cu 83 copii. Scóla medie o cercetézĕ 83 copii. Suma principală a copiilor, care cercetézĕ scóla, face 9254. — Nicĭ o scólă nu cercetézĕ: 423 baiaţĭ, 364 baiate, cu toţii 787. — După religiune sunt: rom.-cat. 143, gr.-orient. 3794, de confesiunea evang.-elvetică 33, de conf. ev.-augsb. 5277, unitarĭ 3, evrei 4, de toţi 9251. După limbă 2709 Magiarĭ, 2760 Sasĭ, 3785 Românĭ, cu

toţii 9254. Cărţi didactice au avut 8732, ér 522 n'au avut. După estrasul din consemnarea scolarilor, carî au lipsit dela scólă, se vede, că dintre ei au fost pedepsiţi 1084, ér 2725 au fost dispensaţi. Numĕrul scolarilor, carî au lipsit dela scólă, face 3818. Dintre cei ce au eşit din scólă putură ceti şi scrie bine 971. — Învĕţătorî cualificaţi sunt 125, necualificaţi 11; ordinarî 132, adjuncţi 4. Pe un învĕţător se vin câte 68, pe o odaie de scólă câte 70 scolarî. — Edificii scolastice, carî sunt 48. În edificiile scolastice se află 132 ódăi de scólă, 100 locuinţe pentru învĕţătorî; pe lângă edificii sunt scóle de pomî 38, grădinî 81, locurî de gimnastică 30. — Mijlócele de învĕţământ: 179 table negre, 35 table de părete, 263 charte de părete, 54 globurî, 65 obiecte pentru istoria naturală, fisicalice 46, bibliotecî 32, aparate de gimnastică 16. Venitu-rile anuale ale scólelor fac 46,979 fl. în banî gata, şi în naturale 1122 fl., la olaltă 48,101 fl.; în capitale 38,364 fl., din care vin interese 3343 fl., în didactre 3266 fl., în subvenţiune anuală, ce o dă statul, 8474 fl., în subvenţiunî comunele anualî 21,433 fl., în subvenţiunî bisericescî 8191, din alte isvóre 3394 fl., cu totul 84,101 fl. — Spesele anuale ale scólelor pentru salariile învĕţătorilor ordinarî fac 39,892 fl., pentru adjuncţî 927 fl., pentru încălḑit, curăţit, reparaturî 4729 fl., pentru mijlóce de învĕţământ 664 fl., pe cărţi pentru copii seracî 363 fl., pentru alte diverse 1526 fl., cu totul 48,101 fl. — Aicî avem se observăm numai atâta: subvenţiunea de 8834 fl., ce o dă statul pentru scólele din Braşov, cât şi subvenţiunea de 8474 fl., ce o dă scólelor din comitat, se dă numai pentru scóle magiare, ér pentru scólele poporale confesionale nu dă statul nicî o para, măcar că şi celelalte naţionalităţî din acest comitat contribuesc destui banî pentru visteria statului şi încă în mĕsură neasemĕnat mai mare, decât contribuesc Ciangăii, pentru carî sacrifică pe tot anul atâtea mii de florinî. Se vede la fie care pas, că şi astăḑî mai domnesce încă principiul din timpii feudalisticî, că popórele nemagiare sunt misera plebs contribuens, ér de folóse, sĕ se bucure numai Magiarii. Se póte óre vorbi de progres acolo, unde este cu putinţă o asemenea anomalie!

(„Gaz. Trans.“)

Posta redacţiunei.

DD-lor **Ioan Podariu** în Vălenî şi **Adam Angel** în Coşova; aţî trimis câte cu 50 cr. mai mult, carî vi-s'au scris bunî pe semestrul al doilea.

Scóla poporală gr.-or. din Sacul: am primit 2 fl. restanţă pro 1877.

La 16 ale curentei am primit un mandat postal de următorul cuprins: „2 fl. v. a. Sipet, Comitatul Temeş, pe ½ de an.“ Atâta tot. Am adresat fóia la „Scóla română“ din Sipet, Temesmegye.“

Redactor, editor şi proprietar: Vasile Petri. — Tiparul tipografiei archidiecesane în Sibiiŭ.

fumau, și mĕ întrebam, dacă asta obicĭnuinţă n'avé vr'o legătură cu casurile fórte numĕróse de anemie, ce observam la dînșii. Mĕ hotărîi dară sĕ îndreptez cercetările mele asupra ăstui punct. Dar, cunoscênd bine greșelile, în care aș fi putut cădé, de óră-ce copii, care muncesc la manufacturĭ, sunt de cele mai multe orĭ anemicĭ, și de óră-ce celelalte condiţiunĭ rele de igienă, în care se găsesc așeḍaţĭ, sunt cause puternice de alterare a sângelui, am observat mai mult copii luaţĭ afară din manufacturĭ: din societatea bună dela Paris și dela ţĕră.

Écă resultatul:

Din 38 copiĭ, dela 9 până la 15 anĭ, care fumau mai mult séu mai puţin, am găsit efecte simţibile la 27.

Douĕ-ḍecĭ și doi presintau turburărĭ diferite de circulaţiune, palpitărĭ de inimă, greutăţĭ la mistuire, lene de inteligință și un gust mai mult séu mai puţin pronunciat pentru beuturĭ tarĭ. Trei aveau întreruperĭ la puls. La opt analisa sângelui arăta o împuţinare mai mult séu mai puţin însĕmnată de globule sanguine. La doi-spre-ḍece le curgea sânge din nas fórte des. Ḍece aveau somnul agitat. Patru presintau ulceraţiunĭ ușóre pe mucósa bucală, care dispăreau, dacă nu mai fumau câte-va ḍile. La un copil ftisia pulmonară mi-a părut că este consecința unei grozave alteraţiunĭ a sângelui, provenită din causa tutunului.

Dela 9 până la 12 anĭ efectele mi-s'au părut mai simţibile. La copii bine nutriţĭ, desordinele erau în general mai puţin marĭ. Opt erau în vêrstă dela 9 până la 12 anĭ; opt-spre-ḍece dela 12 până la 15 anĭ. Un-spre-ḍece fumau de 6 lunĭ, 8 lunĭ séu un an, și șese-spre-ḍece de mai mult de 2 anĭ.

Tratarea cu feruginóse și cu chinchină mi-a dat mai tot-d'auna resultate neînsemnate.

Din un-spre-ḍece copiĭ, carĭ au încetat de a fuma și pre care i-am putut urmări, la șese au dispărut de tot simptomele, pe care le semnalasem, în mai puţin de 6 lunĭ; la trei s'a mai păstrat o parte. Pe ceialţĭ i-am perdut din vedere.

Cele patru observărĭ următóre, pe care le-am comunicat în 1864 Academiei de sciinţe, vor da mai bine de cât orĭ ce așĭ

puté spune, tabloul destul de adevĕrat al efectelor, ce are tutunul asupra copiilor.

J. M. . . are un-spre-ḑece anĭ. Acest copil lucréză într'un atelier, unde se împletesce lâna, de 18 lunĭ. E bine făcut, are piept lat, sistema musculară bine desvoltată pentru vêrsta lui. Faţa îi e galbenă, cam buhăită. Privirea îi e cam stinsă, mişcările lângeḑînde; câte o dată îi curge sânge din nas. N'are năravurĭ urîte şi e destul de bine nutrit.

Părinţii mĕ însciinţéză, că sciu bine, că copilul lor fuméză de mai bine de un an, dar că n'au dat nicĭ o importanţă acestui fapt; că toţĭ fuméză din casă şi n'au creḑut, că acésta ar puté avé verĭ-un incoveniinte; că de altmintrelea el nu fuméză decât trei séu patru pipe pe ḑi, afară de Dumineca, când fuméză aprópe tótă ḑiua.

Carotidele acestui copil produceau un scomot de resuflare pronunţat. Pulsul este móle, regulat, fără întreruperĭ. La ascultaţiune se constată nesce palpitărĭ cu impulsiune moderată la regiunea percardială. Sângele, pre care l'am putut avé mai târḑiu, mi-a arătat la analisă o împuţinare însĕmnată de globule sanguine.

Am fost destul de fericit, ca sĕ obţin dela părinţĭ sĕ-şĭ împiedice copilul de-a fuma. Se ţinură de vorbă, şi aprópe după trei lunĭ sânĕtatea revenise copilului. Numai sĕ observau din când în când câteva palpitaţiunĭ de inimă. Nu m'am servit cu nicĭ un medicament.

S. . . . R. . . ., copil de 13 anĭ, fiiul unui morar, fuméză de 6 lunĭ. De câte orĭ fuméză, îi vine ameţélă, îi vine se verse şi-şĭ schimbă colórea figurei. Mucósa bucală este de ordinar acoperită cu afti, care se vindecă îndată ce încetéză de a fuma. Somnul îi e prea agitat. Mistuirea în general îi e bună. Acest copil, care se distinsese prin inteligința sa, a devenit greoiŭ, apatic şi se dă la munca intelectuală cu multă greutate. A prins gust pentru beuturile tarĭ şi încércă câte-va palpitaţiunĭ. Tóte silinţele, ce mi-am pus, ca sĕ-l desbar de tutun, au căḑut din causa negligenţei părinţilor lui.

B. . ., fiiul unor părinți cu posițiune. Acest copil nu avusese de loc bóle până la 13 ani. Atuncĭ avu vĕrsăturĭ de sânge și tuse, care neliniștiră mult pre părinți și îi făcură sĕ mĕ consulte. Eu observai nesce înflăturĭ la plumâni. Rĕul făcu progrese repedĭ și copilul muri după opt lunĭ.

Sora-sa mi-a mărturisit în urmă, că de când era de 11 anĭ, el fuma câte 4 séu 5 pipe pe dĭ, cu tóte amenințările și dojenile, ce i-se făceau. Până la vêrsta aceea fusese tot de-auna bine. Numai atuncĭ deveni galben și lâncedînd, cu apetite capriţióse și cu vĕrsărĭ dese. Avea adesea palpitațiunĭ de inimă și se făcuse fórte leneș. În familie nu fusese nimenĭ ftisic.

S. . . ., 15 anĭ. Acest băiat, c'o inteligință viuă, studiézĕ în unul din liceele din Paris ca estern. Îl cunosc din etate de 9 anĭ; tot de-auna mi-s'a părut, că se bucură d'o sânĕtate desĕvêrșită. Mama sa mĕ consultă pentru curgerea de sânge din nas, la care era supus de câte-va lunĭ. Fui isbit îndată de gălbenéla și slăbiciunea băiatului, și fiind că sora-sa murise de oftică, începui prin a asculta peptul. Plumânii erau sânĕtoșĭ. La inimă se simțiau palpitațiunĭ destul de puternice și după 15 séu 20 de bătăi, constatai o intermitință fórte distinsă, care coincidea cu oprirea pulsului. Analisa sângelui arăta o împuținare însemnată de globule sanguine. Eram sigur, că acest copil n'avea apucăturĭ rele; hrana îi era escelinte și era aședat în mijlocul celor mai bune condițiunĭ igienice. Atribuii acéstă alternativă a sângelui unei cresceri cam active și-l supusei unui regim particular, la feruginóse, la chinchină etc. După trei lunĭ de tratament starea lui, în loc sĕ se îmbunătĕțéscă, se agrava și mai mult. Era tocmai pe timpul vacanțelor și îndemnai pre mama sa sĕ-l ducă la băile dela Dieppe.

La întórcere, adecă după 6 sĕptĕmânĭ, îl esaminai din nou și desordinele, pre care le-am descris, persistau mereu. Dar pofta de mâncare era mai bună.

Numai atuncĭ îmĭ spuse un amic al casei, că băgase de sémă, că acest copil, înșelând orĭ-ce supraveghiare, fuma de doi anĭ orĭ de câte orĭ găsia ocasiune, ascundĕnd acest obiceiŭ prin tóte șiretlicurile posibile.

Aveam a face cu un băiat inteligințe și care avea încredere în mine și-l făcui numai de cât să înțelégă primejdia, la care era espus. Îmĭ promise, că nu va mai fuma și se ținu de vorbă. După patru séu cincĭ lunĭ, el își reluase tóte semnele de sănĕtate, lăsând la o parte întreruperile pulsului, care au persistat încă un an. El îmĭ mărturisi, că din minutul când începuse să fumeze, prinsese un gust destul de pronunțat pentru beuturele tarĭ.

N'așĭ mai sfirși, dacă așĭ voĭ să inserez aicĭ tóte faptele, ce am adunat și care probézĕ, că tutunul fumat de copii, chiar în puțină cantitate, aduce îndată o alterațiune a sângelui și principalele simtome, care o însoțesc; că copii, care fuméză, au o lene de inteligință și au adesea gust pentru beuturile tarĭ, alcoolice.

Întreb dar sfirșind, pre toțĭ care se interesézĕ din inimă de junime: nu e óre o datorie a doctorilor, a părinților de familie, a institutorilor, să le interdică cu desevêrșire întrebuințarea tutunului?

(„Unul p. Altul“ după „La France“). Dr. **E. Decaisne.**

Esplicarea unor terminĭ: **anemie** = lipsă de sânge; **ulcerațiune** = rane deschise; **mucósa bucală** = pelița internă a gurei; **afti** = puncte albe ca brânza, în gură; **carotide** = cele 2 arterii marĭ de amêndouĕ părțile gâtului; **regiune precardială** = partea fólelui sub piept; **ftisic** = oftic.

Cântul (musica) în preparandia de stat din Deva cu privire la elevii românĭ.

Preparandia din Deva este cercetată proporționalmente de mai mulțĭ elevĭ românĭ (25—30), de cât alte preparandii de stat din ținuturile Ungariei locuite de Românĭ. Acésta se esplică prin acea împregiurare, că aicĭ barem în cei doi anĭ d'âintâiŭ se fac din unele studii și cursurĭ românescĭ.

Tăcênd de alte părțĭ ale planului de învĕțămênt, fie-ne permis a atrage atențiunea celor competențĭ asupra unei anomalii (după noi) în ceea ce privesce cântările bisericescĭ de ritul oriental.

Musica se propune în cursurile ungurescĭ începênd dela clasa I. Românii cu Ungurii la olaltă învață în cl. I 5 óre, în cl. II 5, în cl. III 4 óre, la olaltă 14 óre pe sĕptĕmână.

Musica are următorii rami: teorie, clavir (orgóne), violină și cântări.

Care e scopul musicei în preparandie, vedem din planul de învețământ, unde despre „cânt și musică“ se dice, că „scopul acestui obiect technic e de a procura elevilor în cântări, în violină, în clavir, în harmoniul scolastic și în orgóne, precum și în elementele armoniei (teorie) abilitatea necesară; cu deosebire în cântare se cere dela ei atâta abilitate, ca se fie în stare a propune acest obiect în scóla poporală.“

Din acéstă determinare se vede, că cel ce o a compus, n'a fost de ritul oriental, nicĭ nu s'a cugetat la el. Altcum pentru elevii de alte rituri el prescrie orgóne, clavir și harmoniŭ. Elevul român însă numai de violină și cântări are óre care folos, dic óre care, căcĭ când el s'ar deprinde și in cântările românescĭ, folosul ar fi mai mare. Preparandul român are se devină învețător român; întreb însă: ce poesii române va cânta el cu elevii sei, când preparandia nu face nemic în direcțiunea acésta?

Pentru preparanții români ar fi de mare folos și violina, și anume pentru urmĕtórele cuvinte:

1. O violină își póte procura fie care învĕțător cu puține spese.

2. Învĕțătorul, carele scie dice în violină, avênd a deprinde o cântare în scólă, se va folosi de violina sa, cruțându-și peptul și plumânile pentru celelalte ore de propunere.

3. Cântările și cu desevêrșire cele puse pe note, se învață mai esact și nu se schimosesc în mĕsura, în care se întêmplă acésta, când ele se transmit prin tradițiune.

În timp de 3 anĭ, cât ține cursul preparandial, elevii se vor esercita pe violină întru atâta, ca sĕ se pótă perfecționa mai încolo de sine în artea acésta.

Dar apoi de clavir (orgóne, harmoniu), un învĕțător român nu are nicĭ o trebuință. Cu tóte acestea elevii preparandialĭ românĭ sunt obligați, întocmai ca cei ungurescĭ, a învĕța și clavirul. Óre n'ar fi mai bine, ca elevii românĭ, în loc de clavir, se eserciteze în timpul acela cântările bisericescĭ? Cântările bisericescĭ orientale și tipicul séu ordinea cântărilor peste tot anul

sunt lucrurĭ destul de grele, pentru ca elevii în cei trei anĭ sĕ se ocupe cu ele în tótă sĕptĕmâna câte 1—2 ore, ba póte în anumite timpurĭ şi mai mult.

Necesitatea, de a se propune preparanḑilor românĭ cântările bisericescĭ a recunoscutu-o şi mărítul consistor gr. cat. din Lugoş, când a esoperat dela înaltul minister de culte şi instrucţiune un relut pe an de 50 fl. pentru catechetul gr. cat., pre care l'a şi îndatorat a deprinde pre elevii gr. cat. câte o oră pe sĕptĕmână în cântările bisericescĭ.

Dar apoi acéstă disposiţiune e unilaterală. La preparandie adecă sunt şi elevĭ românĭ gr.-or., carĭ încă au un catechet de confesiunea lor, dar carele nu capĕtă pentru cântărĭ nimic şi nicĭ nu le propune. Şi asta nu e vina regimului. — —

Constatând starea lucrului cu privire la instrucţiunea musicală a elevilor românĭ dela institutul numit, îmĭ permit a atrage atenţiunea celor chiemaţĭ asupra acestui inconvenient şi spre delăturarea lui cât mai în grabă, propun următórele:

1. Sĕ se facă şi din partea organelor gr.-or. propunerea, resp. cerere la înaltul minister spre a câştiga un relut încai de 50 fl. pentru cântul şi tipicul bisericei gr. or.

2. Sĕ se unéscă organele bisericescĭ gr.-cat. şi gr.-or., ca reluturile de 50 + 50 = 100 fl. sĕ se dea numai unui profesor de cânt, de óră-ce cântările nóstre bisericescĭ şi tipicul nu se deosebesc, ca dogmele, prin urmare împreunarea acésta n'ar învólve nicĭ un inconvenient pentru vre una din confesiunĭ.

Avantagele acestei împreunărĭ din contră ar fi:

a) Că cu 100 fl. anualĭ s'ar afla un cântăreţ bun, care ar aduce dorita unitate în cântările bisericescĭ.

b) S'ar puté forma din preparanḑii românĭ un chor de cântăreţĭ, carĭ ar puté funcţiona atât la s. liturgie, cât şi la îngropăciunĭ mai destinse şi, pre lângă o mică remuneraţiune, şi la alte festivităţĭ.

c) Elevii ar eşi din preparandie cu o cualificaţiune bună din cântărĭ; şi apoi se scie, ce recomandaţiune este pentru un învĕţător de a sci cânta frumos.

Lazariciu.

Lecțiuni din geometrie în scóla poporală.

Lecțiunea 3.

Pensul: Speciile și posițiunea liniilor și adecă: linii drepte, curbe și micste; apoi: verticale, orizontale, piezișe; paralele, convergente și divergente.

1. Repetițiune. Éră ne-a sosit ora de geometrie. Dar înainte de a trece la lucruri nouĕ, voiŭ sĕ aud, ce mai sciți din cele ce v'am spus în ora din urmă. Decĭ: cum desemnăm noi un punct? De câte specii sunt punctele? (fisice și matematice). Cum se nasce o linie? Dar din linie cum se nasce o față? Câte dimensiuni are o față? Dar o linie? Cum se numesc ele? Câte dimensiuni are punctul matematic? Dar punctul fisic? Cum se nasce corpul? Câte dimensiuni are? Cum se chiamă?

2. Privire și tractare. *a)* Felul liniilor în general. Fiind că ați respuns așa de bine, vom învĕța acum ceva din nou și anume despre linii; fiți numai atenți! Încă odată: cum se nasce linia? Bine, când un punct se mișcă dintr'un loc într'altul. Punctul însă se póte mișca în mai multe moduri. Écă fac cu creta pe tablă (aprópe de marginea stângă) 3 puncte (sub olaltă, însă în depărtare unul de altul cam de o palmă). Luați séma, că voiŭ face acum a se mișca punctele aceste! (învĕțătorul trage din punctul prim o linie drépt ă, din punctul al doile o linie curbă séu strîmbă, și din punctul al treile o linie micstă séu mestecată, din părți drepte și curbe).

Vedeți, punctul prim s'a mișcat numai într'o parte, séu mai bine: numai într'o direcțiune — écă așa! Însemnați-vĕ: când un punct se mișcă numai în aceeași direcțiune, se nasce o linie *drépt ă*. Așadară când se nasce o linie dréptă? Repetițiune!

Punctul al doilea ș'a schimbat pururea direcțiunea, mișcându-se adecă când în sus, când în jos, când înainte, când înderĕpt. Însemnați-vĕ: când un punct își schimbă neîncetat direcțiunea, se nasce o linie *curbă* (séu strîmbă). Așadară când se nasce o linie curbă? Repetițiune!

Punctul al treile ș'a schimbat direcțiunea numai când și când, numai momentan (séu pe un moment), luându-și éră direcțiunea dréptă. Când un punct își schimbă direcțiunea numai momentan, se nasce o linie *micstă* séu mestecată. Așadară când se nasce o linie micstă? Repetițiune!

Precum vedeți, avem trei feluri de linii; cari sunt acele? Bine, drepte, curbe și micste.

Se vedem acum, unde se află linii de aceste în natură. Uitați-vĕ în scólă! Unde vedeți linii drepte? (la tablă, la masă, la bănci etc.)

— Unde vedeţi linii curbe? (la cuptor, la scaun, ţiţinele la uşă etc). Ómenii nostri, când vréu se arate, că cine-va nu ţine la dreptate, ḑic, că e drept ca „funea în sac“. Cum e funea în sac? — Unde vedeţi linii micste? (la cuier, la pat, la coridor etc).

Desemnaţi: 8 linii drepte, 3 curbe şi 5 micste!

b) Liniile drepte în specie. *aa)* Direcţiunea liniilor drepte. Aţi vĕḑut în biserică, cum spĕnḑură policandru de bolta bisericei. Adecă din sus drept în jos; aşa spĕnḑură şi pendula séu perpendiclul unui orologiŭ de părĭete, ce nu âmblă. O linie, carea are direcţiunea din sus drept în jos, se numesce *verticală* séu *perpendiculară*. Repetiţiune!

Numiţi obiecte din scóla, carĭ au posiţia verticală! Cum stau şi părieţii? Pentru ce caută a se zidi părieţii vertical? (ca sĕ nu se surpe). Cum sciu zidarii sĕ clădéscă părieţii vertical? (folosesc firul cu plumb; se arată acest aparat şi se tractéză în ora de fisică, de cum-va nu s'ar fi întêmplat acésta mai înainte). Écă voiŭ trage o linie pe tablă; ce linie este acésta? (verticală). Pentru ce ḑiceţi, că este verticală? (pentru că are direcţiunea din sus drept în jos).

Acum voiŭ trage altă linie (trage una orizontală). Ce direcţiune are linia acésta? (nu sciu). Vedeţi, linia acésta are direcţiunea dela stânga drept spre drépta. Aşa stă şi orizontul nostru; de aceea: o linie, ce are direcţiunea dela stânga drept spre drépta, se ḑice *orizontală*. Repetiţiune! Numiţi obiecte din scóla, carĭ au posiţiunea orizontală!

Vedeţi, ce linie voiŭ trage acum! (trage una piezişă séu costişă). Ce direcţiune are linia acésta? (scolarii vor rĕspunde probabil, că linia este „strîmbă“, fiind că ei prea adesea confundă conceptele „strîmb“ şi „costiş“). Nu este strîmbă, căcĭ punctul nu ş'a schimbat direcţiunea. Însemnaţi-vĕ: o linie, care nu este nicĭ verticală, nicĭ orizontală, se numesce *piezişă* séu costişă. Repetiţiune! Obiecte din scóla şi din afară! (Învĕţătorul arată scolarilor tot odată, că pe un punct anumit se pot trage mai multe linii piezişe, dar numai una verticală şi una orizontală). Desemnaţi pe tăbliţe câte 10 linii verticale, orizontale, piezişe!

bb) Posiţiunea mai multor linii drepte între sine. (Invĕţătorul trage pe tablă 2 linii orizontale, 2 verticale şi 2 piezişe paralele şi ḑice:) Ce fel de linii sunt aceste douĕ? (orizontale). Şi estelalte? (verticale). Dară aceste? (piedişe). Vedeţi, cele douĕ linii din fie care părechе sunt asemenea de departe una de alta, şi orĭ cât le-am lungi într'o parte séu alta, ele nu s'ar împreuna nicĭ când. Însemnaţi-vĕ:

miliare, trebue în fine sĕ înalţe pre om prin abnegaţiune de sine la acel grad de putere, cu ajutorul căreia singur este în stare, a restaura în sine fiinţa nevinovăţiei şi a deveni o faptură pacînică, blândă şi binevoitóre.“ De aicĭ se vede, întru cât Pestalozzi este de acord cu Rousseau, şi întru cât nu. Parola la amêndoi este: întórcere la starea naturală. Pestalozzi însă nu voiesce restaurarea naturei brute, animalice, ci el cere, ca puterea naturală sĕ se nobiliteze prin libertate, adecă prin abnegaţiune de sine, sĕ se înalţe din starea animalităţii la starea umanităţii, ér spre acest scop factorul cel mai important este religiunea şi în special creştinismul.

(Va urma.)

Despre scóla poporală şi învĕţător.

(Încheiare.*)

Am ţis în disertaţiunea mea de an, cetită în Reciţa-montană, că învĕţătorul este factorul cel mai important în scólă şi pe întreg terenul educaţiunei poporale. Dînsul trebue sĕ lucre cu multă răbdare şi consciinţă, cu profundă pricepere şi isteţime, pentru ca se facă ce este mai greu pe lume: din ómenĭ ómenĭ, din ómenii presintelui ómenii viitorului.

El va deslega acéstă problemă grea 1. dacă va cunósce adevĕrul şi va urma pururea cărările lui, 2. dacă va lucra neîntrerupt pentru libertate, 3. dacă va fi isvor nesecat de iubire.

Dar fiind că nu-mĭ terminasem an disertaţiunea, cu permisiunea DVóstre mĕ voiŭ încerca acuma a desvolta punctul din urmă şi adecă: învĕţătorul sĕ fie isvor nesecat de iubire.

Noi ómenii suntem toţĭ asemenea şi totuşĭ fórte mult diferim de olaltă.

Dintre aprópe 1500 milióne de ómenĭ de pre faţa pămêntului abia se va găsi vr'unul, carele se fie întocmai celuilalt în privinţa organisaţiunei şi calităţilor atât spirituale cât şi fisice.

Chiar fraţĭ născuţĭ din unii şi aceiaşĭ părinţĭ, carĭ s'au nutrit cu aceleaşĭ nutrimente, au primit aceaşĭ educăţiune, tot aceleaşĭ

*) A se vedé „Scóla Română“ din 1877, pag. 267, 275, 282, 290.

datinĭ şi tradiţiunĭ şi au trăit în asemenea împregiurărĭ, totuşĭ difer fórte mult de olaltă prin caracterul lor individual. Dar tocmai acéstă varietate de caractere proprii a indivizilor dau vieţii omenescĭ o dulce şi sublimă armonie, mai ales când iubirea séu încai toleranţa îi légă de olaltă în societate, spre a se ajuta mutual întru ajungerea intereselor şi scopurilor lor particularĭ şi generalĭ, pre temeiul dreptăţii, al ecuităţii şi al moralei.

Cât de fericit n'ar fi genul omenesc, când n'ar mai cunósce şi alte simţimente! Căt de bine ar fi naţiunilor, când indivizii, din carĭ se compun, ér mai vîrtos carĭ conduc destinele lor, ar fi lipsiţĭ de egoism şi de vanitate personală!

Diferinţa de traiŭ bun séu rĕu, carea este legată de diferitele clase şi ocupaţiunĭ ale societăţii omenescĭ — splendórea şi gloria, bogăţiile şi potestatea; de altă parte umilinţa şi sĕrăcia, lipsele şi sclăvia, — tóte aceste condiţiunĭ atât de opuse n'au putut sĕ nu producă în inima omenéscă simţimente întogmai de contrarie.

Simţul de sine se observă la tóte fiinţele cu viéţă, până şi la vegetale; dar ambiţiunea o găsim numai la om şi o numĕrăm între cele mai nobile simţimente ale lui; însă ea degeneréză prea uşor în egoism şi vanitate, din carĭ apoi purced tóte relele, precum: antipatia şi netoleranţa, ura şi invidia, duşmănia şi înşelăciunile, lotriile şi nedreptatea, mişeliile şi asupririle, pofta de predomnire şi de aservire, falsitatea şi propria renegare, pofta de estirpaţiune mutuală şi măcelurile cele înfiorătóre ale resbelelor, carĭ tóte, dimpreună cu multe alte, aduc marĭ nefericirĭ la indivizĭ şi societăţĭ, la familii şi naţiunĭ. Acestea au bântuit şi bântue înfricoşat încă omenimea şi stau ca stavile puternice în calea desvoltării şi a progresului nostru. Séu credeţĭ DVóstră, că un tată vanitos şi egoist este în stare a păstra şi înainta fericirea, onórea şi buna reputaţiune a familiei sale? Apoi câte esemple nu avem despre fii vanitoşĭ şi egoiştĭ, carĭ au adus pre părinţii lor la desperare şi vice-versă. Cetăţenĭ, carĭ în vanitatea şi egoismul lor nu toleréză decât opiniunile lor proprii, demoralisând şi ruinând statul; ér bărbaţĭ de altmintre genialĭ, carĭ au ajuns a fi conducătorĭ naţiunii lor, dacă sunt predomniţĭ de vanitate şi

egoism personal, o conduc la grele suferinţe şi nefericiri şi chiar la perire.

Cu câtă durere şi disgust nu cetim despre starea omenimei din tristul timp al blăstĕmatului sclavagiŭ, când omul făcea din om vita sa, îl vindea cum putea, séu în turbarea vanităţii sale îl ucidea chiar ca pre un animal fără consciinţă. Acesta era sclavagiul persónei sub influinţa brutală a fórţei fisice şi a baseţei spirituale. Cât de dureros ne este a vedé acuma, în timpul luminilor şi al civilisaţiunei, cum în nesaţiul egoismului şi al vanităţii frate pre frate tinde a scurta, cetăţan pre cetăţan a nedreptăţi; cum preotul din causa acestor slăbiciuni neglige a cultiva virtuţile creştinescĭ-morale ale credincioşilor sĕi, cum legistul, tot pentru interese egoiste şi vanitóse, uită de sórtea patriei sale, cum judecătorul se face complice tâlharilor, cum popor pre popor urăsce şi caută a se umili, aservi şi estirpa; cum naţiunile se separéză ca turmele de vite, cum în loc de a purta braţele vigurósă la practisarea meseriilor, artelor şi a sciinţelor, în atelierul labórei, pre calea păcii, — ele se pórtă cu ḑecile de mii, cu sutele de mii, ba cu miliónele pe câmpul de ucidere al resbelului, unde bălăbănesc ca fierele selbatice în propriul lor sânge.

O timpurĭ! o ómenĭ! Aceste triste efecte ale vanităţii şi egoismului omenesc sunt puternice doveḑi, că geniul omenesc încă nu vede destul de limpede, spre a-şĭ cunósce starea sa, şi sclăvia încă nu ş'a terminat urîta ei dominaţiune asupra nóstră.

Séu óre nu dovedesc tóte acestea, că omenimea geme — partea cea mai mare — sub influinţa unei mârşave sclăvii materiale, morale şi spirituale, deghisată sub diferite forme şi numirĭ, a unei sclăvii de escrocherie, carea ucide, ucide fără milă, fără durere, sub fel de fel de pretecste, ce stau la dispositiunea neîmblânḑitului egoism?

Egoismul şi vanitatea personală poteau fi scusabile numai în aşa numita copilărie a popórelor, când spiritul uman abia începea sĕ-şi desvólte facultăţile sale intelectuale, şi simţul de drept şi de morală abia incepea a licuri. Acuma însă, în timpul luminelor, când inteligenţa a crescut, este cea mai umilitóre ruşine pentru

spiritul matur al genului uman, de a mai sta sub influința lor și de a se pĕta de efectele lor hîdóse și înfricoșate. De aceste simțimente, acuma nemai demne de omenime, trebue se ne silim din resputerĭ a ne emancipa și pre noi și în tot casul pre junele generațiunĭ, acărora educațiune trebue sĕ o facem.

Ca sĕ se pótă acésta, trebue sĕ cultivăm iubirea, iubirea sinceră și nefățărită, acea iubire, pre carea ni-o recomándă marele învĕțător al moralității și umanității ḑicênd: „Sĕ iubescĭ pre deaprópele tĕu, ca însuțĭ pre tine!“

Sĕ învĕțăm a ne tolera unii pre alții, cultivând simțimintele nobile plântate întru noi; căcĭ este cunoscut, că nu rațiunea, ci simțimintele desbină pre ómenĭ și-i duc la nefericire.

Iubirea și toleranța sunt acea legătură blândă a societății omenescĭ, prin carĭ libertatea lége pre om de om, ca sĕ pótă prospera, lucrând cu puterĭ unite pentru desvoltarea, perfecționarea și fericirea generală.

Nu este vorba aicĭ despre toleranța indiferentismului, ci, după cum a ḑis eruditul C. Schmidt în cartea sa de educățiune, e vorba de acea toleranță nobilă, care o are flóre cătră flóre pre același pom, pre aceeași glie, de acea toleranță, ce o are gingașa rosă față de mărăcinele, carele doresce a se desvolta lângă dînsa; de acea toleranță, cu carea tot corpul ceresc își percure calea sa; când adecă nime nu tinde la nimicirea celuialalt, căcĭ de aicĭ se începe intoleranța, ce persecută, escomunică și nimicesce tot ce este de alte simțiminte, de alte dorințe, de alte opiniunĭ.

Dar de am fi noi învĕțătorii isvor nesĕcat de iubire, pentru a cultiva toleranța în junele generațiunĭ numai noi singurĭ ne este cu neputință. Căcĭ simțul dreptății și simțul egalității, pre carĭ încă avem a le cultiva în inimile școlarilor nostri; disciplina și ordinea, carĭ trebuesc susținute în scóla, ca sĕ dedăm pre elevĭ cu dînsele; diligința și bunăcuviința, carĭ nu trebue se lipséscă nicĭ unei persóne: tóte acestea prea puțin se cultivă în inimile copiilor de cătră părinții lor. Chiar dacă susceptibilitatea și voia micuților pentru a practisa aceste simțiminte nu ar lipsi, părinții adesea păsesc la mijloc ca pedece demoralisătóre — partea cea mai mare.

Şi autoritatea părinţilor este mare în ochii şi în spiritul pruncilor, cum şi trebue să fie. Dedarea lor cu slăbiciunile părintescĭ face pre pruncĭ a nu le mai considera de ceea ce sunt, éră învĕţătorul de multe orĭ este constrins, cu inima comprimată de durere, a păşi contra încăpĕţinării cerbicóse şi contra lenei nesfiite ca educătortiran, ceea ce deşi ajută în formă, în fond însă togmai prin acésta se plantézĕ cele mai urîte patimĭ omenescĭ: frica, sclăvia spirituală, egoismul, ura, tirănia însaşĭ şi intoleranţa, şi carĭ odată sĕmĕnate, încolţesc, resar, cresc şi cu maturitatea pruncilor aduc şi dînsele fructele lor.

Pentru acésta am creḑut, că dacă este vorba de îmbunătăţirea sorţii omenescĭ şi a omenimei prin educaţiune raţională, părinţii nu pot remâné şi mai departe în starea, în care se află, lipsiţĭ adecă şi de cele mai necesare principii de educaţiune. Dînşii încă trebue pregătiţĭ pentru crescerea raţionala a fiilor lor, ca încai să nu strice aceea ce noi crescătorii de profesiune ne nevoim a adauge şi repara la educaţiunea micuţilor.

Trebue învĕtaţĭ acei indivizĭ ai naţiunei, carĭ au devenit maturĭ pentru a se puté regenera, trebue învĕţaţĭ părinţii, că virtuţile individuale şi virtuţile naţionale se pot potenţa numai în generaţiunile viitóre, precum de altă parte şi viţurile ér numai aci se pot stirpi — şi din contră.

Trebue pregătiţĭ părinţii spre acest scop, împărtăşindu-li-se principiile mai esenţiale ale educaţiunei şi arătându-li-se modul lor de practisare. Trebue îndemnaţĭ la o crescere mai practică ratională, chiarificându-li-se scopul vieţii individuale şi naţionale, făcându-i se înţelégă legătura cea fórte strinsă dintre aceste douĕ vieţĭ, precum şi condiţiunile, dela care atêrnă viéţa practică, economică, morală, naţională — fericită.

Atuncĭ şi numai atuncĭ părinţii vor înţelege şi vor sci apreţuí pre învĕţător, atuncĭ şi numai atuncĭ părinţii vor fi în stare a-şĭ pregăti fii astfel; ca noi învĕţătorii se putem continua opera educaţiunii cu mijlóce blânde, fără a fi şiliţĭ se recurgem la mĕsurĭ aspre şi odióse.

Atunci învĕţătorul va puté fi isvor de iubire nu numai în fond, ci şi în aplicare.

Atunci numai vom puté cultiva şi potenţa în nouĕle generaţiuni dulcea amóre şi nobila toleranţă mutuală, aceste condiţiuni ale adhesiunei corpului naţional.

Atunci nouĕle generaţiuni vor progresa sigur şi răpede pe calea bunei educaţiuni şi scóla va puté da pe deplin resultatele instrucţiunei pretinse de pedagogia şi didactica modernă.

Dar de cătră cine, unde şi cum sĕ se împărtĕşéscă părinţilor aceste principii salutare pentru educaţiunea fiilor lor?

Cine altul decât: Veneratul şi venerabilul nostru cler, în sântele nóstre biserici, prin învĕţături de pe amvon.

Căci precum noi învĕţătorii suntem cultivători ai generaţiunilor tinere şi micuţe, aşa şi preoţii sunt cultivătorii stratului matur al naţiunei şi învĕţătorii adulţilor, precum i-a instituit marele învĕţător, sublimul Christos, al cărui urmaşi pretind a fi.

Ĕră sântele nóstre biserici, cari în ḑiua de astăḑi sunt reduse la simple localuri de representaţiuni liturgice şi litanaiuri învechite şi neînţelese, se vor transforma în temple ale luminei şi luminării, devenind astfel un organ folositor al culturei nóstre naţionale.

Atunci amvónele, unde esistă, nu vor mai sta ca simple simbóle, şi unde lipsesc, se vor rădica.

Eu tare cred, că şi preoţimea nóstră va fi ajuns a cunósce, că sânta biserică, ca focular al tuturor virtuţilor, se cultive şi mijlocul regenerării nóstre naţionale, adecă educaţiunea practică, raţională, şi că dînsa este chiemată în prima linie a înstruí pre părinţi, cum au de aşi cresce pre fii lor moralicesce.

Da; venerabila preoţime este cel mai nimerit organ naţional, prin carele se póte împărtĕşi părinţilor şi în genere adulţilor principiile cardinale ale educaţiunei; însă nu, după cum este datina întru tóte ale nóstre, fie care cum vré, cum se pricepe şi cum i-se pare, ci după un plan anume şi după o sistemă bine întocmită, elaborată de cătră ambele senate consistoriali: scolar şi bisericesc,

și preabine studiate în sântele teologii de cătră fiitorii preoți și în cursurĭ suplementare de cătră cei ce deja funcționézĕ.

Cu aceste terminând, aștern onoratei adunărĭ generale următórele tesĕ spre a le accepta de ale sale și a lucra pentru realisarea lor:

1. Scóla poporală elementară séu primară, ca unicul organ pentru educațiunea și instrucțiunea poporului, nicĭ nu este de ajuns, nicĭ n'are destule mijlóce și destul timp spre a da națiunei cultura recerută pentru tóte clasele societății și pentru trebuințele poporului nostru român, cu deosebire din comunele rurale, și este o necesitate imperativă, ca în tot protopresbiteratul din diecesa nóstră sĕ se creeze cel puțin câte trei scóle poporale superióre.

2. Învĕțarea și cunóscerea sciinței pedagogice nu se póte cugeta fără de cunóscerea și învĕțarea elementelor, din carĭ se compune ea. Aceste sunt cunóscerea cât se póte mai perfectă a omului fisic și spiritual și a vieții practice omenescĭ. Spre scopul acesta în institutele nóstre preparandiale sĕ se propună fiitorilor învĕțătorĭ, pre lângă cele prescrise în legea scolară ca studii deosebite: antropologia și psichologia în comparațiune cu frenologia și economia națională.

3. Prin învĕțătorĭ rĕi plătiți se corumpe educațiunea națională.

4. Labórea, munca rațională și asiduă, fiind temeiul bunăstării naționale, educațiunea trebue sĕ țină cont dĕ acésta condițiune; pentru aceea învĕțătorii, introduși înșii în economia națională, sĕ propună elementele ei mai esențialĭ și în scóla poporală.

5. Sântele biserică sunt institute de cultură. Dînsele avênd de obiect al cultivării lor pre poporul adult, pre aceia, carĭ deja sunt séu devin părinți, preoții, după așeḑemêntul Domnului Christos, ca învĕțătorĭ ai adulților, trebue sĕ-i învețe și sĕ-i deprindă în sântele biserică cu principiile mai cardinale și practice ale educațiunei raționalĭ, după un anumit plan și o anumită sistemă.

Rĕciţa-montană, în 28 August 1878.

Ion Sim, învĕțător.

Multe sunt nĕcasurile — învĕţătorilor.

„Sĕ ḑic, orĭ sĕ nu ḑic?“ Aşa m'am întrebat înainte de a pune pe hârtie „nĕcasurile“ următóre. În fine m'am decis a ḑice şi a-mĭ salva inima.

S'a vorbit şi se vorbesce necontenit de datorinţele învĕţătorilor faţă de scólă, faţă de copii, faţă de superiorĭ şi faţă de tótă lumea. Foile pedagogice nu încétă de a da învĕţătorilor îndrumărĭ, cum sĕ se pórte şi cum sĕ se acomodeze în orĭ ce împregiurărĭ. Intenţiunea este de a arăta învĕţătorilor calea, pe care sĕ urmeze, fără a încerca multe „nĕcasurĭ“. Dar de nĕcasurĭ nu scapă şi de drepturĭ n'au parte.

Se presupunem, că un candidat de învĕţător posede, la eşirea sa din seminar, tóte acele calităţĭ frumóse, carĭ promit, că din acel tiner se va alege cu timp un învĕţător din cei mai bravĭ El crede, că calităţile acele se vor afla potenţate în mĕsură cu mult maĭ mare şi la fiitorii sĕĭ superiorĭ — inspectorĭ, directorĭ, preşedinţĭ şi Ḑeu mai scie cum se numesc aceia, carĭ pretind a fi conducătorii scólelor, organisatorii învĕţămêntului, poruncitorii dascalilor, — precum ele în adevĕr se aflau la bunii sei profesorĭ, carĭ îl înzestrară cu acele calităţĭ. Da, aşa crede omul tiner, fără esperinţe şi plin numai de ilusiunĭ şi speranţe într'un viitor de aur.

Amar se vede însă amăgit bietul, când la primul pas, ce-l face în viéţă, dă de obstacule neaşteptate.

Şi care e primul sĕu pas? Candidatul bine cualificat voiesce a se aplica de învĕţător, nu atât pentru cuvêntul, ca se ajungă cât mai curund în pâne, ci ca sĕ pótă lucra şi el la înaintarea scumpei sale naţiunĭ. Vede în foia X curentându-se mulţime de posturĭ învĕţătorescĭ; întemeiat pe cualificaţiunea sa, s'apucă şi-şĭ compune, cum scie mai bine, suplica, o scrie cât se póte mai frumos şi mai simetrice, alătură testimonie pline cu calculĭ de eminenţie şi-şĭ dă ultimii cruceri la postă, ca sĕ mérgă recomandată. Terminul concursului este d. e. la 21 August. Aştéptă până la 1 Septemvre, — rĕspunsul nu vine; trec ḑile, sĕptĕmânĭ, în fine se pomenesce cu o resoluţiune negativă. Suplicantele refusat se

Făscióra 5. *Februar 1879.* Anul III.

SCÓLA ROMÂNĂ.

FÓIE LUNARĂ
pentru
înaintarea educaţiunei şi instrucţiunei.

Redactată de
VASILE PETRI.

ABONAMENTUL:
Pe un an 4 fl. v. a. — pe o jumĕtate 2 fl. v. a.
Pentru România: pe un an întreg un galben.

PRENUMERAŢIUNILE
sunt a sĕ adresa la: Redacţiunea „Scólei Române“ în Sĕbiiŭ (Hermannstadt, N.-Szeben).

La prea înaltul tron al Majestăţii Sale!

I.

Representaţiunea

deputaţiunei esmise de biserica rom. gr.-or. în causa proiectului de lege privitor la introducerea limbei magiare în scólele poporale.

Majestatea Vóstră împĕrătéscă şi apostolică regéscă!
Prea graţióse Dómne!

Biserica greco-orientală românéscă din Ungaria şi Transilvania a comprobat între tóte împregiurările neclătita sa credinţă şi devotament cătră prea înaltul tron al Majestăţii Vóstre în mod aşa de eminent, încât acéstă virtute a sa patriotică străvechiă i-a fost recunoscută tot de-auna la prea înaltul tron.

Chiar şi astădĭ, când acéstă biserică îşĭ permite a recurge de-adreptul la prea înaltul tron al Maj. Vóstre prin subscrisul corp al episcopilor şi prin deputaţiunile consistorielor, într'o causă ce atinge nu numai interesele proprie esentialĭ, ci şi una din condiţiunile de prosperitate ale patriei nóstre, este convinsă, că prin acésta atitudine a sa, dictată de simţimentele cele mai lealĭ, îşĭ împlinesce numai datoria profund simţită cătră prea înaltul tron al Maj. Vóstre şi cătră iubita nóstră patrie.

Causa, ce ne împune nouĕ acest pas bine cumpĕnit, este o mĕsură legislativă, plănuită de a se introduce în sfera instrucţiunei publice, prin urmare de influinţă şi asupra scólelor nóstre confesionalĭ; căcĭ orĭ cât s'ar părea că scopul enunciat al acelei mĕsurĭ este de mare importanţă, dară realisarea ei practică împedecă cultura generală, din punct de vedere pedagogic nicĭ că se póte executa, ĕră în resultatele sale se presentă aşa, că de o parte între relaţiunile de naţionalităţĭ ale patriei nóstre póte se tragă în urma sa o procedură escesivă, ĕr de alta, considerată din punct de vedere natural şi instinctiv al intereselor, pe care le au naţionalităţile, póte se nască temere, neîncredere şi înstrăinare nu numai la credinţioşii bisericei nóstre, ci şi în peptul celorlalte naţionalităţĭ nemagiare, care ar puté uşor se turbure concordia frăţéscă şi devotamentul patriotic atât de dorit pentru popórele din acéstă patrie, pentru interesele statului, totde-auna, dară mai vîrtos acuma, când situaţiunea politică generală nu prea este senină; prin urmare chiar şi scopul enunciat al acelui proiect de lege l'ar împedeca, séu tocma l'ar paralisa.

Noi adecă ne-am informat din declaraţiunea ministrului Maj. V. de culte şi instrucţiune publică făcută cu óreşĭ-care ocasiune în camera deputaţilor, şi mai în urmă din presa periodică, că acel domn ministru are de scop se aştérnă la dietă un proiect de lege, în poterea căruia după şese anĭ numeraţĭ dela promulgarea legei, limba magiară sĕ fie obiect obligator de învĕţămĕnt în scólele elementare şi în cele superiorĭ populare, şi acésta cu scop, ca aşa sĕ se dea ocasiune bună la toţĭ cetăţenii statului a-şĭ apropria limba magiară ca limbă a statului. Aşa dară scopul acelui proiect de lege este, ca cunoscinţa limbei magiare sĕ se câştige prin învĕţarea eĭ în scólele elementare ale poporului.

Nu avem de observat, dacă cetăţenilor statului se va da, pre cât se póte, ocasiune acomodată, ca sĕ înveţe limba magiară ca limbă a statului, deşi necesitatea generală a ei nicĭ decum nu e justificată, nicĭ de actuala lege a naţionalităţilor, respective de dreptul asigurat naţionalităţilor de a se folosi de limba proprie, şi preste tot nicĭ de raporturile etnografice ale patriei nóstre;

dară acest proiect de lege are de scop a impune învĕţarea limbei magiare în mĕsurĭ ca acelea, despre care orĭ-cât am respecta înţelepciunea guvernului Maj. V., trebue sĕ ne spunem convicţiunea, că acelea mĕsurĭ nicĭ decum nu sunt apte de a duce la scop.

În acéstă privinţă ne permitem înainte de tóte a ne face prea umilita reflecsiune, că legea instrucţiunei populare încarcă asupra scólelor elementare atâtea materii de cunoscinţe necesare claselor inferiorĭ ale poporului, încât timpul prescris în lege pentru scolarĭ, spre a le învĕţa pre tóte în limba lor maternă, este ocupat cu totul prin acelea, întru atâta, cât le lipsesce absolut timpul fisic, în care se mai pótă învĕţa încă şi o altă limbă cu totul necunoscută, fie din carte, séu şi numai pe cale practică, ca sĕ tăcem de lipsa talentelor pentru învĕţare de limbĭ.

Dacă însă cu tóte acestea scopul este, ca în scólele elementare ale comunelor bisericescĭ, în care limba magiară este necunoscută, sĕ se înveţe acésta cu resultatul acela, încât sĕ o pótă vorbi şi scrie, atuncĭ nu remâne altă cale practică, de cât ca obiectele de învĕţământ prevĕdute în lege, şi atât în viéţa practică, cât şi pentru cultivarea ulterióră absolut necesare, sĕ fie şterse din planul de învĕţământ, şi sub tot decursul anilor de învĕţătură sĕ se propună esclusiv numai limba magiară, de care în viéţa practică cei mai puţinĭ vor avé trebuinţă necondiţionată; şi apoi acea învĕţare a limbei magiare s'ar face aşa, încât folosirea limbei materne şi desvoltarea facultăţilor spirituali s'ar mărgini fórte.

Noi nu putem presupune despre guvernul Majestăţii Vóstre, că dînsul ar avé de scop a mijloci învĕţarea limbei magiare în modul arătat acilea, din causă că pe acéstă cale scopul educaţiunii poporului ar fi sacrificat la învĕţarea forţată a unei limbĭ, şi apoi în cele din urmă tótă acésta învĕţătură de limbă în scólele comunelor de alte naţionalităţi nu ar puté sĕ aibă vre-un alt resultat, decât că dóră scolarii nemagiarĭ după încordare îndelungată, ar rupe icĭ colea câte ceva unguresce amestecat cu elemente de ale limbei proprie materne; dară din cultura cerută în viéţa practică nicĭ măcar cunoscinţe elementare nu s'ar puté câştiga; éră după ce ar eşi din scólă, curênd ar şi uita acea limbă magiară

învĕţată rĕu, cu silă mare, ceea ce se şi póte comproba cu esemple nenumĕrate din viéţa practică.

De altă parte nu voim sĕ tragem la îndoiélă, că şi în scólele elementare se pot lua unele mĕsurĭ preparative pentru învĕţarea limbei magiare, în nicĭ un cas însă nu în proporţiunea ce se vede respicată în proiectul de lege, de care e vorba, ci numai propunênd cetitul, scrisul şi ceva eserciţiu de limbă. Atâta s'a făcut şi până acuma după putinţă în scólele nóstre confesionalĭ, încât adecă în scólele nóstre populare, întocmite mai bine, autorităţile nóstre eclesiastice au luat şi până acuma din îndemnul propriu, mĕsurĭ corespunḑĕtóre la scopul acesta, prin urmare fără presiune din afară şi în mĕsură ca aceea, cât învĕţarea obiectelor absolut necesare sĕ nu sufere nimic.

Din alt punct de vedere sunt a se considera scólele confesionalĭ superiorĭ şi anume scólele padagogice, în care se pot lua mĕsurĭ mai întinse pentru învĕţarea succesivă a limbei magiare; dară şi în acest respect zelul autorităţilor scolastice a le bisericei nóstre constituţionale ar cresce în cas când ele ar puté lua mĕsurĭ corespunḑĕtóre la cerinţele de cultură, numai pe temeiul legilor esistente, fără altă dispositiune legislativă, scutite de orĭ ce presiune din afară, de bună voia lor.

În cât pentru planul de a întroduce limba magiară ca studiu obligat în scólele elementare confesionalĭ nemagiare, suntem constrînşĭ a memora în acéstă representaţiune prea umilită, pe lângă sus atinsele pedece didactice neînvinse, încă şi o împregiurare fórte regretabilă, care, în legătură cu respectivul proiect de lege, merită cea mai de-aprópe atenţiune. Este adecă sciut, că în patria nóstră opiniunea publică magiară, cunoscută bine din viaţa practică, din presă, ca şi chiar din dieta ţĕrei, pretinde necurmat dispositiunĭ legislative şi gubernialĭ de acelea, care sĕ pótă duce la magiarisarea cetăţenilor nemagiarĭ ai statului.

Acéstă tendinţă a naţiunei magiare, manifestată cu mare foc, a produs mult mai de înainte îngrijire la credincioşii bisericei nóstre, atât de jalusĭ pentru limba şi naţionalitatea lor; éră după ce biserica nóstră de rit oriental are caracter naţional, îndată la scirea

eşită despre proiectul de lege, a cărui analisă o facem, acea îngrijire au ajuns la un grad aşa de mare, încât după ce îşĭ aduc aminte de tentativele analóge de înainte cu câte-va decĭ de anĭ, fii bisericei nóstre se tem, că acest proiect de lege va fi pe terenul legislaţiunei un început nou la tendinţe, al căror scop este realisarea desnaţionalisării cu orĭ-ce preţ, şi care în ulteriorul decurs al lucrurilor tinde a estermina cu încetul limba nóstră naţională din viéţa practică, din comunităţile nóstre bisericescĭ şi din bisericele nóstre, unde până acuma ne folosim de ea întru tótă libertatea.

În acéstă prea umilită representaţiune a nóstră nu ne simţim chiemaţĭ a ne demite în discusiunea cestiunei, că până la ce mĕsură póte fi salutar, séu tocmai din contră, în detrimentul intereselor patriei nóstre, a lua magiarisarea de problemă; după ce sémĕnă fórte, că acelui proiect de lege i-se atribue din mai multe părţĭ scopul acesta, ne ţinem de a nóstră datorie patriotică a declara preste tot, până unde póte se străbată cuvêntul nostru că: ce e drept, credincioşii bisericei nóstre n'au vre-o antipatie cătră limba megiară, că însă dînşii ţin la limba şi la caracterul lor national cu aşa tărie, încât orĭ cum ar încerca cineva, - este absolută imposibilitate de a-i spolia de acestea.

Dacă proiectul din cestiune n'ar avé în sine nicĭ chiar aparenţa înclinărei spre magiarisare, de sigur însă în privinţa eventualei esecutărĭ s'ar urma o procedură, carea ar produce între elementul magiar şi nemagiar în loc de concordia frăţéscă atât de necesară, numai amărăţiune reciprocă, din cas în cas o ar potenţia, şi în fine ar avé numai urmărĭ periculóse pentru interesele patriei comune. În privinţa acésta dóră va fi de ajuns a ne provoca în general la esperienţele, pre carĭ a le specifica acum, cu privire la seriositatea situaţiunei, nu ne demitem, carĭ însă fără îndoiélă dovedesc, că în timpii din urmă s'au făcut din partea organelor administrative încercărĭ preste marginile legii, respective s'au aplicat chiar ordinaţiunĭ obligătóre în favórea limbei magiare, şi abusurĭ de acestea se practiséză cu tótă pasiunea, mai virtos din partea acelor organe administrative, carĭ stau în nemijlocită apropiere de popor-

Dacă cercetăm mai de aprópe singuraticele dispositiuni ale proiectului de lege, cu care suntem siliți a ne ocupa în prea umilita nóstra representațiune, ne oprim la acel punct mai ales, care în privința învețătorilor aflători în funcțiune, dispune, ca acestia în decurs de șese ani sĕ fie obligați într'atâta a-și însuși limba magiară, încât sĕ-și pótă justifica cualificațiunea de a o propune „pre aceea“ prin depunerea unui esamen, și numai pentru învețătorii trecuți preste cinci-ḑeci de ani ai etății face escepțiune, însă așa, ca în privința casurilor escepționali, înțelegêndu-se între acestia și învețatorii confesionali, numai ministru de culte și instrucțiune publică se pótă decide.

Abstrăgênd dela partea ultimă a acestei dispositiuni, care taie drept în autonomia bisericei nóstre, preste tot se vede, ceea ce și de altmintrelea după a nóstră părere caracteriséză întreg proiectul de lege, că adecă acesta nu se póte esecuta; căci se scie că, pentru a nu ne provoca la alte scóle confesionali, în provincia nóstră metropolitană preste tot, și în special în acelea părți, unde limba magiară nu este în us la popor, o însemnată, ca se nu ḑicem, o preponderantă parte a învețătorilor în funcțiune, după împregiurările de până acum, séu nici decum, séu prea puțin sciu limba magiară, așa încât acestia cu atâta mai puțin sunt capabili de a propune limba magiară, cu cât că precum se cunósce din cuvintele acestui proiect de lege, scopul este, ca docentele se propună limba magiară în aceeași limbă. La acésta se mai adauge încă și acea tristă împregiurare, cumcă învețătorii preste tot plătiți de cătră seracele nóstre comune bisericesci, au mai fără escepțiune un salar anual în proporțiune atât de mic, încât cu acela abia își pot împlini lipselele de tóte ḑilele, și spre a-și susține casa sunt siliți a întrebuința timpul liber pentru alte ocupațiuni de câștig.

Dela învețători seraci, al căror numĕr, din nefericire la noi este mare, nu se póte pofti, ca sĕ-și ia timpul de a mai învița limba magiară, — ceea ce nici între cele mai bune împregiurări nu se póte câștiga numai prin diligință privată acasă — prin urmare purceḑênd din acest proiect de lege, pentru ei n'ar rĕmâné alta îndĕrĕpt, decât că, dacă n'au ajuns al cinci-ḑecilea an al etății,

sĕ fie scoşĭ din postul lor; dar apoi în asemenea cas nu vedem, cum s'ar puté îndeplini locul învĕţătorilor destituiţĭ prin alţii capabilĭ, pe când este sciut, că asemenĭ capabilĭ învĕţătorĭ abia sunt în numĕrul cerut, ér a improvisa învĕţătorĭ capabilĭ e preste putinţă, mai ales pentru staţiunĭ, unde nu este asigurată învĕţătorului nicĭ chiar pânea de tóte ḑilele.

Înainte de a se fi făcut proiectul de lege asupra instrucţiunei publice la anul 1868, — ministrul de atuncĭ al cultelor şi instrucţiunei publice de pie memorie, pentru consultarea şi discusiunea obiectului din cestiune, a convocat anchetă, în care a chiemat esperţĭ şi din partea tuturor confesiunilor, pe calea autorităţilor respective bisericescĭ. Ne pare fórte rĕu, că cu abatere dela procedura urmată atuncĭ, în casul present nu s'a dat ocasiune autorităţilor nóstre bisericescĭ spre a-şĭ da opiniunea asupra proiectului de lege de o însĕmnătate atât de mare şi ponderósă, care dacă se întêmpla, probabil, că biserica nóstră n'ar fi venit în acea posiţiune neplăcută, ca se fie silită a se întórce la prea înaltul tron al Majestăţii Tale cu îngrijirile, ce provin din acest proiect de lege, care după a nóstră părere nu e oportun.

După ce nu ne putem măguli cu speranţa, că am puté împedeca primirea acestui proiect de lege, a cărui neoportunitate şi neesecutabilitate o am arătatu-o mai sus, în casul când acela s'ar înainta la corpul legislativ, ne ţinem de datorinţă patriotică, ca pe lângă esprimarea din nou a omagielor nóstre de supuşĭ şi de credinţă nestrămutată, sĕ venim la Majestatea Ta cu acea prea umilită rugare, ca în interesul culturei publice şi al liniscei interne a popórelor sĕ Te înduri a denega preaînalta aprobare prealabilă la acel proiect de lege.

Carĭ de altmintrea recomandându-ne biserica în preaînalta graţie şi îngrijire părintéscă, de carea tot de-auna cu adêncă mulţămită s'a bucurat, suntem cu cel mai deplin omagiu Ai Maj. Tale.

Viena, la 12 Februar 1879.

Credinţioşĭ supuşĭ

Corpul episcopesc şi deputaţiunea consistorielor eclesiastice ale bisericei gr.-orient. române din Ungaria şi Transilvania.

II.

Discursul

Escel. Sale D-lui archiepiscop şi metropolit Miron Romanul, predând Majestăţii Sale representaţiunea de sus:

Majestate imperială şi apostolică regală!
Prea graţióse Dómne!

Episcopatul bisericei române greco-orientale din Ungaria şi Transilvania, însoţit de deputaţiunile consistorielor diecesane concernente, în interesul culturei generale a credincioşilor nostri, corespunḑétóre trebuinţelor reale, cutézá a se presenta cu devoţiune omagială înaintea prea înaltului tron al Majestăţii Vóstre cu cea mai umilită rugare: Majestatea Vóstră se Vĕ îndurаţĭ a denega prea graţios prea înalta sancţiune prealabilă proiectului de lege, pregătit deja de prea înaltul Vostru guvern şi privitor la întroducerea obligătóre a limbei magiare, ca obiect de învĕţămênt în scólele elementare, cu atât mai vîrtos, cu cât eventuala esecutare a unei astfel de legĭ ar întêmpina nu numai pedecĭ neînvingibile, ci ar conturba şi liniscea internă a credincioşilor nostri, zeloşĭ de limba şi naţionalitatea lor.

Cutezând în privinţa acésta a presenta Maj. Vóstre cu cea mai adêncă devoţiune representaţiunile nóstre prea umilite, ne folosim de ocasiunea pentru a dá espresiune şi prin graiŭ acelor simţimente prea loiale, ce biserica nóstră le nutresce pentru prea înalta persónă, pentru tronul Majestăţii Vóstre şi pentru patrie.

III.

Rĕspunsul

Majestăţii Sale cătră deputaţiunea română.

„Cererea d-vóstră voiŭ lua-o în de-aprópe considerare. Cu deplină linisce pot însă sĕ esprim de mai nainte speranţa, că atât guvernul meu, cât şi corpurile legiuitóre nu vor avea intenţiunea de a pune în lucrare nisce otărîrĭ, care ar fi în stare se provóce îngrijirĭ serióse şi sĕ turbure pacea şi buna-înţelegere dintre naţionalităţĭ, a căror manţinere v'o recomând şi d-vóstre în modul cel mai călduros.“

Biblioteca Municipiului Timișoara

Ioan Enric Pestalozzi.

Născut la 12 Ianuar 1746, mort la 17 Faur 1827.

De Dr. **Lazar Petroviciu**, profesor.

I.

Viéța lui Pestalozzi.

Trei-ḑecĭ de anĭ grei, anĭ plinĭ de lupte cu neajunsurĭ de tot felul, petrecu Pestalozzi în „Curtea-nouă“, și opt-spre-ḑece anĭ după apunerea institutului sĕu. Ce timp de probă în etatea cea mai frumósă și mai vigurósă! În adevĕr, chiar și numai aceștĭ 18 anĭ din urmă ar fi fost de ajuns spre a-i câștiga coróna de martir.

În fine la anul 1798 evenemintele deschiseră lui Pestalozzi cariera, pentru carea natura îl destinase din capul locului. Un preot de rasa capucină resculase poporul catolic din cantonul Unterwalden în contra constituțiunei elveține, pre carea o numisă „operă diabolică“. Pentru a stinge rescóla, veniră în Septemvre 12,000 Francesĭ, devastară cantonul și prefăcură în cenușă orașul Stanz. Patru-sute bărbațĭ plătiră cu viéța patriotismul lor nematur; printre ei se mai găsiră cadavrele a doue-sute muierĭ și a 20 copii nevinovațĭ. Preotul a fost împușcat în biserică la altar.

La vre-o 15 ḑile după acéstă catastrofă înfiorătóre se duse și Pestalozzi în S t a n z, pentru a privi, cu ochii scăldațĭ în lacrimĭ, teribilele urmărĭ ale revoluțiunei. Nu vedea alta, decât case dĕrimate, ómenĭ ucișĭ, mume desperate, copii lipsițĭ de părinți, torturațĭ de frig și fóme, fără ajutor și fără mângăiere. Pestalozzi se decise a aduna pre aceștĭ copiĭ nefericiți într'un orfanotrofiu, a-i căuta și a-i educa. Spre acest scop regimul îi puse la dispositiune o monăstire de jumĕtate dĕrimată, fără ușĭ și fără ferestri, cu părieții încă stropiți de sânge omenesc; aicĭ întruni Pestalozzi vre-o 80 de copiĭ răniți, flămânḑĭ, sdrențoșĭ. Câtă iubire, câtă abnegațiune, câtă tărie de spirit n'a desvoltat Pestalozzi față de aceștĭ orfanĭ nĕcăjițĭ! Căcĭ sĕ nu uităm: el era orfanilor tată, mamă, învĕțător, servitor și servitóre — tóte într'o persónă; soția îi remasă în „Curtea-nouă“. El îi îmbrăca, el îi spăla, el îi curăția de tóte nevoile, făcêndu-le până și servițele cele mai de jos. Din zorĭ de ḑi și până în nópte era neîncetat cu dînșii; mânca cu ei,

se juca cu ei, se ruga cu ei împreună lui Dțeu. Asemenea Mântuitorului divin, el nu era îndestulit decât aflându-se în mijlocul lor, nu se simția fericit decât privind în ochii lor nevinovați, vĕdênd zimbetul lor plin de mulțămire și audênd vocea lor atât de drăgălașă. Era imposibil, ca o iubire atât de curată se nu deștepte o asemenea iubire și în inimile micuților. Ei se simțiau atrași către Pestalozzi cu o putere iresistibilă; până și séra în pat îl rugau sĕ le vorbéscă, sĕ-i învețe, chiar și prin întunerec. Aicĭ Pestalozzi găsi mod de a-și traduce în pracsă ideile sale și prin acésta tot odată a le și esamina. Resultatele i-au dat drept; căcĭ „sórele de primăvară încă nu topise néua de pe Alpĭ, și copii sĕi nu se mai cunosceau.“ Și ce e mai mult, schimbarea, nu se opri la cele din afară, ci atinse chiar simțemintele micuților. Așa d. e. mai venind încă 20 de copii seracĭ din Altdorf, sat ce arsese cu totul, elevii din institut îi primiră cu brațe deschise, deși Pestalozzi le spuse, că acum vor căpĕta mai puțin de mâncare și mai mult de lucru.

Dar fatalitatea, ce se ținea, ca umbra, de Pestalozzi, nu lipsi de a-l persecuta și aicĭ. Nouĕ lunĭ după deschiderea noului institut Francesii ocupară monăstirea, pentru a face din ea un spital militar; copii luară lumea în cap.

Pestalozzi ceru acum dela regim o scólă fie cât de destrămată, oferindu-se a servi ca învĕțător fără nicĭ o plată. I-s'a dat o scólă în Burgdorf, la anul 1799! Metodul lui Pestalozzi însă diferia de vechiul șlendrian într'o mĕsură, încât publicul începu a suci din cap și a se întreba: dacă Pestalozzi are séu nu are cualifiațiunea de învĕțător? Urmarea fu, că se esmise o comisiune, pentru a cerceta scóla lui Pestalozzi. Comisiunea declară, că în adevĕr prestațiunile scolarilor lui Pestalozzi sunt admirabile, și dovedesc, câtă putere se póte desvolta chiar și într'un copil prin o tractare corespundĕtóre. Acésta a fost prima satisfacțiune în viĕța lui Pestalozzi.

Acum Pestalozzi înființă un institut privat, cu concursul învĕțătorilor Krüsi din Apenzell, Tobler din Basilia, Busz din Tübingen, și cu tinerul Ramsauer, carele un timp cercetase institutul

ca elev. Regimul le oferi spre acest scop castelul din Burgdorf gratuit.

Din periodul acesta avem dela Pestalozzi două opere: „*Wie Gertrud ihre Kinder lehrt*“ (Cum își învață Gertruda copii — 1801,) și „*Buch der Mütter*“ (Cartea mamelor — 1803). Asupra celei dintâiu écă ce scrise Fichte soției sale la anul 1807: „Dacă poți căpěta cartea lui Pestalozzi: „Wie Gertrud ihre Kinder lehrt“, sě o cetescĭ negrešit. Eu studiez acum sistema sa pedagogică și aflu în ea adevěratul medicament pentru omenimea bolnavă.“ Opul acesta este scris în epistole. În partea generală Pestalozzi își espune ideile sale ca și în „Cercetărĭ,“ numai cât le ilustréză cu esperințele făcute în urmă; în partea specială se esplică mai pe larg asupra celor trei mijlóce elementarĭ a tótă cultura: *cuvîntul* (limba), *forma* (mĕsurarea, desemnarea, scrierea) și *numerul*, avênd tóte ca început al lor intuițiunea. — „Cartea mamelor“ are de scop de a întroduce în tótă familia un metod rațional, cu ajutorul căruia fie care mamă sě fie în stare a deștepta și desvolta la copiĭ puterile spirituale, atențiunea, intuițiunea și limba, — pas de pas, începênd dela etatea cea mai fragedă. prin conversațiune acomodată.

Institutul prospera de minune. Regimul elvețian începu a trimite învěțătorĭ la Burgdorf, „pentru a studia la Pestalozzi metod“, cum se ḑicea pe atuncĭ. Asemenea curgeau elevĭ din tóte părțile. Acum începură și ḑiarele a vorbi cu multă laudă de învěțătura lui Pestalozzi. Cu tóte aceste în Septemvre 1803, schimbându-se regimul din Bern și venind la cârmă érăși bětrânii senatorĭ, Pestalozzi primi ordin, a părăsi pe dată castelul, avênd a se muta într'însul un prefect. Spre fericire numele lui Pestalozzi era acum așa de onorat, încât mai multe orașe se grăbiră a-i pune la dispositiune castelele lor fără nicĭ o plată. Acum se pomeniră și senatorii din Bern și oferiră lui Pestalozzi castelul din Buchsee. Pestalozzi primi, deși din lipsa spațiului trebuí sě reducă numĕrul elevilor. În Buchsee Pestalozzi conveni cu renumitul Emanuil de Fellenberg, carele încă fundase în Hofvyl o scólă agronomică pentru copiĭ sĕracĭ. La stăruința învěțătorilor sĕi, Pestalozzi se învoí

a abdice de conducerea institutului în favorul lui Fellenberg, dela care se aştepta o manipulaţiune mai bună. Dar compania nu ţinu mult; Fellenberg era imperativ, Pestalozzi se simţi lovit în ambiţiunea sa, şi aşa oferindu-i regimul cantonului Vaadt mai multe castele, el îşi alese castelul Yverdon, rupse îndată tóte legăturile cu Fellenberg şi se mută cu 9 elevi şi vre-o câţi-va învĕţători în noua localitate.

Timpul dela 1805—1810 formase periodul cel mai glorios în viéţa lui Pestalozzi, în ceea ce privesce activitatea sa pedagogică. Yverdon a fost locul, unde Pestalozzi găsi deplină libertate, pentru a-şi traduce ideile sale în pracsă; unde îi succese a întruni în giurul sĕu învĕţători de tótă natura şi cualificaţiunea, şi adecă afară de Krüsi, Tobler, Busz, Ramsauer, încă pre un Niederer, Schmid şi Blochmann; unde numĕrul elevilor se urcase (în anul 1809) la 165, elevi veniţi din Germania, Franţia, Italia, Rusia şi chiar din America de Nord; unde filosofi şi învĕţători, bărbaţi de scólă şi de stat, peregrinau pentru a vedé pe „înţeleptul din Yverdon“ séu a studia metodul sĕu. Filosoful Fichte, în vorbirile sale cătră naţiunea germană, numesce metodul lui Pestalozzi remediul „dela care se aştéptă regenerarea omenimei“. Regele din Prusia şi împăratul din Rusia ş'au manifestat înalta lor recunoscinţă faţă de meritele lui Pestalozzi.

Regele din Prusia veni în anul 1814 la Neufchatel. Pestalozzi se decise a se înfăţişia înaintea sa, deşi era morbos fórte. Ramsauer, care avea sĕ-l însoţéscă, îl rugă sĕ abdică de acéstă călĕtorie. „Nu-mi vorbi de acestea!“ îi rĕspunse Pestalozzi. „Caută sĕ vĕd pre regele, măcar sĕ sciu că mor în cale. Dacă în urma presenţiei mele şi numai un singur elev va primi o mai bună educaţiune, voiu fi deplin remunerat.“

Caracteristică este audienţa lui Pestalozzi la împĕratul Alesandru din Rusia în Basilia. La început Pestalozzi era cuprins de frică într'o mĕsură, că abia se ţinea pe picióre; afabilitatea împĕratului însă îi insuflă curagiŭ. Pestalozzi începu a pleda causa învĕţămêntului cu atâta foc, încât uitând cu totul de sine, se apropiă tot mai mult de Alesandru. Monarchul se trage înapoi,

Pestalozzi îl urméză până în colţul salonului, în fine îşĭ rădică mâna pentru a cuprinde pre împĕratul pe după cap. O mişcare rapede a împĕratului făcu pre Pestalozzi a se reculege şi a se pleca iute sĕ-i sărute mâna. Împĕratul însă prevenindu-l, îl strinse în braţe şi-l sărută ca şi un fiiu pre tatăl sĕu.

De aicĭ încolo érăşĭ încep ḑile triste pentru bĕtrânul Pestalozzi. În anul următor 1815 îi muri credinciósa sa soţie, unica sa mângăiere pre pământ, singurul sĕu ajutor în bine şi în rĕu. Afară de acésta institutul sĕu, atât de glorificat până aicĭ, începuse deja a decădé şi a se apropia tot mai mult de totala sa disolvare.

Causele au fost mai cu sémă douĕ. Întâiŭ: institutul nu a remas ceea ce fusese la început, un institut pentru copii sĕracĭ, ci devenise în urmă o adunătură de copii din tóte ţerile şi de tóte stările; urmarea fu, că disciplina decăḑu cu totul. Adoua: Absoluta incapacitate a lui Pestalozzi de a conduce şi administra un organism mai complicat. Ar fi fost o mare fericire pentru Pestalozzi şi institut, când unul din învĕţătorĭ ar fi avut atâtea cunoscinţe practice, ca sĕ se însărcineze tot odată şi cu administraţiunea institutului. În urmă acest om se şi găsi în persóna lui Iosif Schmid, un copil de păstor din Tirol, carele veni la Pestalozzi ca scolar în anul 1801, în Burgdorf, şi carele în scurt timp ajunse mâna drépt̆ă a lui Pestalozzi. Înzestrat cu un rar talent practic, el nu numai pĕtrundea îndată ideile pedagogice ale măiestrului şi le aplica cu multă isteţime în viéţa scolară, ci aduse ordine chiar şi economia institutului; durere numai, că acest om se folosia de talentele sale singur numai pentru a-şĭ mulţămi egoismul sĕu fără saţ. Pre Pestalozzi îl domina cu desevîrşire; astfel ceialalţĭ învĕţătorĭ nu aveau altă alegere decât a i-se supune lui séu a părăsi institutul. Cu deosebire funest pentru institut a fost conflictul lui Schmid cu învĕţătorul Ioan Niederer, bărbat nu mai puţin indispensabil pentru opera lui Pestalozzi, dar carele din punctul de vedere moral este de o valóre neasĕmânat mai mare decât Schmid. Niederer fusese mai înainte popă reformat lângă St. Gallen. Din entusiasm curat pentru Pestalozzi el abḑise la anul 1801 de buna sa parochie şi întră ca învĕţător în institu-

tul lui Pestalozzi. Niederer era un bĕrbat de o înaltă erudiţiune, spirit filosofic, în stare de a vĕrsa într'o formă scientifică ideile, pre carĭ Pestalozzi le producea mai mult instinctiv, din fondul ingeniului sĕu. Conflictul luă în urmă atarĭ dimensiunĭ, că la anul 1810 Schmid trebuí sĕ părăséscă institutul, convins fără îndoiélă, că în curund se va simţi pierderea sa. Nicĭ că s'a înşelat în presupunerile sale, căcĭ 5 anĭ în urmă, la anul 1815, însuşĭ Niederer stăruí pentru rechiemarea lui Schmidt. El veni, şi cu dînsul prosperarea economică, dar tot odată şi decadinţa morală a institutului.

Schmid se purta acum aşa de insolent, încât la finea anului, 16 învĕţătorĭ subscriseră în contra sa o plânsóre compusă de Blochmann. Prin o încăpăţinare neesplicabilă, bĕtrânul Pestalozzi declară, că mai întâiŭ va demisiuna pre toţĭ învĕţătorii, decât pre Schmid. Aşa s'a şi întêmplat; învĕţătorii cei bunĭ s'au dus, şi a remas Schmid mai mare în institut. La anul 1818 Pestalozzi îşĭ propuse a se asocia cu Fellenberg, dar nu se învoí Schmid. Institutul ajunse într'o stare de plâns. Insubordinaţiunea elevilor trecea tóte marginele; elevii mai marĭ apucaseră pe căi oprite. Pentru a agrava şi mai mult rĕul, Schmid aduse în institut pre un nepot al lui Pestalozzi, tăbăcar séu dubălar de profesiune, îl făcu învĕţător şi-i dete pre sora-sa de soţie.

Bĕtrânul Pestalozzi tot mai făcea la planurĭ, cum sĕ-şĭ scape opera sa de perire. El lăsă institutul din Yverdon sub conducerea lui Schmid şi se retrase la Clindy (lângă Yverdon,) înfiinţând aicĭ un nou institut pentru copiĭ sĕracĭ, cu scop de a asigura esistinţa institutului principal.

Dar tóte de giaba; la anul 1825 Pestalozzi se vĕdu necesitat a disolva ambele institute, ne mai putêndu-le susţiné. Părăsit de toţĭ, lipsit de tóte mijlócele, apĕsat de bĕtrâneţe, întêmpinând ingratitudine în loc de recunoscinţă, martirul se retrase, în etate de 80 de anĭ, la nepotul sĕu din „Curtea-nouă“, unde întemeiase primul sĕu institut. „În adevĕr îmĭ vine, ca şi când prin acéstă repăşire a-şĭ pune capĕt vieţii mele, întru atâta mĕ dóre.“ Cu aceste cuvinte s'a retras eroul nostru de pe scena activităţii sale practice.

Şi totuşĭ, după atâtea ilusiunĭ amare, turburat de cugetul de a fi contribuit însuşĭ la apunerea unei opere atât de măreţe şi frumóse, căruntul şi neobositul peregrin mai găsi atâta putere sufletéscă de a publica la anul 1826 douĕ producte literare: „*Meine Lebensschicksale*“ (Întêmplările vieţii mele) şi „*Schwanengesang*“ (Cântul lebedei). El muri la 17 Faur 1827. Ultimele cuvinte i-au fost: „Iert pre inimicii mei. Fie acum în pace, că eu mĕ duc la odihna de vecĭ. Bucuros aşĭ mai fi trăit încă o lună pentru a-mĭ regula lucrările din urmă; mulţămesc însă provedinţei, că mĕ chiamă din viéţa acésta. Ér voi ai mei, rĕmâneţĭ în pace şi căutaţi-vĕ fericirea în sinul familiei.“

Aceste sunt pe scurt trăsurile principale din viéţa lui Pestalozzi, bărbat, carele merită cea mai mare recunoscinţă şi veneraţiune din partea omenimei, pentru a cărei cultură a luptat în tótă viéţa sa, ţinênd strîns la devisa: „Totul pentru pópor, nimic pentru sine!“ Precum mai toţĭ bărbaţii marĭ, aşa şi Pestalozzi a fost espus celor mai dureróse lovieturĭ şi atacurĭ. Eschis de cătră catolicĭ din cantónele lor, pentru că era din părinţĭ protestanţĭ, coreligionarii sĕi îi făceau împutărĭ, că îşĭ neglige religiunea părintéscă. Amicii, pre carĭ i-a scos din multe nĕcasurĭ, l'au părăsit în urmă şi l'au batjocorit chiar. Până şi elevii sĕi se arătară ingraţĭ faţă de învĕţătorul lor, bună óră ca şi elevii învĕţătorului divin.

Adevĕrat, că şi Pestalozzi ş'a avut defectele sale, carĭ au zadărnicit mult umanele lui întreprinderĭ. Aspiraţiunile sale ideale l'au făcut incapabil pentru orĭ ce întreprindere practică; generos până la estremitate, el nu băgă de sémă, cum alţii abuséză de marea lui încredere.

Cu tóte acestea Pestalozzi va rĕmânea pentru tóte timpurile un adevĕrat lucéfĕr pentru toţĭ, carii sciŭ apreţuí după merit opera educaţiunei. (Finea va urma).

Spiritul, ce trebue sĕ domnéscă într'o scólă.

I.

Ca se o spun din capul locului şi în douĕ cuvinte: este spirit rĕu şi este spirit bun.

Sciţi D-vóstră, care este spiritul rĕu? Spre a-i face portretul în puţine trăseturi, fie-mi permis, a-mi întórce privirile în timpul trecut, când şedeam şi eu ca scolar pe băncile scólei.

Ca şi alţi copii de Român, începui şi eu în etate de şese ani a cerceta scóla din sat. Se scie prea bine, în ce stare se aflau mai înainte scólele elementare în genere şi în specie scólele românescĭ. Abia scăpaţi Românii din jugul servituţii, nu trebue sĕ ne mirăm, dacă la noi idea de scólă în fiecare comună începu a prinde rădĕcini numai pe încetul şi cu multă anevoie.

Era în anul 1856, în „timpul absolutismului“, séu cum ḑice poporul pe la noi, în „vremea Nemţilor“, când începui a umbla la scólă. Pe atuncĭ era episcop în Gherla Ioan Alexi, carele aduse şi în părţile nóstre aşa numite „ungurene“, câţi-va tineri „năsĕudeni“, aplicându-i ca învĕţători în comunele mai de frunte.

Acei tineri — cât îmi este mie cunoscut — au fost preparanḑi de ai lui Panga, carĭ nu făcuse decât un curs preparandial de 6 lunĭ, cum era datina pe atuncĭ. Unul din ei fu denumit de învĕţător chiar în comuna nascerei mele.

După cum am auḑit mai târḑiu, în tot ţinutul nostru (în Chior) nu veniră atuncĭ decât 5 „Năsĕudeni“, icĭ colea mai fiind câte o scólă de ale „Azbucherilor“ bĕtrâni. Acésta era starea şi de aicĭ datéză începutul scólelor pe la noi.

Dară se revin la obiectul, ce mĕ preocupă. Era într'una din ḑilele lui Faur. Sórele abia se rădicase de 2—3 metri preste orizont, când tóca dela scólă, bătuta prin „inspecţia“ acelei ḑile, adecă prin unul din scolarii mai mărişorĭ, ne chiema la scólă întocmai cum chiamă trompeta pre soldaţi. Între micuţii, ce furnicau pe stradă cătră scólă, eram şi eu, cu o cărticică subsuóră şi cu douĕ bucăţi de lemne uscate pe mâna stângă, — căcĭ aşa se acuirau pe atuncĭ lemnele delipsă pentru încălḑirea scólei.

Ne adunarăm în scólă un numĕr frumuşel de copii şi copile; unii din noi ne încercam a face foc, alţii tremurau de frig, alţii se băteau, plângeau etc. Sórele se înălţase binişor pe cer, órele treceau, — învĕţătorul însă nu se mai arăta. De odată numai écă un scolar întră cu fuga în scólă strigând: „Vine învĕţătorul!“

Dar fiind că ni-s'a întêmplat de mai multe orĭ sĕ fim numai spăriaţĭ cu acest strigăt, începurăm şi unul şi altul a eşi afară spre a ne convinge, dacă nu suntem şi astăḑĭ jertfa unei amăgirĭ. Şi în adevĕr, învĕţătorul venia, — îl cunoscurăm îndată cu toţii, căcĭ avea pe cap o pĕlĕrie albă, purta ciórecĭ asemenea albĭ şi un suman negru. Pre la noi ómenii pórtă pĕlĕrii negre şi gube cu mânece lungĭ până la pământ; astfel învĕţătorul era uşor de cunoscut.

Disordinea în scólă nu avea părechie; pulberea pe masă, pe băncĭ şi pe părieţĭ era grósă; unii din scolarĭ se alergau preste băncĭ, nisce copile se bociau, că cine-va le-a înboţit scrisorile séu că li-a luat condeiele etc. În fine auḑirăm scârţăind încet portiţa dela curtea scólei; disordinea tot nu mai încetase. „E aicĭ învĕţătorul!“ rĕsună atuncĭ din tóte părţile. „Vei vedé Tódere, vei căpĕta Ioane!“ strigară unii. La cuvintele aceste se făcu în scólă o tăcere morméntală.

Învĕţătorul întră. Bărbat şi altcum strict până la estremitate — precum erau toţĭ în acel timp absolutistic — acum îşĭ pierdu şi puţina pacienţă, câtă o mai avea, şi vrênd a sci îndată „care este guratecul? care este mişelul?“ începu numai decât a investiga. La tóte întrebările sale, respunsurile erau: nu sciu, eu n'am făcut nimica.“ — „Nu se póte sĕ nu sciţĭ, sĕ nu fi făcut nicĭ unul nimica, când aflu aicĭ atâta porcie — măgarĭ şi mişei ce sunteţĭ!“ replică învĕţătorul tot în cuvinte alese şi drăgălaşe. — Clasa tótă tăcea ca piticul, încât ai fi putut auḑi o muscă sburând.

„Ioane, pre tine te-am vĕḑut preste băncĭ, şi totuşĭ nu vrei sĕ-ţĭ recunoscĭ greşéla?“

„Ba, eu n'am făcut nimica, domnule, ci am şedut la loc şi am învĕţat,“ respunse micul pĕcătos.

„Dar tu Ilie, pentru ce plângĭ?“ mĕ întrebă pre mine învĕţătorul.

„M'a pumnit Ioan“, rĕspunsei eu.

Atuncĭ se rădică în scólă un mare sgomot, mai mulţĭ conscolarĭ începênd de odată a mĕ învinovăţi, că şi eu m'aşĭ fi rânjit către Ioan. Acesta însă nu vru de loc sĕ-şĭ recunóscă pĕcatul.

„Ioane, tu mințescĭ, și pentru acésta vei căpĕta x vergĭ, — eșĭ afară!“

Ioan își luă pe dată vergile dictate, în fața tuturor copiilor și copilelor. După aceea se începu prelegerea. Acum însă era deja amédĭ, și așa abia apucară doi scolarĭ a ceti, apoi furăm demișĭ cu toții acasă.

După amédĭ ne adunarăm erășĭ la scólă; disordinea de dimineță începu da capo. Dar ce se întêmplă óre colo în mijlocul scólei? Curios și eu, ca mulțĭ alții, a vedé ce este, alergai în cercul format. Și ce era?

Scolarii din grupă, cu fețele posomorîte, consolau pre colegul lor Ioan, carele de astă dată fusese sacrificiul dilei. Însă în mijlocul conscolarilor, Ioan sare drept în sus strigând voios: „Nu vĕ superați pentru mine! Pedépsa de astă dimineță nu m'a durut de loc, nicĭ că am simțitu-o!“ Hohote, rîsete și aplause se auḑiră din tóte părțile, și drept recunoscință pentru martiriu, fărtații proclamară pre Ioan de conducătorul lor la noua disordine, ce avea se urmeze.

Écă o scenă, ce dovedesce din destul, că pe atuncĭ domnia în acea scólă un spirit rĕu.

II.

Din cele precedente nu va fi greu a face deducțiunile și a trage învĕțăturile privitóre la modul: cum se póte introduce și susține în scólă spiritul bun?

Cuvintele: „vine învĕțătorul! vei căpĕta N! te voiŭ spune eu N!“ etc,; disordinea ce domnesce în scólă în absența învĕțătorului, frica scolarilor, când sosesce învĕțătorul, ascunderea celor vinovați etc. etc., tóte aceste dovedesc de o parte, că învĕțătorul, în ceea ce privesce mai ales educațiunea și disciplina, nu este la înălțimea chiemărei sale, de altă parte că, la rondul lor, scolarii sĕi nu țin la bine și frumos, cei bunĭ nu îndémnă pre cei rĕi la o purtare mai cuviincióșă, nu se indignéză de faptele lor scandalóse. În o atare scólă lipsesce spiritul bun, ce trebue sĕ domnéscă în fie care institut, dacă este ca ostenelele învĕțătorului și ale scolarilor sĕ fie încununate de resultatul dorit.

Încă din prima ḍi de scólă, învĕţătorul trebue sĕ grijéscă, ca spiritul bun sĕ prindă rădĕcinĭ tarĭ în scóla sa, şi odată încuibat, sĕ nu dispară nicĭ când. Prima condiţiune şi aicĭ este, ca învĕţătorul sĕ-şĭ iubéscă din inimă scolarii; dar iubirea sa nicĭ când sĕ nu degenereze în slăbiciune, ci sĕ fie pururea seriósă şi împreunată cu simţul de dreptate. Copilul, care greşesce, este morbos, medicul sĕu este învĕţătorul; şi precum medicul, înainte de a întreprinde o cură, trebue sĕ cunóscă morbul întru tóte amĕruntele sale şi sĕ cunóscă în acelaşĭ timp şi natura pacientului sĕu, chiar aşa are sĕ procédă şi învĕţătorul, vrênd a vindeca morburile morale ale elevilor sĕi.

Cine voiesce a îmbrăţişa cariera învĕţătoréscă şi a purta cu demnitate acest oficiu pre cât de măreţ, pre atât şi de greu, trebue sĕ cunóscă cât mai bine tóte mijlócele ducătóre la scop. Asupra acestora s'au scris şi în fóia acésta articolĭ întregĭ. Cu tóte aceste fie-mĭ permis şi mie a mĕ ocupa puţin cu unele din acele mijlóce, carĭ s'ar puté numi esterne şi carĭ sĕ pot recomanda pentru susţinerea spiritului bun în scólă, şi adecă:

1. Reuniunile scolărescĭ. Pare că simţesc, cât de rĕu sună cuvintele acestea la urechile unora. „Ce?“ vor striga dînşii, „reuniunĭ scolărescĭ?“ când la noi în diecesa Gherlei nime nu-şĭ mai sfarmă capul nicĭ chiar cu „reuniunile învĕţătorescĭ tractuale“, şi cu atât mai puţin cu o „reuniune generală“ a învĕţătorilor din tótă diecesa.“ Dar iertare, domnilor! Fu încă nu-mĭ voiŭ aprinde paie în cap, vorbind de „reuniunĭ scolărescĭ“, ca nu cum-va sĕ mi-se împute, că „e mai mare puiul decât cióra.“ Sĕ ne apucăm decĭ a organisa mai întâiŭ „reuniunile învĕţătorescĭ“ în tótă diecesa, după esemplul altora, spe care scop aşĭ dori se păşéscă în frunte „capii“ nostri, căcĭ de acolo „se împute pescele“, şi când apoi „reuniunile învĕţătorescĭ“ vor fi înfiinţate, nu voiŭ întârdia nicĭ eu a vorbi de „reuniunile scolărescĭ“. Până atuncĭ voiŭ indica un alt mijloc pentru a susţiné în scólă spiritul bun, mijloc pentru care „popa nu taie limba“, şi adecă:

2. Monitorii séu curatorii scolarĭ. În pracsa mea de 9 anĭ, de când funcţionez ca învĕţător, m'am convins din es-

perință, că este fórte delipsă a se aplica în scólă unul dintre elevĭ ca curator séu monitor, carele sĕ aibă grijă de ordinea din scólă, de purtarea scolarilor în scólă, în biserică, pe strade etc. Cred că și alțĭ colegĭ vor fi de convingerea acésta. Nu este bine însă a aplica de curator pre unul și acelașĭ elev pentru tot timpul; căcĭ se póte întêmpla, ca însușĭ curatorul se comită vre-un esces, cugetând că el este „alesul“ séu „încrędutul“ învĕțătorului, în mâna lui se află puterea, de nime nu are a se teme. În casul acesta lipsindu-l din oficiu în semn de pedépsă, și punênd pre altul în locu-i, curatorul destituit nu va voí se depindă dela succesorul sĕu în oficiu, și nicĭ nu va asculta de dînsul, din contră va pândi tótă ocasiunea pentru a molesta séu maltracta chiar pre noul monitor și a conturba în tot modul liniscea și ordinea. De altă parte ne putem aștepta și la aceea, că noul curator, la rêndul sĕu, încă va trece cu vederea multe din greșelele fostului sĕu principal, din un motiv séu altul.

În casul acesta se póte întêmpla una din două: séu că învĕțătorul va destituí și pre noul monitor pentru abusul comis, — atuncĭ destituirile nu mai au capĕt —; séu că va pedepsi pre monitor în alt mod, lăsându-l însă și mai departe în oficiu, — atuncĭ s'a sfîrșit cu autoritatea monitorului, admoniținile sale, departe de a avé efectul dorit, vor fi întêmpinate mai vîrtos cu dispreț și batjocură. Și una și alta din aceste două căi sunt departe de a duce la scopul dorit, la susținerea spiritului bun în scólă. Ce este dară de făcut?

Sĕ ne nevoim a face din oficiul de monitor un oficiu căutat, un oficiu, la care toțĭ elevii de omenie se pótă aspira cu siguritate. Spre acest scop va fi bine, cred eu, *a denumi pre monitor numai pentru un timp scurt, numai pentru vre-o câte-va dile, și apoi a-l înlocuí prin altul.* În modul acesta se vor pĕrênda la oficiul de monitor chiar și jumĕtate din elevĭ, și fie care se va sili a se face demn de acéstă onóre. Cu timpul vom ajunge acolo, că nicĭ nu vom avé lipsă de monitorĭ proprii, ci va fi de ajuns a ḑice elevilor: „Acum vĕd, că pre voi nu frica de curator séu de vre-o pedépsă vĕ face a vĕ purta cu cuviință, ci

simţul vostru de onóre şi numele cel bun al scólei; de aceea de acum înainte toţi veţi fi curatorĭ, fie care asupra sa şi asupra celor-lalţi!“

Urmând astfel, putem spera, ba putem fi siguri, că numĕrul celor bunĭ se va spori, şi spiritul bun în scólă se va consolida din ce în ce tot mai mult.

O altă procedură la instituirea monitorilor ar putea fi şi aceea, că scolarii înşii îşĭ aleg pre monitor, avênd drept de votisare toţi scolarii, carĭ sciu scrie, — o condiţiune acésta recomandabilă din mai multe puncte de privire. Odată, micuţii se vor sili aşĭ însuşi mai curund o învĕţătură, carea este împreunată cu un drept; adoua: aşa se urméză şi în viéţa practică la multe alegerĭ, şi apoi este un postulat vechiu: a învĕţa pentru viéţă.

În casul acesta învĕţătorul va da fie cărui scolar o şedulă, învitându-l a scrie pe ea numele acelui scolar, pre care doresce dînsul a-l avé de curator. Putem fi convinşĭ, că nu vor alege pre un nedemn de oficiul acesta.

Aceste opiniunĭ, probate din parte-mĭ, le recomând amicilor şi colegilor mei, carĭ doresc a vedé consolidându-se spiritul bun în scóla lor. Unde domnesce acest spirit, acolo conturbătorii liniscei şi ordinei sunt rarĭ şi se răresc pe ḑi ce merge; căcĭ spiritul bun este atmosfera, în carea nu priesc făcătorii de rele.

Şomcuta mare, în Decemvre 1878.

Ilie Pop, învĕţător primar.

Cum sĕ se clădéscă casele de scólă?

(Urmare).

4. Sĕ se clădéscă casa de scólă cu un rênd orĭ cu douĕ rênduriʔ

Nu se póte nega, că casele cu un rênd:

1. sunt mai comóde sub tóte punctele de privire;

2. sunt mai călduróse şi mai scutite, prin urmare se recomándă mai ales pentru ţinuturĭ ernatice şi vêntóse;

3. poporul ţeran cu deosebire este mai preocupat pentru case cu un rênd, şi de multe orĭ caută sĕ ţinem sémă şi de opiniunea publică, ca sĕ nu periclităm scopul principal.

Cu tóte acestea, unde cere trebuința și unde numai se póte, scóla să se clădéscă cu două rênduri, și anume din următórele considerațiuni:

1. Așeḑênd tóte încăperile mai spațióse numai în „parterre“, edificiul cuprinde un teren mai estins și cere mai mult zid și mai mult acoperiș; tóte aceste scumpesc în mĕsură considerabilă clădirea.

2. Locuirea în parterre nu este așa sânĕtósă ca în rêndul de-asupra, care prin natura lucrului are o posițiune mai liberă, mai luminósă și mai svêntată.

S'ar crede póte, că în loc de a clădi o scóla cu două rênduri, ar fi de-ajuns a transpune o parte a încăperilor în pod. Dar nu este așa; căci în casul acesta caută să facem o scară bună (trepte) și să blănim acoperișul de tóte părțile, va se ḑică, am rădicat cu tóte acestea un rênd de-asupra, dar amârît. Pre lângă acésta am sacrificat comoditatea locuinței parterre și am lipsit pre învĕțător totodată de podul casei, de care mai ales la sate are lipsă neapĕrată pentru trebuințele sale economice.

Întrebarea odată hotărîtă, ca scólele, unde numai să póte, să se clădéscă cu două rênduri, se nasce acum o nouă întrebare: dacă locuința învĕțătorului este a se pune în parterre, orî în rêndul de-asupra?

Și în privința acésta, părerile sunt diametral opuse. Așa d. e. în multe state este lege, ca sala de studii să se pună în parterre, în altele chiar din contră.

Cei-ce pretind, ca sala de studii să fie în parterre, se provócă la următórele împregiurări:

1. În parterre sala de studii este pentru copii, și cu deosebire pentru copii mai micî, comodă, și în casurî de îmbulḑélă, d. e. erumpênd un foc, mai puțin periculósă.

2. Scóla se póte ține mai curată, fiind că în casul acesta copii nu duc murdăria — de multe orî inevitabilă — până în rêndul de-asupra.

3. În parterre sala de studii e mai scutită de vênturî, și érna mai căldurósă, vara din contră mai recorósă.

4. Se cuvine, ca învĕţătorul sĕ aibă o locuinţă liniscită, odată pentru ca sĕ pótă lucra neconturbat, apoi şi cu privire la casurile de morb, ce s'ar ivi în familia sa. Şi din acest punct de vedere se recomândă, ca sala de studii sĕ se pună în parterre, ér locuinţa învĕţătorului în rêndul de-asupra, pentru că aflându-se sala de studii de-asupra învĕţătorului, chiar şi numai întrarea şi eşirea copiilor din scólă l'ar conturba mult în lucrarea şi liniscea sa.

Pentru părerea contrară, ca adecă sala de studii sĕ fie în rêndul de-asupra, se învócă următórele motive:

1. Soliditatea şi trăinicia edificiului cer, ca încăperile mai spaţióse sĕ se pună în rêndul de-asupra şi cele mai micĭ în parterre, pentrucă cu cât sunt mai mulţĭ parieţĭ în parterre, cu atâta clădirea este mai durabilă.

2. În rêndul de-asupra sala de studii este mai luminósă, mai svêntată şi mai sânĕtósă decât în parterre.

3. Învĕţătorul este mai legat de clasă, fiind că-i este mai preste mână a se coborî în tot momentul şi pentru tótă nimica la locuinţa sa din parterre.

4. Cu privire la economie, locuinţa învĕţătorului este mai comodă în parterre, decât în rêndul de-asupra.

Pre cum se vede, motive sunt şi de o parte şi de cealaltă. Nouĕ însă ni-se par mai decisive motivele cele dintâiŭ, şi pentru aceea suntem de părere a se pune sala de studii în parterre. Numai în trei casurĭ ar fi mai consult a o pune în rêndul de-asupra, şi adecă:

1. când se cere o sală aşa de spaţiósă, încât ar fi de temut, că punêndu-se ea în parterre, ar jigni soliditatea edificiului, séu ar reclama o construcţiune de tot complicată şi scumpă;

2. când cu postul învĕţătoresc ar fi împreunată o economie aşa de estinsă, încât interesele economice se nu permită a se pune locuinţa învĕţătorului în rêndul de-asupra, ci în parterre — mai la îndĕmână;

3. când în parterre nu este lumină şi aer de-ajuns.

Ad 2 însă trebue sĕ ne întrebăm: dacă se unesce cu interesul scólei, ca învĕţătorul sĕ pórte o economie atât de estinsă? Şi ad 3: dacă sub aceste împregiurărĭ nefavorabile este ertat, a osîndi pre învĕţător sĕ locuiéscă în odăi atât de nesânĕtóse?

Când sala de studii este în rêndul de-asupra, trebue sĕ ne îngrijim mai ântâiŭ de tóte de o scară comodă. Pentru a încungiura, cât numai sĕ póte, pericolul pentru copii de a cădé preste trepte, scara sĕ nu se facă într'o linie dréptă, ci în cotiturĭ, avênd cam la mijloc un podeţ, pe partea liberă o balustradă solidă, destul de naltă şi de désă, ér de amêndouĕ părţile radimurĭ, de carĭ sĕ se pótă ţiné şi scolarii cei mai micĭ. Scara sĕ aibă o lăţime cel puţin de 1 m 26·9 cm., treptele singuratice avênd o grosime de 14·1 cm; încât pentru lăţimea acestora, este lege, ca grosimea şi lăţimea la olaltă se fie de 44·8 cm. Subtrăgênd prin urmare din numĕrul acesta grosimea arătată mai sus (cu 14·1 cm) lăţimea unei trepte va fi de 30·7 cm.

Pentru ca copii sĕ nu se pótă sănia pe radimurĭ în jos, este bine a se provedé radimurile cu rădicăturĭ decorative. Scărĭ spirale sĕ nu se aplice nicĭ într'un cas. În fine se cere, ca şi scara sĕ aibă lumină destulă; cu tóte acestea ea se aplică de regulă în acea parte a casei, unde este mai puţină lumină şi căldură.

Când terenul aduce cu sine, ca sĕ se facă trepte şi la întrarea în parterre, aceste trepte nicĭ într'un cas sĕ nu se pună astfel, ca scolarii se le pótă urca de tóte trei laturile, ci séu numai din faţă, séu de amêndouĕ laturile de-alungul părietelui frontal. Şi treptele acestea sĕ aibă în vîrf un podeţ şi sĕ fie acoperite deasupra, — pentru că espuse fiind înfluinţelor climatice, copii ar puté se cadă uşor preste dînsele şi sĕ se vateme.

Dimensiunile sunt ca şi la celelalte trepte. (Va urma).

Din România.

I. Instruirea călăraşilor şi dorobanţilor.

Circulară cătră toţĭ d-nii prefecţĭ de judeţe.

Domnule prefect!

Cei mai mulţĭ din călăraşii şi dorobanţii din ţéră, ne-avênd cunoscinţă de carte, şi considerând, că acésta-i împedecă chiar dela îndeplinirea serviţiului, ce sunt chiemaţĭ a face;

têmplare (învĕţătorul deschide „Noul Abcdar“ de Vasile Petri, pagina 63, bucata 8: „Scânteia“; o cetesce şi apoi o tractéză în modul, cum s'a arătat la alte bucăţi.)

Lecţiuni din geografie pentru scóla poporală.

§. 3. Casa scólei.

A. Planul lecţiunei.

1. Încăperile din casa scólei.
2. Casa părintéscă.
3. Case comune şi case private.
4. Regiunile micĭ:
   méḑădi-resărit,
   méḑădi-apus,
   méḑănópte-apus,
   méḑănópte-resărit.

B. Tractarea practică.

Bine, pruncilor, că ne vedem érăşĭ în pace. Voiesc acum sĕ vĕd, ce aţĭ lucrat; scóteţĭ tăbliţele vóstre: unul, doi, trei! Toţĭ aţĭ făcut bine; se vede, că m'aţĭ înţeles.

Fiţĭ acum cu atenţiune la ceea ce voesc a vĕ învĕţa astădĭ!

Noi ne aflăm acum în chilia scólei. Casa, în care sĕ află chilia scólei, se ḑice: casa scólei. Chilia scólei este numai o parte din casa scólei. În casa scólei sunt mai multe încăperĭ; numiţi-le pe rênd! (se enumĕră aşa, după cum se află la fie-care scólă).

Din ce e făcută casa scólei? Cu ce este ea acoperită? Cine a făcut casa scólei? Câte ferestri şi câte uşĭ are ea? A cui este casa scólei? Pentru ce ḑicem, că casa scólei este a comunei? Bine, pentru că toţĭ locuitorii împreună au contribuit la clădirea ei.

Voi aţĭ venit la scólă de acasă; este? Cine locuiesce la voi acasă? Aşa e, la voi acasă locuiţĭ voi cu părinţii vostri. Cum dară se numesce casa, în care locuiţĭ voi cu părinţii vostri? Bine, casa părintéscă. Spune-mĭ, din ce e făcută casa vóstră, D? Cu ce e acoperită? Câte ferestri şi câte uşĭ are? Acui este casa, în care locuescĭ tu? Acui am ḑis, că este scóla? Aşa dară, casa vóstră, pentru că este a unuia, se ḑice: casă privată; éră casa scólei, pentru că este a comunei, se ḑice: casă comunală, (Repetiţiune).

Care este lungimea scólei — arată-ne N! Care este lăţimea ei? Care-i este fruntarul? Care dosul? Casa scólei nóstre — cătră care regiune stă cu fruntarul? Lungimea scólei — dela care şi cătră care regiune se

estinde? Cătră care regiune sunt ferestrile scólei? Dară uşa? Cătră care regiune ar trebuí sĕ fie ferestrile scólei, ca sĕ ajungă la ele sórele dimineţii? Cătră care regiune ar trebuí sĕ fie ferestrile scólei, ca se ajungă la ele sórele la amĕḑí? Spre resărit dela casa scólei — acui casă se află? Spre care ţinut dela scólă se află biserica nóstră? Dela care spre care regiune fuge strada cea mai de aprópe N! Care regiune iai, când mergí dela scólă acasă? Spre care regiune dela scólă este casa vóstră?

Când vedem, că casa unui om e frumósă, curată, ţinută în rênduială bună, spuneţi-mí: ce vom socoti de omul acela? (e om harnic etc.). Ce vom socoti însă de un om, casa căruia e murdară, stricată, lipsită de tótă rênduiala? (e om slab, prăpădit etc). Cum trebue sĕ fie casa scólei? Acui este casa scólei? Acui este dară şi cinstea séu o n ó r e a, dacă scóla este frumóse, curată. în stare bună? Şi din contră — acui este r u ş i n e a? Dar nu este numai cu ruşinea; copii petrecând cu anii într'o casă murdară, întunecóse, umedă, se bolnăvesc séu încai îşí pot atrage o bólă, de care pot se pătiméscă în tótă viéţa lor. Aşadară părinţii sunt datorí a se îngriji, ca scóla sĕ fie în starea cea mai bună. Spuneţí: întru cât sémênă scóla cu casa părintéscă? Şi întru cât nu sémênă?

Atenţiune pruncilor! Noi cunóscem pâna acum 4 regiunî séu ţinuturí; numesce-le, E! Arată-ne acum unghiul dintre părietele de cătră apus şi dintre cel de méḑă-nópte! Între care regiunî este aşadară acel unghiŭ? Bine, între a p u s - m é ḑ ă n ó p t e. Însemnaţi-vĕ: acel ţinut se şi numesce m é ḑ ă n ó p t e - a p u s. Dar unde e regiunea m é ḑ ă n ó p t e - r e s ă r i t? Unde m é ḑ ă ḑ i - r e s ă r i t? Unde m é ḑ ă ḑ i - a p u s?

Aşadară printre cele 4 regiunî de mai nainte: resărit, apus, méḑăḑi şi méḑănópte, mai sunt alte 4 regiunî: méḑăḑi-resărit, méḑăḑi-apus, méḑă-nópte-resărit, méḑănópte-apus.

Regiunile de întâiŭ se ḑic r e g i u n ĭ m a r ĭ, celelalte r g i u n ĭ m i c ĭ. (Repetiţiune!) Acui casă este dela noi spre méḑănópte-resărit? etc.

Acum, pruncilor, voiŭ face pe tablă o figură, pre carea în urmă şi voi o veţí face pe tăbliţele vóstre; écă aşa: cercul orizontului — rotund; la mijloc fac un punct, trag din sus în jos prin acel punct o linie grósă; cum este linia acésta? (verticală). Fac apoi o asemenea linie tot prin acel punct, dar dela drépta spre stânga, écă aşa; cum este linia acésta? (orizontală). Acum avem cele 4 ţinuturí marí. Scriu sus: méḑănópte; jos: méḑăḑi; în drépta: resăritul; în stânga: apusul. La mijloc, între méḑănópte şi resărit, fac un punct; astfel fac şi între méḑănópte-apus etc. După aceea, dela fiecare punct trag o linie dréptă, dar mai puţin grósă, până la punctul din mijloc; scriu la capĕtul fie cărei linie numele regiunei micĭ; astfel avem figura orizontului cu 8 regiunî.

Grijiţi, pruncilor, ca şi voi sĕ faceţi acéstă figură cât se póte de frumos şi de curat.

§. 4. Comuna.

A. Planul.

a) strada,
b) comuna,
c) agricultorĭ,
d) meseriaşĭ,
e) neguţătorĭ,
f) oficianţĭ-inteligenţĭ,
g) sat
h) oraş,
i) opid,
l) strada principală,
m) locul — patria natală.

B. Tractarea practică.

Sĕ vĕd mai întâiŭ lucrarea vóstră! Tăbliţele afară: unul, doi, trei! Bine. Sĕ trecem acum mai departe. Atenţiune dară! Vedeţi, pruncilor, lângă casa scólei se află şi alte case; acestea sunt aşedate în şir, apoi de partea ceealaltă încă se află un şir de case. Printre aceste douĕ şiruri de case se află un loc gol numit stradă, pe care âmblă ómenii.

La noi se află la 500 de case, şi fie care casă are mai mulţi locuitorĭ; de toţi sunt la noi 2400 de locuitorĭ. Câţi locuitorĭ sunt în casa vóstră? Toţi locuitorii împreună — ce formézĕ? Bine, ei formézĕ o comună. Locuitorii comunei nóstre, cu ce se ocupă (?) mai cu sémă N? Aşa e, cu agricultura (?) Cum se numesc ei dară? Aşa e, agricultorĭ. Dar cum se numesc acei locuitorĭ, carĭ se ocupă cu meseria? N! Bine, meseriaşĭ (?) Numesce meseriaşii, carĭ se află la noi! Cum se numesc acei locuitorĭ, carĭ cumpĕră şi apoi vênd érăşĭ unele obiecte, adecă carĭ neguţătoresc — G? Aşa e, aceia se numesc neguţătorĭ séu comercianţĭ. Mai sunt însă o clasă de locuitorĭ, carĭ se ocupă cu scrisul, cu învĕţătura, cu deregerea afacerilor publice, precum: preotul, învĕţătorul, notarul ş. a., acestia se numesc oficianţĭ séu inteligenţĭ.

Casele tóte câte se află aci la un loc, cu stradele şi cu locuitorii, formézĕ un sat. Care este numele satului nostru? Câţĭ anĭ sunt de când s'a fundat satul nostru? Câţĭ anĭ sunt de când s'a rădicat edificiul bisericei nóstre? Câţĭ anĭ sunt decând s'a rădicat edificiul scólei nóstre? Ce limbă vorbesc locuitorii comunei nóstre? Ce limbĭ mai cunoscĭ tu? De care religie ne ţinem noi? Află-se la noi vre-un monument séu semn

de aducere aminte şi spre ce aducere aminte s'a rădicat acela? Trăit'au aicĭ la noi în sat vre-o persónă, carea prin óre-carĭ fapte bune, însemnate, s'a făcut mare şi pentru posteritate nemuritóre? Ce ai sci spune din viéţa acelei persóne?

Care din voi a fost vre-o dată în oraş? Cum sunt casele în oraş? Cum sunt stradele oraşului? Aşa e, pavate séu pardosite. Locuitorii din oraşe — cu ce se ocupă mai cu sémă? Aşa e, cu comerciul şi meseriele, séu cu industria. Sunt însă şi sate mai marĭ, aprópe ca şi orăşele de frumóse, în carĭ se ţin târgurĭ; aceste se numesc opide. Cum se numesce opidul cel mai oprópe de noi? În satul nostru câte strade sunt? Care se dice: strada principală? Cum se numesce locul în care te-ai născut şi trăiescĭ tu? Bine, locul acela se numesce: locul séu patria natală. Care este satul tĕu natal — D! (Repetiţiune).

Acum sĕ fac eu pe tabla aicĭ figura satului nostru. Fiind că locul, cuprins de tóte casele satului nostru, este pătrat, fac o figură pătrată. Prin satul nostru se întind 6 strade asemenea de departe, de cătră resărit spre apus, — trag cu creta 6 linii. Cele 3 strade dela méḑănópte spre méḑăḑi le însemnăm érăşĭ cu trei linii; strada principală se însémnă cu o linie mai grósă. — O asemenea figură va face fie care din voi pe tăbliţa sa!

§. 5. Despre împregiurimea comunei.

A. Planul.

(A se deduce din însaşĭ tractarea).

B. Tractarea practică.

Sĕ vedem acuma, care din voi a lucrat mai bine figura satului nostru!

Bine, acum trecem mai departe; fiţi cu atenţiune!

Noi am vorbit în ora trecută de locul séu patria natală. Sub acest nume frumos însă se înţelege şi grădinele din apropierea caselor, păşunea, agrii, fênaţele, pădurea, viile, délurile, isvórele, lacurile, rîurile şi munţii din apropierea satului.

Fiind că grădinele sunt mai aprópe de noi, vom începe se vorbim despre grădină.

Ce veḑĭ tu în o grădină bine grijită? Aşa e, în o grădină bine grijită putem vedé: pomĭ frumoşĭ, florĭ mirositóre şi legume frumóse. Cum vedeţĭ, grădina e o părticică de pământ îngrădit, lucrat şi bine grijit. Cu ce e îngrădită grădina vóstră N? Tóte grădinele sunt îngrădite cu zid? Nu tóte, unele cu gard, altele cu pălan ş. a. Cum se nu-

mesce grădina aceea, în carea se sémênă mai cu sémă legume? Bine legumărie. Ce fel de legume cunoscĭ tu?

Cum se numesce grădina aceea, în care mai cu sémă se sĕdesc florĭ? Bine, florărie. Numesce tu nisce florĭ mirositóre!

Dar cum se numesce acea grădină, unde mai cu sémă sunt sĕdiţĭ pomĭ? Bine, pomărie. Numesce-mĭ nisce pomĭ din grădină M! Cum se numesce însă acea grădină, în carea se plantézĕ şi se cultivă pomĭ tinerĭ? Aşa e, scólă de pomĭ.

În ce se asémênă scóla de pomĭ cu scóla de pruncĭ — D? Aşa e, scóla de pomĭ are pomĭ tinerĭ, carĭ se cresc şi nobiléză prin altuire de cătră grădinar; scóla de pruncĭ are ómenĭ tinerĭ, pruncĭ, carĭ se educă şi nobiléză prin instrucţiune, de cătră învĕţător. Aşa dară, pruncii needucaţi şi neînvĕţaţi, cui se asémênă? Cui se asémênă învĕţătorul? Sĕ-mĭ spună, carĭ sunt cele mai marĭ plante de prin grădinele nóstre, F!

Numesce pomii, ce-i veḑĭ în grădina scólei! Numesce pomii, carĭ produc póme cu sêmburĭ ososĭ! Câţĭ prunĭ şi câţĭ cereşĭ aveţĭ în grădina vóstră? Aseminéză pruna cu cerésa! Aşa e, ambele cresc pre pom, ambele au simburĭ ososĭ, ambele sunt rotunde, ambele sunt bune de mâncare. Sĕ ne spună deosebirea, ce este între prună şi între cerésă B! Bine, cerésa e mai mică, pruna e mai mare, cerésa e rotundă, pruna e lungăréţă, cerésa e dulce, pruna e acríe; cerésa e roşă séu négră, pruna e vênĕtă; cerésa se cóce vara, pruna se cóce tómna.

Care din voi a mâncat vre-o dată pere? Aşa-i că perele sunt bune? Privit'aţĭ voi bine la pară, sĕ o vedeţĭ, ce formă are? Dar la mĕr? Spune-mĭ deosebirea între mĕr şi pară!

Ascultaţĭ o poveste despre un pĕr:

Moş-Trochin, aşa era numele unui moş bĕtrân, şedea odată înaintea casei sale la umbra unui pĕr mare, ce avea anĭ 50. Nepoţii lui culegeau şi mâncau la pere, carĭ erau atât de dulcĭ şi bune, încât li-se părea, că nu o sĕ se mai sature. Moşul privea cu plăcere la nepoţii sei; de odată începu a le vorbi astfel:

„Trebue sĕ vĕ spun, iubiţilor mei, întêmplarea, cum a ajuns acest pĕr mare aicĭ; ascultaţĭ: Nainte de acésta cu 50 de anĭ, ḑise moş Trochin, odată stând eu aicĭ, în locul unde se află acum pĕrul acesta, m'am plâns de sĕrăcie cătră vecinul meu cest mai de aprópe, care de altmintrea era om cu stare bună şi înţelept, ḑicêndu-i: ce bine mi-ar părĕ, când mi-aşĭ putea aduna o avere măcar numai de o suta de florinĭ. Vecinul meu însă îmĭ respunse: Acésta se póte uşor, numai se vrei. Caută numai, îmĭ ḑise vecinul, în locul unde stai tu acum, (stăteam tocmai în locul, unde se află acum pĕrul) sunt îngropaţĭ florinĭ mai mult de o sută. Grijesce, îmĭ ḑise, ca sĕ-i scoţĭ!

Eu, pe atunci tiner, fără destulă judecată, preste nópte mĕ pusei pe săpate, până ce făcui o grópă mare, dar fără sĕ fi dat măcar de un florin. În diminéţa următóre, vecinul vĕdĕnd grópa, îl îmflă rîsul, încât nu se mai puté ţinea, apoi îmĭ dise: O, om nepriceput, nu aşa am cugetat eu. Écă aicĭ îţĭ dau un pĕr tiner, plântéză-l în acel loc, cum se cade şi după vre-o câţĭ-va anĭ vei afla florinii.

Eu, dise bĕtrânul moş, luai pomişorul, îl plântai si écă acel pomişor — ce pom mare s'a făcut, şi fructele lui, produse în decursul atâtor anĭ, mi-au adus în adevĕr sume de florinĭ şi afară de aceea, el este un capital încă pentru mine, ce-mĭ aduce frumóse interese. *)

E. Andreescu.

Nota redacţiunei. Sĕ ne permită d-l autor a-i face doue reflesiunĭ, ântâiŭ: în multe locurĭ d-sa esaminéză în loc de a propune séu instruí; adoua: vorbesce o limbă, ce trece sus preste capetele micuţilor. Avem în vedere cu deosebire §§. 4 şi 5 din lecţiunile sale. Dintru ântâiŭ eram de părere a modifica tractatul aşa, după cum credem noi că ar trebuí sĕ fie; în urmă ne-am decis a-l publica neschimbat, dar apoi a-l însoţi de reflesiunile nóstre, şi acésta pentru cuvêntul, că mai sunt şi alţĭ învĕţătorĭ, carĭ cad în erórea acésta.

Observăm din capul locului, că lecţiunile aceste aparţin învĕţămêntului intuitiv, prin urmare sunt menite pentru bieniul prim séu pentru primii doi anĭ de scólă, va se dică pentru copii în etate dela 6—8 anĭ.

Acésta observare odată făcută, sĕ revenim la reflesiunile nóstre de mai sus. Am dis ântâiŭ, că „în multe locurĭ d. Andreescu esaminéză în loc de a propune séu instruí.“ Am puté cita mai multe esemple din tractatul d-lui autor; ne mărginim însă la următórele: „Câţĭ anĭ sunt, de când s'a fundat satul nostru?“ Suntem siguri, că puţinĭ vor fi în comună, carĭ sĕ pótă da un respuns nimerit la întrebarea acésta; mulţimea nu va avé cunoscinţă de începutul comunei, şi aicĭ trebue sĕ numĕrăm negreşit şi pre scolarii începĕtorĭ. Întrebarea acésta este un fapt istoric, carele nu se póte găsi prin meditaţiune, ci numai prin comunicare directă; ér didactica pretinde: a nu întreba pre scolarĭ lucrurĭ necunoscute. (A se vedé şi „Scóla Română“ pe anul 1877, Nr. 51, pag. 405—407!)

Mai încolo: „Află-se la noi vre-un monument séu semn de aducere aminte si spre ce aducere aminte s'a rădicat acela?“ Ântâiŭ observăm, că didactică nu se împacă cu întrebărĭ compuse, cum este şi acésta, şi cu atât mai puţin la scolarĭ începĕtorĭ; adoua: ce sciu copii de „monumente istorice“, dacă nu li s'a vorbit mai ântâiŭ de ele?

*) După Schmidt.

Ce privesce adoua reflesiune a nóstră, relativ la limbagiul d-lui autor, ne provocăm numai la neologismii: agricultorĭ, comercianţĭ, oficianţĭ, inteligenţĭ, comerciu, industrie etc.

Sĕ nu uităm, că avem înaintea nóstră copiĭ, scolarĭ începĕtorĭ, cărora le face destulă greutate învĕţătura însaşĭ; decĭ sĕ nu le înmulţim greutăţile, mai adăugênd vorbe nouĕ, când putem fi fórte bine fără ele. Aşa d. e. la început în loc de „agricultorĭ“, ţicem „plugarĭ“; mai târdiu, când vorbim de deosebirea între „oraş“ şi „sat“, adaugem că „plugarii“, locuind mai ales la ţĕră, se numesc şi ţeranĭ; şi numai în clasele următóre le împărtĕşim şi terminul „agricultor“. Aşa urmăm şi cu ceialalţĭ terminĭ, mulţămindu-ne în clasa elementară a ţice: neguţător, deregător, cărturar etc., în loc de comerciant, oficiant, inteligent etc. — Tóte îşĭ au timpul lor.

În tot casul sĕ ne ţinem strins de principiul didactic: întâiŭ ideea, apoi numirea; mai întâiŭ învĕţătorul desvóltă ideea aşa, precum prescrie didactica, şi numai în urmă împărtăşesce numirea. Astfel scolarul însuşĭ va simţi, că are trebuinţă de o numire corespunţĕtóre pentru ideea dobândită. Întâiŭ, că sunt ómenĭ, carĭ lucră pământul, apoi că acei ómenĭ se numesc plugarĭ (pentru că primul lucru — aratul — se face cu plugul) etc.

Lecţiunĭ din geometrie în scóla poporală.

Lecţiune pentru clasa superióră.

Pensul: unghiul şi speciele lui: unghiŭ ascuţit, drept, têmpit; apoi unghiurĭ vecine, contige (vertige) corespunţĕtóre şi alterne.

1. Repetiţiune. Băiaţĭ! Astăţĭ ĕră vom mai învĕţa ceva nou din geometrie; însă mai inainte voiŭ se mĕ conving, dacă mai ţineţĭ minte cele învĕţate deja? Care dintre voi mi-ar mai puté spune, cum se nasce o linie drĕptă? sĕ auţim pre L! Dar apoi după posiţiune, cum póte fi o linie drĕptă? sĕ ne spună M! Unde observăm noi o linie orizontală, N? Ce posiţiune au caferii (capriorii) unui coperiş de casă, P? R, se ne numéscă dóuĕ linii paralele în natură! Cum se numesc dóuĕ linii, ce fug una lângă altă tot mai tare apropiindu-se? —

2. Privire şi tractare: *a)* Fiind că aţĭ sciut sĕ-mĭ rĕspundeţĭ aşa de bine la întrebările de păn acum, vĕ voiŭ arĕta unele lucrurĭ nouĕ. Écă aicĭ ţin în mână un instrument (arată un circin). Care din voi a mai vĕţut aşa ceva? (Z. se scólă şi spune, că a vĕţut la dogariŭ séu butnar; inv. intrébă): Sci-mi-ai tu Z spune, cum se chiamă acest instrument? (Z: çârcălău). Bine Z, însă noi îl vom numi circin; cum am ţis? Vedeţĭ, copiĭ, acestĕ douĕ córne ale circinului se numesc cruri. Spu-

neţi-mĭ, cum stau acestĭ doi crurĭ ai circinului, când circinul este închis? (stau lipite de olaltă; înv. deschide puţin circinul şi întrébă:) Dar acum? Ce s'a format între crurii circinului? (o deschiḑătură) Deschiḑătura dintre crurii circinului se numesce unghiŭ. Repetiţiune! Écă acum voiŭ desemna şi pe tablă un unghiŭ. Câţĭ crurĭ are unghiul? Întâlnescu-se crurii unde-va? Punctul de întâlnire al crurilor se chiamă cap. Câte părţĭ are un unghiŭ, S? Numesce-le! (doi crurĭ şi un cap). Numiţĭ unele lucrurĭ (obiecte séu instrumente), carĭ deschiḑându-se formézĭ unghiurĭ! (fórfecĭ, clesce, cioc).

Deschiḑătura unui unghiŭ póte fi mai mare, orĭ mai mică. Dacă un crur se pune în posiţiune orizontală, şi celalalt în posiţiune verticală, atuncĭ unghiul dintre ambii crurĭ se numesce: unghiŭ drept. Unghiul drept e de un pătrar de cerc de mare. (Învĕţătorul desémnă cu circinul un cerc, îl împarte mai întâiŭ în dóuĕ, apoi în patru părţĭ. Scolarii trebue făcuţĭ atenţĭ, că nu lungimea crurilor, ci mărimea deschiḑăturei măresce unghiul. Un unghiŭ, care e mai mic decât un pătrar de cerc, se chiamă unghiŭ ascuţit. Repetiţiune şi figură! Ér un unghiŭ, a cărui deschiḑătură este mai mare decât la un unghiu drept, séu adecă mai mare decât un pătrar de cerc, se numesce unghiŭ têmpit. (Şi aicĭ: figură şi repetiţiune!) — Aşa dară spune-ne D: câte specii de unghiurĭ cunóscem păn acum? Cum se numesc? —

b) Unghiurile se mĕsură după grade (°). Fiecare cerc are 360° în giurul punctului seu central. O jumĕtate de cerc are decĭ $^{360}/_{2} = 180°$. (Înv. trage o linie drĕptă pe tablă, însemnéză într'însa un punct şi întrébă:) Câte grade sunt pe o latură a liniei drepte în giurul punctului? (180°) (acum trage o linie verticală pe punctul însemnat al liniei orizontale şi întrébă:) Câte unghiurĭ s'au format acum pe laturea asta a liniei orizontale? (2) Ce cugeţĭ B: sunt aceste douĕ unghiurĭ egale, adecă asemenea de marĭ? De ce? Aşa dar de câte grade cugeţĭ, că va fi unul dintre aceste dóue unghiurĭ? (90°). De ce? ($^{180}/_{2} = 90°$). — Ce fel de unghiŭ e unghiul cel de 90°? (drept = rectus). Câte grade are dară unghiul drept? (90°) Câte are unghiul ascuţit? (mai puţine ca 90°). Dar unghiul têmpit? (mai multe ca 90°). Băiaţilor, unghiul de pe o latură a liniei drepte se chiamă unghiŭ deschis sau oblu. Câte grade are unghiul deschis? (180°). — (Aci e locul de a arĕta scolarilor, cum se face şi cum se folosesce transportorele séu mĕsurătoriul de unghiurĭ = goniometrul).

c) 1, Inv. trage o linie orizontală şi pe acésta una piedişă — aşa:

apoi întrébă:) Câte unghiurĭ s'au format pe linia orizontală, desemnând pe ea o linie piedișă? — Câte grade cugetațĭ, că au aceste doue unghiurĭ la olaltă? (180°) Pentru ce? (pentru că ambe unghiurile sunt pe o linie dréptă). Vedeți copii, două unghiurĭ, ce zac pe o latură a unei linii drepte, se chiamă laterale (vecine). Repetițiune! Câte grade au două unghiurĭ laterale la olaltă? (180°). — Pentru ce?

(Invĕțăt. trage două linii drepte crucișa una peste alta, d. e.

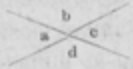

și așédă literile *a, b, c, d,* în unghiurile formate; apoi întrébă:) Ce fel de unghiurĭ sunt unghiurile $a + b$? (laterale); dar $b + c$?, apoi $c + d$, $d + a$? Acestea tóte sunt unghiurĭ laterale, pentru că tot câte două zac pe o linie dréptă. —

Însă acum se cercăm unghiurile *a* și *c*. Voi sciți, că unghiul *a* cu unghiul *b* sunt laterale = 180, apoi, că unghiul *b* cu unghiul *c* sunt asemenea vecine = 180° — Decĭ unghiul *b* remâne șieșĭ egal pentru ambe părechile de unghiurĭ vecine, și prin urmare unghiul $b = 180 - a$, séu unghiul $b = 180 - c$. Decĭ dacă $b + a = 180$, și $b + c = 180$, atunci $a = c$, pentru că orĭ adaug ungh. *a* la ungh. *b* orĭ ungh. *c*, suma e tot = 180. Asemenea unghiurĭ, ce se întêlnesc cu capetele, se numesc contige; decĭ ungh. *a* și ungh. *c*, precum și ungh. *b* și ungh. *d* sunt unghiurĭ contige. La fórfecĭ încă găsițĭ unghiurĭ contige și încă unde? —

c) 2. (Învĕțătorul trage două linii orizontale paralele, însă nu prea aprópe de olaltă, apoi trage preste ele una costișă de sus în jos, care le taie d. e.

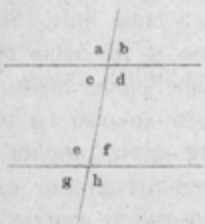

apoi scrie în unghiurile formate literile micĭ latine. Acum întrébă:) Carĭ unghiurĭ zac între paralele și carĭ afară de ele? Cele dintre paralele le numim unghiurĭ interne, éră cele din afară unghiurĭ esterne. F să numéscă literile din unghiurile esterne, apoi cele din unghiurile interne! Acum fițĭ atenți! Uitați-vĕ la unghiul *a* și *e*: unde zace *a* și unde *e*? Ce unghiŭ e *a* și *e*? Dacă vom rădica paralela din jos în sus, până ce va acoperi pre cea din sus, atunci unde cade unghiul *e*? dar *f*? apoi ungh. *g* și *h*? Vedeți copii, unghiurile, carĭ se acopĕr, zac tot pe

acea latură a liniei drepte orizontale; de aceea se numesc unghiurĭ corespunḑĕtóre. Sĕ ne numéscă P două unghiurĭ corespunḑĕtóre din figura nóstră! Numesce şi tu R! T! Z! Unghiurile corespunḑĕtóre sunt egale, d. e. ungh. a = ungh. e etc.; de ce?

Unghiurile d şi f sunt interne, însă fiind că zac pe ambe laturele liniei, ce cade din sus in jos, se chiamă unghiurĭ alterne. Repetiţiune! Numiţĭ şi alte unghiurĭ alterne? ($d + e$). Atât ungh. c şi ungh. f, cât şi ungh. d şi ungh. e se numesc unghiurĭ interne alterne; pentru ce? — Noi avem la figura din aintea nóstră şi unghiurĭ alterne esterne. Se vedem, cine e în stare sĕ mi-le numéscă? (a şi h; b şi g). Aşa dar de câte specii sunt unghiurile alterne? (de dóuĕ: interne şi esterne). —

3. Resumare şi abstracţiune. Sĕ vedem acum, că mai puté mi-aţĭ voi spune, cum se nasce un unghiŭ? Mai înainte sĕ ne spună V: câte laturĭ sunt de lipsă la un unghiŭ? (dóuĕ). Cum se chiamă laturile unghiului? (crurĭ). Dar apoi cum numim punctul de învĕrtire al crurilor? (capul unghiului). Şi acum spune-mĭ B: cum se nasce un unghiŭ? (Prin deschiderea crurilor). Ce e dară unghiul? (E deschiḑătura dintre doi crurĭ, séu dintre dóuĕ laturĭ, ce se învĕrtesc la un cap în giurul unui punct.) —

De câte specii sunt unghiurile? (de trei). Cum se numesc? (ascuţite, drepte, têmpite = obtuse). Carĭ unghiurĭ sunt ascuţite? carĭ têmpite? carĭ drepte?

Ce numim unghiŭ oblu séu deschis? Câte grade are? De ce? — Cum se numesc unghiurile vecine? Câte grade face suma lor? Ce însuşirĭ au unghiurile contige? (că sunt egale între sine).

Cum vom puté construí unghiurĭ corespunḑĕtóre? (prin tăiarea a lor două paralele prin una a treia linie. Sĕ se desemneze!) Ce fel de unghiurĭ mai căpĕtăm între şi pe acele paralele? Ce însuşirĭ au unghiurile corespunḑĕtóre? (sunt egale între sine). De câte feliurĭ sunt unghiurile alterne? Ce însuşirĭ au ele? (şi ele sunt între sine egale).

4. Aplicărĭ. Desemnaţĭ un unghiŭ ascuţit şi unul têmpit lângă olaltă! Desemnaţĭ două unghiurĭ drepte ca vecine! Esplicaţĭ în scris unghiurile corespunḑĕtóre, alterne şi contige! Întru cât sémênă unghiurile contige cu cele alterne?

L.

Nr. 32 R. I. — 1879.

Învitaţiune.

Dela presidiul reuniunei învĕţătorilor români gr. or. din diecesa Caransebeşului.

Cu provocare la dispositiunea §-lui 23 din statutele „Reuniunei învĕţătorilor români gr. or. din diecesa Caransebeşului“ subsemnatul

presidiu al acestei „Reuniuni“ află de lipsă a convoca una şedinţă ordinară de comitet pe 21, 22 Martie (2, 3 Aprile) a. c., care se va ţiné aicĭ la Bocşa-montană în scóla gr. or. la 11 ore diminéţa.

Decĭ toţĭ funcţionarii reuniunei, membrii de comitet şi toţĭ preşedinţii despărţĕmintelor sunt cu tótă stima cuviinciósă învitaţĭ a participa la şedinţa ordinară de comitet sus aminţită, la timpul şi ora determinată şi încă cu atât mai vêrtos, cu cât la acésta primă şedinţă a anului curinte, se vor lua în pertractare obiecte importante pentru înaintarea reuniunei nóstre.

La acest loc se observă de nou, că în înţelesul decisiunei comitetului din 18/30 Septembre 1877 de sub Nr. prot. 3 fie-care va binevoí a notifica subsemnatului presidiu participarea, orĭ la cas de împedecare, neparticiparea la şedinţa convocată.

Bocşa montană, în 19 Faur (3 Martie) 1879.

Stefan Antonescu m. p.,
preşedinte.

Ioane Marcu m. p.,
notar.

În causa înfiinţărei unei reuniunĭ învĕţătorescĭ în tractul Făgăraşului.

O înterpelare.

În cele din urmă ḑile nu am luat parte la cursul şupletor ţinut în est an aicĭ în Făgăraş; prin urmare la întrebările fraţilor învĕţătorĭ din acest tract, că adecă: pe când e a se conchiema învĕţătorii şi a se consulta asupra înfiinţării unei reuniunĭ? — n'am putut respunde.

După cum spun cei carĭ au luat parte la cursul şupletor şi în ḑilele din urmă ale lui, s'ar fi decis, ca conchiemarea sĕ se facă prin domnul fost conducător, şi anume între semestre (după mine un termin destul de nehotărît). Écă-ne ajunşĭ în luna lui Mărţişor; decĭ la însărcinarea mai multor fraţĭ învĕţătorĭ din tractul Făgăraşului, mĕ adresez cătră domnul Iacob Urdea cu următórea

Înterpelare.

Are de cuget dl Iacob Urdea a împlini însărcinarea primită asupră-şĭ şi a conchiema pre învĕţătorii din tractul Făgăraşului la

o adunare generală pentru constituirea lor într'o reuniune? Şi dacă da, apoi sĕ ne respundă, respective conchieme cât mai curund, ér dacă nu, am voí sĕ scim: din ce motive?

Făgăraş, 8 Mărţişor 1879.

Georgiu Buzulescu m. p.

Varietăţi.

(Denumire). Fóia oficială „Budapesti Közlöny“ dela 4 l. c. publică denumirea Prea SS. părintelui episcop din Gherla, Mihaiŭ Pavel, la demnitatea de episcop gr. cat. al Orădii-mari. Denumirea e datată din Viena la 29 Ian.

(Un nou ţiar românesc la Budapesta). „Egyetértés“ publică scirea sensaţională, că guvernul voiesce sĕ scótă la lumină un organ de publicitate în limba română.

Precum aflăm, împărtăşirea acésta e esactă, numai redactorul nu s'a găsit încă. Ţiarul ar apăré în Budapesta cel puţin de trei orĭ pe sĕptĕmână. (Familia).

(Învĕţătorul), carele închisese pre un scolar în dulapul scólei, se chiamă Mannswort Steinbauer, este de 22 de anĭ şi a mai fost pedepsit odată pentru purtare necuviinciósă faţă de un copil. Pentru fapta din urmă, judecata l'a condamnat, în virtutea §-lui 431, pentru abatere contra siguritătii corporale, la temniţă de 3 sĕptĕmâni, asprită cu o ţi de ajun în fie care sĕptĕmână. Din post fusese destituit mai înainte.

(Înveninare cu tintă). Un copil de 10 anĭ al unui înalt funcţionar din Berlin simţia de un timp dureri marĭ în limbă. În scurt se formă în vîrful limbei o înflătură şi i-se înflamă tótă gura, încât abia mai puté se mânce câte ceva. Din nefericire, părinţii copilului erau duşi într'o călĕtorie, şi servitórea încă nu se prea interesa de starea copilului, credĕnd că durerea va fi trecătóre. Într'o ţi écă vine medicul familiei pe neaşteptate; părinţii adecă îl rugară prin o epistolă a se abate din când în când pe la casa lor şi a cerceta pre copii. Prevenit acum de servitóre, medicul visită pre copil în gură şi observă cu gróză, că limba era cuprinsă deja de înflătură în forma cancerului, ba că probabil are de a face chiar cu cancerul veritabil (rac, Krebs). Chiamă îndată pre părinţi acasă şi informându-se mai de-aprópe, află, că copilul avea urîta datină de aşi curăţi cu limba condeiul, cu care scriea, cu tóte că părinţii i-au interdis de nenumĕrate orĭ acéstă. Acum starea copilului e desperata, durerile sunt marĭ, mórtea se aştéptă în tot momentul.

În casul de față singur numai tinta a potut fi causa acestui morb teribil. —

Nu de mult alt copil, înțepându-se în mână cu vîrful condeiului întins în tintă, a murit și el în puține dile.

Învețătorii nostrii vor face bine a aduce întêmplările acestea la cunoscința scolarilor și a-i învita se fie în privința acésta cu cea mai mare luare a minte.

(Difterita). „The Family Herald“ — „A domestic magazine,“ dela 11 Ianuar, publică sub acest titlu următórele:

D. I. S. Wiles, chirurg din Dorset, scrie, că acum de curênd avênd sĕ se lupte cu isbucnirea unei difterie de tipul cel mai rĕu, într'o fermă de lăptărie în comitatul Dorset, întrebuința obicĭnuitele caustice și astringente, preparațiunĭ de fer și alte, ca aplicațiunĭ locale la fundoidă*) crestere a gâtlejului și a nărilor; dar că douĕ casurĭ, din nouĕ séu dece fiind fatale, din causa sufocării și oprirĭi respirațiunei, mama familiei, în care se întêmplaseră, ĭi dete într'o diminéță se citéscă un estract dintr'o fóie americană, pe care i-o trimisese o amică, și după care sulfurul fusese întrebuințat de un doctor, care îl considera ca cel mai puternic remediu, spre a opri cresterea fungoidei. D. Wiles a aprovisionat pe mamă cu o preparațiune licuidă, amestecând atât sulfur cu glicerină, până s'a închiegat ca o cremă, și a povĕțuitu-o sĕ dea fie cărui copil atacat, sĕ înghită cu încetul, după vêrstă, de trei séu patru orĭ pe ḑi, câte o linguriță de dulcéță séu și mai mult, din acea cremă,. și sĕ le aplĭce și puțină pe nărĭ cu un burete. A fost atât de impresionat de eficacitatea acestui remediu, încât l'a adoptat de preferință pentru tóte celelalte casurĭ, în care a fost consultat în vecinătate, și nicĭ un alt cas în familie n'a mai fost fatal (afară de acela al unui copil (hidrocefalic) și d. Wiles n'a mai perdut nicĭ un cas, în care remediul fusese întrebuințat în stadiul începerii infecțiunei. Într'unul séu douĕ casurĭ, în care afecțiunea mai că închisese de tot gâtlejul, mai nainte de a fi consultat, avu un succes complet.

Pentru copiĭ micĭ de tot, a întrebuințat laptele de sulfur: ér pentru copiĭ mai marĭ, cele mai tarĭ florĭ de sulfur (puciósă) și, când nu putea suferindul sĕ-l înghiță, îl sufla cu o péná în gât și în nărĭ.“

Aceeași foie din 14 Februar curinte mai scrie următórele:

Acum câțĭ-va anĭ, pe când difteria bântuia Anglia, o persónă a însoțit pe dr. Field în visitele sale, ca sĕ fie martur la așa numitele vindecărĭ minunate ce făcea, pe când bolnavii celorlalțĭ doctorĭ muriau

*) Care are forma unei ciupercĭ.

pretutindenea. Remediul, ca sĕ fie rapede, trebue sĕ fie simplu. Tot ce lua cu dînsul era fărină de sulfur şi o pénă, şi cu acestea vindeca orĭ-ce bolnav fără escepţiune. Punea o linguriţă de fărină de puciósă într'un păhar de vin plin cu apă şi o amesteca cu degetul, în loc de lingură, fiind că sulfurul nu se amalgaméză lesne cu apa. După ce amesteca bine, o da ca gargară şi în ḑece minute paţientul scăpa de pericol. Puciósa omóră orĭ ce fel de *fugus,* fie la om, la animal séu la plantă, şi în puţine minute. În loc de a arunca gargara, recomanda sĕ o înghiţe. În casurĭ estreme, când era chiemat în cele mai din urmă momente, când fugus era aprópe sĕ se închidă şi nu se mai putea face gargara, sufla puciósa cu o pénă în gâtlej, şi după ce fugus se înlătura, încât se permită gargara, îi da gargară. Nu i-a murit nicĭ un singur bolnav de difterită. Dacă un bolnav nu póte se facă gargară, se ia cărbunĭ aprinşĭ într'o lopată, se presară peste ei o lingură séu douĕ de fărină de puciósă şi bolnavul sĕ se pună sĕ aspire fumul, şi astfel fugus va muri.

Publicând acestea, rugăm pe d-nii medicĭ, sĕ le dea atenţiunea, ce credem că merită.“ (U. p. A.)

Nota redacţiunei dela „Scóla Română“. Am vorbit în privinţa acésta cu d-nii medicĭ de aicĭ Dr. Werner şi Dr. Moga şi amêndoi mi-au spus, că de un an încóce întrebuinţéză şi dênşii sulfurul cu cel mai bun succes.

(Statistica Bucurescilor). După recensementul din anul acesta oraşul Bucurescĭ este situat între gradele geografice 21° 23′ 54″ longitudine după meridianul Parisului, şi 44° 25′ 30″ latitudine. Suprafaţa totală a oraşului este aprópe de 30 Chilometri pătraţĭ, séu mai esact: 29.253,649 metri pătraţĭ. Oraşul este străbătut aprópe prin mijloc de rîul Dimboviţa, a cărui lungime în oraş este de 7 Chm. Numĕrul populaţiunei este:

capĭ de familie	61.859
membrii de familie aflaţĭ la aceştia . .	115.787
total	177.646,

şi adecă 82.632 bărbaţĭ şi 95.014 femei, din carĭ 57.014 bărbaţĭ şi 22.383 femei sciu scrie şi ceti, ér 98.345 sunt fără instrucţiune. Din aceşti 61.859 capĭ de familie sunt născuţĭ: în Bucurescĭ 32.202, în România 45.353, în Franţia 337, în Anglia 48, în Italia 201, în Germania 580, în Prusia 268, în Austro-Ungaria 10.959, în Turcia 1450, în Grecia 882, în Bulgaria 92, în Belgia 30, în Rusia 1470, în Holandia 23, în Muntenegru 9, în Serbia 175, în Elveţia 54, în Armenia 8, în Asia 7, în Australia 2.

Capii de familie se divid: după naţionalitate în 43.785 de rasa latină, 4713 Magiarĭ, 3236 Germanĭ, 2694 Slavĭ, 6242 Jidovĭ, 66 Otomanĭ şi 1123 diverşĭ.

După confesiune populaţiunea totală se împarte în 132.997 ortodocşĭ, 20.749 Israeliţĭ, 16.990 Catolicĭ, 5854 Protestanţĭ, 796 Armenĭ, 201 Liguriani, 43 Mohamedanĭ şi 20 diverşĭ.

În Bucurescĭ sunt: 9.804 rentierĭ, 7.983 funcţionarĭ, 7024 comercianţĭ, 2876 profesorĭ, 2145 preoţĭ, 866 advocaţĭ, 720 ingineri, 673 medicĭ, 358 musicanţĭ, 199 guvernante, 194 móşe, 151 farmacistĭ, 144 actorĭ, 112 tipografĭ, 33 educătorĭ, 24 pictorĭ academicĭ etc., 12.651 persóne sunt fără profesiune.

(Ordinea oraşelor celor mai populate) după raportul biuroului statistic dela Londra e următóre: 1. Londra cu 3,388,304 locuitorĭ. 2. Paris cu 1,988,806. 3. New-York (a se ceti Niu-Iorc) cu 1,084,528. 4. Berlin cu 1,019,620. 5. Philadelphia cu 776,118. 6. Viena cu 727,271. 7. Petersburg cu 669,741. 8. Bombay cu 644,405. 9. Glasgow (Glesgo) cu 566.940. 10. Liverpool cu 532,681. 11. Manchester (Mencester) cu 530,765. 12. Neapoli cu 457,407. 13. Calcuta cu 459,535. 14. Madras cu 397,552. 15. Hamburg cu 406,104. 16. Birmingham (Berminghem) cu 383,117. 17. Baltimore cu 335,000. 18. Budapesta cu 319,530. 19. Dublin cu 314,666. 20. Leeds (Liz) cu 304,284. 21. Amsterdam cu 302,266. 22. Shefield (Şefild) cu 289,537. 23. Roma cu 282,214. 24. Breslau cu 267,000. Despre populaţiunea oraşelor marĭ din China şi Iapania nu esistă nicĭ o statistică.

(O întrebare pentru învĕţătorii nostri). În ţerile, unde statistica scolară este mai regulată decât la noi, s'a găsit, că numĕrul copiilor datorĭ a âmbla la scólă, stă într'un raport anumit cu numĕrul locuitorilor. Aşa d. e. în Germania, unde copii cercetéză scóla de tóte ḑilele dela 6—14 şi chiar până la 15 anĭ, numĕrul lor face a şesa parte din numĕrul locuitorilor, în Franţia numai a opta parte, fiind că aicĭ copii âmblă la scóla de tóte ḑilele numai dela 6—12 anĭ inclusive. Astfel în ţerile acestea ajunge a sci numĕrul locuitorilor dintr'un sat séu oraş, pentru a afla aproximativ numĕrul copiilor de scólă. Binevoiéscă deci învĕţătorii nostri a cerceta, în ce raport stă numĕrul copiilor datorĭ a cerceta *a)* scóla de tóte ḑilele, *b)* scóla de repetiţiune — cu numĕrul locuitorilor din comună şi a ne împărtăşi resultatul şi nóuă.

În comitatul Sibiiului, copii de scólă dela 6—12 anĭ fac aprópe a 10-a parte, cei dela 12—15 a 24-a parte, toţĭ fără destingere — a 7-a parte din numĕrul populaţiunei; în comitatul Braşovului copii dela 6—12 anĭ fac a 8-a parte, cei dela 12—15 anĭ a 17-a, cu toţii a $5^1/_2$ parte din numĕrul populaţiunei.

Învitare de prenumeraţiune
la
„Scóla Română“.

Cu făscióra VI pe luna lui Mărţişor se va încheia semestrul I al „Scólei Române“ pe anul curent. Domnii prenumeranţi, al căror abonament espiră la finele lui Mărţişor, sunt rugaţi, dacă doresc a mai primi fóia, a-şi prenoí de timpuriŭ abonamentul. Rugăm în acelaşi timp pre toţi onorabilii nostri lectorí, a ne întinde bine-voitorul lor concurs, pentru a ţiné în viéţă „Scóla Română“.

La finele anului 1877, când am sistat pentru prima dată „Scóla Română“, mai mulţi învĕţătorí şi bărbaţi de scólă ni-au dis, că pentru ce, înainte de a lua acéstă decisiune, nu am făcut un ultim apel cătră publicul român? E bine, îl facem acum!

În luna din urmă numĕrul prenumeranţilor s'a mai sporit cu 15, astfel că astădí desfacem cu totul 245 esemplare séu aprópe jumĕtate din cele 500 esemplare, câte tipărim. Mai mulţi învĕţătorí şi amicí de ai nostri ne conjură, în urma declaraţiunei nóstre din făscióra precedentă, a ţiné fóia cu orí ce preţ, apromiţêndu-ne tot posibilul lor concurs. Binevoiéscă fie care din vechii nostri prenumeranţi a mai câştiga câte un nou abonent la „Scóla Română“, şi fóia va fi pe deplin asigurată.

Din parte-ne nu vom lipsi de a face tot, ce ne va fi prin putinţă, pentru a ţiné fóia la înălţimea problemei sale. Vom urma şi de aicí încolo a aduce **biografiile celor mai renumiţi bărbaţi de scólă, tractate** din **pedagogie** şi din **didactica universală** şi **specială, lecţiunĭ practice** din tóte obiectele de învĕţĕmênt, precum şi alţi articulí de interes pentru învĕţătorii nostri.

„Scóla Română“ va apăré şi mai departe în făscióre lunare de câte 3 cóle test şi învĕlitórea, şi va costa pe anul întreg 4 fl., pe o jumĕtate de an 2 fl.; pentru România: pe un an întreg 1 galben séu 12 lei noi (în monetă séu bilete hipotecare). Dela 6 esemplare unul este rabat.

Modul cel mai lesnicios de abonare este a ne trimite un mandat postal (asignaţiune postală); căcí pe când o epistolă cu abonamentul la „Scóla Română“ costă d. e. dela Caransebeş 27 cr., un mandat postal se plătesce numai cu 5 cr.; afară de acésta pentru epistole cu banĭ mai respunde şi redacţiunea la primire câte 3 cr., pentru mandate postale însă nimica.

Abonamentele sunt a se adresa la

Redacţiunea „Scólei Române“,
Sâbiiŭ (Hermannstadt, Nagy-Szeben).

Redactor, editor şi proprietar: Vasile Petri, — Tiparul tipografiei archidiecesane în Sâbiiŭ.

Avênd asemenea în vedere că, deşi acestia, atât din causa etăţii înaintate, cât şi a serviţiului şi ocupaţiunilor lor particulare, nu pot urma un curs regulat la scólă, totuşi cu puţină bună-voinţă s'ar puté face, ca şi acestia sĕ beneficieze de avantagiul, ce învĕţătura de carte aduce fie cărui individ.

În vederea acestor considerante, şi în dorinţa de a vedé învĕţămêntul propagat în tóte clasele societăţii, am şi dat ordine revisorilor scolarĭ*) din ţéră de a îndatora pre toţi învĕţătorii scólelor din comunele rurale ca, mai cu sémă în timpul de érnă, când scólele funcţionézĕ mai regulat, sĕ ţină în tóte ḑilele, séra şi Duminecele diminéţa, scólă cu persónele mai în etate şi cu deosebire cu călăraşii şi dorobanţii aflaţi în comune pe la casele lor, când nu sunt de serviţ. Spre a-se puté atinge însă cu succes acest scop, înţelegeţi bine, d-le prefect, că urmézĕ a avé şi concursul administraţiunei; de aceea mĕ adresez la d-vóstră şi vĕ învit cu dinadinsul a da ordine precise tuturor primarilor comunelor rurale din districtul d-vóstre, şi a procura scólelor atât iluminatul pentru timpul de séră, cât şi încălḑitul localelor, avênd tot odată grija de a aduce la scólă în timpul destinat pre toţi călăraşii şi dorobanţii, care n'au cunoscinţă de carte, şi a nota pre cei insubordinaţi, raportându-i şefului lor imediat, spre a lua cuvenitele mĕsurĭ; cunoscênd că pentru acésta vom rugă şi pre domnul ministru de resbel de a da ordin în consecinţă.

Convins, d-le prefect, că, în solicitudinea, ce şi d-vóstră aveţi pentru instrucţiunea poporului, veţi bine-voí a veghia de-aprópe, ca acésta dispositiune sĕ se realiseze în întregul d-vóstre district. —

Primiţi, d-le prefect, asicurarea distinsei mele consideraţiunĭ.

p. Ministru: **Gr. Stefănescu.**

II. Statistica învĕţămêntului public în România pe anul scolar 1876—1878.

Scóle primale rurale. În anul scolar 1876—1877 scólele primare rurale de ambele sexe din România au fost în numĕr de 1995, adecă 1195 de băiaţĭ, 148 de fete şi 652 micste cu 1851 învĕţătorĭ şi 156 institutóre. Totalul copiilor din scólele rurale a fost de 47,630 băiaţĭ şi 5492 fete. Judeţul cel mai bogat în scóle primare rurale a fost Argeşul cu 117 scóle şi cel mai serac Ismailul cu trei. Cu tóte aceste, numĕrul cel mai mare de elevĭ au fost în Dolju (4594 copii), şi cel mai mic în Ismail.

Scólele primare urbane au fost în numĕr de 244, dintre care 134 de băiaţĭ cu 18,295 scolarĭ, 110 de fete cu 8457 eleve. Personalul didactic era compus din 347 profesorĭ şi 218 profesóre.

---

*) Inspectorĭ de scóle.

Învĕţămêntul secundar: Licee. În ţéră se aflau 7 licee: la Bucurescĭ 2, la Craiova, Iaşĭ, Bêrlad, Botoşanĭ şi Bolgrad câte unul. În tóte au urmat studiele 1773 esternĭ şi 271 bursierĭ în internatele statului.

Gimnasii au fost 19: în Bucurescĭ 3, în Iaşĭ 2, în Pitescĭ, Băcău, Brăila. Buzeu, Galaţĭ, Tîrgovişte, Ismail, Piétra, Focşanĭ, Ploieştĭ, Roman, Folticenĭ, Alesandria şi Giurgiu câte unul. Numĕrul personalului didactic a fost de 148; al studenţilor de 1956, dintre carĭ 1576 esternĭ şi 251 în internate private. Ţinênd cont de profesiunea părinţilor acestor elevĭ, constatăm, că 389 au fost agricultorĭ, 431 comercianţĭ, 202 meseriaşĭ, 108 rentierĭ, 356 funcţionarĭ, 201 de alte profesiunĭ; 143 din scolarĭ au fost orfanĭ.

Seminariele destinate pentru instrucţiunea eclesiastică au fost: 9: la Bucurescĭ 2, la Iaşĭ, Curtea de Argeş, Buzĕu, Ismail, Huş, Roman şi Râmnicul Vêlcei câte unul. Numĕrul elevilor a fost în tot de 2923 cu 96 profesorĭ.

Scólele secundare de fete au fost în numĕr de 9: 3 la Bucurescĭ, 2 la Iaşĭ, câte una la Craiova, Ploieştĭ, Tîrgul-Jĭiului şi Brăila avênd tóte 659 eleve (305 esterne şi 354 bursiere) cu 73 profesorĭ şi profesóre.

Scóle normale (institute pedagogice, preparandii): 2 în Bucurescĭ, câte una la Iaşĭ, Craiova, Ploieştĭ, Tîrgul-Jĭiului, Bêrlad, cu 358 scolarĭ şi 59 profesorĭ.

Scóle speciale: La Bucurescĭ câte o scólă de musică şi declamaţiune, de bele-arte, de agricultură, de punţĭ şi şosele, de farmaţie, de veterinarie, de meserii, scólă comercială şi de meserii; în Iaşĭ scólă de musică şi declamaţiune, de bele-arte, a fiilor de militarĭ şĭ de meserii; la Craiova, Severin, Ploieştĭ câte o scólă de meserii; la Ploieştĭ o scólă comercială.

Universităţile în numĕr de douĕ, la Iaşĭ şi Bucurescĭ, cu câte o facultate de drept, de sciinţe, de litere şi filosofie, de medicină, cu un numĕr de 569 studinţĭ şi 63 profesorĭ.

Scóle private au fost 111 de băiaţĭ, 84 de fete, 16 mixte, total 211. Corpul didactic: 873 profesorĭ, 355 profesóre, total 1228. Populaţia scolară: 8160 baiaţĭ, 4532 fete, total 12,692.

În anul scolar 1876—7 numĕrul scólelor a scăḑut cu 331, al scolarilor cu 14,178. (Trist! R. S. R.)

Din computul cu frângerĭ vulgare.

De prof. **V. Gr. Borgovan.**

(Urmare).

Teme mestecate.

Din care numĕr este $^1/_{10}$ a ḑecea parte? Dar din care $^1/_2$? $^2/_5$ e cuadruplul cărui numĕr? $^1/_2$ e suma căror 5 sumanḑĭ? Care-i diferinţa între 1 şi $^2/_{10}$? Care între $^1/_2$ şi $^7/_{10}$? Cu cât e mai mare 1 decât $^8/_{10}$? Cu cât $^7/_{10}$ decât $^4/_5$? Ce e mai mult: $^1/_2$ séu $^5/_{10}$? Cât trebue sĕ luăm din $48^1/_5$, ca sĕ ne remână $20^3/_{10}$? dar ca sĕ ne remână $13^1/_4$? Carĭ trei numerĭ dau suma de $45^8/_{10}$? Dacă subtrahendul e $20^3/_{10}$ şi diferinţa $28^1/_2$, care e minuendul? Câte jumĕtăţĭ şi cincimĭ fac $^{118}/_{10}$? De câte orĭ trebue sĕ luăm $^1/_2$, ca sĕ căpĕtăm $^{10}/_{10}$? Dar $^1/_5$ de câte orĭ luată face $^8/_{10}$? $16^8/_{10}$ e productul căror doi numerĭ? $4^2/_{10}$ e $^1/_4$ din care numĕr? Cât face $^1/_{10}$ din 202? $40^4/_{10}$ e a câtea parte din 202? Cât face $^1/_4$ din diferinţa numerilor $50^1/_2$ şi $26^1/_{10}$? Cât face suma şi cât diferinţa din productul şi câtul numerilor $1^1/_2$, $4^4/_5$? De câte orĭ se cuprinde $^4/_{10}$ în $^4/_5$? $^1/_5$ în $^6/_{10}$? etc.

Treimĭ, cincimĭ, cincĭspreḑecimĭ.

$^1/_3$					$^1/_3$					$^1/_3$				
$^1/_{15}$	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
$^1/_5$			$^1/_5$		$^1/_5$			$^1/_5$		$^1/_5$			$^1/_5$	

Jumĕtăţĭ, pătrare, cincimĭ, ḑecimĭ, douĕḑecimi.

$^1/_2$										$^1/_2$									
$^1/_4$					$^1/_4$					$^1/_4$					$^1/_4$				
$^1/_{20}$	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
$^1/_{10}$		2		3		4		5		6		7		8		9		10	
$^1/_5$				$^1/_5$				$^1/_5$				$^1/_5$				$^1/_5$			

Cum vom căpĕta cincĭspreḑecimĭ? douĕḑecimĭ?

1. Câte cincîspredecimi fac 2, 4, 5, 8, 25, 50, 100?

2. Prefaceţi în frângeri curate şi anume în cincîspredecimi următorii numeri mestecaţi: $3^1/_3$, $5^2/_3$, $8^1/_5$, $11^3/_5$, $20^2/_{15}$, $42^7/_{15}$, $28^{13}/_{15}$, $9^{14}/_{15}$, $50^{12}/_{15}$!

3. Câte douădecimi fac: 3, 5, 7, 9, 11, 17, 29, 43, 50, 99?

4. Prefaceţi în douădecimi următorii numeri mestecaţi: $3^1/_2$, $4^1/_4$, $6^1/_5$, $9^3/_5$, $14^3/_{10}$, $28^5/_{10}$, $60^7/_{10}$, $3^1/_{20}$, $8^3/_{20}$, $10^5/_{20}$, $20^8/_{20}$, $100^{18}/_{20}$!

5. Câţi întregi fac: $^{15}/_2$, $^{26}/_3$, $^{37}/_4$, $^{48}/_5$, $^{59}/_5$, $^{70}/_{10}$, $^{81}/_{12}$, $^{92}/_{15}$, $^{103}/_{20}$, $^{400}/_5$, $^{800}/_{20}$?

Cele patru specii.

1. Adaogerea: *a)* aplicată. Proprietarul unei case solvi pentru reparatură: lemnarului $48^1/_3$ fl., zidarului $96^1/_5$ fl., tincuitorului (spoitorului) $14^7/_{15}$ fl., lăcătarului $12^2/_5$ fl., sticlarului $17^2/_3$ fl., mesarului $50^4/_5$ fl., alte accidenţe $59^{11}/_{15}$ fl.; încât se veni reparatura întrégă?

b) Adaogerea: curată. $^1/_3 + ^1/_5 + ^{10}/_{15}$? Resolvirea: $^1/_3 = ^5/_{15}$, $^1/_5 = ^3/_{15}$; ergo: $^5/_{15} + ^3/_{15} + ^1/_{15} = ^9/_{15} = ^3/_5$. — $2^2/_5 + 3^4/_{15}$? $56^{11}/_{15} + 48^2/_3 + 25^3/_5$? — $1^1/_2 + 3^3/_4 + 5^2/_5 + 8^3/_{10} + 15^3/_{20}$? — $10^3/_4 + 15^1/_5 + 20^7/_{10} + 30^{15}/_{20} + ^1/_2$? — $15^4/_{10} + 25^1/_2 + 35^{16}/_{20} + 55^3/_4 + 3^3/_{20}$?

2. Subtragerea: *a)* aplicată. Un călător avênd să facă o cale de $418^2/_5$ Chm, călătorind 10 dile făcu $150^{11}/_{15}$ Chm; câţi Chm mai are de călătorit? Un neguţător de boi cumpără 2 părechi de boi cu $516^4/_5$ fl., pe o păreche dede $242^5/_{20}$ fl., cât pe ceealaltă?

b) Subtragerea curată. Să se subtragă succesive adenţii singuraticĭ din suma temelor de sub punctul precedent (1 *b*)) până ce se va fini subtragerea!

3. Înmulţirea: *a)* aplicată. Ce interes (camătă) aduce un capital de 2700 fl. elocat cu $5^3/_5$ %? Un neguţător primi un vălătic de pănură de 85 m à $2^2/_2$ fl.; vênd̦ênd jumătatea de metru cu $1^8/_{15}$ fl. — cât câştigă?

b) Înmulţirea curată. Cât face $^1/_2$, $^1/_3$, $^2/_3$, $^3/_4$, $^2/_5$, $^4/_5$, $^5/_6$, $^3/_{10}$, $^9/_{10}$, $^5/_{12}$, $^{13}/_{15}$, $^{19}/_{20}$ din 100?

$5^1/_3 \times 4$? $19^3/_4 \times 2$? $90^{16}/_{20} \times 8$? — $10 \times ^1/_2$? $15 \times 5^5/_6$? $40 \times 8^{11}/_{12}$? $90 \times 8^7/_{10}$? $5^1/_3 \times 4^4/_5$? $7^2/_3 \times 6^1/_5$? $9^1/_4 \times 7^2/_5$? $8^3/_5 \times 10^3/_4$? Resolvirea acesteia:

$$
\begin{aligned}
8^3/_5 \times 10^3/_4 = \quad & 8 \times 10 = 80 \\
& 8 \times ^3/_4 = \quad 6 \\
& ^3/_5 \times 10 = \quad 6 \\
& ^3/_5 \times ^3/_4 = \quad ^9/_{20} \\
\hline
& 92^9/_{20}
\end{aligned}
$$

séu $8^3/_5 = {}^{43}/_5$

$10^3/_4 = {}^{43}/_4$, ergo: ${}^{43}/_5 \times {}^{43}/_4$, adecă a cincea parte din ${}^{43}/_4$ sĕ se ia de 43 orĭ $= {}^{43}/_5 \times {}^{43}/_4 = {}^{1849}/_{20} = 92^9/_{20}$.

4. Împărţirea: *a)* aplicată. Din banii mei împrumutând a patra şi a cincea parte, am remas cu 110 fl., câţĭ banĭ am avut? câţĭ am împrumutat? — Cât vor costa 10 l de vin, dacă ${}^9/_{10}$ Hl costă 52 fl. 65 cr.?

b) Împărţireea curată. De câte orĭ se cuprinde ${}^1/_3$, ${}^2/_3$ în 30? ${}^1/_4$, ${}^3/_4$ în 60? ${}^3/_5$, ${}^4/_5$ în 72? ${}^1/_{10}$, ${}^2/_{10}$ etc. până ${}^9/_{10}$ în 90? ${}^1/_{15}$ în 3? $4 : {}^2/_{15}$? $40 : {}^3/_{20}$? $152 : {}^{19}/_{20}$? $10 : 2^2/_3$? $150 : 10^4/_{15}$? $28^1/_2 : 3^3/_4$? $5^7/_{15} : 3^3/_5$? Resolvirea acesteia:

$$5^7/_{15} : 3^3/_5 = {}^{82}/_{15} : {}^{18}/_5 = {}^{82}/_{15} : {}^{54}/_{15} = 82 : 54 = 1^{28}/_{54} \times 1^{14}/_{27}!$$

Teme mestecate.

Din care numĕr este ${}^2/_{20}$ a 10 parte? ${}^1/_5$ e suma căror 4 sumanḑĭ? şi din care numĕr a 5 parte? Cât face ${}^1/_2$ din ${}^1/_5$? Câte douĕḑecimĭ sunt în ${}^1/_2$, ${}^1/_4$, ${}^1/_5$ şi ${}^1/_{10}$? Care e suma acestor numerĭ? Care e diferinţa între 1 şi ${}^1/_{20}$, ${}^1/_{10}$, ${}^1/_5$, ${}^1/_4$, ${}^1/_2$? Care între sumă numerilor ${}^3/_{20}$ şi ${}^3/_{10}$ de o parte şi ${}^1/_2$ şi ${}^2/_5$ de altă perte? Ce e mai mult: ${}^3/_4 + {}^{11}/_{20}$ séu $1^6/_{20}$? Minuendul e $55^4/_5$ şi diferinţa (rĕmăşiţa) $40^1/_4$; care-i subtrahendul? Un amploiat dă din salariul sĕu lunar de 50 fl., ${}^1/_4$ călţunarului, ${}^1/_5$ croitoruluĭ, ${}^1/_{10}$ pentru cuartir, ${}^3/_{20}$ pre alte accidenţie; cât a dat fiecăruia şi cât i-a mai rĕmas:

De câte orĭ se cuprinde ${}^1/_2$ în ${}^{20}/_{20}$? Care numĕr trebue luat de ${}^3/_5$ orĭ, ca sĕ căpĕtăm 15? De câte orĭ trebue sĕ luăm diferinţa dintre ${}^2/_5$ şi ${}^3/_{20}$, ca se căpĕtăm 1? Diferinţa dintre ${}^1/_4$ şi ${}^1/_{10}$ este egală la ${}^3/_{20}$ din care numĕr? $24^2/_{10}$ e duplul cărui numĕr? dar cuadruplul? — Cât face ${}^1/_4$ din diferinţa numerilor $24^1/_3$ şi $15^4/_5$? Cine-va călĕtoresce 30 ḑile şi-şĭ precalculézĕ spesele pe tótă ḑiua la ${}^3/_5$ fl.; dar se restringe aşa, încât spesesce numai ${}^4/_5$ din banii sĕi; *a)* cât a spesat? *b)* cât a luat cu sine? *c)* cât a cruţat? Care capital elocat cu 5% aduce în 20 anĭ un interes de 100 fl.? Dintr'o materie de ${}^1/_2$ m de lată se recer la un vestmênt $8^2/_5$ m; *a)* câţĭ metri s'ar recere din o materie de ${}^2/_5$ m de lată; *b)* câţĭ din una de ${}^3/_5$ m în lăţime; *c)* câţĭ, dacă ar fi de ${}^7/_{10}$ m de lată; şi *d)* câţĭ, dacă ar fi de ${}^4/_5$ m în lăţime?

Notă. Cum sunt a se desvolta şi tracta celelalte frângerĭ (şeptimile, noimile' unspreḑecimile etc.), uşor se póte sci după îndegetările de până aicĭ.

(Va urma).

Din învĕţămêntul intuitiv.

1. Néua.

(Zăpada séu omĕtul).

Ce vedeţĭ voi aicĭ pe căciula mea? (néuă). Cum a venit néua pe căciula mea? (a căḑut din norĭ). Cum sĕ ḑică cu un cuvênt, că cade néua din norĭ? (ninge). Ce se întêmplă aşadară acum afară? Când ninge de comun? (érna). Chor! (érna ninge). Eu n'am simţit sĕ mĕ apese néua de pe căciulă; cum este prin urmare néua? (uşóră — chor!) Cum este néua la colóre? (albă — chor!) Când luăm néua în mână, cum este ea la simţ? (rece şi udă — chor). Cum am ḑis mai ântâiu, că este néua? (uşóră). Apoi? (albă)! În urmă? (rece şi udă). Ḑiceţĭ acésta într'una! (Néua este uşóră, albă, rece şi udă. Copiii au datina de a lega tóte cuvintele omogene cu „şi“, d. e. néua este uşóră, şi albă, şi rece şi udă. Învĕţătorul le spune se întrebuinţeze pre „şi“ numai la cuvêntul din urmă. Puţine esemple şi copii se vor lumina).

Când plóuă, cad picurĭ de apă; ce cade însă când ninge? (fulgĭ). Ḑiceţĭ cu toţii: Néua cade în formă de fulgĭ! V'am ḑis în óra trecută sĕ prindeţĭ fulgii cu tăbliţa rece şi sĕ vĕ uitaţĭ bine la ei; care din voi a făcut acésta? Ce formă au fulgii? (ca stelele). Câte cornurĭ aţĭ vĕḑut la fulgĭ? (şese; învĕţătorul desémnă cu creta pe tablă vre-o câte-va forme de fulgĭ şi provócă pre scolarĭ a le desemna şi dînşii pe tăbliţele lor). Cu ce este acoperit acum pământul (cu néuă). Aşadară néua s'ar puté asemêna cu un ţol alb. Pentru ce se acopĕr ómenii cu ţolul? (le ţine cald). Vedeţĭ, copiilĭ, şi néua ţine cald — semênăturilor. Când érna este frig sec, fără néuă, semênăturile degeră, pier. Cui ţine néua cald? (semênăturilor). Cu ce sunt acoperite şi casele? (cu néuă). Aşa este, şi ele au îmbrăcat haină albă de néuă. Érna este greu a âmbla cu carul, pentru ce? (se légă néua de róte). Cu ce âmblă omenii érna? (cu sania). Copii încă âmblă érna cu săniuţele; ce fac ei cu săniuţele? (se trag unii pre alţii, séu sĕ dau cu ele pe cóstă în jos). Cum se îndréptă séu dirige săniuţa?

Ce mai fac copii cu néua? (se îmbrujesc). Ca sĕ se pótă îmbruji cu néua, ce fac ei mai ântâiu din ea? (brujĭ). Trebue sĕ băgaţĭ bine de sémă, când vĕ îmbrujiţĭ, ca sĕ nu vĕ vătĕmaţĭ. Cum v'aţĭ puté vătĕma îmbrujindu-vĕ? (când am fi loviţĭ în ochĭ). Ce s'ar mai puté întêmpla? (sĕ nimerim în alţĭ ómenĭ, în ferestri etc.) Mai bine este a face din néuă alt ce-va; ce anume? (o figură de om). Ce se întêmplă în urmă cu omul de néuă? (se topesce). Când sĕ topesce néua? (când începe a se încălḑi). Ce se alege atuncĭ din néuă? (apă). Ḑiceţĭ cu toţii: căldura preface néua în apă!

2. Focul.

Ce facem în cuptor, când e frig în casă? (foc). Vor fi mulţi între voi, carî nu sciu încă, cum se face focul; ascultaţi decî sĕ vĕ spun eu! Mai întâiŭ se curăţă bine cenuşa, pentrucă în cenusă focul nu arde. De au remas cărbunî de mai înainte, se adună la un loc în vatră; pe cărbunî punem puţine paie séu hârtie, pe paie aşchii uscate şi pe aşchii lemne, întâiŭ mai subţirî, după aceea mai gróse. Apoi aprindem paiele; cu ce aprindem acum paiele? (cu lemnuşe séu lemnuşéle, apringióre, chibrite, — militarii nostri, carî au fost în Italia, ḑic şi fulminante).

Mai demult însă nu erau lemnuşe: ce socotiţi: cu ce vor fi aprins atuncî ómenii focul? (scolarii îşi spun părerile; învĕţătorul continuă:) Atuncî ómenii învĕliau séra focul cu cenuşă în vatră, ca sĕ ţină până diminéţa; de cum-va totuşi se stingea, trimiteau după foc în vecinî, cu o ólă bine acoperită; séu s c ă p ĕ r a u. Sciţi voi, cum sĕ scapĕră? Écă aicî am o unéltă de fier; cum se numesce? (amnar). Şi aicî am o bucată de piétră tare; cum se numesce ea? (cremine). Ţin creminea in mâna stângă — aşa, şi amnarul în mâna drépptă — aşa; acum dau cu amnarul în cremine — aşa; ce aţi vĕḑut? (scântei). Scânteile es din amnar, nu din cremine; ca sĕ vĕ convingeţi, écă voiŭ prinde scânteile cu hârtia acésta. (învĕţătorul scapĕră aşa, ca scânteile sĕ cadă pe hârtie). Ce vedeţi pe hârtie? (fărimăturî micî negre). Creminea e tare, lovind în ea cu amnarul; s'au luat din el bucăţele micuţe, carî prin frecare de cremine s'au înfierbintat şi roşit; aceste fărimăturî din amnar, înroşite prin frecare, sunt scânteile. Aşadară: cu ce se scapĕră? Cum se scapĕră? Ce sunt scânteile, carî se formézĕ scăpĕrând? Dar pentru ce scapĕră ómenii? (ca se pótă aprinḑe focul).

Hei, dar nu s'a aprins nimica, când am scăpĕrat; decî se mai cere ceva, ca se putem aprinde focul cu scăpĕratul. Écă aicî am ceva móle (arată o bucată de éscă); ce este acésta? Voiŭ pune-o pe cremine — aşa, şi apoi voiŭ scăpĕra (înv. scapĕră, ésca se aprinde). Ce vedeţi? Pe ce cunósceţi, ca s'a aprins ésca? (ese fum). Sunt lucruri, carî prind îndată foc; altele mai anevoie. Numiţi lucruri, carî prind îndată foc! (ésca, hârtie, paiele, câlţii etc).

Ce socotiţi, cum se póte aţiţa focul cu ésca aprinsă? Ésca o punem în câlţi séu în paie mĕrunte şi uscate bine, şi apoi suflăm séu mai bine purtăm mănunchiul prin aer în cóce şi încolo — aşa, până sbugnesce flacăra. Acum putem aprinde focul.

În timpul nostru ómenii scapĕră numai când nu au lemnuşe. Vĕḑut'aţi voi lemnuşe? Cum sunt lemnuşele? Mai târḑiu vĕ voiŭ spune, cum sĕ fac lemnuşele; acum sĕ-mi respundeţi: ce trebue sĕ facem, ca sĕ

se aprindă un lemnuș? (sĕ-l frecăm de un lucru aspru). Prin frecare materia din capul lemnușului se înfierbîntă și se aprinde. La scăpĕrat încă frecăm ceva de olaltă; ce anume? (amnarul de cremine). Ce facem și cu mânile, când ne este frig la degete?

În timpul de demult, când nu erau cunoscute nicĭ lemnușele și nicĭ chiar scăpĕrătorile, ómenii frecau douĕ lemne de olaltă, până ce luau foc. Așa fac ómenii selbatecĭ și astădĭ foc.

Spuneți-mĭ acum încă odată, în câte moduri se póte face foc? (frecând douĕ lemne de olaltă, scăpĕrând, și cu lemnușe). N'ațĭ audit, că o casă se póte aprinde cu foc, ce cade din cer? Cum se numesce focul acela? (fulger).

Ce vedem înălțindu-se din foc în sus? (flacărĭ și fum). Pe unde ese fumul din cuptor? (pe țeve și pe horn séu coș). Ce se pune în țeve și horn din fumul, ce se înalță? (funingine). Ce trebue sĕ facem din când în când cu funinginea? (sĕ o curățim). Cum se numesce acésta cu alt cuvênt? (a sterge hornul). Cine sterge hornul? (hornarul). Pentru ce trebue sĕ se stérgă hornurile? (altmintrea s'ar aprinde funinginea și — casa). Ce remâne în urmă, după ce s'a trecut focul? (cenușa). Ce este spuza? Cu ce scormonim în foc, ca sĕ ardă mai bine? (cu vĕtrarul). Cu ce prindem cărbunii și tĕciunii aprinșĭ? (cu cleștele). Cum se póte stinge focul? (turnând apă pe el, astupându-l cu cenușă, pământ etc., séu și de sine, când nu mai punem lemne pe foc).

Când facem foc în scólă? (când e frig). În contra cui ne scutesce focul? (în contra frigului). Sĕ vedem însă, nu avem și alt folos dela foc. Ce gătesc mamele vóstre la foc? (mâncările). Cum se gătesce carnea? (se fierbe séu se frige). Dar pânea? (se cóce). Ce se întêmplă la foc cu seul, unsórea etc? (se topesc). Ce face la foc olarul? (arde óle etc). Ce face la foc faurul? (lucră fierul). Vedeți, pruncilor, focul este de mare folos pentru noi ómenii, este un dar al lui Dțeu, pentru care trebue sĕ-i fim mulțămitorĭ.

Dar focul ne póte fi și spre stricăciune, când nu băgăm bine de sémă. Ómenii nóstri au datina, mai ales când este tare frig, a „învĕli“ focul și apoi a astupa hornul, ca sĕ nu ésă căldura afară. Din cărbunii aprinși ese un fel de gas séu aer rĕu, nădușitor, care neputênd eși pe horn, se trage în casă. Ómenii îl resuflă și capĕtă mai întâiŭ durere de cap; ei dic, că i-au „trăsnit hornul“, și de nu vor eși iute afară și de nu vor destupa pe dată hornul, ei pot chiar se móră. Spuneți acasă, că nu e bine a astupă hornul; mulțĭ ómenĭ au murit din causa acésta. Focul însă ne póte fi stricăcios și în alt mod. Ascultați, că vĕ voiŭ ceti o în-

Fășcióra 6. *Mărțișor 1879.* Anul III.

SCÓLA ROMÂNĂ.

FÓIE LUNARĂ
pentru
înaintarea educațiunei și instrucțiunei.

Redactată de
VASILE PETRI.

ABONAMENTUL:
Pe un an 4 fl. v. a. — pe o jumĕtate 2 fl. v. a.
Pentru România: pe un an întreg un galben.

PRENUMERAȚIUNILE
sunt a sĕ adresa la: Redacțiunea „Scólei Române“ în Sábiiŭ (Hermannstadt, N.-Szeben).

La prea înaltul tron al Majestății Sale!

Representațiunea

espiscopatului român greco-catolic în contra proiectului de lege pentru întroducerea limbei magiare ca obiect de învĕțĕmênt obligator în scólele populare.

(Așternută Maiestății Sale în 10 Faur a. c.)

Cesareă Regie-Apostolică Maiestate!

Prea grațios al nostru Domn și Rege!

Sunt mai 900 de anĭ, de când S. Stefan, glorisul și glorificatul rege prim al Ungariei, creatorul marilor instituțiunĭ de valóre perpetuă ale statului și constituțiunei magiare, considerând înțelepțesce, că pre teritorul acestei patrie marĭ locuiau cetățenĭ de mai multe limbĭ și datine, séu naționalitățĭ, pentru instituțiunile acele de însemnătate istorică ale sale a luat de idee fundamentală considerarea cuviinciósă și aprețuirea naționalităților ca atarĭ, și însemnătatea cu totul mare a faptei acesteia și pentru țĕră și stat a recunoscutu-o prin următórele cuvinte pregnante: „*Unius linguae uniusque moris Regnum imbecille et fragile est.*“ (St. Stephani Decr. 1, cap. 6, Nr. 3.)

Şi întru adevĕr, istoria celor 8 sute de anĭ acum trecuţĭ adeveresce în mod strălucit, că fortăreţele Ungariei zidite pe fundamentul acela au fost tarĭ şi solide în mijlocul tuturor vicisitudinilor; pentrucă locuitorii ei de limbă şi datine diferite, carĭ formau păreţii acelora, au trăit între sine — cu rarĭ escepţiunĭ — în pace şi înţelegere, ĕră faţă cu periculele esterne ameninţătóre s'au întrecut unii cu alţii întru aducerea sacrificielor recerute spre apĕrarea ei; de óră-ce fiecare s'a iubit şi temut tesaurii sĕi preţioşĭ: religiunea, ritul şi instituţiunile sale bisericescĭ, aşa patria comună ca pre nutritórea sa, limba şi datinele séu naţionalitatea şi naţiunea sa ca şi pre mama sa cea dulce.

Aşa a fost acésta odinióră, încă şi atuncĭ, când în patria acésta mai târdiu unii după alţii s'au aşedat locuitorĭ de limbĭ şi naţionalităţĭ nouĕ; aşa a fost acésta tot-deuna, până în timpurile cele mai din urmă. Însă liberalismul, ce domnesce adĭ prin Europa şi aşa şi în patria nóstră, al cărui principiu este a o rupe cu trecutul şi ordina tóte altmintre, precum se pare, voiesce a deschide cale la schimbărĭ şi în respectul acesta prin aceea, că prin purcederea sa în locul estimării împrumutate de până ací află de bine a da loc între naţionalităţĭ simburilor jalusiei şi ai neîncrederei împrumutate, din carĭ naturalminte se nasc împărechierĭ. Pentrucă trecând preste ţicala prudinţei practice „*Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui*“ (sĕ nu trecĭ preste mieḑuinile vechĭ, carĭ le-au pus părinţii tei, Prover. C. 22, v. 28) şi părăsind postulatele justiţiei distributive, carĭ înainte de acésta au servit de îndreptar faţă de toţĭ cetăţenii patriei, acum răzimându-se numai pe puterea unor partide singuratice, nu tot-deuna pune în cumpĕnă postulatele binelui public şi ale bunăstării tuturor cetăţenilor de stat, ci de multe ori acea ce pretinde interesul partidei sale şi condiţiunile de esistinţă ale egemoniei câştigate.

Productul unui asemene spirit se pare a fi, şi în genere se consideră de atare, proiectul acelui articlu de lege, carele are de scop întroducerea limbei magiare în scólele confesionale, care proiect încă aştéptă încuviinţarea prea înaltă a Maiestăţii Vóstre.

Prea înălţate Dómne! Departe e de la noi, ca sĕ fim conduşĭ

séu şi numai atinşi de spiritul netoleranţei, când plecaţi înaintea prea înaltului tron regesc al Maiestăţii Vóstre, cu supunere omagială ne rugăm, să Vĕ înduraţi prea graţios a denega proiectului de lege amintit încuviinţarea prea înaltă. Pentrucă noi, carĭ ne ţinem de cetăţenii de altă limbă şi datine, respective naţionalitate, suntem respinşi mai mult la stare de apĕrare, şi apĕrăm aceea, ce este preţios în ochii nostri şi are înfluinţă şi asupra binelui patriei comune.

Causele şi motivele nóstre, pre carĭ după natura lor punem pond fórte mare, şi de carĭ conduşi aşternem acéstă rugare prea umilită, sunt următórele :

1. Abstrăgênd dela aceea, că acel articul de lege după judecata comună acestoralalte naţionalităţĭ din patrie ar fi numai primul pas spre magiarisarea scólelor poporale ale naţionalităţilor acestora, şi aşa acel articul de lege, dacă s'ar pune în vigóre, ar pune temeiu pentru nimicirea succesivă a diferitelor naţionalităţĭ, — abstrăgênd dela acésta, este afară de tótă îndoiéla, că puterea şi rigórea acelui articul:

a) ar delătura din scólele nóstre confesionale — ca să grăim cu restricţiune numai la ierarchia nóstră, — pre cei mai mulţĭ învĕţătorĭ ai scólelor poporale confesionale şi numai din motivul acela, carele, statorit prin acel proiect de lege, şi singur este de ajuns, că anume aceia nu vorbesc limba magiară şi nu posed cunoscinţa ei. Aşa mulţĭ indivizĭ românĭ apţĭ, luându-li-se pânea şi neavênd nicĭ un prospect, ca după timpul şi spesele întórse spre studiare, să capete un mod sigur de subsistinţă, ar despera şi înmulţi numĕrul celor lipsiţĭ de pânea de tóte ţilele şi céta malcontenţilor, — care lucru cu destingere în timpurile aceste cu direcţiune socialistică nicĭ patriei, nicĭ societăţii nu i-ar servi nicĭ spre folos, nicĭ spre bucurie, ci din contră i-ar fi spre cea mai mare daună ;

b) Locul acestor fel de învĕţătorĭ poporalĭ românĭ destituiţĭ, este credibil — să nu ţicem sigur — l'ar ocupa învĕţătorĭ de aceia, carĭ ar fi capacĭ de a satisface postulatului prescris în proiectul de lege, şi dacă ei nicĭ după limbă şi după naţionalitate nu ar fi Românĭ, nicĭ după confesiune nu ar fi gr.-catolicĭ, şi aşa

pentru ierarchia gr.-c. ar puté sĕ întrevină aceea anomalie neaudită şi starea aceea consternatóre, ca educaţiunea şi instrucţiunea pruncilor sei de scólă, a fiitorilor sei credincioşĭ, lăsată pre mânĭ străine, sĕ fie încredinţată bunei voinţe a unor indivizĭ cu principii şi vederĭ contrare principielor sale religióse şi limbei sale eclesiastice, contrare ritului şi datinelor sale creştine, — care lucru capii ierarchiei nóstre nu l'ar puté suferí cu nepăsare şi fără de a se plânge în contra lui, şi nicĭ odată nu ar puté contribuí spre aceea, fără de a neglege cu totul, ca nescarĭ mercenarĭ perfidĭ, postulatele esenţiale ale sântei lor vocaţiunĭ şi ale sublimei lor comisiunĭ.

Decĭ pentru-ca sĕ prevenim unele stărĭ ca şi aceste, vocaţiunea nóstră sacră pretinde, ca sĕ lucrăm spre delăturarea acelor incidenţe, ce ar produce ataríĭ stărĭ, şi acésta împlinim prin cererea nóstră prea umilită de mai sus. Dar încă

2. dacă ponderăm, ce fel de spirit pĕtrunde educaţiunea religiósă morală a tinerilor, a fiitorilor părinţĭ de familie, membrii ai societăţii, cetăţenĭ şi credincioşĭ ai bisericelor, carĭ tinerĭ es din scólele manipulate de liberalismul domnitor acum, séu înfluinţate de spiritul lui şi principiele de comun anticreştine supte sub educaţiunea acésta, inima omului caută sĕ se înfióre, şi orĭ-care părinte de familie cu judecată sânétósă, orĭ-care cetăţén cu caracter şi membru credincios al bisericei împlut de îngrijirĭ caută acuşĭ acuşĭ sĕ cadă în desperaţiune.

Chiar pentru acésta noi ca administri ai bisericei catolice şi apĕrătorĭ respunzĕtorĭ ai vieţei creştine, din respect ca credinţa ei şi morala creştină sĕ remână nevătĕmate, şi în interesul bine înţeles al societăţii şi al statului, carĭ ambii în realitate se basézĕ şi se ţin laolaltă prin acele, sĕ înflorésckă din ce în ce mai mult, încă suntem necesitaţĭ a face rugarea nóstră prea umilită. Mai incolo

3. ceea ce şi mai tare înmulţesce ingrijirile nóstre cu totul îndreptăţite, este împregiurarea aceea prea momentósă, că ierarchia nóstră gr.-c. în credinţa bisericei catolice este întemeiată după ritul grecesc cu limba română ca limbă eclesiastică, precum se vede

apriat din cuvintele relative ale bulei canonisătóre a S. Scaun Apostolic al Romei date în 1853, carî cuvinte ḑic: „*In Eclesiasticam Provinciam Graeco Catholicorum unitam linguae Romanicae....Apostolica Auctoritate perpetuo qouque erigimus et instituimus.*“

Aşa dară pentru ierarchia nóstră eclesiastică limba română este cestiune de viéţă, (*conditio sine qua non*), prin urmare tot ce ameninţă şi periclitéză limba bisericei nóstre, limba română, ameninţă şi periclitéză tot odată ierarchia, biserica nóstră. Dacă noi faţă de periculul acesta am fi indiferenţî, atâta ar însemna, cât a ne face trădătorii bisericei nóstre, cea ce şi numai a supune ar fi pĕcat cumplit, sĕ nu ḑicem atentat sacrileg.

Dacă odinioră cu dreptul s'a putut ḑice despre bicerică, cumcă dînsa este mama scólei poporale, ca şi carea în timpurile de mai înainte singură a născut şi îngrijit scóla poporală, în present se póte afirma despre scóla poporală, că este foişorul (tinda) bisericei, carea străpune din sinul seu bisericei pre fiitorii ei credincioşî.

Astăḑî din foişorul acesta păşesc afară şi întră în biserică credincioşii. Dacă în foişor atmosfera spirituală, adecă educaţiunea şi instrucţiunea e nesănĕtósă, séu póte infectată, ea nicî atuncî nu încetéză a tortura pre locuitorii sei impiliţî în modul acesta şi a le vesceḑi viéţa religiósă-morală, când ei întră în biserică.

Ca nu cumva şi noi acuşî sĕ ne căpĕtăm credincioşii din foişóre de aceste, trebui sĕ ne cugetăm de timpuriu, ca pentru noi sĕ nu se înfiinţeze ataî foişóre, ceea ce dorim a dobêndi şi prin acéstă petiţiune omagială a nóstră.

Precând plecaţî înaintea tronului Maiestăţii Vóstre ne rugăm pentru ascultarea şi împlinirea prea graţiósă a acestei cereî prea umilite, perenăm cu cea mai adêncă supunere omagială.

Ai Maiestăţii Vóstre

Viena, 9 Februarie 1879.

Prea umiliţî şi prea credincioşî supuşî şi capelanî.

Dr. **Ioan Vancea** m. p.,
archiep. şi metropolit.

Dr. **Victor Mihályi** m. p.,
episcopul Lugoşului.

Proiectul de lege pentru introducerea limbei magiare ca studiu obligat în scólele poporale.

Pașii făcuți de către episcopatele ambelor nóstre biserici la prea înaltul tron al Majestății Sale în obiectul din cestiune par' a nu fi avut efectul dorit; căci la 12 ale curentei ministrul Trefort a depus deja pe masa dietei fatalul proiect de lege. Testul proiectului presintat dietei fiind aprópe identic cu versiunea publicată și în fășcióra IV din „Scóla Română", ne mărginim a reproduce aicĭ numai espunerea de motive, de carea este însoțit proiectul ministerial, și carea reclamă deosebita nóstră atențiune. Écă-o:

„Interesul comun al tuturor cetățenilor din același stat cere, prin strinsele lor conecsiunĭ și relațiunĭ multiple, în care sunt siliți a sta unii cu alții, ca sĕ se și înțelégă unii pre alții. În cele mai multe staturĭ limba națională comună, care e tot-odată limba statului, satisface de sineși necesitatea înțelegerii reciproce. Dar într'un stat poliglot, precum este Ungaria, acest scop se póte ajunge numai așa, dacă toți cetățenii statului, fie aceia de orĭ-ce naționalitate și vorbéscă ei orĭ-ce limbă maternă, pe lângă aceea vor fi în stare de a se esprima, a face sĕ fie înțeleși și a înțelege și ei pre ceialalți concetățenĭ, încă și într'o limbă comună. Acea limbă comună póte fi séu limba maiorității, séu limba statului, ceea ce în cele mai multe casurĭ este tot una. Ce e drept, între locuitorii Ungariei, carĭ vorbesc limbĭ diverse, nicĭ o limbă nu presintă maioritatea absolută a poporațiunei întregĭ; dar pe lângă ce maioritatea absolută este a acelor, carĭ vorbesc unguresce, fiind acésta tot-odată limba administrațiunei statului, a legislațiunei și a justiției, nu mai póte fi îndoiélă, că dacă ar trebuí se alegem vre-o limbă dintre câte se vorbesc în acéstă țéră, ca mijloc de contact și conțelegere reciprocă între toți cetățenii statului, aceea póte fi numai limba statului și a maiorității: limba magiară.

Istoria statului unguresc de aprópe o miie de anĭ este martoră, că acesta nicĭ-odată nu s'au încercat a contopi pre celelalte naționalități și a estermina limbile lor. Chiar și în timpul din urmă el prin articolul de lege XLV din 1868 sunător despre egalitatea

de drepturĭ a naţionalităţilor, lasă şi asigură cu cea mai mare liberalitate (??) folosirea limbei materne la tóte naţionalităţile locuitóre în stat.

Daca însă statul şi legislativa nicĭ-odată n'a avut şi n'are nicĭ acum de scop a spolia pre naţionalităţĭ de folosirea limbei lor materne, séu măcar a le mărgini întru aceea, de altă parte este chiar în interesul naţionalităţilor, ca pre când în viéţa lor privată, în bisericele şi scólele, în comunele şi literaturele lor, se folosesc de limba proprie şi se adoperă a o desvolta mai departe, membrii lor se pótă înţelege şi vorbi pe lângă aceea şi limba statului, a legislaţiunei şi administraţiunei, şi fără a cărei cunoscinţă ar fi mărginiţĭ chiar întru realisarea intereselor proprii şi în cas de aşa, întru apĕrarea lor.

A sili pre cetăţenii statului, carĭ vorbesc alte limbĭ, ca afară de limba lor maternă se înveţe şi limba statului, ar fi o încercare lipsită de orĭ ce resultat. Dar a oferi mijloc, ca se o pótă învĕţa încă din etatea prunciei, este o binefacere, pentru care ar trebuí sĕ fie mulţămitorĭ cătră stat. Singurul mod pentru ajungerea acestui scop este, ca în scólele elementare sĕ se adópte şi limba magiară ca obiect de învĕţĕmênt şi prin acésta sĕ facă posibilă învĕţarea ei la tóte generaţiunile viitóre ale cetăţenilor statului.

Precum în instrucţiunea secundară şi superióră sunt luate ca obiecte obligate de învĕţĕmênt mai multe limbĭ străine, fie cu scop de a se cultiva în sciinţă, precum sunt limbile clasice, fie din punct de vedere al cerinţelor vieţei practice, precum sunt cele moderne, anume limbile germana şi francesa, fără a fi folosite ca limbĭ de prelegere, precum fusese limba latină în decurs de secolĭ, tocma aşa zace în natura lucrului, ca pre când tóte naţionalităţile se folosesc în scólele lor fără nicĭ o pedecă de limbile lor materne ca limbĭ de prelegerĭ, sĕ se ia şi limba magiară între obiectele de învĕţĕmênt. Întru atâta ţinem la acésta, încât trebue se privim ca o trecere din vedere, că articolul de lege XXXVIII din a. 1868 n'a îngrijit despre acésta după cum trebuia, şi a introdus limba magiară numai în scólele pedagogice, în cele poporale superióre şi în scólele cetăţenescĭ, în cât în acelea limba magiară este obiect

obligat şi pentru ne-magiarĭ; din contră în scólele elementare, fie comunale, fie confesionale, învĕţarea de limbă este obligătóre numai pentru limba maternă. Însă chiar şi în scólele pedagogice legea numĕră ce e drept, limba magiară între obiectele obligate, dar nu cere garanţie, ca în cursul pedagogic de trei anĭ candidaţii se o înveţe în o mĕsură şi în atâtea ore, încât se o şi scie de ajuns, pentru-că fără de acésta nu este ajuns scopul luărei ei între obiectele de învĕţămênt.

Decĭ după ce articolul de lege XXXVIII din a. 1868 n'a îngrijit de ajuns pentru învĕţarea limbei magiare în scólele poporale, a remas ca legislaţiunea sĕ îndeplinéscă acea lipsă acum în urmă. Dînsa trebue sĕ facă acésta cu decisiunea dictată ei de importanţa causei şi de interesul tuturor locuitorilor ţerii, însă cu acea prudinţă şi moderaţiune, pre care o cer dificultăţile esecutării şi mai pre sus de tóte cruţarea simţimentelor naţionale ale naţionalităţilor de alte limbĭ.

Plecând din aceste puncte de vedere, acest proiect de lege îşĭ concentră atenţiunea sa mai înainte de tóte asupra acelor scóle pedagogice confesionale, în carĭ limba de prelegere nu este cea magiară, şi în carĭ în sensul §§. 13 şi 88 din art. de lege XXXVIII din a. 1868 limba magiară şi aşa este studiu obligat; în privinţa acestora proiectul cere, ca de ací încolo pentru limba magiară sĕ fie destinat un numĕr de ore aşa, încât în cursul pedagogic de trei anĭ toţĭ candidaţii de învĕţătorĭ sĕ fie în stare de a o învĕţa, ca se o vorbéscă şi sĕ o scrie.

Dacă dela scólele pedagogice ne-magiare, şi respective dela candidaţii, carĭ învaţă în acelea, s'ar pretinde, ca în trei anĭ se înveţe limba magiară aşa de bine, ca preste puţin se o pótă folosi în scólele lor ca limbă de prelegere şi de învĕţămênt, acésta fără îndoiélă ar fi o pretensiune esagerată, séu tocmai şi neesecutabilă, pentru că atuncĭ s'ar presupune cunóscerea perfectă a limbei, cum şi facultatea de a vorbi fluent şi liber. Se cere însă numai atâta, ca acei candidaţĭ se scie tracta regulele limbei ca unul din obiectele de învĕţămênt în scólele poporale şi se eserciteze pre băiaţĭ în mod

sistematic în ea. Acésta este o problemă, care în cursul de trei ani ai pedagogiei, pe lângă întrebuintarea de 5—6 ore pe septĕmână, póte fi de sigur îndeplintă. Decĭ tocmai pentru aceea condițiunea formulată în §. 2 al acestui proiect de lege este justă, ca după trei ani, carĭ vor urma dela întrarea în vigóre a acestei legĭ, séu adecă după trecerea de un curs întreg pedagogic, numai acei individĭ sĕ pótă fi aplicațĭ ca învĕțătorĭ séu ca suplenți, carĭ vor sci limba magiară așa, încât sĕ o pótă propune in scola poporală.

Pe lângă acésta îngrijire pentru docenții, carĭ se prepară acuma séu se vor prepara în viitor, trebue se îngrijim și de cei ce se află deja în functiune, dar póte că nu cunosc limba magiară, ca aceia prin diligință privată, séu în cas de așa, cu ajutorul cursurilor suplinitóre, ce vor fi a se inființa, se pótă învĕța limba magiară.

Considerând, că acestia nu se pot folosi de tot timpul spre a o învĕța ca cei din scólele pedagogice, și că mulțĭ dintre ei sunt și mai înaintațĭ in etate, cărora învĕțarea unei limbĭ străine le face greutățĭ mai marĭ, acest proiect, de lege (§. 3) doresce a se lua mĕsurĭ echitabile, ca învĕțătorilor, carĭ se află deja în funcțiune, séu carĭ mai înainte de împlinirea celor trei anĭ prevĕdutĭ în paragraful precedent, vor avea se între în funcțiunea lor, sĕ le lase timp îndoit, adecă 6 anĭ numĕrațĭ dela întrarea în vigóre a legei, pentru-ca sĕ învețe limba magiară întru atâta, în cât se-și pótă justifica prin un esamen cualificațiunea lor de a o puté propune.

În privința învĕțătorilor înaintațĭ în etate, și anume carĭ au trecut preste 50 de anĭ ai vieței lor, legea voiesce se facă o echitabilă escepțiune, în cât adecă ministrul este autorisat a-i dispensa dela acésta îndatorire, dacă vor cere ei înșii.

Îngrijind proiectul de lege în modul acesta de prima condițiune pentru învĕțarea limbei magiare, adecă de a face pre docenții scólelor poporale capabilĭ de a o propune, el póte enunța fără nicĭ o grijă (§. 5), că preste 6 anĭ numĕrațĭ dela întrarea în vigóre a acestei legĭ, limba magiară va fi obiect obligat de învĕțĕmênt în tóte scólele elementare și superióre poporale din țĕră, mai ales că

în acestea din urmă și este decretată ca obiect obligat prin §§. 64 și 74 din art. de lege XXXVIII din a. 1868.

După ce însă nu împiedecă nimic, ca pe unde se póte și înainte de terminul prescris, limba magiară sĕ se impună ca obiect obligat de învĕțămênt, de aceea proiectul de lege enuncie în §. 4, ca pe unde se află învĕțător deprins în limba magiară, pe la scóle, unde limba propunerei nu este cea magiară, séu după §. 6 pe unde s'ar instala învĕțătorĭ de aceia înainte de împlinirea celor 6 anĭ, anume dintre noii candidațĭ, carĭ vor eși după împlinirea de trei anĭ din institutele pedagogice, pe acolo învĕțarea limbei magiare ca studiu obligat sĕ se și impună îndată, séu după timp și împregiurărĭ.

Afară de cele sus memorate se mai arată necesitatea unei mĕsurĭ transitorie și posibilitatea esecutării aceleiași. Sunt adecă ținuturĭ, în carĭ naționalitățile nemagiare atât sunt de amestecate cu cea magiară și stau în atingere multiplă și de tóte ḑilele, în cât pentru acelea sciința limbei magiare este necesitate fórte simțită; de aceea ele însele doresc, ca pruncii lor se o învețe cât mai curênd. În ținuturĭ de acestea propunerea limbei magiare în scóle ar întimpina cu atât mai puține pedecĭ, pentru că învĕțătorii nemagiarĭ venind în comunicațiune cu poporul magiar, mai cu sémă cunosc limba magiară în de ajuns, pentru ca se o pótă și propune. Se póte ḑice fără grijă, că comitatele din partea nord-vestică, Presburg, Nyitra, cum și partea cea mai mare din Zemplin, Bács-Bodrog și multe districte (subprefecturĭ) din alte comitate se află în împregiurările atinse mai sus.

Decĭ în privința acestora proiectul de lege §. 7 cere pentru ministru de culte și instrucțiune publică autorisarea, ca parte prin organele sale, parte prin funcționarii dela administrațiunea publică trăgênd informațiunile necesare, și în înțelegere cu ministrul de interne, se pótă decide și înainte de espirarea terminului de 6 anĭ, în care comitate séu în părțĭ singuratice din acelea sĕ se realiseze treptat propunerea obligată a limbei magiare. Éră pentru ca învĕțarea limbei magiare sĕ se continue după postulatele acestei legĭ, atât în scólele pedagogice nemagiare, cât și pentru ca decisiunile lui relative la întroducerea limbei în scólele poporale sĕ nu fie pa-

ralisate séu prin indiferință și lene, séu din rea-voință, séu în urmarea zelului escesiv de naționalitate și din temeri nefundate, în acésta privință proiectul de lege pune controla, după cum și cere natura lucrului, în mânile inspectorilor de scóle și în ale celorlalte organe ale ministrului de instrucțiune publică, specificate în §. 3 al art. de lege XXVIII din anul 1876, care sună despre autoritățile scólelor poporale.

Reasumând tóte acestea, se póte dice cu siguritate, că acest proiect de lege, făcênd limba magiară în scólele poporale nemagiare, nu de limbă a prelegerii, ci numai de unul din obiectele obligate de învețământ, nu vatămă drepturile naționalităților asecurate prin lege și are în vedere la esecutarea ei dificultățile transitorie și gradațiunea, și preste tot remâne între marginile echității și ale posibilității, și corespunde numai la o necesitate simțită de mult din tóte părțile.

Budapesta, 11 Martie 1879.

(Observatoriulu). **Augustin Trefort** m. p.

Introducerea limbei magiare în scólele nóstre elementare.

Scirea, că ministrul unguresc de culte și instrucțiune publică a elaborat un proiect de lege pentru introducerea limbei magiare în tóte scólele elementare séu rurale, a împlut inimele Românilor de o adêncă îngrijire pentru viitorul și esistința lor națională. În fața acestui pericol, ei se adresară cătră capii lor bisericescĭ, conjurându-i sĕ nu pregete a grăbi la Majestatea Sa prea bunul nostru monarch și a-l ruga, ca sĕ se îndure a nu încuviința trimiterea proiectului menționat în desbaterea corpurilor legiuitóre. Episcopatele ambelor nóstre bisericĭ, în posițiune de a cunósce mai de-aprópe îngrijirile poporului, consimțiră a se face interpreții acestor simțimente, și depuseră la prea înaltul tron representațiunile comunicate deja și în „Scóla Română.“

Am crezut un moment, că guvernul unguresc, luând act de resimțul, ce a produs nefericitul proiect la poporul nostru, nu va

stăruí mai departe în propusul său; am creḑut acésta cu atât mai virtos, cu cât în timpul din urmă însaşi presa magiară, vĕḑênd cursul lucrurilor în Orient, începuse a pleda pentru o alianţă între naţiunea magiară şi cea română, naţiuni de o potrivă ameninţate în esistinţa lor.

Ne-am amăgit şi de astă dată în speranţele nóstre, precum — cu durere trebue se o spunem — ne-am amăgit tot de-a-una, de câte orí am presupus, că Magiarii vor înceta odată de a ne tracta tot numai ca pre sclavii lor. Presa magiară, aflând de paşii archiereilor nostri, începu un nou atac, în terminii cei mai vehemênţi, în contra Românilor şi cu deosebire în contra capilor nostri bisericescí, împutându-le lipsă de patriotism şi cugete reservate, duşmănóse. Guvernul, la rondul său, încă creḑu a nu ţiné cont de resimţul şi protestul Românilor, şi în 12 ale curentei depuse pe masa dietei menţionatul proiect de lege..

Nu încape cea mai mică îndoiélă, că ajuns odată aicí, proiectul va fi primit cu o oră mai înainte; căcí deşi nu toţí representanţii ţerei sunt atinşí de morbul şovinismului, majoritatea precumpĕnitóre însă abia aştéptă se pótă striga: „Lege avem, şi după legea nóstră ei trebue sĕ móră!“

Sub aceste împregiurărí, destul de triste pentru tot omul cu inimă cătră acéstă patrie comună, nu ne remâne decât a ne spune şi noi vederile nóstre asupra acestui nefericit proiect, nu pentru a schimba dóră părerile celor ce conduc astăḑí destinele ţerei — căcí acésta ar fi o întreprindere zădarnică — ci pentru a ne da înşine sémă de urmările inevitabile ale acestui proiect de lege pentru scólele nóstre, şi prin consecinţă şi pentru viitorul şi esistinţa nóstră, urmărí carí după prevederea omenéscă nu pot fi de cât prea fatale.

Adevĕrat, că ministrul Trefort se nevoiesce, în espunerea sa de motive, a ne împrăscia tóte temerile, pe cât adecă temerí ca ale nóstre pot fi împrăsciate prin simple afirmărí; el afirmă, că nu este în scopul statului de a ne magiarisa şi că întroducerea limbei magiare în scólele elementare, departe de a avé intenţiunea acésta, este mai virtos o binefacere, pentru care am trebuí sĕ fim mulţămitorí.

Audind aceste vorbe, ne vine a dice și noi: „*Die Botschaft hör' ich gern; doch fehlet mir der Glaube*“, „ascult cu drag solia; dar îmĭ lipsesce credința.“ Și cum se nu ne lipséscă credința, mai ales în ceea ce privesce ântâiŭ magiarisarea, când dela inaugurarea dualismului încóce ni-se spune franc, la tótă ocasiunea și în tot locul, în presă și pe strade, în congregațiunile marcale și sus în dieta țerei, că avem se fim magiarisațĭ, pentru că altmintrea națiunea domnitóre nu este sigură de viitorul ei. — Și ce se vorbesce, se și face. Tóte legile și dispositiunile dela 1867 încóce au scopul vĕdit: de a întări în tot modul elementul magiar, și de altă parte: de a frânge pre tóte terenurile și fără cruțare elementul român — condițiune indispensabilă pentru a prepara magiarisarea. Când d. e. era se se facă arondarea comitatelor, presa magiară începu ca la comandă a striga: „Se spargem murul valah din Transilvania!“ și murul a fost spart. Când s'a adus nóua lege electorală, dieta a făcut escepțiune cu Transilvania — deja unită cu Ungaria — singur numai pentru a reduce numĕrul alegĕtorilor români la o minoritate de batjocură. Și nu este magiarisată deja tótă administrațiunea judiciară și politică de sus până jos, până la sigilele comunale? Și nu strigă de nou presa magiară: se se magiariseze odată și administrațiunea bisericilor nóstre naționale? Nu ni s'a interdis până și folosirea terminului „național“ în acte oficióse? Și ca se citĕm aicĭ măcar un singur esemplu și despre scóle, care ne privesc mai de aprópe: orĭ când se desbate budgetul instrucțiunei publice în secțiunĭ séu în dietă, tot de-auna se cere ministrului dintr'o parte séu alta, a înființa, mai ales la sate, scóle elementare de stat, adecă magiare, institute de fete și asile de copii micĭ — ca mai potrivite pentru a se întroduce magiarisarea în massa poporului. Sermanii de noi, triste dile am mai ajuns! Contrarii nostri nicĭ că se mai genézĕ a se svătuí în audul nostru, cum se ne stingă mai iute și mai sigur de pe fața pămêntului. —

Și cu tóte acestea se nu credem în magiarisare? Se nu credem ce vedem cu ochii, ci se credem ce ne spune un ministru unguresc, într'un act oficios, menit dóră mai mult pentru opiniunea publică din afară?

Dar fie şi cum ḑice ministrul. Ne vom suprima convingerile şi-i vom crede. Nime în lume însă nu ne va face se credem adoua aserţiune a sa, că adecă întroducerea limbei magiare în scólele elementare este o binefacere, pentru carea am trebuí se fim mulţămitorí. Din contra noi vom dovedi, că dispositiunea acésta este de natură, a ne vătĕma fórte greu interesele nóstre culturale.

Este bătător la ochí, că ministrul învócă în favorul proiectului sĕu tot felul de motive — numai unul nu: motivul pedagogic. Şi totuş, când este vorba a se întroduce un nou obiect în planul de învĕţămênt al scólelor poporale, prima întrebare trebue sĕ ne fie: Ce ḑice pedagogia? Înaintéză obiectul respectiv scopul instrucţiunei şi al educaţiunei? Ministrul ignoréză cu totul întrebarea acésta; din nepricepere? Ar fi o vătĕmare a şi presupune aşa ceva. Pentru ce dară? Pentru că pedagogia este în contra ministrului. Toţí pedagogii scientificí, toţí până la unul, sunt de acord întru a susţiné, că învĕţarea unei limbí străine, din carte, cu vocabule, cum ar trebuí a se învĕţa la noí limba magiară, şi paralel cu limba maternă, va se ḑică până când copilul nu a apucat încă aşí însuşi deplin formele şi sensul limbei sale, este vătĕmătóre în gradul suprem culturei intelectuale, estetice şi morale a copiluluí.

Écă pentru ce.

Limba este condiţiunea indispensabilă pentru deşteptarea consciinţei, în sens psichologic. Fără de ajutorul cuvêntului, copilul nicí când nu s'ar puté smulge din starea neclară, în carea spiritul sĕu se află la început. Şi ce face a se deştepta spiritul din acéstă stare neclară şi a ajunge la consciinţa de sine? Conceptele, carí se produc din intuiţiunĭ şi din carí se formézĕ mai departe judeţe şi conclusiunĭ. Conceptele însă nu se pot nicí produce, nicí conserva în spiritul nostru de cât cu ajutorul limbei. Copilul ascultă, cum vorbesc cei din giurul sĕu, observă că pentru acelaşĭ obiect se întrebuinţéză tot de-auna aceeaşĭ espresiune, şi urmând şi el întocmai, începe a înţelege pre toţí câţí vorbesc limba aceea. Facultatea sa intelectuală, la început nehotărită şi vacilă-

tóre, se prinde de un cuvênt, şi de aicĭ încolo cuvêntul acela devine pentru el o fiinţă individuală, avênd un caracter propriu, un înţeles determinat şi puterea de a produce nouĕ cuvinte séu forme.

Se nu pierdem acum din vedere o împregiurare de mare importanţă pentru întrebarea ce ne preocupă, împregiurarea adecă, că cuvintele atât cele ce se referesc la lucrurĭ concrete, cât şi cele ce esprimă dispositiunĭ interne, *nu sunt în tóte limbile identice*, în ceea ce privesce înţelesul lor, avênd într'o limbă înţeles mai larg, într'alta înţeles mai strîmt. Ne vom provoca aicĭ la un singur esemplu. S'a ḑis în Abcdarul de V. Petri la un loc, că „Transilvania este o *ţéră*.“ Onorabilul d. inspector r. de scóle Fr. Koós, făcênd în „Kelet“ recensiunea acestei cărţĭ, de altmintrea în terminĭ prea măgulitorĭ pentru autorul, i-a imputat esemplul acesta ḑicênd, că acum, după uniune, Transilvania nu mai este „ţéră.“ Dăm cu socotélă, că în limba magiară cuvêntul ecuivalent însémnă „stat“ séu încai „ţéră autonomă“; căcĭ altmintrea imputarea nu ar avé înţeles. Ei bine, în limba nóstră cuvêntul va se ḑică „ţinut“ séu „regiune“, precum dovedesc acésta numirile geografice din gura poporului nostru: ţéra Haţegului, ţéra Oltului, ţéra Bârsei, ţéra secuiéscă, etc. Écă diferinţă în sens! Afară de acésta, acelaşĭ concept într'o limbă se póte esprima simplu şi clar, într'alta numai prin circumscriere.

Va înţelege orĭ şi cine, că silind un copil, înainte de aşĭ fi însuşit limba maternă cum se cade, se înveţe o limbă străină, din gramatică, cu vocabule, urmarea nu póte fi de cât: confusiune şi vacilaţiune în idei, aşa dară vătĕmarea culturei intelectuale pentru tótă viéţa. Acestĭ ómenĭ nu o mai pot scóte în viéţa lor la nimic de dai-dómne. Écă ce ḑice în privinţa acésta un pedagog german de grea autoritate, K. L. Roth: „O piedecă fórte mare pentru prosperarea învĕţămêntului este, că mulţĭ copii, mai ales din căsĭ mai bune, sunt siliţĭ a vorbi maiântâiŭ franţozesce, séu franţozesce şi nemţesce de o dată, în loc se-şĭ vorbéscă numai limba maternă, pentru carea organele cugetării şi ale vorbirii sunt prestabilite. Urmările se arată mai târḑiŭ în viéţa de scólă. La cei mai mulţĭ din ei, fa-

cultatea de a învĕţa o limbă în mod scientific séu de a-şĭ vorbi cum se cade încai limba maternă, este pe jumĕtate tîmpită. Vacilarea intuiţiunilor şi a conceptelor ţine la aceştĭ copii până târdiu după primii anĭ de scólă, ba unii nicĭ nu mai sunt capabilĭ de un studiu scientific.“

De aceeaşĭ importanţă este limba maternă mai departe pentru *desvoltarea simţimentului*, séu adecă pentru *educaţiunea estetică*, pentru *cultura inimei*. Lucrul este natural. Numai concepte clare şi precise, cum se găsesc în limba maternă, au puterea de a stimula în acelaşĭ timp şi simţimentul; afară de acésta chiar şi forma, raportul dintre vocale şi consonante, modul de pronunciare — tóte sunt în limba maternă mai cunoscute, mai familiare. Écă pentru ce un cântec străin nu ne va electrisa nicĭ când ca unul naţional. „Ce-i străin nu se lipesce de sufletul meu“, a cântat cu drept cuvênt poetul nostru Sion.

Prin urmare făcênd pre scolarii scólei elementare a învĕţa paralel cu limba maternă încă o limbă străină, am vătĕmat tot odată şi *cultura inimei*, mai mult: am vătĕmat în acelaşĭ timp şi *cultura morală*, *formarea caracterului*, căcĭ şi una şi alta atêrnă cu totul dela cultura intelectuală şi estetică.

În un cuvênt: tótă cultura, tótă educaţiunea junimei nóstre este vătĕmată, împiedecată. Scolarul magiar, învĕţând numai în limba sa maternă, va prospera; scolarul român va lângeđi. Magiarul va merge înainte, Românul va remâné înapoi şi va fi strivit.

Sĕ nu ne facem ilusiunĭ. Întroducerea limbei magiare în scólele nóstre elementare nu este o mĕsură isolată, ci formézĕ numai *un* membru din lunga catenă a mĕsurilor, ce se urmézĕ în contra nóstră dela 1867 încóce. Suntem 3 milióne de Românĭ, respundem dările cu tótă punctualitatea şi lealitatea; cu tóte acestea arătaţi-ne un singur institut românesc, fie mare, fie mic, care se priméscă dela stat o subvenţiune măcar de un ban rĕu! Reichstag-ul din Viena votase pentru preparandia din Năsĕud 2000 fl., pentru gimnasiul de acolo 4000 fl., pentru gimnasiul din Braşov 4000 fl. etc.; dieta din Pesta n'a voit se mai scie de subvenţiunile acestea.

Când cerem dela ea ajutor pentru scopurĭ culturale, ne mână la Bucurescĭ, ér dacă guvernul român se îndură spre noi şi voiesce a ne ajuta, guvernul magiar ne opresce de a primi mila, ce ni-se dă. Mai mult: dacă o comună românéscă voiesce a introduce spesele scolare în budgetul comunal, cu scop de a asigura mai bine esistinţa scólei, vine pretorul, séu prefectul, séu vice-prefectul şi caséza conclusul comunei, cu tóte că scóla este a ei şi banii încă sunt numai aĭ ei. Dacă eforia unei scóle române cere pretorului sĕ siléscă pre scolarii negligenţĭ a nu absenta dela scólă, d-sa declară în auḑul tuturor, că până nu se va învĕţa în scóla română ungurésce, nu va face pre nime sĕ âmble la acea scólă. — Manualele didactice ni-se opresc de un capĕt, fără nicĭ o cruţare şi sub preteste de nimic. Aşa d. e. s'a oprit „Legendarul“ de Boiŭ, între altele pentru că a spus copiilor, că la Şĕlimbĕr un principe român a învins pre un principe magiar; „Legendarul“ de St. Pop, pentru că a scris într'un loc, că „patria nóstra e Transilvania“, şi că „fraţĭ de ai nostri mai sunt şi în România liberă“; „Elementarul“ de Petri, pentru că a pus „Ungaria“ la un loc cu „Transilvania, Bănatul, Marmaţia etc.“, deşi scopul era numai de a deprinde literile marĭ, deşi în acest loc nu se póte da copiilor altă esplicare, de cât că aceste sunt nume de ţerĭ şi provincii. S'a oprit mai departe „Istoria patriei“ de I. M. Moldovan, pentru că — ei, pentru ce? pentru că e românéscă; s'a oprit până şi „Lepturarul“ de Pumnu, carele eşise sub auspiciile şi cu aprobarea ministrului nemţesc din Viena. Cu totul altmintrea a proces într'un cas analog ministrul din Prusia. Nicĭ lui adecă nu i-au convenit în timpul din urmă unele bucăţĭ de lectură din „Legendarele“ confesionale. Dar ce a făcut el? A provocat pre autorĭ şi editorĭ a înlocuí, la ediţiunea următóre, piesele respective cu altele, şi i-a învitat tot odată, a-i supune nouĕle piese de timpuriŭ spre censurare, ca se nu-şĭ face spese de giaba.

Noi am fost şi suntem tractaţĭ fără nicĭ o cruţare. După mĕsurile indirecte de până aicĭ, ni-se pune acum sĕcurea de-adreptul la rădĕcina scólelor nóstre, cum am arătat deja. Slăbiţĭ în cultură, vom slăbi în tóte, şi apoi „o casă putredă nu are

lipsă de un cutremur de pământ, pentru a se surpa cu totul“, ḑice Schiller.

În faţa acestui pericol suprem este de datorinţa nóstră a ne întreba: ce ar trebuí sĕ facem, pentru a ne salva scólele, progresul în cultură, limba şi esistinţa naţională? Despre acésta vom vorbi în numerii următorĭ.

Credem, că fraţii Magiarĭ nu se vor supĕra pre noi din causa acésta; căcĭ îi întrebăm: ce ar face ei, când d. e. guvernul din Viena ar elabora un proiect de lege, în virtutea căruia limba n e m ţ é s c a ar fi a se introduce în tóte scólele elementare din Ungaria, până şi în cele de pe pustele ungurescĭ? **Surdu.**

Ioan Enric Pestalozzi.

Născut la 12 Ianuar 1746, mort la 17 Faur 1827.

De Dr. **Lazar Petroviciu,** profesor.

(Fine).

II.

Principiele pedagogice ale lui Pestalozzi.

Principiele pedagogice nu se pot crea, ci trebuesc numai căutate, de óră ce ele se află în n a t u r a o m e n é s c ă. Omul fiind o fiinţă organică, urméză că şi natura sa este organică, predominată de un bold séu s t i m u l v i u c ă t r ă p e r f e c ţ i u n e. Adevĕrata educaţiune se nevoiesce înainte de tóte a delătura piedecile, ce i-se pun în cale, va se ḑică, influinţa ei la început este mai mult n e g a t i v ă decât p o s i t i v ă. Influinţarea ei positivă consistă întru a deştepta séu stimula în mod direct puterile omenescĭ. Sciinţa educaţiunei formézĕ t e o r i a deşteptării.

Educaţiunea caută sĕ aibă în vedere c u l t u r a o m u l u i, pentru că cultura este scopul principal al fie-cărui individ; deprinderea, aplicarea, folosirea puterilor şi a înţelepciunei în tóte positiunile şi referinţele vieţei, acésta este m i s i u n e a şi s t a r e a c u l t u r a l ă a omului. Scopul acesta trebue a se subordina scopului principal. Omul cu puterĭ necultivate este lipsit de temeiul culturei recerute la împlinirea înaltei sale destinaţiunĭ.

Dispositiunile şi calităţile interne se desvóltă în o r d i n e n a-

turală; de aceea trebue sĕ ḑicem părinţilor şi crescătorilor: „Nu încărcaţĭ, nu încordaţĭ preste mĕsură puterile spirituale ale copiilor, înainte de a se fi întărit de-ajuns prin deprindere corespunḑetóre!“ Abătêndu-se omul dela ordinea naturală a desvoltării, puterea respectivă se nimicesce în sine şi prin sine, pacea internă şi ecuilibrul dintre puterĭ se alteréză. Ómenii adecă îmbétă spiritul copiilor cu mii şi mii de părerĭ şi vorbe góle, în loc se purcédă dela obiecte reale, făcênd pre copii a le privi cu sensurile proprii şi astfel a se convinge înşii despre adevĕrul lucrurilor.

Écă din care punct de vedere a mânecat Pestalozzi, când a enunciat principiul sĕu normativ pentru tótă instrucţiunea elementară: „Orĭ ce cunoscinţă trebue se purcédă din intuiţiune şi sĕ se reducă la intuiţiune.“ Cu privire la acest principiu Pestalozzi ḑice: „Dacă me întreb: ce am făcut eu pentru fiinţa instrucţiunei omenescĭ, resultatul este, că am găsit în principiul intuiţiunii principiul cel mai cardinal şi mai suprem al instrucţiunei.“ Negreşit şi alţĭ pedagogĭ înainte de el au recunoscut şi accentuat importanţa intuiţiunei pentru primul învĕţământ; Pestalozzi însă a fost cel de ântâiŭ, carele a tradus acest principiu în faptă, arătând în mod practic: ce sunt şi cum au a se tracta esercitiele intuitive. Astfel Pestalozzi se póte numi cu drept cuvênt părintele învĕţămêntului intuitiv. La actul intuiţiunei copilul nu este pasiv, ci activ; căcĭ pentru a privi obiectele, se cere atenţiune încordată, destingere ageră şi desteritate întru a compara notele esenţiale cu cele accidentale şi astfel a pĕtrunde cât se póte mai adênc în firea obiectului. La instrucţiune obiectele intuitive se arată singuratic, de-aprópe, îndelungat şi de repeţite orĭ, ca aşa copii se le póta privi de-amĕruntul şi de tóte părţile; numai astfel ei îşĭ vor puté forma concepte clare şi precise despre fie-care obiect arătat. După intuiţiune urméza numirea obiectului; apoi se trece la înşirarea notelor caracteristice, adecă la descrierea sa, din care în fine resultă definiţiunea séu statorirea conceptului format în decursul instrucţiunei despre obiectul respectiv. Primul pas în instrucţiune este intuiţiunea, al doile conceptul; acésta sĕ ne fie pururea înaintea ochilor.

Mijlócele elementare a tótă cultura sunt: forma, numĕrul, cuvêntul, tóte trei avênd de fundament intuiţiunea. Pentru ca adecă cine-va se cuprindă bine un lucru, trebue sĕ-şĭ pună următórele întrebărĭ:

1. Câte şi de câte felurĭ sunt obiectele, ce i-se presintă?
2. Cum sunt ele făcute — care le este forma şi sfera?
3. Cum se chiamă ele, cum s'ar puté înfăţişa prin un sunet séu prin un cuvênt?

Astfel vrênd-nevrênd ni-se impune: numĕrul, forma şi cuvêntul (séu vorba, limba). Aceste trei se ḑic mijlóce ale instrucţiunei, pentru că tóte însuşirile esterne ale unui obiect ni-se presintă sub raportul sferei şi al numĕrului, ér limba este mediul, cu ajutoriul căruia un obiect devine proprietatea nóstră spirituală.

Instrucţiunea sĕ se nevoiéscă a desvolta aceste condiţiunĭ ale culturei generale; căcĭ prin consciinţa despre unitatea (numĕrul), forma şi numele unui obiect, cunoscinţa nóstră despre acel obiect este determinată; prin contemplarea succesivă a însuşirilor sale, cunoscinţa nóstră devine clară; ér prin consciinţa despre raportul dintre notele obiectului, cunoscinţa nóstră este precisă.

Preste cunoscinţe se înalţă desteritătile, la carĭ omul este avisat pentru a-şĭ câştiga liniscea internă.

Pestalozzi s'a nevoit a-şĭ realisa principiele sale prin metodul practisat în Stanz. Instrucţiunea se începea cu aşa numitul învĕţămênt intuitiv (= deprinderĭ în cugetare şi vorbire). Învĕţătorul vorbia scolarilor înainte, scolarii ḑiceau după el, în tact; séu că învĕţătorul făcea scolarilor ceva înainte, şi ei imitau cu băgare de sémă cele făcute. La început instrucţiunea se estindea numai asupra unor obiecte singuratice; după aceea se tractau mai multe obiecte în legătură. Prin compararea şi destingerea obiectelor, scolarii îşĭ însuşiau cunoscinţe mai multe si mai solide. Deprinderile acestea se continuau, până când elevii ajungeau la óre care desteritate în cugetare şi vorbire, ca astfel se pótă urma cu mai multă spontaneitate (séu activitate de sine) instrucţiunea ulterióră.

De altă parte însă toţi pedagogii de astăḑi sunt de acord a face lui Pestalozzi în ceea ce privesce tractarea practică a învĕţămêntului intuitiv două imputări:

1. că a ales ca obiect al primelor deprinderi intuitive corpul omenesc;

2. că a creḑut a puté introduce pre elevi în cunóscerea limbei materne prin a-i face se reciteze în mod mehanic propoşiţiuni monstruóse, bună óră ca cele următóre: „Obrazul drept se află din jos de ochiul drept şi de têmpla dréptă, înaintea urechei drepte şi în spre drépta dela nas, gură şi barbă.“ Pestalozzi era în stare a vorbi cu scolarii sei ore întregi asupra unei gauri în tapetă, făcêndu-i a recita: „Eu vĕd în tapetă o gaură. Eu vĕd în tapetă o gaură mare. Prin acea gaură mare din tapetă se vede părietele“ etc. Aceste propoşiţiuni se repeţiau când de cătră un singur scolar, când de cătră toţi scolarii în chor. Écă un formalism gras, în care Pestalozzi căḑuse din capul locului.

Cu privire la obiectele de învĕţământ, vom observa următórele:

1. Religiunea are a se plânta în inimile micuţilor prin mamele lor. Simburele, care produce alipirea copilului cătră mamă, tot acela produce şi alipirea sa cătră Dḑeu.

Principiele de observat la propunerea religiunei sunt:

a) Religiunea se fie în primul seu stadiu obiectul simţimentului séu al inimei şi opera mamelor.

b) Învĕţământul se trécă succesive dela deprinderea inimei la deprinderea judecăţii séu a raţiunei, devenind opera bărbaţilor.

Religiunea sĕ se propună câte în două ore pe septĕmână.

2. Cetirea şi scrierea nu s'au tractat aşa, pre cum s'ar fi cuvenit. Ramsauer, un discipol al lui Pestalozzi, ne spune, că în scóla lor nu s'au întrebuinţat cărţi de lectură, şi că preste tot s'a cetit şi s'a scris fórte puţin. Scolarii deprindeau desemnul pe tăbliţe.

3. Istoria naturală se clădesce pe intuiţiune. Pestalozzi n'a tractat acest obiect în mod sistematic; şi aicĭ, el vorbia copiilor înainte, le vorbia însă de comun prea iute, încât copii nu-l înţelegeau.

4. Geografia se tracta întocmai ca învĕţământul intuitiv, ţintind cu deosebire la deprinderea memoriei şi a vorbirei.

Écă pe scurt principiele lui Pestalozzi.

Pentru o mai bună orientare reproducem, după Diesterweg, schiţa acestor principie.

1. Principiele pedagogice nu se pot crea, ci trebuesc numai scrutate, fiind că se găsesc în natura omenéscă.

2. Omul fiind o fiinţă organică, urméză că şi natura sa este organică, predominată de un viu stimul către perfecţiune.

3. Educaţiunea la început este mai mult negativă decât pósitivă, ca astfel copilul sĕ se pótă desvolta în deplină libertate şi conform cu legile naturei sale.

4. Influinţarea positivă consistă întru deşteptarea séu stimularea puterilor: sciinţa educaţiunei este teoria deşteptării.

5. Desvoltarea omului se începe cu deşteptarea simţirilor prin impresiuni sensuale; culmea desvoltării este în sens întelectual raţiunea, în sens practic independinţa.

6. Mijlocul de a ajunge la independinţă şi hotărîre liberă este activitatea de sine.

7. Capacitatea practică depinde mai mult dela puterea fisică şi spirituală, decât dela învĕţătura multă. Scopul principal a tótă educaţiunea (şi instrucţiunea) este cultivarea puterii formale.

8. Religiositatea depinde cu mult mai puţin dela memorisarea sentinţelor morale şi a catechismului, decât dela relaţiunea copilului către mama sa temĕtóre de Dḑeu şi către energicul sĕu tată. Educaţiunea religiósă, ca orĭ care altă educaţiune, trebue sĕ se încépă deodată cu nascerea copilului; ea este depusă mai virtos în mânile mamelor.

9. Mijlócele cardinale pentru cultura formală sunt: forma, numĕrul, limba. Ideea culturei elementare este desvoltarea puterii intuitive, limbistice şi cugetative, cu ajutorul mijlócelor deja menţionate şi după un metod corespunḑetor legilor naturale.

De aicĭ urméză:

1. Familia este locul cel mai principal al educaţiunei, şi „Cartea mamelor“ este opul cel mai necesar în privinţa acésta.

2. Tótă instrucţiunea trebue să se baseze pe intuiţiune; primul învĕţământ din fie-care obiect caută se fie intuitiv, dacă este, ca cuprinsul seu se fie roditor, viu şi adevĕrat. Contrarul dela învĕţământul intuitiv este învĕţământul, ce se face prin vorbe góle. Întâiŭ obiectul, apoi modelul, icóna, cuvêntul.

3. Primul învĕţământ stă întru aceea, că învĕţătorul face séu ḑice scolarilor ceva înainte, repetând adesea cele arătate şi vorbite. Grija principală a învĕţătorului este de a stimula pre scolarĭ la activitate de sine; de aceea el se va folosi la propunere de metodul euristic séu desvoltător.

4. Scolarii să nu înveţe nimica de rost, ce nu li-s'a esplicat mai întâiŭ cum se cuvine.

4. Ideea adevĕrului, frumosului şi bunului se desvóltă prin iubire şi bunăvoinţă, ér nu prin frică şi pedépsă.

În un cuvênt: a cresce junimea întru activitate de sine prin învĕţătură intuitivă — écă ideea fundamentală, a lui Pestalozzi, în ceea ce privesce educaţiunea intelectuală.

Iubileul nunţii de argint al Majestăţilor Lor.

La 24 Aprile a. c. se împlinesc 25 de anĭ, de când s'au luat în căsătorie Majestăţile Lor Francisc Iosif I. şi Elisabeta. Deja de mult se fac pregătirĭ marĭ pentru a serba acésta ḑi cât se póte mai demn şi mai frumos. De sine se înţelege, că scólele încă vor serba ḑiua acésta într'un mod deosebit. Se recomêndă spre acest scop următorul program:

1. Serviţ divin.

2. Întórcere la scóla decorată, — cântarea unui imn, — vorbire ocasională din partea învĕţătorului, — érăşĭ o cântare acomodată.

3. Resĕdirea a doi pomĭ înaintea scólei, numiţĭ pomĭ de nuntă, séu pomĭ domnescĭ.

4. Petrecere cu producţiunĭ diverse.

Aşa d. e. în institutul superior de fete dela monăstirea Ursulinelor din Sâbiiŭ, elevele vor juca 5 piese teatrale, representând

tóte împreună diversele moduri de viețuire: în familie, într'un institut de fete dela o monăstire, la mare, pe pustă, în munți.

Tóte piesele sunt compuse de rectorul institutului d. Carol Horn anume pentru ocasiunea acésta. Piesa „În munți“, fiind a se juca românesce, d. Petra-Petrescu a avut bunătatea a se însărcina cu traducerea ei în limba nóstră. Credem a nu greși, dacă vom reproduce-o și în „Scóla Română“. Écă-o:

În munți.

Scena dramatică.

Persónele:

Nicolae, oier bătrân	**Ana Bradwell.**
Florica, soția lui	**Maria Jech.**
Ioana, fiica lor	**Maria Roșca.**
Roman, proprietar avut	**Flora Petri.**
Nuța, fiica lui	**Gabriela Petri.**
Anica, **Alexandra** } amicele Nuței	**Alexandra Dumitrescu.**, **Victoria Poparad.**
Iacob, păstor tiner	**Maria Bart.**
Fete	**Andreica, Plaste.**

Scena I.

Scena represintă o colibă. De-asupra unui foc mare atêrnă o căldare. E nópte. Nicolae șede lângă foc și privesce în depărtare.

Florica. Bărbate, odichnesce-te! Este târdiŭ . . aerul e simțitor și tu ești bătrân; du-te și te culcă!

Nicolae. Lasă-mĕ, bătrână! Ce-mĭ strică frigul, ce-mĭ face aerul rece? Corpul meu e bătrân, dar învĕrtoșat. Ce se fac în așternut, când nu mĕ prinde somnul?

Florica. Astădĭ éră ai o ḑi de supĕrare. De ce nu vorbescĭ, ci ții tótă întristarea pentru tine? Florica, care a îmbătrânit cu tine, au nu-ți este ea amică fidelă din copilărie? Ea nu are nicĭ un secret față de bărbatul ei.

Nicolae. Este adevĕrat. Nicĭ Nicolae n'are vre-un secret, așa sĕ-mĭ ajute cel de sus! Dar, sĕ-ți mai stric inima cu grijile mele?

Florica. Muierea e tare, mama și mai tare. Furtuna, care mugesce de timpuriŭ deasupra pomului fraged, îl silesce sĕ prindă rădĕcinĭ mai afunde, deși crengile i-se încovóie, deși ramii pocnesc și o frunză

séu o flóre cade ruptă la pământ. Pomul se întăresce în luptă cu elementele.

Nicolae. Aşa este, Floricá; dar şi stejarul simte, când îl atinge sécurea la trupină şi i-se taie crengile şi ramii. El ar vré se vadă crescênd şi întărindu-se vlăstarul tiner, resărit din trupina sa.

Florica. Te înţeleg, Nicolae.

Nicolae. Privesce la stele! Ale mele se înclină acum spre apunere . . cele-lalte resar strălucitóre şi întunecă pre surorile lor.

Florica. Privesce colo şi stelele cele micĭ . . în calea lui Traian; le poţĭ numĕra? Tóte îşĭ au locul lor. Fie-care lucesce, fie-care îşĭ are drumul ei, nu ca cele, carĭ se arată cu códa lungă, şi ne împlu de fiorĭ.

Nicolae. Eu am fost mulţumit, şi sunt şi astădĭ. Calea mea însă se gată, stéua mi-se stinge.

Florica. Dar numai pentru a lumina de nou.

(Se audé un cântec): „Străin şi fără nume“ etc.

Nicolae. Asta-i Ioana.

Florica. Nicĭ ea nu s'a culcat încă . .

Nicolae. (Ascultând). Ce se fie? Audĭ Floricá . . cânii latră . . sunt prietinĭ, carĭ vin la noi, sunt óspeţĭ târdiĭ.

Florica. Privesce afară, bărbate, vedĭ tu focurile colo?

Nicolae. Le vĕd . . étă, . . fraţii se salută prin ele!

Florica. Din munte 'n munte.

Nicolae. De sunt veselĭ, de sunt supĕraţĭ, în timp de lipsă şi în dile de bucurie . . . la lucirea stelelor şi la lumina lunei . . un popor de fraţi din marea împĕrăţie a Habsburgilor, după cum au dovedit în timpurĭ de ispită.

(Cântece): „Sunt oştén, oştén român.“

Scena II.

Iacob, Anica, Alecsandra. Cei dinainte.

Anica. Ddeu vĕ dea bine, moşule! (întinde Floricăi mâna).

Florica. Aşa târdiŭ, copii? Astădĭ n'aşĭ fi cugetat se mai veniţĭ.

Nicolae. Ce ne aducĭ, Iacobe, bune sciriĭ?

Iacob. Bune moşule, târgul este încheiat. Mâne, eu trebue se merg la munte, ér alţĭ servitorĭ sĕ se ducă cu epistole. — În timp de trei dile vor fi pe cale 5000 capete . . alte 5000 vor urma preste opt dile.

Nicolae. Ce face domnul tĕu?

Florica. Cum trăesce Nuţa? O ascept de mai multe septĕmâni.

Iacob. Sunt însărcinat să v'aduc salutările lor. De le va fi prin putință, vor veni în curênd. Tocmai, când am plecat eu, a sosit un amic din Besarabia; altmintrea și dînșii ar fi aicĭ.

Florica. Copiĭ, aideți la Ioana! Veți fi flămênd̦it suind. . Aideți, mâncați miere, lapte și caș prospet, până vĕ voiŭ fierbe o mămăligă bună, (ese cu copilele).

Nicolae. Șed̦ĭ, Iacobe, împleți pipa și fă o înghițitură, (ii întinde plosca).

Iacob. În sănĕtatea d-tale, moșule!

Nicolae. Ce cugeți, veți pleca în curênd cu turmele? Sperăm, că pacea va deschide érăși pășunitul. Câmpurile sunt îngrășate cu sânge.

Iacob. Eu gândesc, că vom puté pasce turmele în pace.

Nicolae. Se dea Dd̦eu! Tu eștĭ încă tiner; dar eu, eu am suferit destule, notat'am în sânge și sciu, ce însémnă a sta față cu mórtea — acum au trecut tóte. . . . . (Se aud cântece vesele: „Ad̦ĭ e d̦i cu sóre.“) Da, junime veselă, cântă, cântă! Veni-va însă timpul, când norĭ grei se vor rădica d'asupra capului tĕu. . Și Nicolae a cântat odată. . .

Scena III.

Florica (vine cu surorile și cu Ioana).

Florica. Copilele nu vor să se culce, ci vréu se remână cu noi aicĭ. Ele cred, că o se vină și Nuța cu Roman. — Iacobe, nu-ți e fóme? Primesce, fă-te cu voie bună! (ii întinde pâne, caș și un ulcior)

Nicolae. Ei, o se-mĭ aduc fluerul. Dacă vreți se nu durmiți, mĕ voiŭ îngriji și eu, ca se nu vi-se închidă ochii. Nu suntem numai noi singurĭ, carĭ privighéză. . Vedeți focurile giur-împregiur pe culmile munților? Frații veghiéză și flacările trebue se lumineze în nóptea acésta — dând semn de credința și paza nóstră. (ese).

Ioana. De mult mi-a spus tatăl meu, cum în orașe se luminéză casele și stradele, ca d̦iua, și, cum poporul circulă vesel prin strade.

Anica. Așa ceva așĭ vrea se vĕd și eu.

Alexandra. Și eu.

Florica. Ca copilă am avut și eu ocasiune a vedé în persónă asemene lucrurĭ; cu tóte astea aicĭ îmĭ place cu mult mai bine în nopțile senine. Aicĭ, stelele sunt făcliele cerului, ele sunt amicele tăcute, cu carĭ mi-am petrecut în deplină sinceritate.

Ioana. Tu, Iacobe, încă ai vĕd̦ut multe, avênd ferĭcirea se călĕtorescĭ. De câte orĭ nu te-ai dus cu Roman până jos la Marea-négră, și în sus pe Dunăre prin țéra ungurésca, până unde locuiesce împĕratul!

Anica. Împĕratul, care a fost pe aicĭ cu trei anĭ mai înainte?

Alexandra. Eu încă l'am vĕḑut.

Ioana. Ana, fiica avutului Costinescu, pe care o adusese tatăl ei în monăstirea călugărițelor din Săbiiŭ, încă l'a vĕḑut și a vorbit cu dînsul, ba i-a sărutat și mâna. . . O, atâta ne-a povestit ea, cât e de bun și plăcut împĕratul nostru. . . El vorbia cu toți, în limba, în care îl saluta cineva: românesce, unguresce, nemțesce, franțozesce, englezesce. . . Ca tată al multor copiĭ și multor popóră, a învĕțat și scie vorbi cu fie-cine.

Iacob. Tocma și acum la rentócerea mea din călĕtorie, după-ce m'am coborît cu turmele, am auḑit de multe pregătirĭ, ce se fac pentru o serbătóre împĕrătéscă.

Nicolae. Este serbarea nunții de argint. La 24 Aprile se împlinesc 25 de anĭ, de când s'au căsătorit Majestățile lor.

Ioana. Și nu va fi nime, care se nu serbătorésc̆ă ḑiua acésta.

Anica. Noi încă vom serbători, ne vom veseli cu joc și cântărĭ.

Alexandra. Ai uitat, ce ne-a spus mama?... Noi ne vom și ruga lui Dḑeu pentru Francisc Iosif și Elisabeta. . . .

Anica. Asta se întelege.

Florica. Da, Dḑeu se țină mulțĭ anĭ pre bunul nostru împĕrat! Eu încă l'am vĕḑut, sunt acum 30 de anĭ. Atuncĭ ți-se părea ca un stejărel frumos; astăḑĭ, spun cei-ce l'au vĕḑut mai de curênd, că grija pentru popórăle sale și sarcina suferințelor, au săpat câte-o trăsătură seriósă pe nobila lui față. . . . Dḑeu sĕ-i dea viéță îndelungată pentru binele și fericirea popórălor sale!

Scena IV.

Cei de sus. Roman și fii-ca sa.

Nuța. (vine cântând): „Fiiŭ iubit al țerii, care
Pe dușmanĭ ai biruit!“ etc.
(Toți se rădică în picióre, veselĭ.)

Florica. Acesta e Roman.

Anica. } Nuță, Nuță, bine-ai venit la noi!
Ioana. }
(Le sar înainte.)

Roman. Se dea Dḑeu bine! Vĕ salut din inimă pre toțĭ!

Iocob. Eu am anunciat, că veniți; dar nu sciam de sigur.

Scena V.

Aceiaşĭ. Nicolae.

Nicolae. (aparênd pe scenă). Roman e? . . . Nu m'a amăgit auḑul? . . . Bine-ai venit! —

Roman. Ei! amice bĕtrân, după o despărţire îndelungată, ĕră ne vedem. Astăḑĭ aşĭ fi venit la tótă întêmplarea; căcĭ astăḑĭ este ḑiua cea de atâta însemnătate pentru noi doi; mai aduci-ţĭ aminte?

Nicolae. Cum se nu-mĭ aduc aminte? — Nóptea aceea n'o uit în viéţa mea. — O vĕḑ înainte-mĭ cu tóte furiele, dar şi cu tóte bine-cuvêntările ei.

Roman. Te-ai îndoit dóră, că nu-mĭ voiu ţiné cuvêntul? Ce am promis odată, îmĭ este sânt.

Nicolae. Ceea-ce noi am sigilat cu jurămênt, cu sigilul sângelui nostru, a fost numai cimentul . . .

Roman (întrerumpêndu-l), de sigur . . astăḑĭ vréu se împlinesc, ce am hotărît în inima mea. — Atuncĭ a fost un plan, o privire în depărtare. — Dḑeu a binecuvêntat gândul meu; simburele a încolţit şi crescênd a produs fruct. Auḑiţĭ, dragii mei! Încă ca copiĭ eram amicĭ buni, Nicolae şi eu. Părinţii nostri, unul a fost avut, celalalt sĕrac; dar pentru aceea între noi nu era deosebire, eram fraţĭ la pâne şi la jucărei. Ne certam ca băiaţii; dar vai de acela, ce ar fi vătĕmat vre-odată pre unul din noi! amar era resbunat. Am crescut marĭ, întrarăm în armată, mirosit'am érba de puşcă; multe pericule am îndurat împreună. Dar una întrece pre tóte. Odată, când din ranele mele curgea sângele şiroiŭ, Nicolae mĕ acoperi cu corpul seu, îmĭ scăpă viéţa. Vedeţĭ semnul pe fruntea lui?

Nuţa. O, las se depun o sărutare pe acésta frunte nobilă, iubite Nicolae.

Nicolae. Vino, copilă tinerică (o stringe la sine). Am zăcut amêndoi lung timp, până ne-am revenit în simţirĭ.

Florica. Ei, dar şedeţĭ, faceţi-vĕ comoḑĭ! Voiŭ aduce păharăle; atuncĭ putem conversa mai bine. (şed cu toţii).

Ioana. Stăi, mămucă, voiŭ îngriji eu de tóte (sare şi se reintórce aducênd un ulcior şi păhară).

Florica. (imple păharăle şi cinstesce bărbaţilor).

Roman. Vĕḑurăm cerul înstelat lucind deasupra nóstră cu o splendóre deosebită — ne deterăm unul altuia mânile roşite de sânge, le-am strins la inimă şi la gură şi ne-am jurat credinţă şi amiciţie până la mórte. . .

Nicolae. Şi am păstrat'o şi renoit'o de multe orĭ de atuncĭ încóce. Ranele s'au vindecat, dar amiciţia nóstră. . .

Roman. (întrerumpênd) sĕ nu se stingă cu viéţa nóstră, ci se dureze în copii nostri. — Aşa mi-am propus în inima mea, Nicolae, Florică Voi sciţĭ, că Dḑeu m'a binecuvêntat, dar m'a şi certat, — vedeţĭ orfana acésta (arată spre Nuţa). Pierderea soţiei a fost grea pentru mine. Doi copii am şi eu, voi cunósceţĭ pre Vasile; el e mândria mea, îl pot lăuda fără sfiélă.

Nicolae. De sigur, eu încă aşĭ fi fălos, putênḑu-mĕ numi tatăl lui.

Florica. Într'adevĕr, un fiiŭ bun este bucuria mumei sale, ḑice sânta scriptură.

Roman. Vasile se reîntórce preste câte-va ḑile. Cea mai mare parte din grijile mele, negoţul şi crescerea turmelor, am se le pun pe umerii lui, şi până voiŭ trăĭ, voiŭ fi lângă el, ajutându-l cu svatul şi cu fapta. Dar bărbatul nu póte remâné singur; de aceea, Nicolae, Florică, priviţĭ stelele deasupra nóstră, — ca odinióră în nóptea cea grea — daţi-mĭ mâna (prinde pre Nicolae de mână), permite, ca legătura nóstră de amiciţie se trécă dela noi la copii nostri! Vasile şi Ioana au trăit şi crescut împreună, ei se cunosc, se iubesc, — ce mai lipsesce? Frate, amice Nicolae, tocmai ḑiseşĭ, că cu fală te-ai numi tatăl lui, ér Florica a adaus, că un fiiŭ bun este bucuria mumei, (cătră Ioana) vino scumpa mea şi-mĭ spune: vrei sĕ-ţĭ fiŭ al doile tată, sĕ te numesc fiica mea? (stringe pre Ioana la sine).

Nicolae. } Dḑeu se binecuvinte şi se întăréscă tot mai mult legă-
Florica. } turile nóstre de amiciţie!

Nicolae. Ioană, spune, te învoiescĭ?

Ioana (îmbrăţişând pre Roman). Tată!

Roman. Scumpe Vasile, deşi departe de aicĭ, o! de ţ'ar aduce vreuna din stelele acestea solia, că voinţa părinţilor ţ'au împlinit dorinţa inimei tale! Dḑeu sĕ vĕ binecuvinte!

Iacob. Acum se sune fluerul, şi din munte 'n munte sĕ ducă fratelui depărtat veselia inimei nóstre. (Se prind cu toţii în horă.)

Nicolae. Şi fidelĭ ca şi noi legii străbune şi patriei, copiĭ de copii nostri se transplânte iubirea către biserică şi către casa domnitóre, ca o moştenire scumpă pentru timpurile viitóre! Amicĭ, copiĭ! sub cerul liber jur a remâné până la mórte credincios casei domnitóre a Majestăţilor Lor Francisc Iosif şi Elisabetei şi tuturor următorilor Lor!

Toţĭ. (în timp ce bărbaţii îşi dau mânile) Jurăm!

Sĕ trăiéscă Francisc Iosif şi Elisabeta! (cântă cu toţii împreună o strofă din „Imnul poporal.“)

Din computul cu frângerĭ vulgare.

De prof. **V. Gr. Borgovan.**

(Urmare).

Repetiţiune generală.

Cele 4 specii.

Din cele precedente de sub acésta rubrică cuget, că va fi putut vedé fie-care cetitor ceea ce am înţeles eu, când am dis (la începutul acestui tractat: „Scola Rom.“ a. III, pag. 23!), că „tótă frângerea nouă trebue privită mai întâiŭ de sine, adecă desvoltată pe calea intuiţiunei etc.“ şi că „computul este de a se emancipa de sub formalismul speciilor şi a face din fie-care numĕr o individualitate matematică.“ Înainte de a înceta în acésta materie la acest loc, voiŭ se mai fac o reprivire, respective repetiţiune generală preste materia desvoltată, şi acésta din două motive: odată pentru de a face destul mersului séu planului espus în „Metodul computului“ (v. pag. 26 şi 49!), a doua pentru de a mai esplica, ce dóră s'ar fi trecut cu vederea în cele de mai înainte, precum şi a deduce din unele esemple regulele, ce s'ar mai păré de lipsă relative la cele patru specii cu frângerĭ vulgare.

Adaugerea.

La adaugere se pot face, observându-se principiul dela „uşor la mai greu“ două trepte principale, şi anume:

I Adaugerea de frângerĭ cu numitorĭ asemenea (omogenĭ).

II „ „ „ „ „ neasemenea (diverşĭ, neomogenĭ).

La fie-care tréptă pot obveni trei casurĭ, şi anume:

1) adaugerea de frângerĭ curate;

2) adaugerea de numerĭ mestecaţĭ;

3) adaugerea de numerĭ compuşĭ cu frângerĭ.

Ultimele două casurĭ mergênd întru tóte după norma celui d'întâiŭ (observându-se cele de observat) nu fac pruncilor nicĭ o greutate.

Nota 1). Se înţelege de sine, că la fie care tréptă şi cas se vor resolvi temele, câte se vor puté — tóte de rost, şi numai la carĭ vom fi siliţĭ, vom întrebuinţa tabla séu tăbliţele (hârtia).

Fac se urmeze aicĭ pentru fie care tréptă câte un esemplu practic şi apoi mai multe abstracte, pentru de a puté arăta procedura şi a deduce cele două regule, adecă: pentru adaugerea de frângerĭ cu numitorĭ *a)* asemenea *b)* cu numitorĭ diverşĭ.

I. Adaugerea de frângerĭ cu numitorĭ asemenea.

1. O cusătorésă câştigă pe rônd $^1/_5$ fl., $^2/_5$ fl., $^3/_5$ fl., $^4/_5$ fl.; cât la o laltă?

Repetiţiune. Cum se numesc numerii (cifrele), carĭ se adaug

la olaltă? (adenḑĭ). Mai cum încă? (sumanḑĭ). Şi încă? (posiţiunĭ). Dar ce ésă? Cum scriem sumanḑii? (unul după altul). Cum se mai pot scrie încă? (sub olaltă). Când scriem unul după altul, ce semn facem între dînşii? (+). Cum e mai consult a scrie? (sub olaltă), Pentru ce? câştigare de timp şi material!)

Aşa dară cum vom sci, cât a câştigat de tot acea cusătorésă? Se adaugem dară! Ce se adaugem? (sumanḑii). Câţĭ sumanḑĭ avem ací? Carĭ sunt aceia — citesce-nii pe rênd N! Bine, se adaugem dară: $^1/_5 + ^2/_5 + ^3/_5 + ^4/_5$ fl.? Aşa dară care e suma? ($^{10}/_5$ fl.) Pruncilor, atenţiune! Acésta e ce fel de frângere? (improprie). Pentru ce? Câţĭ întregĭ sunt in $^{10}/_5$ fl.? (2). Bine! Dar sĕ mai privim odată la lucrarea nóstră! Ce am adaus noi: numitorii orĭ numĕrătorii sumanḑilor? (numĕrătorii). Dar numitoriul nu s'a schimbat? (nu). Aşa dară a remas acelaşĭ şi pentru suma, care a fost pentru sumanḑĭ, şi tocmai pentru acésta se numesce numitor comun. (Cuvêntul „comun“ e cunoscut pruncilor de airea, aşa d. e. din „constituţiunea patriei“, unde s'a esplicat: „comuna“, „comunal“ etc.

Pentru carĭ frângeri este aci 5 — numitor comun? — Bine! Pruncilor! Frângerile, carĭ au unul şi acelaşĭ numitor, se numesc frângerĭ de „numitorĭ asemenea“ („omogenĭ“, se scrie pre tablă!) Aşa dară ce fel de frângerĭ sunt $^1/_5$, $^2/_5$, $^3/_5$, $^4/_5$?

2. Cât face: $^1/_2$ m. + $^1/_2$ m.? $^1/_3$ l. + $^2/_3$ l.? $^1/_6$ Chg. + $^5/_6$ Chg.? $^1/_7 + ^3/_7 + ^4/_7$? $^1/_8 + ^3/_8 + ^5/_8 + ^7/_8$? Cât face: $2^7/_{10} + ^3/_{10}$? $3^7/_{15} + ^{11}/_{15} + ^4/_{15}$? $5^7/_{20} + 8^{15}/_{20}$?

Nota 2). Avênd a adauge numerĭ mestecaţĭ, întâiŭ se adaug frângerile, şi scoţindu-se întregii, carĭ dóră ar obveni în suma acestora, se adaug la întregĭ.

Cât face 15 Hl. $6^1/_2$ l. + 13 Hl. $5^1/_2$ l. cucuruz? 56 fl. $70^4/_5$ cr. + 20 fl. $30^1/_5$ cr.? etc.

Aşa dară ce regulă vom deduce din aceste esemple pentru adaugerea frângerilor cu numitorĭ asemenna?

Avênd a adauge frângerĭ cu numitorĭ asemenea, adaugem numĕrătorii, şi sub suma acestora se pune numitorul comŭn al sumanḑilor.

Nota 3). Învĕţătorul va da aci mai multe esemple, pentru tustrele casurile, atât de rost, cât şi în scris, preste carĭ — aci — trecem pentru câştigarea de timp, supunênd, că nicĭ un învĕţător nu vá da aci preste nicĭ o greutate.

II. Adaugerea de frângerĭ cu numitorĭ neasemenea (diverşĭ).

1. Ioan întrébă pre tatăl sĕu, cât e dînsul de bĕtrân; acesta îi respunde: eu sunt cu $35^1/_2$ de anĭ mai bĕtrân de cât tine. Ioan e de $12^2/_3$ de anĭ; cât de bĕtrân e tatăl lui Ioan?

Repeţiţiune ca mai sus sub I!

Cât face $35^1/_2 + 12^2/_3$? (Se pot adauge întâiŭ (până când se va arăta procedura) întregii, după aceea — precum s'a ḑis mai sus sub nota 2).

Aşa dară $35 + 12 = 47$. Dar $^1/_2 + ^2/_3$? Ce cugetaţi: sunt numerii acestia asemenea? (nu). Dacă sunt neasemenea, putemu-i adauge la olaltă? Ce am ḑis, când am vorbit despre ădaugerea numerilor decimalĭ şi a celor compuşĭ: potu-se adauge mărimĭ neasemenea? Prin urmare, ce trebue se facem cu $^1/_2$ şi $^2/_3$? (sĕ-i facem asemenea!) Cugetaţi numai, pruncilor, nu cumva putem noi străforma $^1/_2$ şi $^2/_3$ în alte frângerĭ, carĭ sĕ se potrivéscă? În ce frângerĭ am vĕḑut convenind jumĕtăţile şi treimile? (în şesimĭ — v. „Scóla Rom.“ a. III, pag. 75!) Bine! Aşa dară $^1/_2$? ($^3/_6$); $^1/_3$? ($^2/_6$); $^2/_3$? $= 2 \times ^2/_6 = (^4/_6)$; ergo $^3/_6 + ^4/_6 = ^7/_6 = 1^1/_6$. Acuma dară cât de bĕtrân e tatăl lui Ioan? ($47 + 1^1/_6 = 48^1/_6$ anĭ séu N.? (48 anĭ şi 2 lunĭ). Atenţiune! Ce frângerĭ am avut noi de adaus aci? ($^1/_2$ şi $^2/_3$). Care e numitorul frângerei întâie? (2). Celei a doua? (3). Sunt acestia asemenea? Aşa dară sunt neasemenea. Cum am numit frângerile, carĭ au unul şi acelaşĭ numitor? (frâng. cu num. „asemenea“). Şi ce cugetaţĭ, cum vom numi acum frângerile, carĭ au numitorĭ neasemenea? (Se formuléză respunsul: „Frângerile, carĭ au numitorĭ neasemenea, se numesc „frângerĭ de numitorĭ neasemenea“ (diverşĭ-neomogenĭ — acéstă numire se scrie pe tablă!) Ce frângerĭ sunt dară $^1/_2$ şi $^2/_3$? Mai numiţi-mĭ frângerĭ de num. diverşĭ! Tu! Tu! etc.!

În ce se pot străforma $^1/_2$ şi $^2/_3$? (în $^3/_6$ şi $^4/_6$). Ce numitor am căpĕtat prin procedura acésta pentru frângerile $^1/_2$ şi $^2/_3$? (numitorul 6). Şi cum se numesce numitorul, când e unul şi acelaşĭ pentru douĕ séu mai multe frângerĭ? (comun). Ce am făcut dară cu numitorii deosebiţĭ ai acestor frângerĭ? „I-am redus la un numitor comun.“ (Dacă respunsul nu e tocmai aşa, învĕţătorul îl va formula însuşĭ!)

Însemnaţi-vĕ pruncilor! Acésta trebue se o facem tot de-auna, de câte orĭ avem se adaugem frângerĭ de numitorĭ deosebiţĭ!

2. Cât face: $^2/_3$ fl. + $^1/_2$ fl.? $^2/_3$ m. + $^3/_4$ m.? $^3/_4$ dm. + $^4/_5$ dm.? $^5/_6$ l. + $^7/_8$ l.? $^1/_2 + ^2/_3 + ^1/_4$? $^1/_3 + ^3/_4 + ^1/_2 + ^5/_6$? În ce frângerĭ am vĕḑut convenind treimile, pătrarele, jumĕtăţile şi şesimile? (în douĕsprĕḑecimĭ — v. „Scóla Rom.“ a. III, pag. 122—123). Aşa dară $^2/_3$? ($^8/_{12}$); $^3/_4$? ($^1/_4 = ^3/_{12}$; $^3/_4 = 3 \times ^3/_{12} = ^9/_{12}$); $^1/_2 = ^6/_{12}$; $^5/_6$? ($^1/_6 = ^2/_{12}$; $^5/_6 = 5 \times ^2/_{12} = ^{10}/_{12}$), ergo $^8/_{22}$ ($^2/_3$) + $^9/_{12}$ ($^3/_4$) + $^6/_{12}$ ($^1/_2$) + $^{10}/_{12}$ ($^5/_6$)? ($^{33}/_{12} = 2^9/_{12}$).

Sĕ privim bine frângerile acesteă: $^2/_3 = ^8/_{12}$, $^3/_4 = ^9/_{12}$, $^1/_2 = ^6/_{12}$, $^5/_6 = ^{10}/_{12}$!

Cum — prin ce operaţiune putem căpĕta din $^{2}/_{3}$ $^{8}/_{12}$? (înmulţire). Ce trebue se înmulţim? (numĕrătorul şi numitorul frângerei). Prin ce număr? (4). (Tot aşa se arată, cum se pot face din $^{3}/_{4}$ $^{9}/_{12}$, din $^{1}/_{2}$ $^{6}/_{12}$ şi din $^{5}/_{6}$ $^{10}/_{12}$).

Ce e mai mult: $^{2}/_{3}$ séu $^{8}/_{12}$? $^{3}/_{4}$ séu $^{9}/_{12}$? $^{1}/_{2}$ séu $^{6}/_{12}$? etc. (Tot atâta). Vedeţi, pruncilor, înmulţind şi numĕrătorul şi numitorul unei frângerĭ cu unul şi acelaşĭ număr, se schimbă numai forma, dar nu şi valórea frângerei. Schimbarea formei (dar nu şi a valórei) — frângerilor prin înmulţire se numesce „întinderea“ frângerilor.

Din contră, prin ce operaţiune putem căpĕta din $^{8}/_{12}$ $^{2}/_{3}$? (împărţire). Ce trebuie se împărţim? (şi numĕrătorul şi numitorul frâng.) Prin ce număr? (4). — (Asemenea se arată, cum se pot face din $^{9}/_{12}$ $^{3}/_{4}$, din $^{6}/_{12}$ $^{1}/_{2}$ şi din $^{10}/_{12}$ $^{5}/_{6}$). Comparaţiune ca mai sus! Ce s'a schimbat la frângerile acestea prin împărţire: forma séu valórea lor — séu dóră ambele etc.

Pruncilor! „Schimbarea formei frângerilor prin împărţire, se numesce „scurtarea“ frângerilor!

Sĕ se întindă şi scurteze — pre cât se va puté — următórele frângerĭ: $^{2}/_{4}$, $^{1}/_{2}$, $^{2}/_{3}$, $^{3}/_{6}$, $^{2}/_{5}$, $^{5}/_{10}$, $^{4}/_{12}$, $^{5}/_{15}$, $^{6}/_{18}$, $^{7}/_{21}$, $^{12}/_{36}$, $^{50}/_{100}$!

Nota 4). Dacă nu s'ar fi pertractat înainte de a începe „adaugerea“ cu frâng. vulg., se tractéză ací „împărţibilitatea (divisibilitatea) numerilor şi despre aflarea multiplului celui mai mic pentru mai mulţĭ numerĭ, preste carĭ aci trecem, presupunênd, că învĕţătorii nostri, carĭ au absolvit barem 3—4 scóle de ceva trébă, — cu atât mai vîrtos preparandii — vor trebuí se fie în chiar cu părţile aceste din comput.

3. Cât face: $1^{1}/_{2}$ m. + $3^{2}/_{3}$ m. + $4^{3}/_{4}$ m.? $15^{2}/_{3}$ Chg. + $30^{5}/_{6}$ Chg. + $20^{1}/_{2}$ Chg. + $55^{3}/_{4}$ Chg.? (v. nota 2!)

4. Cât face: (68 Hl. + $5^{1}/_{2}$ Dl.)? + (92 Hl. + $7^{2}/_{3}$ Dl.)? (198 fl. + $15^{3}/_{5}$ cr.) + (500 fl. + $19^{1}/_{2}$ cr.) + (25 fl. + $81^{2}/_{3}$ cr.)?

(Va urma).

Material pentru învĕţămêntul din geografie şi istorie în scóla poporală.

De **Georgiu Buzulescu.**

I.

Dardanelele astădĭ şi în vechime.

Acest nume îl pórtă strimtórea, care împreună marea marmoră cu cea egeică, despărţind Turcia europénă de cea asiatică. Acéstă strimtóre

are o lungime de 6 milurĭ şi o lăţime de 3 milurĭ, pe la unele locurĭ încă şi mai mică. Ea este dar una dintre cele mai micĭ strimtorĭ; cu tóte acestea abia va puté fi altă apă, carea sĕ fi fost martoră atâtor evenimente istorice. Da, valurile şi undele Dardanelelor ne pot spune multe despre ḑile din trecut.

Acéstă strimtóre în timpii cei mai vechĭ se numia Hellespont. Pentru a puté ajunge la originea acestui nume, trebue sĕ aruncăm o scurtă reprivire în timpul ante-istoric al eroilor grecescĭ. Mai întâiŭ dara ceva despre espediţiunea la Colchis, întreprinsă de Argonauţĭ spre a afla acolo aşa numita „pele de aur“.

Era în Tesalia un rege cu numele Athamas. Cu muierea lui cea d'întâie Nephela a avut doi copii, un băiat Phrixus şi o copilă, Helle. S'a întêmplat de a murit Nephela, mama copiilor şi soţia regelui. Acesta se căsători a dóua óră, şi astfel Phrixus şi Helle căpĕtară o mamă vitregă, maşteră. Acésta, muiere fără milă şi fără inimă, nu-numai că nu a vrut sĕ se îngrijéscă de crescerea lor, ci îi cădea cu greu a-i vedé şi prin casă; sĕ otărî decĭ a-i pierde cu orĭ ce preţ. Pentru a-i scăpa de cursa, ce li-o pregătia vitrega lor mamă, li-sĕ arătă într'o nópte mama lor adevĕrată, Nephela, acum regina norilor, şi le dede un berbece miraculos, care sĕ-i ducă şi sĕ-i trécă preste apă la celalalt ţĕrmure al strimtórei. Berbecele adecă avea piele séu lână de aur şi putea sbura şi vorbi. Copii se suiră pe spatele lui, berbecele se rădică cu ei în aer şi luă drumul pe mare cătră resărit. Când ajunse tocmai d'asupra strimtórei, care desparte Europa de Asia, Helle îşĭ pierdu ecuilibriul şi căḑu în mare, care de atunci pórtă numele de Hellespont, va sĕ ḑică: marea Hellei. Berbecele se duse mai departe, până trecu rîul Phasis din ţéra Colchis; aci scoborându-se, porunci lui Phrixus sĕ-l jertféscă. Băiatul ascultă, ucise animalul, şi pielea séu lână de aur o acaţă de un arbore în bercul consânţit lui Marte. Pe atunci domnia în Colchis regele Aietes. Acestuia îi profeţi oraclul, că domnia lui va custa numai până când va fi în posesiunea lânei de aur; de aceea puse sĕ o păzéscă un bĕlaur, care nu adormia nicĭ odată, ér locul, unde se afla lâna, îl închise giur-împregiur cu un zid înalt.

Pe timpul acela muri în Tesalia regele Salmoneus, lăsând după sine doi nepoţĭ: Pelias şi Aeson. După drept avea sĕ urmeze cest din urmă în domnie; fratele seu însă îl delătură cu puterea, âmblând se ucidă chiar şi pre fiiul acestuia, cu numele Iason; dar muma lui îl trimise departe într'o singurătate şi spuse, c'a murit.

Într'aceea lui Pelias îi profeţise oraclul: sĕ se păzéscă de omul, care va veni la el numai cu un păpuc. În acelaşĭ timp oraclul svătuise şi pre Iason sĕ se gate de cale şi sĕ mérgă la reşedinţa unchiului seu.

Junele plecă. Pe cale ajunse la un rîu, care esundase din causa ploilor. Lângă rîu era o bĕtrână, care voia sĕ trécă de ceea parte, dar nu putea. Vĕdĕnd pre Iason, ea îl rugă sĕ o trécă dincolo. Acesta o ia în spate şi trecênd rîul, un păpuc îi remase în nămol. Vru sĕ se întórcă şi se-l caute; dar bĕtrâna îl svătuí sĕ-şĭ păzéscă calea, si apoi se făcu nevĕdută. Din acésta recunoscu Iason, că dînsa trebue sĕ fie o ḑină.

Când Iason ajunse în Iolcus, Pelias tocmai dedea o jertfa mare în onórea ḑeului Neptun, la care învitase óspeţĭ din tóte părţile, După ce se adunaseră toţĭ, écă apare şi tinerul cu un păpuc. Regele îndată îşĭ aduse aminte de profeţia oraclului, şi cine scie ce ar fi făcut cu el, de nu ar fi fost atâţa óspeţĭ de faţă. La întrebările regelui, tinerul respunse, că este Iason şi că a venit se céră coróna, care se răpise pe nedreptul de la tatăl sĕu. Regele se arătă gata a-i cede domnia, dar mai întâiŭ sĕ-i aducă lâna de aur din Colchis. Iason se învoí, şi pentru ca se pótă reuşi, învită la astă întreprindere periculósă pre toţĭ eroii mai distinşĭ ai Greciei: pre Ercule, Teseu, gemenii Castor şi Pollux, cântăreţul Orfeu şi alţii, carĭ dela naea Argo se numiră Argonauţĭ, adecă navigatorĭ séu călĕtorĭ pe naea Argo. Catargul năii era făcut din stejarul dela Dodona, care avea darul profeţiei.

Din multele aventurĭ, câte au îndurat Argonauţii în espediţiunea lor, mai memorabile sunt următórele.

La întrarea în marea négră naea trebuia sĕ trécă printre Symplegade, douĕ stâncĭ, carĭ steteau faţă în faţă, şi se mişcau una spre alta nimicind tot, ce trecea printre ele. Argonauţilor le ḑisese Phineus, ca, ajungênd lă stâncĭ, sĕ trimită mai întâiŭ o columbă, şi decumva acésta va scăpa cu viéţa, se n'aibă nicĭ o fricĭ. Aşa făcură. Symplegadele vĕḑênd columba, se răped spre olaltă, dar nu-i putură face altă, decât că-i rupseră câte-va pene din códă. Întocmai o păţiră Argonauţii; ei scăpară cu viéţa, naea însă fu puţin vătĕmată la fund. În înţelesul unei profeţii vechĭ, Symplegadele din momentul acela îşĭ pierdură puterea, şi astăḑĭ stau neclíntite pe fundul mării.

După alte câteva aventurĭ Argonauţii ajunseră în fine în Colchis. Iason descoperi regelui scopul venirei lor. Aietes se arătă fórte amicabil şi îi ḑise, că n'are nimic în contră, numai sĕ-i împlinéscă trei condiţiunĭ, anume: 1 sĕ prindă la jug trei taurĭ selbaticĭ, carĭ aveau copite de fier şi scuipau foc, şi sĕ are cu ei un câmp mare; 2. în arătură sĕ sémene dinţĭ de bĕlaur şi sĕ se lupte cu ómenii de fier, ce vor resări din acestia; 3. sĕ ucidă bĕlaurul, care păzia lâna. Lucrurĭ, în adevĕr, care de care mai grele.

Precum lui Teseu îi stete într'ajutor Ariadna, aşa lui Iason îi ajută Medea, fiica regelui, o fărmecătóre fórte istéţă. Focul taurilor

nu-i putu strica, căci Medea îi dete o unsóre fărmecată, cu care Iason îşi unse tot corpul; între uriaşii, ce resăriră din semĕnătură, Iason aruncă o piétră vrăjită de Medea, şi uriaşii începură a se ucide singuri unul pre altul. Aietes vĕdĕnd, că Iason şi'a împlinit două condiţiuni, nu se mai îndoí, că va reuşi şi cu a treia; deci îşi propuse, naea a o arde şi pre erou a-l omorî. Iason însă, însciinţat de Medea, îl preveni; el întră în berc, adormi bĕlaurul cu nisce vrăjí, luă lâna şi plecă încă în aceeaşí nópte cu naea, ducênd cu sine şi pre Medea şi pre fratele ei Absyrtus.

Adoua ḑi Aietes era se turbe de mânie, vĕḑĕnd cele întêmplate, şi se luă îndată pe urma fugiţilor. Argonauţii se ăpropiau deja de gurile Dunării, când écă Medea zăresce năile tătâne-sĕu. Pentru a scăpa, ea ucise îndată pre fratele ei Absyrtus şi tăindu-l bucăţí, împrascià părţile de-alungul ţermului, ér capul şi mânile le puse sus într'un par, ca se le vadă bĕtrânul. Aietes, cunoscênd membrele fiiului sĕu, se opri în cale şi adunându-le la un loc, le înmormêntă cu tótă cuviinţa. În modul acesta Argonauţii scăpară. Mai multe insule, ce se aflau în locul acela, se numiră **insule absyrtice**.

Argonauţii apucară pe Dunăre în sus şi când nu mai putură pluti, desfăcură naea si luându-o în spate, o trecură în Marea adriatică, unde o compuseră érăşí. Atuncí însă stejarul dela Dodona le profeţi: „Nu veţí reuşi a vĕ vedé patria, până când Iason şi Medea nu se vor fi curăţit de pĕcatele lor.“ De aicea Argonauţii traseră pe o insulă la vrăjitórea **Circe** şi o rugară se aducă ḑeilor jertfele îndatinate spre a se mântuí; ea însă le spuse, că acésta nu se va puté face de cât la capul Malea (astăḑí Malia, în Grecia, pe peninsula cea mai de cătră resărit din sudul Moreii).

Plecând mai departe, ei trebuiră a trece prin strimtórea dintre Italia şi insula Sicilia (astăḑí „Faro di Messina“). Aicí pândea de fie care parte câte o bală spurcată, **Scilla** şi **Charybdis**. Charybdis sorbia de trei orí apă pe ḑi, şi vai de naea, carea se apropia de dînsa în timpul acela: sorbul o înghiţia pentru tot de-auna. Scylla locuia de ceealaltă parte într'o speluncă mare şi avea 6 capete şi 12 mânĭ, cu carĭ prindea năile. Călĕtoria printre Scylla şi Charybdis era deci fórte periculósă; căci vrênd naea a scăpa de una, cădea în braţele celeilalte. Argonauţii scăpară cu tóte acestea în pace, fiind că-i conduse ḑina Juno, apĕrătórea lor.

Puţin mai departe Argonauţii deteră de un nou pericol. Tot între Sicilia şi Italia adecă se afla insula **Sirenelor**. Sirenele erau fiicele lui Achelou, ḑeul rîurilor, şi amice bune cu Proserpina, fiica ḑinei Ceres. Răpită de Pluto, ḑeul iadului séu al lumei de jos, Proserpina chiemă Sirenele într'ajutor, şi fiind că nu veniră, Ceres le prefăcu din brĕu în

jos în chip de pesce. De altmintrea ele erau frumóse, aveau pĕr lung, sciau rîde fórte amicabil şi cântau aşa de răpitor, încât cine le auḑia, nu se putea opri sĕ nu se ducă la ele spre a le vedé. Dar atunci era vai de acel nefericit. Monstrele îl prindeau şi urcându-l în vîrful unui cățim séu stâncă, îl aruncau în prăpastie, unde peria. De aceea o voce, carea la auḑ este plăcută, carea însă te duce la perire, se numesce până în ḑiua de astăḑi voce sirenică. Argonauţii scăpară şi de acest pericol, căci apropiindu-se Argo de insulă, Orfeu isĭ luă liră şi începu a cânta atât de minunat, încât navigatorii nu auḑiră cântul Sirenelor.

Într'aceea Colchianii încă nu încetară de a brăsda tóte mările cruciş şi curmeḑiş, pentru a da de Argonauţĭ şi a reclama pre Medea, când nu ar fi apucat a se căsători cu Iason. Tocmai pe când ei se aflau pe insula Phäachilor (Corcyra celor vechĭ, Corfu de astăḑĭ) ca óspeţi ai regelui Alcinou, écă sosesc acolo — nóptea — şi Argonauţii. Alcinou, spre a împăca lucrul, face pre Iason a se căsători numai de cât cu Medea. Colchianii, aflând adoua ḑi despre căsătoria întêmplată, se rentórseră în patrie, fără a încerca vre-o duşmănie.

După ce Iason şi Medea se împăcară cu ḑeii la capul Malea, Argonauţii ajunseră în fine în pace acasă. Pe istmul dela Corint, Iason jertfi naea Argo lui Neptun, şi din timpul acela ea lucesce ca o constelaţiune de stele pe cer.

Sosit în Iolcus, Iason duse lâna de aur la Pelias. Aicĭ se afla şi Aeson, tatăl lui Iason, acum îmbĕtrânit fórte. Medea, pentru a-l întineri erăşĭ, ucise un ţap, îi prinse sângele şi-l prepară cu tot felul de buruenĭ; adormi apoi pre Aeson şi sloboḑêndu-i sângele din vine, introduse în locu-i pre cel pregătit de dînsa. Când se pomeni bĕtrânul, se simţi vesel şi sprinten ca un june.

Faima despre minunea acésta se respândi în tóte părţile. Ficele lui Pelias rugară pre Medea sĕ întinerésca şi pre tatăl lor. Medea se învoi, întrelăsând însă a prepara sângele îndus în vinele sale cu sucurile recerute; astfel Pelias nu se mai pomeni.

Domnia o luă acum Aeson. Medea şi Iason trăiră în pace ḑece anĭ întregĭ. Pe urmă Iason vru se alunge pre Medea dela sine şi sĕ se căsătorésca cu o fică a regelui din Corint. Medea, ca se-şĭ resbune, ucide mirésa, îşĭ omóră copii şi apoi fuge prin aer într'o căruţă purtată de bĕlaurĭ. Iason muri de supĕrare puţin în urmă.

Nota Redacţiunei. Tóte miturile au un substrat real, deşi nu ni-l putem esplica tot de-auna. Espediţiunea argonautică după pielea de aur nu este altă de cât o espediţiune comercială după pei de ermelin şi samur, carĭ până în ḑiua ḑe astăḑĭ au un preţ atât de esagerat, încât se póte ḑice cu drept cuvênt, că sunt de aur. Symplegadele, ce se lovesc de olaltă, însemnéză negreşit catapulte séu alte

maşine de aruncat pietri etc. asupra năilor inimice. Svatul lui Phineus de a face mai întâiŭ se sbóre un porumb printre ele, însémnă a încheia pace cu domnul ţerei aceleia etc.

Tractarea practică a unor bucăţi de lectură.

II.

Calul.

(Descriere din „Nou Abcdar românesc“ de V. Petri, pag. 70).

Precum s'a ḑis şi în „Instrucţiunea pentru învĕţatorĭ la tractarea cărţilor de scólă“ (pag. 11 ş. u.), este óre-care deosebire între tractarea unei naraţiunĭ şi între tractarea unei bucăţĭ descriptive. La descripţiunĭ învĕţătorul se va nevoí mai întâiŭ de tóte şi până a nu deschide încă cartea de lectură, a procura scolarilor, prin conversaţiune liberă, cunoscinţe cât mai clare şi mai complete asupra obiectului, de care e vorba în bucata respectivă şi care póte fi: un product natural (animal, plantă, mineral) séu un product artificial (d. e. un orologiŭ, un plug, o casă etc.), un fenomen fisical séu o localitate geografică etc. Fiind obiectul un product natural séu artificial, învĕţătorul îl arată scolarilor „in natura“ séu încai în un model orĭ tip, pentru ca astfel obiectul se facă o impresiune vie asupra organelor sensitive ale scolarilor; altmintrea (adecă fără ca obiectul se aficieze organele sensitive) este cu neputinţă a se produce în spiritul scolarilor o idee clară despre obiectul cutare. Cu obiectul în mână séu în faţa scolarilor, învĕţătorul vorbesce despre mărimea, părţile şi colórea obiectului, despre folosul séu dauna sa, scurt despre tóte acele momente, de carĭ este vorba şi în bucata de lectură, cu acea deosebire însă, că în conversaţiunea liberă obiectul póte fi tractat mai pe larg de cât în bucata de lectură.

Descripţiunea din Abcdar are următorul plan:

1. Mărimea şi figura în genere.
2. Corpul cu părţile sale.
3. Nutreţul.
4. Însuşirĭ fisice şi spirituale.
5. Folosul.
6. Numirea calului, când e mic.
7. Vocea.

Tractarea însaşĭ póte lua următorul decurs:

(Introducere). Învĕţătorul: De care animal am vorbit mai pre urmă? Scolarul: Mai pre urmă am vorbit de pisică. Înv.: De care animal am vorbit înainte de pisică? Scol.: Înainte de pisică am vorbit de

capră. Î. De care alt animal am mai vorbit noi în scólă? S. Noi am vorbit în scólă şi de asin. Î. Ce fel de animale sunt acestea? S. Acestea sunt animale domestice. Î. Pentru ce animalele aceste se ḑic animale domestice? S. Pentru că se ţin pe la căsile ómenilor. Î. Respunde întreg! S. Aceste animale se ḑic animale domestice, pentru că se ţin pe la căsile ómenilor. Î. Ce fel de animale sunt aşa dară: pisica, capra şi asinul? S. Pisica, capra şi asinul sunt animale domestice. Î. Pentru ce se ţin ele pe la căsile ómenilor? S. Ele se ţin pe la căsile ómenilor, pentru că ne sunt de folos. (Aşa decurge propunerea; în cele următóre însă noi nu vom mai nota respunsurile scolarilor, spre a economisa cu spaţiul).

(Părţile corpului). Acum o se vĕ arăt un alt animal domestic, un animal mare şi frumos (înv. scóte din dulap modelul unui cal şi punêndu-l pe masă astfel, ca se-l pótă vedé bine totĭ scolarii, continuă:) Ce este acesta? Uitaţi-vĕ bine la el, ca se puteţĭ respunde potrivit! Cum se numesce acéstă parte a calului? (înv. arată tot de-a-una partea aceea, de care voiesce a vorbi, aicĭ capul). Cum se chiamă partea acésta? (grumaḑii). Ce este acésta? (códa). Ce sunt însă acestea? (picióre). Câte picióre are calul? (4). Am numit până acuma: capul, grumaḑii, códa şi picióre. Socotiţi-vĕ acum grumaḑii (cu capul) tăiaţĭ pe aicĭ, códa tăiată pe aicĭ, şi picióre tăiate pe aicĭ, ne mai remâne o parte, pe care nu o numisem mai înainte, écă acésta! Sciţĭ, cum se numesce ea? Însemnaţi-vĕ: partea acésta se numesce trunchiul calului. (repetiţiune). Până acum am enumerat tóte părţile de căpetenie séu mari ale calului. Numesce-le tu N încă odată în rêndul, cum ţi-le voiŭ arăta eu! (capul, grumaḑii, trunchiul, picióre şi códa). Ce are aşa dară calul? („calul are cap, grumaḑĭ, trunchiŭ, 4 picióre şi códă. Repetiţiune, deprindere în chor. Ca se nu vorbéscă mult, învĕţătorul va face bine a introduce óre carĭ semne spre a se înţelege cu copii d. e. o mişcare a mânei drepte din sus în jos însémnă: se vorbéscă în chor; un cerc făcut în aer cu degetul arătător dela mâna dréptă însémnă: a respunde întreg etc.

Acum sĕ ne uităm mai de-aprópe la părţile acestea, sĕ vedem, cum sunt.

Cum este capul calului? (copii nu sciu respunde). Asemênaţĭ în gând capul calului cu capul pisicei, şi veţĭ sci îndată. Cum este capul pisicei? (rotund). Aşa este şi capul calului? (nu). Cum este dară? (lungăreţ). Cum sunt grumaḑii? (nu sciu). Sunt ei drepţĭ? Ci cum? (copii vor ḑice probabil: cârligaţĭ. Înv. ia un bĕţ subţire séu o nué şi esplică terminii „córdă“ şi „încordat“, formulând în fine propositiunea: grumaḑii

sunt încordaţĭ). Cum se numésce acest pĕr lung de pe grumaḍĭ? (cómă) Ce au aşadară grumaḍii? (cómă). Ce am ḍis mai înainte despre grumaḍĭ? (sunt încordaţĭ). Ce am ḍis acuma? (au cómă). Ḍi acésta după olaltă! (grumaḍii sunt încordaţĭ şi au cómă). Cum este trunchiul? (nu sciu) Asemênaţi-l în cuget cu trunchiul vacii! (subţire) Uitaţi-vĕ la piciórele calului! Cum sunt unghile? (necrepate) Cum se numesc pentru aceea? (copite). Respundeţĭ acum după olaltă: ce fel de unghii au piciórele şi cum se numesc pentru aceea? (adevĕrat, că întrebarea e compusă; dar după esplicarea dată, ea nu va face copiilor nicĭ o greutate), Care animal mai are copite? (asinul) Din ce sunt copitele? (din os). Cum este osul în asemênare cu carnea? (tare). Ca sĕ fie şi mai tare, ce fac ómenii cu caii la copite? (îi potcovesc). Cine face potcóvele? (faurul). Din ce? — Cum se numesc piciórele aceste douĕ? (din ainte). Dar acestea? (din apoi). La care picióre se potcovesc caii mai cu sémă? — Cum este códa calului în asemênare cu a caprei? (lungă şi pĕrósă). — Capul, grumaḍii, trunchiul, piciórele şi códa compun împreună trupul séu c o r p u l calului (repetiţiune). Cu ce este acoperit corpul calului? (cu pĕr). Cum este pĕrul la mărime? (mic şi des). Cum este pĕrul la colóre? Cum póte fi aşa dară calul după colórea pĕrului? (Se desvóltă ca în carte: alb, bălan, sur, negru, murg, roib; murg = sur-galbên, roib = roşu-închis).

(P ă r ţ i l e p ă r ţ i l o r). Sĕ ne uităm acum mai de-aprópe la părţile calului! Ce veḍĭ tu la c a p u l calului? Începe din sus în jos! (urechile). Câte urechĭ are calul? Ce póte face calul cu urechile? (póte auḍi, le póte mişca). Când calul vré se audă bine, ce face cu urechile? (le rădică în sus). Ce însemnéză însă, când calul îşĭ c i u l e s c e urechile, séu adecă le dă pe spate? (vré să muşce). Ce ai se facĭ, când veḍĭ, că un cal îşĭ ciulesce urechile? (se mĕ depărtez de el). Cum ne mai póte vătĕma un cal? (ne póte lovi). Cu ce? Fiţĭ decĭ cu băgare de sémă, nu vĕ apropiaţĭ de caĭ sloboḍĭ, cu atât mai puţin se-i nĕcăjiţĭ! — Ce mai vedem la cap? [ochii]. Câţĭ ochĭ are calul? Ce face calul cu ochii? Cum sunt ochii calului? — Aşa dară la capul calului vedem: douĕ urechĭ, doi ochĭ; ce mai vedem afară de acestea? [nasul]. Ce face calul cu nasul? — Cum se numesce partea acésta dela cap? [gură]. Ce are calul în gură? [limbă, dinţĭ]. Aşa e, are şi dinţĭ şi încă nu numai în falca din jos ca vaca, ci şi în falca din sus. Ce face calul cu gura? Cum se numesc părţile acestea din pregiurul gurei? [buze]. Încă odată din capĕt: ce vedem la capul calului? —

Cum se numesc perii cei lungĭ de pe grumaḍii calului? [cómă]. Cât de lungĭ sunt perii din cómă? Unde are calul perĭ şi mai lungĭ de cât în cómă? [în códă]. Ce face calul cu códa? [se apĕră de muşce]. Pentru

ce alungă calul muşcele de pe sine? [îl muşcă]. Ce simte calul, când îl muşcă muşcele? [dureri]. De aceea nu e bine a tăia calului códa.

Cum se numesce partea din ainte a trunchiului? [piept]. Cum se chiamă partea de-asupra a trunchiului? [spate]. Dar partea de desupt? [fóle]. Ce părţi vedem aşa dară la trunchiul calului? Cine mai cunósce şi alte părţi dela trunchiul calului?

Se ne uităm acum la picióre! Cum se numesce partea acésta a piciorului? [genunche]. Cum se numesce piciorul din genunche în sus? [şold]. Şi din genunche în jos? [fluer]. Cum se chiamă curmătura acésta de-asupra copitei? [glesne].

Vedeţi dară, pruncilor, că părţile mai mari séu de căpetenie au şi ele părţi mai mici. Aşa e şi la alte lucruri. În clasele următóre veţi învăţa apoi, cum se numesc cu alt cuvênt părţile mari, şi cum părţile mici.

(Nutreţul calului). Calul, ca se pótă trăi, caută se mânânce. Ce mânâncă calul? (érbă). Când mânâncă calul érbă? (vara). Unde găsesce calul érba? (pe câmp). Acolo ş'o culege el; cum se numesce acésta? (a pasce). Ce mânâncă calul érna? (fên). Ce este fênul? (érbă uscată). Este o mâncare, ce place calului încă şi mai bine decât fênul; care este aceea? (ovĕsul). Unde i-se pune ovĕsul? (în traistă). Pentru ce în traistă? (ca se nu-l împrăscie). Unde i-se pune fênul? (Aicĭ învĕţătorul observă, că sunt graşduri anume pentru cai etc.). Ce mai mânâncă calul afară de acestea? Respundeţi încă odată întreg: ce mânâncă calul? (formulare ca în carte).

Cum spune calul, că ar mânca bucuros? (copii vor ḑice póte, că sbiéră). Despre el nu ḑicem, că sbiéră, ci nechiézĕ (repetiţiune). Şi cum face, când vede, că i-se aduce mâncarea? (rîde).

Spuneţi-mĭ acum, ce bé calul? (apă). Cum trebue se fie apa, ce o bé calul? [curată]. Este însă un animal, carele nu caută, dacă apa este curată séu nu; care este acela? [porcul]. Calul însă, trebuind se lucre, are lipsă de nutreţ bun şi de apă bună; altmintrea slăbesce şi se bolnăvesce. Afară de acésta calul mai trebue şi curăţit bine; cum se curăţă calul? [cu peria etc.].

[Însuşirile căluluĭ]. Calul ţinut bine este tare. Afară de acésta mai găsim la cal încă şi alte însuşirĭ bune şi frumóse. V'am spus de câne, că este credincios, fiind că chiar şi când este bătut, el nu fuge dela stăpânul sĕu. Aşa e şi calul. S'a întêmplat de multe orĭ, că stăpânul a căḑut în bătălie séu s'a nefericit în alt mod; calul a remas lângă el, până l'au dus alţii de acolo. Aşa dară cum mai este calul? [credincios. În modul acesta, prin esemple, se esplică şi celelalte însuşirĭ spirituale din carte, şi adecă că calul este: isteţ, curăgios, sumeţ].

[Folosul calului]. Am ḑis la început, că animalele domestice se ţin pe la căsile ómenilor, fiind că le sunt de folos. Ce folos avem dela cal? [trage în ham]. La ce trage calul prins în ham? [la car, la plug, la grapă, la tăvală]. Nu aţi auḑit, la ce trag caii în bătălie? [la tunuri). Ce folos mai avem încă dela cal? [ne duce călare]. Cum se numesce un om călare? [călăreţ]. Unde sunt fórte mulţi călăreţi? [la óste]. Calul ne duce în pas, séu mai iute în trop, séu de tot iute în galop. Cum se numesce calul menit a trage la ham? [cal de ham]. Cum se numesce însă calul menit a ne duce călare? [cal de călărit]. Cum se chiamă un cal tiner, care încă nu póte trage în ham, nicĭ duce călare? [mânz].

După acésta esplicare, se póte ceti fără grijă bucata descriptivă Nr. 19, pag. 70, şi poesia ce urméză după ea sub Nr. 20 „Călăreţul“; acésta se învaţă apoi de rost şi se recitéză. Fie care bucată o cetesce, pre cum s'a ḑis deja, mai întâiŭ învĕţătorul, apoi scolarii. La poesie învĕţătorul va esplica cuvintele, carĭ ar mai avé lipsă de esplicare, pre cum d. e. spadă, coif, lance etc.

În urmă se dau ocupaţiunĭ scripturistice relative la ortografie şi [în anul al doile] la gramatică.

Starea scólelor din protopresbiteratul Sâbiiului I pe anul 1878.

Domnul administrator protopopesc Moise Toma a subşternut Venerabilului Sinod cu finea anului espirat un raport general despre starea bisericéscă, scolară şi fundaţiunală din protopresbiteratul sĕu, din care noi reproducem aicĭ partea relativă la starea scólelor.

„Ce privesce starea scolară din singuraticele parochii ale tractului, (in numĕr de 18, cu o populaţiune de 23.960 suflete), cu referinţă la adjustarea şi recuisitele scolare, în general privită nu diferesce de cea din anul premers.

Starea scolară privită din diferite puncte de vedere mai speciale, dă următorul prospect:

1. Dintre tóte comunele nóstre parochiale numai în Amnaş şi în Rusciorĭ nu s'a ţinut scólă în decursul anului scolar 1877/8; şi acésta din causa sĕrăciei acestor douĕ parochii, carĭ n'au avut cu ce-şĭ susţiné învĕţător; pentru anul curent însă s'au aşeḑat şi în aceste parochii învĕţătorĭ, şi astfel pe venitor vom fi în posiţiune a nu mai înregistra în raportul nostru astfel de escepţiunĭ nemulţămitóre.

2. Dintre parochiile tractului numai douĕ n'au edificii de scólă şi anume cea din Sâbiiŭ-cetate şi cea din Rusciorĭ.

3. Tóte edificiile de scólă sûnt corespunḑétóre, afară de cel din Amnaş şi din suburbiul inferior al Sâbiiului; din partea parochiei din urmă s'au întreprins dispositiunĭ şi paşĭ pentru a pune la cale edificarea unei scóle nouĕ.

4. Fonduri scólare se află in parochiile:

Sâbiiŭ-cetate	fl.	1,300.—
Sâbiiŭ-pórta turnului	„	140.—
Sălişte	„	6,550.—
Sâbiiŭ-Iosephstadt	„	755.07
Cacova	„	1,000.—
Galeş	„	700.—
Gurarîului	„	25.—
Săcel	„	10.—
Tilişca	„	699.47
suma	fl.	11,179.54
Faţă cu anul trecut cu	fl.	9,352.—
Se arată un crescĕmênt de	fl.	1,827.54

5. Edificiile scólare din cele 16 comune bisericescĭ cu scóle proprii represintă un capital de . . . fl. 47,730.—
faţă cu anul trecut de . . . . . „ 49,130.—
arată un scăḑĕmênt de . . . . . fl. 1,400.—
care provine de acolo, că rapórtele sosite din unele comune nu sunt în strictă consecenţă cu anteactele.

6. În celelalte immobilii (pămênturĭ şi edificiĭ — afară de edificiile scólei) averea scolară din tract se urcă la suma de . . fl. 21,220.—

7. În mobile preste tot . . . . . „ 1,601.70

În sumă totală: averea scolară din tract represintă un capital de . . . . . „ 81,731.24

8. Venitele scolarĭ sunt în anul 1877/8:

a) din nemişcătóre	fl.	2,010.—
b) din fonduri	fl.	973.—
c) din mişcătóre	fl.	413.—
d) din alte isvóre (mai virtos din alodii)	fl.	4,431.50
în sumă totală	fl.	7,827.50

9. Numĕrul copiilor obligaţi a âmbla la scólă în anul 1877/8 a fost: dela 6—12 anĭ copii 1147, copile 1033, la olalta 2180; dela 12—15 anĭ: copii 550, copile 455, la olaltă 1005, în sumă totală 3185; din aceştia au cercetat scóla: dela 6—12 anĭ: copii 965, copile 717, la olaltă 1686; dela 12—15 anĭ: copii 186, copile 260, la olaltă 446, în sumă totală 2132.

Prin urmare fără instrucțiune au rămas 1053. Diferința față cu anul premers cu 1702 copii âmblătorĭ la scólă este 430. Prin urmare se arată un progres îmbucurător.*)

După sporul făcut se arată următorul prospect: destinși 454, buni 1172, debilĭ 506.

Provĕḑuțĭ cu cărți scolare: preste tot 1535, în parte 418, neprovĕḑuțĭ 179.

Învĕțământul a durat: macsimul 10 luni, minimul (un singur cas) 6 luni, terminul mediu $8^1/_2$ luni.

Scolarĭ presenți la esamene: în sem. I 1691, în sem. II 1399.

Grădinĭ pentru scóla de pomărit se află în 9 parochii, cultivate 3, necultivate 6.

Locurĭ pentru gimnastică se află la 6 scóle.

Bibliotecĭ scolare sunt la 4 scóle.

În cele 16 scóle parochiale au funcționat: învĕțătorĭ 26 și învĕțătorese 1, preste tot 27. Din acestia: pedagogĭ absoluți 16, clericĭ absoluți 11; cu esamen de cualificațiune 15, ca provisoricĭ 8, ca definitivĭ 19.

Salariile învĕțătorescĭ au fost:

a)	din fondul scolar	fl.	2,400.—
b)	din alodii	„	3,220.—
c)	din lada bisericei	„	580.—
d)	dela popor	„	238.50
e)	în naturalii preste tot	„	419.—
	la olaltă:	fl.	6,857.50
Față cu anul premers cu		„	6,245.—
se arată o îmbunătățire cu		fl.	612.50
Macsimul salariilor învĕțătorescĭ a fost		„	400.—
éră minimul		„	169.—
în terminul mediu		„	265.66

În special starea scolară din fie-care parochie se vede în rapórtele ací sub .///· alăturate.

Sâbiiŭ, în 30 Ianuarie 1879.

Moise Toma m. p.,
adm. protopopesc.

*) Va se dică au cercetat scóla:

dintre copii dela	6—12 anĭ	77%
„ „ „	12—15 „	44%
„ „ „	6—15 „	67%

Însciințare.

Conform §. 9, p. *a)* și *b)* din statutele „Reuniunei învĕțătorilor români din țéra Bârsei“, aprobate de Venerabilul Consistor archidiecesan prin hârtia sa ddto Sâbiiŭ 4 Novembre 1848, Nr. 2803 Scol. are onóre subsemnatul comitet a aduce la cunoscința membrilor „Reuniunei“, că adunarea generală anuală ordinară se va ține în Brașov în edificiul scólelor centrale gr. or. la 4, 5 și 6 Aprile a. c. cu următórea

PROGRAMĂ.

Ședința I-a în 4 Aprile.

1. La $8^1/_2$ ore a. m. coadunêndu-se membrii în localul destinat pentru ținerea ședințelor, merg în corpore la biserică spre a asista la serviciul divin cu învocarea duchului sânt.
2. Precis la 10 ore presidiul deschide ședințele cu o cuvêntare acomodată însemnătății ĝilei.
3. Se dă cetire apelului nominal.
4. Se presentéză adunării raportul comitetului „Reuniunei“ despre activitatea sa în decursul anului espirat.
5. Se presentéză adunării raportul casariului.
6. Se aleg comisiunile de revisuirea socotelilor și pentru înscrierea membrilor noi.

Ședința a II-a în 5 Aprile, la 9 ore.

1. Se cetesc două disertațiuni anunțate în sensul statutelor la presidiul „Reuniunei“, și anume:
   a) despre folosul învĕțării fisicei în scóla poporală, indigitându-se metodul relativ la propunerea acestui obiect de învĕțământ;
   b) despre propunerea limbei materne în scólele elementare.
2. Întroducere în scriere și cetire pe basa intuițiunei (prelegere practică).

Ședința a III-a în 6 Aprile, la 9 ore.

1. Raporturile comisiunilor.
2. Cum au a se tracta piesele de cetire în limba maternă (prelegere practică).
3. Întroducere în gramatica limbei materne (prelegere practică).
4. Propuneri de sine stătătóre escate în sinul adunării, în conformitate cu statutele „Reuniunei.“
5. Ficsarea locului pentru adunarea generală procsimă.

NB. Prisosind timp, se vor ceti unele pasage interesante din două manuscripte de fisică și matematică în scólele poporale însinuate la comitet.

Brașov, 4 Martie 1879.

Comitetul.

St. Iosif m. p., președinte. **Ioan Aron** m. p., notar substitut.

Rugăciune.

„Ajutoriul meu dela Domnul,
Cel-ce a făcut cerul și pământul.“

Atot-putinte Dómne, părinte Creatóre,
Ce-ai ḑis numai cu vorba sĕ fie sântul sóre,
Ce lumea din nimica sĕ fie-aĭ demândat:
Privesce din nălţime spre noi cu îndurare,
Trimite minţii nóstre cerésckă luminare,
Ca se putem pricepe, cât eștĭ de minunat!

A Ta înţelepciune nu are mărginire;
Cerésca-Ţĭ îndurare ne-a scos de la perire,
A mântuirei cale, Tu Dómne, ne-ai deschis.
Deschide mintea nóstră ș'acum prea-îndurate,
Ca se putem purcede pe căi adevĕrate . . .
Și, când-va, sĕ ajungem la Tine 'n paradis!

Tu ne-ai promis, că unde vom fi adunaţĭ doi
În numele Tĕu, Dómne, Vei fi și Tu 'ntre noi,
Și că ne Vei conduce, ne Vei păzi de rĕu.
Trimite-ne ș'acuma din cer a Tale darurĭ,
Condu-ne 'ntr' a vieţii periculóse valurĭ
Prin spiritul Tĕu cel sânt, prea bune Dḑeu!

Tu cel ce pre poporul ales de la sclăvie
L'ai mântuit suflându-i virtute și tărie,
Din cer mană 'n pustie i-ai dat de nutremênt:
Înfrânge ș'ale nóstre cătușĭ înferecate,
Ce, vai, ne string, ne légă de negrele pĕcate, —
Trimite-ne și nóuĕ al Tĕu spirit prea sânt!

Christóse adorate! ceresc Mântuitóre,
Tu ai plântat în lume credinţă și amóre,
Ș'ai ḑis: într'o speranţă toţĭ ómenii sĕ fie!
Acea credinţă sântă și 'n noi o întăresce,
Speranţă și amóre în pieptu-ne sĕdesce, —
Trimite 'ntre noi, Dómne, cerésca armonie!

George Marchiș.

Varietăţĭ.

(Episcopul Gherlei denumit). Fóia oficială „Budapesti Közlöny“ dela 30 Martie publică denumirea Rvrdisimului D. Ioan Szabó, canonic în Oradea-mare, la demnitatea de episcop al Gherlei. Denumirea e datată din 18 Februarie.

(Proiectul de lege) relativ la întroducerea limbei magiare în scólele elementare, după usul parlamentar, a fost dat spre opinare mai ântâiŭ comisiunei pedagogice a dietei. Comisiunea acésta, părêndu-i-se că proiectul ministrului este prea „liberal“ pentru popórele nemagiare, s'a pus şi mi-ţi-l'a modificat după tipicul ei. Aşa d. e. învĕţătorii, carĭ ş'au făcut cursul pedagogic dela 1872 încóce, sunt obligaţĭ a-şĭ însuşi limba magiară în restimp de 4 anĭ. În preparandiele nemagiare esamenele anuale şi de cualificaţiune se vor ţiné în presenţa inspectorilor r. de scóle, carĭ vor subscrie şi testimoniele de cualificaţiune. Planul de învĕţământ pentru propunerea limbei magiare îl va elabora ministrul, şi va fi obligător şi pentru organele scolare confesiunale în ce privesce numĕrul órelor de propunere etc. Mai multe în numĕrul următor. — De altă parte este interesant, că chiar şi deputaţii Sasĭ din clubul guvernamental al dietei au declarat, că vor vota contra acestui proiect de lege, fiind că îl ţin de prisos, ba chiar de stricăcios; de prisos, pentru că legea scolară din 1868 s'a îngrijit deja, că cei ce au lipsă neapĕrată se cunóscă limba statului, se şi-o pótă însuşí de ajuns; şi stricăcios pentru cuvêntul, căcĭ esecutându-se acéstă lege, s'ar periclita scopurile învĕţămêntului. Copilul de Sas, de Român, de Sêrb şi de Slovac nu va învĕţa nicĭ limba statului, nicĭ obiectele propuse în limba maternă, şi când va eşi din scólă, nu se va alege nicĭ cu limba ungurésca, nicĭ cu puţintica sciinţă, câtă ş'ar fi putut'o însuşi sub alte împregiurărĭ în aceste scóle inferióre.

Bibliografie.

Archiepiscopul şi metropolitul Andreiu baron de Şaguna. De Nicolau Popea, archimandrit şi vicar archiepiscopesc. Op premiat de consistorul, respective sinodul archidiecesei ortodoxe române a Transilvaniei. Sibiiu, tiparul tipografiei archidiecesane. 1879. Cu portretul şi facsimilul repausatului metropolit. 8° 25 cóle. Preţul fl. 2.50 séu 7 lei noi.

În munţĭ, Scenă dramatică, jucată în institutul superior de fete dela monăstirea Ursulinelor din Sâbiiŭ cu ocasiunea iubileului nunţii de argint al Majestăţilor Lor. Compusă în limba germană de rectorul institutului Carol Horn, tradusă de Petra-Petrescu. Retipărire din „Scóla Română.“ Preţul **5 cr.**; mai puţine ca 5 esemplare, nu se vênd. A se comanda dela red. „Scólei Române.“

Învitare de prenumeraţiune
la
„Scóla Română“.

Cu făscióra acésta, pe luna lui Mărţişor, se încheie semestrul I al „Scólei Române“ pe anul curent. Domnii prenumeranţi, al căror abonament espiră la finele lui Mărţişor, sunt rugaţi, dacă doresc a mai primi fóia, a-şi prenoí de timpuriŭ abonamentul. Rugăm în acelaşi timp pre toţi onorabilii nostri lectorí, a ne întinde bine-voitorul lor concurs, pentru a ţiné în viéţă „Scóla Română“.

La finele anului 1877, când am sistat pentru prima dată „Scóla Română“, mai mulţi învĕţătorí şi bărbaţi de scólă ni-au ţis, că pentru ce, înainte de a lua acéstă decisiune, nu am făcut un ultim apel cătră publicul român? E bine, îl facem acum!

În luna din urmă numĕrul prenumeranţilor s'a mai sporit cu 17, astfel că astăţi desfacem cu totul 262 esemplare séu ceva mai bine de jumĕtate din cele 500 esemplare, câte tipărim. Mai mulţi învĕţătorí şi amicí de ai nostri ne conjură, în urma declaraţiunei nóstre din făscióra IV a ţiné fóia cu orí ce preţ, apromiţêndu-ne tot posibilul lor concurs. Binevoiéscă fie care din vechii nostri prenumeranţi a mai câştiga câte un nou abonent la „Scóla Română“, şi fóia va fi pe deplin asigurată.

Din parte-ne nu vom lipsi de a face tot, ce ne va fi prin putinţă, pentru a ţiné fóia la înălţimea problemei sale. Vom urma şi de aicí încolo a aduce **biografiile celor mai renumiţi bărbaţi de scólă, tractate** din **pedagogie** şi din **didactica universală** şi **specială, lecţiunĭ practice** din tóte obiectele de învĕţĕmênt, precum şi alţi articulĭ de interes pentru învĕţătorii nostri.

„Scóla Română“ va apăré şi mai departe în făscióre lunare de câte 3 cóle test şi învĕlitórea, şi va costa pe anul întreg 4 fl., pe o jumĕtate de an 2 fl.; pentru România: pe un an întreg 10 lei noi (în monetă séu bilete hipotecare). Dela 6 esemplare unul este rabat.

Modul cel mai lesnicios de abonare este a ne trimite un mandat postal (asignaţiune postală); căcĭ pe când o epistolă cu abonamentul la „Scóla Română“ costă d. e. dela Caransebeş 27 cr., un mandat postal se plătesce numai cu 5 cr.; afară de acésta pentru epistole cu banĭ mai respunde şi redacţiunea la primire câte 3 cr., pentru mandate postale însă nimica.

Abonamentele sunt a se adresa la

Redacţiunea „Scólei Române“,
Sâbiiŭ (Hermannstadt, Nagy-Szeben).

Redactor, editor şi proprietar: Vasile Petri. — Tiparul tipografiei archidiecesane în Sâbiiŭ.

Făscióra 7. *Aprile 1879.* Anul III.

SCÓLA ROMÂNĂ.

FÓIE LUNARĂ
pentru
înaintarea educaţiunei şi instrucţiunei.

Redactată de
VASILE PETRI.

ABONAMENTUL:
Pe un an 4 fl. v. a. — pe o jumĕtate 2 fl. v. a.
Pentru România: pe un an întreg un galben.

PRENUMERAŢIUNILE
sunt a sĕ adresa la: Redacţiunea „Scólei Române“ în Sâbliŭ (Hermannstadt, N.-Szeben).

Bibliotece scolarĭ şi poporalĭ.

De **Petra-Petrescu.**

„Ai carte, ai parte“ este o ḑicere vechie la poporul nostru. Ea este dovadă, că în sângele poporului nostru existe de mult timp convicţiunea, că învĕţătura, adecă cultura este un mediu puternic pentru bunăstarea individului şi a popórălor. Scopul nostru aicĭ nu este a cerceta motivele, pentru carĭ acéstă convicţiune n'a produs un mai mare resultat în popor, nice nu vom sonda argumente pentru a demonstra, că sub împregiurările, în carĭ au trăit antecesorii noştri, nu se putea face mai mult. Acésta se ţine de domeniul istoriei. Susţinem însă firm, că de aicĭ înainte este o necesitate imperativă, d'a ne îngrigi mai mult de cultura poporului, şi pentru scopul acesta sĕ sacrificăm totul.

Da, pentru scóle s'a lucrat şi se lucră mult şi nicĭ odată nu vom puté ḑice, c'am fi terminat cu îmbunătăţirea. Din contră ele şi de aicĭ încolo ne vor fi ţinta principală. Scólele sătescĭ însă nu sunt de loc în stare a ne mulţămi cu resultatele respândite prin ele. Înţeleg, că de ar fi o scólă cât de bună, de ar avé învĕţătorĭ cât de harnicĭ, cunoscinţele elevilor, câştigate în

curs de 3—4 ani, puţin vor folosi pentru viéţa practică, dacă acele cunoscinţe nu vor fi cimentate si nu vor fi înmulţite.

Copii, carî es din scólele sătescî şi dup'aceea remân în comună, după câţî-va anî abia îşî mai sciu scrie numele.

Tóte ţiarele nóstre, fără escepţiune, se plâng, că nu au lectorî. Cele mai multe numai cât vegetéză de pre o ţi pe alta. În faptă aşa este. Altmintrea este d. e. în ţĕrile culte, la popórăle civilisate: la Francesî, Germanî, Italianî, Englesî, alta este în America, — aicî mĕturătorul simplu de strade încă e cu ţiarul a mână.

De unde provine acésta?

De acolo, că spiritul băiaţilor de scólă, îndată ce acestia vin la pricepere, pe lângă studiele obligate, se mai ocupă şi cu altă lectură uşóră, atât pentru întregirea celor auţite de la învĕţător, cât şi pentru petrecere. Firesce, acésta se póte întêmpla în mĕsură cuvenită numai la naţiunî, a căror literatură este bogată, dispunênd de mii de opurî din toţî ramii de sciinţe. La aceste aprópe fie-care scólă îşî are biblioteca sa, care servesce óre-cum ca un isvor nesecat pentru spiritul copiilor.

Cine nu scie, că renumitul Beniamin Franclin şi în timpul nostru compatriotul seu Edison, carele prin descoperirile sale puse tótă lumea în uimire, singur numai lecturei private au de a-şî mulţămi gloria lor, căcî amêndoi în scólă abia învĕţase puţin a ceti şi scrie?

Nu-mî aduc bine aminte, de unde am însemnat următórea frasă: „O colecţiune alésă de cărţî este şi remâne zestrea spiritului. Cărţile încă tot sunt fântâna cea mai înlesniciósă pentru instrucţiune şi petrecere şi adevĕrata consolaţiune pe pământ pentru milióne de ómenî.“

Abia existe vre-un învĕţător espert, care se nu recunóscă séu care se tragă la îndoiélă marea influinţă, ce ofere desvoltării spiritualî a elevilor lectura liberă, adecă aceea, care se face afară de órele de prelegere, fără concursul învĕţătorului, dacă nu este prea timpurie, bine alésă şi organisată, tractată şi prelucrată sis-

tematice și cu pricepere, și de altă parte, dacă între lectură și între instrucțiune este o întocmire reciprocă.

Când între lectura liberă și întréga instrucțiune domnesce o adevĕrată coherință, când prima influințéză întregind séu amplificând pe a doua, atuncĭ ea va și produce fructe binecuvêntate, carĭ trebue sĕ resară tot dé-una din o lectură bine condusă.

Adevĕrat, bibliotecele sunt cel mai vast câmp pentru micuțele albine, încredințate învĕțătorului-grădinar, și tocmai aceste ne lipsesc nouă Românilor, pot ḑice, cu desevêrșire. Causele ni le putem esplica ușor. Unde sunt la noi d. e. bărbații, carĭ sĕ se ocupe cu bagatele, cum ar fi adecă nisce cărți bune pentru lectura junimei și a poporului? Singurul, care s'a binemeritat în direcțiunea acésta, este d. Riureanu din România, carele prin urmare și-a și făcut un nume nemuritor pe acest teren. Alte producte de felul acesta sunt sporadice.

Ca bun auguriu, că cu timpul vom suplini lacuna simțită în privința acésta, luăm cu satisfacțiune notiță despre cercularele alor trei consistóre gr.-or. de la Arad, Caransebeș și Sâbiiŭ, esmise anume pentru înființarea de bibliotece scolarĭ și poporalĭ.

Fiind că în cercularele premențiónate nu se amintesce nice de cuprinsul, nice de numele cărților, din carĭ au se-și compună învĕțătorii bibliotecele, în cele următóre îmĭ voiŭ permite în genere a desemna:

a) notele caracteristice a cărților, ce pot compune biblioteca scolară, fără privire, dacă există séu nu, în limba română,

b) modalitatea întrebuințării lor,

c) vom schița, pe cât ne va fi cu putință, un catalog de cărți recomandabile din întréga literatură română.

I. Notele caracteristice. Cărțile din biblioteca scolară au se cuprindă tot ce póte contribuí

a) la cultura spiritului,

b) la cultura moralului, care formézĕ caracterul și posiția individului în societate, în cât lectura sĕ fie o parte întregitóre a întreg organismului de instrucțiune, ca adecă, directe séu indirecte sĕ militeze pentru educațiune și instrucțiune. Acésta

se fie recerința principală. În a doua linie pot veni și cărțile, carĭ cuprind așa dișa lectură de petrecere.

Cu preferință se vor alege pentru bibliotecă, primo loco cărțile istorice, între aceste cele de cuprins biografic, colecțiunĭ de poesiĭ naționale din cei mai bunĭ autorĭ, poesiĭ poporalĭ, de carĭ avem atât de frumóse în literatura nóstră, tipurĭ din istoria naturală și fisică, schițe de călĕtoriĭ, istorióre morale, chiar și lucrurĭ comice, scrise pentru priceperea copiilor, mai departe fabule și scrierĭ din mitologia vechie, grecă și romană. Tablourĭ și tipurĭ istorice naționalĭ, pe părețiĭ scóleĭ și în cărțĭ, încă au mare influință asupra elevilor, firesce dacă sunt bine alese și estetice.

II. F o l o s i r e a c ă r ț i l o r. Nu este de ajuns a posede o bibliotecă completă, nu este de ajuns a ceti fie-care carte d'a valma, după cum îți vine amână, ci, ca la tóte lucrările, îți trebue o sistemă, o regulă — o r d o e s t a n i m a r e r u m; căcĭ prima carte, care face o impresiune adêncă asupra elevului, adese dă și o direcțiune pentru viéța lui, îi încălțesce, îi suscită fantasia și îndreptându-i atențiunea spre direcțiunĭ nouĕ — lasă impresiunĭ durabile asupra caracterului lui. Cu deosebire dificilă este alegerea materielor, carĭ ating formarea sentimentelor și a inimei; astfel de cărțĭ au se escite simțul moral al copiilor fără a-l irita, sĕ impresioneze pre cetitorĭ, fără a-i seduce.

De aceea, lectura sĕ fie acomodată cu etatea elevilor, cu gradul de desvoltare și cu naturelul lui, prin urmare se recere, ca învĕțătorul sĕ cunóscă atât părțile bune, cât și smintele lui. De sine se înțelege, că spre scopul acesta este de lipsă, ca învĕțătorul sĕ cunóscă bine cuprinsul tuturor cărților, ce are la dispositiune.

Pentru o mai ușóră evidență, învĕțătorul trebue sĕ aibă o tabelă simplă și practică a tuturor cărților și a învĕțăceilor, care sĕ-i fie tot de una la îndemână, pentru ca elementele câștigate prin lectură numai de cât sĕ se pótă aplica și în instrucțiune. Consemnarea acésta nu numai simplifică în mod însemnat misiunea învĕțătorului, ci îi ofere și avantagiul, ca sĕ se pótă orienta iute și sigur asupra întregei materii percurse de învĕțăcei în decursul anilor de scólă.

Tabela séu consemnarea ar puté sĕ conţină d. e. în rubrica I. numĕrul curent al opurilor cu cifre arabice ; sub acestia numĕrii romanĭ sĕ aréte tomurile din acelaş op ; a II-a titlul şi cuprinsul pe scurt, cum şi o clasificare acurată, că cu ce naturel se potrivesce ; a III-a rubrică va conţiné numĕrul scolarilor în serie alfabetică, după acésta urméză rubricĭ pentru fie-care septemână de scólă, în carĭ sĕ trec cărţile luate pentru cetire, — în fine, rubrica ultimă va cuprinde notarea temelor oralĭ şi scripturistice, după lectură.

Şema acestei tabele ar fi următórea:

Nr. curent al cărţilor	Titula, cuprinsul, caracteristica pentru naturel	Numele scolarilor în serie alfabetică	Septemânile şi însemnarea cerculaţiunei						Teme oralĭ si scripturistice
			1	2	3	4	5	etc.	

Este cunoscut, că adese o carte trebue cetită mai de multe orĭ, pentru a se puté pricepe şi cuprinde bine, chiar şi de ómenĭ marĭ, cu atât mai virtos de copiĭ. D'aceea învĕţătorul se va îngrigi, ca anumite opurĭ sĕ le aibă în mai multe exemplare.

Ca lectura sĕ fie folositóre, este de lipsă, ca elevul sĕ cuprindă pe deplin cele cetite, şi cele mai însemnate părţĭ sĕ-i rĕmână şi în memorie. Învĕţătorul se va convinge prin întrebărĭ şi teme, dacă elevul a înţeles cele cetite orĭ nu. Bine sĕ grijéscă însă, ca sĕ nu fie prea pedant cu examinarea sa, altmintrea uşor ar puté stĕrni disgust în copiĭ, carĭ în fine sĕ nu mai aibă plăcere pentru lectură. Fórte de recomandat este, ca învĕţătorul sĕ spună băiaţilor, ca atuncĭ, când cetesc, sĕ-şĭ noteze unele sentinţe séu ḑicerĭ frumóse, se-şĭ însemne cuvinte, pe carĭ nu le înţeleg, carĭ dînsul apoi sĕ le esplice ocasionalminte.

Când în cele precedente am vorbit de bibliotecĭ scolare, am vrut şi vrem sĕ înţelegem şi bibliotecele poporalĭ. Adecă bibliotecele aparţinĕtóre de scólă sĕ serve în acelaşĭ timp şi junimei, care a scăpat, aşa dicênd, de anii obligaţĭ pentru scólă, pentru că

numai așa putem conta la continuitatea fruptelor binefăcétóre, ce ne prestéză scóla. În casul acesta în bibliotecă se vor suscepe și carți de cuprins mai adênc. Și totuși, precum se va vedé mai în jos, o bibliotecă scolară-poporală, după starea de astădi a literaturei nóstre, pot afirma, că costă un bagatel. Dar chiar sĕ coste sute de florenĭ, óre nu suntem datorĭ a ne sacrifica ultimul denar pentru cultura și înaintarea nóstră? Numai nutriți cu cultura adevĕrată, vom puté aprețuí importantul proverb: ai carte ai parte.“

(Va urma).

Cum sĕ se clădéscă casele de scólă?

(Urmare).

5. Sĕ se zidéscă părieții masiv, séu cum altmintrea?

Părieții pot fi:

1. De piétră séu de cărămidă curată, orĭ și de piétră mestecată cu cărămidă; acésta clădire se numesce masivă.

2. De lemn curat, adecă de bêrne cioplite pe sfóră și în patru muchĭ, carĭ pe din lăuntru și pe din afară se împenézĕ cu icurĭ de stejar séu cu cercurĭ de alun, pentru a se puté tincuí întocmai ca părieții de piétră séu de cărămidă.

3. De lemn intercalat cu cărămidă. În casul acesta părțile de lemn sunt: tălpile și cununile orizontale, stêlpii dela cornurĭ și ușorii dela ușĭ și ferestri, carĭ stau vertical, și în urmă legăturile piezișe dintre stêlpĭ, cununĭ și tălpĭ. Împlutura dintre ele se face, pre cum ș'a ḑis deja, din cărămidă arsă cum se cade.

Întrebarea este acum: care din aceste modurĭ de clădire este mai recomandabil pentru scóle? În privința acésta nu se póte statori o regulă absolută. Căcĭ deși o clădire de piétră este mai căldurósă, mai durabilă și mai sigură contra focului, de altă parte însă ea este și mai scumpă, cerênd adecă de multe orĭ, pentru greutatea ei, substrucțiunĭ deosebite; afară de acésta nicĭ nu se găsesce în tot locul piétră bună si destul de uscată, ér o scólă umedă este mormêntul sânĕtății învĕțătorului și a scolarilor. De aceea, când împregiurările séu condițiunile sunt egale, sĕ se pre-

fere clădirea de lemn, cel puțin în ceea ce privesce odaea de studii, fiind că este mai svêntată și mai luminată.

Pre lângă acésta se mai recomêndă următórele precauțiuni:

1. La o clădire de lemn, și în ținuturi, unde scândurile nu sunt scumpe, este bine a se blăni părieții din afară, pe sub tincuiélă, cu scânduri negiluite, pentru ca odăile se fie mai călduróse.

2. La o clădire masivă să se evite cu scrupulositate pietrile de apă séu higroscopice, pentru că ele sorb multă umedélă în sine. Asemenea să se evite a se clădi părieții din lut séu cărămidă nearsă.

3. Unde locul de clădire este apătos, acolo scóla să se clădéscă încai pe un fundament înalt și să se aplice așa numitele „pături isolatóre“ (de cement séu de hârtie preparată), ca să nu se pótă urca umedelile în părieți.

4. Casa adusă sub acoperiș, se nu se tincuiéscă, până când părieții nu s'au uscat de-ajuns, pentru că, odată părieții tincuiți, umedéla anevoie mai póte eși din ei. Este consult a lăsa casa o érnă întrégă netincuită, ca se degere bine. În Germania este lege, ca părieții se stea vara 6 săptămâni, érna 6 luni netincuiți. Acésta precauțiune se recomândă și la părieții de lemn, cari tincuindu-se până sunt încă verdi, putredesc și se macină în puțini ani.

6. Esteriorul séu stilul scólei.

Nici în privința acésta nu se póte statori o regulă universală, de óră ce scóla trebue se fie în armonie cu edificiele d'impregiur, în ceea ce privesce stilul ei. Așa d. e. ar fi greșit a clădi o scólă cu un rênd, în mijlocul unui oraș, unde de regulă căsile sunt cu două rênduri, și din contră. Lângă o biserică în stil italian, va trebui să se clădéscă și scóla în stilul acesta, etc.

În tot casul însă să cere, ca esteriorul scólei să fie frumos, plăcut și demn de scopul ei sublim, deosebindu-se prin acésta de cătră tóte celelalte edificii din comună. Ori cât de modest ar fi stilul scólei, locuitorii se vadă totuși, că scóla este un edificiu respectabil, care reclamă o deosebită atențiune; acésta cu atât mai virtos, cu cât se scie, că esteriorul obiectelor esercită o mare in-

fluință asupra copiilor. În modul acesta vaḍa și influința scólei și a învĕțătorului va cresce și se va înlesni. Sĕ nu uităm acésta, sĕ nu o uităm mai ales astădĭ, când datorințele învĕțătorului sunt neasemĕnat mai multe și mai grele, de cât până aicĭ, de și de altă parte nu voim a nega, că vaḍa și influința învĕțătorului nu depinde numai dela esteriorul scólei, ci în prima linie dela personalitatea sa, în a doua dela tractarea, ce i-o fac superiorii sei.

Esteriorul și interesul scólei mai cere, a aplica la strejine giur impregiur scocurĭ pentru prinderea și depărtarea apei dela fundamentul edificiului, ér prin curte a face pentru scolarĭ căi pardosite séu încai prundite cum se cuvine. (Va urma).

Causa scolară în sinodul archidiecesan din Sâbiiŭ.

I.

Raportul consistoriului archidiecesan ca senat scolastic pe anul 1878.

Venerabil sinod archidiecesan!

Consistoriul archidiecesan ca senat scolastic vine cu tótă onórea a presenta raportul sĕu în cele ce privesce activitatea sa pentru anul procsim trecut. Anume:

I. Vom arĕta, cum acest consistoriu a esecutat conclusiunile sinodului din anul trecut.

II. Vom da o arĕtare statistică, încât se póte succintă, despre starea scólelor nóstre confesionale.

III. Vom lua alte dispositiunĭ și acte relative la interesul susținerii și înfloririi scólelor de sub superinspecțiunea acestui consistoriu.

I.

1. În privința conclusului de sub Nr. 87 al sinodului din anul trecut, luat asupra propunerii deputatului B. Băiulescu, pentru îmbărbătarea tinerimei de a se aplica la meserii, și pentru înființarea unei scóle de meserii în archidiecesă, consistoriul a învitat mai întâiŭ pre dl propunĕtor, ca sĕ presente un proiect în pri-

vința punerii în practică a propunerii sale. D. Băiulescu a corespuns acestei însărcinări. Proiectul înaintat de d-sa s'a dat unei comisiuni, numită din partea consistoriului în persónele dlor: Nicolau Cristea și Dimitriu Comșa, spre a studia acel proiect și a-l substerne consistoriului. Raportul și părerea acestei comisiuni sĕ alătură aci ·/. (Nr. 74 ex 1879).

2. În privința conclusiunei sinodului archidiecesan de sub Nr. 140 și 145 din anul 1877, cu respect la datele statistice, consistoriul archidiecesan s'a adresat consistórielor din Arad și Carensebeș de o parte, ér de alta a însărcinat pre toți protopopii și administratorii protopopescĭ din archidiecesă spre a înainta și respective a substerne datele statistice conform conclusului mai sus memorat.

Din partea consistórielor eparchiale aceste date statistice n'au urmat încă. Suntem însă pe deplin convinși, că acele date statistice, constatându-se în sinódele, ce acele eparchii țin chiar de o dată cu ședințele sinodului nostru archidiecesan, ni le vor comunica, precum va avé și acest consistoriu de a le comunica datele statistice din archidiecesa nóstră.

Protopopii și administratorii protopopescĭ au substernut datele statistice, din carĭ se va presenta venerabilului sinod un conspect general cât se póte mai esact.

3. În privința conclusului sinodului din anul trecut Nr. 44, pentru visitarea scólelor, s'a dat ordin protopopilor și administratorilor protopopescĭ, a urma în tocma, și protopopii și administratorii bisericescĭ au corespuns acestui conclus, întru cât a fost posibil.

4. Însărcinările date de catră sinodul din anul trecut sub Nr. 117, despre esecutarea conclusiunilor sinodului din anul 1877, Nrii 120, 126, 143, 148, 152 și altele relative la mai multe cestiuni, s'au pus în lucrare, precum dovedesce actul sub Nr. 949.

5. În cât pentru conclusul luat de sinodul din anul trecut în privința unui proiect pentru inspecțiunea scólelor din archidiecesă, consistoriul archidiecesan a numit o comisiune cu însărcinarea de-a elabora acel proiect.

Acest proiect se va presenta venerabilului sinod încă în cursul acestei sesiuni.

6. În privinţa conclusului sinodului din anul trecut Nr. 119 pentru înfiinţarea de intrucţiune practică de meserii în seminariul archidiecesan s'a adresat corpului profesoral din acel institut spre a-şĭ da opiniunea în privinţa acésta; acest corp profesoral a respuns, că acum de odată aceea instrucţiune practică de meserii în seminariul Andreian nu se póte înfiinţa. Actul despre acésta se aclude aci sub 2/.

7. În privinţa conclusului sinodului din anul trecut Nr. 119 pentru înfiinţarea unui institut pedagogic de învĕţătorese, consistoriul archidiecesan a numit o comisiune pentru elaborarea unui proiect în privinţa acésta, care comisiune însă, precum arată prin adresa sa 3/. până astădĭ încă nu şi-a putut termina lucrarea sa.

8. În privinţa esecutării conclusului sinodului din 1877, Nr. 142 pentru a susţiné scóle populare împreună cu gr.-catolicii în comunele lipsite de mijlóce, consistoriul archidiecesan s'a adresat la ordinariatele gr.-cat. din Blaş, Gherla şi Lugoş spre a se pune în înţelegere cu consistoriul nostru archidiecesan pentru punerea în practică a §-lui 45 din art. de lege XXXVIII dela anul 1868. Până acum însă mai sus numitele ordinariate nu ne-au dat rĕspuns.

9. În privinţa conclusului sinodului din anul trecut, Nr. 117 pentru de a se esopera dela guvern ajutorarea proporţionată a scólelor nóstre confesionale române din sumele, ce dieta pe tot anul votézĕ pentru instrucţiunea publică, acest consistoriu s'a adresat ministrului de culte şi instrucţiune publică, de unde însă, până astădĭ, nicĭ un rĕspuns nu s'a primit.

10. Relativ la conclusul sinodului archidiecesan din anul 1877, Nr. 148 pentru a se pune în lucrare înfiinţarea de cursurĭ pedagogice la gimnasiile din Braşov şi Brad, consistoriul a însărcinat pre d. profesor şi membru al consistoriului Dr. D. P. Barcian a face un proiect în privinţa acésta. Sĕ alătură aci sub 4/. raportul seu, prin care arată imposibilitatea de a se înfiinţa de o cam dată asemenea institute.

II.

În cât pentru datele statistice despre starea și progresul scólelor nóstre confesionale, alăturăm aci 4 conspecte și anume:

I. Despre frecuentarea scólelor, din care este evident, că băiații obligați a âmbla la scólă în etate dela 6—12, anĭ au fost 58,436; ér dela 12—15 anĭ au fost 25,285, cu totul dar dă suma de 83,721.

În comparațiune cu anul trecut diferința este, că în anul 1876/7 scol. fiind copii obligați la scólă 57,013, anul scol. 1877/8 dă un plus de 1423 pentru cei în etate dela 6—12 anĭ; ér pentru cei în etate dela 12—15 anĭ, fiind în anul scol. 1876/7 24,452, resultă pe anul 1877/8 un plus de 833, totalul un plus de 2256.

II. Despre starea edificiilor de scóle, din care se vede, că edificii proprii scolastice avem 627, ér închiriate sunt 155, corespundĕtóre legei sunt 496, ér defectuóse sunt 268.

III. Despre valórea edificiilor scólelor, prin care în total sĕ arată o valóre de 641,639 fl. 26 cr. v. a.; în anul precedent scolastic au fost 523,434 fl. 53 cr.

IV. Despre învĕțătorii aplicați la scólă.

Din care sĕ vede, că în archidiecesă sunt învĕțătorĭ la scólele nóstre confesionale aplicați 853, dintre carĭ 254 sunt numiți definitiv. Trebue sĕ observăm aci, că în aceste date statistice nu sunt cuprinse și datele din protopopiatul Turda-inferióră, de unde nicĭ până în momentul din urmă conspectele nu ne-au sosit.

Cu deosebire și în special raportăm, că la institutul nostru teologico-pedagogic în anul trecut scol. 1877/8 au fost în anul I.: 39; în anul II.: 35; în anul III.: 38. Pedagogĭ au fost în cursul de an. I. 12; de anul II. 8.

În comparațiune cu anul 1876/7 scolastic vedem diferința de minus 26 în a. I., de minus 41 în a. II., și de plus 9 în a. III. teolog; ér pedagogii în anul trecut scolastic în clasa I. au fost mai mulți cu 2; și în clasa a II. mai puținĭ cu (unul) 1.

La gimnasiul nostru din Brașov au frecventat studiile în scólele gimnasiale 183; la scóla reală 54; la scóla comercială 19;

la scóla primară de copii 293; dto de copile 180; dto de repetiţiune 48; de meseriaşi 66.

Aci se arată o diferinţă faţă cu anul trecut: La gimnasiu un plus de 18 scolarĭ; la scóla reală un minus de 17; la scóla comercială un plus de 2; în scóla primară de copii un minus de 69; dto de copile un plus de 3; dto de repetiţiune un minus de 31; dto de meseriaşi un plus de 16.

La gimnasiul nostru din Brad de 4 clase au frecuentat în anul trecut scolastic 1877|8 scolarĭ 63; în comparaţiune cu frecventănţii din anul anterior dă un plus de 11 scolarĭ. La scóla normală au frecventat în anul trecut scol. 34. În comparaţiune cu elevii din anul anterior se vede un plus de 4 scolarĭ.

La gimnasiul superior de stat din Sâbiiŭ au fost şi în anul trecut scolar 100 tinerĭ românĭ gr.-or. în tóte 8 clasele, carĭ cu toţii au fost înstruiţĭ în catechisaţiune şi doctrina religiunei în seminariul nostru Andreian prin profesorĭ instituiţĭ anume spre acésta.

La gimnasiul român greco-catolic din Năsĕud în anul trecut scol. au fost 40 scolarĭ de religiunea nóstră şi 8 elevĭ în scólele normale de acolo.

Încât pentru celelalte scóle ale nóstre capitale şi anume: din Braşov, Satulung (Săcele), Bran, Zĕrneştĭ, Veneţia de jos, Rĕşinarĭ, Sălişte, Sebeş, Lancrĕm şi Dobra, datele statistice sunt cuprinse în conspectele substernute din partea protopopilor respectivĭ ca inspectorĭ scolarĭ.

Scólele comunale înfiinţate de stat au rĕmas tot acele din anul trecut, şi prin urmare ele nu s'au înmulţit.

Asemenea e starea cu scólele admoniate din partea autorităţii supreme politice, că adecă a rĕmas admoniate tot cele din anul trecut, dar că ele nu s'au închis, făcêndu-se din bun timp dispositiunile necesare, atât din partea inspectorilor şi comunelor respective de a aduce acele scóle în stare corespundĕtóre legii.

Încât pentru catechisaţiune, acest consistoriu are onórea a raporta, că după relaţiunile, ce au întrat aicĭ, în acésta privinţă,

catechisaţiunea s'a observat în tótă regula şi în mod corespundétor ordinaţiunilor şi regulamentelor date în acésta vedere.

III.

În cele ce privesce alte afacerĭ scolastice vĕ raportăm precum urméză:

Cursurile supletore ale învĕţătorilor s'au ţinut şi în vara anului trecut conform regulamentelor subsistente în privinţa acésta.

Consistoriul însă după esperienţa făcută până acum şi după raporturile conducĕtorilor menitĭ pentru ţinerea cursurilor, a venit la convingere, că acele aşa precum sunt ele constituite astădĭ, nu au produs un resultat destul de mulţămitor. Causa pare a fi nu atât zelul învĕţătorilor de-a participa la aceste cursurĭ, cât mai virtos lipsa de-o practică şi sistematică întrunire a învĕţătorilor la asemenea cursurĭ, mai adaogênd încă la acéstă lipsă şi lipsa subsidiilor materiale.

Din aceste considerante consistoriul a aflat de bine a înlocuí acele cursurĭ supletore prin instituirea de „reuniunĭ învĕţătorescĭ“, carĭ în organismul lor sĕ represinte şi propriaminte sĕ suplinéscă conferinţele învĕţătorescĭ introduse la noi încă înainte de instituirea cursurilor supletorie.

Spre acest scop consistoriul a numit o comisiune cu însărcinarea de-a elabora un statut pentru înfiinţarea în modul cel mai posibil uniform de „reuniunĭ învĕtătorescĭ“ în archidiecesa nóstră. Comisiunea numită şi-a substernut lucrarea sa (Nr. 527 ex 1879), care d'impreună cu alte acte relative la acéstă cestiune se vor substerne venerabilului sinod.

B. Din rubrica budgetului votat pentru ajutorarea învĕţătorilor şi scólelor nóstre confesionale, avem onórea a vĕ raporta, că din acest ajutor s'au împărtăşit: a) 36 învĕţătorĭ în activitate; b) 3 învĕţătorĭ neputincioşĭ şi c) 10 scóle mai sĕrace şi mai strîmtorate.

C. La admiterea pentru facerea esamenului de cvalificaţiune au incurs suplicele a 50 învĕţătorĭ, dintre carĭ 33 au fost decla-

rați de cvalificați, 5 s'au declarat de necvalificați; ér 12 nu s'au presentat la facerea esamenului.

D. În cestiunea fondului de pensiuni pentru învețători, vĕduvele și orfanii lor, nu avem de-a vĕ raporta alta, decât că suntem tot în stadiul, în care eram la sesiunea din anul trecut. Acésta cestiune însă s'a luat în desbatere la congresul nostru național bisericesc din tómna anului trecut. S'a numit din partea acelui congres o deputațiune, care sĕ întrevină la ministeriŭ și chiar la tron pentru susținerea dreptului archidiecesei nóstre la institutul de pensionarea învețătorilor, vĕduvelor și orfanilor lor aplicați în institutele nóstre scolastice de confesiunea ce profesăm.

E. Ca un cas special vĕ raportăm, că în comuna Bârseni, unde statul înființase scólă comunală de stat, la stăruința démnă de tótă lauda a poporenilor nostri de-acolo, s'a înființat o scólă confesională gr.-orientală română.

F. Asemenea ca un cas special raportăm, că comuna Tarnavița din tractul I., la propria sa cerere și arĕtând mijlócele necesare pentru susținerea unei scóle corespundĕtóre recerințelor legei, prin conclusul acestui consistoriŭ sub Nr. 3116 din anul 1878 s'a despărțit de scóla maternă din Boozu.

G. În urmă avem onóre a presenta actele doveditóre, ce consistoriul nostru a făcut față cu proiectul de lege pentru întroducerea limbei maghiare ca studiu obligător în scólele nóstre poporale.

Rugăm pre venerabilul sinod, ca luând în considerare actele, ce în acésta privință vi se presentă, sĕ binevoiéscă și din partea sa, a face pașii de cuviință pentru salvarea autonomiei nóstre bisericescĭ și susținerea în drepturile lor stătătóre, regulamentare și legale a scólelor nóstre confesionale greco-orientale române din întréga archidiecesă.

Din ședința consistoriului archidiecesan ca senat scolastic.

Sâbiiŭ, 7 Aprilie 1879.

N. Popea m. p.,
archimandrit și vicariŭ archiepicopesc.

Dr. **Iosif Hodoș** m. p.,
referent.

II.

Pertractarea raportului în sinod.

La ordinea ḑilei este raportul comisiunei scolare asupra raportului anual al consistoriului archidiecesan ca senat scolastic.

Raportorul comisiunei, deputatul Dr. Nicolae Pop propune şi sinodul ia următórele concluse:

I. În partea primă punctele 1, 2, 3, 6, 8, 10 se iau spre sciinţă. În cât privesce celelalte puncte sĕ constată următórele mancităţĭ:

La p. 4 a conclusului Nr. 143: 1877 se observă, că regulamentul pentru scólele poporale încă nu este esecutat.

Catechisaţiunea şi întocmirea unui manual de catechisaţiune pentru adulţĭ (Nr. 114; 1876 şi Nr. 152: 1877) nu s'au pus în lucrare.

La punctul 5 proiectul pentru inspecţiunea scólelor din archidiecesă până astăḑĭ nu s'a presentat.

La punctul 7, conclusul pentru înfiinţarea unui institut pentru învĕţătorese se vede din actele alăturate, că nu s'a putut esecuta.

Astfel sinodul îndrumă pe consistoriŭ a pune în lucrare conclusele amintite.

La punctul 9, prin care sĕ arétă, că consistoriul n'a putut esopera nimic pentru scólele nóstre din sumele, ce dieta pe tot anul votézĕ pentru instrucţiune publică, consistoriul are a repeţi cererea la înaltul ministeriŭ de culte şi instrucţiune publică în acésta privinţă.

II. 1. Cu privire la conspectele tabelare statistice se constată, că ele sunt fórte neesacte în privinţa operaţiunilor numerice. Din aceste conspecte se vede, că dela oficiul protopresbiteral al Turdei nu s'au subşternut datele statistice scolare. Consistoriul sĕ îndrumă a trage la respundere pre respectivul protopresbiter pentru acésta negligenţă.

2. Cu privire la institutul teologico-pedagogic pe viitor sĕ se arete, întru cât regulamentul s'a pus în lucrare şi cu ce succes; sĕ se spună, câţĭ profesorĭ definitivĭ şi suplenţĭ sunt aplicaţĭ, câţĭ au depus esamenul de cvalificaţiune, cu cât s'a sporit biblio-

teca și cu ce opurĭ și alte mijlóce de învĕțământ; sĕ se arete cu ce cvalificațiune s'au primit elevii în institut, câțĭ sunt internĭ și câțĭ esternĭ.

Mai departe se dispune, ca regulamentul seminarial sĕ se pună în tóte punctele sale în practică și anume:

a) Sĕ se interneze clericii și pedagogii cu începutul anului scolastic viitor.

b) În cancelaria direcțiunii seminariale sĕ se întroducă fără amânare protocólele prescrise în §. 65 a regulamentului.

c) Constatându-se lipsa unui institut de gimnastică indispensabilă pentru pedagogĭ, el negreșit are sĕ se institue cu anul viitor scolastic.

3. Constatându-se, că dintre gimnasiile de altă confesiune se face amintire numai de scolarii, carĭ frecventézĕ gimnasiile din Sâbiiŭ și Năsĕud, în viitor au sĕ se presenteze datele statistice despre numĕrul scolarilor românĭ gr.-or. dela tóte institutele medii de pe teritoriul archidiecesei, precum și un conspect despre catecheții dela acele institute.

4. La numĕrarea scolarilor românĭ greco-orientalĭ dela tóte institutele medii și primarie din archidiecesă sĕ se ia de basă percentualitatea după protopresbiterate, după etate, după secs, de asemenea sĕ se facă pe basa percentuală și comparațiunea cu anul trecut.

III. Tóte celelalte afacerĭ cuprinse în acésta parte se iau spre sciință, afară de proiectul elaborat de consistoriu pentru înființarea reuniunilor învĕțătorescĭ, asupra căruia comisiunea scolară va raporta mai târdiu.

IV. Se constată, că raportul presentat în genere nu dă un tablou esact, din care sĕ se pótă vedé adevĕrata stare internă și esternă a scólelor nóstre. Anume nu se vede din raportul acesta, în care părțĭ ale archidiecesei scólele nóstre stau mai bine și în care mai rĕu, în câte comune nu sunt scóle de loc, ce mĕsurĭ s'au luat spre a se înființa acele, câte cărțĭ s'au întrodus, ce instrucțiunĭ și cerculare s'au esmis pentru îmbunătățirea învĕțămêntului, în care părțĭ s'a visitat scólele și cu ce resultat. Nu este evident

din raport, câte şedinţe a ţinut senatul scolar, câte piese au intrat, câte s'au resolvit şi câte nu; în fine lipsesce lista stipendistilor.

Apreţiând rĕul, ce póte resulta din causa acestor mancităţi, pe viitor ele sunt a sĕ delătura; mai departe în anul acesta sĕ se visiteze scólele séu prin referent séu prin alţi bărbaţi de scólă delegaţi din partea consistoriului, cel puţin a 3-a parte din numĕrul protopopiatelor archidiecesei, începênd cu scólele cele mai rele.

După „Telegraful Român.“

Adunarea generală

a Reuniunii învĕţătorilor români gr.-or. din „Ţéra Bârsei“

ţinută în Braşov la 4, 5 şi 6 Aprile a. c.

Şedinţa I din 4 Aprile.

Conform programei, după serviciul divin cu învocarea Duchului sânt, precis la 10 óre, aflându-se membrii Reuniunei în sala de desemn a scólelor române centrale gr.-or. din loc, domnul director al scólei normale gr.-or. din Braşov, George Bellissimus, cetesce o telegramă a Escelenţiei Sale Preasânţitului Domn Archiepiscop şi Metropolit Miron Românul, adresată d-lui director gimn. şi preşedinte al acestei Reuniunĭ, Stefan Iosif, prin care este poftit a se presenta pe Marţi în 3 Aprile a. c. în Sâbiiŭ spre a lua parte în comisiunea generală sinodală. După acésta cetesce o hârtie a d-lui preşedinte al acestei Reuniunĭ adresată adunării gen., prin care cere a fi scutit pentru absentările d-sale dela şedinţele adunării gen. din a. c. arătând că, fiind d-sa chiemat la Sâbiiŭ, ĕră vice-preşedintele absentând de mai mult timp din patrie, a aflat de bine a ruga pre directorul scólei normale din Braşov, G. Bellissimus, a-l substituí în presidiu.

Adunarea gen. primesce dispositiunea făcută de preşedintele acestei Reuniunĭ şi alege pentru şedinţele adunării gen. din a. c. de preşedinte ad hoc pre George Bellissimus.

Se cetesce apelul nominal, din care se vede, că pe anul Reuniunii 1878/79 au fost doi membri fundatorĭ, 97 ordinarĭ şi 2 protegătorĭ.

După cetirea raportului comitetului și a raportului casarului să alege o comisiune de 5 membri pentru revisiunea acestor rapórte și altă comisiune de 3 membri pentru înscrierea membrilor noi; apoi la decisiunea adunării gen. se fac propunerile de sine stătătóre escate în sinul adunării și puse în programă pentru ședința a III-a, pentru ca membrii presenți ai Reuniunii să le pótă studia până la acea ședință.

Ședința a II-a din 5 Aprile.

In acésta ședință s'a cetit, conform programei, disertațiunea: „Despre folosul învățăturei fisicei în scóla poporală“, indigitându-se metodul relativ la propunerea acestui obiect de învățământ. D. disertator, înv. I. Darie, a desvoltat cu multă desteritate și mult tact pedagogic obiectul din cestiune, pentru care a fost aplaudat din partea adunării gen.

Presidiul anunță adunării gen., că p. 1. din programă nu se póte esecuta din causă, că vice-președintele I. Dorca, carele s'a fost îngajat cu disertațiunea despre propunerea limbei materne în scólele elementare, este împedecat de a lua parte la ședințele adunării gen. din a. c. și așa pune la ordinea ḑilei p. 2 din programă și poftesce pre d. Pamfilie Juran a-și ceti elaboratul său: „Introducere în scriere și cetire pe basa întuițiunei“, — care cetindu-se, fu primit de adunarea gen. cu „să trăiéscă!“ —

Adunarea gen. considerând, că p. 1 și 4 din programă pentru ḑiua următóre vor consuma timp mai mult, decide a se continua sedința după amédḑi la 2 ore și a se lua înainte elaboratele anunțate în programă în ședința a III-a p. 2 și 3.

După amédḑi deschiḑêndu-se ședința la timpul hotărît, presidiul arată, că a incurs dela „Reuniunea învĕțăt. români gr.-or. din diecesa Caransebeșului“ protocolul adunării gen. ținută la Biserica-albă 1878 și dóuĕ hârtii, una ddto 21, 22 Martie 1879, Nr. 86, prin care amintita Reuniune învită pre a nóstră a se pune în relațiuni de reciprocitate și curtosie spirituală cu cea din Caransebeș și cu celelalte Reuniuni din provincia nóstră metropolitană și a trimite câte doi ablegați la adunările gen. A doua

hârtie ddto 22, 23 Martie 1879, Nr. 86, relativ la spriginirea foii pedagogice „Scóla Română“. Acestea hârtii, primite cu căldură din partea adunării gen., s'au decis a se da unei comisiuni, care să mediteze asupra celor cuprinse într'însele şi în şedinţa a III-a din 6 Aprile să şi raporteze adunării gen.

Se pune la ordinea ḑilei elaboratul: „Cum au a să tracta piesele de cetire în limba maternă? D. Dometie Dogariu, ocupându-şi locul destinat, cetesce acest elaborat lucrat cu multă diligenţă şi cunoscinţe pedagogice, pentru care a fost aplaudat din partea adunării gen.

După aceea s'a cetit prin d. A. Bârsan elaboratul: „Introducere în gramatica limbei materne“, asemenea cu cunoscinţe pedagogice clare şi profunde, pentru care fu aplaudat din partea adunării.

Presidiul pune la ordinea ḑilei statorirea obiectului de învĕţământ, care să fie tractat ca material al prelegerilor practice la adunarea gen. viitóre. D. A. Bârsan ia asupră-şi continuarea din gramatica limbei materne pentru clasa a III-a elementară.

Şedinţa a III-a din 6 Aprile.

După deschiderea şedinţei, raportorul comisiunei pentru înscrierea membrilor noi, Rev. D. Bartolomeu Băiulescu anunţă, că până acum s'au câştigat doi membri fundatorĭ, unul ordinar şi trei protegătorĭ, carĭ s'au primit de adunarea gen. cu bucurie.

Conform decisiunii adunării gen. din şedinţa de la 5 Aprile, comisiunea însărcinată cu raportarea asupra hârtiilor întrate la presidiu dela „Reuniunea învĕţătorilor românĭ gr.-or. din diecesa Caransebeşului“ face cunoscut prin raportorul ei, d. Dr. Bozocean: relativ la hârtia ddto 21, 22 Martie a. c., Nr. 86, recomândă adunării gen. a primi învitarea de a întra reuniunea nóstră în legăturĭ de amiciţie şi conlucrare comună cu reuniunea amintită, şi a trimite doi ablegaţĭ la adunarea gen. din a. c. a „Reuniunii învĕţătorilor din diecesa Caransebeşului“, şi propune, ca spesele de călĕtorie pentru cei doi ablegaţĭ să se respundă din casa reuniunii.

Adunarea gen. primesce cu bucurie propunerea comisiunii de a se pune în legături de amiciție și conlucrare comună cu menționata reuniune, dar ablegații la adunările gen. ale amintitei reuniuni nu póte trimite, până când fondul reuniunii nóstre va spori atâta, ca cel puțin spesele de călătorie să se pótă acoperi din veniturĭ. Relativ la hârtia ddto 22, 23 Martie a. c. Nr. 86, comisiunea propune, ca acésta să se încredințeze comitetului reuniunii, ca el să întrevină la M. Consistoriŭ în numele reuniunii în acésta afacere, ceea ce s'a și primit din partea adunării gen.

Comisiunea pentru cercetarea lucrărilor comitetului, pentru esaminarea raportului casariului și a bugetului face cunoscut, prin raportorul ei Dl I. Strĕvoiŭ, că acelea s'au aflat deplin esacte.

Relativ la apelul făcut în ḑiare către autorĭ și redactorĭ români, de a dona pentru biblioteca reuniunii câte un op din scrierile lor, comisiunea propune, ca adunarea gen. să însărcineze pre comitet, ca acesta să se adreseze și în special la unii domnĭ autorĭ și redactorĭ și a-i ruga, ca să binevoiéscă a dona pentru întemeiarea bibliotecei acestei reuniunĭ câte un op din scrierile lor, ceeace s'a și primit din partea adunării gen.

Relativ la alegerea de notar substitut a Dlui I. Aron, carele este și bibliotecar al reuniunii, comisiunea propune, ca adunarea gen. să apróbe pașii făcuțĭ de comitet și să alégă doi notarĭ definitivĭ și nesalarisațĭ. Adunarea gen. alege cu unanimitate, pre lângă notarul desemnat de adunarea gen. estra-ordinară din 18 și 19 August 1878, anume d. N. Oancea, încă un notar în persóna d-lui I. Aron, carele va purta și oficiul de bibliotecar al reuniunii.

Să pune la ordinea ḑilei p. 4 din programă: propunerĭ de sine stătătóre. Din acestea voiŭ aminti numai cele mai importante și anume:

Domnul A. Bârsan propune a se introduce la tóte scólele confesionale gr.-or. din raionul reuniunii nóstre uniformitate în cărțile scolastice de învĕțământ. În legătură cu acésta propunere s'a luat și p. h. din raportul comitetului relativ la notificarea făcută de comitetul reuniunei către Măritul Consistoriŭ

arch. pentru aprobarea cărţilor recomandate de adunarea generală estra-ord. din 18 şi 19 August 1878, de unde n'a urmat până acuma nicĭ un respuns. După multe desbateri, adunarea generală decide: ca comitetul reuniunii sĕ notifice din nou cărţile recomandate şi primite de adunarea gen. estra-ord. din a. trecut, lângă carĭ sĕ se mai adaugă şi cartea cea mai nouă de cetire a dlui V. Petri, cu rogarea, ca Măritul Consistoriŭ sĕ se îndure a le da aprobarea sa pentru întroducerea lor în scólele nóstre din cercul acestei reuniunĭ.

D. I. C. Tacit propune, ca sĕ se adopteze principiul cercetării manualelor de scólă în comisiunĭ. Adunarea gen. adoptézĕ acest principiu şi alege o comisiune în persónele dd. Dr. Bozocean, I. Dobrean şi B. Bude, care sĕ censureze manuscriptele „Fisica“ în scóla pop. de d. înv. I. Darie şi „Computul“ de d. înv. D. Dogariu şi sĕ raporteze la timpul sĕu adunării gen.

La învitarea, ce s'a făcut adunării gen., sĕ alege locul pentru ţinerea adunării gen. din anul 1880 opidul Zerneştĭ.

În fine d. B. Bude, prin cuvinte bine alese, mulţămesce în numele adunării gen. d-lui preşedinte G. Bellissimus pentru bunul tact şi înţelépta conducere a adunării gen. din a. c., la care d. preşedinte prin o cuvêntare căldurósă mulţămesce oratorelui şi îndrépta cătră membrii adunării gen. mulţămirile sale pentru sucursul cel laudabil, ce l'au dat dînşii cu ocasiunea adunării gen. presinte în tóte afacerile acestei tinere reuniunĭ, prin care apoi încheie şedinţele adunării gen. din anul acesta.

NB. Membrii reuniunii, însufleţiţĭ că s'au vĕdut întruniţĭ întrun numĕr aşa de frumos, în séra de 5 Aprile a. c. s'au întrunit cu toţii (65) la o masă comună, unde ş'au petrecut amicabil şi frăţesce şi unde s'au rădicat mai multe toste şi adecă: Băiulescu pentru preşedinte, vice-preşedinte şi preşedintele ad hoc. Prof. Popea pentru spiritul de asociaţiune între învĕţătorĭ. Prof. Tacit pentru naţiune. Dr. Bozocean pentru mult meritatul Băiulescu. Băiulescu pentru învĕţătorii şi preoţii, carĭ vor îndemna pre părinţĭ a-şĭ da copii la meserii. Comaniciŭ (paroch în Ghimbav) pentru statul militar. Bellissimus pentru profesorii,

carĭ cultivă sciinţele mai înalte. Proca din Răşnov pentru membrii protegătorĭ. Prof. Filipescu pentru libertatea învĕţămêntului. Tacit pentru o persónă, căreia Braşovenii au de a-i mulţămi fórte mult: pentru protopopul de odinióră şi acum episcopul Caransebeşului Popasu. Bozocean pentru învĕţătorii disertatorĭ, învitându-i a nu slăbi în zelul lor. Proca, într'un tost plin de umor sânĕtos, face laudele petrecerii sociale şi terminând învită reuniunea a se întruni odată şi la ei în Răşnov.

Braşov, 14 Aprile 1879.

Un membru al reun.

Din computul cu frângerĭ vulgare.

De prof. **V. Gr. Borgovan.**

(Urmare).

Mai pre urmă învĕţătorul póte formula regulele, după carĭ se reduc frângerile de numitorĭ diverşĭ la numitorul cel mai mic comun, şi anume în modul următor:

a) Când numitorii cei mai micĭ se cuprind fără rest în numitorul cel mai mare: acesta e cel mai mic numitor comun.

b) Când nu se pot împărţi prin acelaşĭ numĕr nicĭ barem doi numitorĭ: atuncĭ se înmulţesc toţĭ numitorii între sine, şi productul lor e numitorul comun căutat.

c) Când se pot împărţi prin acelaşĭ numĕr toţĭ séu barem doi numitorĭ ai frângerilor date: punem toţĭ numitorii într'un şir de o parte, şi trecênd preste carĭ se cuprind în alţii fără rest, mĕsurăm séu împărţim numitorii remaşĭ prin divisorii lor comunĭ, până când mai remân doi numitorĭ, carĭ au o mĕsură comună; numitorii remaşĭ neîmpărţiţĭ se înmulţesc pe rônd cu tóte mĕsurile de mai înainte, şi productul căpĕtat e numitorul comun cel mai mic pentru tóte frângerile date.

Aflând acuma numitorul comun cel mai mic în unul din modurile arĕtate, vom cerca numĕrătorii noi singuraticĭ aşa, că împărţim pe rônd numitorul comun cu numitorii vechĭ şi câtul (cuoţientul) îl înmulţim cu numĕrătorii vechĭ. (cf. „Aritmetica pentru scólele sătescĭ.“ Buda. 1862, pag. 104—106!)

Nota 5). Acestea regule învĕţătorul nu trebue sĕ le dicteze pruncilor spre a le memorisa, căcĭ nimic nu e mai fără de folos în comput, ba mai dăunăcios pentru desvoltarea puterilor lor spirituali, decât o asemene procedură, ci îĭ va conduce prin esemple multe şi bine alese acolo, în cât ei înşi-şĭ sĕ şi-le deducă cu cuvintele lor, şi numai după ce vor fi înţeles lucrul cum se cade, le va ajuta a le formula, precum s'a arĕtat mai sus.

Câte un esemplu pentru chiarificarea celor ḑise:

Ad *a)*. Un neguţător a vêndut dintr'un vĕlătic de pânză pe rônd $4^1/_2$ m, $12^2/_3$ m, $7^3/_4$ m, $15^5/_6$ m, $28^7/_{12}$ m; cât la olaltă? (v. Nota 2!).

$^1/_2 + {}^2/_3 + {}^3/_4 + {}^5/_6 + {}^7/_{12}$. Numitorii: 2, 3, 4, 6 se cuprind în 12; decĭ 12 e numitorul comun cel mai mic; ergo:

12		
$4^1/_2$	6 ; 1 × 6	$= {}^6/_{12}$
$12^2/_3$	4 ; 2 × 4	$= {}^8/_{12}$
$7^3/_4$	3 ; 3 × 3	$= {}^9/_{12}$
$15^5/_6$	2 ; 5 × 2	$= {}^{10}/_{12}$
$28^7/_{12}$	1 ; 7 × 1	$= {}^7/_{12}$
66		$^{40}/_{12} = 3^4/_{12}$ m. $= 3^1/_3$.

Avênd acuma de adaus frângerĭ de numitorĭ asemene, sĕ adaug numĕrătorii etc. (v. mai sus sub I.!) 66 m. + $3^1/_3$ m. = $69^1/_3$ m.

Ad *b)*. Un econom a avut în anul trecut: $68^2/_3$ Hl grâu, $115^4/_5$ Hl cucuruz, $24^4/_7$ Hl sĕcară, $17^5/_8$ Hl orz, $28^{10}/_{11}$ Hl alac şi $15^5/_{13}$ Hl oves; câte bucate a avut de tóte acel econom? (v. Nota 2!).

$^2/_3 + {}^4/_5 + {}^4/_7 + {}^5/_8 + {}^{10}/_{11} + {}^5/_{13}$. Acĭ neputênd a se împărţi séu mĕsura nicĭ barem doi numitorĭ de acestia cu ver un numĕr, numitorul comun va fi egal productului tuturor numitorilor ($3 \times 5 \times 7 \times 8 \times 11 \times 13$) $= 15 \times 7 = 105 \times 8 = 840 \times 11 = 9240 \times 13 = 120.120$; ergo:

120120		
$68\ ^2/_3$	40040 × 2	$= \frac{80080}{120120}$
$115\ ^4/_5$	24024 × 4	$= \frac{96096}{\cdots\cdots}$
$24\ ^4/_7$	17160 × 4	$= \frac{68640}{\cdots\cdots}$
$17\ ^5/_8$	15015 × 5	$= \frac{75075}{\cdots\cdots}$
$28^{10}/_{11}$	10920 × 10	$= \frac{109200}{\cdots\cdots}$
$15\ ^5/_{13}$	9240 × 5	$= \frac{46200}{\cdots\cdots}$
163		$\frac{475291}{120120} = 3\frac{114931}{120120}$; ergo:

$3\frac{114931}{120120}$

$166\frac{114931}{120120}$ Hl.

Ad. *c)*. Cineva face o casă şi spesesce pentru zidarĭ $984^1/_2$ fl., pentru lemnarĭ $227^3/_4$ fl., pentru lăcătarĭ $108^3/_5$ fl., pentru materialul de edificare $598^5/_6$ fl. şi pentru alte lucrurĭ $314^7/_{10}$ fl.; încât i-se vine casa aceea?

$^1/_2 + {}^3/_4 + {}^3/_5 + {}^5/_6 + {}^7/_{10}$. Decĭ: $\frac{2,\ 4,\ 5,\ 6,\ 10 \mid :\ 2}{2,\ \ 3,\ \ 5,} =$

$2 \times 5 \times 3 \times 2 = 60.$

60

$984^1/_2$	$30 \times 1 =$	$\frac{30}{60}$
$227^3/_4$	$15 \times 3 =$	$\frac{45}{..}$
$108^3/_5$	$12 \times 3 =$	$\frac{36}{..}$
$598^5/_6$	$10 \times 5 =$	$\frac{50}{..}$
$314^7/_{10}$	$6 \times 7 =$	$\frac{42}{..}$
2231		$\frac{203}{60} = 3\frac{23}{60}$

$3\frac{23}{60}$

$2234\frac{23}{60}$ fl.

Alte esemple. Sĕ se resolvéscă după norma acésta esemplele espuse mai sus în acésta fóie şi anume: cele de pe pag. 122, p. 1), pag. 123, p. 1), p. 180, p. 1) de sub a) şi b), pag. 220, p. 1) de sub a) şi b)!. (Va urma).

Lecţiunĭ din geometrie în scóla poporală.

(Pentru clasa superiorĭ).

Pensul: patruunghiul şi speciele lui.

1. Repetiţiune: Copii! Într'una din lecţiunile nóstre geometrice precedente am învĕţat despre feţe; care dintre voi mi-ar mai puté spune, cum se numesce o faţă? (mai mulţĭ se insinuă). Bine, băiaţĭ, eu vĕd, că voi aţĭ fost atenţĭ la lecţiunile precedente şi m'aţĭ priceput; asta-mĭ face bucurie. Sĕ ne respundă dar D. la întrebarea pusă! Ḑiceţĭ cu toţii: o faţă se nasce, dacă se mişcă o linie, însă nu în direcţiunea sa proprie, şi lasă urme după sine. Prin ce sĕ mărginesce o faţă? (prin linii). De câte specie pot se fie liniile după direcţiune? (de douĕ: drepte şi curbe). Forma unei feţe se determină prin liniile marginale. Ce am ḑis? Repetiţiune! De câte feluri vor fi decĭ feţele după marginĭ?

2. Privire şi tractare: Învĕţătorul desémnă un cerc şi un patruunghiŭ şi ḑice: Vedeţĭ, băiaţĭ, aci aveţĭ douĕ figurĭ, una mărginită

de o linie curbă şi alta mărginită de 4 linii drepte. Mai înainte de tóte ţîneţi minte, că ce e o figură? Aci pe tablă vedeţi două figuri. Ḑicem dar: Un spaţiu închis de tóte laturile prin linii, se numesce figură. Repetiţiune! Învĕţătorul mai desémnă şi alte figuri; apoi urméză: Noi vom vorbi de aicĭ înainte numai de figuri închise de linii drepte. Cine mi-ar puté spune, că putere-aş eu desemna o figură numai dintr'o linie dréptă? (nu). Dar' din dóuĕ? (nu). Dar' din trei? (din trei se póte). Înv. desémnă un triunghiŭ şi provócă pre alevi se desemne şi ei figuri din trei linii drepte. Acum se cercăm a construí figuri din patru linii drepte. (Desémnă mai multe). Copii, o figură închisă de 4 linii drepte, se chiamă patruunghiŭ. Repetiţiune! Liniile marginalĭ ale unui patruunghiŭ se numesc şi laturi. Ḑiceţi şi voi! Câte laturi are un 4-unghiŭ? şi câte unghiuri? (Învĕţătorul scóte 6 specii de 4-unghiuri tăiate din hârtie şi le arată scolarilor, apoi întrébă:) Câte laturi şi câte unghiuri vedeţi la figurile acestea tăiate din hârtie? (4). Se cercăm acum referinţele laturilor şi a unghiurilor. (Înv. arată patratul şi întrébă:) Aflaţi voi ceva asemênare de mărime (lungime) la laturile acestea? Cum sunt decĭ laturile acestui 4-unghiŭ între sine? (egale). Se le mĕsurăm (cu centimetru séu cu circinul). Écă eu vĕ desemnez şi cu cretă un 4-unghiŭ ca acesta pe tabla scólei; écă-l:

Desemnaţi şi voi un 4-unghiŭ cu 4 laturi egale şi-i scrieţi la capetul (cornul) fiecărui unghiŭ o literă, precum vedeţi aci pe tablă! Căutaţi acum, ce poziţiune are laturea *ab* faţă de *cd*? [şunt paralele]. Dar *ad* faţă de *bc*? [tot paralele]. Şi acum cercaţi unghiurile, în ce referinţă de mărime stau? Ce unghiŭ e unghiul *a*?, *b*?, *c*? *d*? [sunt tóte unghiuri drepte de câte 90°, pentru că se formézĕ din două linii, ce stau vertical una pe alta]. Repetiţiune! — Vedeţi, băiaţi, un 4-unghiŭ format de 4 laturi egale şi de 4 unghiuri drepte se numesce ***pătrat.*** Repetiţiune!

[Acum construéză înv. un oblong d. e. aşa:

şi provócă şi pre scolari se facă asemenea pe hârtie séu pe tăbliţă. Apoi întrébă:] Câte laturi are figura asta? [4]. Câte unghiuri [4]. Cum se

are laturea ab cătră cd? Şi ac cătră bd? — Ce fel de unghiurĭ observăm în 4-unghiul acesta? [drepte]. Pentru ce? — Ţineţĭ minte, copii: Un 4-unghiŭ cu dóuĕ laturĭ paralele mai lungĭ şi cu dóuĕ laturĭ paralele mai scurte şi cu 4-unghiurĭ drepte, se chiamă: ***oblong.*** Repetiţiune!

[Înv. desemnéză pe tablă după figura de hârtie un romb şi întrébă:]

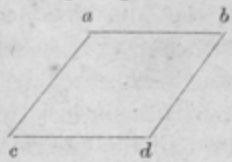

Ce fel de figură e asta după numĕrul laturilor? Cum se au laturile după mărime? Cum se au laturile *ab* şi *cd*? Apoi *ac* şi *bd*? — [paralele]. Dar unghiurile din lăuntrul figurei? [douĕ sunt mai marĭ, douĕ mai micĭ decât un unghiŭ drept]. Pentru ce? — Acéstă figură 4-unghiulară se numesce ***romb.*** Repetiţiune!

Învĕţătorul arată figura romboidului tăiată din hârtie şi întrébă de referinţa laturilor după mărime şi posiţiune, apoi după a unghiurilor şi în fine numesce figura ***romboid.*** [Oblong plecat].

De óră ce la 4-unghiurile tractate pân'aci [pătrat, oblong, romb şi romboid] am aflt tot câte dóuĕ părechĭ de laturĭ paralele, numim figurile acestea cu un cuvênt: ***paralelograme.*** Repetiţiune!

În fine învĕţătorul construéză un trapeţ şi un trapeţoid şi întrébă după referinţele indigitate şi află, că la trapeţ numai o părechе de laturĭ e paralelă şi că douĕ laturĭ nu sunt asemenea de lungĭ, unghiurile încă sunt neegale; — éră la trapeţoid şi laturile şi unghiurile sunt neegale. În urmă se numesc: ***trapeţ*** şi ***trapeţoid.***

3. Resumare şi abstracţiune: Câte laturĭ are un 4-unghiŭ? [4]. Câte unghiurĭ? [4]. Câte unghiurĭ drepte are pătratul? [4]. Dar oblongul? [tot 4]. Câtă e de mare suma unghiurilor unui pătrat şi a unui oblong? [câte 4 drepte]. Ce asemĕnare are rombul cu pătratul? [4 laturĭ egale]. Când am construí un pătrat din 4 laţĭ de lemn, cum l'am puté preface într'un romb? [arată]: prin întinderea pătratului ţinêndu-l de douĕ colţurĭ opuse aşa:

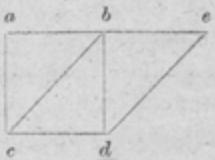

din pătratul *abcd* s'a format rombul *bcde*. — Ce s'a têmplat cu unghiurile pătratului? [douĕ au crescut şi în acea mĕsură douĕ s'au micşorat].

Aşa dar' nu s'a pierdut nimic din suma unghiurilor; decĭ şi rombul are 4 unghiurĭ drepte. Asemenea se póte face din oblong un romboid; decĭ nice aci nu scade suma unghiurilor. Aşa dar' tóte paralelogramele au suma unghiurilor egală la 4 drepte. Repetiţiune!

Şi celelalte două 4-unghiurĭ, adecă trapeţul şi trapeţoidul au fiecare câte 4-unghiurĭ drepte în suma unghiurilor interne, ceea ce se póte demustra; însă despre acestea cu altă ocasiune. Spuneţi-mĭ încă odată: de câte specii sunt 4-unghiurile? [6]. Cum se chiamă? Ce diferinţă este la laturĭ şi la unghiurĭ între 4-unghiurĭ?

4. Aplicărĭ: Respundeţĭ în scris la următórele întrebărĭ: Ce înţelegem sub figură geometrică? Ce numim 4-unghiŭ? Prin ce se deosebesce pătratul de romb? Prin ce oblongul de romboid? Ce numim paralelogram? Desemnaţĭ cele şese specii de 4-unghiurĭ! L.

Material pentru învĕţământul din geografie şi istorie în scóla poporală.

De **Georgiu Buzulescu.**

II.

Resbelul Troian.

O altă icónă, un alt evenement, ce s'a întêmplat tot lângă Dardanele, dar despre care istoria ne dă date mai precise, este resbelul troian.

La marginea nord-vestică a Asiei micĭ, cam la locul, unde stă astădĭ cetatea turcéscă Kutaje cu cele 50 de moşee, se afla vestita cetate Troia séu Iliu. Acésta era încungiurată cu ziduri înalte şi tarĭ. Priamos era regele Troianilor, carĭ se numiau şi Dardanĭ. (De aci Dardanele). Acest popor era avut şi cult. Priamos séu, după cum îl scriu alţii, Priamus era tată mai multor fii şi fiice. Dintre fii lui, Hector a fost cu simţimintele cele mai nobile, dar cel maĭ mic şi maĭ frumos dintre toţĭ fraţii a fost Paris, supranumit şi Alexandru. Paris era un tiner pre cât de frumos la statură, pre atât de uşor la minte, — el a fost un pierde-vară. Ospitalitatea regelui grecesc din Sparta Menelau, o resplăti Paris cu adulteriu, răpindu-i pre frumósa lui soţie Elena (Helene). Se înţelege de sine, că Menelau nu putu să ierte lui Paris acéstă fărădelege. Spre a rĕsbuna acéstă pată, a readuce pre răpita la bărbat, şi a face pre Paris să simtă urmările obrăsniciei sale, a şi plecat o espediţiune sub conducerea lui Agamemnon, un frate al lui Menelau. Eroiĭ, carĭ au format espediţiunea, au fost Achile cu amicul său Patroclu din Tesalia, astutul Odiseu din insula Itaca, Diomede din Argos, bĕtrânul Nestor, Pilos şi alţii mulţĭ.

Înainte de a începe călĕtoria, înainte de a întrá în corabie, au făcut o rugăciune; şi, spre a fi rugăciunea mai primită, spre a îndupleca pre Dei, ca sĕ le stea într'ajutor, Agamemnon jertfi pre fiica sa Ifigenia la Aulis, adecă tocma la locul şi în momentul întrărei lor în luntri. O flotă mare i duse până la ţermurele de dincolo, până la Asia. Dar dece anĭ au trebuit sĕ aştepte eroii în apropiarea Troiei, fără a fi putut învinge pre bravii ei locuitorĭ şi apĕrătorĭ. Lupta a fost pe viéţă şi mórte. Sânge eroic s'a vĕrsat în abundanţă şi de o parte, şi de alta; ca eroi s'au arĕtat Grecii în atacul lor, eroism au dovedit şi Troianii în apĕrarea lor. Un eroism deosebit a dovedit Hector şi Aenea, ambii eroi troianĭ; cela căđu de mâna lui Achile, erou grec; Aenea a rĕmas în viéţă. În urmă se credea, că Troianii sunt neînvingibilĭ; cu tóte acestea Grecii nu au slăbit din eroism nicĭ pe un moment, luptându-se cu sânge rece. Ceeace însă n'a succes armelor grecescĭ, a succes astuţiei lui Odiseu. La svatul lui se construí un cal colosal din lemn de brad, în întru gol. În acest cal s'au ascuns cei mai distinşĭ dintre eroii grecĭ. Partea ceealaltă a armatei grecescĭ, care nu încăpuse în cal, s'a retras şi ascuns în apropiarea Troiei, pe insula T e n e d o s. Troianii, după ce aflară de cal, eşiră toţĭ din cetate, bărbaţĭ şi femei, bĕtrânĭ şi tinerĭ. Curiositatea, că ce va fi în acel cal, era nespus de mare. Toţĭ, unii pe de o parte, alţii pe de alta, se uitau la acel colos, fără a-l puté admira din destul, şi fără a-şĭ puté esplica, că spre ce scop vor fi făcut Grecii acest cal. Sĕ consultau: ce se facă cu el? Unii ţiceau sĕ-l arunce în mare, alţii ţiceau, ca sĕ-l ardă, alţii ér alta; în modul acesta fiecare îşĭ dedea părerea sa. Laocoon, preotul din Troia, i-a admoniat ţicênd: „Staţĭ pe loc! Ce? Cugetaţĭ, că „inimicul a fugit? Băgaţĭ bine de sémă, că în acest cal pot se fie mulţĭ „inimicĭ ascunşĭ, carĭ se ameninţe cetatea nóstră; séu, — se póte şi aceea, „ca acest cal sĕ nu conţină nimic periculos pentru noi şi cetatea nóstră, „se póte, ţic, că Grecii, după ce au vĕţut, că nu ne pot învinge, se vor „fi înţeles sĕ ne facă un present, vrênd astfel a ne da semn, că ei sunt „învoiţĭ a păşi cu noi la tocmelĭ de pace. Dar, Troianilor! eu mĕ tem „de inimic tot déuna; nicĭ odaţă însă nu mĕ tem aşa tare, ca şi când „inimicul îmĭ face dar, îmĭ aduce present, căcĭ sciu că nu fără scop face „el presentul.“ Ţicênd acestea, trage cu săgéta din tóte puterile în fólele calului. Din sunetul produs însă, nu s'a putut conchide cu siguritate, nicĭ că e gol, dar nicĭ că e plin.

Într'aceea sĕ auţi larmă din depărtare; erau nesce păstorĭ, carĭ aduceau legat pre un june. Acesta se părea smintit la fire. Toţĭ se adunară în giurul lui, nimenĭ nu-l cunoscea. Acum îl întrebară, că cine e şi de unde? La care le respunse junele străin, că numele lui e Sinon şi că este un soldat din armata grecéscă. Apoi le istorisesce, cum tatăl

séu îl dede, încă de când era micuț, regelui grecesc Palamede, și că pe timpul cât a domnit acesta, totdéuna a ocupat un loc onorific lângă dînsul (rege); ér după mórtea regelui, a rămas nebăgat în sémă de nimenĭ, desconsiderat și despreţuit de toţĭ.

Ér când l'au întrebat, că ce scie el despre cal? s'a rugat sĕ-l ierte și sĕ nu-l siléscă a le da deslușire despre cal, spunênd, că toţĭ Grecii sunt legaţĭ prin jurămênt a păstra secret scopul, pentru care s'a construit acest cal; apoi ca și când ar voí a ocoli respunsul la întrebarea lor, începu a spune: „Lipsa de proviant și de vestminte, ce domnia în armata nóstră, ne a silit sĕ ne folosim de cel mai rușinos și estrem mijloc, de fugă, și încă pe furiș; dar de câte orĭ am cercat a ne depărta cu naea nóstră de ţĕrm, de atâtea orĭ ni-s'a arĕtat vêntul mării nefavoritor. În fine am trimis pre Euripil la Delfi, ca sĕ întrebe oraclul; acesta ne-a rĕspuns, că numaĭ prin vĕrsare de sânge vom puté sĕ ne re'ntórcem, și, că un G r e c trebue sĕ se aducă jertfă. Cât se lăţi acésta între ostașĭ, pre toţĭ îi cuprinse fricĭ. Ceeace îi neliniscea mai tare, era că care va fi cel destinat a se aduce jertfă? Aduseră pre profetul Ulise, ca sĕ decidă anumit: pre cine sĕ jertféscă. Acesta mĕ alese pre mine. Ceialalţĭ soldaţĭ părea că le-ai luat o pétră de pe inimă, toţĭ rĕsuflară mai linisciţĭ. Pre cât s'au înseninat însă inimele lor, pre atât s'a întunecat inima mea. Mĕ făcui pierdut din óste și petrecui nóptea întrégă în o pădure de trestie a unor bălţĭ noroióse. Că nóptea aceea mi-a fost mai lungă de cât cei 10 anĭ, ce-ĭ petrecurăm pe aicĭ, și că de câte orĭ audiam o bróscă sărind séu un șerpe târêndu-se, cugetam că vin după mine sĕ mĕ prindă, îmĭ puteţĭ crede. Aicĭ mĕ ascunsesem eu cu propusul de a aștepta, până voiŭ vedé, că armata nóstră a întrat în luntri și s'a depărtat dela ţerm. Atâta este tot ce sciu și pot sĕ spun, mai mult vĕ rog nu mĕ întrebaţĭ, că nu pot sĕ-mĭ calc jurămêntul. Apoi Te rog, o rege! — continuă Sinon — „Te rog în numele Ḍeilor, carĭ vĕd și „în păturile cele mai ascunse ale inimilor omenescĭ, fie-ţĭ milă de mine „și mĕ eliberézĕ!“ Priam, mișcat până în inimă, creḍênd tot, ce spuse Sinon, i-se făcu milă de el și demandă sĕ-i deslege mânile, apoi i ḍise: „Orĭ cine•ai fost, de aḍĭ înainte eștĭ al nostru, nicĭ o legătură de jurămênt nu te mai oblégă, nu mai eștĭ Grec, eștĭ Troian; spune dar adevĕrul: la al cui svat și spre ce scop a-ţĭ făcut acest cal? și pentru ce așa mare?“ Sinon î-și rădică mânile spre cer, se rógă Ḍeilor sĕ-l ierte, că e silit a descoperi secretul despre cal, apoi începe: „De atâta timp suntem în resbel cu voi. Ḍeii, pre cum se vede, au vrut, ca noi nicĭ de cum sĕ nu vĕ putem învinge; decĭ, ca sĕ mișcăm inima și înmoiem mânia Minervei, (Pallas Athene, ḍieița resbelului) aprinsă în contra nóstră, ne-am decis, la svatul oraclului și la planul lui Odiseu, a-i face acest

cal și a i-l aduce drept present, cu acea ferbinte rugare: ca poporul, în a cărui posesiune va fi acest cal, se reésă învingător din resbel; l'am construit așa mare, pentru ca porțile cetății vóstre sĕ nu-l încapă, ca nu cumva astfel sĕ cădem noi în cursa, ce v'am pregătit vóuĕ."

Abia fini Sinon, și mulțimea făcu cele mai aspre împutărĭ preotului Laocoon, căcĭ acesta a cutezat a însufla astfel de îngrijirĭ și temerĭ în inimile poporului despre acel cal. Drept rĕsplată a cutezanței sale, a și fost omorît de doi șerpĭ uriașĭ, dimpreună cu cei doi fii ai sei. După ce află mulțimea istoricul și scopul adevĕrat cu acest cal, ca din o gură începură a striga: „În biserică, în biserică cu acest cal!" Se apucă cu toții, pun trăvălice, împing toțĭ de tóte părțile; alții alérgă înainte de derîmă zidurile porților, — o clipită și colosul e în centrul Troiei. Acum, ca siguri de victorie contra Grecilor, Troianii iluminéză cetatea, se óspetă cu bucurie, că acum e terminat resbelul.

Ospețul Troianilor a fost însă asemenea ospețului Filistenilor după prinderea și încarcerarea lui Samson, urmările lui însă cu mult mai triste.

Era cătră medul nopții, cu tóte acestea nicĭ un întuneric; ferestrile Troiei, ca tot atâtea stele fixe, păreau că voiesc sĕ resiste nopții. Mesele încărcate cu mâncărĭ și beuturĭ, amăgiră pre Troianĭ a trece preste mĕsura cumpĕtului. Toțĭ se bucurau, toțĭ se veseliau. Numai Sinon se preâmbla cu nerăbdare în giurul caluluĭ colosal, așteptând momentul, când putea presupune cu siguritate, că Troianii vor fi trecut cumpĕtul în mâncărĭ și beuturĭ. Timpul era aci. Sinon scóte cheia, descuie ușa secretă a caluluĭ, eroii ascunși es, dau năvală asupra Troiei; o aprind. Acésta vĕdênd Grecii ascunși în apropiarea Troiei, grăbesc într'ajutor, măcelăresc tot ce e viu. Astfel Troia cea vestită, care a resistat Grecilor 10 anĭ, în o singură nópte se prefăcu în cenușă, ér eroii ei locuitorĭ tot în atâtea cadavre.

Melolonta séu cărăbușul de Maiŭ.

Tractare practică.

I. Planul tractării.

1. Numele.
2. Mărimea.
3. Corpul:

a) Capul: 2 ochĭ, gura, 2 cornițe.

b) Pieptul, compus din 3 inele cu 3 părechĭ de picióre și 2 părechĭ de aripĭ.

c) Burta, compusă din 6 inele cu 12 puncte albe și códa.

4. Viéța:

a) Locuința.

b) Nutremêntul.

c) Metamorfosa séu schimbarea insectului: óuăle, larva, nimfa, cărăbușul complet.

II. Tractarea însașĭ.

(Fie care scolar are un esemplar în mână séu înaintea sa pe masă). Astădĭ vom vorbi despre fluturul acesta; uitați-vĕ bine la el, ca se puteți da respunsurĭ bune. Care din voi cunósce deja fluturul acesta? (Copii vor observa negreșit, că nu este fluture). Ce este dară? Bine, este o góngă, un insect (se scrie pe tablă). Dar sunt mai multe felurĭ de gónge séu insecte; cum se numesce insectul acesta? (Cărăbuș de Maiŭ, pe unele locurĭ îi dic și bonzar). Pentru ce se numesce cărăbuș de „Maiŭ“? (pentru că se ivesce numai în luna lui Maiŭ). În cărți cărăbușul de Maiŭ se numesce și melolonta; însemnați-vĕ bine amêndouĕ numele (se scrie pe tablă: cărăbuș de Maiŭ, melolonta).

Sĕ vorbim acuma despre mărimea cărăbușului. Aicĭ este mĕsurătorul; căutați, cât de lung este cărăbușul? (26—28 milimetri). Cât de lat? (10—12 mm). Ce scim așa dară despre mărimea cărăbușului? („Cărăbușul este de 26—28 mm de lung și de 10—12 mm de lat“). Repetițiune!

Până acuma am vorbit despre numele și despre mărimea cărăbușului; sĕ ne uităm acum la corpul cărăbușului! Ca sĕ-l puteți vedé mai bine, chiar și cei din băncile mai depărtate, voiŭ desemna un cărăbuș mare pe tablă. Luați séma! (Desemnând, învĕțătorul adresézĕ scolarilor óre carĭ întrebărĭ potrivite, ca se-i țină pururea în atențiune; d. e. Ce am desemnat deja? Ce voiŭ desemna acuma? etc.) Cum se numesce partea acésta? (cap). Dar acésta aprópe de cap? (piept). Și asta laltă? (burtă). Aceste sunt părțile de căpetenie séu principale. Carĭ sunt părțile principale — încă odată? — Uitați-vĕ cu toții la cap! Cum este capul în asemĕnare cu corpul? (fórte mic). Cum este capul la colóre? (negru). Ce vedeți la cap? (ochii). Câți ochĭ are cărăbușul? (2). Cum sunt ochii la colóre? (negri). Dar la mărime? (fórte marĭ). Ce mai vedeți la cap? (gura). Ce are cărăbușul la gură? (douĕ ace). Cu aceste mânâncă el. Ce se mai află la cap? (douĕ cornițe). Cu cornițele simte séu pipăiesce cărăbușul. Ce au cornițele în vîrf? (câte o lopățică). Cărăbușii cu lopeți marĭ sunt bărbătușĭ, cei cu lopeți micĭ sunt muierusce. Băgat'ați de sémă: ce fac cărăbușii cu lopețile, când voiesc se sbóre? (le desfac în 6—7 foițe). Încă odată: cum este capul? Ce vedem la cap?

Sĕ ne uităm acum la piept! Privind cărăbușul din dos, nu se cunósce, până unde ajunge pieptul, se cunósce însă pe din jos. Aicĭ vedem,

că pieptul şi burta se compun din mai multe inele. Din câte inele se compune pieptul? (3). Din câte burta? (6). Cum sunt inelele la colóre? (negre). Sunt ele de tot negre? (au puncte albe). Care inele au puncte albe? (cele dela burtă). Unde se află punctele cele albe? (de o parte şi de alta la burtă). Câte puncte sunt? (6 de o parte, 6 de ceealaltă, 12 de tóte). Aşa dară fie care inel dela burtă are câte un punct alb în fie care capĕt; astfel se póte cunósce fórte bine, unde încétă pieptul şi unde începe burta. Unde începe burta? (unde încep inelele cu puncte albe). Afară de acésta pieptul este păros. Din piept cresc piciórele şi aripile cărăbuşului. Câte picióre are cărăbuşul? (6). Câte părechĭ? (3). Ce face cărăbuşul cu piciórele? (âmblă). Cum âmblă cărăbuşul? (fórte încet). Pentru aceea el însă póte sbura. Cu ce sbóră cărăbuşul? (cu aripile). Câte aripĭ are? (4). Câte părechĭ? (2). Cum sunt aripile de asupra? (scorţóse şi covăţite). Ele scutesc numai pe cele de desupt; cum sunt acestea? (peliţóse şi mai marĭ de cât cele de asupra). Aşa este, acestea sunt fine şi s'ar puté vătĕma uşor; de aceea bunul Dḑeu li-a dat un scut séu acoperemênt mai tare. Băgaţĭ acum bine de sémă: din inelul prim cresce o păreche de picióre; din inelul al doile cresce altă păreche de picióre şi aripile deasupra; din inelul al treile cresce érăşĭ o păreche de picióre şi aripile de desupt. Când cărăbuşul vré se sbóre, îşĭ rădică mai întâiŭ aripile de asupra, ca se-şĭ pótă intinde apoi aripile de desupt. Ce auḑim, când sbóră un cărăbuş? (un zuzăt). Unde sunt aripile, când cărăbuşul nu sbóră? (aşeḑate pe spate). Acopĕr ele spatele de tot? (nu). Ce remâne neacoperit? (códa). Cum este códa? (tare, ascuţită, négră). Dar pentru aceea n'aveţĭ a vĕ teme de cărăbuş, căcĭ el nice muşcă, nice împunge. Ne face însă alt rĕu.

Unde trăiesce cărăbuşul? (prin pomĭ). Cu ce se nutresce? (cu frunzĕ de pe pomi). Când înfrunzesc pomii? (primăvara). Cum este atuncĭ frunza lor? (tinĕră, dulce). Atuncĭ se ivesc şi cărăbuşii şi o mânâncă. Care copacĭ înfrunzesc mai târḑiu? [stejarii]. Ei pătimesc mai mult din partea cărăbuşilor; de multe orĭ le rod tótă frunza, încât remân goloşei. Pomii roşĭ de frunză nu fac póme; de aicĭ urméză, că cărăbuşii sunt insecte fórte stricăcióse şi ómenii au tot dreptul a-i potopi, numai se nu-i chinuiéscă. Cum se pot prinde mai lesne cărăbuşii? Preste ḑi cărăbuşii stau în pomĭ şi rod la frunză; séra sbóră pentru a-şĭ căuta alţĭ pomĭ cu frunḑă întrégă. Diminéţa, dacă vom scutura pomii, cărăbuşii cad cu grămada jos; atuncĭ îi strîngem şi-i aruncăm într'un vas cu apă fierbinte. Cărăbuşii morţĭ sunt un nutrement fórte bun pentru găinĭ şi raţe; se póte face şi gunoiŭ din ei.

După ce cărăbuşii s'au săturat de frunză, îşĭ fac în pămênt găurĭ de câte 10—20 cm de afunde [se desémnă pe tablă o linie verticală de

10 cm şi alta de 20 cm]. Aceste găurĭ, cărăbuşii le sapă cu códa, învêrtindu-se neincetat în giurul lor. Când gaura este destul de afundă, muieruşa se óuă 12—30 óuă galbine şi le acopere cu pământ fin. De multe orĭ muieruşa móre îndată pe óuă; altele însă mai es odată din pământ, rod vre-o câte-va dile la frunză şi apoi mor în urmă. După 4—6 septemâni es din óuă nişce codaţĭ micĭ şi goloşei, carĭ se numesc larve. Aţĭ vĕdut de bună sémă, când ară ómenii, nisce codaţĭ albĭ, cât un deget de lungĭ şi groşĭ, cu cap negru, la gură au douĕ mustaţe tarĭ, corpul are 12 inele şi 6 picióre; sunt larve de cărăbuşĭ. Larvele sunt fórte mâncăcióse şi fiind că trăiesc cu rădĕcinĭ de plânte, ne fac mare pagubă. În anul al treile, în luna lui Septembre, larvele întră şi mai afund în pământ, pentru a năpêrli mai pe urmă. În starea acésta insectul se numesce nimfă şi nu mânâncă nimica. În Novembre ese din nimfă un cărăbuş deplin, carele însă remâne în pământ până în primăvara următóre, în luna lui Maiŭ. Atuncĭ cărăbuşii es din pământ, mânâncă frunză, se óuă şi mor. Va se ḑică, patru anĭ se cer, până când se alege din ou un cărăbuş deplin.

Curs de fisică pentru scólele elementare.

(Continuare din „Scóla Română“ pro 1877*).

16. Despre pendul.

I. Pendulul avênd o deosebită importanţă, atât pentru sciinţa, cât şi pentru viéţa practică, se cere a-l tracta în scólă cu tótă luarea aminte. Spre acest scop învĕţătorul îşĭ va găti de timpuriŭ douĕ fire cu plumb, unul mai scurt, altul mai lung [de un metru]; va pune tabla scólei astfel, ca se atêrne perpendicular [nu piezĭş] şi va bate de-asupra ei, în stelagiŭ séu în părĭete, un cuiŭ cam de o palmă de lung, de care va anina, la timpul seu, firele cu plumb. Tractarea însaşĭ póte luă următórea decurgere:

Voi cunóscetĭ aparatul acesta încă de mai înainte; cum se numesce el? [firul cu plumb; a se vedé „Scóla Română din 1877, pag. 150]. Cine se folosesce de firul cu plumb? [zidarii, bărdaşii]. Pentru ce? [pentru a clădi vertical]. Ce arată firul cu plumb? [direcţiunea verticală]. Astădĭ firul cu plumb ne va servi spre alt ceva; fiţĭ numai cu băgare de sémă!

Écă voiŭ anina firul cu plumb de cuiul acesta. Spre acest scop am făcut în capĕtul liber al sfórei un laţ — aşa! Firul nu se mişcă,

*) Mai mulţĭ învĕţătorĭ ne rógă a continua cu „cursul de fisică“, asigurându-ne, că lecţiunile nóstre li-au făcut un prea bun serviţ în scólă. R. S. R.

este în repaus. Ce direcțiune are? [verticală séu perpendiculară]. Pentru ce? [îl silesce gravitațiunea pământului; a se vedé „Scóla Română“ la locul indicat mai sus]. Sĕ ne însemnăm cu creta direcțiunea acésta [înv. marchéză direcțiunea firului prin o linie, ér locul plumbului prin un punct séu prin un cerc mic]. Acum voiŭ face a se mișca firul [înv. ia plumbul în mâna dréptă și grijind, ca firul sĕ remână întins, îl abate din linia verticală spre drépta, și apoi îl lasă de-amână: firul va începe a oscila]. Vedeți, firul se mișcă de sine în cóce și în colo, în drépta și în stânga. Uitați-vĕ bine la mișcarea plumbului! În drépta, el ajunge până aicĭ [înv. marchéză și aicĭ atât direcțiunea firului, cât și locul plumbului ca mai înainte]; în stânga el ajunge până aicĭ [se marchéză asemenea]. Ce cale descrie plumbul mișcându-se încóce și în colo? (un arc; de nu s'ar fi esplicat mai înainte, ce este un arc, se esplică acum]. Ca sĕ-l puteți vedé mai bine, îl voiŭ desemna [înv. prinde plumbul în mână și ținênd lângă el creta, desémnă arcul percurs la mișcare]. Mișcarea formézĕ așa dară un arc; capetele arcului stau mai sus, pântecele arcului stă mai jos.

Însemnați-vĕ:

1. Tótă mișcarea firului, de când începe a cădé de o parte, și până când încétă de a se suí de ceealaltă parte, se numesce o ***oscilațiune.***

De aicĭ urméză, că

2. Durata unei oscilațiuni se compută, de când firul începe a cădé, până când el încétă de a suí. Astfel fie care oscilațiune se compune din dóuĕ părți, una coborîtóre, alta suitóre, amêndóuĕ formând un arc [Decĭ nu este corectă definițiunea, că „mișcarea încóce *și* încolo se dice oscilațiune“; fie care mișcare spre drépta este o oscilațiune, asemenea și fie care mișcare spre stânga].

3. Orĭ ce corp greu, ce atêrnă de un punct fix și oscilézĕ, se numesce ***pendul.*** Corpul póte atêrna de punctul fix: séu printr'un fir, séu printr'o vergé de lemn orĭ de metal; de aicĭ deosebirea, ce se face între pendule de fir și pendule de vergé.

Punctul fix se numesce punct de suspensiune (aninare).

4. Arcul percurs de pendul se numesce ***arcul oscilațiunii.***

5. Planul (séu direcțiunea), în care se face oscilațiunea, se chiamă ***planul oscilațiunii.***

6. Unghiul, ce se formézĕ între posițiunea piezișă séu din afară și între posițiunea verticală séu de ecvilibru a pendulului, se numesce ***unghiul elongațiunii*** séu ***elevațiunii*** (a lungirii séu înălțării).

II. Se nasce acum întrebarea: pentru ce osciléză pendulul depărtat din posiţiunea sa verticală? În una din posiţiunile din afară, plumbul din capĕtul firului este mai depărtat de centrul pământului, de cât în posiţiunea sa verticală. Atracţiunea pământului îl silesce se revină în posiţiunea de mai înainte: plumbul cade. Scim însă de mai înainte, că un corp, ce cade liber, cade din ce în ce tot mai iute, mişcarea sa devine accelerată (a se vedé „Scóla Română“ din 1877, pag. 318). Astfel plumbul ajunge în posiţiunea sa de ecvilibru cu o iuţélă crescêndă; de aceea în virtutea înerţiei, el nu se póte opri aicĭ, ci trece de ceealaltă parte, depărtându-se tot mai mult dela posiţiunea verticală. Dar numai până la un punct; căcĭ atracţiunea pământului îl silesce şi aicĭ, a se întórce la ecvilibrul de mai înainte: plumbul cade de nou. Întors aicĭ, iuţéla dobândită în căđere îl face érăşĭ a trece în partea opusă şi aşa mai departe. În chipul acesta pendulul ar oscila fără încetare, de nu ar fi douĕ obstacule, carĭ îl silesc a se opri în mişcarea sa: unul este resistinţa aerului, în care se mişcă pendulul, altul este frecarea, ce se produce în punctul de suspensiune. Din aceste douĕ cause arcul oscilaţiunilor devine din ce în ce tot mai mic, până când în urmă pendulul se opresce în posiţiunea sa de ecvilibru.

Oscilaţiunile pendulelor sunt supuse unor legĭ anumite. Aţĭ vĕđut, că oscilaţiunile pendulului devin tot mai micĭ. S'au mĕsurat oscilaţiunile unui pendul cu orologiul în mână şi s'a găsit că, marĭ orĭ micĭ, ele se îndeplinesc în timpurĭ egale. Însemnaţi-vĕ decĭ:

Prima lege: Oscilaţiunile, marĭ orĭ micĭ, ale aceluiaşĭ pendul, sunt isochrone, adecă au aceeaşĭ durată. Dacă calea e mai lungă, mişcarea este mai iute, fiind că se acceleréză.

Aicĭ am douĕ pendule de aceeaşĭ lungime. Le voiŭ anina de cuiul acesta şi apoi le voiŭ face se oscileze amêndouĕ de odată. Ce vedeţĭ? Însemnaţi-vĕ decĭ:

A doua lege: Pendule de aceeaşĭ lungime fac în acelaşĭ tîmp un numĕr egal de oscilaţiunĭ.

Acum voiŭ face se oscileze un pendul mai lung şi altul mai scurt. Ce vedeţĭ? Însemnaţi-vĕ:

A treia lege: Pendule mai lungĭ osciléză mai încet de cât pendule mai scurte, fiind că arcul lor este mai întins, prin urmare şi căđerea lor este mai puţin accelerată. Facêndu un pendul succesive mai scurt, după fiĕ-care scurtare el va oscila mai iute. Un pendul de 1 metru de lung face la noi într'o secundă o oscilaţiune. Ar crede cine-va, că la o oscilaţiune de 2 secunde, s'ar cere prin urmare un pendul de 2 metri; dar nu este aşa, căcĭ se cere unul de 4 metri, şi aşa

mai departe: la o oscilaţiune de 3 secunde — un pendul de 9 metri, la o oscilaţiune de 4 secunde — un pendul de 16 metri. De aicĭ urméză, că duratele oscilaţiunilor sunt proporţionale cu rădăcinile pătrate ale lungimilor acelor pendule. Acésta lege corespunde pe deplin cu legea pentru căderea liberă a corpurilor, în virtutea căreia spaţiurile percurse cresc ca şi pătraţii timpurilor întrebuinţate spre a le percurge („Scóla Română“ din 1877, pag. 319).

Am dis deja, că gravitaţiunea pământului este, carea face a oscila pendul. Cu cât gravitaţiunea este mai mare, cu atât pendulul va oscila mai iute. Gravitaţiunea însă este cu atât mai mică, cu cât ne depărtăm mai mult dela centrul pământului, anume ea scade proporţional cu pătratele depărtării, va se ḑică: la o distanţă de 2 orĭ mai mare, gravitaţiunea este de 4 orĭ mai mică, la o distanţă de 3 orĭ mai mare, ea este de 9 orĭ mai mică etc. De aicĭ urméză:

A patra lege: Cu cât un loc este mai depărtat dela centrul pământului, cu atât pendulul va oscila mai încet.

În urmă mai însemnaţi-vĕ:

A cincea lege: Planul séu direcţiunea oscilaţiunilor unui pendul nu se schimbă nicĭ odată, cu alte cuvinte: în direcţiunea, în care un pendul a început a oscila, în aceea va oscila, până se va opri.

(Va urma).

Cum ne tractéză „fraţii“ Magiarĭ.

Am fost amintit în făscióra precedentă, că în institutul de fete dela monăstirea Ursulinelor de aicĭ se făcură pregătirĭ, pentru a serba nunta de argint a Majestăţilor Lor cât se póte mai corespunḑetor şi mai demn. Am reprodus şi noi piesa dramatică, carea era menită a se juca în acea ḑi de cătră elevele române din institut. Ei bine, piesa românéscă nu s'a jucat, a fost — oprită. „Cum?“ vor întreba onorabilii lectorĭ, „oprită o piesă atât de nevinovată, şi carea nu avea alt scop, decât a esprime simţimintele de credinţă şi iubire cătră augusta casă domnitóre?“ Da, oprită, nu pentru că dóră ar fi fost de un cuprins criminal, ci pentru că a fost — românéscă, şi astăḑĭ, aşa se vede, limba românéscă este proscrisă. „Dar cine a opritu-o?“ veţĭ întreba negreşit mai departe. În privinţa acésta aflăm următórele. Pre când pregătirile înaintase binişor, pe când multe din eleve îşĭ procuraseră deja până şi costumele naţionale, se întêmplă, că profesorul dela gimnasiul de stat de aicĭ, carele propune limba magiară în monăstire (acela asupra căruia nu de mult fóia oficiósă

publică un concurs parțial), făcu o călătorie până la Alba-Iulia, pentru a cere, cum ḑicea el, dela episcopul Fogarassy un stipendiu pentru fiiul seu în etate cam de 10 ani. 'Nu scim, nu vrem se scim, dacă i-a succes a dobândi, acum pe la Pascĭ, stipendiul dorit; ceea ce scim este, că întors la Sâbiiŭ, profesorul a declarat rectorului, că-i aduce ordinul verbal al episcopului, sĕ oprésc odată și pentru totdéuna representarea piesei române. Este o mare lipsă de tact, séu chiar o demonstrațiune în contra guvernului magiar, a face limbei române onórea, de a o aduce pe scenă, alăturea cu germana și magiara, într'un timp, când încă nu este terminată lupta între guvernul magiar și episcopii românĭ chiar în privința limbei.

Mărturisim, că nu ne vine a crede, ca un prelat de seriositatea și caracterul lui Fogarassy sĕ fie în stare a da un ordin ca acesta; dar de altă parte cum am puté presupune érăși, ca un profesor de stat sĕ aibă cutezanța a vorbi de aducerea unui ordin, ce nu l'a primit? Sigur este, că studiarea piesei române s'a sistat pe dată, și la nunta de argint a Majestăților Lor s'au jucat numai piesele germane și magiare.

Vĕ puteți închipuí devastarea, ce a produs în simțimintele elevelor române acéstă mĕsură brutală. Pe când ḑiua de 24 Aprile a fost pentru tótă monarchia Habsburgilor o ḑi de bucurie și înălțare, pentru elevele române din monăstirea Ursulinelor ea a fost o ḑi de supărare și umilire.

Écă de ce este capabil șovinismul magiar! Nicĭ chiar o serbătóre ca cea dela 24 Aprilie nu l'a putut reține, de a nu ne lovi și umili.

Nu putem a nu ne adresa ací cătră onorabilele Dómne române din Sâbiiŭ și a le ruga cu tot de-adinsul, ca se binevoiéscă a se ocupa cu idea de a se înființa aicĭ în Sâbiiŭ un institut de fete românesc. Nicăirĭ înființarea acestui institut nu ar întêmpina mai puține greutățĭ ca aicĭ. Educațiunea națională, cu deosebire astădĭ, este pentru noi Românii din Ungaria o necesitate imperativă, o condițiune de viéță. Pentru ce sĕ ne cumpĕrăm dela străinĭ, cu banii nostri, umilire? Pentru ce fiicele române sĕ învețe lucrurĭ, de carĭ în viéță nu vor avé nicĭ o trebuință, negligând de altă parte învățăturĭ indispensabile pentru fie care mamă română?

Dómnele române au dat destule probe despre ceea ce ele sunt în stare a face. Un institut de fete românesc, — écă o problemă démnă de zelul și devotamentul lor național!

Mergem mai departe și ḑicem, că unde numai se póte, părinții românĭ sĕ nu-și mai dea copii la institute magiare séu supuse influinței magiare, pentru că acolo elevul român este numai umilit și batjocorit. Écă ce ni-se scrie în privința acésta din Făgăraș:

„Intre scolarii, carĭ cercetéză scóla poporală magiară de stat din Făgăraș, se află și un singur copil de român, un orfan, pe care l'a fost trimis tutorul seu, un pretor, la scóla magiară, dorind negreșit, ca pupilul seu se nu fie lipsit de marele folos, ce-l póte oferi astădĭ fie cărui cetățén cunoscința limbei magiare. Băiatul însă, din familia Clocoțan, în scurt timp trebuí sĕ facă și el trista esperiență, cât de părăsit și batjocorit este un scolar român într'o scólă magiară. Într'o dĭ fatalitatea a voit, ca sĕ se pérdă din scólă un circin geometric. Învĕțătorul magiar, audĭnd de acésta, se turbură cumplit și fără de a face măcar cât de puțină cercetare, dĭce înaintea tuturor scolarilor cătră Clocoțan, aruncând o privire plină de dispreț asupra lui: „Numai tu ai putut sĕ furĭ circinul, căcĭ numai tu eștĭ român și românii sunt hoțĭ“ (mert az oláh tolvaj). Băiatul a rĕmas înmărmurit, nesciind cum a ajuns a fi înfierat fără nicĭ o causă și dovadă ca hoț. Își póte omul imagina, ce impresiune teribilă a trebuit se facă asupra fragedului copil crudele și reutăciósele cuvinte ale învĕțătorului seu. Din momentul acela, Clocoțanul nostru trecea înaintea conscolarilor de „talvaj oláh“; dar bietul băiat a suferit tóte aceste maltratărĭ și calumnierĭ nedrepte sperând, că vor înceta odată.

Înzedar băiatul de român se silia de a dovedi învĕțătorului și conscolarilor sei nevinovăția sa, înzadar era tótă sperarea lui, că vor înceta odată incriminările nedrepte din partea lor, căcĭ ei nu voiau se-l mai slăbéscă din „tolvaj oláh.“ Prima-óră în viéța sa tinerul Clocoțan a trebuit se esperieze, cât de urgisit este un copil de român într'o scólă magiară.

Dar nicĭ cu atâta nu era destul. După mai multe dile, fiind de a se deslega o problemă scrisă pe tablă, învĕțătorul provócă pre aceia dintre scolarĭ, carĭ vor fi în stare a-o deslega, se ésă afară la tablă. Cel d'âmtâiŭ dintre toțĭ se insinuă Românul. Atuncĭ învĕțătorul îl respinse rĕstit cu cuvintele: „Ție nu-ți e iertat se sci, căcĭ estĭ „tolvaj oláh!“ Acésta a spăriat pre băiat încă póte și mai tare decât înfruntarea nemeritată d'âmtâiŭ. Din momentul acesta, el n'a mai voit se mérgă la scólă și după cum mi sĕ spuse, tutorul sĕu la și luat îndată dela scóla magiară și a făcut arătare despre purtarea de tot crudă și necalificabilă a învĕțătorului magiar.

Écă, pe lângă cel dela noĭ, al doilea cas întêmplat în decurs de câte-va dile, care ne dovedesce. cât de mare este netoleranța magiarilor față de Românĭ și pe terenul instrucțiunei, chiar în scolile de stat, și cam în ce fel de cultură putem spera, că se vor cresce copii nostrĭ de cătră învĕțătorii magiarĭ.“

Așa ne tractéză „frații“ Magiarĭ până și în școlă.

Iubileul unui învĕţător român.

La 31 Decemvre 1878, veteranul şi mult meritatul învĕţător din Oraviţa, d. Iosif Novac, ş'a serbat iubileul de 40 de anĭ împliniţĭ în funcţiunea de învĕţător poporal. La acéstă rară serbătóre a luat parte corpul didactic dela scólele civile din Oraviţa, protopresbiterul din loc ca inspector scolar districtual, judele cercual (pretorele), mai mulţĭ învĕţătorĭ din cercul Oraviţei, pre cum şi un delegat al „Reuniunei învĕţătorilor românĭ dela scólele conf. gr. or. din diecesa Caransebeşului“, carĭ toţĭ salutară pre iubilar şi-l felicitară, căcĭ a ajuns a împlini 40 de anĭ întru luminarea junimei. Între tóte vorbirile rostite cu ocasiunea acésta cea mai frumósă a fost fără îndoiélă vorbirea d-lui Ilie Trăilă, advocat în Oraviţa şi când-va discipul al iubilarului, — Ea merită a fi reprodusă din cuvênt în cuvênt; écă-o:

Domnilor!

Cât de fericitóre, cât de dumneḑeéscă este simţirea, ce cuprinde pre muncitorul, carele a asudat o primăvară şi o vară întrégă neîntrerupt şi neobosit în holda sa, când aruncă tómna privirea uimită asupra agrului şi-l vede înaurit de spice, de mană, de prisosinţă!

Domnilor! În mijlocul nostru se află un bărbat, care acum aprópe de o jumĕtate de secul muncesce neobosit în agrul ţelinos al desceptării, al culturei poporului nostru românesc. A muncit primăvara şi vara întrégă a vieţii sale, şi aḑĭ a ajuns la acel stadiu, când privind în giurul sĕu cu inima înălţată şi cu sufletul mândru, póte se ḑică, cumcă ostenelele sale n'au fost înzădar; pretotindenĭ vede ródă bună resărită din semĕnţa bună, ce a sĕdit'o cu mâna sa istéţă şi a îngrăşat'o cu înrîurinţa minţii sale luminate şi a sufletului seu înalt în inima acelora, între carĭ se aşéḑă nedejdea şi viitorul poporului nostru.

Sunt împliniţĭ 40 de anĭ, de când un tiner plin de viéţă, plin de aspiraţiunĭ mărețe, avênd în mână făclia aprinsă a sciinţei, a învĕţăturei, a păşit cu tótă tăria sufletului seu în luptă contra întunereculuĭ, contra acelui bĕlaur grósnic, carele de vécurĭ ţine încleştată o sĕminţie, ce-şĭ urmăresce urḑirea până la aceia, carĭ erau dedaţĭ a âmbla numai în sferele luminei şi a măreţii.

Sunt împliniţĭ 40 de apĭ, de când acel tiner luptă luptă grea cu ursita însaşĭ; luptând a devenit bărbat, pentru ca se lupte atât mai cu vigóre. Acum bravul erou al luminei crescĭ numĕră 60 de ernĭ ale vieţii sale. Cine cunósce starea unui învĕţător român poporal, va sci cât de puţine primăverĭ îi surid lui, cât de vitregă îi este ursita; ea pentru învĕţătorul român nu are pe buze surisul fericirii statornice, ea

nu-i aruncă aur în calea lui. — pentru dînsul ea are numai palida rînjire a lipsei şi neajunsului şi nu-i aruncă din póla sa de cât bouţe, pre carî acei ce au primit de la dînsul viéţa cea adevĕrată, viéţa spirituală, arare orî îşî iau ostenéla sĕ le adune într'un mosaic şi sĕ-l depună barem un moment acolo, unde a cădut un stêlp, ce a ajutat se ţină cerimea, pe carea timpul însémnă progresul popórelor.

Eroul nostru numĕră 60 de ernî ale vieţii şi el încă stă ca un falnic şi fenomenal stêlp înaintea nóstră, admirabil în tăria voinţii sale. Timpurile au gravat urmele lor în faţă, dar în sufletul lui nu! Eu privesc cu uimire şi pietate la dînsul. Părinte al meu sufletesc! dacă Te bucurî de semênţa ce ai semênat în inima, şi de scânteia ce ai aprins în mintea mea, nu sciu, dacă poporul, din care am rĕsărit eu, are vr'un folos de viéţa, ce ai suflat în mine atuncî, când am fost la piciórele Tale o bucată brută de pétră svêrlită prin sórte din acele clianţurî, din carî ai fost şi tu smuls — nu sciu, dar sunt nenumĕraţi aceia, de carî te poţî bucura împregiurul Tĕu şi pretotindenî veḑî rodurile frumóse ale ostenelelor tale în prisosinţă; eu însă mĕ simt prea ferice, cumcă deşi mai puţin vrednic de cât alţi scolarî ai Tĕi, astădî la acéstă serbare duplă atât de rară şi mărétă în viéţa unui om, sum eu, carele Te pot saluta — pre învĕţătorul meu, pre un vrednic iubitor.

Bucură-Te de fructele trudelor Tale! Bucură-Te de recunoscinţa, carea Ţi-o dau şi chiar orbiţii Tĕi contrarî! Bucură-Te de bucuria nóstră!

Fi ferice! şi dea Dumneḑeu, ca după ḑecî de anî serbând repetite iubilee, se putem încununa érăşî fruntea Ta nobilă cu laurul nevestedit al admiraţiunii, al recunosciinţei şi al iubirei unui popor, péntru a cărui luminare atât de mult Te ostenescî. Sĕ trăiescî la mulţi fericiţi anî!

Protocolul

adunării generale a „Reuniunei învĕţătorilor românî gr.-or. din diecesa Caransebeşului", ţinută în Biserica-albă, la 20, 21 August (1, 2 Septembre) 1878.

Şedinţa I.

ţinută în 20 August (1 Septemvre) 1878.

1. Conform programei statorite, membrii Reuniunei s'au adunat şi întrunit în 20 August (1 Sept.) a. c., diminéţa la $9^1/_2$ ore, în biserica română gr.-or. din Biserica-albă, asistând la celebrarea sântei liturghii şi a chiemării Duchului sânt, pontificată de p. on. domn protopresbiter con-

cerninte Iosif Popoviciŭ, însoţit de m. on. dd. preoţi Filip Adam profesor de teologie în Caransebeş şi Nicolau Pincu din Nicolinţul mare.

2. La 11 ore — conform programei — membrii Reuniunei, dimpreună cu un numĕr considerabil de óspeţi, s'au întrunit în localitatea otelului „Micsin“, care era destinată pentru ţinerea adunării generale, unde la propunerea mai multor membri se alésă o deputaţiune constătătóre din dd.: Simion Mangiuca, Ioan Jonaş şi Martin Ţap, pentru a învita pre preşedintele Reuniunei Stefan Antonescu, ca se deschidă adunarea.

3. Preşedintele Stefan Antonescu deschide adunarea prin următórea cuvêntare:

Prea onorată adunare generală!

Cu inimă învăpăiată, palpitândă de bucurie, şi sub impresiunea celor mai dulcĭ sentimente de naltă plăcere, mĕ aflu ferice în momentul present în prima oră în strălucitul post presidial al prea onoratei Reuniunĭ a tuturor învĕţătorilor românĭ gr.-or. din intréga diecesă drept-măritóre a Caransebeşului de confesiunea greco-orientală — a vĕ enunciа un prea dulce, călduros şi sincer „Bine aţĭ venit cu toţii“ la acésta strălucită adunare generale a Reuniunei învĕţătorilor romanĭ gr.-or. — Dumneḑeul sânt ceresc sĕ vĕ remunereze cu lungă viéţă, petrecută neîntrerupt de cele mai plăcute şi mai dulcĭ fericirĭ pământescĭ!

Domnilor mei! Nalta şi frumósa idee de associaţiunĭ, şi spiritul sublim prea mult folositor de Reuniunĭ, adeca a însoţirei factorilor nobilĭ spre ajungerea cutărui scop positiv, nobil, real şi folositor în orĭ-ce direcţiune, de sciinţă şi cultură, conform cerinţelor spiritului timporan, precum şi a viitorului, mai nainte cu un secul rĕsărind din cenuşa fenicei, până în timpul presinte, în carele vieţuim şi noi astăḑĭ, au crescut, s'au lăţit şi desvoltat cu putere gigantică, încât astăḑĭ nicĭ că se póte întipuí efectuarea şi realisarea cutărui lucru bun, frumos, comun, cu succesul dorit, cu deosebire pre terenul scientific pentru desvoltărea culturei moderne şi a crescerei frumóse la ómenĭ creaţĭ după asemênarea Creatorelui lor şi capacĭ spre primirea, preceperea şi folosirea darului sciinţei şi culturei nobile — fără concursul şi ajutorul Reuniunilor — şi eminentminte s'au desvoltat şi cu succes general gigantic s'au realisat spiritul Reuniunilor la tóte popórele şi naţiunile din acea parte a pământului uscat, carea o numim Europa, în carea ne aflăm şi noi cu esistinţa nóstră omenéscă; aicĭ, cu ajutorul Reuniunilor, tóte ramurile sciinţelor şi învĕţăturilor de naltă cultură sunt în mĕsura cea mai estinsă desvoltate si lăţite, şi neîntrerupt cu sbor de vênt înaintéză şi progreséză cu cel mai frumos şi folositor succes, — răpind cu sine tóte individualităţile ome-

nescĭ, iubitóre şi însetoşate de luminătórea sciinţă culturală, şi din contră departe lăsând în adêncul întunerec al nesciinţei, pre cei înderĕtnicĭ, neprecepătorĭ şi uritorĭ de sciinţă şi adormiţĭ în prea dăunosul somn letargic, ameninţaţĭ fiind cu eternă perire.

De acest nobil şi sublim spirit de Reuniune fuse inspirat şi profund pĕtruns prea bunul nostru Părinte sufletesc, nalt prea sânţitul Archiereu — Episcopul drept-măritórei diecese a Carasebeşului, Ilustritatea Sa Domnul Ioan P o p a s u, carele condus de ferbintea amóre părintéscă cătră prea iubiţii sei fii sufletescĭ coreligionarĭ şi fii adevĕraţĭ ai prea amatei sale naţiunĭ române, dorind şi voind din inima sa nobilă a-i lumina şi a-i îmbogăţi cu tesaurul neperitor al sciinţelor culturale; şi adecă ca un prea bun părinte sufletesc voind aşĭ împlini nalta sa chiemare şi datorinţă părintéscă, cu mijlocirea înaintării culturei şi crescerii trebuincióse şi corespundĕtóre cerinţelor spiritului timpului, presinte şi în viitor, la poporul român, au nisuit a afla mijlóce apte spre ajungerea posibilă a acestui nobil şi nalt scop şi înpintenat de dorul ferbinte, a vedé singur cu ochii sĕi, semĕnată semĕnţa — în pămêntul cel prea mănos roditor — al culturei şi crescerei, cu sciinţă şi învĕţătură, la poporul român, au şi înfiinţat la 1869 acéstă lăudată Reuniune a învĕţătorilor românĭ gr.-or. din întrégă diecesa sa, — prea bine sciind, că cel mai potinte, mai sĕcur şi mai eficace mijloc spre producerea, desvoltarea şi lăţirea sciinţei culturale şi a crescerei bune şi frumóse au fost, este şi va fi statul învĕţătoresc şi adecă factorii principalĭ şi electricĭ ai învĕţăturei şi prin acésta ai culturei şi crescerei bune la poporul nostru român, eschisivmente în prima linie sunt domnii învĕţătorĭ poporalĭ. — O ce sublimă, nobilă şi mult folositóre întreprindere este acésta, carea numai din nalte şi nobile spirite purcede, şi carea bine pricepêndu-se de următorĭ, acestia cu prea bună securanţă o pot urmări, conduce şi cultiva spre producerea mănóselor fructe, până la ajungerea sublimului scop de cultură nobilă şi crescere frumósă, laudă şi mărire sĕ fie tot-deuna celui prim întemeiător, prea bunului Patron al acestei Reuniunĭ învĕţătorescĭ, şi nestersă remână în inimile tuturor fiilor sĕi sufletescĭ, memoria eternă pentru acéstă nobilă întreprindere, nutrind acea sĕcură şi tare speranţă, că acel bun părinte va îngriji şi pre viitor de crescerea şi întărirea întreprinderei sale proprie.

După nascerea şi adecă constituirea după tóte formele legale, şi provedută cu statute aprobate şi întărite de cătră naltul nostru regim m.-reg., acésta Reuniune învĕţătoréscă, conform dispositiunilor din statute, ca corporaţiune morală, spre a puté cu mai bun succes împlini chiemarea şi destinaţiunea sa cea naltă şi nobilă, şi pentru a împrăştia şi lăţi cu tótă posibilitatea — precum şi a căştiga — desvoltarea sciinţei culturale

şi a crescerei nobile, corespundétóre spiritului timpului modern şi pre viitor, — adunările sale generale anuale le-a ţinut în mod ambulante, de şi până acum, precum naturalminte este, că tot începutul e greu, însă la noi Românii încă e şi mai greu, lipsindu-ne în mare mĕsură trebuincióse le mijlóce spirituale şi materiale, — numai cu succesurĭ şi resultate mai puţin îmbucurătóre, avênd însă speranţa firmă şi secură, la mai favorabile succesurĭ şi resultate în lungul viitor, şi dacă factorii chiemaţĭ şi îndatoraţĭ vor întreprinde şi folosi bine tóte mijlócele posibile şi îmbietóre cu neobosită şi încordată activitate, constanţă neclătită şi cu spirit aprins de flacăra nestinsă a amórei de sciinţă şi cultură, după acsioma strĕbunilor nostri „assiduus labor omnia vincit“, „diligința neobosită devinge tóte“, aşa urmărind fidel principiul de ambulanţă acéstă Reuniune, întru ţinerea adunărilor generale anuale, în decursul vieţei sale de juneţă, până astădĭ s'au ţinut adunărĭ generalĭ în orasele: Lugoş, Oraviţa, Caransebeş, Bocşa-montană, Buziaş, Verşeţ şi Reşiţa-montană în anul trecut, unde s'a decis ţinerea adunării generale în anul acesta, aicĭ în strălucitul oraş lib. reg. Biserica-albă, în a cărui prea preţios şi nobil sin ne aflăm în momentul present în aşa mulţime frumósă şi însemnată.

Acest strălucit oraş, locuit de un popor mare, nobil şi de felurite naţiunalităţĭ, între carĭ totuşi Reuniunea învĕţătorilor românĭ gr.-or. este fericită a se bucura astădĭ de cele mai amicabile şi simpatice bine-primirĭ din tóte părţile, pentru carĭ călduróse bine-primirĭ, acest strălucit oraş împreună cu toţĭ nobilii sei locuitorĭ, primésc spresiunea celor mai cordialĭ sentimente de mulţămire, dela mine şi în numele Reuniunei! Atotpotintele Dumneḑeu sĕ-şĭ verse darurile sale cerescĭ în tótă abundanţa asupra acestui oraş şi asupra tuturor locuitorilor lui!

Domnilor învĕţătorĭ! Precum mai nainte avui onórea a memora, cumcă prea bunul nostru părinte sufletesc, Ilustritatea Sa Dl Episcop Ioan Popasu, ca întemeiătorul şi primul fundator al Reuniunei învĕţătorilor românĭ gr.-or. din diecesa Caransebeşului, — prin dînsa a depus şi aşeḑat in mânile Dlor-Vóstre mărgăritarele cele mai preţióse ale sciinţei, arvuna cea mai tare şi neperitóre, a culturei şi crescerei bune, la poporul nostru român, cel prea tare însetoşat după acelea, în mânile Dlor-Vóstre a predat semĕnţa cea nobilă, cu muguri securĭ de producerea fruptelor dorite şi mult dulcĭ şi folositóre, v'a pus de semĕnătorĭ cu aceea în vastul şi fecundul pământ al sciinţei culturale şi a crescerei bune şi frumóse atât de trebuincióse la poporul nostru român, de secur, cu firma voinţă, că Dnii învĕţătorĭ sĕ vor nisuĭ şi trudi din tóte puterile omenescĭ, spirituale şi materiale, ca acea semĕnţă eschisivmente, numai pre pământul înḑecit şi înmiit roditor o veţĭ semĕna şi cultiva, mĕ simt pre deplin

nutrit de aceea firmă speranță și cu acea convingere, cumcă D-Vóstră ca adevěrați buni și credincioși grădinari ai vastei grădine cuprinḑetóre de fecundul pământ al sciințelor, al învěțăturei de cultură și crescere, cu neobosită diligință și încordată activitate, veți trudi a stirpi tóte mărăcinile, neghina și tóte erburile stricăcióse, din semênătura nobilă, ca așa numai acésta se pótă mai liber și mai favorabil progresa cu productele ei cele nobile, — așa e Dlor mei! Când D-Vóstră conduși și pětrunși de adevěrata binepricepere a chiemarei și misiunei nobile și nalte de învěțători, cu carea sunteți fericiți a Vě făli și mândri, nicí când și nicí decât nu veți remâné în letargie dăunósă și nelucrativitate miseră, fără a Vě face sacrilegí de nalta și nobila chiemare și misiune de învěțători.

Dlor mei! Permiteți-mí a Vě asemêna acéstă nobilă Reuniune învěțătorésc unei nemărginite mări și vaste grădini cuprinḑětóre de un pământ fórte fecund, producător de cele mai nobile, frumóse și îndulcitóre fructe, de cele mai plăcute și cu frumseța lor de inimí răpitóre — florí, înțeleg Dlor mei, grădina nemărginitelor sciințe și a culturei nobile, — dar acel pământ este încă necultivat, pre D-Vóstră, Dlor învěțători, Vě pricep de grădinarii acele-i grădine, în mânile și la dispositiunea nemărginită a D-Vóstre este așeḑată acésta grădină cu fecundul ei pământ, bine-voiți, rogu-vě mai nainte, conform principiului și destinațiunei Reuniunei, — cu puterí unite, solidare — „viribus unitis“ — cu toți la olaltă în cea mai frumósă și laudabilă armonie, a cultiva, a lucra pământul fecund, semênați în acela semênța nobilă a sciinței și a culturei și pre lângă bună îngrijire, fruptele vor urma de secur spre bucuria, îndulcirea și remunerarea ostenelelor și a fatigielor îndeplinite — și apoi mai departe fiesce-care factore — grădinar — singular sub conducerea proprie éră va face asemene grădină cu pământ fecund și muncindu-o cu diligință neobosită éră va produce fructe dulcí, desfětătóre, precum șieși însuși, așa mai departe și altora ómeni, împrăștiind acelea fructe nobile spre bucuria proprie, spre bunul și folosul omenimei și deosebit spre lățirea și desvoltarea culturei și crescerei frumóse la poporul nostru român, carele este mai întârḑiat pre acest teren, de cât celelalte națiuni și popóre vecine; dară cu acele trebue sě continue călětoria sa cătră ajungerea destinațiunei sale omenescí, sě ajungă la cultura cuvinciósă. — Energie și diligență neobosită, curagiŭ marțial, constanță neclătită, voință tare spre înaintare și progres — și ajungerea scopului e secur! — Așa se fie!

Dară, Dlor mei, ca se puteți cultiva linisciți și neconturbați fecundul pământ din grădina amintită, după modesta mea cugetare, se poftesc spre conlucrare doi factorí principalí și inevitabilí și adecă: ca se puteți fi

securĭ şi neatacaverĭ întru folosirea dreptului la proprietatea eschisivă a grădinei şi a pământului din aceea. Aicĭ, Dlor mei! pot se mĕ esprim cu tótă francheţa şi multă plăcere, că factorul păzitor în acésta direcţiune e cuprins în puterea legilor positive, aduse pre calea şi în modul constituţional în dieta amatei nóstre patrie Ungaria, cu întrevenirea şi participarea voinţei nóstre, sancţionate de Majestatea Sa prea bunul nostru părinte, rege apostolic Francisc Josif I.

Acestor legĭ constituţionale suntem datorĭ cu profundă stimă, a mulţămi facultatea şi putinţa adunării nóstre de astădĭ, şi preste tot înfiinţarea Reuniunei nóstre. Sĕ fim dară cu toţii aplecaţĭ, supuşĭ, ascultătorĭ şi stimătorĭ legilor patriei nóstre Ungaria, sĕ fim tot-deuna cu credinţă neclătită şi supunere loială, necondiţiunată Majestatei Sale regelui apostolic Francisc Josif I. prea bunului nostru părinte, precum şi naltului seu regim mag.-regesc!

Éră al doile factor principal neîncungiurat trebuincios este, după modesta mea opiniune, nobilul ajutor şi generósa spriginire atât spirituală, cât şi materială, din partea prea onoratului public, afară de statul învĕţătoresc, şi adecă a tuturor individilor binevoitorĭ şi iubitorĭ de sciinţă, cultură şi crescere, — pentru-că deoparte prin ajutorul şi spriginirea nobilă şi marinimósă a acestora se dă înpintenare şi căldurósă încurăgiare grădinarilor lucrătorĭ, adecă Dlor învĕţătorĭ, — éră de altă parte, este mai lesne şi grabnic posibilă câştigarea şi aflarea mijlócelor trebuincióse spre ajungerea secură a scopului nalt, a scopului desvoltării şi lăţirii sciinţelor culturale, şi a crescerei frumóse la poporul nostru român; — din care ponderóse motive cu multă bucurie şi dulce plăcere mĕ aflu îndemnat a lăsa liber sbor spresiunei mele de căldurósă mulţămită întregului prea onorat public asistinte aicĭ astădĭ, tuturor prea onoraţilor óspeţĭ presenţĭ, carĭ ca iubitorĭ şi spriginitorĭ de sciinţă şi cultură, au binevoit cu prea stimata lor presenţie a onora Reuniunea învĕţătorilor români gr.-or. Atotpotintele Dḑeu lungéscă-le firul vieţii la mulţĭ fericiţĭ anĭ! — îndreptându-mĭ tot-odată modesta şi umilita mea rogare cătră toţĭ, cumcă sĕ aibă graţiositatea şi nobila voinţă şi pre viitor a onora acéstă Reuniune, la asemenea ocasiunĭ, cu prea stimata presenţie, precum şi la tóte întreprinderile scientifice culturale ale acestei Reuniunĭ, sĕ bine-voiéscă a întinde nobilul ajutor şi marinimósa spriginire.

Şi acuma, prea onorată adunare generală, cu profundă stimă rugându-mĭ scusa pentru prea îndelungita abusare de nobila pacienţă a D-Vóstre, mai nainte de ce mi-aş fini acésta vorbire, daţi-mĭ nobila permisiune, a mĕ folosi de acéstă plăcută şi frumósă ocasiune, a-mĭ da spresiune sentimentelor méle celor mai călduróse, eşinde din adêncul inimei

mele, convins fiind, că Vĕ veţi alătura cu toţii la acele, strigând cu o inimă şi un suflet curat:

Sĕ vieze Majestatea Sa regele nostru apostolic Francisc Josif I.! (Neîntrerupte strigări de „Sĕ trăéscă“).

Sĕ vieze Majestatea Sa regina nóstră Elisabeta! (Sĕ trăéscă).

Sĕ vieze marele principe de corónă Rudolf la mulţi fericiţi ani! (Sĕ trăéscă).

Sĕ vieze înaltul nostru regim mag.-reg.!

Sĕ vieze dulcea nóstră patrie Ungaria! (Sĕ trăéscă).

Sĕ vieze strălucitul oraş lib.-reg. Biserica-albă, împreună cu toţi nobilii sĕi locuitori!

Sĕ vieze Reuniunea învĕţătorilor români gr.-or. din diecesa Caransebeşului!

Sĕ vieze toţi bravii învĕţători, propagatorii culturei la mulţi fericiţi ani! (Sĕ trăéscă).

Şi acuma, prin acésta dechiar deschisă şedinţa adunarii generale a VIII-a a Reuniunei învĕţătorilor români greco-orientali din diecesa Caransebeşului.“ (Va urma).

Conchiemare.

La adunarea generale a „Reuniunei învĕţătorilor români din Chioru“ ţinêndă în localitatea scólei române confes. din Şomcuta mare la 22 Maiŭ a. c. st. n. (Înălţarea Domnului).

La carea on. membri ai reuniunei precum şi toţi amicii scólelor şi învĕţămêntului sunt conchiemaţi — respective învitaţi a lua parte.

Şomcuta mare, 23 Aprile 1879.

Teodor Blaga,
pres. reun.

Elia Pop,
not. reun.

Varietăţi.

(In causa „Scólei Române). a avut loc la „Sinodul eparchial din Caransebeş“ următórea pertractare:

„Se presentă rugarea presidiului „Reuniunei învĕţătorescĭ rom. gr. or. din diecesa Caransebeşului“, prin care rógă sinodul eparchial a contribuí într'un mod óre-care la susţinerea foiei pedagogice „Scóla Română“, care apare în Sâbiiŭ redigiată de Vasile Petri.

Luând în considerare, că cunoscinţele pedagogice didactice ale învĕţătorilor dela scólele nóstre populare, în urma împrejurărilor culturale de până acuma, sunt încă atât de primitive, încât faţă cu esigenţele unei instrucţiuni raţionale se dovedesc de absolut nesuficiente;

Considerând, că literatura română în părţile nóstre e lipsită totalminte de opurĭ séu manuale, care ar puté da învĕţătorului român órecare inviaţiunĭ metodice la instruarea în obiectele de învĕţământ ale scólei poporale;

Avênd mai departe în vedere, că înaintarea scólelor nóstre poporale faţă cu recerinţele timpului a devenit o necesitate atât de urgentă şi de o importanţă atât de mare, încât nicĭ un sacrificiu nu póte fi prea mare, dacă ar uşura realisarea tendinţelor de cultură;

Considerând, că fóia pedagogică „Scóla Română“ cu materialul seu de eminentă cualitate este în părţile nóstre unica fóie pedagogică-didactică, prin care învĕţătorul român îşĭ póte completa cunoscinţele sale teoretice şi practice;

Considerând apoi şi trista împregiurare, că fóia acésta, unică pentru desvoltarea învĕţământului la scólele nóstre populare, după reaparinţa sa érăşĭ stă sĕ piéră din causa spriginului precar ce-l întêmpină din partea publicului interesat de scólă şi din partea învĕţătorilor nostri;

În fine considerând, că starea materială a învĕţătorilor nostri e tocmai pe atât de deplorabilă, pe cât e necesitate de mare de a posede fóia: Comisiunea scolară propune următorul decis:

Sinodul eparchial însărcinéză consistorul diecesan a îndemna de nou prin circulare îndreptate cătră preoţimea parochială, pe toţĭ învĕţătorii şi comitetele parochiale, ca sĕ sprijinéscă şi sĕ îndemne pe toţĭ iubitorii de cultură a sprijini din rĕsputerĭ edarea fóiei pedagogice „Scóla Română“ recomandându-o spre procurare; pre lângă sprijinul acesta moral sĕ i se ofere şi spriginul material avisând consistorul diecesan a procura pe séma bibliotecei fie-cărei scóle din diecesă câte un esemplar din amintita fóie anticipând suma necesară din casa diecesană pre lângă rebonificare din partea comitetelor parochiale, care vor avé a pune preţul abonamentului în bugetul cultului.“

Decisul se vede din următórea: Telegramă. Caransebeş, 26 Aprile 1879, 7 ore d. a.: „Sinodul eparchial din Caransebeş a avisat consistorul seu a prenumera din fondul diecesan „Scóla Română“ pentru bibliotecele scólelor diecesei.“ Antonescu. Marcu.

Mulţămim din inimă tuturor domnilor membri ai Sinodului, carĭ au contribuit la aducerea acestui conclus. Până când numĕrul prenumeranţilor nu se va urca cel puţin la 500, ne este imposibil a ne îngriji de

o mai bună adjustare a foiei. Chiar în făscióra presentă vorbim d. e. despre pendul, fără se fi putut aduce, precum am fi dorit, óre-carĭ ilustraţiunĭ pentru esplicarea celor dise în tractatul respectiv. Înmulţirea prenumeranţilor este decĭ în însuşĭ interesul foiei. R.

(Premii pentru învĕţătorĭ). Conform decisului din 25 Noemvre 1878 al comitetului despărţemêntului III (Sâbiiŭ) al Asociaţiunei transilvane pentru literatura şi cultura poporului român se conferă din partea numitului despărţemênt: *a)* patru premii, a 1 ♯ pentru cele mai bune prelegerĭ practice din ori care obiect de învĕţământ din scólele poporale române, ce se vor înainta în scris până la 1 Septemvrie a. c. din partea învĕţătorilor scólelor poporale române de pe teritorul numitului despărţemênt; *b)* un premiu de 25 fl. pentru învĕţătorul român de pe teritorul acestui despărţemênt, care va arĕta grădina de scólă cea mai bine întocmită. Cei ce vor reflecta la aceste premii sĕ se adreseze la dl protosincel Dr. Ilarion Puşcariu, directorul despărţemêntului.

(Proiectul de lege pentru introducerea limbei magiare în scólele elementare) s'a pertractat în casa deputaţilor şi a fost primit. Toţĭ deputaţii românĭ au votat în contra proiectului. În făscióra viitóre vom schiţa cursul desbaterilor din camĕră.

(Raţiociniu). Ni-se trimite spre publicare „raţiociniul balului român din Viena. Dar fiind că acest raţiociniu împle 5 cóle marĭ, din lipsa spaţiului ne mărginim a publica numai bilanţul, din care se vede, că percepţiunile au fost de . . . . . 3303 fl. 73 cr.

erogaţiunile „ „ „ . . . . . 1373 „ 39 „

Venitul curat . . . . . 1930 „ 34. „

Din Sâbiiŭ s'au adunat 77 fl., contribuind: Esc. Sa Metropolitul Miron Românul 50 fl., Ilustr. S. D. Vicariŭ archiepp. N. Popea 10 fl., Br. Urs 5 fl., Cons. Dunca 3 fl., Dr. med. Moga 3 fl., Dir. sem. Hannia 2 fl., Prof. Dr. Barcian 1 fl., judele Bădila 1 fl., Petra Petrescu 1 fl., Vis. Roman 1 fl.

(Demn de imitat). În comitatul Aradului, comitetul administrativ a propus a se trage în cercetare disciplinară un numĕr considerabil de primarĭ comunalĭ pentru motivul, că nu au astrîns pre părinţii negligenţĭ a-şĭ trimite copii la scólă.

Posta redacţiunei.

Dlui **A. C.** în **B.** Începutul e bun şi se póte publica; cu tóte acestea nu Te Vei supĕra pe noi, dacă ĭ-Ţĭ vom spune, că nu vom începe cu publicarea, până nu vom avé a mână tractatul complet. Scii pentru ce? Mai mulţĭ domnĭ învĕţătorĭ s'au oferit a tracta cutare obiect într'un ciclu de articolĭ succesivĭ; ni-au trîmis începutul, dar continuarea nu am mai vĕdut-o. Astfel ni-se compromite fóia. R.

Redactor, editor şi proprietar: Vasile Petri. — Tiparul tipografiei archidiecesane în Sâbiiŭ.

Făscióra 8. *Maiŭ 1879.* Anul III.

SCÓLA ROMÂNĂ.

FÓIE LUNARĂ
pentru
înaintarea educaţiunei şi instrucţiunei.

Redactată de
VASILE PETRI.

ABONAMENTUL:
Pe un an 4 fl. v. a. — pe o jumĕtate 2 fl. v. a.
Pentru România: pe un an întreg un galben.

PRENUMERAŢIUNILE
sunt a sĕ adresa la: Redacţiunea „Scólei Române“ în Sâbiiŭ (Hermannstadt, N.-Szeben).

Desbaterea proiectului de lege despre impunerea limbei magiare.

Ca un evenement istoric de mare importanţă şi de multă învĕţătură pentru poporul nostru şi cu deosebire pentru fie-care învĕţător român, desbaterea proiectului de lege despre impunerea limbei magiare în tóte scólele fără escepţiune, merită a fi reprodusă, cât de pe scurt, şi în colónele acestui organ pedagogic, ca sĕ se scie, cine şi cu ce arme a luptat pentru séu în contra acestei mĕsurĭ siluitóre.

Şedinţa I din 29 Aprile.

Preşedintele pune la ordinea dilei proiectul de lege privitor la întroducerea limbei magiare în tóte scólele poporale.

Gavriil Baross, raportorul comisiunei scolare: Mărturisesc, că nicĭ când nu mi-am împlinit datoria de raportor cu atâta bucurie ca acum, când am ocasiune a contribuí, prin recomandarea acestui proiect de lege, la realisarea ideii naţionale. Presupun, că dóră nime din casa deputaţilor nu va combate acest proiect de lege (vocĭ: cum nu!). Regret a afla, că proiectul va

fi atacat nu numai de către deputaţi naţionali, ci chiar şi de către bărbaţi, patriotismul cărora este mai pe sus de tótă îndoiéla. Intenţiunea proiectului este de a face cu putinţă învĕţarea limbei magiare şi în scóla poporală, fără ca prin acésta sĕ se vateme autonomia vre-unei confesiuni séu sĕ se restringă vre-o naţionalitate în libera rênduire a afacerilor sale scolare. Intenţiunea acésta nu s'ar puté realisa, când dispositiunea de faţă s'ar mărgini, cum vor unii, numai la scólele comunale şi de stat, de óră ce numerul acestor scóle în Ungaria este fórte mic. În anul 1877 au fost adecă: institute pedagogice 65 (51 pentru învĕţători şi 14 pentru învĕţătóre), între carĭ numai 22 de stat (16 pentru învĕţători şi 16 pentru învĕţătóre); scóle poporale: 15,486 în 12.980 comune, între carĭ 1731 comunale, 130 de stat, ér restul de 13.755 confesionale şi private. Limba învĕţământului la aceste din urmă a fost: în 7024 cea ungurésca, în 1141 cea germână, în 2773 cea română, în 1901 cea slovacă, în 250 cea sêrbéscă şi în 1692 mai multe limbĭ. Écă pentru ce limba magiară caută a se întroduce şi în scólele confesionale; de altmintrea însaşi egalitatea juridică cere a nu se face nicĭ în privinţa acésta nicĭ o escepţiune.

Învĕţându-se limba magiară cu începere chiar din scólele elementare, scolarii nemagiarĭ nu vor întêmpina, în institutele medie, din causa limbei, atâtea greutăţi ca până aicĭ, cetăţenii statului se vor înţelege între şine mai uşor şi vor puté fi şi ei admişĭ la oficiile publice, ér învĕţătorii vor avé ocasiune, la propunerea limbei magiare, a plânta în inimile prea accesibile ale copiilor simţiminte patriotice.

De altă parte nu este adevĕrat, că acest proiect de lege nu ar fi de lipsă. Trebue sĕ ne silim din tóte puterile a respândi şi susţiné limba magiară; altmintrea se va adeveri vechea temere, că sub condiţiunile de astăḑĭ, limba magiară nu va puté resista lung timp în contra unei limbĭ mai culte şi mai puternice. Magiarul trăiesce numaĭ prin limba sa; deodată cu limba, ar dispăré şi naţionalitatea magiară. Raportorul termină prin a ruga casa, sĕ priméscă proiectul comisiunii scolare.

Trefort, ministrul instrucțiunei publice, declară pe scurt, că primesce proiectul așa, cum l'a modificat comisiunea scolară.

Zay (Sas): Judecând după aplausele, cu carĭ aț întimpinat vorbirea raportorului și a ministrului, mi-se pare, ca și când D-Vóstră aț voi sĕ serbați astădĭ o festivitate familiară, o ḑi de serbătóre a neamului magiar. Mărturisesc, că nicĭ când nu m'am simțit așa străin în casa acésta, ca astădĭ; nu dóră, pentru că aș fi un cetățén mai puțin loial decât orĭ care din DVóstră, ci pentru că nu pot împărtăși convingerea majorității, că adecă statul magiar nu se póte întări decât prin slăbirea unora din membrele sale, că neamul magiar nu se póte desvolta decât împedecând pre alții în desvoltarea lor, și nu se póte susține decât storcênd mĕduva fraților sei de altă limbă. La 13 Mărțișor, când elementul magiar a încercat teribila lovitură dela Segedin, ne-am grăbit cu toții a consola și ajuta; astădĭ, când se desbate proiectul substernut casei în acea ḑi fatală, ni-se ia în nume de reu, nouĕ cetățenilor nemagiarĭ, căcĭ ne apĕrăm în contra unei mĕsurĭ de natură a ne periclita cultura nóstră. Comisiunea scolară a mers, în mĕsurile sale siluitóre, mai departe și decât regimul, și a ținut chiar și ședințe secrete, în contra regulamentului casei, pentru a se capacita membrii, carĭ nu împărtășiau vederile ultraiștilor, de și comisiunea era compusă numai din representanți de ai rasei magiare. Cu tóte acestea legea se va vota. Deputații, carĭ sunt aplecați a primi acest proiect de lege, se pot împărți, după motivele lor, în cincĭ clase. Clasa primă se compune din aceia, carĭ nu se prea ocupă cu proiecte de legĭ și carĭ nu cunosc nicĭ proiectul de față; clasa a doua se formézĕ din aceia, carĭ votézĕ, pentru că așa cere disciplina; clasa a treia va vota pentru a compromite și mai mult politica magiară de astădĭ; clasa a patra, pentru a repara popularitatea regimului, compromisă prin ocuparea Bosniei etc; în fine clasa a cincea, pentru că deși nu consimte cu proiectul, totuș nu are curagiul a-l combate, temêndu-se de terorismul neofiților, carĭ se fac Magiarĭ, ca sĕ se pótă înălța. Puteți DVóstră suferi, ca Șvabii din Torontal și Slovacii din Trencin sĕ prescrie statului direcțiunea de astădĭ, ei, carĭ fac din patriotism

o speculă, şi denuncie pre toţi, carî au altă idee despre ceea ce va sĕ ḑică „patriotism“? Nu primesc acest proiect de lege, 1. pentru că vatĕmă autonomia confesiunilor, întroducênd un nou obiect în planul de învĕţămênt şi acordând inspectorului regesc de scóle drepturî estra-ordinare; 2. pentru că vatĕmă libertatea civilă, punênd pre învĕţătorî la discreţiunea inspectorilor r. de scóle; 3. pentru că periclitézĕ cultura poporului, înmulţind obiectele de învĕţămênt cu unul fórte greu şi străin chiemării scólei elementare; în fine 4. pentru că nu póte fi în interesul statului a înstrăina de cătră el popórele nemagiare.

Szlávy, preşedintele casei, rógă pre oratorî şi mai ales pre cei ce vor a pleda pentru proiect, a fi moderaţî şi obiectivî.

Gavriil Baross, respunde cam iritat, că comisiunea a ţinut numai o conferinţă, pentru a se statori un paragraf mai greu.

Stojkovics: Sunt Sêrb, ales într'un cerc de 28,600 locuitorî sêrbî. Alte ţĕrî nu au lipsă de o lege ca acésta; la noi însă ea ar fi trebuit sĕ se facă cu 10 anî mai înainte. Dar şi acum o salut cu bucurie şi o primesc, fără a aştepta dela regim vre-o remuneraţiune, căcî sunt mulţămit cu ceea ce am. Legea acésta va contopi cele 16 milióne de locuitorî ai Ungariei într'un singur popor şi va justifica cuvintele lui Irányi, că al doile fundator al patriei va fi acela, carele va face din diferitele naţionalităţî un corp compact. Acel moment se va scrie în istorie cu litere de aur.

M. Polit (Sêrb): În Europa apusénă nu s'ar puté presenta legislativei un proiect de lege ca cel de faţă; căcî acolo un astfel de proiect ar fi séu de prisos, séu cu totul imposibil. În apus procesul compunerii de staturî este terminat de mult; în resărit însă procesul este în curgere. Scopul proiectului de faţă este politic, este asimilaţiunea diverselor naţionalităţî. În evul mediu asimilaţiunea se făcea prin cucerire, prin puterea armelor; în timpul mai nou ea se face numai prin civilisaţiune şi cultură, prin legî însă şi ordonanţe ea nu se va realisa nicî când. În apus „naţionalitate“ va sĕ ḑică „cetăţenie“, în resărit ea va sĕ ḑică „neam“ séu soiŭ. Legea nóstră despre naţionalităţî confundă amêndouĕ noţiunile; ea vorbesce în acelaş timp de „naţiunea un-

gurésca“ și de „naționalități.“ Ei bine, critica sciințifică nu admite definițiunea acésta; căci unde este o națiune, nu pot fi naționalități, și unde sunt naționalități, nu póte fi vorba de o națiune. Nime nu vorbesce d. e. de o naționalitate elvețiană, belgică séu americană, pentru că nu esistă o limbă elvețiană, belgică, americană. Ungaria ar trebuí sĕ urmeze esemplul Belgiei, unde în virtutea constituțiunei folosirea celor douĕ limbĭ din țéră este facultativă. Scrupulositatea statului în privința acésta merge așa departe, încât d. e. la preparandia din Lierre elevii flandreși nu sunt siliți a învĕța limba francesă, deși acésta are o cultură milenară, pe când limba flandresă este cu mult mai seracă. Proiectul de lege n'are înțeles pedagogic, căci scólele poporale nu sûnt institute limbistice, ci institute, în carĭ copilul are a-și însuși cunoscințele elementare în limba maternă. O limbă străină se póte învĕța numai pe contul culturei generale. Un organ pedagogic din Viena, de fórte mare autoritate, a publicat asupra acestui proiect o critică nimicitóre, din carea voiŭ cita numai încheiarea:

„În fine demandă și punctul de vedere pedagogic, ca sub tóte împregiurările scóla sĕ fie apĕrată de tendința de a se introduce în ea planurĭ politice. Scóla stă în servițul culturei omenescĭ universale, și limba, în care cresce copilul, în care își depune încă de acasă cugetele sale, singur limba aceea este mediul, cu ajutorul căruia educătorul își póte resolvi problema sa pe deplin. O limbă străină altoită jignesce principiul pedagogic relativ la libertatea desvoltării, prin urmare jignesce și cultura.“ Proiectul de lege vatĕmă însă și autonomia confesională. Unde ar fi naționalitatea magiară, dacă nu s'ar fi susținut autonomia în scólele confesionale ale reformaților? Este un vis deșert, a forța asimilațiunea, unde lipsesc condițiunile. Dacă limba magiară are facultatea de a se desvolta, și preponderanța culturală, ea se va lăți de sine. Pentru ce voițĭ a o impune cu sila? În Austria nu se face din germanisare o cestiune de putere; acolo egala îndreptățire este realisată cu desevêrșire, cel puțin în scólele poporale. Numai un stat mare póte suleva cestiunĭ de putere; statele micĭ își periclitézĕ prin acésta esistința lor. Un esemplu trist este Polonia, ca-

rea voind a polonisa şi catolici pre Casacĭ şi Rusniacĭ, s'a descompus şi ea. Ungaria veche, carea n'a tins a magiarisa, are o istorie de o mie de anĭ; acea Ungarie însă, carea voiţĭ a o crea, are o istorie numai de 40 de anĭ, şi în acest scurt timp ea a fost deja odată în mare pericol. Nu primesc proiectul.

Nagy István primesce proiectul, pentru că tinde a realisa o idee, pentru care s'a luptat şi tatăl seu.

Tisza, ministrul: Nu voiŭ a apĕra proiectul, ci voiŭ numai a respunde unor oratorĭ, carĭ l'au interpretat într'un sens, ce trece preste intenţiunile şi chiar testul proiectului. D. Polit ar face bine a nu dori sĕ urmăm esemplul staturilor vecine din orient, şi cu deosebire esemplul Serbiei, unde în proporţiune cu Sêrbii locuesc cu mult mai mulţĭ Românĭ, decât Sêrbĭ în Ungaria, şi totuş nu le este permis sĕ aibă vre-o scólă românéscă. Noi însă nu cerem, ca limba magiară sĕ fie limba învĕţămêntului, ci voim numai sĕ se înveţe şi ea, fiind că este limba statului. D. deputat ḑice, că dacă limba magiară are facultatea de a se desvolta, nu trebue impusă cu sila. Óre nu am puté întórce lucrul întrebând: dacă limbile nemagiare din Ungaria au putere de viéţă, — aveţĭ cuvênt a vĕ teme de viitorul lor, numai pentru că se cere, ca naţionalităţile sĕ înveţe şi limba magiară?

M. Polit (întrerumpênd): Dacă ea se află în mânile puterii de stat, avem cuvênt a ne teme.

Tisza: Altul vĕ este motivul, şi anume îngrijirea, că învĕţând naţionalităţile limba magiară, cetăţenii ţĕrei se vor înţelege între sine, şi atuncĭ nu va mai fi cu putinţă a semăna discordie. De aceea rog casa a primi proiectul.

Şedinţa II din 30 Aprile.

Ludovic Mocsáry (Magiar): Cestiunea dela ordinea ḑilei este fórte ponderósă, pentru că stă în strinsă legătură cu cestiunea naţionalităţilor. Vorba este, ca statul se încépă o acţiune în scopul de a respândi limba magiară, şi prin acésta a delătura, în cel mai scurt timp, rĕul ce există întru aceea, că locuitorii Ungariei nu sunt toţĭ Magiarĭ. Intenţiunea acésta nu mai este un secret nicĭ

Vezi dupăi
pag. 368

pentru naţionalităţile nemagiare, şi fiind că numerul nostru nu se póte spori decât în contul numerului lor, ele au tot cuvêntul a se irita. Sulevând cestiunea acésta, noi am rupt cu politica nóstră de până acuma, carea ne-a condus la legea naţionalităţilor din 1868, cea mai înţeléptă din tóte legile nóstre de 12 ani încóce. Acéstă lege acórdă óre cari drepturi şi limbelor nemagiare, va se ḑică recunósce, că nu este necesar, ca toţi fii acestei patrie se scie unguresce. Se va ḑice póte, că proiectul de lege nu stă în contraḑicere cu legea naţionilităţilor; după mine însă afirmarea acésta este tot aşa de nesinceră, ca şi aserţiunea, că impunerea limbei magiare este o binefacere, pentru carea naţionalităţile nemagiare ar trebuí se ne fie mulţămitóre. Proiectul de lege este în contraḑicere directă cu legea naţionalităţilor, şi votându-l, mâne poimâne se va ḑice, că acum toţi trebue se scie unguresc, prin urmare nu mai este lipsă a se întrebuinţa, în afacerile publice, decât numai limba magiară (vocí: şi va fi fórte bine).

Întreb: consult este, a provoca ura naţionalităţilor prin o lege, care nu va avé resultatul aşteptat? Căcí sĕ nu ne facem ilusiuní: în scóla elementară copii nu vor puté învĕţa limba magiară, şi chiar se o înveţe, ei vor uita-o érăşí. Afară de acésta, puterea pe viéţă şi mórte, ce s'a dat înspectorilor în ceea ce privesce sórtea şi viitorul învĕţătorilor, mai vatĕmă şi autonomia confesională, de cel mai mare preţ chiar pentru naţiunea magiară. Cu mijlóce morale séu de stat nu ne va succede nicí când a transforma pre Sĕrbí, Slovací, Romání etc. în Magiarí, nu, căcí ei ţin fórte mult la naţionalitatea lor, nu le putem impune nicí cu numerul, nicí cu puterea nóstră, au conaţionalí numeroşi în vecinătate şi se pot rădima pe aliaţi siguri chiar şi în Austria. Decí sĕ ne împăcăm cu ideea, că Ungaria este un stat poliglot; sĕ ne ferim mai bine de germanisare, carea este mai periculósă pentru noi de cât tóte naţionalităţile din patrie; se facem, ca fie care naţionalitate sĕ se simtă ca acasă. Momentul de faţă însă nu este potrivit pentru o acţiune contra naţionalităţilor. Cestiunea orientală încă nu s'a resolvit definitiv, ca póte produce valurí, carí se atingă şi patria nóstră, şi încăierarea nóstră cu naţionalităţile se silésca lumea a

face și la noi ordine ca în Turcia. Atrocitățile din Bulgaria au lipsit pre Turcĭ de simpatiile Europei; acésta ni-se póte întêmpla și nóuĕ, cu atât mai virtos, cu cât lumea din afară și-a perdut buna părere, ce o avea despre noi, vĕdênd, că cu constituțiunea restaurată nu am sciut face alta decât — datorii. Vorbesc sincer și pe față, ca sĕ se pótă ḑice, că cel puțin un om a avut curagiul opiniunii sale. Nu primesc proiectul.

Nic. Strevoiu: Nu înțeleg iritațiunea produsă mai ales în presa magiară, în urma pașilor, ce Românii au ținut a întreprinde la Maj. Sa în contra acestui proiect de lege; căcĭ dreptul de a petiționa este un drept constituțional din cele mai cardinale, ér cuprinsul petițiunilor respective încă nu legitimézĕ o asemenea iritațiune. Nu în contra învĕțării limbei magiare s'au declarat Românii, ci în contra modului de esecutare a acestei legĭ, prin care se periclitézĕ cultura lor. Românii nu mai au încredere în Magiarĭ, vĕdênd că arondarea și organisarea comitatelor, legea electorală din Transilvania, modul cum se aplică la noi legea scolară și legea naționalităților, și multe alte mĕsurĭ legislative și administrative sunt îndreptate anume în contra Românilor. Este în interesul amêndurora a se restabili încrederea reciprocă; începutul însă caută sĕ-l facă Magiarii, căcĭ au puterea în mână. Dacă d. ministru al instrucțiunei publice ar fi consultat din capul locului parerea autorităților nóstre bisericescĭ în ceea ce privesce introducerea limbei magiare în scólele poporale, s'ar fi convins, că acésta mĕsură nu se póte pune în lucrare. În multe comune bisericescĭ salarul învĕțătorului abia se urcă la 100 fl. pe an, salar pentru care nu se pot găsi învĕțătorĭ în stare de a propune douĕ limbĭ. Urmarea va fi: închiderea acestor scóle. În casul acesta îngrijitul popor român se întrébă cu drept cuvênt: unde își vor puté agonisi copii sei cunoscințele necesare de limbă și religiune? Afară de acésta prin introducerea unei limbĭ străine, pre lângă limba maternă, în scólele elementare, instrucțiunea poporului este împedecată, fără ca copii sĕ aibă folos de învĕțarea limbei străine. În fine proiectul de lege nu se póte justifica nicĭ din punctul de vedere al intereselor de stat. Buna înțelegere între naționalitățile din Ungaria nu se

şi devotamentului fiilor ţĕrei. Ne remân alte lucrurĭ póte mult mai grele de făcut: îmbunătăţirea şi perfecţionarea instrucţiunii, care rădică şi face puterea unui stat în prima linie; cultivarea şi respândirea sciinţelor, care au esplicaţiunĭ aşa de multe şi variate. Écă lucrurĭ, de care trebuie sĕ ne ocupăm érăşĭ cu cea mai mare seriositate.

Între alte sciinţe, care au nevoie de încuragiare şi propagare, la noi, sunt fără îndoiélă şi sciinţele naturale. Ceea ce avem, ceea ce am făcut pentru ele, e ceva, dar nu e destul.

În facultăţile nóstre de sciinţe, ele îşĭ au locul şi sunt profesate de ómenĭ însemnaţĭ; dar ceea ce lipsesce, sunt anesele, de care au nevoie *laboratoriele*. A face un curs frumos, teoretic, savant, elocinte, e necesar lucru; a pune însă pe elev în contact cu *natura*, a-l face sĕ atingă cu propriile lui mânĭ obiectul, de care e vorba, e lucru *indispensabil*. Cât timp ne vom mărgini la prima condiţiune, nu se va realisa nicĭ un progres şi nu se va face alt de cât a discredita acéstă ramură a sciinţelor, aşa de cultivată şi desvoltată în ţĕrele civilisate.

Din fericire, posedem în ţĕră profesorĭ eminenţĭ, carĭ, convinşĭ de necesităţile sciinţei, au început din propria lor iniţiativă a pune pe studenţĭ în contact cu subiectul ce tratéză, a-i iniţia în misterele naturei şi a ale îndulci gustul sciinţelor naturale; dar iniţiativa privată — decă pot ḑice ast-fel — nu e suficientă; trebuie intervenţiunea şi sprijinul statului, ca în tóte întreprinderile de interes general, şi nu ne îndoim, că, mai cu osebire sub ministrii liberalĭ, se vor lua mĕsurele necesare, ca facultăţile nóstre de sciinţe sĕ fie completate cu necesarul indispensabil. Laboratorie cu instrumentele strict necesare pentru moment, écă ceea ce ne mărginim a cere ministerului. E curios lucru, de a vedé, că sĕ chieltuiesc sume relativ destul de marĭ pentru cumpĕrarea de instrumente de fisică şi de producte chimice, când pentru sciinţele naturale nu se ia cel mai mic aparat.

Lăsând de o parte facultăţile pentru moment, sĕ vedem, cum se studiéză sciinţele naturale în lycee.

Aicĭ, putemŭ sĕ resumăm cestiunea în doue cuvinte: ele nu se studiézĕ mai de loc. Sunt profesorĭ, carĭ se mărginesc a face, d'impreună cu elevii, citire d'intr'un tratat fórte bun alt-fel, a le indica partea, ce au a învĕța pe de rost, și în urmă a-i întreba. Cei ce o recitézĕ bine, sunt admiraţĭ. Atâta totŭ. — A cerceta însă pe un elev și a vedé, care sunt părțile unei florĭ, séŭ a-l întreba, din ce familie este ea, e lucru fórte rar. Elevul finesce lyceul, fără sĕ cunóscă aprópe nimic, pentru că n'a avut ocasie sĕ scie ceva, pentru că n'a fost pus în posiție și nu i-s'a dat mijlóce. A cui e vina? A programei oficiale nicĭ ca cât (după cum ḑice un profesor de ai nostri), ci numai a persónei, care profeséză sciințele naturale. Iniţiativa lipsesce; nu e destul a veni și a face un curs, ci a veni cu materialul necesar la curs, a demonstra *pe natură* înaintea elevilor și a-i iniția la cestiunile elementare. — S'ar ḑice: n'avem mijlóce, n'avem timp, nu putem! Eróre absolută — În timpul verei, mai cu sémă pentru studiul botanicei, a-șĭ procura cineva câte-va florĭ, frunḑe, ramure de copacĭ, e lucrul cel mai ușor în țéră la noi; a veni cu ele la curs și a le arĕta elevilor, însoțind descripțiunea de detaliele necesare, nu e lucru prea greu. Dacă alt-fel se înțelege și se predă studiul istoriei naturale, apoi îl putem suprima din programă.

Cât timp unui elev nu i-se va da ocasiune sĕ distingă și sĕ cunóscă un bondax de un carabus, o ciupercă de un muschiŭ, o flóre de salcăm de una de trandafir, lăsat în propriele lui mijlóce și la propria-i apreţiare și judecată, nu va sci nicĭ o-dată un cuvênt de istorie naturală, chiar dacă ar învĕța pe de rost cele mai bune tratate de istorie naturală. Simpla teorie, neînsoțită de cea mai mică practică, iĭ va servi sĕ trécă bacalaureatul póte; dar va lăsa tótă istoria naturală la ușa Universităţii. — A cere de la guvern mijlóce, e dreptul nostru; dar toțĭ trebuie sĕ se puie pe lucru și sĕ ne facem datoria cu deplină consciință. Puțină activitate din partea unor profesorĭ, și lucrul de sigur ar merge alt-fel.

Criticăm rĕul numai, ca sĕ se schimbe odată procedeul de-a profesa sciințele naturale, și nicĭ de cum dintr'un alt punct de vedere. Avem un museu de istorie naturală garnisit óre-cum bine-rĕu.

Vĕdut-a cine-va vre un profesor urmat de vre o cétă de elevĭ preâmblându-se pe dinaintea colecţiunilor de paserĭ, séŭ insecte, ce garnisesc etagerele dulapurilor din el? Nu, şi acésta e un rĕu. Museele se crează nu pentru petrecere, ci pentru studiu.

II.

În partea precedentă am arĕtat modul defectuos al profesării sciinţelor naturale în licee. Am arĕtat, că, fără practică, acest studiu n'are nicĭ o valóre; e ca şi când nu s'ar face de loc. Sĕ ne închipuim studiul geografiei fără chartele corespondinte: ar lăsa óre în memoria elevilor ceva, ar servi la ceva? Nicĭ de cum. Aşa este şi cu istoria naturală: studiul botanicei fară plante, al zoologiei fără animale, teorie pură, neinsoţită de nicĭ un subiect real, e lucrul cel mai banal, care lasă pe elev indiferent, ba chiar îl disgustă de multe orĭ şi-i pare o sarcină. Un studiu de istorie naturală nu e ca al istoriei Romanilor, unde profesorul desvĕlesce subiectul în cestiune, desfăşură evenimentele şi lasă pe elev sĕ memoreze şi în urmă sĕ-şĭ facă el singur criticele necesare.

Aicĭ avem cu totul alt lucru: un subiect e în cestine, d. e. o grupă de animale, de însecte; — profesorul pe catedră tratézĕ cestiunea, arétă caracterele grupei, diferinţele de altele — e fórte bine; dacă însă nu arétă şi un tip din acea grupă, cel mai însemnat de esemplu; nu demonstră *pe natură* ceea ce spune, elevul nu numai că nu trage nicĭ un profit din lecţiune, ba chiar confundă caracterele unul cu altul, nu înţelege nimic, şi resultatul e nul, dacă *în extremis* nu e dotat şi cu o fericită memorie. Şi în casul acesta chiar resultatul e defavorabil, căcĭ îşĭ aduce a-minte pentru moment şi în urmă uită totul.

Nu cerem lucrurĭ imposibile, colecţiunĭ de insecte şi de animale din patru colţurĭ ale lumii. Un tip indigen şi uşor de procurat e suficiinte pentru a fortifica pe elev şi a-l face sĕ tragă órecare folos din o lecţiune orală.

Ceea ce ḑic pentru zoologie, se aplică şi la studiul botanicei. A împlé capul unui elev cu tóte caracterele plantelor, a recita sute de genurĭ şi specie în latinesce, fără de a-i arĕta *nicĭ una,*

a-i stabili diferințele și apropierile dintre ele, e lucru deșert, pentru a nu ḑice alt-fel, căcĭ elevul uită mâne ce a învĕțat astădĭ, întrebat asupra a 2 séŭ 3 familiĭ, confundă caracterele uneia cu ale celei-l-alte, atribuie uneia ceea ce caracterisă pe alta și în definitiv nu scie nimic, pentru că n'a vĕḑut nimic.

Nu cerem, ca dacă profesorul tratéză o familie, sĕ ne aducă genurĭ și specie esotice, rare, scumpe, séŭ sĕ facă imposibilul; dar ne pare bizar, când vorbesce de o familie ca Leguminósele, sĕ nu aréte 2—3 séu mai multe florĭ de fasole, séu orĭ ce altă leguminósă e în flóre la noi, când el tratéză acest subiect — séu sĕ aducă florĭ de trandafir, când vorbesce de Rosacee, de nalbă când tratéză de Malvacee și așa mai departe — florĭ care și-le póte procura fórte ușor, fără de-a avé recurs la chieltuelĭ *extraordinare*. — Când tratéză despre foi, sĕ aducă câte-va foi, și sĕ aréte pe ele ceea ce spune teoretic — de florĭ de asemenea — e lucru cel maĭ simplu, nu cere nicĭ chieltuiélă și dă resultatele cele mai bune. — Istoria naturală séŭ studiul ei e strins legat cu practica; a face un studiŭ teoretic, este a vorbi de geaba, este a perde timpul, a încărca memoria elevilor cu nume multe, cu detalie inutile, este într'un cuvênt a *nu face de loc istorie naturală*. Un om dela ţéră, o precupéță de hală, un om în fine fără cea mai mică noțiune de botanică séu zoologie scie maĭ mult (de multe orĭ) de cât un elev, care a făcut bacalaureatul — lucrul nu pare curios, din contră fórte natural. . .

Care e scopul esistenței unei catedre de istorie naturală la un liceu, la o scólă? E ca sĕ inițieze pe elevĭ în studiul acestei sciințe, sĕ li-o facă cunoscut, sĕ-i facă sĕ scie în viéța lor de om în societate a distinge o plantă de alta, un animal de altul, etc., séu se formeze elementele esențiale, necesare, sĕ puie basele solide pentru acei ce se aplică mai departe la studiul sciințelor naturale în special. — Se ajunge óre scopul dorit, practicând ast-fel, cum se face în liceele nóstre acésta? Las pe orĭ-ce persónă sĕ judece. — N'avem nevoie se înmulțim esemplele, ca sĕ clarificăm cestiunea; ceea ce am spus mai sus, e de ajuns sĕ edifice pe orĭ-cine asupra defectuósei profesărĭ a istoriei naturale în liceele nóstre. De ce nu

se întêmplă acelaşĭ lucru cu fisica? Pentru că, aicĭ, constatăm cu bucurie, că se face alt-fel în limitele mijlócelor, de care se dispune. Un elev îşĭ aduce aminte tot-déuna de o pilă electrică, de o machină pneumatică şi de orĭ-ce alt, pentru că le-a vĕdut cu ochii, studiat pe natură şi chiar esperimentat; dacă nu s'a putut face mai mult şi cu tóte subiectele, ce se tratézĕ, causa este, că nu se pot procura tóte instrumentele necesare, din motive financiare şi alta nimic; prin urmare scusa e legitimă.

Cu istoria naturală e alt-ceva; aicĭ nu avem nevoie de chieltuielĭ marĭ; avem necesitate, pentru a face — nu ḑicem totul — dar ceva mai mult de cât se face acum, de bună-voinţă unită cu cunoscinţa subiectului ce tratăm.

Ajungem la cestiunea recrutării personalului didactic. Se póte óre imagina, că un bun agronom ar fi un bun profesor de istorie naturală, că un eminent medic, care ar uşura suferinţele omenescĭ, s'ar metamorfosa într'un bun apostol propagator al sciinţelor naturale? Noi nu credem, dacă aceste persóne nu vor fi făcut studie speciale, dacă nu se vor fi ocupat în particular de aceste sciinţe.

E neapĕrat dară a se cere specialiştĭ pentru asemenĭ sciinţe, şi legea de curênd promulgată, care cere studie speciale viitorilor profesorĭ de liceu, e menită de a da resultate din cele mai laudabile; ea pune capĕt unor competiţiunĭ nelegitime, care au fost adesea singurul titlu al unei persóne pentru a se pretinde capabilă de orĭ-ce.

III.

În articolele precedinte, ne-am încercat sĕ arĕtăm modul defectuos al profesării sciinţelor naturale în scólele şi în special în liceele nóstre. O observaţiune justă, ce ni s'ar puté face, ar fi că nu sunt ómenĭ specialĭ, carĭ sĕ profeseze, că mai ântâiŭ ar trebuí sĕ avem scóle, care sĕ-i formeze, şi în urmă sĕ le cerem a-şĭ îndeplini scrupulos misiunea, ce li-se încredinţézĕ. Şi e drept.

Care e rolul facultăţilor nóstre de sciinţe? De sigur de a forma profesorĭ specialĭ. Au ele însă o organisare completă, colecţiunĭ, laboratorii, grădinĭ botanice? Nicĭ de cum. Orĭ-care ar fi bună-voinţa profesorilor respectivĭ, ei se vor lovi tot-déuna de lipsa

de cele necesare, şi aicĭ de sigur trebuie sĕ intervie în mod energic statul.

A avé facultăţĭ pentru lux şi formă, nu cred că ar fi dorinţa guvernului. Profesorii caută sĕ-şĭ facă datoria; dar n'au cele trebuincióse, şi de aceea se mărginesc mai numai la un curs teoretic, care e aprópe steril. Elevii îi urméză cu plăcere mult timp; dar în urmă se descuragiézĕ şi, cum perspectiva nu e din cele mai strălucite, îmbrăţişézĕ alte carierĭ, încep alte studie.

Un distins şi laborios profesor frances a ḑis cu ocasia deschiderii unui curs la scóla de farmacie: „În tóte sciinţele de observare, practica trebuie sĕ dea nascere teoriei; una nu trebuie sĕ mérgă fără cea-laltă; după cursurĭ, şi ca completare a lor, trebuie ca elevul sĕ găséscă demonstraţiunea.“ E un adevĕr elementar şi a-l contesta e a nimici studiul sciinţelor naturale, a face lux de vorbă şi de chieltuelĭ.

Facultăţile nóstre sunt bine organisate, cu puţine escepţiunĭ; dar — lipsite de mijlóce — nu pot ajunge la resultate practice, resultate la care cu dreptul ne-am aştepta. Prin urmare, statul sĕ céră avisul celor în drept şi sĕ încépă a completa ceea ce lipsesce şi ceea ce de atâta timp facultăţile aştéptă. — Laboratoriele şi instrumentele indispensabile nu cer chieltuielĭ imense; din contră, cu puţinĭ banĭ s'ar remedia rĕul. — N'avem profosorĭ specialĭ; sĕ-ĭ formăm, şi nu-i putem forma decât prin scóle bine organisate şi cu îndestulare înzestrate cu obiecte de studiu.

Astăḑĭ ţéra nostră a întrat într'o nouă fasă — am probat că suntem vitejĭ pe câmpul luptei; — sĕ probăm cu încetul, că suntem vitejĭ şi pe alt câmp, pe acela al instrucţiunii şi al desvoltării intelectuale — şi numai astfel ne vom putea orna cu epitetul, că ţéra nóstră e făclia civilisaţiei în Oriinte. Sĕ căutăm sĕ ne luminăm pe noi — sĕ lucrăm cu bună voinţă şi perseveranţă — şi cea mai bună resplată vor fi resultatele folositóre, la care vom ajunge. Statul, credem noi, va face sacrificiele necesare, va ajuta în limitele sale la mijlócele, ce ni-se vor da şi ni-se dau; sĕ-i respundem cu interes şi bună voinţă — cu muncă şi activitate.

Sĕ cerem şi ni-se va da — dar sĕ voim şi vom puté!

(Unul pentru Altul). V. P.

Cum sĕ se clădéscă casele de scólă?

(Urmare).

6. Trebuinţele învĕţătorului.

Vrênd a statori trebuinţele învĕţătorului, în ceea ce privesce locuinţa sa, caută sĕ fim cu băgare de sémă la tóte referinţele sale, şi cu deosebire la posiţiunea şi dotaţiunea sa. Considerând momentele acestea, vom admite cu toţii, că învĕţătorul este în drept a pretinde, şi patronul scólei are datorinţa a-i acorda o locuinţă simplă şi modestă, dar tot odată convenabilă şi destul de spaţiósă, pentru ca se nu fie necesitat, nicĭ chiar avênd o familie mai numerósă, a-şĭ grămădi preste olaltă mobilele şi alte obiecte din casă, din contră sĕ pótă ţiné pre tutindenea şi întru tóte rênd bun şi curăţenie. Acésta cu atât mai virtos, cu cât învĕţătorul este chiemat a da esemplu bun şi prin economia sa din casă; afară de acésta cu cât învĕţătorul va avé o locuinţă mai plăcută, mai cu „ticnélă“, cu atât se va simţi mai dispus la lucru, la împlinirea datorinţelor sale în scólă.

Esperinţa ne învaţă, că locuinţele prea marĭ sunt o greutate nu numai pentru cei ce le susţin, ci şi pentru cei ce locuiesc în ele; de aceea credem a împăca tóte consideraţiunile juste, reclamând pentru locuinţa învĕţătorului următórele încăperĭ în dimensiunile specificate lângă ele:

1. O odae de locuit, de 25—28 metri pătraţĭ.

2. O odae de studiu pentru învĕţător, eventual pentru casurĭ de morb în familie, de 16—20 m□.

3. O odae mai mare de durmit, de 16—20 m□.

4. O odae mai mică de durmit pentru copii mai mărişorĭ, de 10—12 m□.

5. O cămară, de 10—12 m□.

6. O bucătărie, întocmită şi pentru spălatul rufelor şi cu cuptor de copt pânea, de 10—12 m□.

7. O cămară mai mică pentru păstrarea provisiunilor de mâncare, de 5—6 m□.

8. O tindă de 2 m de lată, carea însă sĕ un traverseze tótă casa, ca sĕ nu-se producă curenţi de aer.

9. O pivniţă boltită, de 12—14 m□, şi cel putin de 2 m de înaltă.

10. Podul de sub acoperişul casei, podit cum se cade (cu cărămidĭ séu scândurĭ) şi provĕḑut cu ferestrile necesare.

11. Âmblătóre separată pentru învĕţător, cu un loc pentru ómenĭ marĭ şi unul pentru copii, aplicata sub un acoperemênt cu casa séu încai în nemijlocita ei apropiare.

12. Un magazin de lemne, în care se încapă lemnele de lipsă pentru un an întreg.

13. Un graşd pentru o vacă cel puţin, cu un despărţemênt pentru porcĭ şi altul pentru galiţe, de-asupra cu pod pentru fên, paie etc.

14. Curte închisă si prundită, cu loc pentru adunarea gunoiului şi a pişalăului.

15. O grădină cel puţin de 1 jugăr pentru folosul învĕţătorului.

Odăile de locuit sĕ aibă o înălţime de 3—3.5 metri; în proporţiune cu acésta: uşile se aibă o înălţime de 2 m şi o lăţime de 95 cm; ferestrile o înălţime de 1·75 m şi o lăţime de 95 cm.

Ce privesce posiţiunea încăperilor, este bine, ca odăile, în care ómenii petrec mai mult, va se ḑică odăile de locuit şi de durmit, se fie cătră sóre, bucătăria însă şi cămările cătră méḑănópte, ca se fie mai recoróse.

Bine este mai departe a se aplica bucătăria astfel, ca în timp de érnă, cu focul, la care se ferbe, sĕ se pótă încălḑi, prin o întocmire deosebită, şi cuptorul din odaea de locuit.

Numerul şi locul uşilor şi al ferestrilor sĕ se calculeze astfel, ca se remână loc destul, pentru a se puté aşeda lângă părieţĭ şi mobile mai marĭ.

Sub tóte împregiurările graşdul sĕ se clădéscă separat de locuinţa învĕţătorului, pentru putorile şi umeḑelile, ce produce.

care prindeau săgeţile inimicului, ér în mâna dréptă avênd sulițe lungĭ. Una după alta năvăliau cetele Perşilor asupra Grecilor, spre a-şĭ găsi mórtea sigură în sulițele lor séu a se întórce cu ruşine. Xerxe turba de mânie, de câte orĭ vedea căḑênd ostaşii sei, ér pre cei ce se întorceau din luptă, îi mâna cu biciul înapoi. În urmă el comandă la atac „céta nemuritóre;“ dar se frânse şi dînsa, şi s'ar fi frânt póte tótă puterea Perşilor, de nu s'ar fi găsit un Grec perfid — Ephialte din Malia — carele se oferi, pentru banĭ grei, a arĕta Perşilor un plaiŭ secret, pe care urcând muntele eşiră în spatele Grecilor.

Vĕḑêndu-se tradat, Leonida dimise pe acasă trupele aliate, ca sĕ nu se sacrifice fără nicĭ un folos, ér el şi cu Spartanii sei hotărîră a se lupta până la unul, fiind că legile lor le opriau a se retrage dinaintea inimicului, orĭ cât de numĕros se fie el. Numai pe Tebanĭ (100) i-a oprit la sine, neavênd încredere în dînşii, fiind că oraşul Teba se supuse deja Perşilor. Cu Spartanii remaseră de bună voie 700 Tespianĭ, preferind mai bine a cădé pe câmpul de onóre, decât a părăsi pre soţii de arme.

Începe o luptă teribilă. Perşii cad ca érba sub lovirile Spartanilor înfuriaţĭ. Lăncile se frâng în mânile eroilor; atunci ei fac us de scurtele lor pumnare. În acéstă luptă piept la piept cade Leonida. O nouă luptă înverşunată se încinge între Perşĭ şi Spartanĭ pentru cadavrul eroului rege. De trei orĭ Spartanii resping pe Perşĭ din giurul cadavrului; dar în fine încungiuraţĭ de tóte părţile, ei cad alăturea cu bravul lor căpitan.

Din 300 de Spartanĭ unul singur a scăpat cu viéţa, Aristodem. Acesta adecă avea sĕ grijéscă de alt Spartan, cu numele Eurytos, care pătimia de aprindere de ochĭ. Aflând, că Perşii i-au încungiurat, Eurytos îşĭ ceru armele, şi grăbind la luptă, căḑu şi el sub loviturile inimicului; Aristodem însă se mântuí cu fuga. Ajuns în Sparta, cetăţenii îl declarară de laş şi desonorat, nime nu mai vorbia cu dînsul, copii îl numiau „Aristodem fugariul.“ Abia în lupta dela Plateia îi succese a-şĭ spăla ruşinea prin o bravură estraordinară.

La început Tebanii luară şi ei parte la ultima luptă a Spartanilor; în urmă însă ei lăpĕdară armele şi cerură graţia inimicului. Xerxe îi pardonă şi înfierându-i cu semnul tradării, îi trimise acasă.

Mai târḑiŭ Grecii rădicară în locul, unde căḑu Leonida, un monument cu inscripţiunea:

„Călĕtorule, mergênd la Sparta, spune că ne-ai vĕḑut zăcând aicĭ, fiind că aşa ceruse legea.“

(Despre victoria repurtată de Grecĭ asupra Perşilor la Salamis şi Plateia — în numĕrul următor).

Curs de fisică pentru scólele elementare.

(Continuare din „Scóla Română“ pro 1877).

16. Despre pendul.

(Fine).

III. În conformitate cu legile espuse, pendulul se întrebuințéză:

1. Pentru regularea mașinelor, și cu deosebire a orológelor. Deja în timpurile cele mai de mult, ómenii s'au nevoit a născoci aparate pentru a mĕsura timpul. Cele mai vechĭ orológe au fost negreșit orológele de sóre, carĭ însă nu se puteau folosi decât ḑiua, și încă numai când era sóre. După aceea s'au construit orológe de năsip și de apă, numite astfel, pentru că lăsau a se străcura într'un anumit timp o anumită cantitate de năsip séu apá dintr'un vas într'altul. Adevĕrat, că aceste orológe se puteau folosi orĭ când, dar ele nu mĕsurau de cât o mică parte din timp. Mai târḑiŭ s'au născocit orológe, compuse din un sistem de rotile, carĭ se învârteau prin influința unei greutățĭ, ce atĕrna de capĕtul unei sfóre înfășurate pe lângă osia orizontală a uneia din róte. Aicĭ timpul se mĕsura după numĕrul învârtirilor sevârșite; numai cât învârtirile acestea nu erau uniforme, ci devineau din ce în ce tot mai accelerate, din causă, că și greutatea, întocmai ca orĭ care corp ce cade, se mișcă cu o iuțélă accelerată (a se vedé „Scóla Română“ din 1877, pag. 318). Geometrul Holandes Huyghens (a se ceti: Iuns) a fost cel de ântâiŭ, carele a aplicat pendulul ca regulator al orológelor de pĕriete. (Esplicarea mechanismului mai deaprópe o lăsăm în chibzuirea învĕțătorilor).

2. Pentru a demonstra (séu dovedi), că pĕmêntul, în ceea ce privesce forma sa, este un sferoid, adecă un glob turtit la polĭ. S'a constatat prin esperimente, că în regiunile nóstre un pendul de un metru de lung face pe fie-care secundă o oscilațiune întrégă, într'o minută 60, într'o oră 3600 de oscilațiunĭ; un astfel de pendul se numesce pendul de secunde. În anul 1672 francesul Richer (a se ceti: Rișee) transpunêndu-se cu un pendul de secunde în regiunile ecuatorului, a observat, că acolo pendulul seu oscila mai încet, anume că într'o secundă el nu făcea o oscilațiune întrégă; prin urmare a trebuit sĕ-l scurteze, pentru a-l face se oscileze ca în Paris. Întors la Paris, Richer érăși a trebuit sĕ-și lungéscă pendulul, fiind că aicĭ el oscila acum prea iute. Dintru'ntâiŭ s'a crediut, că causa acestui fenomen este temperatura; de aceea s'au făcut mai multe esperimente, în deosebite timpurĭ ale anului. Resultatul a fost acelaș, și anume că: cu cât ne apropiem mai mult de ecuator, cu atât pendulul osciléză mai încet, și din contră: cu cât ne apropiem mai mult de polĭ, cu atât pendulul osciléză

mai iute; prin urmare în casul prim pendulul trebue a se scurta, în casul al doile a se lungi, dacă voim se facă pe fie-care secundă o oscilaţiune întrégă. De unde acésta diferinţă? Scim de mai înainte, că gravitaţiunea pământului este, carea face se oscileze pendulul. Decî dacă acelaşî pendul osciléză la ecuator mai încet şi la polî mai iute, causa nu póte fi, decât că intensitatea (séu puterea) gravitaţiunei este la ecuator mai mică, la polî mai mare. Dar ne întrebăm érăşî: de unde acésta diferinţă? Am ḑis deja, că gravitaţiunea unui corp, prin urmare şi gravitaţiunea pământului scade proporţional cu depărtarea: cu cât ne depărtăm mai mult dela pământ şi prin urmare dela centrul seu, cu atât gravitaţiunea sa e mai mică. Decî dacă la ecuator gravitaţiunea pământului este mai mică decât la polî, urméză negreşit, că la ecuator suntem mai departe de centrul pământului decât la polî. Urmărind mai departe ideea acésta, vom recunósce îndată, că pământul nu póte fi un glob perfect, ci numai un sferoid, cu alte cuvinte, că diametrul seu dela ecuator este mai lung decât osia sa (diametrul dela un pol la altul). Şi în adevĕr s'a constatat, că diametrul dela ecuator este 1719 mile, ér osia numai de 1713 mile. Va sĕ ḑică: pământul este turtit la polî.

Din cele de sus urméză tot odată, că cu pendulul se póte mĕsura şi înălţimea munţilor.

3. Pentru a demonstra, că pământul rotéză în giurul osiei sale dela apus spre resărit. Acésta demonstraţiune a făcut-o mai întâiŭ Leon Foucault (a se ceti: Fucol), membru al academiei de sciinţe din Paris, la anul 1851. Despre acésta însă vom vorbi în numĕrul următor, continuând argumentele pentru „rotaţiunea pământului“, începute deja în „Scóla Română“ din 1876, Nr. 51 şi 52, dar întrerupte din cause independente dela voia nóstră. Aicî observăm numai atâta, că Italianul Galileo Galilei a fost cel de-întâiŭ, carele a descoperit la anul 1602 legile pendulului. Aflându-se adecă într'o Duminecă în catedrala din Pisa, marele învĕţat vĕḑu, că un candelabru, ce atêrna din bolta bisericei, nu mai încétă de-a oscila. „Ce se fie causa?“ s'a întrebat el, şi urmărind lucrul mai departe, a statorit legile, după carî urméză oscilaţiunile pendulului. Câţî nu vor fi vĕḑut până la el oscilând cutare obiect, fără sĕ se fi întrebat de causă?!

Écă pentru ce pedagogia de astăḑî pretinde, a face pe copil neîncetat atent la cele ce sunt şi se petrec în giurul seu, a-l întreba la tótă ocasiunea: pentru ce aşa şi nu alt-mintrea? Acésta este cu atât mai de lipsă, cu cât despre copiî se póte ḑice cu tot dreptul, că „ochî au şi nu ved, urechî au şi nu aud.“

Protocolul

adunării generale a „Reuniunei învĕţătorilor români gr.-or. din diecesa Caransebeşului“, ţinută în Biserica-albă, la 20, 21 August (1, 2 Septembre) 1878.

Şedinţa I.

ţinută în 20 August (1 Septemvre) 1878.

(Urmare).

5. După cuvêntarea acésta, primită cu aplause din partea adunării, pe basa listelor predate notarului I. Marcu de cătră preşedinţii despărţemintelor, constatându-se, că numerul membrilor presenţi trece preste numerul prescris de statute, preşedintele declară adunarea de cualificată pentru de a aduce decisiuni valide, şi astfel conform punct. 3. lit. b) din programă, provócă adunarea se alégă, pre lângă cei doi notarĭ ordinarĭ, un al treilea notar.

În urmarea acésta, la propunerea d. I. Oprea, se alege de atare cu unanimitate d. Demetriu Gaspar.

6. După aceea preşedintele designă de notar al şedinţelor pentru ţiua de adĭ, pe I. Marcu, de însemnător al vorbitorilor şi adecă: pentru carĭ vorbesc pro, pre I. Tina, şi pentru carĭ vorbesc contra, pre D. Gaspar.

7. Conform punct. 3. lit. c) din programă, urmând salutaţiunile, d. preşedinte anuncie, că sunt însinuaţĭ mai mulţĭ domnĭ, carĭ voiesc a saluta adunarea presentă, şi adecă:

a) d. C. Barray, primarul oraşului Biserica-albă, în numele cetăţenilor;

b) d. Simeon Mangiuca, advocat din Biserica-albă;

c) d. Iosif Andrejkovich, profesor la scólele civile din Biserica-albă, în numele Reuniunei învĕţătorilor germanĭ din Ungaria de Sud;

d) d. Paul Miulescu, preot român gr.-or. şi asesor consistorial, în numele comunităţii bisericescĭ române gr.-or. din Biserica-albă;

e) d. Ioan Baica, învĕţător în Retişor şi membru la Reuniune.

(În protocol urméză aicĭ pe 10 pagine salutările anunciate, pre carĭ însă noi nu le putem reproduce, din lipsa spaţiului).

8. La provocarea preşedintelui, se cetesc, prin notarul I. Marcu, următórele scrisorĭ şi telegrame salutătóre, şi anume: (urméză mai întâiŭ douĕ scrisorĭ, una dela Dr. A. Şandor, prof. preparandial în Arad, alta dela D. Schving, suprem inspector la societatea căii ferate din Reciţa-montană; după aceea 5 telegrame: dela Episcopul Meţian, dela inspectorul reg. de scóle din comit. Timişului, dela redactorul „Scólei Române“,

dela B. Nemoian, preot gr. or. în Vaşova (lângă Dobriţin) şi dela P. Munteanu, înv. gr. or. în Sacul).

Tóte aceste scrisorĭ şi telegrame salutătóre, între urărĭ entusiastice de „se trăiéscă“ fiind primite, se induc în acest protocol.

8. Conform punct. 3. lit. d) e) f) urmând raportul comitetului, al bibliotecarului şi al cassarului, se cetesc aceste rapórte în următórea ordine:

a) Notarul I. Marcu cetesce următorul raport al comitetului:

Mult onorabilă adunare generală!

Când cu ocasiunea adunării generale din anul trecut, ţinute în Reciţa-mont., prin decisul aceleia, de sub Nr. 23 prot., am fost din preţuita încredere a acelei adunărĭ chiemaţĭ şi aleşĭ pentru conducerea afacerilor Reuniunei învĕţătorilor românĭ gr.-or. din diecesa Caransebeşului, am fost pre deplin convinşĭ despre lucrul cel mult şi însemnat, precum şi despre greutăţile acele, ce erau de a se petrece şi devinge în interesul acestei Reuniunĭ, şi numai convicţiunea aceea, că fie-care membru în faptă şi din libera sa voie ne va da ajutor, pentru de a da odată acestei Reuniunĭ direcţiunea recerută, spre a-şĭ ajunge mai repede sublimul scop de promovarea culturei şi rădicarea stării învĕţătorescĭ şi a poporului nostru; convicţiunea aceea, că tot ce se face şi se lucră pentru Reuniune, şi se lucră şi este dedicat rădicării stării scólelor, a învĕţătorilor şi a poporului nostru gr.-or. ne-au mişcat de a primi conducerea acestei Reuniunĭ. Prin urmare ne-am nisuit cu tótă bunăvoinţa şi cu intenţiunile cele mai salutare şi conscie, precum şi cu tóte puterile nóstre debile pentru de a contribuí la înaintarea Reuniunei.

Decĭ dară, pentru de a pune mult onorabilei adunărĭ generale o adevĕrată şi viuă icónă despre activitatea presidiului şi a comitetului, îşĭ permite subsemnatul presidiu al acestei Reuniunĭ, a-şĭ împărţi raportul present în următórele secţiunĭ:

I. Efectuirea concluselor adunării generale din anul trecut 1877 ţinute în Reciţa montană.

II. Activitatea presidiului şi a comitetului în privinţa stării:

a) organisătóre,
b) spirituale,
c) materiale a Reuniunei.

III. Activitatea despărţemintelor.

IV. Propunerĭ.

I. Efectuirea concluselor adunării generale din anul trecut 1877, ţinute în Reciţa montană.

Protocolul adunării generale ultime din anul trecut, s'au autenticat prin comisiunea alésă spre acest scop, şi conclusele aceleia s'au efectuit, şi adecă:

a) proiectul despre modificarea statutelor, acceptat în adunarea generală sub Nr. 17 prot. s'a transpus Venerabilului nostru Consistor din Caransebeş spre înaintare la locurile competente pentru aprobare. Venerabilul Consistor însă, prin intimatul seu de dato 30 Decembre 1877, Nr. 457. scol., l'a remis pre lângă unele observări, carî dimpreună cu cele ale comitetului, se transpun mult onorabilei adunări generale, spre competentă pertractare şi decidere;

b) conclusul adunării generale de sub Nr. 18. lit. d) s'au efectuit, representată fiind Reuniunea nóstră învĕţătorésc în semn de reciprocitate colegială, la adunarea generală a Reuniunei învĕţătorilor germanî din Ungaria de Sud, ţinută anul acesta în Orşova, prin o deputaţiune de 4 membri, în persónele domnilor: Ioane Ionaş, Ioane Marcu, Nicolau Grama şi Traian Henţ;

c) pe basa conclusului adunării generale de sub Nr. 18. lit. g), scrisórea veteranului emerit profesor şi directore preparandial din Arad, Alesandru Gavra, prin care s'a recomandat Reuniunei nóstre îngrijirea de educaţiunea fiitórelor mame şi stăruinţa de a rădica o preparandie de fete în Arad, s'a transpus Venerabilului Consistor diecesan din Caransebeş, spre cunoscinţă şi îngrijire;

d) pe basa conclusului adunării generale de sub Nr. 28 şi pe basa conclusului comitetului de sub Nr. 8 din protocolul primei şedinţe dto 18 (30) Septembre 1879, eshibat sub Nr. 50 ex 1877, s'a întreprins edarea portretului bine-meritatului emerit profesor şi directore preparandial Alesandru Gavra, comunicându-i-se în persónă, prin preşedintele Reuniunei nóstre, conclusul adunării generale şi cerêndu-se spre ecest scop o fotografie a sa. De óră-ce la mai multe provocărî ale preşedintelui de a ni-se da acéstă fotografie, ni-s'a promis, dar până astădî neprimindu-o, conclusul adunării în acésta privinţă nu s'a putut îndeplini;

e) Domnul Basiliu Petri, fostul redactor al foiei scolastice „Scóla Română“ pe basa conclusului adunării generale de sub Nr. 30 s'a incunosciinţat, cum-că este ales de membru onorar la Reuniunea nóstră prin trimiterea diplomei;

f) decisiunea adunării generale de sub Nr. 18 lit. a) în privinţa compunerii unui protocol, în care sĕ se întroducă toţi membrii dela timpul întrării lor în Reuniune, cu numele, caracterul şi locuinţa etc. are

a se efectuí prin transpunerea unui atare formular mult onorabilei adunărĭ, spre aprobare;

g) protocolul adunării generale din anul trecut 1877 s'a tipărit în 200 esemplare şi s'a împărţit tuturor membrilor Reuniunei; de asemenea s'au împărţit protocólele adunării generale din anul 1871 şi 1876, ce s'au aflat în mai multe esemplare în archiva Reuniunei.

II. Activitatea presidiului şi a comitetului.

a) în privinţa organisării;

1. Pentru de a procura Reuniunei nóstre o basă adevĕrată, s'a dispus, ca fie-care membru de orĭ-ce categorie, adecă: nu numai cei ordinarĭ, ci şi cei fundatorĭ şi ajutătorĭ, se între ca atarĭ în Reuniune, numai după ce au dat dela sine o declaraţiune în scris în presenţa a doi martorĭ, şi resultatul a fost îmbucurător, că numerul membrilor ordinarĭ dela ultima adunare generală până la cea presentă, s'a sporit cu 69; numerul membrilor fundatorĭ cu 12; ér al celor ajutătorĭ cu 19, încât astăḑĭ sunt, pe basa amintita — după cum dovedesc declaraţiunile şi consemnările membrilor:

membri ordinarĭ	183
membri fundatorĭ	45
membri ajutătorĭ	20
Laolalta .	248
La care adaugêndu-se numerul celor onorarĭ	15
face preste tot numerul membrilor	263

carĭ toţĭ sunt provĕḑuţĭ cu diplome formale. La acest loc e de observat, că numerul membrilor ajutătorĭ însemnaţi în protocolul adunării generale din anul trecut 1877, sub Nr. 18 prot. lit. a) nu este de a se socoti 8 după cum e notat, de óră-ce în faptă prin declaraţiunĭ formalĭ numai un membru ajutător s'a aflat, anume: advocatul din Verşeţ Georgiu Ḑedelco. De asemenea şi numerul membrilor onorarĭ din protocolul amintitu este incorect.

2. Conform §. 35 din statute s'au organisat 10 despărţeminte de ae Reuniunei staverite în §. 33, după cum se póte vedé din protocolul comitetului din 4 (16) şi 5 (17) Aprile de sub Nr. eshibitelor 78, alegêndu-se în fie-care despărţemênt un preşedinte, un notar, un cassar şi un bbliotecar, chiar şi despărţemêntul Panciovei din fostul confiniu, unde nĭĭ un membru nu era, s'a organisat cu 15 membri înscrişĭ prin declarţiunĭ formale, la stăruinţa învĕţătorului din Dolóve, Georgiu Popoviciŭ, cu escepţiunea despărţemêntului Mehadiei, în care numai un membru se ată, anume învĕţătorul din Orşova Traian Henţ. Prin decisiunea comi-

tetului din 4 (15) și 5 (17) Aprile a. c. s'a dispus însă de nou, ca și în acel despărțemênt învĕțătorii sĕ se înscrie de membri, și apoi sĕ se organiseze. Resultatul în acéstă privință se speréză a fi favoritor.

3. Pentru a introduce o manipulare sigură și corectă în agendele oficióse ale Reuniunei, s'a dispus, ca sĕ se introducă de ací înainte și la Reuniunea nóstră purtarea protocólelor eshibitelor, a indexului și a protocolului de espedițiune, ca la alte oficie, spre care scop s'au și procurat tipăriturile necesare, și purtarea acestora s'a și întrodus în faptă.

Ast-fel dela adunarea generală din anul trecut, ținută în Reciță-montană, până la finea anului 1877, au încurs 60 de acte; ér dela 1 Ianuar până înainte de două dile, adecă până în 18 (30) August a. c. au încurs 218, la olaltă 278 de acte, care tóte s'au eshibat si desărcinat parte prin presidiu, parte prin comitet, după cum arată protocólele eshibitelor, relegându-se adunării generale numai 12 bucăți spre competentă pertractare și meritorială decidere.

4. Comitetul Reuniunei, conform §. 23 din statute, a ținut 3 ședințe ordinare, după cum dovedesc protocólele ședințelor, ce sunt eshibate sub Nr. 50 ex 1877, și 169, ex 1878, în care parte s'au esecutat conclusele adunării generale ultime, parte s'au adus mai multe dispositiuni folositóre pentru înaintarea Reuniunei și a agendelor ei administrative. Ca mai de mare importanță e de a se aminti la acest loc din aceste 3 ședințe introducerea în viéță a activității despărțemintelor, care sunt de mare însemnătate și promit cele mai frumóse resultate în interesul Reuniunei, și pre lângă dispositiunile despre introducerea nóuei manipulări în administrațiunea Reuniunei, e de o însemnătate pertractarea observărilor și a modificărilor făcute de Venerabilul Consistor scolar din Caransebeș la statutele nóstre, care modificări se transpun mult onorabilei adunări generale, spre competentă pertractare și decidere. — De asemenea e de însemnătate dispositiunea comitetului în privința disertațiunilor pentru adunarea generală, precum și cea în privința statoririi unui regulament de reciprocitate între Reuniunea nóstră și Reuniunile de cultură din întréga nóstră Mitropolie gr.-or., care tóte dimpreună cu dispositiunele privitóre la modalitatea încassării tacselor dela membri și alte afaceri de cassă, se transpun mult onorabilei adunări generale, spre desbatere și aprobare.

Între nisuințele principale ale presidiului au fost și aceea, ca adunarea generală presentă sĕ fie cât se póte de bine cercetată de membri și inteligința nóstră, spre care scop s'au trimis convocarea și programa adunării generale cu o lună mai nainte, spre publicare la 5 foi române din patrie, cari tóte, cu escepțiunea foiei „Familia“ le-au publicat întrégi și destul de timpuriŭ. Afară de aceea, presidiul s'a îngrijit, ca și pe alea V. Consistor se fie îndemnați învĕțătorii, preoții și poporul nostru de

a participa la acéstă adunare generală. Tot aşa s'a dispus cu multă înteresare şi îngrijire, ca pe séma tuturor membrilor sĕ se esopere dela societatea căii ferate Austriace de stat, favoruri de călĕtorie şi sĕ se tipărésc̆ă programe, care dimpreună cu biletele de calĕtorie s'au trimis de timpuriŭ tuturor membrilor Reuniunei pe calea preşedinţilor din deosebitele despărţeminte, precum şi altor bărbaţi şi societăţi de cultură şi sciinţe. În fine presidiul despre ţinerea adunării generale a încunosciinţat atât pre primarul lăudatului oraş Biserica-albă, cât şi pre comitele suprem din Temişóra, pre autorităţile politice concerninte, precum şi pre V. Consistor din Caransebeş, ca pre forul scolar suprem, şi pre lângă aceea s'a adresat către brava înteligińţă română din Biserica-albă pentru pregătirea unei sale pentru ţinerea adunării şi pentru pregătirea cortelelor pe séma membrilor.

6. În fine comitetul în interesul Reuniunei lăsând a se tipări 300 de diplome pe séma membrilor, precum şi tipărituri de eshibite, index programe pentru adunarea presentă, precum şi bilete de călĕtorie etc. a spesat din cassa Reuniunei o sumă de 77 fl. 23 cr. mai mult de ce s'a fost preliminat, pentru care sumă cerem dela mult onorabila adunare îndemnitate şi ulterióra aprobare.

b) În privinţa spirituală.

Scopul principal al Reuniunei nóstre învĕţătorescĭ e promovarea culturei generale şi înmulţirea cunoscinţelor sciintifice pedagogice şi didactice între membri Reuniunei, şi prin acestia promovarea şi rădicarea scólei şi a poporului nostru român.

La acest loc trebue sĕ constatăm, că puţin îmbucurător avem de însemnat, de óră-ce organisarea Reuniunei pe basa statutelor de acum, a răpit tótă activitatea Reuniunei, atât în comitet, cât şi la presidiu, şi de asemenea şi în despărţemintele Reuniunei. Cu tóte aceste s'a procurat mai multe cărţi pedagogice şi literare pe séma bibliotecei; de felul celor din urmă s'au donat din partea membrilor: Dr. Paul Vasiciu din Temişóra, Paul Chinesu din Socenĭ, Ioane Marcu din Bocşa montană mai multe cărţi, şi cu deosebire preşedintele St. Antonescu a donat cărţi literare în preţ de preste 20 fl.: astfel biblioteca Reuniunei nóstre s'a sporit în anul acesta cu 45 de opurĭ, în cât aḑĭ are preste tot 97 opurĭ, carĭ valoréză 185 fl. 43 cr. v. a. şi dimpreună cu dulapul bibliotecei, întréga avere a bibliotecei face 205 fl. 53 cr. v. a., după cum va arăta raportul special al bibliotecarului.

c) În privinţa materială:

Reuniunea nóstră în privinţa materială, spunênd adevĕrul, n'ar sta rĕu, dacă s'ar încassa atât restanţele din anii din urmă, cât şi cele din

anii primi 1870—1873, şi ar puté sta fórte bine şi în stare înfloritóre, dacă s'ar fi manipulat la început după regulă.

De acea:

1. Prin o dispositiune îndreptată cătră toţi membri reuniunei s'a ordinat încassarea tacselor de pe anii 1876—1877, ér prin o altă dispositiune încassarea tuturor restanţelor începênd dela periodul I. până la finea anului administrativ curgător.

2. Resultatul a fost, că: s'au încassat:

a) dela membrii ordinarĭ din periodul I. 1870—1872 . .	fl.	54.05
b) „ „ „ dela adunarea generală din Reciţa până la cea presentă	fl.	178.20
c) dela membrii fundatorĭ	„	165.—
d) „ „ ajutătorĭ	„	5.—
Laolaltă .	fl.	402.25
S'a sporit dară starea cassei în acest an, din competinţa membrilor şi din alte venite cu	fl.	465.77
în cât starea fondului face	„	3369.71
starea cassei	„	2336.58
Preste tot .	fl.	5706.29

după cum va arăta raportul special al cassarului.

III. Activitatea despărţemintelor.

Ce se atinge de partea acésta a raportului nostru, putem constata, că unele despărţeminte au dovedit interesare laudabilă în afacerile lor, până când altele mai puţină şi aşa preste tot e de dorit mai multă interesare şi activitate.

1. Despărţemêntul I. al Bocşei numeră:
a) membri ordinarĭ 24; *b*) fundatorĭ 17; *c*) ajutătorĭ 4.

2. Despărţemêntul II. al Oraviţei numeră:
a) membri ordinarĭ 22; *b*) fundatorĭ 6; *c*) ajutătorĭ 0.

3. Despărţemêntul III. al Verşeţului numeră:
a) membri ordinarĭ 16; *b*) fundatorĭ 5; *c*) ajutătorĭ 0:

4. Despărţemêntul IV. al Ciacovei numeră:
a) membri ordiarĭ 24; *b*) fundatorĭ 2; *c*) ajutătorĭ 10.

5. Despărţemêntul V. al Buziaşului numeră:
a) membri ordinarĭ 22; *b*) fundatorĭ 2; *c*) ajutătorĭ 4.

6. Despărţemêntul VI. al Bisericii-albe numeră:
a) membri ordinarĭ 21; *b*) fundatorĭ 4; *c*) ajutătorĭ 0.

7. Despărţemêntul VII. al Lugoşului numeră:
a) membri ordinarĭ 10; *b*) fundatorĭ 3; *c*) ajutătorĭ 0.

8. Despărţemêntul VIII. al Caransebeşului numeră:
a) membri ordinarĭ 13; *b*) fundatorĭ 1; *c*) ajutătorĭ 0.

9. Despărţemêntul IX. al Panciovei numeră:
a) membri ordinarĭ 9; *b*) fundatorĭ 5; *c*) ajutătorĭ 2.

10. Despărţemêntul X. al Făgetului numeră:
a) membri ordinarĭ 21; *b*) făndatorĭ 0; *c*) ajutătorĭ 0.

11. Despărţemêntul XI. al Mehadiei numeră:
a) membru ordinar 1.

IV. Propuneri.

Preste tot, presidiul este de aceea convicţiune, cumcă Reuniunea nóstră învĕţătorésca numai atunci îşĭ va ajunge scopul ei măreţ, pentru rădicarea stării spirituale şi materiale a învĕţătorilor, scólelor şi a poporului nostru român, dacă toţĭ membri ei, cu puterĭ unite şi bună înţelegere, şi cu virtute bărbătéscă, vor conlucra pe calea începută, şi de aceea recomandăm cu tótă căldura tuturor membrilor activitate curăgiósă şi spriginire spirituală şi materială pentru prosperarea Reuniunei.

Şi cu aceste încheiându-ne raportul, avem onóre a ne subsemna şi a ne recomanda bunei-voinţe a M. On. Reuniunĭ.

Bocşa motană, la 19 (31) August 1878.

St. Antonescu m. p.,
preşedinte.

I. Marcu m. p.,
notar.

(Va urma).

Anunciu!

Reuniunea mariană va ţiné a II adunare generală în opidul Sân-Georgiu la 4 şi 5 Iuniu 1879 cu următórea programă:

1. Membrii în corpore asistă la celebrarea cultului divin.

2. Cuvênt de deschidere.

3. Raportul comitetului despre activitatea reuniunei în timp de un an.

4. Raportul cassarului despre starea cassei.

5. Alegerea comisiunei censurătóre de raţiunĭ şi pentru conscrirea membrilor noi.

6. Modificarea statutului reuniunei şi a regulamentului pentru reuniunile filiale.

7. Raportul comisiunilor.

8, Referarea comisiunei esmise în anul trecut despre planul de gimnastică în scóla poporală şi uniformitatea în espresiunile de comandă.

9. Frângerile decimale în scóla poporală.

10. Substantivul, tractare practică.

11. Din învĕţămêntul intuitiv: ciumăfóia, măsĕlăriţa şi cucuta în specie, şi în genere caracteristica plantelor veninóse, tractat practic.

12. Carĭ sunt relele, ce împiedecă înaintarea învĕţămêntului şi carĭ ar fi mijlócele pentru delăturare.

13. Pentru statorirea unui plan de învĕţămênt va refera fiecare învĕţător în scris despre materialul, ce între împrĕgiurările locale i-a succes a propune din tóte obiectele, cum şi despre piedecile, ce a întimpinat în propunerea lui.

14. Pertractarea altor propuneri.

15. Alegerea oficialilor.

Comitetul reuniunei mariane.

Năsĕud, la 20 Aprile 1879.

Preşedintele: **M. Popu.**

Secretarul: **Petru Tofanu.**

Varietăţi.

(Curs de igienă). În România s'a întrodus la tóte gimnasiele un curs de igienă. „Unul pentru Altul“ salută reforma acésta prin următórea apreţiare:

„Nu póte fi studiŭ mai folositor, mai neapĕrat fie-cărui om, pentru binele şi fericirea sa, de cât igiena. Sciinţa modernă a început a se convinge, că omul, înainte de-a cunósce ce e în lună şi în stele, trebuie sĕ trăiéscă, pentru a puté fi tot-déuna om deplin, adecă sănĕtos. Vechia maximă „*nosce te ipsum*“ (cunósce-te pe tine însuţi) — şi aci înţelegem trupesce tot aşa de bine ca şi sufletesce — a început a deveni modernă. Omenimea a început sĕ se cunóscă pe ea însăşi şi sĕ nu lase, ca acéstă cunoscinţă sĕ fie un privilegiŭ al unei clase de savanţi. Fie-care om sĕ 'şĭ cunóscă trupul ca şi sufletul, şi mijlócele pentru a le păstra în bună stare sĕ nu fie pentru nimenĭ un secret. Dacă ḑicătórea „*mens sana in corpore sano*“ e chiar numai în parte întemeiată, apoi numai póte fi în-

doiélă, că regulele igienice trebue sĕ fie pentru scolar cel puţin tot atât de necesare ca conjugarea verbelor neregulate din limbele mórte, şi cu tóte astea vedem, că pe când acestea se impun scolarului în timp de şépte opt anĭ de ḑile cu o stăruinţă neesplicabilă, despre cele d'ântêiŭ nicĭ amintire nu i-se face în tot timpul, cât stă pe banca scolară.

De aceea salutăm cu bucurie reforma, ce e pe cale de-a se întroduce în instrucţiunea publică din ţéra nóstră, pentru că suntem convinşĭ, că cu cât cine-va va cunósce mai bine regulele igienice, cu atât va avé mai puţină trebuinţă de medic în viéţa sa, şi nimenĭ nu va voí, credem, sĕ conteste, că sănĕtatea este una dintre cele d'ântêiŭ condiţiunĭ, dacă nu cea d'ântêiŭ, pentru a face fericirea individului şi prin urmare şi a popórelor.

Aprobând din tótă inima acéstă reformă, ne propunem a mai reveni asupra acestui obiect şi a ne încerca sĕ demonstrăm, cât de neapĕrată este întroducerea studiului igienei nu numai în tóte liceele şi gimnasiele, dar şi în cea mai de pe urmă scólă primară".

Suntem întru tóte de acord cu vederile acestea; de aceea manualul nostru: „Legendar" séu „Carte de cetire pentru scólele poporale, partea I: pentru al 3-le şi al 4-le an de scólă" aduce 13 bucăţĭ de lectură privitóre la igienă şi carĭ sunt menite a pune basele pentru lecţiunile ulterióre.

(O sentinţă de mórte). „Comitetul pentru unirea naţiunei sêrbe" a trimis ablegatului Petru Stojkovics o sentinţă de mórte cu marca postală din Belgrad, în care i-se împărtăşesce, că pentru vorbirea lui în favórea limbei magiare e osândit la mórte. În curênd se va înfăţişa la el un om, care îi va face cunoscut modul morţii, şi dacă dînsul nu va esecuta sentinţa cu mâna proprie, o va esecuta altul.

(Vot de încredere). „Zastava" publică în numĕrul seu dela 30 Maiŭ, în fruntea fóiei, un vot de încredere, subscris de 692 Sêrbĭ şi dedicat deputaţilor Dr. M. Polit, M. Dimitrovics, M. Szaboljevics şi A. Hagics pentru atitudinea lor în dietă, cu ocasiunea desbaterei legei pentru întroducerea limbei magiare în scólele elementare.

(Respuns). Relativ la purtarea necualificabilă a unui învĕţător magiar dela scólă de stat din Făgăraş faţă de un elev român, înspectorul regesc de scóla din acel comitat, d. Kóós Ferencz respunde în „Kelet," că va cerceta lucrul. Suntem curioşĭ a vedé resultatul.

(***Proiectul***) pentru întroducerea limbei magiare în scólele elementare, votat în ambele case ale dietei, a obţinut în urmă şi prea înalta sancţiune a Maj. Sale, şi promulgându-se la 24 Maiŭ în casa deputaţilor

s'a publicat și în fóia oficiósă dela 27 Maiŭ, Nr 122. Astfel proiectul a devenit lege (articol de lege XVIII: 1879).

(***Cursuri supletorie pentru limba magiară***). Încă până a nu se promulga legea pentru întroducerea limbei magiare în scólele elementare, ministrul unguresc al instrucțiunei publice s'a grăbit a dispune, ca la preparandiele de stat din Losoncz, Arad, Cluș și Odorheiŭ secuiesc sĕ se deschidă cursurĭ de limba magiară pentru învĕțătorii nemagiarĭ, carĭ voiesc a o învĕța. Aceste cursurĭ vor ținé dela 1-a Iuliu până la 28 Auguct a. c., și învĕțătorii, carĭ le vor frecuenta, vor primi 80 cr. pe ḑi din visteria statului, cortel liber în institut séu la privațĭ și spese de călĕtorie.

(Sórtea învĕțătorilor în Ungaria). Cetim în „Pester Lloyd", că învĕțătorii din Waitzen dela 15 Martie încóce n'au primit nicĭ o para din lefele lor. Spre a puté trăí, au fost siliți a se da pe mânile ŭsurarilor, împrumutând dela acestia banĭ cu percente înmiite. Inspectorul de scólă, auḑind târḑiu de aceste împregiurărĭ, în ședința ultimă a comisiunei administrative a propus si comisiunea a decis a se da primarului din Waitzen mandat categoric, ca în 14 ḑile se respundă învĕțătorilor lefele restante, căcĭ la din contră va fi depus din oficiŭ.

(***O întemplare înspăimêntătóre***) se împărtășesce din Szila-Balhas, în comitatul Vesprimului. În 21 Maiŭ mai mulți scolarĭ mai marĭ din scóla poporală reformata de acolo tăbăriră în curtea scólei preste un băiat mai mic, îl trântiră la pămênt, îl puseră pe pântece, îl acoperiră cu paie și săriră cu picióre le pre el, îl bătură și-l chinuiră. Unii băiați cu anima mai bună și mai umanĭ alergară la rectorul I. Cs., dar acesta cântând tocmai din violină, nu auḑi bine, ce ḑiceau ei, și-i alungă cu cuvintele: „Ce-mĭ pasă mie, ce fac ei!" Copii se depărtară supĕrați vĕḑênd, că dl rector însusĭ nu prea mult se intereséză. Într'aceea cu mare nĕcas se rĕdică băiatul cel de nóue anĭ de jos, vĕrsând mult sânge, și părăsi curtea cu vaiete. Vĕḑênd acésta sorióra sa cea de opt anĭ, alergă după frate-seu, și ajungêndu-l, căḑură amêndoi leșinați la pamênt. Cu mare greu au fost duși copii acasa și puși numai decât în pat. În diminéța următóre muri băiatul, după ce s'a chinuit în modul cel mai teribil. A doua ḑi muri și o sorióră de 6 anĭ a nefericitului băiat, care auḑênd de mórtea frăține-seu se spăriă, și a patra ḑi îi urmă și sor'a de 8 anĭ, căreia i-se rupse inima de întêmplarea acésta. În contra rectorelui domnesce o mare amărăciune în tótă comuna si nu fără cuvênt; căcĭ dacă el ar fi avut mai multă grijă, nu se întêmpla aceste nenoriciri. (G. T.)

(***Escursiune scolastică***). Aflăm cu plăcere, că institutul Urechiă, care după metoda elvețiană, a introdus escursiunile sciințifice cu

scolariĭ sei, de astă-dată a îndreptat paşiĭ junimii spre *România transdanubiană*. D. Urechiă, însoţit de eleviĭ din clasele superióre ale institutuluĭ d-sale, profitând de serbătorile st. Treimĭ, a visitat Cernavoda, Medjidie şi Constanţa. Junimea a arĕtat deosebit interes cercetând *de visu* valurile romane, cetatea de la Chinog lângă Răsoata (Rasova), şi ajutând pe d. Urechiă în cercetărĭ întreprinse asupra vechiului Tomi, a portului genovez şi a începutului de muzeu, adunat la prefectura de Constanţa de d. prefect Opreanu. Începutul făcut de d. Urechiă e fórte bun, şi esemplul dat de d-sa ar trebuí sĕ fie imitat. Diferite escursiunĭ, ce s'ar face cu eleviĭ prin ţéră, i-ar pune în posiţiune de a o cunósce bine, mai aintâiŭ din punt de vedere geografic, şi i-ar convinge, că se găsesc şi la noi situaţiunĭ de acelea, a cărora descriere ne încântă şi ne inspiră dorul de-a ne duce sĕ vedem. (U. p. A.)

(***O escursiune scolară grandiósă***). O fóie din Berlin a primit din Newyork cu datul dela 12 Maiŭ următórea împărtăşire: Dilele acestea se va face de aicĭ o escursiune grandiósă. Doue sute de tinerĭ, aparţinênd celor mai bune familiĭ din America de Nord, însoţiţĭ de un numĕr de profesorĭ din cei mai escelenţĭ, vor întreprinde o călĕtorie în giurul pământului. Spesele pentru echipament, călĕtorie şi întreţinere s'au calculat la 1000 de dolarĭ de fie care persónă. Impulsul la acésta espediţiune l'a dat un cetăţén din cei mai avuţĭ, anume Msr. Goodwin, carele a cumpĕrat un batel echipat în chipul cel mai modern şi l'a pus la dispoziţia societăţii, fără a pretinde cea mai mică recompensă. Acéstă călĕtorie de studiu, de cât care mai grandiósă nu s'a vĕdut de când lumea, va dura patru până în cincĭ lunĭ.

(Esamene). Eforia scólei conf. gr. or. din Sân-Petru (ţéra Haţegului) învită pre toţĭ carĭ se intereséză de causa învĕţământului, cu deosĕbire în ţéra scólelor comunale, a lua parte la esamenul, ce va avé loc la acea scólă în 10 Iuniu a. c. st. v. Paul Erdebeni, paroch şi preşedinte eforial. Georgiu Reitescu, învĕţător diriginte.

(Stipendiĭ pentru meserii). „Comitetul Asociaţiunei Transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român“ escrie concurs pentru opt (8) tinerĭ românĭ, carĭ voiesc a învĕţa vre-una din următórele meserii: rotăria, dulgheria, ferăria, cojocăria, mĕsăria, cismăria, pălărieria, curelăria séu şelăria, acordându ajutóre pentru fie-care de câte 25 *fl.* pe an.

Suplicele au sĕ fie instruite cu următórele documente:

1. Carte de botez, din care se fie evident, că concurentele e de nascere român şi că are cel puţin etatea de 14 anĭ.

2. Atestat scolastic, că are cel puțin cunoscințele, ce se predau în scolile primare din Austro-Ungaria și sĕ cunóscă și o altă limbă usitată în țéră, precum germâna séu magiara.

3. Revers dela părinți séu tutorĭ, că vor lăsa pe fii lor sĕ învețe meseria, la care se aplică, până când vor eși calfe séu sodalĭ cu atestat în regulă.

4. Un esemplar din contractul, ce părintele séu tutorul suplicantului va încheia cu maiestrul, la care învĕțăcelul întră la meseria ce și-a ales'o.

Suplicele astfel instruite, sunt a se înainta la comitet în Sâbiiŭ până în *31 Iuliu* a. c. st. n.

(Date statistice). Diecesa *Aradului* are: 11 protopresbiterate cu 322 comune matre, 63 comune filie, 327 biserică, 385 parochii, 62.784 numere de casă și 329.566 suflete. În anul 1878 s'au botezat 15.595 și au reposat 14.361.

La institutul clerical din Arad au fost: 2 profesorĭ ordinarĭ, 3 profesorĭ interimalĭ; elevĭ 69 și anume în cursul I: 27, în cursul II: 17, în cursul III: 25.

Districtul consistoriului din *Oradea mare* are: 288 parochii matre și 72 filie, 28.362 numere de case 151.363 suflete. În anul 1878 s'au botezat 7101, au reposat 6310. Scóle elementare sunt: 247, de repetițiune 94, cu pomării 24, cu gimnastică 9; învĕțătorĭ preste tot 202, dintre carĭ: definitivĭ 69, provisorĭ 133; preparandĭ absoluți 99, fără preparandie 103; cu testimoniu de cualificațiune 44, fără testimoniu de cualificațiune 158; pruncĭ de scólă: dela 6—12 anĭ 13.805, dela13—15 anĭ 6725, dintre carĭ au âmblat la scólă: dela 6—12 anĭ 4926, ér dela 13—15 anĭ 636. Stațiunĭ învĕțătorescĭ vacante sunt 45, din lipsa de concurenți.

Diecesa Caransebeșului are: 311 parochii matre, 31 filie, cu 319 biserică, 5 capele. În aceste comunităț bisericescĭ au fost: 9 protopresbiterĭ, 1 administrator protopresbiteral, 385 parochĭ și admin. par., 34 capelanĭ, 3 diaconĭ; 59.309 case cu 349.153 suflete. În institutul teologic au fost 29 teologĭ cu 2 profesorĭ ordin., 1 profesor suplent, 1 cantor și 1 magistru de musică vocală.

(Este interesant a compara datele de sus publicate în sinódele din anul acesta, cu datele dela congresul de astă tómnă și reproduse în fășcióra I pe Octomvre. În sinóde n'am vĕdut sĕ se fi publicat date relative la scólele poporale din diecesa Caransebeșului și a Aradului. Cele din districtul Orădii marĭ sunt destul de triste, mai ales în ceea ce privesce cualificațiunea învĕțătorilor. Din 202 învĕțătorĭ numai 44 cu testimoniu de cualificațiune, și 45 de scóle fără învĕțătorĭ! Apoi se prospereze învĕțămêntul!?)

Redactor, editor și proprietar: Vasile Petri. — Tiparul tipografiei archidiecesane în Sâbiiŭ.

7. Trebuinţele scólei.

Aicĭ vom avé în vedere:

1. Salele de studii şi arangementul lor din lăuntru.
2 Âmblătorile pentru scolarĭ.
3. Locul de gimnastică.
4. Grădina scólei.

8. Sala de studii şi arangementul ei din lăuntru.

Obiectul acesta cuprinde în sine următórele puncte speciale:

a) Posiţiunea salei în raport cu regiunile lumei.
b) Forma şi lumina.
c) Înălţimea.
d) Ventilaţiunea.
e) Încălḑirea.
f) Padimentul.
g) Colórea séu văpsirea.
h) Curăţirea.
i) Utensiliile de scólă.

(Va urma).

Din computul cu frângerĭ vulgare.

De prof. **V. Gr. Borgovan.**

(Urmare).

Subtragerea.

Subtragerea e întru atâta mai uşóră de cât adaugerea, că aci vin înainte numai doi numerĭ daţi. Din acéstă causă aci tóte temele sĕ vor resolvi de rost (în cap) şi apoi sĕ vor face, respective arăta şi în scris, numai pentru ca sĕ se pótă vedé, care parte a frângerilor (numĕratorul séu numitorul) vine sub lucrare.

Treptele sunt tot acele dela adaugere, adecă:

I. Subtragerea de frângerĭ cu numitorĭ omogenĭ.
II. „ „ „ „ „ neomogenĭ.

Casurile obvenitóre încă sunt în esenţie tot celea dela adaugere; ḑic în esenţie, căcĭ unele abaterĭ accidentale nu derógă nimic planului statorit mai sus (la adaugere; v. fóia acésta la pag. 270!)

Aceste casurĭ sunt:

1. Subtragerea de frângerĭ curate.
2. „ unui numĕr întreg din un numĕr mestecat.
3. „ „ „ mestecat „ „ „ „

4. Subtragerea unei frângerĭ din un numĕr întreg.
5. „ „ „ „ „ „ mestecat.
6. „ unui numĕr compus din un numĕr compus cu frângere vulgară.
7. „ „ „ „ cu frângere din un numĕr compus cu frângere.

Notă. La casurile de sub p. 3, 5 şi 7 avem de distins subtragerea = a) fără b) cu împrumutare.

Urméză esemple pentru fie-care cas (cf. „Scóla Rom.“ a III, pag. 271, Nota 3!)

I. Subtragerea de frângerĭ cu numitorĭ asemenea.

1. Subtragerea de frângerĭ curate. Esemplu: Un ţiler capĕtă pe ţi $^4/_5$ fl., din carĭ spesând $^3/_5$ fl., cât îi mai remâne? (de rost: 3 cincimĭ din 4 cincimĭ mai remâne una cincime). Se ni-o arete acésta la tablă . . . N! $^4/_5 - {}^3/_5$?

Repetiţiune. Câţĭ numerĭ daţĭ ne vin înainte la subtragere? Carĭ sunt aceia? Care se numesce minuend? care subtrahend? Cum se scriu acestia? (sub olaltă). Mai cum încă? (după olaltă). Ce semn se face atuncĭ între dînşii? Cum se cetesce semnul acela? Cum se numesce numĕrul, ce se află din minuend şi subtrahend? (remăşiţă - rest). Mai cum încă? (diferinţă). — Bine! Aşa dară se lucrăm! Cum se pot scrie numerii la subtragere — încă odată — N? (sub olaltă). Mai cum încă? (după olaltă). Şi ce semn se face atuncĭ între dînşii? (o linióră).

Însemnaţi-vĕ, pruncilor: aci la subtragerea cu frângerĭ scriem numerii de comun unul după altul! (Se lucréză: $^4/_5 - {}^3/_5 = {}^1/_5$ . .) Ce am subtras — N! (numĕratorii). Cât e $^2/_3$ m. — $^1/_3$ m.? $^5/_8$ l. — $^3/_8$ l.? Aşa dară cum se face subtragerea frângerilor cu numitorĭ asemenea? (Se formuléză respunsul:) „Subtragerea de frângerĭ cu numitorĭ asemenea se face subtragêndu-se numĕrătorii, şi sub restul lor punêndu-se numitorul comun.

2. Subtragerea unui numĕr întreg din un numĕr mestecat. Esemplu: Cine-va cumpĕră o vacă cu 65 fl. v. a. şi o vinde mai târţiu cu $75^1/_4$ fl.; cât câştigă? (v. p. 1!) Se subtrag întregii, şi la restul lor se adauge frângerea: $75^1/_4 - 65 = 75 - 65 + {}^1/_4 = 10^1/_4$ fl.) Cât face $18^2/_3$ Dm — 5 Dm? $98^5/_8$ Hl — 50 Hl? $13^{12}/_{15}$ — 9? $118^{20}/_{35}$ — 98?

3. Subtragerea unui numĕr mestecat din un numĕr mestecat:

a) fără împrumutare. Esemplu: într'un butoiŭ de vin sunt $12^3/_4$ Hl vin; scoţêndu-se $5^1/_4$ Hl, cât mai remâne? (v. p. 2!) — Se subtrag:

frângere din frângere şi întregĭ din întregĭ: $12^{3}/_{4} - 5^{1}/_{4} = a)$ $^{3}/_{4} - {}^{1}/_{4} = {}^{2}/_{4}$ ($^{1}/_{2}$); *b)* $12 - 5 = 7$; ergo $7^{1}/_{2}$ Hl).

Cât face: $54^{5}/_{7}$ Hm — $21^{3}/_{7}$ Hm? $189^{9}/_{15} - 73^{5}/_{15}$?

b) cu împrumutare. Esemplu: dintr'un vĕlătic de pănură de $160^{2}/_{5}$ m se vinde în mai multe rênduri; măsurându-se restul se află $53^{4}/_{5}$ m; cât s'a vêndut? (v. p. 1!) Se subtrag frângerĭ din frângerĭ — ceea ce neputêndu-se, sĕ împrumută un întreg şi se resolvesce în $^{5}/_{5}$; la acestea adaugêndu-se şi frângerea din minuend, avem: $160^{2}/_{5} - 53^{4}/_{5}$ m $= 159^{5}/_{5} + {}^{2}/_{5} - 53^{4}/_{5} = 159^{7}/_{5} - 53^{4}/_{5} = 196^{3}/_{5}$ m.)

Cât face: $10^{1}/_{7}$ Q (Quintal) — $6^{5}/_{7}$ Q? $185^{4}/_{9} - 98^{8}/_{9}$? $111^{3}/_{14} - 77^{13}/_{14}$?

4. Subtragerea unei frângerĭ curate dintr'un numĕr întreg. Esemplu: Dintr'un pământ de 3 Ha se sémênă $^{3}/_{4}$ Ha cu ovĕs, restul cu trifoiŭ; cât se vine pentru trifoiŭ? ($3 - {}^{3}/_{4}$?) Se va lua un întreg din 3 Ha şi se va resolvi în pătrare, din carĭ se vor subtrage $^{3}/_{4}$, ér restul din frângerea formată se va adauge la restul de întregĭ: $3 - {}^{3}/_{4} = 2 + {}^{4}/_{4} - {}^{3}/_{4}$; ${}^{4}/_{4} - {}^{3}/_{4} = {}^{1}/_{4}$; ${}^{1}/_{4} + 2 = 2^{1}/_{4}$).

Cât face: 9 Chgr. — $^{5}/_{8}$ Chgr.? $48 - {}^{12}/_{17}$? $215 - {}^{58}/_{60}$?

5. Subtragerea unei frângerĭ curate dintr'un numĕr mestecat:

a) fără împrumutare. O vacă dă în tótă séra $3^{4}/_{5}$ l de lapte; de aci se dă regulat unei femei bolnave şi sĕrace $^{2}/_{5}$ l; cât mai remâne la casă? (v. p. 1!) Se subtrage frângere din frângere, şi restul de aci se adauge la întregĭ: $3^{4}/_{5} - {}^{2}/_{5} = {}^{4}/_{5} - ({}^{2}/_{5} + 3) = {}^{2}/_{5} + 3 = 3^{2}/_{5}$ l. — Cât face $13^{8}/_{15}$ Hl — $^{4}/_{5}$ Hl? $38^{15}/_{20} - {}^{12}/_{21}$? etc.;

b) cu împrumutare. Esemplu: Dintr'o pădure de $8^{1}/_{4}$ Ha se vênd $^{3}/_{4}$ Ha; cât mai remâne? (v. p. 3, lit. b!) Cât face: $8^{2}/_{9}$ Dgr — $^{8}/_{9}$ Dgr? $318^{11}/_{18} - {}^{16}/_{17}$? etc.

6. Subtragerea unui numĕr compus din un numĕr compus cu frângere. Esemplu: Un neguţătoŕ are în bolta sa 8 Q. $9^{3}/_{4}$ Chgr. cafă, din carea vinde 2 Q. 7 Chgr.; cât îi mai remâne? (Se subtrage num. compus din num. compus şi la rest se adauge frângerea: 8 Q. $9^{3}/_{4}$ Chgr. — 2 Q. 7 Chgr. 8 Q. 9 Chgr. — 2 Q. $7 + {}^{3}/_{4}$ Chgr. = 6 Q. $2^{3}/_{4}$ Chgr. Cât face 198 fl. $78^{1}/_{2}$ cr. — 79 fl. 15 cr.? etc.

7. Subtragerea unui numĕr compus cu frângere:

a) fără împrumutare. Esemplu: La noi ḑiua cea mai lungă e de 15 ore $58^{34}/_{45}$ minute, cea mai scurtă de 8 ore $23^{11}/_{45}$ minute;

care e diferința între ziua cea mai lungă și între cea mai scurtă? Frângere din frângere și num. compuși din num. compuși:

ore	m.
15 +	$58^{34}/_{45}$
8 +	$23^{11}/_{45}$
7 +	$35^{23}/_{45}$

Cât face: 118 fl. $15^{7}/_{8}$ cr. 15 fl. $7^{3}/_{8}$ cr.? etc.

b) cu împrumutare. Esemplu: Dintr'un pământ de 5 Ha. 2 a. $15^{3}/_{8}$ m. se destinéză pentru legumărit 1 Ha., 3 a., $20^{5}/_{8}$ m.; restul pentru pomărit; cât vine pentru pomărit? (v. p. 3, iit. b!)

^{100}	$^{100}{}^{8}/_{8}$
5 Ha. 2 a.	$15^{38}/_{8}$ m.
1 „ 3 „	$20^{6}/_{8}$ „
3 „ 98 „	$94^{5}/_{8}$ „

Cât face: 18 Chgr. 9 Hgr. $7^{3}/_{5}$ Dgr. — 11 Chgr. 5 Hgr. $9^{4}/_{2}$ Dgr.? etc.

II. Subtragerea de frângeri cu numitori diverși.

1. Frângere curată din frângere curată. Esemplu: O cusutorésă câștigă pe zi $^{3}/_{4}$ fl. și spesesce $^{2}/_{3}$ fl.; cât îi mai remâne? ($^{3}/_{4} - {}^{2}/_{3}$. Frângerile se reduc la numitor cemun și apoi se subtrag. Num. comuni:

12

$^{3}/_{4}$	3 : 3 × 3 = $^{9}/_{12}$
$^{2}/_{3}$	4 : 2 × 4 = $^{8}/_{12}$
	$^{1}/_{12}$ fl.

Cât face: $^{1}/_{2}$ m — $^{1}/_{3}$ m? $^{7}/_{8}$ l. — $^{4}/_{9}$ l.? $^{15}/_{17}$ — $^{11}/_{21}$? $^{58}/_{75}$ — $^{12}/_{45}$?

2. Număr întreg din număr mestecat. — (Casul acesta se reduce la casul 2) de sub p. I!)

3. Număr mestecat din număr mestecat:

a) fără împrumutare. Un bun aduce pe an un venit de $2565^{3}/_{4}$ fl. spesele se urcă la $1915^{7}/_{10}$ fl.; care e venitul curat? (v. mai sus sub I, p. 3, lit. a!) Frângerile se reduc la num. comun; $^{3}/_{4} - {}^{8}/_{10} = {}^{30}/_{40}$ $- {}^{28}/_{40} = {}^{2}/_{40}$: ergo . . . .)

Cât face: $243^{5}/_{8}$ Chg. — $121^{6}/_{13}$ Chg.? $58^{5}/_{7}$ — $25^{2}/_{5}$? $712^{11}/_{24}$ — $89^{5}/_{42}$?

b) cu împrumutare. Un pământ arător produce într'un an $38^{3}/_{5}$ Hl grâu, într'alt an cu $11^{2}/_{3}$ Hl mai puțin; care e diferința între procreațiunea din acei ani? (Frâng. se reduc la num. comun și apoi se procede ca mai sus sub I, p. 3, lit. b). Cât face $812^{7}/_{15}$ Q. (Quintal) — $398^{8}/_{11}$ Q.? $611^{1}/_{8}$ — $599^{12}/_{13}$? etc.

4. Frângere curată din număr întreg. (Casul acesta se reduce la casul 4) de sub p. I).

5. Frângere curată din număr mestecat:

a) fără împrumutare. Esemplu: Într'un deposit de sare sunt $18^{11}/_{12}$ Q. de sare, din care se vinde $^{7}/_{11}$ Q.; cât mai remâne? (Frângerile se reduc la num. comun și se procede ca sub I, p. 5, lit. a). Cât face $10^{8}/_{9}$ fl. — $^{4}/_{7}$ fl.? $14^{4}/_{5}$ Hl — $^{3}/_{10}$ Hl? $119^{10}/_{22}$ — $^{25}/_{48}$?

b) cu împrumutare. Dintr'un butoiŭ de vin de $8^{2}/_{5}$ Hl se vênd pe rênd $^{1}/_{2}$, $^{2}/_{3}$, $^{3}/_{4}$, $^{5}/_{6}$, $^{7}/_{12}$ Hl; cât vin mai este în acel butoiŭ? (v. mai sus sub I, p. 3, lit. b!)

Cât face: $319^{5}/_{12}$ Chgr. — $^{1}/_{2}$ — $^{15}/_{18}$ — $^{25}/_{74}$ Chgr.? $9^{48}/_{52}$ — $^{25}/_{26}$ — $^{12}/_{13}$?

6. Număr compus din num. compus cu frângere vulgară, — (v. sub I, p. 6!)

7. Număr compus cu frângere din număr compus cu frângere.

a) fără împrumutare. Esemplu: O campană (clopot) de 8 Q. 6 Mg. $5^{4}/_{5}$ Chg. vêrsêndu-se a doua óră s'a aflat a cumpêni numai 7 Q. 9 Mg. $3^{3}/_{8}$ Chg; cât a scădut greutatea acelei campane?

Nota 2) Aci vom scrie numerii daţi sub olaltă, ca unităţile séu numerii omonimi sĕ stea acurat sub olaltă, şi apoi vom începe lucrarea dela drépta, reducênd mai întâiŭ frângerile la un numitor comun; lucrarea ulterióră nu face nicĭ o greutate pruncilor.

Decĭ:

	8 Q.	6 Mg.	$5^{4}/_{5}$ Chg.			
	7 „	9 „	$2^{3}/_{8}$ „	etc.		
	„ „	7 „	$3^{17}/_{40}$ „			
	Hl	Dl	L	Hl	Dl	L
Cât face:	15	9	$5^{9}/_{10}$	— 9	7	$2^{5}/_{25}$?
	fl.	cr.		fl.	cr.	
	189	$13^{5}/_{25}$		— 111	$9^{15}/_{75}$?	

b) cu împrumutare. Esemplu: Un car încărcat cu fên trage 8 Q. 8 Mg. $8^{34}/_{100}$ Chg (greutatea brută), carul singur (gr. tara) è 3 Q. 9 Mg. $9^{28}/_{30}$ Chg.; care e greutatea fênului (netă = neto!) v. mai sus sub lit. a) Nota 2!)

8	$8^{34}/_{100}$
3	$9^{28}/_{30}$
etc.	etc.

Cât face: 15 Chm. 3 Hm. $2^{2}/_{7}$ — 7 Chm. 9 Hm. $8^{3}/_{4}$ m.?
5 Ds. $4^{5}/_{20}$ st. — 2 Ds. $9^{49}/^{5}_{0}$ st.?

Nota 3). Că învĕţătorul va avé a deprinde fie care tréptă doue séu trei óre, cu tot felul de esemple practice, cu numerĭ concreţĭ şi curaţĭ — e un lucru ce de sine se înţelege. Aci împregiurările localĭ scolastice şi capacitatea pruncilor vine ca dătătóre de ton.

(Va urma).

Material pentru învĕţămêntul din geografie şi istorie în scóla poporală.

De **Georgiu Buzulescu.**

III.

Xerxe şi Leonida.

Dela resbelul troian până la resbelele persice este un period lung; dar după acest period sosi pentru Grecĭ timpul onórei armelor. Din timpul acesta Helespontul ne povestesce o istorie despre trufaşul rege al Perşilor, Xerxe, şi despre trecerea armatei sale preste acésta strimtóre.

Xerxe, fiiul lui Darie, s'a născut la anul 519 a. Ch. La anul 485 muri tatăl seu, va sĕ ḑică 5 anĭ după lupta nenorocósă pentru el dela Marathon. Xerxe, succesor în scaunul regesc, ereḑi dela tatăl seu, d'impreună cu tronul, şi planul de resbunare asupra Grecilor. Era un ce natural, ca Xerxe, om plin de fală şi ambiţiune, sĕ nu lase ne dus în deplinire planul de isbândă. El continuă cu mare zel pregătirile de resbel, începute de tatăl sĕu. Întru acésta îl întăria atât unchiul seu Mardonius, om cu mare vaḑă la Perşĭ, cât şi un vis, ce-l avuse tocmai pe atuncĭ. I-se păru adecă, că era încununat cu o stêlpare de maslin, ramurele căreia acoperiau tot pământul; în urmă coróna dispăru de pe capul seu. Magii têlcuiră visul regelui astfel: Coróna, ce se întindea până la marginile lumei, însemnéză, că resbelul, ce are de cuget a purta, îl va face Domn preste tot pământul. În adevĕr, Xerxe avea în plan, după cucerirea Greciei a-şĭ supune tot pământul, astfel, ca numai cerul se formeze marginile imperiului persic. Dacă magii nu ar fi nesocotit partea din urmă a visului, că adecă în fine coróna a dispărut de pe capul regelui, de bună sémă visul ar fi fost têlcuit altfel. Din tóte provinciile vastului seu imperiu curgeau ostaşĭ de diverse limbĭ şi porturĭ la Sardes, odinióră capitala Lidiei şi acum loc de concentrare pentru armata teritorială. Mai mult de 50 de popóre îşĭ trimiseră aicĭ contingentul lor de ostăşime.

De aicĭ óstea concentrată porni către Helespont, pe unde avea se trécă în Europa. Fost-a întêmplare orĭ semn amenințător al provedinţei divine, nu se scie; destul că tocmai pe timpul plecării se făcu întunecime de sóre. Acest fenomen puse pre superstiţiosul rege pe cugete mai serióse. Ajuns în câmpul Troiei, Xerxe se urcă în castelul lui Priamus şi jertfi o mie de vite. De aicĭ Perşii luară calea către Dardanele.

Pentru a trece mai sigur, regele poruncise de mai înainte a se face preste strimtóre un pod pe luntri, între oraşele Abidus de o parte şi Sestus de cealaltă parte. Abia podul construit, şi câte-va óre au

fost de-ajuns, prentru ca un orcan sĕ nimicéscă ostenéla lor de câte-va lunĭ. Acésta aduse pre Xerxe în aşa o furie, că numai decât demandă a se pedepsi mal şi mare cu biciul, şi în semn de subjugare a se arunca catene în apă; ba el nu se mulţămi nicĭ cu atâta, ci mai dispuse a se tăia şi capetele supraveghitorilor dela luntri şi a se arunca în mare. Acum se apucară pentru a doua óră de construirea podului, punênd luntrile una lângă alta în douĕ şirurĭ şi legênd şirurile bine unul de altul.

Trecerea însaşĭ s'a făcut cu mare solemnitate. Drumul era presărat cu ramurĭ de mirtă şi pe pod ardea tĕmâe. Începuse a se revĕrsa de ḑiuă. Când se ivi sórele (adorat de Perşĭ), regele vĕrsă dintr'o tasă de aur o libaţiune în mare, rugându-se la sóre sĕ-i lumineze în calea învingerii până la marginea Europei; după aceea aruncă tasa, d'impreună cu un pocal de aur şi o sabie persică în mare. Apoi se puse tótă armata în mişcare.

În frunte mergea o mulţime de servitorĭ, cară, cai încărcaţĭ şi cânĭ. După acestia urma o parte a armatei îmbrăcată în felurite moduri. Acum veniau 1000 de călăreţĭ aleşĭ şi 1000 de lănceri. Apoi 10 cai sânţĭ, numiţĭ caii sórelui, cei mai frumoşĭ din toţĭ caii regelui. După ei venia carul sânt al zeului luminei Ormusd, tras de 8 cai albĭ, ér cocierii mergeau pe jos alàturea, nimenui fiind ertat a şedé în acest car. După carul lui Ormusd urma carul regelui, în care şedea Xerxe singur, mergênd şi cocierii sei pe jos. Regelui urmau érăşi 1000 de călĕreţĭ şi 1000 de lânceri aleşĭ, ér după acestia alţĭ 10.000 de călĕreţĭ şi 10.000 de pedestri, toţĭ formênd alaiul regelui, după carĭ la o distanţă anumită venia grosul armatei. Trecerea preste pod a ţinut necurmat 7 ḑile şi 7 noptĭ.

Ajungênd în Tracia, în şesul dela Doriscus, Xerxe şi-a trecut în revistă tótă armata şi a numĕrat-o în modul următor: A pus 10.000 de ostaşĭ la un loc unul lângă altul şi a tras un gard în giurul lor; după aceea a scos pre cei deântâiŭ şi a băgat alţii în locul lor, până s'a împlut staulul. În modul acesta numĕrêndu-se, séu mai bine, mĕsurêndu-se óstea de pe uscat, s'a găsit, că ea se compune din 1,700,000 pedestri şi 80.000 călĕreţĭ, laolaltă: din douĕ milióne şi jumĕtate ostaşĭ, lângă carĭ se mai adăugeau tot pe atâţia servitorĭ, bucătarĭ şi muierĭ, încât acésta adunătură de ómenĭ semêna mai mult cu o emigrare de popóre, decât cu o armată. După aceea s'a numĕrat flota, comandată spre scopul acesta la mal, şi s'au aflat 1200 năĭ de resbel, 3000 năĭ de transport şi 250,000 matrozĭ. Nicĭ când lumea n'a vĕḑut o armată mai mare decât acésta, carea acum se vĕrsa încet prin Tracia şi Macedonia, apropiându-se tot mai tare de micuţa Grecie.

Dar ce făceau Grecii în faţa acestui pericol mare? Mai multe cetăţĭ şi state trecură de gróză în partea Perşilor; numai Atina cu a-

liaţii sei, între carĭ Tespia şi Plateia, apoi Sparta cu statele din Polopones nu perdură curagiul, ci se pregătiau a se apĕra cu tótă energia. În Atina sta pe atuncĭ în fruntea poporului un bărbat, mare prin talentele sale spirituale şi prin nobila ambiţiune de a-sĭ vedé patria ajunsă în capul tuturor statelor grecescĭ; acest bărbat era Themistocle. Până atuncĭ Atina se îngrijia mai mult de armata sa de pe uscat; Themistocle însă vĕdu, că Atina nu póte deveni mare decât ca putere maritimă, şi de aceea nu odihni, până nu stórse dela Ateniani conclusul de a-şĭ forma o flotă de 300 vase. Un alt bărbat de renume era pe atuncĭ la Ateniani Aristide cel drept séu just, numit astfel pentru rara lui onestitate. La stăruinţa rivalului seu Themistocle, Aristide a fost exilat din patrie la anul 486, fiind că era din partidul optimaţilor (séu aristocraţilor); acum, în faţa pericolului comun, el a fost rechiemat în patrie, tot la stăruinţa lui Themistocle, şi amêndoi bărbaţii s'au pus cu puterĭ unite a pregăti mĕsurile necesare pentru apĕrarea patriei. — La Spartanĭ regele Leonidas comanda armata de pe uscat, ér Eurybiade flota spartană; tot lor li-s'a lăsat şi comanda supremă asupra tuturor oştilor grecescĭ pe mare şi pe uscat, carĭ însă tóte împreună abia făceau 7.200, între carĭ 300 de Spartanĭ. Dintru'ntâiŭ Greciĭ hotărîră a întêmpina pe inimic în Tesalia, în valea Tempe; dar linia de apĕrare aicĭ fiind prea lungă, se deciseră în urmă a aştepta pre Perşĭ în pasul dela Thermopyle*), o strîmtóre numai de 25 de paşĭ, între Tesalia şi Phocis, avênd de o parte muntele Oeta şi de alta marea egeică, mai fiind apĕrată şi de un zid curmeziş.

Xerxe credea, că nu va întîmpina nicĭ o resistinţă, ci că la apropiarea sa tótă Grecia se va grăbi a i-se supune; de aceea apropiându-se de pas şi vĕdênd mica oştire grecéscă, provócă pre Leonida a-i preda armele. „Vino şi ţi-le ia!“ fu respunsul laconic al Spartanului; şi când trimisul lui Xerxe adause, că armata Perşilor este aşa de numĕrósă, încât săgeţile lor întunecă sórele, alt Spartan respunse rece: „Cu atât mai bine; vom lupta în umbră:“ Xerxe tot mai spera, că Leonida se va supune de bună voie, pentru că tot nu-i venia a crede, ca o mână de ómenĭ sĕ aibă temeritatea a i se opune; de aceea îi lasă timp de 4 ţile a se socoti; tot odată îi dete a înţelege, că în cas de supunere va fi numit domn a tótă Grecia. La acésta Leonida respunse: „Spartanii nu-şĭ cumpĕră onorurĭ prin prodiţiune.“ Acum Xerxe demandă a se ataca pasul. Aicĭ Greciĭ aşteptau umĕr la umĕr, în mâna stângă ţinênd scutul, cu

*) Din piciorul muntelui isvoresc mulţime de isvóre calde, carĭ conţinênd puciósă, au acoperit pământul arinos cu o scórţă tare, de aicĭ numele: Thermopyle séu pórtă caldă.

póte ajunge prin impunerea limbei magiare, ci numai prin înaintarea culturei la tóte popórele patriei. Dacă însă proiectul ar avé alt scop, scopul de a magiarisa, apoi trebue sĕ observ, că acésta în ḑiua de astăḑĭ nu mai este cu putinţă; cel puţin la Românĭ simţul naţional este atât de deşteptat, în cât ei nicĭ când nu-şĭ vor jertfi limba şi naţionalitatea lor în favorul altei naţiunĭ. Nicĭ că ar fi cu scop a pretinde acésta dela Românĭ, căcĭ în casul acesta ei nu vor puté destinge între amicĭ şi inimicĭ, de óră ce nicĭ cel mai mare contrar al Românilor nu póte cere dela ei o jertfă mai mare, decât sĕ abḑică de limba şi naţionalitatea lor. Negreşit naţiunea magiară, avênd cârma statului, are şi puterea de a pune în lucrare legea acésta; însă artea de a guverna nu stă întru a abusa de putere, ci întru a o folosi cu înţelepciune spre binele statului. Nu primesc proiectul.

Aladár Molnár. Ḑece anĭ sunt, de când m'am cugetat a realisa ideea esprimată în acest proiect de lege. Nu sper, că prin mĕsura acésta ne va succede a magiarisa pre locuitorii nemagiarĭ; dacă nu i-am magiarisat atuncĭ, când ei nu aveau literatură, acum când tot ţeranul cetesce gazete naţionale, nu se mai póte. De aicĭ însă nu urméză, că nu ar fi cu scop a stărui, ca naţionalităţile nemagiare, pre lângă limba maternă, sĕ-şĭ însuşéscă şi limba statului, pentru a se înţelege cu atât mai bine. Trebue sĕ se creeze o cultură comună, cu ajutorul limbei comune de stat. Proiectul a fost atacat din multe părţĭ. Mocsáry îl asémênă cu atrocităţile din Bulgaria şi ne pune în perspectivă sórtea Turciei. Polit face destingere între Occident şi Orient, dar nu ne spune, pe care stat am trebuí sĕ-l imităm: pe România, unde limba de propunere în tóte scólele este cea română? séu se facem ce a făcut Prusia cu Slavii din Posen, şi Franţia cu Nemţii din Alsaţia-Lotaringia? (Polit întrerumpênd: sĕ urmaţĭ politica de o mie de anĭ). Sasii combat proiectul din motive pedagogice: dar atuncĭ, când se întroducea limba nemţéscă în scólele din graniţa militară, atuncĭ nu sciu sĕ fi avut d-lor scrupulĭ pedagogicĭ. Alţii ḑic, că proiectul este un esperiment nou; dar nu este adevĕrat, de óră ce deja articolii de lege 7 din 1792 şi 4 din 1805, precum şi „ratio

educationis“ din 1806 dispun a se învĕța limba magiară în tóte scólele din Ungaria. Poporul de-abia aștéptă sĕ i-se dea ocasiune a învĕța ungurésce; așa d. e. aflandu-mĕ în 1869, ca funcționar al ministeriului de instrucțiune, într'o afacere în comitatul Neograd veniră la mine țerani slovacĭ din satele vecine și cerură sĕ fac a se învĕța și la ei în sat limba magiară, ca sĕ se pótă înțelege cu Magiarii, când merg la târg în Loșonț. Numai cât planul de învĕțĕmênt nu-l stabilesce poporul, ci șovinismul național. Nicĭ aceea nu este adevĕrat, că proiectul vatĕmă autonomia confesiunilor. Cum s'au putut prescrie la anul 1868 obiectele de învĕțĕmênt pentru scólele confesionale, fără a se vătĕma autonomía vre unei bisericĭ, tot așa se póte prescrie acum studiul limbei magiare. Ce privesce raportul dintre Românĭ și Magiarĭ, doresc și eu cu d. Strevoiu, a vedé stabilindu-se între ei o deplină încredere; dar facă Românii începutul. Cu ideea proiectului sunt înțeles, nu însă cu forma, care pórtă caracterul împrovisațiunii. Este o eróre, că nu s'a modificat art. de lege 38 : 1868, inaugurându-se o nouă „politică de instrucțiune“. Termină prin a face pre ministru atent, că la facultatea teologică dela universitatea din Budapesta se propune latinesce, și că din seminariele episcopescĭ es pe an sute de candidațĭ de preoție, cari nu sciu un cuvênt ungurésce.

Trefort: Proiectul nu s'a putut lega de revisuirea legei scolare din 1868, pentru că atuncĭ s'ar fi ivit o mulțime de întrebărĭ, cari nu s'ar fi putut resolvi în sesiunea acésta. Ce privesce prelegerile dela facultatea teologică, unele obiecte caută a se propune în limba latină.

Carol Gebbel (Sas): Proiectul este un atentat asupra naționalităților nemagiare, o restricțiune a culturei generale. A rădica limba unei minorități la rangul limbei de stat, singur faptul acesta învólve în sine o vătĕmare a majorității locuitorilor; a pretinde însă, ca 9 din 15 milióne locuitorĭ sĕ fie siliți a învĕța acésta limbă, este a ofensa simțul național al nemagiarilor, a restringe libera lor desvoltare, este prin urmare o procedură agresivă, o calcare brutală a dreptului natural, este amuțirea și nimicirea succesivă a celorlalte naționalități în interesul magiarisării. Și în Au-

stria este o limbă oficiósă séu de stat, dar nimenui nu i-a trecut prin minte a o face studiu obligat în scólele poporale ale naţionalităţilor negermâne. Limba magiară nu se póte învĕţa în scólele poporale decât séu reducênd timpul prescris pentru celelalte obiecte de învĕţământ, séu eliminând un obiect orĭ altul cu totul, va sĕ ḑică periclitând în tot casul resultatul instrucţiunei reale. Şi fiind că acest înconvenient nu atinge scólele magiare, ele dobêndesc prin acésta o preferinţă şi o preponderanţă injustă asupra scólelor nemagiare, carĭ se susţin din crunta sudóre a respectivelor confesiunĭ. Întreb: consult este, a provoca şi irita naţionalităţile nemagiare, mai călicindu-le şi în cele spirituale, după ce în cele materiale sunt asuprite afară din cale? Iertat este a pretinde dela ele sĕ-şĭ sacrifice interesele culturale în favorul unei naţiunĭ şi limbĭ străine? Nu aşa vorbiaţĭ d-vóstră la anul 1861. Atuncĭ d. Tisza ḑicea, că interesele naţionale şi confesionale ale tuturor locuitorilor se vor regula pe basa democraţiei şi a perfectei egalităţĭ; ér d. Trefort declara, că Sêrbĭ, Românĭ, Nemţĭ, Slovacĭ şi Rutenĭ, toţĭ vor avé voie a-şĭ administra agendele municipale în propria lor limbă, şi în scólă vor învĕţa în care limbă vor voí. Nu primesc acest proiect, carele are un colorit revoluţionar.

Şedinţa III din 1-a Maiŭ.

Orbán Balás (Secui) constatézĕ, că Magiarii fac cel puţin jumĕtate din numĕrul total al locuitorilor din Ungaria, afirmă că Ungaria este unicul stat în Europa, carele nu forţézĕ asimilarea naţionalităţilor străine, şi polemisând cu Zay, Polit, Strevoiu şi Gebbel, declară în fine, că primesce proiectul.

Mihaiŭ Szabovljevics (Sêrb). Monarchia austro-magiară este un stat poliglot, ceea ce se vede şi de acolo, că Domnitorul, când cere sacrificii, nu se adresézĕ cătră Nemţĭ şi Magiarĭ, ci se adresézĕ cătră „popórele sale.“ Cu tóte acestea Magiarii vor sĕ facă ḑin Ungaria un stat esclusiv magiar, idee cu care naţionalităţile nemagiare nicĭ când nu vor consimţi. Recunosc egemonia rasei magiare faţă cu celelalte naţionalităţĭ, dar numai până la punctul, unde naţionalitatea şi limba acestora cere a fi respectată nu numai în teorie, ci şi în pracsă. Proiectul de faţă trece preste linia a-

césta, anulând şi puţinele drepturi, ce se acordaseră confesiunilor şi naţionalităţilor nemagiare prin legi positive şi rescripte împĕrătesci. Scóla este o putere; cine dispune de dînsa, dispune în mare parte de desvoltarea intelectuală şi materială a popórelor. Însuşi d. Grünvald mărturisesce, că scólele medie din Ungaria de Nord sunt asemenea unor maşine: la un capet se introduc copii de Slovac cu sutele, spre a-i scóte la celalalt capet magiari néoşi.“ Scopul proiectului este a face şi din scólele poporale atari maşine de magiarisare. În faţa acestui areopag al naţiunei protestez serbătoresce în contra acestei tendinţe periculóse prin urmările ei necalculabile!

Ministrul Trefort vré sĕ facă a se crede, că proiectul nu este începutul unei lupte contra naţionalităţilor, nu vatĕmă autonomia confesiunilor, nu rupe cu tradiţiunile politicei ungurescĭ şi nu este în contra pedagogiei.

Ignaţ Helfy ḑice, că proiectul n'are trebuinţă a fi apĕrat.

Petru Mihályi (Român din Marmaţia): Timpul nu este potrivit pentru a se desbate acest proiect. Guvernul nu a făcut pregătirile necesare şi nu a respectat autonomia confesiunilor. Românii nu sunt contrarĭ limbei magiare; unde locuesc mestecaţĭ cu Magiarii, ei o învaţă, ér tinerimea dela institutele mai înalte o vorbesce perfect. Temerea Românilor se referesce la modul de introducere al limbei magiare, mai ales în ţinuturile, unde Românii locuesc compact. Dar în aceste ţinuturĭ legea nicĭ nu va produce resultatul dorit, căcĭ nu este de ajuns numai a învĕţa o limbă în scólă, ci se cere a o deprinde şi afară de scólă. Misiunea scólelor elementare nu este a învĕţa altă limbă afară de cea maternă; de aceea nu primesc proiectul.

Wiehl (preot cat.) nu vede nicĭ o asuprire în proiectul de faţă pentru naţionalităţile nemagiare; din contră introducêndu-se limba magiară în tóte scólele, părinţii nu vor fi necesitaţĭ a-şĭ trimite copii în ţinuturĭ magiare pentru a învĕţa ungurésce. Apĕră seminariele episcopescĭ în contra acusărilor lui Aladár Molnár, şi primesce proiectul.

Alecsandru Roman. De patru anĭ inteligenţa română s'a re-

tras de pe terenul activităţii politice. Acésta tăcere a fost esplicată fals, ḑicêndu-se, că Românii sunt mulţămiţi. Apoi s'a pornit un curent şovinistic, carele s'a manifestat şi în contra actului prelaţilor români. S'au comandat articoli prin ḑiarele străine şi s'a făcut abus de credulitatea Românilor din Marmaţia, inscenându-se o adresă de încredere. Dar ce valóre morală póte sĕ aibă o astfel de adresă? Au nu s'au votat şi lui Haynau atari adrese? Proiectul acesta este şi el productul curentului şovinistic. Scopul seu este magiarisarea celorlalte naţionalităţi. În conversaţiune privată mulţi deputaţi au declarat, că nu consimt cu proiectul; acésta e causa, din care absentéză aşa mulţi din dietă. Regimul nu dă nici un crucer pentru scólele românesci, şi totuşi vré a întroduce cu sila limba magiară în aceste scóle fundate şi susţinute din sudórea lor. De când a murit Deák, a dispărut din corpul legislativ spiritul de moderaţiune. De ar trăi Deák, proiectul acesta nu s'ar fi adus în dietă. Legea se va vota, căci aveţi majoritatea; dar ori cât de puţini suntem noi aici, sĕ nu se uite, că voturile nu numai numeră, ci şi ponderéză. — Aduce mai departe tributul devotamentului seu deputatului Mocsáry, carele a avut curagiul opiniunii sale. Manifestându-şi convingerile şi patrioticele sale îngrijiri, el a făcut un mare serviţ patriei şi popórelor ei, şi dacă cuvintele sale ar găsi resunet în inimele altor confraţi magiari, conţelegerea şi armonia între fii patriei comune s'ar puté întemeia şi consolida. Ar fi timpul sĕ încete odată machinaţiunile camarilei şoviniste, căci acésta póte se deştepte uşor camarila ceealaltă, care scie a produce resultate funeste. Mulţămesce asemenea preşedintelui, căci a recomandat din capul locului moderaţiune deputaţilor, cari vor sprijini proiectul; prin acésta a uşurat mult posiţiunea deputaţilor de diverse naţionalităţi, cari aveau şi au sĕ-l combată. Proiectul conţine o confiscaţiune de drept; este injust, fiind că statul nostru nu e naţional, ci un stat de popóre; dar nici nu e oportun, căci a-l întroduce în împregiurările actuale, însemnéză: „satul arde, baba se péptĕnă“. Nu se teme de urmări şi sperĕ, că Majestatea Sa nu-l va sancţiona. Termină făcênd o propunere de trecere la ordinea ḑilei.

(Va urma).

O instrucțiune interesantă.

Când Magiarii au venit, la anul 1867, pentru adoua óră la putere, ministrul instrucțiunei publice de pe atuncĭ, baronul Iosif Eötvös, s'a pus cu tot de-adinsul pe lucru, bine sciind, că cultura este, carea asigură esistința unui stat séu popor. Tóte mĕsurile luate de dînsul în privința acésta dovedesc, că Magiarii n'ar fi putut găsi un bărbat mai escelent la resortul instrucțiunei publice, decât tocmai pre baronul Eötvös, carele era poet, diplomat și pedagog într'o personă. Mai întâiŭ de tóte ministrul s'a îngrijit de o lege scolară, ca astfel sĕ aibă o basă sigură pentru operațiunile sale ulterióre. Acestă lege odată primită de corpurile legiuitóre, Eötvös și-a întors privirile sale asupra acelui factor, fără de care în zadar sunt tóte silințele și sacrificiile, asupra corpului didactic. N'a fost mijloc neîncercat de ministru, pentru a-și forma din capul locului și cât se póte mai iute un numer suficient de învĕțătorĭ cualificațĭ. Spre acest scop el a cerut și primit, în legea scolară, autorisarea, de a înființa 20 de preparandii de stat, cu cursurĭ de câte 3 anĭ fie carea, pre lângă alte patru decĭ și trei preparandii confesionale, carĭ esistau deja de mai înainte. Și pentru a avé, la aceste preparandii, profesorĭ specialistĭ, carĭ adecă s'au ocupat serios cu studiul pedagogiei, ministrul a ales mai mulțĭ tinerĭ de bună speranță, provĕduțĭ că pregătirile recerute, și, acordându-le stipendii de câte 1000 fl., i-a trimis în Germania și Helveția, cu însărcinarea de a se stabili la cutare institut pedagogic și a studia, în curs de un an, întogmirea sa internă și esternă. Fie care din acești tinerĭ primia, la plecarea sa în străinătate, dela ministru o instrucțiune în cuprinderea următóre:

„Pentru periodul de un an, pentru care Te trimit la institutul pedagogic din . . . . . Vei avé sĕ Te ții de următórele:

1. Fiind că mai la tóte institutele pedagogice din străinătate cursurile sunt de câte 3—4 anĭ succesivĭ,*) este prea natural, că DTa nu Vei puté urma cursul regulat într'un singur an; de aceea

*) În Saxonia sunt de 6 anĭ séu clase. R. S. R.

datoria principală sĕ-Ţĭ fie: a urmări cu tótă atenţiunea modul, cu care se formézĕ acolo învĕţătorii, a alege din ceea ce ai vĕdut, audit şi esperiat, tot ce se póte aplica la relaţiunile nóstre din patrie, a-Ţĭ face mai departe o idee clară despre formarea învĕţătorilor aşa, cum dînsa s'ar puté întroduce cu succes şi în ţéra nóstră.

2. Pe lângă acésta contemplaţiune şi ocupaţiune principală Te Vei nevoí în tot modul:

a) a studia atât în partea sa teoretică, cât şi în cea practică modul de educaţiune şi instrucţiune, séu mai bine dis: sistema de propunere, ce se urmézĕ chiar şi la obiectele singuratice.

b) A-Ţĭ însuşi o deosebită desteritate întru a preda cu succes sciinţele naturale; în legătură cu acésta Vei studia agricultura, horticultura şi cultura viilor etc., pentru că mai ales sub împregiurările din patria nóstră, toţĭ învĕţătorii trebue sĕ fie iniciaţĭ în sciinţele naturale, trebue pregătiţĭ anume a le preda cu succes.

c) A Te deprinde mai departe, pe cât cere învĕţământul din scólă, în cant, desemn şi gimnastică, precum şi în modul de a le propune în scóla; căcĭ acestea sunt cu deosebire disciplinele, prin carĭ se póte cultiva patriotismul, eleganţa şi încrederea conscie în puterile proprii, dar tot acestea sunt de altă parte şi disciplinele, pentru a căror propunere abia se află astădĭ la noi învĕţătorĭ destul de cualificaţĭ.

3. Vei fi cu deosebită atenţiune asupra modului, cum se urmézĕ cu propunerea în scóla practică împreunată cu institutul pedagogic, şi anume: cum se folosesc preparanḑii de aceste esercitĭi pentru cualificarea lor teoretică şi practică.

4. Te Vei adopera mai încolo a-Ţĭ însuşi modul de a escita şi potenţa în fiitorii DTale elevĭ (preparanḑĭ) plăcerea cătră chiemarea lor de învĕţătorĭ, iubirea de sciinţă şi darul de a-Ţĭ urma cu energie şi de a înainta tot mai mult în cultură; sĕ-Ţĭ însuşescĭ în acelaş timp modul de a cultiva în elev

simţimêntul moral şi de a disciplina institutul prin mijlóce morale, ca se aibă urmări salutare pentru viéţă.

5. Sĕ fi cu luare aminte, cum se conduce şi dirige institutul pedagogic, la care eştĭ acredidat, şi cum se susţine armonia între profesorĭ în ceea ce privisce ordinea, disciplina şi educaţiunea.

6. În vacanţe mai lungĭ orĭ mai scurte se facĭ escursiunĭ pe la preparandiile şi scólele primare din apropiare, şi cu deosebire pe la scólele sătescĭ, în tot locul adunând esperienţe şi fiind cu băgare de sémă, mai ales la scóle cu un singur învĕţător, cum se póte, ca acel învĕţător se instrueze cu succes pre toţĭ elevii dela 6—12 anĭ şi tot odată şi pre cei dela 13—15 anĭ impărţiţĭ în diverse secţiunĭ.

7. Sĕ nu scapĭ din vedere nicĭ modul, cum urméză statul cu cursurile supletorie pentru acei învĕţătorĭ, carĭ sunt deja în funcţiune, dar carĭ nu s'au împărtăşit mai înainte de o instrucţiune suficientă.

8. Întorcêndu-Te în patrie, Vei aduce dela direcţiunea institutului, la care ai ospitat, un testimoniu autentic despre modul, cum ai întrebuinţat timpul, cât ai fost la acel institut, şi în general despre purtarea ce ai avut acolo.“

Ecă instrucţiunea, de carea făcurăm menţiune în fruntea acestui articol. Pe cât scim noi, dintre Romănĭ numai doi inşĭ au fost trimişĭ, sub Eötvös, la studii pedagogice în Germania: fericitul Candrea şi D. Victor Rusu, actualul profesor dela preparandia de fete din Cluş.

Studiul sciinţelor naturale în România.

I.

Ţéra nóstră a trecut prin mai multe fase dureróse, din care a eşit victoriósă şi tare. Lung timp, tótă activitatea, tóte sforţările au fost îndreptate spre un ţel definit: a avé o Românie mai întâiŭ independentă şi unită în întru, a ne emancipa de un jug, ce ne apĕsa, de şi mai mult moralmente de cât materialmente. Acéstă dorinţă a fie-cărui bun Român, a fost îndeplinită, graţie curagiului

Fàscióra 9. *Iunie 1879.* Anul III.

SCÓLA ROMÂNĂ.

FÓIE LUNARĂ
pentru
înaintarea educaţiunei şi instrucţiunei.

Redactată de
VASILE PETRI.

ABONAMENTUL:
Pe un an 4 fl. v. a. — pe o jumĕtate 2 fl. v. a.
Pentru România: pe un an întreg un gălben.

PRENUMERAŢIUNILE
sunt a sĕ adresa la: Redacţiunea „Scólei Române“ în Săbiiŭ (Hermannstadt, N.-Szeben).

Desbaterea proiectului de lege despre impunerea limbei magiare.

(Urmare).

Şedinţa IV din 2 Maiŭ.

Rakovszky desapróbă, că s'a sulevat şi cu ocasiunea acésta cestiunea naţionalităţilor. Nicăiri naţionalităţile nu se bucură de atâtea libertăţi ca în Ungaria, şi dacă ele totuşi nu sunt mulţămite, causa este, că gravitézĕ în afară. Proiectul de faţă nu împiedecă pre nime de a-şi cultiva limba proprie, şi pentru aceea îl primesce.

Hoffgräff (Sas) combate proiectul din punct de vedere esclusiv săsesc, provocându-se la privilegiele şi meritele Sasilor întru respândirea culturei şi apĕrarea corónei.

Juraszek, polemisând cu deputaţii naţionalĭ, declară că primesce proiectul.

Dimitrievics (Sêrb) nu primesce proiectul, pentru că tutoratul, ce se institue prin el asupra scólelor nemagiare, este de natură a provoca nedumeriri şi frecări. Scólele poporale, mai ales cele dela sate, fiind şi aşa destul de împovorate cu disciplinele de

până aicĭ, nu este consult a le mai impune un nou obiect de învĕţământ. Adevĕrat, că limbile străine se învaţă mai uşor în tinereţe; dar dacă copilul, eşind din scólă, nu mai aude vorbindu-se limba cutare, o uită érăşĭ fórte curênd. Este în interesul Ungariei a urma şi mai departe politica observată dela Stefan S. încóce. Scopul unui stat poliglot nu póte fi de a impune celorlalte naţiunĭ o limbă străină, numai pentru că aceea este limba statului, din contră el este dator a aplica pretutindenea în deregătoriĭ omenĭ, carĭ vorbesc limba poporului. Terminând, oratorul soméză casa a nu identifica conceptele de magiarism şi patriotism.

Ivánka ḑice, că în Belgia nu este preot, nu este învĕţător, ba nu este nicĭ chiar vigil de ţérină, care se nu scie frănţuzesce, pre când la noi fórte mulţĭ preoţĭ şi învĕţătorĭ nu sciu séu nu vor sĕ scie ungurésce. Acésta stare de lucruri nu se póte tolera mai departe. Dacă Sasii se plâng, că primesc resoluţiunĭ ungurescĭ, pre carĭ nu le înţeleg, deputaţii lor n'ar trebuí se combată, ci se apere proiectul. Este bătător la ochĭ, că cei ce condamnă proiectul sunt chiar Sêrbii, Românii şi Sasii. De cum-va ei viséză de o Daco-Românie, de o Serbie mare până la canalul lui Francisc séu de ideea că „Dunărea este un fluviu german până în marea négră", apoi e timpul a se pune capĕt aspiraţiunilor de felul acesta. Primesce proiectul.

George Pop respunde mai ântâiŭ unora dintre antevorbitorĭ, carĭ se încercară a combate pre deputaţii naţionalĭ. Lui Ivánka îi ḑice, că nu naţionalităţile nemagiare sunt pentru funcţionarii statului, ci chiar din contră funcţionarii sunt pentru naţonalităţĭ, prin urmare ei au datoria de a învĕţa limba poporului. — Dl preşedinte al camerei ne-a învitat sĕ fim moderaţĭ în vorbirile nóstre, pentru ca se nu se conturbe „armonia" dintre naţionalităţĭ. Sĕ nu crédă nimenea, că tăcerea actuală a naţionalităţilor nemagiare ar fi probă de mulţămirea şi fericirea lor; armonia dintre naţionalităţĭ s'a conturbat de mult, prin legile aduse anume în contra lor, cum sunt bună óră legea electorală, legea de arondare, legea naţionalităţilor, instituţiunea virilişţilor, delăturarea Românilor din funcţiunile publice, dările cele marĭ şi scoterea lor fără milă. — Dl ministru-preşedinte şi alţĭ deputaţĭ au afirmat,

că scopul legii este, ca învĕţând diversele naţionalităţi limba magiară, sĕ se pótă înţelege mai lesne între sine şi se pótă fi aplicaţi şi individii nemagiari în funcţiunile publice. Dar diversele naţionalităţi locuiesc de sute de ani împreună şi s'au înţeles şi fără se cunóscă limba statului; ér ce privesce aplicarea nemagiarilor în funcţiuni, apoi pretestul acesta e chiar de rîs, căci de ar mai fi încă sute şi mii de posturi, ele tóte sunt de lipsă pentru fii naţiunei dominante, cari ajunşi la sapă de lemn, trebue aplicaţi în funcţiuni de ale statului. Rog pre dl ministru-preşedinte sĕ ne spună, câţi nemagiari şi anume câţi Români sunt în funcţiune la tóte ministeriele? Nu-i va fi greu a ne spune acésta, căci numerul lor e fórte mic (deputaţii români strigă: unul singur, Poruţ). Şi totuş nu va puté nega cu suflet curat, că nu au fost destui competenţi cu cualificaţiunea recerută. Nu acesta este scopul cel adevĕrat al proiectului, ci magiarisarea, cum a mărturisit acésta, firesce în conversaţiune privată, însuşi ministrul Tisza. Este fórte trist, că naţiunea română în numĕr de 8—10 milióne îşi încovóe cerbicea sub jugul mai multor tirani mari şi mici. Se póte, că suferim pedépsa meritată pentru abusurile glorioşilor nostri strămuni; fie însă ori şi cum, noi vom suferi sórtea nóstră presentă cu resignaţiune şi ne vom conserva speranţa întru'n viitor ferice. — Relativ la discursul d-lui Stojkovics, Sêrbii pot sĕ dică: „apĕră-ne Dómne de amici, căci de inimici ne vom apĕra noi!“ — La cele afirmate de dl Madarász în privinţa României, că adecă acolo limba română caută a se propune şi în scólele sudiţilor austro-magiari, respund, că dacă limba română se învaţă şi în scólele Ciangăilor, acésta nu se face în virtutea unei legi, ci de bună voie, în interesul lor, căci altmintrea nu ar puté trăi într'o ţĕră curat românéscă. — În fine iau cu plăcere act de enunciaţiunea d-lui Aladár Molnár, prin carea recunósce identitatea intereselor între Magiari şi Români; când însă ne provócă, ca mai întâiu noi se dăm semne de încredere şi bunăvoinţă, îl întreb: cum, pe ce cale şi prin cari mijlóce? Românii aştéptă dela Magiari, în interesul bine înţeles al esistinţei lor, dreptate şi echitate; până atunci însă le respundem cu strămunii nostri: „Senatul şi poporul

român scie să țină în minte binefacerile și nedreptățile. Dar fiind că Ungaria nu se căiesce, delictul ei nu i-se iértă; îi vom fi amicĭ și federați, când vor merita“.

Acestea premise, îmĭ permit a trece acum la însuși proiectul de lege. Multe calamități au atins patria nóstră de anĭ 12 încóce, dar mai mare de cât tóte este acest proiect de lege; căcĭ din tóte nevoile statul se póte regĕnera cu încetul prin conlucrarea în armonie a cetățenilor sei, acest proiect de lege însă este de natură a provoca numai ură și discordie. La început însuși ministrul Trefort, spăriându-se de urmările proiectului, a declarat că primesce tóte propunerile de natură a-l mai modera; Csengery era aplecat a recomanda amânarea sa; însuși Grünvald avea și el mai multe nedumeriri; abia succese tinerului deputat slovac Baross a-i îndupleca se priméscă proiectul. Comisiunea scolară, la rondul seu, recunósce și ea, că „esistința unei națiunĭ este legată de limba ei;“ pentru ce dar se impune națiunilor nemagiare a învĕța de silă limba magiară? Asigur pre on. comisiune, că noi Românii nicĭ odată nu ne vom subscrie sentința nóstră de mórte națională.

În tot casul autonomiele confesiunilor și desperata stare a finanțelor statului sunt piedece marĭ în calea magiarisării. În cât pentru autonomie, Magiarii sĕ-și aducă aminte, ce bine li-a prins autonomia lor sub Bach în contra germanisării, și sĕ se pórte mai bine, căcĭ mai pot veni și pentru ei timpurĭ de asuprire. Vitrega stare a finanțelor este o urmare a sistemei actuale. Némțul e cu minte, el ia preț mare pentru domnie. Afară de dispositiunile cuprinse în proiect, comisiunea recomandă ministrului a lua și alte mesurĭ mai puțin morale pentru a înainta magiarisarea, precum remunerațiunĭ etc. Poftițĭ numai a propaga și recomanda de pe tribună demoralisațiunea și corupțiunea, și atuncĭ se va împlini de sigur prorocia lui Széchenyi, că „Ungaria n'a fost, dar va fi.“ (Magiarii strigă: tocmai atuncĭ nu va fi).

Opiniunea națiunei române față cu acest proiect de lege e cunoscută; ea s'a manifestat mai ântâiŭ prin petițiunile substernute

Majestăţii Sale de cătră archiereii români, petiţiuni cari nu numai că nu conţin nimic în contra legilor, dar din cari însuşi ministrul ar puté sĕ învéţe, că ori cărui popor trebue a i-se da învĕţătura numai în limba lui maternă. Cu tóte acestea paşii archiereilor au fost combătuţi în presa magiară ca fiind inspiraţi de reacţiune. Cu mai mult drept am puté noi Romanii se numim acest proiect un fĕt al reacţiunei séu încai o maximă a politicei austriace tradiţiunale de „*divide et impera*“. Paşii archiereilor au fost resultatul instinctului de conservare, dictat de legile d-ḑeescĕ şi omenescĕ şi împlinirea datorinţei de a-şĭ apĕra esistinţa. Toţi Românii apróbă acésta şi consimt cu cuprinsul memorandelor.

De altmintrea proiectul acesta este numai repeţirea politicei dintre anii 1830 şi 1848 de a magiarisa prin forţă violentă, dar într'o formă mai modernă. Şoviniştii de astăḑĭ nu spun pe faţă, cum spunea Kossuth în „Pesti Hirlap“: „Sĕ grăbim, sĕ grăbim, sĕ magiarisăm pre Croaţi, pre Români şi pre Saşi, căcĭ în cas contrar vom peri“! Atuncĭ însă Széchenyi simţise necesitatea de a modera pre Kossuth dicênd: „Sĕ nu-i forţăm cu foc şi fer, ci sĕ-i primim între barierele constituţiunii nóstre, ca sĕ ne priméscă şi ei pre noi, adecă limba nóstră.“ Ér Vesselényi în Transilvania învĕţa: „Sĕ se dea drepturĭ numai acelor Români, cari se vor face Magiarĭ!“ În 1842 dieta din Transilvania preparase un proiect de lege, în virtutea căruia după ḑece anĭ sĕ se introducă în biserică esclusiv limba magiară, ér în scóle tóte obiectele de învĕţământ sĕ se propună numai în limba acésta. Deja atuncĭ episcopii români au remonstrat, ér capitolul din Blaş a protestat în următórii terminĭ:

„Scopul scólelor din Blaş, după intenţiunea binevoitóre şi după părintésca bunăvoinţă a fericiţilor împĕraţi ai Austriei, a fost, ca aceste scóle sĕ fie un institut naţional, care va nisuí a promova cultura morală, religiósă şi literară între Români, şi suntem tare convinşi, că spre a ajunge acest scop nu este nicĭ un mijloc mai acomodat de cât limba română, adecă cea maternă. Tot de acest mijloc s'au folosit şi strămoşii nostri, de el ne folosim şi noi astăḑĭ; în acésta limbă au fost adăpaţi preoţii, învĕţând sciinţele necesare spre acel nobil scop, şi au cultivat virtutea şi religiunea. Aşa dar este învederat, că acésta limbă nu se póte

scóte din scólele din Blaș decât cu pericolul moralității și al religiosității și — ceea ce pentru noi nu mai puțin dureros — cu ruina scumpei nóstre naționalități. Dar noi vĕ mărturisim cu sinceritate, că nu după ḑece „ani, dară nicĭ după ḑece sute de ani, ba nicĭ-odată noi și națiunea nu „putem fi obligați prin nicĭ o lege, care ar prepara pericol și pedecă „pentru moralitate și pentru religiune, ĕră națiunalității ruină și perire.“

Resultatul fu, ca Domnitorul n'a sancționat acel proiect, ér ce a urmat în 1848-9 scim cu toții.

Națiunea română la tóte câte se întêmplă astăḑĭ, ḑice: „Alte vênturĭ am vĕḑut eu și alte furtune.“ Românii sunt convinși, că dacă bunul lor geniu i-au apĕrat de apunere, în mijlocul învasiunilor atâtor popóre barbare, astăḑĭ în secolul libertății și al naționalităților ĕrăși îi va scăpa de nimicirea, ce li-se plănuiesce în acest proiect de lege. În acéstă luptă ei vor împrumuta puterĭ din istorie, dela strămunii lor, despre carĭ Bonfiniu, cronicarul regelui Mateiŭ Corvin, scrie:

„Coloniile și legiunile române, copleșite între barbarĭ, se vede totuși, că limba lor e asemene celei române și ca se nu-o părăséscă cu totul, atâta s'au luptat, în câ̂t se pare, că mai mult s'au luptat pentru conservarea limbei, decât a vieței. Căcĭ cine nu se va mira cumplit, că s'au conservat urmele limbei române până acuma, dacă va lua în considerațiune inundațiunile neîntrerupte ale Sarmaților și a le Goților, de asemenea năpădirile Hunilor, Vandalilor și Gepiḑilor, cutrierările Germanilor și ale Longobarḑilor.“

Acéstă limbă, simbol și atribut al naționalității nóstre, și religiunea și datinele nóstre naționale, ereḑite ca relicuii sacre dela strămunii nostri, voim și noi a le păzi și apĕra spre a le transpune următorilor nostri ca clenodii sacre; ér celui ce voiesce a ne împiedeca întru acestea, îi dicem cu strămunii nostri: „Acesta e negru, păzesce-te de el Române!“

Ér eu în vederea acestui proiect de lege înnoiesc protestul glorioșilor mei strămunĭ:

„Dar noi vĕ mărturisim cu sinceritate, că nu după ḑece anĭ, dară nicĭ după ḑece sute de anĭ, ba nicĭ-odată noi și națiunea nu putem fi obligați prin nicĭ o lege, care ar prepara pericul și pedecă pentru moralitate și pentru religiune, ĕră națiunalității ruină și perire.“

Proiectul de lege nu-l primesc, ci îl resping cu indignaţiune.

Lesco primesce proiectul, mai ales pentru că înlesnesce scolarilor seracĭ trecerea din scóla elementară în scólele medie şi scutirea lor aicĭ de didactru.

Şedinţa a V-a, din 3 Maiŭ.

Maximovics (Sêrb): Este o procedură încorectă, a modifica în mod esenţial o lege fundamentală, cum este art. de lege 38 : 1868, prin o lege specială. A face astădĭ o lege şi mânĭ a o ataca prin o novelă, însémnă a sguduí credinţa în legĭ; acésta póte fi o bună tactică, dar este o rea codificaţie. Intenţiunea codificării presente este: a surpa cu încetul o lege organică, a scóte din un edificiu mare astădĭ o piétră, mâne alta, şi în urmă cu pietrile scóse a clădi un nou edificiu, dar cu o fisionomie cu totul alta. Écă pentru ce, chiar şi numai cu privire la formă, nu pot primi proiectul de lege.

Trecênd la meritul causei, observ, că acest proiect de lege are un revers politic; acésta se vede şi de acolo, că toţĭ carĭ au apĕrat proiectul, au produs argumente politice. Dl Aladár Molnár s'a provocat la *ratio educationis* a regelui Francisc. Eu mĕ provoc la *ratio educationis* a Mariei Teresiei, care indică în Ungaria 7 naţiunĭ principale: Hungari *proprii dicti*, Germani, Slavi, Croaţi, Rutheni, Illyri, Valachi, „*qui omnes linguis utantur propriis*“, recomandându-le tuturor limba nemţéscă ca „*insigne utilis.*“ Marea acţiune de germanisare, începută de Maria Teresia ântâiŭ în provinciile germano-slave, s'a întins sub fiiul seu Iosif şi asupra Ungariei. În graniţa militară s'a dispus deja la anul 1775—6, ca fiĭ de grănicerĭ se fie deobligaţĭ a cerceta scóla nemţéscă. Relativ la acéstă dispositiune dice renumitul istoriograf Helfert, că „acest principiu stă în contradicere strictă cu tóte regulele pedagogice şi didactice.“ Scopul era a face din diversele provincii un întreg, din diversele naţionalităţĭ un singur popor. Iosif spera, întocmai ca guvernul magiar de astădĭ, că prin o limbă comună s'ar puté ajunge la iubire şi înţelegere împrumutată între popóre. Magiarilor renitenţĭ

le ḍise: „Dacă limba magiară în Ungaria şi părţile adnexe ar fi limba comună a ţerei, s'ar puté dóră întrebuinţa în administraţiune.“ Şi resultatul? A fost chiar contrarul dela ceea ce a voit a ajunge. Ungaria nu s'a liniscit, până nu s'a întrodus limba magiară. Astfel Iosefinismul a fost légânul spiritului naţional magiar.

Resultatul acesta dobêndit, Ungaria a căḍut şi ea în erórea Iosefinismului. Legea despre naţionalităţi a întrodus limba magiară în sferele mai înalte, legea de faţă tinde a o întroduce în sferele de jos şi a îndeplini cu desevêrşire asimilarea tuturor popórelor într'o massă naţională. Sfêrşitul va fi, ca şi sub Iosif II: o ilusiune mare.

Dl ministru négă acum, că întenţiunea proiectului este de a magiarisa; altă dată însă a spusu-o, că va magiarisa chiar şi acolo, unde nu permite legea positivă. Şi în adevĕr, el a şi magiarisat un gimnasiu de stat sêrbesc, declarând publice, că „scopul acelui gimnasiu este de a magiarisa“, deşi §. 17 al legii despre naţionalităţi ḍice, că „ministrul instrucţiunei publice este dator a griji, ca cetăţenii fie-cărei naţionalităţi, unde locuiesc în mase mai compacte, sĕ se pótă cultiva în institutele de stat din apropiere în limba lor maternă, până unde începe cultura academică mai înaltă.“

Nu voiŭ reflecta la celea ce le-a ḍis d. ministru relativ la genesa acestui proiect, pentru că i-a reflectat deja onor. meu amic Al. Roman fórte cu efect; nu voiŭ respunde nicĭ la observarea, că proiectul ar avé în vedere interesele cetăţenilor nemagiarĭ, căcĭ „beneficiile nu se optrud;“ nu pot trece cu vederea însă afirmarea d. ministru, că statul este în drept a supraveghia scólele confesionale. Nime nu a denegat statului dreptul acesta; însă ceea ce se acórdă regimului în acest proiect, nu mai este un drept de supraveghiare, ci de dispunere, carele nimicesce cu totul autonomia nóstră scolară.

Ce privesce punctul de vedere pedagogic, d. ministru a ḍis, că pedagogii, cu carĭ se consultă dinsul, nu sunt de o părere cu pedagogii d-lui Polit. D. Polit s'a provocat la renumitul pedagog Iessen din Viena, şi dacă d-lui ministru nu-i este destul cu autoritatea acestuia, fie-mĭ permis a mĕ provoca la autorităţi ca Come-

— *Emigranții la Brasilia* . . . . . fl. —.35
— *Cei doi frați* . . . . . „ —.35
— *Rosa de Tannenburg* . . . . . „ —.35
— *Canarul*, urmat de capela din pădure . . . „ —.55
— *Franklin, opere alese* . . . . . „ —.45
— *Vocabular de morală* . . . . . „ —.45
— *Morala în faptă* séu bune esemple . . . . „ —.45
— *Columb*, séu descoperirea Americei . . . . „ —.60
Bălcescu, *Mihaiu vitézul* de Odobescu . . . „ 2.—
Bolintinean, *Mircea Vodă și Vlad Țepeș* . . . „ —.50
— *Viéța și faptele lui Mihaiŭ Vitézul* . . . „ —.50
— *Viéța și faptele lui Stefan Vodă cel mare* . „ —.50
Cinciŗecĭ istorióre morale cu 6 chipurĭ colorate . . „ 1.—
Culegere de istorióre morale . . . . . „ —.40
Fundescu, I. C. *Literatura poporală*, Basme, oraţii, păcălĭturĭ și ghicĭturĭ . . . . . „ 1.—
Hințescu, *Întêmplările lui Păcală* . . . . . „ —.20
Istoria Genovevei de Brabant 50 cr.; séu tot aceeași tradusă de Stefanescu și ilustrată . . . . . „ 1.—
Istoria lui Arghir și Elena . . . . . „ —.20
Marian, *Tradițiunĭ poporalĭ române* br. I . . . „ —.40
Moldovan, I. M., *Istoria patriei* . . . . . „ —.32
Laurian, A. Tr., *Elemente de istoria Românilor* . „ —.30
Xenopol, Dr., *Istoria Românilor* . . . . . „ —.30
Poenariu, *Georgiu Lazar și scóla română* . . . „ —.40
Osteanul român, colecțiune de cântece ale resbelului româno-turc 1877/8 . . . . . „ —.25
Legende și basmele Românilor, de un culegĕtor tipograf „ 1.—
Biografii române, după Grube, de Petra-Petrescu fl. —.50*)

Nota. La aceste am mai adauge: Robinson de d. Popa, Baladele dlui Pompiliu, Petru Rareș, Colindele, și baladele lui Marienescu, Istoria Românilor, biografii de Urechia, Miron și Florica de Negruzzi, Dumbrava roșie de Alecsandri, Goronul lui

*) Tóte opurile aceste se pot procura prin librăria lui W. Krafft în Sâbiiu, — credem însă că și prin librăriile române din Brașov și Gherla.

Horea de Vulcan, Colecţiunile „Şedătórei“ şi a „Cărţilor săteanului român“, Baladele dlui Fl. Marian, dar nu scim dacă aceste se mai află de vêndare, unde şi cu ce preţ. În interesul publicului decî rugăm pre dd. autorî şi editorî a ne însciinţa, dacă mai posed esemplare din cărţile ddlor şi de unde s'ar puté procura? Ne-am bucura fórte, când ar binevoí a ne onora adeseorî cu câte un esemplar pe séma redacţiunei, ca sĕ ne putem da mai bine părerea asupra lor.

Cum sĕ se clădéscă casele de scólă?

(Urmare).

7. Trebuinţele scólei

1. Salele de studii şi arangementul lor din lăuntru.

a) Posiţiunea salei sub raportul regiunilor lumei.

Toţî medicii, fără escepţiune, sunt de acord întru a recunósce binefăcătórea influinţă, ce lumina sórelui o esercită asupra vieţii omenescî, mai ales în ce privesce evaporarea, secreţiunea, resorpţiunea, regenerarea şi crescerea omului. În urmare, ei cer, ca edificiul scólei sĕ se pună cu faţa cătră resărit orî méḑă-ḑi.

Posiţiunea cea mai bună este cătră resărit, din causă că sórele de diminéţă este cel mai fovorabil pentru copii. Ḑic unii, că raḑele sórelui de dimineţă, bătênd prea pieziş, ar fi vătĕmătóre vederii; dar în contra acestui neajuns ne putem scuti cu ajutorul perdelelor. În tot casul este mai bine a ne impune óre carî spese cu procurarea unor perdele, de cât a ne lipsi de favorul sórelui de diminéţă; cu cât adecă raḑele bat mai peziş, cu atât ele străbat mai bine şi mai adênc în odaea de studii şi o fac mai sânĕtósă.

Dacă însă scóla nu se póte pune cu faţa cătră resărit, atuncî sĕ se alégă în linia a doua posiţiunea cătră Sud-Ost, în a treia cea cătră méḑăḑi, şi numai în cas de estremă necesitate sĕ ne mulţămim cu posiţiunea cătră apus, fiind că sórele de după amédî, mai ales vara, este fórte genant. Singur numai doi medicî cer a se pune scóla cu faţa cătră méḑă-nópte, şi anume pentru douĕ motive, întâiŭ pentru că în posiţiunea acésta nu este nevoie de perdele, adoua pentru că lumina de méḑă-nópte este cea mai lină şi mai uniformă. În privirea punctului din urmă ei se provocă la pictorî, sculptorî şi fotografî, carî toţî pre-

fer a se pune cu atelierele lor cătră Nord, Nord-Vest séu Nord-Ost; se nu uităm însă, că scóla are de a face cu copii, carĭ sunt în crescere şi carĭ, ca şi florile, au trebuinţă neapĕrată de raḑele sórelui.

Acésta sĕ se aiba în vedere chiar şi la alegerea odăilor pentru diferitele clase. Cu cât scolarii sunt mai tinerĭ, cu atât sĕ li-se asigneze o odae mai luminósă, mai espusă raḑelor sórelui.

Orĭ în cotro însă se va pune cu faţa edificiul scólei, este bine a se alege după putinţă o posiţiune înaltă, cu un orizont larg.

În cât pentru perdele, cele mai bune sunt de pânză nebilită şi necolorită. Adevĕrat că ele sunt ceva mai scumpe de cât cele de bumbac, dar ţin mai mult şi stêmpĕră mai bine lumina sórelui. În loc de rulete, este mai bine a anina perdelele în partea de sus a ferestrilor de o vergé de fer, cu ajutorul unor veriguţe destul de largĭ, pentru ca sĕ se pótă împinge uşor în drépta orĭ în stânga. Lungimea vergelei se fie mai mare decât lăţimea ferestrei, pentru ca perdéua se pótă acoperi bine feréstra, anume se recomândă, ca capetele vergelei şi de o parte şi de alta sĕ întrécă dela marginile ferestri încolo cel puţin cu 26 cm.

b) Forma şi lumina odăii.

Întrebarea acésta stă în strinsă legătură cu o altă întrebare: Cum este mai bine se şédă în scólă învĕţătorul şi scolarii?

Învĕţătorul caută a-şĭ alege locul astfel, ca de acolo sĕ pótă vedé şi controla pre toţĭ scolarii, fără nicĭ o greutate, sĕ pótă vorbi fără multă încordare şi sĕ aibă la îndĕmână recuisitele necesare, precum table, carte etc; scolarii însă sĕ vor pune aşa, ca sĕ aibă pre învĕţător şi aparatul de instrucţiune în faţă, ér lumina principală sĕ o primésc̆ă dela stânga. Prin urmare nu este bine:

1. ca unii din scolarĭ sĕ şédă cu faţa într'o direcţiune, alţii într'alta, ci toţĭ sĕ fie cu faţă numai cătră învĕţător, ca astfel sĕ pótă privi la el, fără sĕ-şĭ întórcă capul cătră dînsul;

2. ca linia, în care şed scolarii unul lângă altul, séu dela drépta spre stânga, sĕ nu fie prea estinsă, odată pentru că atuncĭ

învĕţătorul nu i-ar puté controla cu o privire, apoi pentru că scolarii, carĭ şed departe de ferestri, nu ar avé destulă lumină.

Considerând tóte acestea, vom admite, că odaea de învĕţământ nu este bine a avé forma unui pătrat, ci numai forma unui oblung.

Ce privesce raportul dintre lăţimea şi lungimea odăii, architecţii pretind, ca lăţimea sĕ nu fie mai mică de $^2/_3$, nicĭ mai mare de $^3/_4$ din lungimea odăii.

Avênd în vedere soliditatea construcţiunei, lăţimea estremă póte fi de 7·5, lungimea estremă de 10·5 metri. A trece marginile acestea, nu este consult, pentru că atuncĭ plafondul séu tavanul odăii ar trebuí a se aşeda pe stêlpĭ, ceea ce nu se unesce cu scopurile scólei.

În cât pentru lumina scólei, observăm următórele:

1. Se scie, că lumina, ce o primim din faţă séu şi din două laturĭ opuse, este nu numaĭ genantă, ci în acelaşĭ timp şi vătĕmătóre ochilor; de aceea tóte ferestrile sĕ se aplice numai în unul din cei doi părieţĭ mai lungĭ.

În casul acesta băncile sĕ vor pune astfel, ca scolarii se priméscă lumina preste mâna stângă, ér învĕţătorul cu recuisitele didactice sĕ va aşeda lângă părietele cel scurt din faţa scolarilor. — Numai dacă odaea este mai late de 5 metri, se pot face ferestri şi în părietele din dosul scolarilor, lumina din partea acésta fiind mai puţin vătĕmătóre. Séu dacă acésta ar fi cu neputinţă, din causa situaţiunei, sĕ se aplice o singură feréstră în părietele cel lung din drépta, dar aprópe de părietele din fund, pentru a scăpa astfel pre scolarĭ de efectele luminei opuse.

2. Numerul ferestrilor atêrnă dela posiţiunea şi construcţiunea edificiului; totuşĭ se póte statori drept regulă generală, ca a treia parte din părietele luminos sĕ se vie pe ferestri.

3. Ferestrile sĕ nu se pună în grupe, ca la odăile de locuit, (unde scopul este a avé părieţĭ mai întregĭ, pentru aşedarea mobilelor), ci sĕ se distribue în distanţe egale preste tot părietele luminos, pentru a dobêndi în scólă lumină cât se póte mai uniformă.

4. Tot pentru cuvêntul acesta, ferestrile la scólă se fie înalte; pragul din jos se nu fie mai sus de 85 cm, partea de asupra sĕ se apropie de plafond până la 20—25 cm.

(Va urma).

Industria şi comerciul.

Disertaţiune ţinută la adunarea generală a reuniunei învĕţătorilor românĭ din diecesa Caransebeşului de Simeon Savu.

Onorată adunare generală!

Îmĭ permit a lua cuvêntul (în acéstă adunare, unde mai întrĕga inteligenţă din diecesa nóstră s'a adunat pentru de a petrece cu încordată atenţiune desbaterile învĕţătorilor asupra diferitelor teme didactice, o fac acésta simplu) pentru de a atrage atenţiunea onoratei adunărĭ asupra a doi ramĭ din viéţă, fórte neglesĭ de poporul nostru. Sunt acestia industria şi comerciul, doi factorĭ potinţĭ, carĭ pe lângă aceea că măresc averea particularilor şi a naţiunei, mai au şi aceea însuşire binefăcătóre, că respândesc cultura între popor. Materiile brute, ce sunt în posesiunea poporului nostru, numai prin producţiunea industrială şi prin comerciŭ devin la adevĕrata lor valóre. Pămêntul nostru e productiv, ómenii nostri sunt lucrătorĭ; dar de binecuvêntarea sudórei lor se bucură străinii. Moşiile nóstre ne dau cu îmbelşugare fructe precum: grâu, cucuruz, ovĕs, orz, cânepă etc.; munţii ne dau lemne, piétră, cărbunĭ, aur, argint, aramă şi fer; vitele ne dau lână, pei, seu, brânză şi unt; — dar tóte aceste producte, pentru industrie şi comerciŭ, eşite din chinul nostru, trec în a doua mână, în mânile străinilor, carĭ mereu se înavuţesc, până ce naţiunea nóstră, carea aştéptă din ḑi în ḑi uşorare, se vede apĕsată chiar prin mijlócele fiilor sei, înfăţişând lumei ast-fel tristul tablou al pădurei, ce dă toporişte (dârjală) securei. Este de necesitate imperativă, Dlor, sĕ ne ocupăm de industrie şi comerciŭ, ca sĕ vedem, ce póte naţiunea nóstră în acéstă direcţiune, şi cu permisiunea on. adunărĭ voiŭ vorbi astăḑĭ despre aceştĭ doi ramĭ de viéţă, fiind de convingere firmă, că on. adunare va primi cu indulginţă modestele observaţiunĭ ce le voiŭ face.

Industria séu producţiunea industrială este o operaţiune, prin carea o materie brută îşĭ capĕtă altă formă şi prin ce acésta materie se preface cu totul într'alt obiect aparţinător la trebuinţa omului, séu cel puţin îşĭ capĕtă o destinaţiune nóuă. Aci nu se ia în consideraţiune, că óre materia naturală, întrégă séu numai în părţĭ principale de a le ei, se aplică; ceea ce se cere e, de a produce ceva nou, şi la acésta ne conduc ca părţĭ întregitóre a industriei; I. Artea, II. Măiestriile, şi III. Fabricile.

I. Artea.

În privinţa scopului, a trebuinţei şi a puterilor, ce se aplică la producerea ei, se împarte în mai multe plase. Noi amintim aci numai artele libere (*artes ingenuae, liberales bonae*); sub aceste arte înţelegeau bĕtrânii sciinţele, ce se recereau la educaţiunea nobililor, adecă gramatica, dialectica, retorica, musica, aritmetica, geometria şi astronomia. Artea liberă are, după noi, un scop séu afară de operile sale, spre care nisue a conduce voia şi mintea; séu e de aşa natură, că esprimă cu fidelitate starea unei inimĭ entusiasmate. În casul d'ântâiŭ se numesce relativă şi nu produce plăcere, în casul al doilea se numesce absolută, şi operele ei sunt plăcute. Şi pentru că operile artei absolute pun în consonanţă sensualul şi individualul cu idealul, dînsa se mai numesce şi arte frumósă. De ea se ţine poesia, retorica şi musica, care sunt cele trei arte elementarĭ. Celelalte precum: pictura, sculptura si architectura, apoi artea teatrală cu declamaţiunea şi mimica sunt derivate.

La noi Românii dintre artele frumóse e desvoltată mai virtos poesia. Represintanţii ei cei mai ilustri sunt: Vasilie Alesandri şi Dimitrie Bolintinénul, a căror opere nemuritóre sunt mai preţuite, mai căutate şi mai cetite de străinĭ, decât de poporul nostru. Atâta fie ḑis despre întréga poesie. Ce se atinge de retorică şi musică, este mult de dorit şi mult vom trebuí se străduim, ca se aducem artele acestea la acel grad de perfecţiune, la care au ajuns străinii şi la care şi naţiunea nóstră în virtutea talentului ei trebue se ajungă!

Pictura națională, deși representată prin geniul fie iertatului Nicolau Popescu, este fórte înderet și mult timp va trebuí sĕ trécă, până când se va desvolta și la noi gustul în privința acésta.

Despre architectură și sculptură nicĭ că putem vorbi, aflându-se ele la noi abia în fașie. Între mai bune condițiunĭ se află la noi artea teatrală. Ea se cultivă mai virtos la frații de peste Carpațĭ, de doi representanțĭ demnĭ ai ei, de Domnii Mateiŭ Milo și D. Pascali. La noi aicea numai acuma s'a început a se pune fundamentul templului Thaliei române, și avem credință în Dumnedeu, ca bărbații, carĭ sunt în fruntea acestei trebĭ, o vor și duce-o la realisare, și atuncĭ și la noi va înflori acéstă arte dimpreună cu declamațiunea și mimica.

II. Măiestriile.

Alt ram al industriei sunt măiestriile. Aceste se cuprind în prelucrarea productelor naturalĭ după regulĭ anumite și străformarea acestora în așa lucrărĭ, carĭ servesc spre acoperirea lipselor omenescĭ și spre comfort. Măestria în sens mai lat încă e artă. Se desclinesce însă de acésta prin aceea, că până când artea împreună frumosul cu folositorul și prin operele sale țintesce la perfecțiunea omenimei, ca se ḑicem așa: până când artea încorporéză momentele cele mai sublime, mai nobile și mai frumóse din viéța popórelor, ca tot pre aceste popóră sĕ le atragă, sĕ rădice gustul și moralul, cu un cuvênt se nobiliteze inima lor; până atuncĭ măiestria ține cont mai mult de ce este folositor. Nu ḑicem, că măiestria desconsideră frumosul, ci dacă el apare la lucrările măiestriei, apare ca ceva secundar, scopul principal al ei fiind folositorul. În timpii vechĭ nu erau măiestri anumițĭ, ci femeile cu sclavii sevêrșau cele mai necesare lucrurĭ. Cu înaintarea în cultură s'au desvoltat și măiestriile, și până în seclul al X lucrau la măiestrii, pre lângă femei și sclavĭ, încă și nobilĭ și nobile, călugărĭ și călugărițe. Numai mai târḑiŭ, după rădicarea cetăților și cu devenirea omenimei la civilisațiune mai înaltă și la sciință mai lată, luară și măestriile un sbor mai înalt, până când în timpul nostru ele deveniră un bun comun, dând representanților sei putința de

a contribuí mult la desvoltarea simțului și la sporirea averii naționale. La noi Românii, măiestriile sunt mai cu totul neglese; afară de cele mai de jos abia vei afla una, pre care se o fie îmbrățoșat Românul. Spre acest ram al industriei trag cu deosebire atențiunea on. adunărĭ, desvoltarea lui trebue sĕ fie grija nóstră principală; căcĭ el are sĕ ne dea acea clasă de popor, ce ține mijlocul între nvĕțațĭ și poporul de rênd. Cât de mic este numĕrul meseriașilor nostri față cu massa poporului, se póte vedé din următórele date culese după dl Fundescu:

România, cu o populațiune de 6 milióne locuitorĭ, abia are 60.000 meseriașĭ.

Noi cei de dincóce de Carpațĭ, în numĕr de 3 milióne, după proporțiunea de mai sus am avé 30.000, la olaltă 90.000 meseriașĭ. — Așa dară un popor de 9 milióne abia 90.000 de meseriașĭ! — Cifra acésta cred că ajunge sĕ deschidă ochii și celui mai ignorant.

III. Fabricele.

A venit odată, Dlor! timpul, când nu ajungeau omului puterile fisice spre sevêrșirea lucrărilor sale. Atuncĭ a recurs la rațiune, și cu ajutorul minții luminate prin sciință, a inventat nouĕ puterĭ. — Omul, prin forțele spiritului seu genial, a însuflat, ca se mĕ esprim așa, viéță în trupurile mórte, cu ajutorul cărora a devenit domnul naturei, domn preste foc, aer, apă și pămênt. Prin simple instrumente el a produs minunĭ. Cât timp însă, câtă trudă și ostĕnélă i-a trebuit lui, până sĕ ajungă la ideea unui instrument! — — Câte greutățĭ a trebuit se întimpine el, până se realiseze ideea, câte ḑile de lucru greu și nopțĭ fără de somn, ma chiar câte vécurĭ au trebuit se trécă, până când a putut el sĕ-șĭ facă instrumente, sĕ le perfecționeze, sĕ le împreune, cu un cuvênt se pună temeiŭ mechanicei și printr'însa sĕ rădice fabrice, din carĭ se ésă érășĭ vapóre și telegrafe, — cine ar puté spune? Dară că a putut totușĭ se obțină astfel de resultate strălucite, nu este óre o probă eclatantă, că spiritul seu este parte, și sufletul seu schintea din aceea putere fără de margĭnĭ și vecĭnică, ce o numim Dḑeu?

Salamis, se retrase la Micale, năile fură scóse pe uscat, ostaşii se fortificară. Grecii însă urmărindu-i, nimiciră nu numai flota, ci şi castrul Perşilor.

În urma acestei învingeri îndoite, Grecia a scăpat pentru tóte timpurile de invasiunea Perşilor.

Rotaţiunea pământului.

(Urmare din „Scóla Română“ 1876, Nr. 51 şi 52).

A treia: Argument din turtirea pământului la polĭ. Am vĕdut în ora de fisică, când am vorbit despre pendul, că pământul este un sferoid séu elipsoid, va se dică un glob turtit la polĭ. Acest fenomen nu se póte esplica altmintrea, decât presupunênd, că pământul rotézĕ, adecă se învêrte în giurul osiei sale. Avem esemple în natură. Punênd adecă un glob de lut móle pe discul unui olar şi învêrtind róta din tóte puterile, vom vedé îndată, că polii globului încep a se aşeda, în timp ce părţile dela ecuator încep a se depărta dela osia globului. În chipul acesta globul devine un sferoid. Ce este causa?

Asupra unui glob, ce se învêrte, influinţézĕ două puterĭ: puterea centripetală, şi puterea centrifugală; ceea tinde a atrage părţile globului în giurul centrului seu, acésta din contră tinde a le depărta dela centru. Pe cât timp aceste două puterĭ sunt în ecuilibru, globul îşĭ va păstra formă primitivă. Rotând însă globul, părţile dela ecvator se vor mişca negreşit mai iute, pentru că în acelaş timp ele percurg o cale mai lungă; aicĭ puterea centrifugală este mai mare decât puterea centripetală, prin urmare părţile dela ecvator vor avé tendinţa de a se depărta tot mai mult dela centru. —

Cu cât însă un punct este mai aprópe de polĭ, cu atât se va mişca mai încet, pentru că percurge o cale mai scurtă, astfel că polii înşişĭ nu se vor mişca de loc. Aicĭ puterea centripetală este mai mare decât puterea centrifugală, prin urmare părţile dela polĭ se vor aşeda, avênd tendinţa a se apropia de centru, chiar în virtutea puterii centripetale. — Esperimentul acesta se póte face şi cu maşina centrifugală.

Aşa este şi cu pământul. Dintru'ntâiŭ masa sa a fost fluidă. Până a nu începe a rota, el a avut forma unui glob perfect; pus în mişcare, părţile dela polĭ începură a se aşeda, ér cele dela ecuator a se îmfla séu depărta.*)

*) Se scie, că planeta Saturn are o verigă, ce rotézĕ în óre care depărtare în giurul planetei. Acéstă verigă s'a desfăcut din corpul planetei în urma rotaţiunei. Dacă veriga s'ar fi rupt la un loc, se forma din ea un trabant séu o lună ca celelalte 7, ce le mai are.

A patra: Demonstraţiunea lui Foucault. Scim tot din fisică, că planul séu direcţiunea, în care osciléză un pendul, nu se schimbă nicĭ odată. Nicĭ că póte fi altmintrea, pentru că pe cât timp lipsesce un nou impuls, nu înţelegem, pentru ce pendulul sĕ se întórcă mai mult într'o parte, decât într'alta. Observând totuşĭ o schimbare, ea nu póte fi reală, ci numai la părere; nu s'a schimbat direcţiunea pendulului, ci posiţiunea pământului. Aşa d. e. fixând un pendul de-asupra unui pol, în direcţiunea osiei pământului, astfel însă, ca sĕ nu stea în legătură cu pământul, nicĭ sĕ se împărtăşéscă la rotaţiunea acestuia, şi făcêndu-l apoi se oscileze în planul unui meridian, vom observa la părere, că pământul stă în loc şi pendulul se învêrte de-asupra lui, încet, dela resărit spre apus, făcênd în 24 de óre o rotaţiune întrégă; în faptă însă lucrul este chiar din contră: pendulul îşĭ manţine direcţiunea sa dela început, şi pământul rotéză pe sub dînsul în 24 de óre odată dela apus spre resărit.

Adevĕrat, că este imposibil a fixa un pendul la un punct afară de pământ; dar nicĭ că face trebuinţă. Pendulul se póte anina şi de un punct fix, de óră ce miscarea pământului nu esercită nicĭ o influinţă asupra pendulului. La pol pendulul va face în 24 de ore o rotaţiune întrégă de 360°, séu într'o oră 15°; la noi el va percurge într'o oră un arc de c. 11°, la ecuator nu se va observa nicĭ o rotaţiune.

Acésta a demonstratu-o mai întâiŭ francesul Leon Foucault, membru al academiei de sciinţe din Paris, la anul 1851, presintând lumii un nou argument pentru rotarea pământului.

El a fixat de cupola Panteonului din Paris un pendul lung de 70 metri, purtând la capetul din jos un glob de 28 Chilogramĭ, şi l'a făcut a oscila de-asupra unui cerc împărţit în grade, desemnat pe faţa padimentului, spre a constata astfel rotarea aparentă a pendulului. Tot la 3 ore se arăta la pendul o deviaţiune (abatere) spre apus de 35°, în 24 de ore o deviaţiune de 279°, aşa dară mai mult de $^3/_4$ a cercului întreg. Causa întârdĭerei este, că la Paris rotaţiunea pământului nu urméză în giurul verticalei pendulului, ca la polĭ; acolo participă la rotaţiune şi pendulul, descriind în 24 de ore figura unui coniu, ce are vîrful în centrul pământului.

O cunună alésă de dómne şi domnĭ asistară la memorabilul esperiment al academicianului Foucault.

De atuncĭ încóce esperimentul s'a repeţit şi în alte locurĭ de cătră mulţĭ alţĭ bărbaţĭ ai sciinţei, şi resultatul a fost cel presupus în teorie.

(Va urma).

Protocolul

adunării generale a „Reuniunei învĕţătorilor români gr.-or. din diecesa Caransebeşului“, ţinută în Biserica-albă, la 20, 21 August (1, 2 Septembre) 1878.

Şedinţa I.

ţinută în 20 August (1 Septemvre) 1878.

(Urmare).

b) Bibliotecarul Aureliu Dragan cetesce următorul

Raport

despre întréga stare a bibliotecei Reuniunei învĕţătorilor rom. gr or. din diecesa Caransebeşului.

I. După cum se vede din inventarul alăturat sub a) până la adunarea generală din anul 1877, ţinută în Reciţa mont., bibliotéca a avut 52 de opurĭ în preţ de 116 fl. 68 cr.

II. Dela adunarea generală din anul 1877, ţinută în Reciţa mont., până la adunarea generală din anul 1878, respective până la finea anului administrativ 1877—1878 biblioteca Reuniunei s'a înmulţit cu

15 opurĭ legate, în preţ de . .	fl.	45.15
30 opurĭ nelegate în preţ de . .	„	23.70
laolaltă 45 opurĭ, în preţ de . . .	fl.	68.85

Dintre aceste opurĭ sunt: 36 opurĭ donate dela următorii Domnĭ: Ioane Marcu învĕţător, Pavel Vasiciŭ doctor, Ioan Tuducescu învĕţător, Adolf Auspitz librar, Stefan Antonescu deputat dietal, Emeric Andreescu învĕţător: 9 opurĭ sunt cumpĕrate;

laolaltă 45 de opurĭ în preţ de . . .	fl.	68.85
cătră care adăugându-se şi preţul opurilor 52 din anul trecut de	„	116.68
apoi preţul dulapului de	„	20.—
laolaltă averea întrégă a bibliotecei e în preţ de .	fl.	205.53

III. Din opurile bibliotecei sunt împrumutate din 8 (20) Aprile a. c.

D-lui Ioan Tina.

1. *Aforismen zur Paedagogik der Schule, L. de Kellner.*
2. Manual pentru învĕţător.
3. Douĕ făscióre I. II. din opul „Societatea pentru cultura poporului român“, după cum se vede din alăturatul reversul sub ¨/..
4. La Domnul Paul Muntean din Sacul sunt împrumutate:
1. Sclavul amorului 3 tomurĭ.
2. Istoria lui Carol al XII.

3. O voce seriósă în meritul instrucţiunei poporului, după cum se vede din reversul alăturat sub ¨/..

c) Casarul I. Oprea cetesce următorul raport:

Onorată adunare generală!

Cu acésta am onóre a raporta despre starea fondului şi a cassei Reuniunei învĕţătorilor români gr. or. din diecesa Caransebeşului, şi anume dela adunarea generală ţinută în Reciţa montană în 14 şi 15 August 1877, până cu finea lui August a. c., precum:

Pretensiunile Reuniunei nóstre învĕţătorescĭ sunt următórele:

I.

Tacse restante la membrii din periodul anilor 1870—1872 după cum arată estrasul nominal alăturat sub A.	fl.	1238.28

II.

Tacse restante la membrii de acum, din anii 1876 şi 1877, după cum arată cartea principală alăturată sub B.	„	1058.20
Competinţa membrilor ordinarĭ pro 1878 . .	„	543.—
„ „ fundatorĭ pro 1878 . .	„	565.—
„ „ ajutătorĭ cu . .	„	74.—
Laolaltă	fl.	3378.48

Din suma acésta cu 3378 fl. 24 cr. în decursul timpului sus însemnat au încurs la cassă următórele sume, şi adecă:

a) dela membrii ordinarĭ după cum arată consemnarea nominală acludată sub C. . . .	fl.	178.20
b) dela membrii fundatorĭ (veḑĭ aceeaşĭ consemnare)	„	165.—
c. „ „ ajutătorĭ . . .	„	5.—
d. „ „ periodului I., anii 1870—1872, după cum arată consemnarea mod. ad D. . .	„	54.05
Laolaltă	fl.	402.25

Decĭ subtrăgându-se suma acésta cu 402 fl. 25 cr. din capitalul întreg cu 3378 fl. 48 cr., se arată, că remâne un rest de 2076 fl. 23 cr., din care 1882 de florinĭ sunt ca tacse restante la membrii ordinarĭ, fundatorĭ şi ajutătorĭ din periodul present, cassa 1084 fl. 23 cr. la membrii periodului I. anii 1870—1872. —

Despre percepţiunea şi erogaţiunea cassei Reuniunei nóstre învĕţătorescĭ, s'a purtat ḑiarul alăturat sub E., care împreună cu 15 acluse, despre erogaţiune, specificate după Nr. în consemnarea ad F, precum şi socóta despre starea întrégă a fondului şi cassei Reuniunei nóstre învĕţătorescĭ, se predau onoratei adunărĭ generale spre revisiune.

În fine am onóre a alătura şi un proiect de preliminar pe anul 1878—1879 spre esaminare şi aprobare.

Rapórtele aceste cetite sub Nr. 9 lit. a) b) c) se predau comisiunilor respective, ce se vor alege conform programei şi adecă: raportul de sub a) comisiunei pentru esaminarea raportului comitetului şi de propuneri; raportul de sub b) comisiunei pentru esaminarea raportului cassarului şi compunerea bugetului pe anul viitor 1878—1879; raportul de sub c) comisiunei pentru esaminarea raportului bibliotecarului şi înscrierea membrilor spre censurare şi referare asupra lor în şedinţa de mâne diminéţă.

10. Ioane Marcu însinuă 19 membrii şi adecă:

I. De membri ordinarĭ: Nicolau Stoian, învĕţător în Bărbos, Simeon Spórea, învĕţător în Surduc, Elia Crainicescu, învĕţător în Duleo;

II. De membri fundatorĭ: Mihail Panajoth, postmaestru şi proprietar în Bocşa montană, Iosif Eremia, preot gr. or. în Colnic, Ioan Popoviciŭ, not. com. în Fizeş, Ioan Nica, diurnist la jud. reg. din Bocşa mont., Mihaiŭ Bradiceanu, not. com. Zsidoviniu;

III. De membri ajutătorĭ: Mihaiŭ Ghina, conducător de cărţi funduare în Bocşa montană, Ioan Crainic, not. com. în Raffna, Demetriu Jucu, not. com. în Brebul, Aureliu Popescu, adj. pretorial în Bocşa mont., Moise Crina, not. com. subst. în Bocşa rom., Nicolau Dobrescu, cancelist pretorial în Bocşa m., Iosif Mozer, not. com. în Doclin, Filip Mateiŭ, pictore în Bocşa mont., Iosif Sabou, comerciante în Bocşa-mont., Nicolau Cocoş, jude com. în Bocşa rom., Achim Durain, jude com. în Fizeş.

Toţi aceştĭ individĭ însinuaţĭ prin declaraţiunile substernute cu acésta scrisóre a învĕţătorului Ioane Marcu, se primesc cu unanimitate de membri ai Reuniunei de după declaraţiunile lor, avênd presidiul a dispune introducerea lor în protocolul membrilor, precum şi în al cassei, şi după aceea a-i înzestra cu diplome recerute.

11. Presidiul substerne adunării generale estrasele protocolare din protocolul comitetului ddto 18, (30). Iuliu a. c. şi adecă Nr. 5. 6. 10. 11. 15. 17. 18. 20. 21. 22., precum şi estrasul Nr. 22 din protocolul comitetului ddto 4 (16) 5. (17) Aprile a. c., spre competentă pertractare şi meritorială decidere.

Aceste estrase protocolare din punct 11, dimpreună cu relaţiunea presidiului, la care au fost acludate, se vor preda comisiunei pentru propuneri, care se va alege încă în acéstă şedinţă.

12. Tot presidiul substerne adunării generale actele eshibitului cu Nrii. 42. 54. 63. 67. 73. 99. 113. 126. 175. 154. 208. 210. din anul

curinte, dimpreună cu un estras al acelora, spre competentă pertractare şi meritorială decidere.

Şi aceste acte de sub punct 12 se predau, dimpreună cu estrasul acelora, comisiunei alegênde pentru propuneri, spre a le censura şi a refera asupra lor în şedinţa de mâne diminéţă.

13. La provocarea preşedintelui, notarul Ioane Marcu cetesce dóue telegrame sosite în decursul şedinţei, şi anume: una dela d. Popa din Arad: şi alta dela d. protopresbiter Boiŭ din Sâbiiŭ:

Aceste două telegrame fiind primite între urări de „să trăéscă“ se induc în acest protocol cu adaugerea, ca atât la aceste două, cât şi la a d-lui Basiliu Petri, presidiul să respundă şi să comunice respectivilor domni dorinţa şi opiniunea adunării, ce merge într'acolo, ca aceşti prea demni bărbaţi să nu întrelase, a da reuniunei nóstre posibilul lor sprigin intelectual.

14. Conform punct. 4 lit. a. b. c.) urmând alegerea comisiunilor, la propunerea preşedintelui, să aleg:

a) În comisiunea I. pentru esaminarea raportului comitetului şi propuneri următorii domni membrii ai Reuniunei: Iosif Novac, Simeon Mangiuca, Savu Micşa, Iuliu Petric, Ioan Constantinoviciŭ, Alecsandru Petroviciŭ, dr. Vasiciŭ, precum şi notarul I. Marcu pentru darea deslucirilor şi purtarea scripturisticei din acéstă comisiune.

b) În comisiunea II. pentru esaminarea raportului cassarului şi compunerea bugetului pe anul viitor administrativ 1878—1879 următorii domni: Elia Trăila, Ioan Baica, Elia Ţeran, George Ţunea, Ioan Ionaş, Pavel Gaitoviciŭ, George Popoviciŭ, avênd cassarul Ioan Oprea a da deslucirile necesare în acéstă comisiune.

c) În comisiunea pentru esaminarea raportului bibliotecarului şi înscrierea membrilor următorii domni: Ioan Roş, Simeon Savu, Stefan Pereanu, Iosif Eremia, Dimitrie Linţa, Teodor Putcoviciŭ, Augustin Petcu, în care comisiune, bibliotecarul Aureliu Drăgan, va avé a da deslucirile de lipsă.

15. Ioane Marcu aduce la cunoscinţa adunării generale, cumcă domnul învĕţător din Lipova, Ioan Tuducescu prin o scrisóre privată, salută adunarea generală, scusându-se că-i pare rĕu a nu puté participa, şi totdeodată donézĕ pe séma bibliotecei reuniunei opurile sale întitulate „Istoria naturală“, „Întroducere în Geografie, partea III, Socóta teoretică şi practică, partea II.“ — Tóte trei manuale pentru scólele popolare române.

Salutaţiunea d. Ioan Tuducescu, adresată adunării prin I. Marcu, să ia la plăcută cunoscinţă; ér opurile sale „Istoria naturală, Întroducere

în Geografie şi Socótă teoretică şi practică se primesc pe séma bibliotecei reuniunei nóstre între celelalte opurĭ, esprimându-se la acest loc donatorului mulţămită protocolară şi îndrumându-se bibliotecarul a întroduce numitele opurĭ în înventarul bibliotecei.

16. Domnul preşedinte St. Antonescu anunciând adunării, că urméză o scrisóre a D-Sale, prin care resignéză dela postul de preşedinte, provócă pe notarul I. Marcu a ceti acea scrisóre de resignare. Vocĭ şi strigăte unanime neîntrerupte: „nu se primesce“ vor sĕ împedece cetirea scrisorei numite. După un interval de ḑece minute restabilindu-se liniscea, notarul şedinţei cetesce următórea scrisóre de resignare a D. St. Antonescu:

Prea onorată adunare generală!

Cu profundă stimă subscrisul avui fericita distincţiune, cu ocasiunea adunării generale în 13—14 August 1877 în Reciţa montană, după înţelesul decisiunei Nr. 24 la alegerea Magistratului, — a fi ales cu unanimitate de preşedintele prea lăudatei Reuniunĭ a învĕţătorilor românĭ gr. or. confesionalĭ din diecesa Caransebeşului; — eu avênd în vederea ochilor mei sublimul şi prea nobilul scop cultural al prea lăudatei Reuniunĭ, cu tótă plăcerea am şi primit acésta prea onorifică sarcină, şi cu tot-adinsul, conform puterilor mele spirituale şi fisice prea neînsemnate, prin conducerea şi manipularea afacerilor administrative ale prea lăudatei Reuniunĭ prea mult şi prea bine ajutorat de Domnii notarĭ şi toţĭ ceialalţĭ funcţionarĭ şi membri ai comitetului Reuniunei, — am nisuit a satisface chiemării şi datorinţei mele, spre prosperarea şi înaintarea intereselor celor prea frumóse şi mult folositóre ale Reuniunei.

Dară pre cât de cu mare plăcere şi bunăvoinţă am lucrat în acéstă direcţiune, cu atât mai cu multă părere de rĕu mĕ aflu constrins şi nevoit de circumstările mele personale şi oficióse, cu acéstă ocasiune a mĕ retrage de pe acéstă cale, şi cu cea mai profundă stimă a renuncia şi resigna dela acéstă prea onorifică şi fericită distincţiune pentru viitor, rugând cu tótă stima cuviinciósă pre onorabila adunare generală, a-mĭ primi acésta umilită resignare, şi apoi acest înalt şi ponderos post a-l împlini cu un alt individ mai apt şi mai dibaciŭ, şi cu deosebire mai disponibil, spre conducererea afacerilor şi agendelor ponderóse ale acestei lăudate Reuniunĭ.

Tot odată îmĭ ţin de prea plăcută datorinţă, cu acéstă ocasiune a-mĭ esprima cea mai profundă şi cordială mulţămită, atât prea stimaţilor domnĭ membri ai lăudatei Reuniunĭ, care a binevoit a mĕ onora şi ferici, fără tot meritul meu, cu prea mult preţuita lor încredere, cu ocasiunea alegerei, cât şi acuma întregei adunărĭ generale şi tuturor prea

onoraţilor Domnï membrii ordinarï, fundatorï, ajutătorï şi onorarï, — tot asemene îmï esprim cea mai profundă şi cordială mulţămită tuturor dlor membri din magistratul şi comitetul Reuniunei, carï în decursul anului întreg, cu tótă buna voinţă, afabilitate şi energie încordată şi continuă, totdéuna m'au sprijinit şi ajutat în tóte afacerile şi agendele oficióse; cu nespusă plăcere mĕ aflu îndatorat a-mï esprima cea mai căldurósă mulţămită dlor notarï Ioane Marcu, — carele mai mult a conlucrat în tóte afacerile oficióse, — şi Ioan Tina, a cărora aprig ajutor, energiósă spriginire şi esacta conlucrare faptică, necondiţionat, cu promtptitudine şi cu prea bună-voinţă, au făcut posibilă conducerea, împlinirea şi efeptuirea tuturor agendelor şi afacerilor oficióse ale Reuniunei, ca şi carï într'adevĕr sunt prea mult înspiraţi de misiunea nobilă şi scopul snblim al prea lăudatei Reuniunï.

În fine asecurând pre onorabila adunare generală şi pre viitor despre posibila mea spriginire atât spirituală cât şi materială, şi rugênd pre totalitatea prea onoraţilor domnï membrii, ca sĕ bine-voéscă şi mai departe a mĕ ţiné în prea mult preţuita-le bună-voinţă şi amicabilitate sinceră, şi poftind din profundul inimei mele, — mult iubitóre de creştere şi cultură intelectuală la poporul nostru, spre a puté fi membri folositorï societăţii omenescï, şi adevĕraţi buni patrioţi ai dulcei nóstre patrie Ungaria, — multă fericire, prosperare, întărire, lungă viéţă şi neclătită stabilitate prea laudatei Reuniunï a învĕţătorilor, — remân cel mai adênc stimător.

Bocşa montană, în 30 August 1878.

Stefan Antonescu m. p.

După mai multe şi adese întrerumperï de „nu se primesce resignarea acésta nicï într'un chip“, acéstă scrisóre a domnului St. Antonescu se predă comisiunei pentru propunerï.

După aceea fiind timpul înaintat, ér agendele acestei şedinţe terminate, preşedintele închide şedinţa anunciând comisiunilor alese, că notariatul după redicarea şedinţei va împărţi şi preda fie-cărei comisiunï actele de lipsă.

Stefan Antonescu m. p.,
preşedinte.

Ioane Marcu m. p.,
notar.

Şedinţa II.

din 20 August (1 Septembre) 1879.

17. Preşedintele reuniunei, dl. Stefan Antonescu, deschide şedinţa la 3 ore după amédï, anunciând cumcă dela închiderea şedinţei prime de diminéţă au mai sosit cu posta de adï unele scrisorï, precum şi o telegramă salutătóre. Provócă dară pe notarul şedinţei a le ceti.

18. Notarul I. Marcu cetesce următórea scrisóre a d. Basiliu Petri din Sâbiiu:

Domnule preşedinte!

Am primit diploma, prin carea onorabila Reuniune a învĕţătorilor românĭ gr. or. din diecesa Caransebeşului a binevoit a mĕ recunósce de membru onorar al seu.

Îţĭ mulţămesc din inimă, Domnule preşedinte, şi mulţămesc asemenea onorabilei Reuniunĭ pentru acest act pre cât de măgulitor pentru mine, pre atât de neasceptat şi — adaug a ḑice — prea puţin meritat din parte-mĭ; căcĭ cele ce mi s'au ascris drept merite, când onorabila Reuniune a luat decisiunea respectivă, nu sunt de cât împlinirea datorinţelor mele. Este puţin, prea puţin — sciu bine — ceea ce am putut face până acuma pentru promovarea causei nóstre scolare; şi dacă cu tóte acestea modesta mea activitate de până aicĭ a aflat apreciare înaintea D-Vóstre, voiŭ privi acésta de un nou îndemn pentru mine, de a nu obosi până la cea din urmă stingere a vieţii mele, întru a-mĭ face datorinţa după cea mai bună a mea sciinţă şi cunoscinţă.

Fie ca actul D-Vóstre sĕ aibă urmărĭ binecuvêntate pentru causa, căreia servim cu toţii! Din parte-mĭ — mărturisesc acésta cu plăcere — sunt mândru a mĕ puté numi membru onorar al „Reuniunei învĕţătorilor românĭ gr. or. din diecesa Caransebeşului“ şi voiŭ fi prea fericit putênd contribui cât de puţin la promovarea scopurilor ei salutare.

În adevĕr, pe când spiritul de însoţire la învĕţătorii nostri din alte ţinuturĭ, după o scurtă deşteptare a amorţit érăşĭ, ba la alţiĭ nicĭ nu s'a deşteptat de loc, la D-Vóstră el viéză şi prosperéză în mod respectabil, mulţămită zelului, de care sunt pĕtrunşĭ învĕţătorii din aceea diecesă, mulţămită conducerii înţelepte, de care ei avură şi au parte, şi mulţămită în particular Venerabilului Archiereu, care în tot timpul a dovedit, că este amicul şi protectorul causei scolare.

În semn de stimă şi suvenire voiŭ a dărui fie cărei scóle din aceea diecesă, câte un esemplar din „Plan de învĕţămênt pentu scólele poporale din Ungaria“ în sensul articlului de lege 38 din 1868 şi — pe cât se vor ajunge — câte un esemplar din „Instrucţiune pentru învĕţătorĭ la tractarea cărţilor scolastice.“ —

Vin decĭ a Te ruga, Dle Preşedinte, ca sĕ binevoescĭ a mĭ împărtăşi numĕrul scólelor şi locul unde se trimit cărţile numite.

Primesce, Te rog Dle preşedinte, asigurarea distinsei mele stime!

Sâbiiŭ, 28 August 1878.

Basiliu Petri m. p.

Acésta scrisóre se predă comisiunei pentru propunerĭ, spre opinionare şi referare asupra ei.

19. Se dă cetire, prin notarul I. Marcu, scrisorii, prin care D. Ion Lengher mulţămesce pentru alegerea sa de membru onorar al Reuniune apromiţênd tot concursul posibil.

20. Tot prin notarul se cetesce şi scrisórea Domnului învăţător din Reciţa mont. Ioan Sim, prin care se rógă a fi primit de membru al Reuniunei, trimiţênd totodată continuarea şi finea disertaţiunei sale din anul trecut, însoţită de tesele relative.

Atât acéstă scrisóre, cât şi disertaţiunea alăturată, se predau comisiunei pentru propuneri spre opinionare şi referare asupra lor.

21. Se dă cetire unei telegrame felicitóre, sosite dela membrul fundator Paul Cimponeriu, not. cercual în Oraviţa.

Telegrama se ia spre sciinţă între urări de „sĕ trăiéscă!“

22. Preşedintele aduce la cunoscinţa adunării generale, că pentru ţinerea disertaţiunilor în acésta adunare s'au însinuat numai doi învĕţători membri ai Reuniunei, a căror disertaţiuni conform conclusului comitetului de sub Nr. 23. din 4 (16) Aprile a. c. au trecut prin censura notariatului acestei Reuniuni, şi anume Dl. Simeon Savu, din Sredişte a mică, despărţĕmêntul Verşeţului, şi D. Ioan Tina, din Bocşa română, despărţĕmêntul Bocşei. — Deci dară — preşedintele provócă pre dl. Simion Savu a-şi ocupa locul la masa destinată şi a începe disertaţiunea sa. — În urmarea acésta dl. Simeon Savu cetesce următórea disertaţiune: (A se vedé la pag. 405).

23. După cetirea acestei disertaţiuni primite cu „se trăiéscă“, dl preşedinte provócă adunarea sĕ se pronuncie şi sĕ aducă un decis meritorial asupra disertaţiunii din cestiune.

Membrul fundator E. T. Ţeran în urmarea acésta face propunerea, ca sĕ se alégă din sinul adunării o comisiune, căreia sĕ se dea disertaţiunea dlui Savu spre criticare, care comisiune apoi sĕ facă raport asupra ei la adunarea generală din anul viitor.

Membrul ordinar I. Tina, reflectând la organismul nou al Reuniunei, face contra-propunere, şi adecă: ca disertaţiunea de faţă sĕ se dea despărţemintelor spre critică în adunările despărţemintelor şi acele sĕ facă raportul lor către comitetul Reuniunei, ér acesta către adunarea generală. — Acésta contra-propunere se spriginesce şi de către membrul ordinar I. Marcu.

După ce însă prepunĕtorul I. Ţeran prin o vorbire îşi susţine propunerea, preşedintele pune la vot propunerea dlui I. Tina, care cu maioritate absolută de voturi se rădică la valóre de conclus.

După aceea dl Tina cetesce disertaţiunea sa: „Causele din carĭ poporul nostru urasce scóla“ (vom publica-o în numĕrul următor).

Şi acésta disertaţiune, fiind primită cu: „sĕ trăiéscă“, are a se preda despărţemintelor.

Fiind timpul înaintat, preşedintele închide şedinţa la $5^1/_2$ ore, anunciând cea următóre pe mâne-di în 21 August (2 Septembre) a. c.

(Va urma).

Dor de conferinţă.

În causa înfiinţării unei reuniuni învĕţătorescĕ în tractul Făgăraşului!

Am cetit cu multă plăcere în făsciórele V, VI şi VII a preţuitei foi „Scóla Română“ între alte bune şi frumóse şi câte ceva despre „Reuniunea învĕţătorilor români gr. or. din diecesa Caransebeşului“ şi a celor din „Ţéra Bârsei“.

Nu pot decât sĕ salut cu bucurie pre fraţii învĕţători şi pre acei bravi bărbaţi, cari sciu înbrăţişa cu zel causa şcolară, urându-le totodată prosperare şi viéţă îndelungată. —

Dar pe când de o parte salut cu bucurie acest pas al respectivilor d. învĕţători şi colegi, pre atunci de altă parte caută se o spun cu mâchnire, cumcă noi în tractul nostru suntem cu totul lipsiţi de conveniri, cu totul daţi uitării, osîndiţi aşa ḑicênd nici a ne cunósce, nici a ne vedé unii pre alţii, decât din întêmplare. Calea conţelegerii frăţescĕ, calea pre carea mai uşor am puté vindeca ranele ce ne dor, ne este închisă. Onoraţii cetitori vor înţelege, că ne lipsesc conferinţele învĕţătorescĕ.

Cam pe la anul 1872 se înfiinţase şi în tractul nostru o reuniune, s'au şi ţinut vr'o câte-va şedinţe, şi era bine! da, era bine, că înviase şi pe la noi încai atâta.

Nu sciu însă ce voia lui Dḑeu! Fostau fĕt fără vreme orĭ ce; destul, că nu mult după acea sĕ ţinu fĕtului lumina şi închise ochiĭ.

E cunoscut, că au urmat după aceea reclamări şi anume prin o înterpelare a dlui Georgiŭ Buzulescu către dlu Iacob Urdea, şi noi în tótă óra aşteptam un respuns, ca al Mêntuitorului Chr. către rudeniile lui Lazar: „Nu e mort, ci dórme“; însă în dar, — până acum nimic nu s'a făcut.

A aştepta şi mai departe în nepăsare, ar însemna a ignora un factor principal pentru înflorirea scólelor; de aceea la însărci-

narea mai multor fraţi învĕţătorĭ din tractul Făgăraşului, îmĭ iau voie a trage luarea aminte a domnului Iacob Urdea, dela carele scim, că atârnă totul, asupra acestui obiect de mare importanţă, şi a-l întreba încă odată: are de cuget a împlini însărcinarea luată asuprăşĭ, de a conchiema pre învĕţătorii din tractul Făgăraşului la o conferinţă pentru a se constituí intr'o reuniune? şi dacă da, a ne conchiema cât se póte mai curund; ér dacă nu, am voí sĕ aflăm causele şi motivele, din carĭ nu-şĭ póte împlini misiunea, cu care s'a fost însărcinat. Fac acésta îndemnat de spiritul timpului, de interesul pentru înaintarea causei scolare. Dic: îndemnat de spiritul timpului, pentru că vedem, cum în tóte părţile învĕţătorii se constituesc, sĕ adună în cluburĭ şi în conferinţe spre a-şĭ elupta o posiţiune mai demnă, spre a lucra cu puterĭ unite la prosperarea şi înflorirea scólelor nóstre. Numai noi stăm cu mânile în sin!!!

Sâmbăta superióră, în 16/28 Iuniu 1879.

Spiridon Mardanu,
învĕţător.

Adunarea generala a Asociaţiunei transilvane pentru cultura şi literatura poporului român.

Convocare.

În virtutea §-lui 21 din statutele asociaţiunei transilvane şi, conform conclusului luat de adunarea generală din anul trecut în şedinţa dela 5 August Nr. XXXII în Şimleu, adunarea generală pentru anul curent prin acésta se convócă în oraşul Sighişóra pe ḑiua de *3 August căl. nou 1879.*

Ceea ce se aduce la cunoscinţa publică, învitând pre toţĭ membrii asociaţiunei a lua parte în numĕr cât se póte mai mare la şedinţele acelei adunărĭ.

Dela presidiul comitetului asociaţiunei transilvane pentru liberatura română şi cultura poporului român.

Sâbiiŭ în 30 Iunie n. 1879.*)

*) Cum se face óre, că acte de importanţa acéstora, nu pórtă niciĭ o subscriere
R. S. R.

Programa,

pentru ședințele adunării generale ordinare a XVIII a asociațiunei transilvane pentru liberatura română și cultura poporului român, ce se vor ține în 3 și 4 August a. c. în orașul Sighișóra.

Ședința I. în 3 August.

1. După terminarea serviţiului divin se va deschide ședința la 9 ore din ți.

2. Alegerea de 3 secretarĭ ad hoc pentru redactarea proceselor verbale.

3. Raportul comitetului asociațiunei despre afacerile din a. 1878/9.

8. Raportul cassarului despre starea fondului asociațiunei și a fondului academiei.

5. Raportul bibliotecarului despre starea bibliotecei asociațiunei.

6. Alegerea unei comisiunĭ de 3 membri, pentru revederea și esaminarea fondurilor și raţiociniului pe anul trecut 1878/9.

7. Alegerea unei cemisiunĭ de 3 membri pentru încassarea de tacse dela membrii vechĭ și înscrierea de membri noi, dimpreună cu tacsa respunsă de aceștia.

8. Alegerea unei comisiunĭ de 5 membri pentru a esamina budgetul asociațiunei presentat de comitet pe anul 1879/80, și a veni cu opiniunile sale în ședința următóre.

9. Alegerea unei comisiunĭ de 5 membri pentru propunerĭ.

10. Cetirea disertațiunilor, ce se vor fi presentat din bun timp la presidiu.

Ședința II în 4 August.

1. Verificarea procesului verbal al ședinței precedente.

2. Raporturile comisiunilor numite în ședința precedentă.

3. Continuarea cetirei disertațiunilor.

4. Defigerea locului și timpului pentru întrunirea asociațiunei la anul viitor.

Alegerea unei comisiunĭ pentru verificarea procesului verbal al ședinței ultime.

6. Închiederea ședințelor adunării generale.

Din ședința comitetului asociațiunei transilvane.

Sâbiiŭ în 30 Iuniu 1879.

Varietăţi.

(Programa esamenelor publice la seminariul Andreian). Lunĭ în 17 Iunie, înainte de amĕdĭ: secţiunea I, clericii curs. I şi II: pedagogia (prof. Ioan Popescu); secţiunea II, pedagogii curs. II: mărturisirea ortodocsă (prof. Simeon Popescu), istoria şi geografia (prof. Dr. D. P. Barcian), pedagogii curs. I: istoria bisericéscă (prof. Dr. N. Maier); dupa amĕdĭ: secţiunea I, clericii curs. I: ermeneutica, patristica şi patrologia (prof. Simeon Popescu), secţiunea I, pedagogii curs. I: pedagogia (prof Ioan Popescu), istoria şi geografia (prof. Dr. D. P. Barcian).

Marţĭ în 19 Iunie, înainte de amĕdĭ; secţiunea I. clericii curs I: logica şi psichologia (prof Ioan Popescu); secţiunea II, pedagogii curs. I şi II: computul (prof. D. Comşa); pedagogii curs II: zoologia (prof. Dr. D. P. Barcian).

Mercurĭ în 20 Iunie, înainte de amĕdĭ, secţiunea I, clericii curs. I: isagogia (prof. S. Popescu); secţiunea II, pedagogii curs. I şi II: limba română (prof. Dr. D. P. Barcian), limba germână (prof. Dr. N. Maier), limba magiară (prof. Ioan Popescu).

Joi în 21 Iunie, înainte de amĕdĭ, secţiunea I, clericii curs. II: dogmatica şi polemica (prof. I. Popescu); secţiunea II, clericii curs. I. zootechnia (prof. D. Comşa). după amĕdĭ, secţiunea I, clericii curs. III: plantologia (prof. D. Comşa).

Vinerĭ în 22 Iunie, înainte de a amĕdĭ secţiunea I, clericii curs. I: enclicopedia teologică (prof. S. Popescu); clericii curs, II: esegesa (prof. S. Popescu); secţiunea II, clericii curs III şi pedagogii curs. II: didactica şi metodica (prof. I. Popescu).

Sâmbătă în 23 Iunie, înainte de amĕdĭ, secţiunea I, clericii curs. III: pastoralul, catechetica şi liturgica (prof. Ioan Hanea); secţiunea II, clericii curs. I: limba şi literatura română (prof. Dr. D. P. Barcian), clericii curs. II şi pedagogii curs. II; pomologia (prof. D. Comşa).

Lunĭ 25 Iunie, înainte de a amĕdĭ, secţiunea I, clericii curs. I: istoria bisericéscă (prof. Dr. N. Maier); secţiunea a II, clericii curs. II: limba şi literatura română (prof Dr. D. P. Barcian).

Marţĭ 26 Iunie, înainte de amĕdĭ secţiunea I, clericii curs. II moralul (prof. Ioan Hanea); secţiunea II, clericii curs. III: homiletica

(prof. Dr. M. Maier), pedagogii curs. I: istoria naturală (prof Dr. D. P. Barcian).

Mercurĭ 27 Iunie, cântările şi tipicul, clericii şi pedagogii din tóte cursurile (prof. D. Cunţan).

Joi 28 Iunie: Incheiarea solemnă a anului.

Esamenele cu secţiunea I se ţin în sala Nr. 24, ér cele cu secţiunea II in sala Nr. 14.

Înainte de amĕdĭ esamenele încep la 8 óre, după amĕdĭ la 3 óre.

(Ordinea esamenelor publice la scólele centrale române gr. or. din Braşov) cu finea anului scol. 1878/79. Esamenele scripturistice şi orale de promovare încep în 9 Iunie st. v. şi duréză până în 20 Iunie st. v. Esamenele publice: *a) La gimnasiu, la scóla comercială şi reală:* Sâmbăta în 23 Iunie st. v.: 8—10 ore a. m. cl I gimn., 3—4½ ore p. m. cl. II gimn.; 10—12 ore a. m. cl. I reală, 4½—6 ore p. m. clasa II reală. Duminecă în 24 Iunie st. v.: 10—12 ore a. m. cl. IV şi 5 de copile. Lunĭ în 25 Iunie st. v.: 8—10 ore a. m. cl. III gimn., 10—12 ore a. m. cl. IV gimn. şi reală, 3—4½ ore p. m. cl. III reală, 4½—6 ore cl. V gimn. Marţĭ în 26 Iunie st. v.: 8—10 ore a. m. cl. VI gimn., 10—12 ore a. m. cl. I şi II comercială, 3—4½ ore p. m. cl. VII gimn. 4½—6 ore p. m. cântărĭ şi gimnastică. *b) La scóla primară (normală) de copii şi de copile vor esamina:* Lunĭ în 25 Iunie st. v.: 8—10 ore a. m. în cl. IV de copii învĕţ. G. Bellissimus, 10—11½ ore a. m. în cl. III a) de copii învĕţ. D. Cioflec, 3—4½ ore p. m. în cl. III b) de copii învĕţ. I. Aron, 4½—6 ore p. m. în cl. II de copii învĕţ. I. Dobrean. Esamenele se încheiă cu cântărĭ sub conducerea lui G. Ucenescu. La 6 ore urméză esercitiele gimnastice sub conducerea lui P. Iuran. Marţĭ în 26 Iunie st. v.: 8—9½ ore a. m. în cl. I de copii învĕţ. I. Peligrad, 9½—11 ore a. m. în cl. III de copile învĕţ. P. Iuran, 3—4½ ore p. m. în cl. II de copile învĕţ. N. Oancea, 4½—6 ore p. m. în cl. I de copile învĕţ. Z. Butnariu.

c) Esamenele de maturitate:

1. Esamenul oral de maturitate cu scolarii din cl. III comercială va fi Lunĭ in 18 Iunie st. v. înainte şi după amĕdĭ.

2. Esamenul oral de maturitate cu scolarii din cl. VIII gimn. va fi Mercurĭ în 27 Iunie st. v. înainte şi după amĕdĭ.

Vinerĭ în 29 Iunie st. v.

După serviţiul divin împreunat cu rugăciunea de mulţămită în biserica sf. Nicolae din Scheiŭ sĕ va încheia anul scol. 1878/79 cu cetirea clasificaţiunilor şi cu împărţirea premielor în sala cea mare a Gimnasiului.

La aceste esamene, publice precum şi la festivitatea de încheiare are onóre subscrisa Direcţiune a învita pre părinţii scolarilor, precum şi pe toţi amicii şi binevoitorii scólelor.

Braşov, în 10 Iunie 1879 st. v.

Direcţiunea scólelor centrale române gr. or.

(Cursuri supletorie pentru învĕţarea limbei magiare). Cursurile anunciate în numĕrul precedent, s'au deschis la 1-a Iuliu a. c. După cum scriu foile magiare, s'ar fi presentat în Arad la 600, în Cluş la 300 învĕţătorĭ nemagiarĭ. Fie care învĕţător primesce pe di 80 cr., dar de cortele pentru ei nu se îngrijesce nime. În Cluş s'au format pentru Românĭ douĕ clase, una pentru învĕţătorii începĕtorĭ, a doua pentru cei iniciaţĭ în cât-va în limba magiară; într'o clasă propune prof. Victor Rus, în alta protopopul G. Pop. Aşa s'a urmat şi în Cristur, unde s'au întrunit la 250 învĕţătorĭ.

(Manual pentru limba magiară). Pentru a delătura lipsa de o gramatică magiară corespundĕtóre, ministrul instrucţiunei publice a însărcinat deja cu multe lunĭ mai înainte pre inspectorul reg. de scóle Gróo a compune o gramatică slavónă-magiară, carea sĕ fie la înălţimea teorielor didactice de astădĭ. Asemenea a fost provocat şi inspectorul reg. de scóle Kóos a compune o gramatică română-magiară. Respectivii şi-au şi terminat lucrările, gramaticele se află sub presă şi vor aparé încă în decursul verei, pentru a se puté întrebuinţa deja dela începutul anului scolastic următor. Şi ca învĕţătorii sĕ nu dică, că nu au avut scire de aparitiunea gramaticei, ministrul va dispune, ca fie-care învĕţător se priméscă un esemplar gratuit din gramatica, de care va avé trebuinţă. Tot odată se mai lucréză, sub direcţiunea consiliarului ministerial Paul Gönczy, la compunerea unui manual cât mai pe larg pentru propunerea limbei magiare în tóte clasele elementare. Şi acest manual este gata şi va aparé în decursul lunei următóre. — Aşa scriu foile magiare.

(„Proletar“). Învĕţătorul I, P. din O. trebuind a esplica elevilor sei cuvêntul „proletar“, dise: „Un om, care nu are nice casă nice masă, se numesce proletar.“ În clasă era un elev, carea avea un frate funcţionar public în oraşul M. Proxima epistolă a elevului cătră fratele seu în funcţiune a fost adresată: D Sale Domnului C. Z., proletar în M.

(Dela esamene). Un înalt funcţionar bisericesc provocă pre un scolar din a doua clasă elementară sĕ-i spună, de unde se derivă cuvêntul „genetiv.“ Poftim pedagogie!

Redactor, editor şi proprietar: Vasile Petri. — Tiparul tipografiei archidiecesane în Sibiiŭ.

Sĕ Vĕ vorbesc, Dlor, mai pre larg despre fabrice, despre puterile lor motóre, despre construcţia complicată a maşinelor, despre admirabilele resultate, ce au arătat, despre diversitatea lor şi despre miile şi miile de ómenĭ, ce-şĭ află într'însele ocupaţiune démnă, nu-mĭ ajunge nicĭ timpul, nicĭ împregiurările nu-mĭ iértă. Trec decĭ simplu preste tóte acestea, pentru de a arĕta numai, până unde am ajuns noi în privinţa acésta.

La noi ceştĭ dincóce de Carpaţĭ nu sciu se fie vre-un Român stăpânul unei fabrice; se póte însă că mai multe puterĭ române vor fi aplicate prin fabricele celoralalţĭ compatrioţĭ.

Dincolo în România s'a pus un puternic temeiŭ la acest ram industriar. — Acolo se află înflorind multe fabrice, şi-mĭ veţĭ permite a-le pune, după statistică, în vederea D-Vóstre.

Sunt în România: 1. Morĭ cu abur, vênt şi apă 7000; 2. Poverne (velniţe, suocĭ) 1700; 3. Olării 700; 4. Ferestrăi 600; 5. Brutării (fabrice de pâne) 400; 6. Fabrice de gaz şi oleu 60; 7. Tăbăcării 250; 8. Vărării 470; 9. Fabrice de luminărĭ 150; 10. Fabrice pentru conservarea cărnii 1; 11. Fabrice de postav 4; 12. Fabrice pentru luminĭ de stearin 2; 13. Fabrice de monetă 1; 14. Fabrice de ţiglării 250; 15. Căşării şi brânzării 220; 16. Tipografii şi litografii 30; 17. Covrigării 200; 18. Saharnale 80; 19. Fabrice de bere 72; 20. Fabrice de hârtie (papir) 1; 21. Fabrice de obiecte militarĭ 1; Diverse fabrice 60. Suma 12.252.

Un numĕr frumos acesta, deşi în asemenare cu populaţiunea României nesuficient! Credem însă, că se vor înmulţi fabricele, înmulţindu-se lipsele, dar înmulţindu-se şi averea particularilor.

Cu permisiunea on. adunărĭ trec acum la comerciŭ şi ḑic, că comerciul séu neguţĕtoria este o ocupaţiune a omului, prin carea lucrurile mobile, superflue într'un loc (într'o ţéră) se mută într'altul, unde e lipsă de dînsele, şi acolo se dau în schimb séu pentru bani. Este decĭ învederat, cum-că neguţĕtoria are mare înfluinţă asupra culturei şi averei unei populaţiunĭ, căcĭ a da prisosul seu altor'a în schimb séu pentru bani, însémnă a-şĭ spori averea, ér averea e un mijloc la agonisirea sciinţei, la cultură. Mai virtos asupra

averei naţionale, comerciul are o influinţă fórte bine-făcătóre, fiindcă printr'însul vin nemijlocit la câstigurĭ enorme toţĭ cetăţenii, ce se ocupă cu dînsul, ér mijlocit toţĭ aceia, carĭ produc obiecte de negoţ. Cine nu vede dară, că dacă neguţătorii vor fi Românĭ, productele române vêndute de dînşii vor aduce profit numai Românului! Ér acésta ce însemnéză alta, decât a duce o economiă raţională şi a mări averea naţională?

Remâne a spune, că neguţĕtorii de după cantitatea negoţului se împart în marĭ şi micĭ. Cu cât mai mulţĭ neguţătorĭ are o naţiune, cu atâta e mai avută. Dovadă ne e Anglia, unde neguţătorii fac cea mai mare parte a populaţiunei, şi dau lucru şi pânea cea de tóte ḑilele la mii şi mii de familii.

Noi Românii, deşi avem tóte obiectele pentru negoţ, deşi ţéra nóstră e percursă de rîurĭ marĭ şi de o mulţime de căi ferate, carĭ tóte ne înlesnesc transportul, totuşĭ nu tragem venitul posibil din negóţele nóstre, pentru-că dînsele trec în a doua mână. Ne lipsesc neguţătorii, şi carĭ îi şi avem, trec numai marfa neguţătorilor marĭ. Aşa dară şi în privinţa acésta suntem înapoia altor naţiunĭ.

Din cele până aci ḑise, onorata adunare se va puté convinge, cum-că am negligat industria şi comerciul. Până nu vom avé industriaşĭ şi comercianţĭ bunĭ, naţiunea nu va puté înainta cum se cuvine. Am luat noi Românii, Dlor, o cale unilaterală. Setoşĭ cum am fost după sciinţă, am dat cu toţii năvală asupra ei. Facem din pruncii nostri juriştĭ, medicĭ, inginierĭ. etc. etc. şi în dorul nostru laudabil după învĕţătură, uităm că o naţiune nu póte consta numai din învĕţaţĭ şi plugarĭ, ci mai are lipsă şi de clasa aceea de ómenĭ, carĭ ţin mijlocul între dînşii, adecă: de meseriaşĭ şi neguţătorĭ. Ce vom face dară? — Vom merge tot pe calea ce am purces, séu ne vom abate dela dînsa pentru de a griji şi de alte afacerĭ? Şi la pasul acesta, ce în parte s'a şi întreprins, cine se ia iniciativa? În linia primă fie-care Român de inimă are îndatorirea de a lucra din resputerĭ, ca se reparăm ce am negligat. În a doua linie suntem chiemaţĭ noi învĕţătorii a lua, pre lângă alte sarcinĭ onorifice şi aceea de a da naţiunei industriaşĭ şi neguţătorĭ. Noi luminătorii poporului, crescătorii generaţiunei viitórie, carĭ din cele mai fragede

tinerețe avem trupul și sufletul pruncilor în mânile nóstre, carĭ ascultăm tóte tainele inimei inocente a pruncului, noi vom puté ușor cunósce, spre ce se înclină mai virtos pruncul și-i vom da direcțiunea cuvenită.

Zac multe talente ascunse în poporul nostru; dovadă că pre la sate se află meseriașĭ, ma chiar și artiștĭ, carĭ lucră dela natură. Ce s'ar fi ales din ei, dacă învĕțau regulat meseriile, cu carĭ se ocupă în orele libere a lor? Întru adevĕr ar fi putut rivalisa cu orĭ ce meseriaș de altă națiune. În biserica comunei, unde sunt aplicat ca învĕțător, este un chivot și ripidĭ făcute într'un mod admirabil de un agronom român din Broscenĭ lângă Oravița, cu numele Nicolau Mangiuca. Eleganța și simetria, cu carĭ sunt lucrate aceste obiecte, dovedesc destul de învederat gustul, capacitatea și dibăcia artistului român, carele n'a învĕțat nicăirea artea sculpturei. Și câte talente de acestea s'au perdut la noi, aicĭ cât și preste Carpațĭ, în Moldova cea bĕtrână, precum și în munții Hemului. Sĕ nu mai lăsăm sĕ se întêmple așa ceva, sĕ punem capĕt ignoranței, că numai așa, punênd fie-care puterile sale în servițiul națiunei, ĭi vom prepara viitorul cel splendid, la care aspiră și pre care trebue se-l ajungă în virtutea facultăților sale spirituală.

Decĭ la lucru, Dlor, căcĭ tributul cel mai înalt al Dumnedeirii este acela, că neîncetat lucréză; cel ce lucră dară și face și pre alțĭi se lucre, sĕ apropie de Dumnedeu, care neîncetat lucră, în cer și pre pămênt, în mărĭ și întru tóte adêncurile.

Din computul cu frângerĭ vulgare.

De prof. **V. Gr. Borgovan.**

(Urmare).

Înmulțirea.

Venind înainte și aci, ca și la subtragere, (v. „Scol. rom.“ a III p. 361) numai doi numerĭ datĭ, tóte temele sĕ vor resolvi de rost și, după deprindere perfectă, sĕ vor face mai întâiŭ aceleași esemple, după aceea și altele în scris, pentru ca sĕ se pótă vedé, când vine sub lucrare numĕrătorul și când numitorul frângerilor (v. l. citat mai sus!)

Înainte de a întra în lucrare observăm, că aci la înmulțire factorul principal e înmulțitorul (multiplicatorul); pentru aceea după

el ne vom conforma întru statorirea treptelor séu a casurilor obvenitóre la operaţiunea acésta. Multiplicatorul însă póte fi: séu numer întreg (d. e. 4), séu frângere vulgară (d. e. $^2/_3$), séu numer întreg cu frângere vulgară (d. e. $4^2/_3$), séu în urmă numer compus cu frâng. vulgară (d. e. 4 fl. $45^2/_3$ cr.); de aci patru trepte principale, carî sunt:

I Multiplicatorul numĕr întreg.
II „ frângere vulgară
III „ numer întreg cu frângere vulgară
VI „ numer compus cu frângere vulgară.

Tot aşa póte sĕ fie si multiplicandul, prin urmare la fie care tréptă principală vom avé câte patru trepte secundare. Acéstă dispositiune séu plan se póte vedé mai bine şi mai precis din şema următóre;

Multiplicatorul.

I.	II.	III.	IV.
numĕr întreg (4)	frângere vulgară ($^3/_4$)	numer întreg cu frângere vulgară ($4^3/_4$)	nnmer compus cu frângere vulgară ($4 + 2^3/_4$)

Multiplicandul.

ad I. ad II. ad III. ad IV.

a) numer întreg.
b) frângere vulgară.
c) numer întreg cu frângere vulgară.
d) numer compus cu frângere vulgară.

Nota 1) Precum am dis mai sus şi precum apare şi din şemă, avem patru trepte principale; dar privind lucrul mai deaprópe, ultimele două trepte se cuprind implicite în a doua, căcĭ de câte orĭ avem de a lucra cu multiplicator de numer mestecat şi numer compus c. frâng. vulg.: în tot deauna îl prefacem — pentru de a încungiura confusiunile şi complicaţiunile posibile — în frângere improprie.

Lăsăm se urmeze aci pentru fie care tréptă şi subtréptă esemple (cf. „Scol. rom.“ a III pag. 271 Nota 3!).

I. Multiplicatorul numer întreg.

a) Multiplicandul numer întreg. —

Nota 2) Ambii factorĭ fiind numerĭ întregĭ, operaţiunea trece în resortulu com. putului cu numerĭ simpli.*)

b) Multiplicandul frângere vulgară.

*) Despre acésta vedĭ „Metodul Computului“ de autorul §. 14 pag. 33—35 şi §. 21 pag. 58—65!

Esemplu: Un metru de pânză costă $^1/_4$ fl.; cât 2 m.? 2 metri sunt de două orĭ 2 m.; şi de două orĭ mai multă pânză (marfa) = de 2 orĭ mai mulţĭ banĭ = de 2 orĭ $^1/_4$ fl; prin urmare tema e o înmulţire.

1. De rost: 1 m. = $^1/_4$ fl.; 2 m. = de $2 \times {}^1/_4$ fl. = $^2/_4$ fl.

2. Se ni-o arăte acésta la tablă... N! „De două orĭ $^1/_4$!“ Cum se va scrie acésta cu cifre? ($^1/_4 \times 2$) Bine! — Am aflat de rost, că tema este — ce?... N! (înmulţire).

Repetiţiune. Câţĭ numerĭ daţĭ vin înainte la înmulţire? Cum se numesc aceia? Care e multiplicand? — multiplicator? Cum se scriu acestia, adecă care mai întâiŭ? Prin ce semn legăm multiplicandul cu multiplicatorul? Cum se citesce crucea cea culcată? (= orĭ). Cum se numesc cu un cuvênt ambii numerĭ daţĭ? (factorĭ). Cum se chiamă numerul ce-l căpětăm lucrând cu factorii? Unde se scrie productul? (după multiplicator). Ce semn se face între multiplicator şi product?

Acuma sĕ ne mai repeţéscă odată tema.... N! Sĕ privim acum la tablă! Care numer (cifră) e aci multiplicatorul? (2). Ce fel de numer e acesta? (num. întreg simplu) Care e multiplicandul? ($^1/_4$). Ce fel de numer e acesta? (frângere vulgară). Cum se va numi dară înmulţirea acésta (înm. cu frângerĭ vulgare). Până acuma cunóscem înmulţirea cu câte specii de numerĭ? (înmulţirea cu numerĭ simplĭ, cu num. decimalĭ şi compuşĭ). Câte casurĭ ne pot veni înainte la înmulţirea cu numerĭ decimalĭ? (5. v. „Sist. metr.“ de V. Petri — manual pentru învĕţătorĭ — etc. pag. 57—63!). Cum se face înmulţirea la fie-care cas? (tot acolo!) Câte casurĭ ne vin înainte la înmulţirea cu n. compuşĭ? (3. v. opul cit. pag. 97—102!). — Cum se face înmulţirea la fie-care cas? (v. tot acolo!).

Nota 3). Învĕţătorul va ţiné atarĭ repetiţiunĭ scurte cât de adeseorĭ, căcĭ dacă unde-va apoi le comput a bună sémă se póte aplica adevĕrul: „repeţirea este mama învĕţăturei“, abstrăgênd dela aceea împregiurare, că la acest object de învĕţămênt unii pedagogĭ nu dau pruncilor nicĭ un manual a mână.

Acuma sĕ lucrăm dară! Se ne mai repeteze încă odată tema.. N! 2 metri? (De 2 orĭ $^1/_4 = {}^1/_4 \times 2 = {}^2/_4$ fl.) Care parte a frângerii s'a înmulţit aci? (numerătorul). Cât face $^2/_5$ m. $\times 3$? ($^6/_5 = 1^1/_5$ m.). $^3/_4$ Ch. $\times 4$? ($^{12}/_4 = 3$ Chg.). Aşa dară cum se înmulţesce o frângere vulgară cu un numer întreg? (Din aceste şi asemenea esemple se deduce şi formuléză regula:) „O frângere vulgară se înmulţesce cu un num. întreg, înmulţind numĕrătorul frângerii cu num. întreg şi sub acest product punêndu-se numitorul frângerii date“

Alt esemplu: Un amploiat are pe lună 60 fl., din acestia cruţă $^2/_5$; cât va fi cruţat pe 2, 3, 5, 4, 10 lunĭ?

c) Multiplicandul numer întreg cu frâng. vulgara.

Esemplu: 1 Hl. cucuruz costă $3^1/_2$ fl., cât 5 Hl.?

d) De rost 1 Hl. = $3^1/_2$ fl.

5 „ = $3^1/_2$ fl. × 5 = *α*) întregĭ cu întregĭ: 3 × 5 = 15

β) fr. cu înt.: $^1/_2 \times 5 = {}^5/_2 = 2^1/_2$

5 Hl. = $17^1/_2$ fl.

3. În scris: Séu se înmulţesce numerul mestecat ca atare la teme mai uşóre, — şi anumeântâiu frângerea, apoi întregul, séu se îndréptă numerul mestecat şi apoi se procede ca sub lit. b). —

Nota 4). Alternativa din urmă este a se preferi celei d'ântâie.

Alt esemplu: Într'o turmă sunt 1618 oi; fie-care óe dă pe an $1^3/_4$ Chg. lână; câtă lână se va căpĕta dela turma întrégă?

d) Multiplicandul numer compus cu frângere vulgară.

Esemplu: Cine-va vinde 10 Hl. de grâu, Hlitra cu 4 fl. $20^1/_2$ cr., câţĭ banĭ capĕtă?

1. De rost: 1 Hl. = 4 fl. + $20^1/_2$ cr.

1 Hl. = $4 + 20^1/_2 \times 10$ = *α*) $4 \times 10 = 40$ fl.

β) 20 cr. × 10 = 2 fl.

($^1/_5$ fl. × 10 = $^{10}/_5$ fl.)

δ) $^1/_2 \times 10 = {}^{10}/_2$ cr. = 5 cr.

42 fl. 5 cr.

2. În scris: 4 fl. $20^1/_2 \times 10 = ?$ Numerul compus se preface în numer de o numire şi anume resolvindu-se în unitatea cea mai mică (aci în cruceri = $420^1/_2$ cr.) şi apoi se procede ca sub lit. c) punct 2). — respective ca sub lit. b.) Prin urmare: 4 fl. $20^1/_2$ cr. = $420^1/_2 \times 10 = {}^{841}/_2 \times 10 = {}^{8410}/_2$ cr. = 4205 cr. = 42 fl. 5 cr.

Nota 5). Aci se póte aplica pracsa italiană. (v. „Scol. rom.“ a I p. 44. 61).

(Va urma).

Material pentru învĕţământul din geografie şi istorie în scóla poporală.

(Urmare).

IV.

Lupta maritimă dela Salamis.

Pe când Leonidas se lupta cu Perşii în pasul dela Termopile, flota grecéscă, în numer de 271 vase, între carĭ 127 ale Atenianilor, aştepta resultatul luptei lângă promontorul Artemisium de pe insula Eubeia. Aflând de cele întêmplate pe uscat, Grecii hotărîră a părăsi posiţiunea de la Artemisium şi a se retrage în apropiarea Atinei. Dar Eubeianii, temên-

du-se de mânia Perşilor, făcură lui Temistocle un dar de 30 talanţi*) pentru a-l înduplecа să priméscă aicĭ lupta cu Perşii. Temistocle dete din banii aceştia lui Euribiade 5 talanţi, ér căpitanului vaselor din Corint 2 talanţi, şi astfel să învoiră şi dînşii a aştepta pre Perşi lângă Eubeia.

Perşii se apropiară de Grecĭ şi vĕdĕnd micul numer al acestora, trimiseră 200 de năi spre a-i încungiura de tóte părţile, ca astfel nicĭ unul să nu le scape din mânĭ. Grecii aflară de planul acesta şi hotărîră a ţiné, pe la medul nopţii, calea celor 200 de năi; mai înainte însă a face un atac asupra flotei Perşilor, pentru a cunósce modul lor de luptă. Puţinĭ câţĭ erau, Grecii se răpediră asupra Perşilor şi ţinura lupta cu ei pâna în nópte; atuncĭ şi unii şi alţii se retraseră în posiţiunile de mai înainte, ér cele 200 de năi fură parte risipite, parte nimicite prin un orcan teribil, ce le ajunse nóptea pe largul mării. Cu tóte acestea Grecii vĕdură, că la loc deschis nu vor puté resista mult timp inimicului prea puternic, şi de aceea se retraseră lângă insula Salamis din sinul saronic (acum sinul dela Egina, aprópe de capitala Atina), presupunênd că acolo inimicul nu-şĭ va puté desface tótă puterea sa maritimă.

Acum Perşii năvăliră pe mare şi pe uscat cătră Atina. Atenianii întrebară de oraclul din Delfi, cum să se apere mai cu succes contra Perşilor; oraclul respunse: „între zidurĭ de lemn“. Esplicând poporului, că „zidurile de lemn“ nu însemnéză alta decât năile, Temistocle înduplecă pre Ateniani a părăsi oraşul, şi bărbaţii a se suí în corăbii, ér muierile şi copii a se retrage pe insulele Salamis şi Egina, séu a trece în Pelopones. Numai unii din cetăţenii mai bĕtrânĭ şi mai săracĭ nu voiră cu nicĭ un prĕţ a-şĭ părăsi locul natal, ci încuindu-se în castelul Acropolis, se fortificară cum sciură mai bine. Sosind Xerxe, Perşii se urcară pe căi secrete în castel, sparseră porţile şi omorînd pre toţĭ Grecii, prefăcură în cenuşă castel şi capitală. Atenianii priviau din Salamis, cum Xerxe resbună uciderea solilor sei.

În acelaşĭ timp se apropie şi flota persică de flota grecéscă, carea acum numera 360 de vase. Euribiade şi cu el toţĭ Grecii, afară de Ateniani, voiau a părăsi posiţiunea dela Salamis şi a se retrage în apele Peloponesului. Temistocle combătu din tóte puterile planul acesta, amenințând, că părăsiţĭ de confraţii lor, Atenianii vor trece în Italia, pentru a-şĭ căuta acolo o nouă patrie; dar tóte în zadar: hotărîrea era deja luată a fugi nóptea pe afurişul. Atuncĭ Temistocle îşĭ luă refugiul la o apucătură îndrăsnéţă. El trimise pre un sclav credincios la regele Xerxe să-i spună: „În nóptea următóre Grecii au de gând a fugi din sinul dela Salamis şi în chipul acesta a se scăpa de mórtea sigură. Acum sunt încă

*) Un talant aprópe 2000 fl. v. a.

toţi la un loc; încungiură sinul, şi atunci nu va fi greu a-i prinde până la unul. Eu nu-ţi vréu de rĕu, o rege!“

Aşa făcu regele. Perşii închiseră sinul încă în aceeaşi séră; astfel Grecii erau acum siliţi a se bate. Într'aceea Temistocle îşi pusese deja flota ateniană în linie de bătaie. Îndată ce se iviră Perşii, Atenianii se răpediră asupra lor cu o furie desperată. Ceialalţi Grecĭ vĕdênd eroismul Atenianilor, prinseră şi ei inimă şi întrară in luptă. Deşi flota persică era neasĕmênat mai numĕrósă, totuşĭ Grecii, avênd o posiţiune favorabilă, năi uşóre şi lesne de dirigat şi pre lângă acésta mai cunoscênd bine şi afundimea şi natura apelor, repurtară o învingere completă asupra inimicului încredut — la 20 Septemvre 480. Mai mult de 200 năi de ale Perşilor fură parte cufundate, parte aprinse, restul se întórse în fugă. Xerxe privia la luptă de pe un tron înalt, ce i-se făcuse pe malul mării. Vĕdênd resultatul luptei, el îşĭ rupse de mânia haina în douĕ şi fără a se mai gândi la sórtea armatei sale de pe uscat, fugi ḑi şi nópte şi nu se opri până la Helespont. Aicĭ găsind podul stricat, trufaşul rege trecu Helespontul cu pericolul vieţii, într'o luntre mică a unui pescar.

V.

Lupta dela Platea şi dela Micale.

După fuga regelui Xerxe, Mardonius se retrase cu armata de pe uscat în Tesalia, pentru a erna acolo. Numai era armata de mai înainte; epidemii şi neajunsurĭ de tot felul o reduseră astfel, că abia mai numera 300,000.

Mardonius deschise negociaţiunĭ de pace cu mai multe state grecescĭ, chiar şi cu Atenianii, carĭ se reîntórseră érăşĭ acasă; acestia însă erau aşa de înverşunaţĭ asupra Perşilor, încât un concetăţén, carele recomandase a se primi propunerile Perşilor, a fost uciş cu pietri. Atunci Mardonius porni de nou în contra Atinei şi o prefăcu pentru a doua oră în cenuşă.

Într'aceea succese Grecilor a concentra o armată de 150,000 ostaşĭ comandaţĭ de Aristide şi de regele spartan Pausanias. Atica fiind prea muntósă, Mardonius se retrase cu armata sa în şesul din Beoţia, unde era loc destul şi pentru armata cea mai numerósă. Grecii se luară după el, şi la Plateia avu loc o luptă înverşunată, în care Perşii fură sdrobiţĭ cu desevêrşire. Se ḑice, că n'a scăpat nicĭ unul cu viéţa, nicĭ chiar Mardonius.

Tot în ḑiua aceea — 15 Septemvre 479 — repurtă şi flota grecéscă, sub conducerea regelui spartan Leotichide şi a Atenianului Xantip, o învingere deplină asupra flotei persice, la promontorul Micale în Asia mică. Flota persică adecă, câtă mai remasă întrégă din frângerea dela

nius, Pestalozzi, Dittes, Diesterweg, Kehr și Borman, carĭ toțĭ condamnă principiul proiectului de față. Cu mai mult drept, de cum a întrebat d. ministru pre amicul meu Polit, întreb eu pre d. ministru: cine sunt acei pedagogĭ, cu carĭ se consultă domnia-sa?

Merg mai departe. Scólele sêrbescĭ fiind în strinsă legătură cu viéța bisericéscă, caută a se învĕța în ele, pre lângă limba maternă, încă și limba bisericéscă séu slavónă. Întroducêndu-se acum și limba magiară, acésta nu s'ar puté face decât cu eschiderea limbei bisericescĭ, ceea ce însă ar fi mai mult decât vătĕmarea autonomiei, ar fi vătĕmarea b i s e r i c e i. Așa taie d. ministru în corpul scolar, cum a tăiat bună óră și în granița militară, unde în interesul magiarisării smulgênd scólele confesionale din cercul lor autonom, le-a pus, dimprennă cu averea intabulată deja pe numele lor, sub organele statului.

Dl Aladár Molnár a ḑis, că în contra întroducerii limbei germane în scólele grăniterescĭ nu a protestat nimenea; d-sa uită, că atuncĭ a domnit absolutismul militar. Astădĭ însă domnesce constituționalismul, și dacă totușĭ se urmézĕ aceeași politică cu privire la limba magiară, causa nu póte fi decât tendința de a magiarisa cu orĭ ce preț. — A ḑis mai departe d. Al. Molnár, că naționalitățile ar învĕța limba magiară, dar că planul de învĕțămênt îl compun inimicii limbei magiare. Se vede, că d-sa cunósce mai bine scólele din Elveția decât pre ale nóstre. Ca membru al senatului scolar sêrbesc declar, că limba magiară s'a întrodus pretutindenea, unde a cerut necesitatea. Numai cât la noi limba magiară se propune rațional, în clasele superióre, după ce copilul s'a familiarisat de-ajuns cu limba maternă, ér nu cum vré proiectul de față, începênd din clasa primă. — Nu-i place d-lui Molnár, că vorbim în numele poporului sêrbesc; dar ne va concede, că eu și amicii mei cunóscem mai bine gândul poporului nostru decât el, și-l asigurăm, că vorbele nóstre sunt nu numai espresiunea convingerei nóstre interne, ci tot odată și a opiniunei publice, ce domnesce la tot poporul sêrbesc, escepțiune făcênd numai u n u l, pre care însă, dacă voițĭ, vi-l dăm din tótă inima.

Aprópe toţi oratorii, carî au vorbit pentru proiectul de faţă, s'au ocupat cu escelentul discurs al amicului meu Polit; dar nimenui nu i-a succes a-l resfrânge. Aşa d. e. d. ministru-preşedinte între altele s'a provocat şi la sórtea Românilor din Serbia; acolo însă locuesc 200.000 Români faţă cu 1,300.000 Sêrbi, prin urmare ar trebuí sĕ fie în Ungaria 13,000.000 Magiarí, pentru ca cine-va să se pótă provoca la Serbia; atuncí însă nu s'ar fi presintat proiectul acesta. — Dl ministru-preşedinte a mai ţis, că „dacă limbile nemagiare au putere de viéţă, nu avem cuvênt a ne teme de viitorul lor, numai pentru că se cere, ca naţionalităţile se înveţe şi limba magiară.“ Dar concurinţa nu se face în condiţiunî egale, de óră ce puterea statului este în mânile naţiunei magiare. Nu ne temem de limba magiară, ci ne temem de persecuţiunile, ce se vor porni asupra nóstră din causa limbei magiare. Precum a ţis şi d. Mocsáry, Magiarii n'ar trebuí a se apĕra în contra naţionalităţilor, ci în contra germanisării. Iosefinismul nu este mort, şi Leopoldinismul este numai o specie a Iosefinismului. Pentru Leolpoldinism naţionalităţile sunt numai instrumente, — ţinta este Ungaria. Nu ne împingeţî cu puterea în braţele Leopoldinismului! Noi iubim Ungaria pentru libertatea ei constituţională. O încercare în contra libertăţii, este o încercare în contra Ungariei. Nu primesc proiectul.

Anton Herich (preot catolic) declară, că Croaţii vor învĕţa bucuros limba magiară.

Iosif Bacon (Sas) combate proiectul cu argumentele, de carî s'au folosit toţî deputaţii sasî.

Várady apĕră pre Românii din Marmaţia, carî au trimis petiţiunea pentru întroducerea limbei magiare.

Al. Roman respunde lui Várady, arătând că la subscrierea petiţiunei s'a făcut abus de credulitatea Românilor, căcî unii din cei ce au subscrisu-o, aflând mai târţiu de cuprinsul ei, şi-au revocat subscrierea. De altmintrea în contra unora, carî au protestat, s'a făcut învestigaţiune, ér unul din subscrietorî a primit un stipendiu pentru fiiul seu.

Preşedintele opresce aicî pre orator de a mai vorbi.

Ședința a VI, din 5 Maiŭ.

Parteniu Cosma. Cei ce au fost martorĭ nepreocupaţĭ ai acestei lupte parlamentare, vor recunósce, că în contra argumentelor nóstre serióse, logice şi basate pe cunoscinţe profunde şi adevĕrurĭ necontestabile, proiectul a fost apĕrat numai cu frase marĭ rabulistice, cu insinuărĭ şi suspicionărĭ nedemne de obiectul din pertractare.

Înainte însă de a întra în meritul causei, mĕ simt dator a reflecta la cuvintele unor antevorbitorĭ. Dl Várady s'a încercat a combate cele ḑise de dl Al. Roman cu privire la cunoscuta petiţiune a Maramureşenilor, afirmând, că Maramureşenii sunt prea bunĭ patrioţĭ. Dar însăşĭ ḑiaristica magiară a fost destul de imprudentă a mărturisi, că petiţiunea este opera organelor din fruntea comitatului, şi cu deosebire a vice-comitelui Mihalka, căruia mai mulţĭ membri din acéstă casă i-au şi trimis o adresă de mulţămită. De altmintrea petiţiunea respectivă dovedesce prin cuprinsul seu chiar, că ea nu este un act românesc, şi că cel-ce a compusu-o, n'a putut fi Român, căcĭ Românul nu face speculă cu patriotismul seu, cum a făcut bună óră deputatul Mocsáry Geza, carele lăudând purtarea episcopilor rutenĭ faţă cu acest proiect de lege, propuse a se da Rutenilor în arêndă pe timp mai lung moşii de ale statului. Cât pentru patriotismul Maramureşenilor, apoi nu vedeţĭ, că el este un argument eclatant în contra acestui proiect de lege? Căci dacă ei au putut fi bunĭ patrioţĭ, fără sĕ scie ungurésce, ce lipsă mai este a impune limba magiară cu forţa?

Dl Ivánka a cerut se i-sĕ numéscă legile, carĭ ar fi eschis pre cine-va dela deprinderea vre-unui drept politic, numai pentru că s'a ţinut de altă naţionalitate. Ei bine, nu scie d-sa nicĭ atâta, că constituţiunea Transilvaniei, începênd dela „*unio trium nationum*“ (1438) şi până în anul 1848, va sĕ ḑică în curs de 400 de anĭ, a eschis pre Românĭ, pre majoritatea locuitorilor, dela tóte drepturile politice? — Ce privesce insinuarea cu Daco-România, ar fi timpul sĕ ne lămurim asupra acestei frase inventate de denuncianţĭ pentru a spăria cu dînsa elementul magiar şi pre guvernul seu. Fie care Român cu minte scie, că Daco-România s'ar puté înfiinţa

numai pe ruinele Rusiei, Turciei, Greciei, Serbiei şi Austro-Ungariei. Acésta este o utopie mai mare încă şi decât credinţa, că prin acest proiect de lege tóte popórele Ungariei se vor preface în Magiarĭ.

Considerând maniera, cu care se pertractézĕ aicĭ proiectul de lege, se cere multă resoluţiune spre a-l combate, căcĭ tinerii nostri bărbaţĭ de stat din capul locului ne declară de inimicĭ ai limbei magiare şi ai statului magiar. Protestez în contra acestei insinuaţiunĭ nedemne şi neparlamentare! Cestiunea este fórte seriósă şi fórte gravă; sĕ o desbatem decĭ cu demnitate, sĕ ne ascultăm unii pre alţii cu pacienţă, se cumpĕnim cu maturitate argumentele produse, sĕ delăturăm temerile juste până încă nu este târdiŭ, căcĭ lavina odată pornită, nimenea nu va fi în stare sĕ o opréscă séu sĕ prevestéscă efectele ei.

Întroducerea limbei magiare ca studiu obligat în tóte scólele elementare este numai primul pas în calea cătră magiarisare; mâne poimâne se va dispune, ca unul din obiectele de învĕţământ sĕ se propună în limba magiară, după aceea se va ḑice, că limba învĕţământului are se fie esclusiv limba magiară; în fine ea se va întroduce până şi în biserică. În zadar negaţĭ acum, că scopul nu vĕ este de a magiarisa; aţĭ spus acésta de altă dată, ér modul de aplicare al legilor încă vĕ tradézĕ intenţiunea. Aşa d. e. legea de naţionalităţĭ nu se respectă de fel, legile ţerii nu se mai traduc în limba română, deregătorii românĭ, câţĭ biétă au mai remas, sunt permutaţĭ în ţinuturĭ neromâne, aducêndu-se în locul lor indivizĭ, carĭ nu sciu limba poporului, s'a dat preşedinţilor dela tribunale mână liberă de a sista propria auctoritate folosirea altor limbĭ afară de cea magiară — în contra §-lui 9 al legei respective, care dispune altmintrea.

Întrând în meritul lucrului, mĕ voiŭ mărgini numai la partea practică a proiectului. Vexaţiunile vor începe îndată la constatarea acelor scŏle, în carĭ se póte întroduce numai decât limba magiară. În sensul acestui proiect de lege, constatarea se va face de cătră inspectorii regescĭ de scólă. Dar mulţĭ din ei nu au cualificaţiunea recerută, şi prea puţinĭ pricep limba poporului. Preocupaţiunea lor

principală va fi, a propaga ideea de stat magiar, a preface scólele confesionale în scóle comunale. Şi fiind că în sensul statutului nostru organic numai acele comune bisericescĭ pot forma parochii matre, carĭ susţin cel puţin o scólă poporală, ér cele ce nu împlinesc acestă condiţiune, se degradéză la filie, urmarea mai departe va fi: pierdera dreptului amintit, lipsirea de cultul divin regulat, decădinţa morală.

Écă pentru ce episcopatul român de ambe confesiunile a protestat, a fost d a t o r a protesta la tron în contra acestui proiect de lege, paş care orĭ cât v'ar displăcea, el se razimă pe dreptul de a petiţiona, prin urmare nu este nicĭ nepatriotic nicĭ vătemător legilor ţerii.

Este caracteristic modul, cum unii din deputaţĭ apĕră proiectul. D-nii Madarász şi Orbán s'au provocat la România, afirmând, că acolo „limba statului este impusă prin lege tuturor scólelor confesionale şi private, că guvernul este autorisat a esamina pre toţĭ învĕţătorii confesionalĭ neromănĭ şi aflând că nu sciu românesce, a-i inlocuí prin alţii capabilĭ; că în virtutea acestei legĭ guvernul a esaminat pre toţĭ învĕţătorii Ciangăilor din Moldova, i-a declarat de incapabilĭ pentru a propune limba română, şi destituindu-i a trimis în locul lor învĕţătorĭ românĭ, cărora comunele Ciangăilor sunt datóre a le respunde salare de câte 600 fl. pe an.“ De şi sciam, că aceste afirmaţiunĭ nu sunt esacte, totuşĭ pentru a mĕ convinge pe deplin, am cerut informaţiunĭ dela un deputat, carele este în acelaş timp redactorul celei mai lăţite foi din România, şi dela care am primit următorul telegram: „Tóte arătările lui Orbán sunt absolut false. Articolul 5 din constituţiune asigură libertatea învĕţămêntului în tóte scólele confesionale şi private, carĭ funcţiunéză mai fără controlă, şi nu li-se impune nicĭ limbă, nicĭ esamen, nicĭ nimica. Nu s'a impus nicĭ odată învĕţătorĭ Ciangăilor, carĭ în cea mai mare parte nu mai vorbesc ungurésce de o sută de anĭ, pe când nicĭ nu erau scolĭ ruralĭ, ci fiind isolaţĭ în micĭ grupurĭ într'o masă compactă de Românĭ, ş'au uitat limba, cum s'a întêmplat şi multor Românĭ în Ungaria şi Transilvania.“

Decĭ încetaţĭ de a statori concepte nouĕ de patriotism şi stat, în care nu este loc decât pentru naţionalitatea magiară, ci faceţĭ, ca aicĭ fie care cetătén sĕ-şĭ afle deplină fericire şi mulţămire. Ungaria este un stat poliglot, cum a recunoscut acésta deja primul seu rege şi cum dovedesce şi statistica armatei. Însăşĭ dieta ţerei din 1861 a promis a îndestuli naţionalităţile, şi resultatul a fost: crearea legilor de instrucţiune şi de naţionalităţĭ, legĭ carĭ astădĭ se modifică şi se calcă cu atâţa uşurinţă.

Nu primesc proiectul acesta, care póte deveni funest pentru patrie.

Mai vorbind unii, proiectul se votézĕ cu mare majoritate. Despre desbaterea proiectului în casa de sus — în numĕrul următor).

Bibliotece scolarĭ şi poporalĭ.

De **Petra-Petrescu.**

(Urmare *).

Înainte d'a reveni la p. c) din tema nóstră, îmĭ voiŭ permite o digresiune pentru a-mĭ da părerea α) asupra modului, cum s'ar puté înmulţi operile pentru bibliotecele poporalĭ β) asupra mijlócelor, prin carĭ s'ar puté înfiinţa şi susţiné asemenĭ bibliotece.

ad. α) „Associaţiunea transilvană pentru literatura şi cultura poporului român“, după cum arată însuşĭ numele, este par excellence instituită pentru promovarea literaturei şi culturei poporului. Fără 'ndoiélă nu va nega nime serviciele nepreţuite aduse de acéstă societate pe altariul patriei şi naţiunei nóstre. Stipendiele şi ajutórele nenumĕrate, prin care s'au crescut atâţĭ bărbaţĭ pe séma naţiunei, profitul moral, ce se ajunge prin adunările generalĭ din fiĕ-care an al Associaţiunei — sunt tot atâtea merite nedisputavere, a căror urmărĭ salutarĭ se simt şi se vor simţi în viitorul cel mai deaprópe. Ca se putem apreţuí după merit binefacerile Associaţiunei, ar trebuí, pentru moment, se ne întrebăm: unde am fi, dacă de ex. nu o am posede de loc?

*) A se vedé făscióra VII pro Aprile!

Cu tóte acestea Associaţiunea nice pe departe nu şi-a putut realisa chiemarea sa până acum, acésta simplu pe motiv, că sunt prea micĭ mijlócele, de carĭ dispune. Totuşĭ sper, că nu voiŭ supĕra pe nime susţinênd, că pentru literatura şi cultura poporului nu a lucrat nimica directe, pentru că până astădĭ nu am vĕdut nicĭ o carte poporală premiată de Associaţiune, abstracţiune făcênd de istoria lui Iakab Elek, care, necum poporului, dar nicĭ inteligenţei nu aduce nicĭ un folos.

Prin urmare sunt de opiniune, că în prima linie Associaţiunea este datóre a se îngriji de scrierĭ poporalĭ, şi dacă până în present nu a putut satisface acestei datorinţĭ, suntem în drept a aştepta, ca cât mai curênd, dóră chiar la proxima adunare generală, se destine din budgetul seu o sumă anumită cu scop d'a se împărţi ca premiu pentru cea mai bună carte poporală.

În locul al doilea ar veni consistóriele şi senatele scolastice, carĭ încă ar puté face mult pentru scopul acesta, fie împărţind premii din mijlócele de carĭ dispun deja, fie creând pe altă cale fonduri anume, prin carĭ sĕ se urmărésca scopul acesta.

În fine, pentru ideea nóstră, cel mai nimerit expedient, care nu ne este permis a-l amêna pe mai departe, este — înfiinţarea unei societăţĭ instituite anume pentru respândirea de opurĭ literare între popor. Cuprinsul şi tendinţa cărţilor de lectură, de carĭ avem trebuinţă, vor fi fórte varie, şi fiindcă instituţiile amintite mai sus trebue să aibă multe consideraţiunĭ, d'aceea avem lipsă de o corporaţiune independentă, carea sĕ nu fie împedecată de mulţĭ scrupulĭ în activitatea sa. Avem informaţiunĭ sigure, că bărbaţĭ devotaţĭ lucră deja în sensul acesta. Totul va depinde dela public, care, ca o sentinelă fidelă, nu va lipsi — credem — dela locul seu.

Dar şi până la realisarea celor espuse mai sus, cei chiemaţĭ se nu pregete a-şĭ concentra puterile şi a le pune în serviciele poporului, bună-óră cum fac neobosiţiĭ dd. Josif Vulcanŭ în Pesta şi N. F. Negruţiŭ în Gherla, cel d'ântâiŭ prin redactarea fóiei „Şedetórea“, al doilea prin redactarea foiei „Cărţile săteanului român“, dóuĕ scrierĭ periodice fórte eftine şi întocmite la

înţelesul poporului, carĭ amêndóuĕ n'ar trebuí sĕ lipséscă de pe masa nicĭ unui plugar român. *)

β) Înfiinţarea şi susţinerea bibliotecei scolare, fără 'ndoiélă, cade mai întâiŭ în sarcina învĕţătorului, după aceea în a preotului, prin urmare acestĭ doi factorĭ trebue sĕ se şi pună în conţelegere pentru a ajunge la mijlócele necesarĭ. Ei se pot orienta şi acomoda în fie-care comună după împregiurările localĭ. Preotul de ex. se espună în biserică scopul şi folosul bibliotecelor, apoi sĕ îndemne pe poporenĭ a face colecte. Cele mai corespunḑetóre şi mai practice colecte ar fi póte tómna în naturalie: bucate, must şi altele. N'ar fi rĕu şi póte nice nu va fi greu, dacă comitetul scolar s'ar pune în conţelegere cu antistiele comunalĭ, ca de ex. din pedepse, carĭ se fac aprópe pretutindenea, o parte sĕ se destine şi pentru scopul bibliotecei. Şi alte multe câte isvóre ar fi posibile, preotul şi învĕţătorul sĕ le pună în folosul scopului acestuia.

III. Aceste ḑise, vom începe catalogul promis, care îl vom completa după împregiurărĭ, arătând totdeuna preţul şi locul, unde se póte căpĕta fie-care op.

Riurean I. M., *Datoriile copiilor cătră părinţii lor*	fl. —.35
— *Istorióre pentru copii*	„ —.35
— *Noue istorióre pentru copii*	„ —.35
— *Cele douĕ surorĭ séu Frumósa şi Urita* . .	„ —.35
— *Familia creştină.* — *Rosele roşii şi rosele albe. Copila mută.* — *Pescarul.*	„ —.35
— *Priveghiătórea urmată de Teodora séu copilul pierdut*	„ —.35
— *Mielul urmat de Licuriciul*	„ —.35
— *Inelul găsit, banii de aramă. Incendiul* . .	„ —.35
— *Rosariul urmat de muscă*	„ —.35
— *Ajunul nascerii Domnului*	„ —.35
— *Ouĕle Pascilor urmate de Petru şi Alecsandru*	„ —.35

*) „Şeḑetórea“ se póte abona în B.-Pesta la d. I. Vulcanŭ cu 1 fl. 70 cr. la an; „Cărţile săteanul. rom. în Szamosujvár la d. N. F. Negruţiŭ cu 1 fl. la an.

Făscióra 10. *Iulie 1879.* Anul III.

SCÓLA ROMÂNĂ.

FÓIE LUNARĂ
pentru
înaintarea educaţiunei şi instrucţiunei.

Redactată de
VASILE PETRI.

ABONAMENTUL:
Pe un an 4 fl. v. a. — pe o jumĕtate 2 fl. v. a.
Pentru România: pe un an întreg un galben.

PRENUMERAŢIUNILE
sunt a sĕ adresa la: Redacţiunea „Scólei Române“ în Sâbiiŭ (Hermannstadt, N.-Szeben).

Desbaterea proiectului de lege despre impunerea limbei magiare.

(Fine).

În casa magnaţilor.

Şedinţa din 13 Maiŭ 1879.

Preşedintele pune la ordinea ţilei proiectul de lege pentru întroducerea limbei magiare ca studiu obligat în tóte scólele elementare, proiect deja votat de casa deputaţilor.

Ministrul Trefort motivéză pe scurt necesitatea acestei legĭ şi recomándă primirea ei şi de cătră casa de sus.

Archiepiscopul şi metropolitul gr. cat. Dr. Ioan Vancea: Voiŭ vorbi asupra acestui proiect de lege mai ales din douĕ puncte de vedere, întâiŭ din punctul de vedere al dreptăţii şi ecuităţii, adoua pentru a-mĭ face datorinţa. Proiectul de lege avênd în vedere importanţa limbei de stat, fie-mĭ permis şi mie a atinge în puţine cuvinte valórea limbei în genere. Acela care scie a-sĭ represinta limba, află în ea un tesaur, de care nicĭ în cuget nu voiesce â se despărţi, şi cu drept cuvênt; căcĭ pentru prima desvoltare spirituală limba este un mijloc distins, un nutritor ne-

secat şi un factor principal în tóte manifestările vieţii publice. De aicĭ iubirea şi însufleţirea pentru dînsa, de aicĭ zelul de a o apĕra de câte orĭ se pare a o ameninţa fie şi numai umbra unui pericol.

Écă pentru ce poporul românesc a fost cuprins de preîngrijirĭ şi temerĭ îndată la prima faimă despre acest proiect de lege. Simtomele acestea însă nu sunt de natură a consolida încrederea şi buna-înţelegere între popórĕ, abstracţiune fâcênd, că mulţĭ bărbaţĭ de specialitate nu se pot împăca cu întroducerea unei limbĭ străine în scólele elementare, nicĭ din punctul de vedere al educaţiunei, nicĭ din cela al instrucţiunei şi metodicei.

Nicĭ că se póte presupune, ca nisce pruncĭ mărginiţĭ la pricepere, carĭ nicĭ limba lor maternă nu o cunosc încă cum se cuvine, se fie în stare a-şĭ însuşi o limbă străină în vre-o câte-va ore de învĕţământ. Noi, carĭ ne-am însuşit limba magiară prin studiu, scim, cât timp şi câtă ostenélă se recere pentru a o învĕţă cum se cade. Prin urmare, pentru ca totuş propunerea limbei magiare se aibă resultatul dorit, se va face una din douĕ: séu că pentru propunerea limbei magiare se vor destina ore mai multe, carĭ se vor lua dela celelalte obiecte de învĕţământ; séu că unul din obiecte se va propune în limba magiară. În casul prim vor pătimi obiectele, la carĭ se va face reducerea orelor; în casul al doile se va fi probat, că preîngrijirile şi temerile nóstre au fost fundate.

Considerând partea practică a lucrului, nu înţeleg, pentru ce cunóscerea limbei de stat se fie atât de necesară popórelor agricole de altă limbă. Au până aci nu s'au înţeles între sine locuitorii acestei patrie? În curs de o miie de anĭ Ungaria n'a fost mai fericită şi mai respectată de cât sub Ludovic cel mare şi sub Matía, deşi pe atuncĭ abia a miia parte din locuitorĭ înţelegeau limba statului, carea era cea latină; de unde se vede, că puterea statului, fericirea popórelor şi patriotismul nu atêrnă dela cunóscerea limbei de stat. Dela poporul de rênd nu se póte pretinde sĕ scie douĕ limbĭ, ér cei culţĭ au învĕţat şi până aicĭ limba statului şi vor învĕţa-o şi de aicĭ încolo toţĭ câţĭ vor simţi trebuinţa

de a o învĕța; vor învĕța-o de bună voie, nesiliți prin proiecte de legi, cari produc numai ură și antipatie, într'un timp, când avem mai mare lipsă de pace și bună înțelegere.

Argumentul însă, că ar fi în interesul nemagiarilor de a învĕța limba magiară, ca se pótă fi aplicați în funcțiuni de ale statului, acest argument voiesce a proba prea mult și pentru aceea nu probézĕ nimic; căci de aicĭ ar urma, ca toți câți vor învĕța ungurésce, sĕ fie denumiți în oficiuri, ceea ce însă este imposibil. Denumésc-sĕ încai cei ce au cualificațiunea prescrisă! Durere însă, că nu se face nicĭ atâta; cu deosebire dintre Români nu mulți se împărtășesc de acest favor.

Dar se esaminăm starea presentă a învĕțătorilor și urmările, cari legea acésta le va avé pentru ei. Restringêndu-mĕ numai la archidiecesa mea, constat, că din 500 de învĕțători abia două cincimi înțeleg limba statului; ceialalți nu o sciu și nicĭ nu sunt în stare a o învĕța. Ce va fi cu acestia? Negreșit ei vor fi scoși din posturi. Dar ce se va întêmpla cu ei mai departe, de óră ce avere nu și-au putut câștiga, nicĭ au învĕțat a lucra în tinerețe? Ar fi drept și ecuitabil a li-se asigna pensiuni din fondul țerei, menit anume spre scopul acesta; dar acésta nu se va întêmpla, și așa învĕțătorii și familiele lor vor spori numai numĕrul celor flămênzi și malcontenți, ceea ce nu póte fi spre binele societății.

Și ce se va întêmpla cu scólele lipsite de învĕțători? Negreșit vor fi provĕdute cu învĕțători; dar cine le va provedé? Statul, căci bisericele nu sunt în stare. Statul însă, judecând după casurile de astădi, va denumi învĕțători, cari nu vor fi nicĭ de neamul nostru, nicĭ de legea nóstră, și cari nu vor înțelege limba poporului.

Este ușor de prevĕdut, că **resultatele instrucțiunei** vor fi deplorabile. Prin urmare nu este drept, că introducerea limbei magiare nu turbură limba și religiunea celorlalte confesiuni.

În fine cine ne va garanta, că cu timpul limba magiară nu va fi impusă ca limbă de învĕțământ pentru tóte disciplinele din scólă? Atuncĭ întreb: ce se va întêmpla cu biserica mea, pentru care limba română este condițiune de esistință, fiind acésta limba

liturgică, rituală și eclesiastică? Va fi periclitată, dimpreună cu misiunea și chiar cu succesele ei de până aicĭ.

Din causele acestea nu pot primi proiectul.

Archiepiscopul și metropolitul gr. or. Miron Românul: Se scie, că înainte de acésta cu 3 lunĭ publicându-se acest proiect de lege în testul seu de atuncĭ, mai ales Românii se arătară fórte îngrijațĭ de intențiunea proiectului și de modul seu de esecutare. Proiectul de lege adecă, fără a considera piedecele pedagogice și practice, este de natură, prin dispositiunile sale, nu numai a vătĕma autonomia bisericei, ci a împiedeca chiar și cultura publică a popórelor nemagiare, și prin acésta a sprijini pretensiunile Magiarilor, de a se asimila toțĭ locuitorii nemagiarĭ, fie și prin mijlóce siluitóre.

Adevĕrat, că proiectul original a pierdut mult din caracterul seu acut, prin declarațiunile ministrului de culte și prin noua redactare ce i s'a dat; cu tóte aceste el conține și acum dispositiunĭ, carĭ justifică îngrijirile națiunalităților nemagiare. Înainte de a vorbi în general la acest proiect de lege, protestez în contra suspicionărilor, carĭ dorere! s'au rădicat în presa magiară, că adecă toțĭ aceia, carĭ cutézĕ a combate acest proiect de lege, fac acésta din ură contra limbei magiare, séu din lipsă de patriotism séu dóră chiar urmărind scopurĭ, ce cad afară de conceptul statului unguresc. Nu mĕ voiŭ demite a resfrânge atarĭ suspicionărĭ nefundate și vătĕmătóre, pentru că le consider ca eflusul unei iritațiunĭ, de care nu pătimesc atât Magiarii cei adevĕrațĭ, pe cât pătimesc Magiarii cei noi, în a căror mână se află jurnalistica, când vĕd, că alții nu-sĕ lapădă, ca dênșii, de națiunalitatea lor. În cât pentru modesta mea persónă, mĕ pot provoca la trecutul meu și la nevoințele mele de a asigura în tot modul unitatea, întregitatea și constituțiunea statului unguresc, și de a înainta concordia frățéscă între toțĭ cetățenii patriei, fără diferință de limbă și confesiune. Și dacă nu primesc proiectul nicĭ în forma sa de-acum, fac acésta din convingere intimă, pentru că nu-l țin a fi folositor, necesar și oportun, nicĭ de cât însă din antipatie cătră națiunea și limba magiară. Acésta convingere mi-am esprimatu-o și în re-

presentaţiunea substernută la prea înaltul tron în numele bisericei române gr. or. Stând şi astădĭ pe basele acelei representaţiunĭ, îmĭ voiŭ permite a ceti din ea unele pasagie spre întregirea discursului meu (cetesce).

Proiectul de lege în multe privinţe restringe fórte dreptul de jurisdicţiune al autorităţilor scolare confesionale; afară de acésta nu se unesce nicĭ cu demnitatea acestor autorităţĭ, ca valórea testimonielor de cualificaţiune se atêrne dela subscrierea inspectorului regesc de scóle, cum dispune proiectul. Acésta dovedesce puţină încredere în autorităţile supreme bisericescĭ, dar fără nicĭ o causă, căcĭ ministrul, în virtutea dreptului de controlă, are destule mijlóce spre a sili bisericele nepăsătóre sĕ-şĭ facă datoria.

Ce privesce necesitatea limbei magiare, poporul de rênd n'are lipsă de ea de cât acolo, unde locuiesce amestecat cu Magiarĭ; acolo însă o învaţă din scóla vieţii. În alte afacerĭ private séu oficióse însăşĭ legea naţionalităţilor admite usul limbei materne. Cât pentru cei ce voiesc a-şĭ însuşi o cultură mai superióră, ei vor cerceta scolĭ mai înalte, unde limba magiară se propune deja de mai înainte. — Dacă însă limba magiară se întroduce numai din lucs, acésta se póte face numai în detrimentul celorlalte obiecte de învĕţămênt şi fără ca sĕ se ajungă scopul intenţionat; căcĭ unde scolarul nu are ocasiune a sĕ deprinde în limba magiară şi afară de scólă, tóte ostenelele vor fi înzadar. Tot ce se póte face în scólele elementare pentru limba magiară, este a se învĕţa scrierea, cetirea şi pronunciarea corectă a limbei; atâta însă s'a învĕţat în multe locurĭ şi până acum, şi unde nu s'ar fi făcut, se póte întroduce; în eparchia mea, se va şi întroduce. Dar a pretinde ceva imposibil şi neesecutabil, nu se unesce cu demnitatea legii.

Lipsa cea mai arĝetóre a bietului nostru popor nu este tocmai limba magiară, ci uşurarea sarcinelor publice, înaintarea în cultură în limba sa proprie şi apĕrarea sa în contra acelor ómenĭ, carĭ îl ruinézĕ în tot chipul.

Relativ la cuvintele ministrului de culte, că adecă „este în

interesul unor domni de a agita", încât ele s'ar referi și la mine, le resping în mod categoric.

Nu primesc proiectul, ci propun a se trece la ordinea ḑilei.

Episcopul Aradului Ioan Meţian: Declar din capul locului, că nu sunt în contra învĕţării limbei magiare în scólele elementare, acolo, unde este de lipsă și prin putinţă, — dovadă diecesa mea și celelalte, unde limba magiară se învaţă de mult în scólele nóstre. Cu tóte aceste sunt silit a combate introducerea ei atuncĭ, când ea se face în detrimentul autonomiei bisericescĭ, al instrucţiunei poporale și al moralităţii.

Cultura fără crescere morală nu póte se producă fructe bune, de unde urméză, că între sciinţă și moralitate este un necs fórte strins. Acésta se póte vedé mai ales la poporul român, la care biserica stă în cea mai strinsă legătură cu scóla, astfel că una fără de alta nu póte esista. Biserica înfiinţéză, susţine și conduce scóla, și după ce acésta și-a terminat agendele, biserica primesce în sinul seu tinerimea scolară, spre a desvolta în ea mai departe învĕţăturile morale. Și tare mĕ tem, că acest proiect de lege va sguduí legătura dintre biserică și scólă, în dauna moralului creștinesc. Cu deosebire dispositiunea, prin carea dreptul de a eda testimonii de cualificaţiune se ia dela confesiunĭ și se dă organelor statului, este de natură a altera mult caracterul confesional al scólelor. Urmarea va fi, că zelul confesiunilor întru susţinerea scólelor va slăbi, moralitatea și cultura poporului vor lângeḑi.

Póte se fie acésta în interesul statului? Eu cred, că nu, pentru că orĭ ce stat numai atuncĭ este puternic, când toţĭ cetăţenii lui, fără deosebire de naţiune și religiune, înaintéză de o potrivă atât în cultura spirituală, cât și în cea morală. Românii, carĭ fără vina lor, au fost remas înapoi în cultură, îndată ce au încetat piedecile, s'au apucat cu zel a înfiinţa institute de învĕţământ, din propriele lor mijlóce, sub scutul și cu ajutorul bisericei. Succesul obţinut se póte mĕsura cu succesele orĭ cărei confesiunĭ din patrie. Este decĭ natural, ca credincioșii mei se fie cuprinșĭ de marĭ îngrijirĭ faţă cu acest proiect de lege, cu atât mai virtos,

cu cât proiectul atacă și autonomia nóstră bisericéscă garantată prin lege.

Nu tragem la îndoiélă dreptul statului de a avé suprema inspecțiune asupra scólelor; dar legea presentă este o ingerență preste mĕsură în administrațiunea învĕțămêntului confesional, garantată prin art. de lege 38: 1868.

Am ḑis, că nu sunt în contra învĕțării limbei magiare în scólele porale, unde este de lipsă și prin putință; acésta însă se putea face fără vătĕmarea atâtor interese.

Nu pot primi proiectul.

Episcopul rom. cat. Ipolyi: (Stummer) ḑice, că Slovacii din diecesa sa sunt mulțămitorĭ pentru legea acésta; apoi polemiséză cu metropolitul Vancea, care îi replică.

Episcopul Lugoșului Dr. Victor Mihalyi: Legea de instrucțiune din 1868 a proclamat învĕțămêntul obligător și a statorit ca principiu, că instrucțiunea elementară se ție în prima linie de competința părinților, în a doua de a comunei și în a treia de a statului. Astfel legea acésta a lăsat în libera voie a părinților, de a se îngriji de instrucțiunea fiilor lor a casă, în scóle private séu publice, înființate de cătră reuniunĭ orĭ confesiunĭ, de cătră comune politice orĭ de cătră stat, în scóle elementare séu superióre etc. Aceeași lege dispune în §. 58, ca în scóla poporală fie care scolar se priméscă instrucțiunea în limba sa maternă. Acésta dispositiune înțeléptă a legii a fost delaturată de cătră unele organe prea zelóse, carĭ (ca se vorbesc numai de diecesa mea) în comune curat românescĭ au aplicat învĕțătorĭ, carĭ nu sciu românesce. Acele organe vor fi satisfăcute prin legea presentă, carea sancționéză procedura lor anticipată, dispunênd adecă, ca scolarul român nu numai în limba sa sĕ se instrueze. Afirm într'adins acésta, pentru că proiectul de lege nu statoresce limba, în carea va fi compus manualul pentru învĕțarea limbei magiare. În chipul acesta proiectul modifică legea din 1868 în dispositiunea sa cea mai esențială, în dispositiunea relativă la limba de propunere.

Proiectul de lege nu este nicĭ ecuitabil, căcĭ d. e. §. 3 deobligă pre învĕțătorĭ a propune o limbă străină fără nicĭ o remu-

neraţiune, ér în sensul §-lui 4 Magiarii îşĭ vor însuşi cultura elementară şi pe viitor numai în limba lor maternă, pe când nemagiarii vor pierde o parte mare din timp cu învĕţarea unei limbĭ străine, abstracţiune făcênd, că pentru ei şi manualele didactice vor fi mai scumpe, pentru că vor fi mai numĕróse. Din causa acésta mulţĭ studenţĭ bravĭ se vor feri de a îmbrăţişa cariera învĕţătoréscă, ér părinţii spăriându-se de greutăţile învĕţăturei, încă nu se vor îndemna a-şĭ trimite copii la scólă.

Şi cu tóte acestea scopul principal al legei nu se va ajunge; căcĭ dacă limba magiară se va propune numai în câte-va ore, nime nu o va învĕţa cum se cuvine; ér dacă ea se va propune în óre mai multe, séu dóră va deveni chiar limbă de învĕţământ, atuncĭ în faptă s'ar face mai mult de cât cere legea. — Din momentul însă, în care se vor propune în scólă douĕ limbĭ, se vor forma douĕ centre de instrucţiune, rivalitatea va începe şi în urmă limba statului, fiind negreşit mai favorisată, va remâné singură domnitóre în scólă.

Relativ la aserţiunea, că este în interesul poporului român a învĕţa limba statului, observ, că legea naţionalităţilor s'a îngrijit, ca fie care cetăţén sĕ-şĭ pótă apĕra drepturile sale în limba sa maternă. Acela care a avut interes de a învĕţa limba magiară, a învĕţatu-o şi până acum şi va învĕţa-o şi de aicĭ încolo. Un popor întreg însă nu este în stare a vorbi timp mai îndelungat douĕ limbĭ de o potrivă; căcĭ unde se observă acésta, acolo poporul a început deja se trécă dela limba sa la limba ceealaltă.

În scólele poporale magiare încă se propune o limbă străină, limba germană, dar numai în scólele civile şi numai începênd din cursul al treile, carele corespunde cu a 3-a clasă gimnasială, când adecă tinerul este în stare a-şĭ vorbi şi scrie corect limba maternă.

În fine se ţice, că învĕţarea limbei magiare este de lipsă, pentru că numai prin ea copilul va cresce în patriotismul cel adevĕrat. Faceţĭ, ca orĭ care cetăţén al patriei sĕ se bucure de drepturĭ, şi atuncĭ se va simţi îndemnat a-şĭ împlini cu plăcere datoriile sale patriotice.

Nu pot primi acest proiect de lege.

Mai vorbind comitele suprem **Ujfalusy** pentru, proiectul se votéză, fiind în contră numai metropolitii şi episcopii români presenţi, adeca 5 inşi.

La desbaterea specială din 14 Maiŭ, Escel. Sa Metropolitul Miron Românul propuse unele amendamente, carî însă nu se primiră.

Legea s'a făcut şi votat după placul Magiarilor. Cu tóte acestea noi Românii avem cuvênt a fi mândri cu ţinuta representanţilor nostri din corpurile legiuitóre: nu s'a aflat între ei nicî unul, dar nici unul, carele se fi pledat pentru proiectul de lege, deşi se ḑice, că regimul ş'ar fi dat marî silinţe se câştige încai pre unul.

Articlul de lege XVIII din 1879

despre învĕţarea limbei magiare în institutele pentru învĕţământul poporal.

Fiind de trebuinţă, ca fie cărui cetăţén sĕ i-se ofére mijlócele corespunḑĕtóre pentru a-şî însuşi limba magiară ca limbă a statului, sĕ statoresc spre scopul acesta următórele mĕsurî:

§. 1. În tóte preparandiele confesionale pentru învĕţătorî, precum şi în acelea, în carî limba învĕţământului nu este cea magiară, acéstă limbă, ca una, carea în institutele acestea a fost obligătóre deja în înţelesul articlului de lege 38 din 1868, sĕ va propune pe viitor în atâtea ore, încât fie care candidat de învĕţător sĕ şi-o pótă însuşi în graiŭ şi în scris în durata unui curs întreg de învĕţământ.

§. 2. După terminarea cursului preparandial de 3 anî, carele urméză după întrarea în vigóre a legei presente, aşa dară începênd dela 30 Iuniŭ 1882, nimenî nu va puté dobândi diploma de învĕţător, asemenea nu va puté fi aplicat ca învĕţător séu adjunct nimenea, care a absolvat cursul preparandial, fie privatim, fie în vre un institut, până la anul 1882 séu după acest termin, dacă nu-şî va fi însuşit limba magiară astfel, ca sĕ o pótă propune în scólele poporale.

§. 3. Individii, carĭ sunt deja în oficiŭ séu păşesc pe cariera învĕţătorésc̆ă şi carĭ au absolvat séu vor absolva cursul preparandial în periodul dela 1872 şi până la finele anului 1882, séu carĭ în acest timp au întrat séu vor întra în oficiŭ, sunt datorĭ, dacă nu sciu unguresce, în restimp de 4 anĭ dela întrarea în vigóre a legei presente sĕ-şĭ însuşéscă limba magiară astfel, ca sĕ o pótă propune în scólele poporale.

Acéstă aptitudine este a se proba prin depunerea unui esamen, ce se va regula prin un decret ministerial.

În comune, unde trăiesc amestecaţĭ locuitorĭ de limba magiară şi nemagiară, începênd dela anul 1882 nu pot fi aplicaţĭ ca învĕţătorĭ ordinarĭ, adjuncţĭ séu provisorĭ, la scóle comunale, confesionale şi alte scóle poporale publice, decât individĭ, carĭ sunt în stare sĕ propună limba magiară; dar' şi până în anul 1883, la ocuparea posturilor învĕţătorescĭ sunt a se preferi individiĭ, carĭ sciŭ limba magiară; asemene în ce privesce scólele elementare comunale, este a se esecuta rigoros §. 58 al art. de lege 38 din 1868, şi dispositiunea cuprinsă în alineatul 2 şi 3 din §. 13. al art. de lege 13 din 1876.

§. 4. Limba magiară se primesce prin acésta în tóte scólele poporale publice, de orĭ ce categorie, între obiectele de învĕţământ obligătóre.

Până când însă nu se va dispune de un numĕr suficient de învĕţătorĭ apţĭ pentru propunerea limbei magiare, dispositiunea de mai sus a legii se póte pune în aplicare numai succesiv în modul următor:

În fie care scólă poporală elementară, a cărei limbă de învĕţământ nu este cea magiară, la care însă se află un învĕţător în stare de a o propune, limba magiară se va preda ca obiect de învĕţământ obligător încă în anul scolastic, ce urméză după întrarea în vigóre a legei presente, ér în scólele elementare, la carĭ nu se află un astfel de învĕţător, învĕţarea ei va fi obligătóre îndată ce în înţelesul §§. 2 şi 3 se va aplica un învĕţător în stare de a o propune. Propunerea obligătóre a limbei magiare în tóte scólele poporale comunale se va regula de cătra ministrul de culte şi in-

structiune publică prin un decret special. Acest regulament se va observa, în ce privesce numerul orelor, de către tóte oficiile scolare confesionale séu de altă categorie la statorirea planului de învěțământ pentru scólele lor poporale.

§. 5. Dispositiunile legei presente se estind și asupra institutelor, ce esistă deja séu se vor înființa de acum în înțelesul §§-lor 16—22 ai art. de lege 38: 1868 și la carî limba învěțământului nu este cea magiară.

§. 6. Esecutarea dispositiunilor și a mĕsurilor transitorie, cuprinse în §§. precedenți, se va controla de către ministrul de culte și instrucțiune publică, prin inspectorii de scólă și prin alte organe ale sale menționate în art. de lege 28: 1876 (§. 3) despre oficiile scólelor poporale.

Spre scopul acesta:

1. La preparandiele, la carî limba propunerei nu este cea magiară, afară de visitele periodice ale inspectorului de scóle în timpul prelegerilor, atât esamenele anuale, cât și cele de cualificațiune se vor ține în presența și cu concursul inspectorului scolar séu a representantelui denumit de către ministrul de instrucțiune, și începênd dela 30 Iuniu 1882 atestatele de cualificațiune, subscrise si de dînsul, nu se pot estrada decât în cas dacă esaminatul posede de ajuns limba magiară, conform §-lui 2 al legei presente.

Însă în contra refusului inspectorului de scóle se póte lua recurs în restimp cel mult de 30 ḑile dela ḑiua esamenului la ministrul de culte și instrucțiune publică, carele prin o comisiune de trei inși, denumită de el însuși, va dispune esaminarea de nou a candidatului, și aflând comisiunea, că recurentul posede limba magiară în mĕsura prescrisă în §. 2, atestatul de cualificațiune i-se va estrada numai decât. Hotărîrea comisiunei se va induce în atestat.

2. Ministrul instrucțiunei va veghia, ca în planurile de învěțământ presentate în sensul art. de lege 28: 1876, §. 3, punct 5, limba magiară se fie primită în estensiunea, ce-i compete con-

form legei presente, și va controla propunerea ei în înțelesul aceleași legi (§. 5, p. 3, b).

3. În cas de neobservare a legii de față se va aplica §. 15 al art. de lege 38: 1868, respective §. 7 al art. de lege 28: 1876. Și în fine:

4. Dispositiunile cuprinse în §. 22 al art. de lege 38: 1868 se vor aplica și atunci, când institutele numite în §. precedent al legei presente nu vor satisface dispositiunile acestei legi.

§. 7. În tot locul, unde este vorba în acéstă lege de preparandii pentru învețători, de candidați de învețători, de adjuncți séu suplenți, sunt a se înțelege și preparandiele pentru învețătóre, candidatele de învețătóre și învețătórele suplente.

§. 8. Cu aplicarea legii de față este însărcinat ministrul de culte și instrucțiune publică.

Conferințe și reuniuni învețătorești.

Nr. 1613 Scol.

Cercular cătră toți inspectorii districtuali și învețătorii dela scólele confesionale gr. or. române din archidiecesa Transilvaniei.

După ce conferințele învețătorești, prevěḑute în §. 130 al statutului organic, din anul 1875 începênd până în anul 1878, s'au prefăcut în cursuri supletorice formale de mai multe septěmâni, și acésta s'a întêmplat în urma necesității arătate de a se da învețătorilor din scólele nóstre confesionale greco-orientale lipsiți de pregătirile formale pedagogice ocasiune a-și însuși cunoscințele neapěrat de lipsă pentru chiemarea învețătoréscă, — acum consolidându-se statul învețătoresc din scólele nóstre române greco-orientale cât de cât în lucrurile recerute de lege, consistorul a aflat de bine a reduce cursurile supletorice de mai multe septěmâni la starea de „conferințe învețătorești“, precum au fost dela început și precum sunt prevěḑute și în citatul §. al statutului organic al bisericei nóstre. Deci în locul cursurilor supletorice se ordinéză prin acésta ținerea de conferințe învețătorești, în cari la pertractarea obiectelor ia parte fie-care învețător

sub conducerea unui comisar consistorial. Conferinţele au se dureze pentru anul acesta 5 ḑile, şi adecă din *10 până în 15 August.* Acéstă modificare respective reducere la aceea ce a fost mai înainte şi ce are basă legală în statutul organic, nu împedecă, ca consistorul din când în când, după trebuinţe şi împregiurări, sĕ lărgéscă conferinţele învĕţătorescĭ în cursurĭ supletorice cu durata de mai multe septĕmânĭ. În acest chip nu numai că se va susţiné instituţiunea cea salutară a conferinţelor învĕţătorescĭ şi a cursurilor supletorice pe timpul feriilor de vară, dară se face şi óre care înlesnire învĕţătorilor nostri, reducêndu-se timpul de mai multe septĕmânĭ la câte-va ḑile.

Pe basa celor premise se susţine şi pentru conferinţele învĕţătorescĭ împărţirea de până acum a teritoriilor şi locurilor de adunare, ce au fost până acum pentru cursurile supletorice şi adecă: 1. Sâbiiŭ, 2. Alba-Iulia, 3. Deva, 4. Idicel, 5. Cojocna, 6. Braşov, 7. Sighişóra, 8. Abrud, 9. Făgăraş, 10. Deş, ér de conducătorĭ ai conferinţei învĕţătorescĭ pentru anul acesta se denumesc:

Pentru conferinţa învĕţătorésca din:

1. Cercul Sâbiiŭ, profesorul dela institutul pedagogico-teologic Dimitriu Comşa.

2. Cerculu Alba-Iulia, parochul din Bucerdea-Vinósă Teodor Pop.

3. Cercul Deva, învĕţătorul şi directorul scólei din Haţeg Basiliu Florian.

4. Cercul Idicel, profesorul Pavel Beşa.

5. Cercul Cojocna, parochul din Cojocna Teodor Ciortea.

6. Cercul Braşov, învĕţătorul şi directorul dela scóla capitală normală de acolo, Georgiu Belissimus.

7. Cercul Sighişóra, învĕţătorul şi capelanul de acolo Dimitriu Moldovan.

8. Cercul Abrud, profesorul George Părău dela gimnasiul din Brad.

9. Cercul Făgăraş, parochul din Grid Iacob Urdea.

19. Cercul Deş, învĕţătorul şi capelanul din Borgo-Bistriţa Simeon Monda.

Tot-deodată se însémnă, că în acele ţinuturĭ, unde s'au constituit învĕţătorii în reuniunĭ învĕţătorescĭ, precum în Braşov şi Sâbiiŭ, se pot ţiné conferinţele învĕţătorescĭ în sinul reuniunei, adecă pe basa constituirei în reuniune, înţelegêndu-se de sine, că pentru astfel de casurĭ preşedintele respective vice-preşedintele reuniunei este şi conducătorul conferinţelor învĕţătorescĭ.

Ca obiecte de desbatere în conferinţele învĕţătorescĭ pentru anul acesta se pun:

1. Carĭ împregiurărĭ împiedecă încă şi astădĭ progresul învĕţămêntului poporal? Apoi propunerĭ practice pentru delăturarea acelora.

2. Darea de părere spre compunerea unui plan de învĕţămênt, prin care sĕ se pótă satisface articulului de lege XVIII din anul 1879, privitor la învĕţămêntul obligatoric al limbei magiare în scólele poporale române greco-orientale din archidiecesă, care articul de lege se alătură aci ·/. în mai multe esemplare spre studiare.

3. Pe ce cale şi-ar puté învĕţătorii scólelor nóstre poporale însuşi mai cu înlesnire cunoscinţa limbei magiare în estensiunea pretinsă de lege.

4. De óră-ce în anul trecut cele mai multe conferinţe învĕţătorescĭ şi-au esprimat dorinţa de a se constituí în reuniunĭ învĕţătorescĭ, ba unele şi-au şi compus statute şi s'au constituit, consistorul pentru a înlesni efectuirea intenţiunilor vrednice de tótă lauda ale învĕţătorilor nostri pe de o parte, de altă parte pentru a se ajunge o uniformitate a statutelor reuniunilor, comunică aci sub ·//. un proiect de statute, care consistorul l'a aflat mai corespunzĕtor spre luare de basă pentru casul, că învĕţătorii dela conferinţele învĕţătorescĭ ar voí sĕ se constitue în reuniune învĕţătorésc̆ă.

5. După deliberarea cuviinciósă şi cu seriositate, precum se pretinde dela un corp matur învĕţătoresc, a obiectelor de sub punctele 1—4, se póte pune la ordine deslegarea şi a altor întrebărĭ din sfera pedagogică-didactică, ce se vor propune de conducător séu de alt membru al conferinţei şi se vor încuviinţa şi admite la desbatere cu învoirea membrilor conferinţei.

Despre desbaterile în conferinţe sĕ se pórte un protocol, în care sĕ se însemne momentele cele mai însemnate, şi acel protocol subscris de conducătorul şi notarul conferinţei sĕ se substérnă *cel mult până în 25 Angust a. c.* consistorului archidiecesan, dimpreună cu un raport din partea conducătorului.

Fie-cărui conducător al conferinţelor învĕţătorescĭ se dă din partea consistorului diurne de *1 fl. 50 cr.* pe di şi bani de călĕtorie, pentru care sĕ astérnă la timpul seu cuitanţă; éră pentru susţinerea singuraticilor învĕţătorĭ la aceste conferinţe, precum şi pentru acoperirea speselor de călĕtorie se îndatoréză fie-care comună bisericéscă a contribuí din mijlócele proprie, spre care scop părinţii protopresbiterĭ şi administratorĭ protopresbiteralĭ au datorinţa a da sprijinul de lipsă pentru acoperirea speselor, în cel mai corespundĕtor mod, ce le-a avut fie-care învĕţător, şi spesele ce le vor avé sĕ fie cât mai micĭ; vor stărui, ca încât este posibil învĕţătorii nostri se fie încuartiraţĭ pe unde se póte în localităţile scolare şi mai ales pe la creştinii nostri din locurile centrale, cărora cu tot prilegiul sĕ se pună la inimă însemnătatea statului învĕţătoresc pentru poporul nostru român.

Din şedinţa consistorului archidiecesan ţinută în Sâbiiŭ, la 7 Iuniu 1879.

Pentru Escelenţia Sa dl archiepiscop şi metropolit:

Nicolau Popea m. p.,
archimandrit şi vicar archiepiscopesc.

Proiect de statute pentru reuniunĭ învĕţătorescĭ.

Statutele Reuniunei învĕţătorilor dela scólele gr. or. române din N.

I.

Numele, reşedinţa, scopul şi mijlócele Reuniunei.

§. 1. Reuniunea pórtă numele: „Reuniunea învĕţătorilor dela scólele gr. or. române din N. şi-şĭ are reşedinţa în . . . .

§. 2. Scopul Reuniunei este:

a) a lucra împreună la înaintarea învĕţământului şi îmbogăţirea

spiritului cu cunoscinţe folositóre asupra diverselor ramurĭ pedagogico-didactice;

b) a mijloci împărtăşirea reciprocă a esperienţelor culese pe terenul instrucţiunei şi a contribuí astfel la cultura ulterióră a învĕţătorilor;

c) a contribuí, cât se póte, la îmbunătăţirea stării materiale şi posiţiei învĕţătorilor şi scólelor populare;

d) a stăruí, ca scólele sĕ se înzestreze fie-care cu o grădină scolară şi recuisitele necesare, cu o bibliotecă şi colecţiunĭ de plante, minerale, insecte etc.

§. 3. Mijlócele spre ajungerea scopului sunt:

a) Discuţiunĭ asupra lucrărilor incurse dela membri, cum şi asupra diverselor cestiunĭ pedagogice şi didactice;

b) comunicărĭ asupra esperienţelor culese şi înlesnirilor dobândite în tractarea cu copii în scólă;

c) prelegerĭ şi desbaterĭ asupra singuraticilor obiecte de învĕţământ cum şi asupra manualelor de scólă;

d) comunicărĭ asupra aparatelor de învĕţământ mai corespunzĕtóre, asupra colecţiunilor de cărţĭ, plante, minerale etc. cum şi asupra întocmirei culturei grădinilor scolare;

e) desbaterĭ asupra mijlócelor de aplicat pentru disciplina scolară;

f) cercetarea împreună a edificiilor scolare şi filantropice, deprinderĭ gimnastice şi musicale şi demonstrărĭ practice în grădinĭ, pometurĭ etc.

g) biblioteca şi colecţiunile de aparate şi recuisite didactice, ce au a se înfiinţa pe séma Reuniunei;

h) fondul, ce se va înfiinţa pentru acoperirea cheltuelelor reclamate de trebuinţele Reuniunei.

§. 4. Limba în tóte afacerile Reuniunei este cea română.

II.

Membrii Reuniunei, drepturile şi datorinţele lor.

§. 5. Membrii Reuniunei sunt ordinarĭ, fundatorĭ, ajutătorĭ şi onorarĭ.

§. 6. Membri ordinarĭ sunt toţĭ învĕţătorii dela scólele populare şi civile române gr. or. de pe teritorul Reuniunei.

§. 7 Membri fundatorĭ pot fi acei, carĭ contribuesc la fondul Reuniunei odată pentru totdéuna cel puţin 15 fl. v. a.

§. 8. Membri ajutătorĭ sunt acei, carĭ contribuesc la fondul Reuniunei tacsa anuală de cel puţin 1 fl. v. a.

§. 9. Membri onorarĭ vor puté fi acei, carĭ şi-au câştigat merite însemnate pentru Reuniune.

§. 10. Înscrierile membrilor fundatorĭ şi ajutătorĭ se fac la presidiul Reuniunei, remânênd ca adunarea generală sĕ decidă în mod definitiv asupra primirei séu neprimirei în sinul Reuniunei.

Primirea membrilor onorarĭ este reservată adunărei generale.

§. 11. Toţĭ membrii Reuniunei sunt îndreptăţiţĭ a lua parte activă la desbaterĭ în adunările generale, făcênd propunerĭ şi ţinênd disertaţiunĭ.

Dreptul de a vota în cestiunĭ finanţiale este reservat membrilor ordinarĭ şi fundatorĭ.

§. 12. Numai membrii ordinarĭ au dreptul a pretinde ajutóre şi remuneraţiunĭ din fondul Reuniunei.

§. 13. Membrii ordinarĭ sunt îndatoraţĭ:

a) a lua parte la tóte şedinţele adunărei generale, cum şi la demonstrărĭ, la deprinderile gimnastice şi musicale şi la escursiunile întreprinse cu ocasiunea adunărei generale.

Absentările nemotivate se petrec în protocolul adunărei nerale.

b) a concurge fie-care după putinţă la propăşirea Reuniunei şi realisarea scopului, ce ea urmăresce, pregătindu-se cu lucrărĭ în scris asupra unei séu altei cestiunĭ pedagogico-didactice, séu împărtăşind adunărei generale vederile şi esperienţele sale în privirea învĕţămêntului şi educaţiunei.

Lucrările scripturistice (disertaţiunĭ, prelegerĭ etc.) destinate pentru adunarea generală, sunt a se trimite presidiului cu cel puţin 14 ḑile înainte de adunarea generală.

§. 14. Escluderea membrilor din sinul Reuniunei póte avé loc numai prin o conclusiune luată de adunarea generală, în urma unei propunerĭ motivate, cu maioritate absolută de voturĭ secrete.

III.

Organisarea și administrațiunea Reuniunei.

§. 15. Reuniunea duce în deplinire afacerile sale prin adunarea generală și comitetul seu.

A) Adunarea generală.

§. 16. Adunarea generală se ține odată pe an în timp de ferii, în locul destinat de adunarea precedentă.

Cerênd trebuința, se pot conchiema și adunări generale estraordinare.

§. 17. Deschiderea adunărei generale este precedată de asistarea membrilor la serviţiul dumnedeesc cu chiemarea St. Duch în biserică.

§. 18. Agendele adunărei generale sunt:

a) esaminarea rapórtelor comitetului;

b) desbaterea și deciderea asupra propunerilor comitetului și membrilor Reuniunei;

c) consultarea asupra diverselor cestiuni pedagogice didactice, desbaterea asupra mijlócelor de aplicat spre ajungerea scopului (vedĭ §. 2 și 3) și statorirea programului cuprinḑênd obiectele de pertractat în adunarea generală viitóre;

d) alegerea președintelui și comitetului prin votare nominală, la cererea în scris a $^1/_3$ din membri prin votare secretă.

e) alegerea membrilor onorari cu aclamațiune séu maioritate absolută de voturĭ;

f) preliminarea budgetului Reuniunei pe anul viitor și esaminarea raţiociniului de pe anul trecut;

g) propuneri la Consistor pentru modificarea statutelor și facerea regulamentelor interne ale Reuniunei;

h) statorirea ḑilelor când și locului unde să se țină adunarea generală următóre (§. 16).

§. 19. Reuniunea este capabilă a aduce concluse fiind presenţĭ cel puțin jumětate din membrii Reuniunei îndreptățiţĭ la vot.

Conclusele se iau cu maioritatea voturilor membrilor presenţĭ.

§. 20. Protocolul ședinţelor adunărei generale se verifică prin o comisiune alésă ad hoc și se substerne Consistorului archidie-

cesan spre revisiune și aprobare. Deodată cu protocolul se trimit Consistorului raportul general și lista membrilor.

B) Comitetul.

§. 21. Comitetul Reuniunei constă din un președinte, un vice-președinte, doi secretarĭ, un cassar, un bibliotecar și alți trei membri.

§. 22. Membrii comitetului se aleg dintre membrii ordinarĭ și fundatorĭ pe un period de trei anĭ și se pot realege. Președintele póte fi ales și dintre membrii onorarĭ, ajutătorĭ și chiar dintre nemembri.

§. 23. Agendele comitetului sunt:

a) a duce în deplinire conclusele adunărei generale;

b) a represinta Reuniunea în lăuntru și în afară și a ține în evidență tóte afacerile curente ale Reuniunei;

c) a pregăti proiecte și propunerĭ relative la înaintarea scopului Reuniunei și a le așterne adunărei generale spre desbatere și decidere;

d) a primi membri fundatorĭ și ajutătorĭ;

e) a controla încassarea tacselor și ajutórelor și a administra averea Reuniunei conform decisiunilor adunărei generale;

f) a pune în aplicare mijlócele reclamate de imbogățirea bibliotecei și colecțiunilor de obiecte didactice ale Reuniunei;

g) a compune și a presenta adunărei generale un raport general, cuprinḑênd descrierea activității sale, cum și a stărei spirituale și economice a Reuniunei;

h) a face pregătirile necesare pentru adunarea generală;

i) a respunde tacsa anuală de . . . .

§. 24. Comitetul ține ședință, când cere trebuința, de regulă odată în fie-care lună.

§. 25. Pentru aducerea de decisiunĭ valide se recere presența a cel puțin patru membri. Conclusiunile se iau prin maioritate de voturĭ.

§. 26. Protocólele ședințelor comitetului se verifică în ședință séu prin o comisie alésă ad hoc.

§. 27. Preşedintele duce presidiul în şedinţele comitetului şi în adunările generale. El represintă Reuniunea în afară; conchiamă adunarea generală şi comitetul; subscrie împreună cu unul dintre secretarĭ tóte actele făcute în numele Reuniunei, păstréză sigilul Reuniunei şi are o cheie dela ladă, în care se păstréză hârtiile de valóre şi banii Reuniunei.

§. 28. Vice-preşedintele conduce afacerile presidiale în absenţa séu la însărcinarea preşedintelui.

§. 29. Secretarii pórtă pe rênd protocólele şedinţelor comitetului şi adunărei generale şi îngrijesc de corespondinţe; subscriu împreună cu preşedintele tóte actele făcute în numele Reuniunei şi păstréză archivul Reuniunei.

§. 30. Cassarul încaséză tacsele dela membri şi alţĭ banĭ incurşĭ la fondul Reuniunei, plătesce spesele asignate de presidiu şi aprobate de comitet, şi păstréză a doua cheiă dela lada cu hârtiile de valóre şi banii Reuniunei, avênd a subşterne adunărei generale un raport asupra stărei cassei.

§. 31. Bibliotecarul administréză şi ţine în evidenţă biblioteca, aparatele didactice şi colecţiunile Reuniunei.

IV.

Disposiţii generale.

§. 32. Desfiinţarea Reuniunei nu póte avé loc decât pe basa unei hotăriri aduse prin $^{2}/_{3}$ din totalitatea membrilor ordinarĭ în adunarea generală şi aprobate şi de cătră Consistor.

În acest cas întrégă averea Reuniunei va trece în stăpânirea cassei archidiecesane, alăturându-se la fondul învĕţătorilor săracĭ.

Causele din carĭ poporul nostru uresce scóla.

Disertaţiune ţinută la adunarea generală a reuniunei învĕţătorilor românĭ din diecesa Caransebeşului de I. Tina.

Onorată adunare generală!

Ne plângem adese-orĭ asupra poporului nostru, că nu se intereséză de scólă şi nu contribuiesce bucuros pentru susţinerea ei. Acésta lamentare nu e nicĭ-decum luată din vênt, pentru-că întru

adevĕr colo, pe la satele nóstre, mai dăm încă şi astădĭ de mulţĭ indivizĭ, carĭ, dacă ar depinde dela voinţa lor, n'ar întârdia un minut chiar, a pune sfîrşit scólei, spre a se scăpa de ea ca de un aşĕdĕmênt nefolositor, care esistă numai pentru a-le face nĕcas şi a-le înmulţi sarcinele publice. Scóla este greutate pentru dînşii, cu care nu se pot împăca de loc.

Înzădar ne trudim a svătuí poporul despre folosul scólei, că-cĭ numai cu svatul nu merge. Dînsul la tóte vorbele nóstre remâne nesimţitor şi ne cântă îndată ḑicala sa cea vechie, că nu are de gând a face din copii sei popĭ şi dascalĭ; că aceia ca plugarĭ n'au lipsă de scólă, de óră-ce cum a trăit moşul şi tatăl lor fără de scólă, vor trăí şi ei; că N. N. e gazdă bună în sat, cu moşii marĭ, cu vite multe şi frumóse şi cu destulă avere dela Dḑeu, şi fără de scólă; că N. N. a âmblat la scólă atâţia anĭ şi atâţia, şi el cu tótă învĕţătura lui piere de fóme de sĕrac ş. a.

De ar consta poporul nostru sătén exclusiv numai din indivizĭ, carĭ în viéţa lor n'au păşit cu piciorul peste pragul scólei, atuncĭ lepădarea sa de scólă am atribui-o ignoranţei şi nepriceperii sale, şi cu atâta am fi împăcaţĭ. Când însă în poporul nostru avem o mulţime de indivizĭ aşa numiţĭ „ómenĭ cu carte“, carĭ adecă în pruncia lor au âmblat la scólă, şi când observăm, că şi acestia mai bucuros şi-ar ţiné copii sei acasă, decât sĕ-i trimită la scólă, atuncĭ trebue într'adevĕr se ne mirăm, şi nu ne putem mai mult împăca simplu cu atribuţiunĭ de ignoranţă şi nepricepere, ci trebue se căutăm causele în altă parte.

Dară spre acest scop nu e de lipsă se ne batem mult capul, sĕ ascultăm numai ce ḑic aceştĭ „ómenĭ cu carte“ şi vom afla îndată, unde sunt acele cause. Mai mult folos — ḑic ei — avem dela copii nostri, dacă îi vom întrebuinţa la lucrurile economice, de cât vor avé dînşii dela âmblarea la scólă, că noi încă am âmblat la scólă în copilăria nóstră, dară de cele învĕţate acolo n'avem astădĭ nicĭ un folos, şi că a ţiné de córnele plugului şi a da cu sapa, putem noi şi fără de scólă.

Din aceste cine nu va puté înţelege, că causele din cestiune trebuie căutate tocmai în scólele nóstre?

Scólele nóstre nu și-au împlinit chiemarea amĕsurat scopului lor față de popor; ele au dat elevilor nisce învĕțăturĭ, dela carĭ acestia n'au și nu pot avé nicĭ un folos pentru viéță. Étă causele din carĭ poporul nostru, ómenii noștri așa numiți „cu carte“ caută a reține pre copii lor dela scólă și a-i întrebuința pentru câștigarea altor folóse, carĭ dînșii le simțesc și, așa dicênd, le pipăie cu mâna. Aceste cause cred, că esplică tot-odată de ajuns și ura poporului cătră scólă.

Durere însă, că scólele nóstre mai continuă încă și astădĭ a nu corespunde chiemărei și datorințelor sale. Sĕ aruncăm numai o privire asupra scopului, la care țintesce învĕțămêntul din ele, și ne vom convinge. A însuși elevilor unele desterităț mehanice din obiectele de învĕțămênt, care sĕ servéscă de producțiunĭ vane la visitarea scólelor și la esamene, acesta e scopul învĕțămêntului, practisat în cea mai mare parte a scólelor nóstre. Ca dovadă despre acésta îmĭ permit a arăta sórtea, ce o au următorele trei obiecte de învĕțămênt: În privința catechismului n'avem altă cerință, de cât ca elevii sĕ-l reciteze bine de rost, cum se dice, din dóscă 'n dóscă, și dacă succede, atuncĭ suntem multămiți; — înțeles'a n'a înțeles, ajuns'a elevul pre acéstă cale la atare grad de cultură religióșă-morală — întrebărĭ de aceste nu ne fac scrupulĭ. — La comput ne vedem scopul ajuns, dacă elevul scie de rost unele regulĭ aritmetice, și dacă în mod mehanic socotesce pe tablă cu numerĭ cât de marĭ, compușĭ din milióne și bilióne — dar că óre pe acéstă cale desvoltatu-i-s'a judecata, ca sĕ pótă, după resonamentul minții, resolvi problemele de comput, ce le întêmpină în viéța practică de tóte dilele, așa ceva am trecut cu vederea. — La gramatică ne mândrim cu elevii, când sunt în stare a recita definițiunĭ secĭ despre verb, adverb, propositiune, conjuncțiune etc.; uităm însă, că în acest mod nu se ajunge scopul ce-l adevĕrat și practic al gramaticei, care este înțelegerea limbei vorbite și scrise și esprimarea corectă și cu desteritate atât cu graiul cât și în scris a celor audite, cetite séu cugetate.

E lucru natural și prea evident, că desterităț mehanice de aceste nu pot fi de nicĭ un folos pentru viéța omului; elevul le

uită curênd, pentru-că cu mintea sa nicĭ când nu le-a înțeles, și după 1—2 anĭ dela eșirea din scólă numai scie nimic din tot ce a învĕțat. Sĕ nu ne mirăm decĭ, că poporul nostru este indiferent față de scólă și o uresce, căcĭ dacă ea se arată nefolositóre pentru dînsul — are tot dreptul sĕ o urască.

Scopul adevĕrat a-l scólei, care este a pregăti pre elevĭ pentru viéță, adecă a produce din ei ómenĭ religioșĭ, moralĭ, cu cunoscințe practice și folositóre, cu o minte deșteptată și desvoltată, care se chibsuiéscă și cumpenéscă bine și cu folos în tóte întreprinderile și împregiurările vieții — nu se póte ajunge prin un învĕțămênt ca și cel arătat. Învĕțămêntul în înțelesul scopului acestuia trebue sĕ fie e d u c a t i v, adecă cunoscințele, ce se comunică prin el, sĕ aibă în asemenea mĕsură înriurință și asupra minții și asupra inimei elevului, prin urmare sĕ contribuiéscă deodată și la desvoltarea inteligenței și la formarea caracterului moral al elevului.

Éră pentru-ca învĕțămêntul sĕ aibă influința cerută asupra adevĕratei culturĭ a elevului, sĕ recere firesce, ca materia de învĕțămênt sĕ se propună și desfășure într'un mod rațional, așa încât aceea ce se dă elevilor sĕ învețe, nu numai sĕ învețe și se cuprindă ușor, ci sĕ le și remână pentru tótă viéța.

Sĕ fim siguri, că dacă noi învĕțătorii vom părăsi mehanismul orb întrebuințat până acuma; dacă în lucrarea nóstră vom avé tot-déuna înaintea ochilor scopul scólei, și conform acestuia vom da elevilor învĕțăturĭ folositóre, dar în așa mod, ca ele sĕ aibă tot-odată influință asupra m i n ț i i și i n i m e i — atuncĭ elevii, carĭ vor eși din scólele nóstre, de sub mâna nóstră, și carĭ mâne poimâne vor figura ca bărbațĭ, părințĭ, de bună sémă vor cunósce folosul scólei, vor simți folosul învĕțăturilor câștigate întrînsa și vor puté face întrebuințare practică de ele în viéță; atuncĭ poporul nostru mult în două decenii se va convinge în faptă, că scóla e un ce fórte imperativ pentru traiul seu, și nu va mai avé causă a o urî, a nu contribuí bucuros pentru susținerea ei séu a-i fi ostil chiar.

Din cele espuse până aicĭ urméză în fine sĕ constatez, cumcă: c a u s e l e d i n c a r ĭ p o p o r u l n o s t r u u r e s c e s c ó l a, s u n t

scólele nóstre cu învĕţămêntul lor mehanic, neraţional, suntem noi învĕţătorii, carĭ neavênd în vedere scopul adevĕrat şi practic al scólei, am dat elevilor nisce învĕţăturĭ secĭ, neînţelese de ei, de carĭ nu pot face nicĭ o întrebuinţare în viéţă şi din carĭ nu pot cunósce şi simţi folosul scólei.

Din România.

I.

Societatea pentru învĕţătura poporului român.

Împărţirea premielor la scóla normală.

Cu ocasiunea esamenelor de la scóla normală a societăţii pentru învĕţătura poporului român, avurăm o ocasiune din cele mai bine venite de a constata resultatele, ce se pot câştiga şi la noi prin asociare, în scopul întinderii învĕţămêntului. „Mult pot puţinĭ bunĭ împreună“, ḑiceam esind de la acele esamene, şi într'adevĕr, resultatele frumóse date de scóla normală a societăţii se datoresc asociaţiunilor şi în special acelora, carĭ fac cursurĭ gratuit, cu dorinţa patriotică de a vedé înmulţindu-se focarele de lumină în ţéra nóstră prin înmulţirea personalului didactic pregătit cum se cuvine pentru gréua şi nobila misiune ce are.

Ale nóstre sincere felicitărĭ d-lor membri ai societăţii pentru învĕţătura poporului român! Esemplul dlor, spornic în resultate folositóre pentru ţéră, va trebuí sĕ găséscă imitatorĭ pretutindenĭ, în ómenii carĭ doresc propăşirea poporului român pe calea luminei şi a avuţiei. Punem aci, supt ochii cetitorilor nostri, o dare de sémă făcută de d. C. Esarc asupra activităţii societăţii în anul scolastic încetat, rugând pe toţĭ a se asocia pentru a ajunge mai curênd şi mai sicur la scopul mâreţ, ce se urmăresce şi pe care trebue sĕ-l urmărim toţi cu stăruinţă şi neobosire. Écă acea dare de sémă:

Sunt acum 12 anĭ, câte-va persóne, în conversaţiunea cărora reveniau şi se repetau adesea cuvintele de instrucţiune şi educaţiune, concepură idea constituirii unei vaste asociaţiunĭ, avênd ramificaţiunĭ în tóte unghiurile ţĕrei cu scop:

1. De a propaga prin tóte mijlócele putincióse învĕţătura între Românĭ, fără distincţiune de provinţie, şi a stărui, ca instrucţiunea generală gratuită şi obligătóre sĕ devie o realitate în România, aşa ca sĕ ajungă a nu mai fi Român fără sĕ scie a scrie şi a ceti.

2. De a conlucra la desvoltarea educaţiunii naţionale.

Acéstă idee nu întârdiă de a lua o formă precisă: statutele asociaţiunii fură elaborate şi, la 8 Noembre 1866, se declară constituită în Bucurescĭ secţiunea centrală a acestei asociaţiunĭ.

Secţiunea centrală avu o primă periodă de ardóre generósă, de impulsiune fecundă.

Ea puse în mişcare spiritele cultivate în tótă ţéra şi provocă prin judeţe formarea de secţiunĭ analoge, aşa în cât, la 23 Marte 1867, se putu declara constituită societatea pentru învĕţătura poporului român, cu 24 secţiunĭ judeţene.

În acelaşĭ timp, ea organisă în capitală scolĭ pentru adulţĭ: scolĭ de meserii, scolĭ profesionale şi de comerciŭ, şi în fine la 13 Decembre 1870, vice-preşedintele seu fu fericit a inaugura acéstă scólă normală, pentru a forma învĕţătorĭ, carĭ sĕ posédă cunoscinţele, aptitudinea şi înalta moralitate indispensabilă pentru a respândi instrucţiunea şi educaţiunea în comunele rurale.

Dacă secţiunile judeţene nu isbutiră, ca secţiunea centrală sĕ, organiseze scolĭ pentru adulţĭ, unele dintr'însele, precum secţiunile de Prahova, Putna şi Tutova, fură fericite de-a înfiinţa scolĭ normale. În acéstă privinţă, secţiunea de Prahova merită o menţiune specială, fiind cea d'ântâiŭ, înaintea chiar a secţiunii centrale, care organisă scóla sa normală şi, mai târdiŭ o scólă de meserii bine condiţionată.

Dacă, domnilor, avem sĕ ne întristăm de dispositiunea diferitelor scolĭ pentru adulţĭ, ce secţiunea nóstră înfiinţase la început, putem sĕ ne felicităm de principala nóstră creaţiune: scóla normală.

Ea a dat mai multe serii de elevĭ, carĭ sunt astădĭ învĕţătorĭ prin comunele rurale şi cosideraţĭ printre cei mai bunĭ ce

avem în ţéră, după însăşĭ constatarea şi mărturisirea în Cameră a fostului ministru a instrucţiunii publice, d. Chiţu.

D. director, B. Constantinescu, vĕ va da îndată, domnii mei, tóte noţiunile cuvenite asupra claselor, ce compun scóla normală, asupra numĕrului elevilor, ce le frecuentă, asupra metódelor întrebuinţate, precum şi asupra scólei primare anexate pe lângă scóla normală. Din parte-mĭ, permiteţi-mĭ a pune în reliev douĕ facte, asupra cărora doresc a atrage speciala atenţiune a domnilor directorĭ şi profesorĭ din celelalte scolĭ normale din ţéră. Aceste facte sunt: pe de o parte esercitiurile pedagogice şi practice, ce fac elevii nostri în scóla primară anexată scólei normale, ér pe de alta importanţa şi desvoltarea ce dăm învĕţămêntului agricol.

Nu este destul, ca elevii unei scolĭ normale sĕ înveţe cu diligenţă, ca elevii celorlalte scolĭ secundare, materiile de studiŭ ce se predă, şi sĕ profite de dînsele pentru propria lor desvoltare; profesorii lor nu trebue sĕ pérdă nicĭ o dată din vedere, că ei trebue sĕ predea la rêndul lor altora aceste materii şi, prin urmare, ei sunt ţinuţĭ a da inteligenţei elevilor o direcţiune în acest sens în dobândirea tuturor cunoscinţelor ce le predau.

A face esercitiurĭ pedagogice elevilor pentru fie care sciinţă ce învaţă, spre a-i obicĭnuí a comunica altora cunoscinţele ce posed, este o preocupaţiune, ce nu trebue nicĭ o dată perdută din vedere în învĕţămêntul metodic, ce se predă într'o scólă normală. Complementul însă indispensabil al unei asemene scolĭ este câmpul practic, unde elevii din ultimele clase sĕ încépă deja a se esercita, a deveni învĕţătorĭ: voiesc a vorbi de o scólă primară, care trebue sĕ fie anexată orĭ cărei scolĭ normale complecte şi bine organisate. Acest complement, acéstă scólă primară, scóla nóstră normală îl posede — singură, dacă nu mĕ înşel, din tóte scólele normale din ţéră — şi elevii nostri din clasele III şi IV se esercitézĕ într'însa, în practica învĕţămêntului, supt direcţiunea inteligentă a eminentului nostru director.

Ei se obicĭnuiesc a dirige o clasă, a aplica metodele, a deştepta facultăţile copilului, făcênd o neîncetată învitare la esercitarea

lor armonică și adresându-se mai special, încă de timpuriŭ, la facultățile cele mai înalte, nepuind în joc memoria elevului de cât atunci, când inteligința sa a înțeles bine aceea ce el voiesce a încredința memoriei sale.

Putem ḑice, că elevii, ce es din scóla nóstră normală, sunt deja învĕțătorĭ formațĭ și, întorcêndu-se în comunele lor respective, n'au de cât a fi transportațĭ într'o scólă, pentru a-și îndeplini cu inteligință și succes importanta lor misiune.

Un al doilea fact, asupra căruia voiesc a atrage atențiunea, este importanța și desvoltarea ce dăm învĕțămêntului agricol atât din punct de vedere teoretic cât și din punctul de vedere practic. Elevii nostri, întorșĭ în comunele lor, pot contribuí a respândi noțiunĭ folositóre de agricultură și contribuí ast-fel la ameliorarea acestei principale, ca sĕ nu ḑicem unice sorginte a avuției nóstre naționale.

În acéstă privință datorim gratitudine vechiului director al scólei de agricultură de la Panteleimon, d. C. A. Racotă, care a bine-voit a se însărcina cu predarea cursului de agricultură și horticultură. D. Racotă nu s'a mulțămit numai a da lecțiunĭ teoretice elevilor nostri; dsa a transformat tot locul, ce încunjura scóla nóstră, într'un adevĕrat câmp de esperiență. O parte din acest loc s'a împărțit ast-fel, în cât sĕ se pótă sĕvêrși în cultură o rotațiune de patru anĭ, acésta fiind basa tuturor asolmentelor. Acésta cultură elevii au și făcutu-o anul acesta, semĕnând în prima divisiune a terenului plantele de sapă, în a doua cerealele de primă-vară cu trifoiŭ, în a treia trifoiul, spre a demonstra o jacerĕ productivă, fără a costa de cât semênța, și în fine în a patra divisiune a terenului grâul de tómnă. D. Racotă a înființat asemenea o mică grădină potageră, în care se cultivă tot felul de legume necesarii vieței casnice.

Dacă avem, domnii mei, sĕ ne felicităm de scóla nóstră normală, nu trebue însă sĕ ne oprim aci și sĕ ne concentrăm numai asupra ei silințele și atențiunea.

Scóla acésta nu este de cât un fragment, ca sĕ ḑic așa, din

vastul edificiŭ, ce şi-a propus sĕ rădice în România Societatea pentru învĕţătura poporului român.

Sĕ ne silim mai ântâiŭ a reînvia secţiunile judeţene, unde au esistat, şi a le organisa acolo, unde ele nu au esistat nicĭ odată. Sĕ dăm o impulsiune fecundă spiritelor şi sĕ creăm un curent binefăcĕtor în tótă ţéra, în favorul marilor interese şi marilor idei, ce resumă într'însele aceste douĕ marĭ cuvinte: instrucţiune şi educaţiune naţională. Sĕ le propagăm, sĕ le defindem, sĕ le înrădĕcinăm pretutindenĭ, pentru a puté face din aspiraţiunĭ generóse realităţĭ positive.

Sciŭ cât este de anevoie de a deştepta şi a face sĕ lumineze scânteia, ce dórme ascunsă în piepturile inculte. Dar sciŭ asemenea, că un singur pas, încet şi târdiŭ, ce face poporul în calea desvoltării sale intelectuale şi morale, nu se mai întórce îndĕrĕt şi este de o sută şi o miie de orĭ mai preţios de cât acele flacărĭ răpedĭ aruncate de o-dată în nóptea generală, şi pe care întunerecul, de douĕ orĭ întunecat prin contrast, le absórbe din nou şi le înghite pentru tot-d'a-una.

Nu voiŭ termina, domnilor, fără a esprima mulţămirĭ domnului director şi domnilor profesorĭ pentru zelul, ce depun în dirigiarea scólei şi predarea cursurilor.

Şi voi tinerĭ elevĭ, pĕtrunzêndu-vĕ de importanta misiune, la care sunteţĭ chiemaţĭ, lucraţĭ cu asiduitate, ascultând învĕţăturile ce vĕ dă directorul şi profesorii vostri, carĭ nu aştéptă altă resplată de cât a vedé că, prin silinţele lor, ei pot ajunge la instruirea şi educarea vóstră.

Duceţĭ în comunele şi căminurile vóstre acel spirit de ordine şi de disciplină, acel respect către legile şi instituţiunile ţĕrei, acea supunere liberă către guvern şi autorităţile constituite, acele calităţĭ cu un cuvênt, ce caracterisă pe cetăţénul într'adevĕr liber şi demn de a trăí într'un stat independent.

Sĕ ne convingem cu toţii de acest adevĕr: că, dacă puţinĭ sunt chiemaţĭ a decora ţéra lor cu o glorie nouă, fie-care din noi, cât de mic şi de umil ar fi, va puté desvolta în inima şi spiritul sĕu un simţimênt generos, o idee înaltă şi seriósă, va puté ast-fel

introduce în sinul naţiunii sale un element de forţă morală şi prin urmare de progres şi civilisaţiune.

II.

Micii Dorobanţi.

Cotrocenii au fost Dumineca trecută teatrul unei ceremonii, care a încoronat cu succes încercarea de organisare militară a scólelor nóstre primare, făcută de cătră d. general Davila.

Se scie, că onor. general a fost însărcinat de M. S. R. Domnitorul sĕ introducă gimnastica în scólele primare şi esercitiele militare, după ce Măria Sa vĕduse, într'o inspecţiune prin districtele Argeş şi Muscel, o scólă rurală organisată milităresce din iniţiativă privată. Acésta fu o dovadă că, dacă într'un sat s'a putut înfiinţa o asemene organisare, se va puté înfiinţa uşor în celelalte sate şi mai cu osebire în oraşe.

D. general Davila se puse îndată la lucru. Astăḑi, mai în tóte satele şi oraşele, copii fac gimnastică séu esercitie militare.

În Bucurescĭ, cu óre-care greutăţi, în astă primă-vară, s'a putut procede la o organisare regulată, şi am vĕḑut în mai multe rênduri băiaţii de pe la scólele primare din capitală făcênd esercitie cu o mare îndemânare.

Dumineca trecută, vre-o 600 băiaţi, în costumul de dorobanţi, se strînseră la 6 ore diminéţa, în grădina Cismegiŭ, de unde plecară la Cotrocenĭ.

Acolo, se înşiruiră în fosta grădină botanică, unde M. S. R. Domnitorul îi trecu în revistă. Domnitorul a părut încântat de resultatele obţinute. M. S. a comandat Însuşi diferite esercitie, ce s'au făcut cu o precisiune, care nu se găsesce tot-d'a-una la tinerii recruţi.

Apoi, precedaţi de M. S. R. Domnul şi de d. general Davila, micii dorobanţi au suit platoul de la Cotrocenĭ, au întrat în grădina palatului şi au defilat înaintea M. S. R. Dómnei, care a părut fórte mulţămită şi a felicitat pe d. general Davila pentru succesul întreprinderii sale.

De acolo, băiaţii s'au coborît în grădina d-lui Davila, unde

s'au odihnit. Aci erau covrigĭ atârnaţĭ de pom, şi las pe cetitor sĕ-şĭ închipuiéscă, dacă au mai remas covrigĭ, până când trîmbiţele şi musica au anunciat împărţirea premielor de gimnastică şi eserciţiurĭ militare.

Micii dorobanţĭ s'au format în cerc, cu părinţii lor la mijloc, şi a început împărţirea, în urma căreia s'a dat semnalul plecărei. Rêndurile s'au format din nou şi mititica armată, supt comanda dlui general Davila, s'a întors în oraş şi a defilat înaintea statuei lui Mihaiŭ Bravul.

Ḑiua de 24 Iuniŭ va remâné în inima acestor copii ca o ḑi de scumpă amintire. Ei nu vor uita onórea, ce le-a făcut M. S. R. Domnitorul, venind în persónă sĕ-şĭ dea séma de progresele lor.

Nu trebue sĕ uite nicĭ guvernul, că numai atuncĭ, când în scólele nóstre, nu numai primare, ci şi secundare, se vor întroduce, într'un mod regulat, gimnastica şi eserciţiul militar, ele vor produce în adevĕr ómenĭ capabilĭ la orĭ-ce moment sĕ se strîngă supt arme împregiurul drapelului ţĕrei.

Dacă încercarea făcută de d. Davila va prinde rădĕcină, precum suntem sicurĭ, tótă ţéra peste câţĭ-va anĭ va sci sĕ ţie o puşcă, sĕ facă eserciţie militare, va cunósce datoria de oştenĭ şi de cetăţenĭ, şi se va puté reduce într'un mod notabil timpul serviţiului militar activ.

Cu acéstă ocasiune, a dat M. S. R. Domnitorul o nouă dovadă de încrederea ce are în naţiune şi de înalta-i dorinţă de a vedé desvoltându-se spiritul ostăşesc în paralel cu progresul naţiunii pe calea politică. (U. p. A.)

Material pentru învĕţămêntul din geografie şi istorie în scóla poporală.

(Urmare).

VI.

Espediţiunile cruciate.

Cam 20 de anĭ după luarea Ierusalimului prin Turcĭ, a cercetat locurile sânte într'e alţĭ mulţĭ creştinĭ şi un eremit, anume Petru, care era născut la Amiens, în o provincie a Franciei, numită Picardie. Modul

brutal, cu care erau tractaţi peregrinii la locurile sânte, l'au aprins de furie contra Turcilor şi de compătimire faţă de creştinĭ. Alérgă fără amânare la Patriarchul şi după ce îi descrie suferinţele bieţilor creştinĭ de cătră Turcĭ cu colorile cele mai vii, îl întrébă: óre nu s'ar puté spera óre-care ajutor dela împĕratul grecesc pentru eliberarea locurilor sânte din mânile Turcilor? Patriarchul îi respunde, că din partea acestui împĕrat e puţină speranţă, şi începe apoi a-i descrie viţiurile şi slăbiciunile următorilor lui Constantin. „Apoi bine“ — adăuse eremitul — „dacă stă tréba aşa, mĕ voiŭ încerca eu a câştiga inimile creştinilor europenĭ pentru acéstă causă sântă.“ Şi în adevĕr, că glasul lui Petru nu a fost al celui ce strigă în pustie. Patriarchul uimit demise pre eremitul încurăgindu-l în propusul sĕu.

Petru plécă dela patriarch, sĕ grăbesce a alerga la Papa. Îndată ce debarcă la Bari, sĕ duce sĕ sărute piciórele papei. Petru era om mic de statură, cu un esterior palid, dar avea ochĭ vivacĭ şi pĕtrunḑătorĭ, cuvêntul sĕu elocinte arareorĭ se întêmpla se nu facă pre ascúltător a cugeta şi a simţi ca oratorul. Puterea cuvêntului lui era mare, pentru că ce vorbia, nu erau frase góle, ci cuvinte vii, eşite din inimă, din convingere.

El se trăgea din o familie nobilă. Anii tinereţelor sale i-a petrecut în apropiarea unui conte de Boulogne, unde s'a deprins în afacerile militarĭ şi belice. Causa, din care a abḑis el sabiei şi lumei şi s'a făcut călugăr şi în fine eremit, sĕ ḑice a fi fost soţia lui, o muere nobilă, dar bĕtrână şi urîtă.

În singuritate pe cât i s'a slăbit corpul, pe atât i s'a întărit şi aprins fantasia.

Din Ierusalim, Petru sĕ rentórse un fanatic întreg. Chiar şi papa, Urban II. îl primi ca pre un profet, consimţi cu întreprinderea lui religiósă, îi promise, că la conciliul general îl va sprigini şi el, şi în fine, la despărţire îl îmbărbătă a predica, pe unde va ajunge, eliberarea locurilor sânte din mânile Turcilor.

Întărit prin consimţimêntul papei, Petru străbătu iute şi cu succes prin Italia şi Francia.

Nutremêntul lui consta din bucatele cele mai simple şi mai eftine. Elemosinele, ce le primia cu o mână, le împărţia cu ceealaltă. El âmbla mai tot cu capul gol şi desculţ, şi predica mulţimei numeróse în biserică, pe strade, pe drumurĭ, în scurt pretutindenea şi totdéuna. Cu aceeaşĭ încredere şi îndrăsnélă sĕ urca el în palat, cu carea întra şi în colibă, şi vocea lui a câştigat mulţĭ aderinţĭ.

Când Petru descria starea şi suferinţele creştinilor indigenĭ şi pere-

grinĭ în Palestina, împlea inimile ascultătorilor de compătimire. Neajunsele lui în oratorie le suplinia prin lacrimĭ şi suspine.

Cel mai mare orator al Atenei ar fi invidiat pre eremitul pentru succesul elocinţei sale. La 50.000 de creştinĭ alergară sub stindarḑul lui. Papa conchiemă conciliu la Placenţia, compus din episcopii din Italia, Francia, Burgund, Svedia şi Bavaria. La acest conciliu au mai asistat 4000 de preoţĭ şi 30.000 laicĭ. Din causă, că nicĭ cea mai spaţiósă catedrală nu putea sĕ încapă o mulţime aşa mare, şedinţele conciliului care a durat 7 ḑile, au trebuit sĕ se ţină sub ceriul liber, afară din cetate. Trimişii împĕratului grecesc Alexiu Comnen, au descris în acea adunare cu cele mai vii colorĭ periclul, ce ameninţa Constantinopolea, care e despărţită numai prin o strimtóre mică (Dardanele) de inimicul numelui creştin, Turcul. Auḑind trista descriere a miseriei şi a periclelor fraţilor creştinĭ din Orient, adunarea erupse în lacrimĭ. Mêntuirea Constantinopolei era cuprinsă în planul mai depărtat, dar şi mai mare al eliberărei Ierusalimului. Urban II. însă amênă otărîrea finală pe o a doua adunare, care promise a o conchiema în tómna aceluiaş an 1095 în o cetate din Francia. Acéstă amânare scurtă a respêndit şi a aprins flacăra entusiasmului.

Urban II. conchemă adunarea promisă pe Novembre (1095) la Clermont *).

Mulţimea adunată la conciliul din Clermont încă a fost mare. Mai multe mii, carĭ nu încăpură în cetate, petrecură în apropiarea ei, în corturĭ şi colibĭ. Şedinţele durară 8 ḑile. Episcopii re'ntorşĭ dela conciliu, predicau prin preoţime eliberarea locurilor sânte. Însuşĭ papa Urban al II. ţinu în piaţa Clermontului o cuvêntare înfocată, în care mulţimea îl întrerupea cu: „Deus vult, Deus vult.“ — „În adevĕr, acésta e voinţa lui Dḑeu“, replică papa, — „decĭ acest cuvênt minunat, pre care vi l'a însuflat acum Duchul sânt, de aḑĭ înainte sĕ fie signalul (Schlachtruf) vostru de bătălie! Crucea lui Christos e simbolul mântuirei nóstre; purtaţĭ dar o cruce roşie sângerósă pre peptul vostru, ca un semn etern al oblegămêntului vostru sânt şi irrevocabil!“ Propunerea acésta s'a primit, cu entusiasm. Mulţimea numerósă de preoţĭ şi laicĭ îşĭ acăţă pre umerul

*) Pre noi ne cuprinde óre-cum mirare, când cetim, că papa Romei îşĭ aşéḑă scaunul sĕu în centrul Franciei, şi cutează a anatemisa pre regele acelei ţĕrĭ; surprinderea nóstră însă dispare îndată ce ne vom da sémă despre regii Franciei din seclul al XI. şi despre puterea papală din acel timp. Aşa d. e. ne spune istoria, că „papa „Gregoriu al VII. a escomunicat pre împĕratul Germaniei Enric al IV. şi l'a desbră„cat de autoritatea imperială. Enric fu silit a sĕ duce în mijlocul ernei (1077) la „Canosa, unde petrecea papa, spre a se ruga de ertare, şi abia fu primit, după ce 3 „ḑile făcu penitinţă dinaintea uşei, în sac şi desculţ.“

cel drept o cruce de pănură roşie, de unde se şi numiră cruceferĭ *). Ei rugară pre papa a sĕ pune însuşĭ în fruntea espediţiunei, ceeace şi primi papa, dar mórtea l'a răpit înainte de a-şĭ ocupa locul. Papa Gregoriu însă, mai precaut decât antecesorul, declină dela sine acésta onóre provocându-se la desbinarea bisericei în resăriténă şi apusénă, şi la datorinţele sale de păstor. Denumi apoi ca legat al sĕu pre episcopul din Puy, Ademar. Acesta a şi fost cel d'întâiŭ, care a primit şi cusut cea d'întâiŭ cruce.

Ḑiua de Sântă-Mărie (15 August) a anului 1096 a fost otărită pentru plecarea espediţiunei.

Tot în conciliul dela Clermont papa acordă deplină ertare de tóte păcatele, tuturor acelora, carĭ se vor înscrie în óstea cea sacră. În luna lui Martie 1096 sĕ adunase la meḑuina Franciei şi Lotaringei la 60,000 din plebea de ambele sexe în giurul eremitului Petru şi-l siliră a-i conduce la mormêntul sânt. Petru îi ascultă şi primi totodată şi caracterul de comandant, fără sĕ aibă şi calităţile recerute pentru acel post. Asemenea făcu şi călugărul Gotşalc, ale cărui predice atraseră la 20,000 de ţeranĭ din Germania.

Óstea lui Petru se sporia din ḑi în ḑi aşa, că în ḑiua plecărei ea numera aprópe 300,000. Petru plecă înainte de a sosi terminul pus de conciliu. Cel d'întâiŭ atac al acestei cete de fanaticĭ a fost îndreptat contra Jidovilor, omorîtorilor fiiului lui Dḑeu. În Verdun, Trier, Mainţ, Spaier şi Vorms au fost jefuiţĭ şi măcelaţĭ multe mii din acest popor. Numai un numĕr mic din ei, carĭ simulau încreştinare, au putut scăpa, alţii însă mai cerbicoşĭ au respuns fanatismului cu fanatism: au bătut uşile caselor lor cu cuie, le au aprins şi au ars, dimpreună cu ei şi comorile lor, ca sĕ nu aibă inimicul nimic de jefuit.

Dela marginile Austriei până la capitala monarchiei bizantine cruceferii trebuiau sĕ percurgă o cale de 600 de mile prin ţinuturile sĕlbatece şi deşerte ale Ungariei şi Bulgariei.

Fără cunoscinţe topografice şi strategice, fără disciplină în armată, rĕtăcind şi orbecând, ei căḑeau când într'o cursă, când într'alta. Abia a treia parte din armată ajunse în Constantinopolea. Împĕratul grecesc le dede sfatul sĕ rĕmână aci şi sĕ aştepte până vor sosi şi celelalte trupe. Dar aşteptarea li s'a părut prea lungă, nerăbdarea i-a făcut sĕ trécă Bosforul cu scop de a se bate cu turcii. Eremitul recunoscea în sine,

*) În espediţiunea I. şi a II. tóte crucile au fost roşii, în espediţiunea a III. numai Francesii au păstrat colórea acésta. Englesii şi-au ales colórea albă, care a şi remas până aḑi colóre naţională pentru ei.

ca nu e apt de oficiul ce ocupă, deci predă comanda lui Valter „fără avere“; dar cu o atare armată, lipsită de tótă disciplina, nici Valter nu putu isbuti. Cruceferii se împrăsciară toţi în tóte părţile, căutând pradă, până când înşişi cădură pradă armelor turceşci. O piramidă de óse de creştini spunea destul de lămurit capĕtul trist al óstei comandate de Petru şi Valter. — Céta condusă de Gotşalc avu asemenea sfîrşit.

În 15 August, ḑi otărîtă de conciliul din Clermont, porni o altă espediţiune sub comanda supremă a lui Godofred de Bouillon, duce al Lotaringiei inferióre. Ar fi fost o fericire mare, dacă şi trupele comandate de Petru şi Gotşalc, ar fi aşteptat şi s'ar fi înrolat în óstea condusă de bravul Godofred: dar ambiţiunea unuia adesea sapă mormêntul multora. Godofred a fost un adevĕrat represintante al lui Carol cel mare, din al cărui ném se şi trăgea. În serviciul militar al lui Enric IV., Godofred străpunse peptul contra-regelui Rudolf. Godofred încă îşĭ dase promisiunea a cerceta mormêntul sânt, dar nu ca peregrin, ci ca eliberator al aceluia. În mijlocul lui Septemvre óstea lui înainta prin Austria de-a lungul Dunărei cătră Ungaria, pe când alţi comandanţi inferiorĭ mergeau cu trupele unii prin Italia, alţii prin Dalmaţia şi Grecia, avênd a se concentra cu toţii în Constantinopolea. Godofred, înainte de a pune piciorul în Ungaria, trimise o deputaţiune din generalii cei mai aleşi la regele Coloman şi ceru concesiune de a trece prin Ungaria, promiţênd şi oblegându-se, că trecerea sĕ va face în cea mai bună ordine şi disciplină, lăsând tot odată ca ostatec pre fratele sĕu Balduin. Regele Ungariei nu numai că-i concese trecerea, ci îi dede şi un cortegiŭ, care îl petrecu până la Semlin. Óstea cruceferilor sĕ mai bucură şi de preţurĭ fórte moderate pentru tot soiul de nutremente, pe teritorul Ungariei. În modul acesta călĕtori Godofred cu óstea lui până la Constantinopole, unde conveni cu toţĭ subcomandanţii sĕi. Mai înainte de tóte Godofred ceru dela ostaşĭ jurămêntul de fidelitate şi supunere comandei lui, mai făcêndu-i-se şi promisiunea, că tóte locurile şi cetăţile, ce vor puté lua dela Turcĭ, vor remâné sub mâna lui. După aceea armata trecu preste Dardanele în Asia (1097), luă Nicëa, apoi (1098) Antiochia şi în anul următor Ierusalimul. Învingĕtorii cruceferĭ, conform promisiunei date, aleseră de rege al lor pre Godofred, carele însă nu primi titlul de rege, ci numai de „protector al sântului mormênt“, ḑicênd: „Feréscă Ḑḑeu sĕ port eu coróna de rege acolo, unde Mêntuitorul lumei a purtat coróna de spinĭ!“ Godofred muri în anul următor 1100, urmându-i în domnie fratele sĕu Balduin. (După Gibbon).

Rotaţiunea pământului.

(Fine.)

A cincea: Argument din vênturile pasate. În zona fierbinte, aerul şi pământul sĕ încălḑesc mai tare de cât în zonele celelalte, din causă că acolo raḑele sórelui cad vertical. În urma căldurei, aerul se întinde, devine prin acésta mai rar şi mai uşor, şi rădicându-se în sus, se varsă spre méḑă-nópte şi spre méḑă-ḑi cătră amêndoi polii, ér în locul seu vine pe de desupt aer rece dela polĭ. Curentul de-asupra, dela ecuator cătră polĭ, se numesce curent ecuatorial, curentul de desupt, dela polĭ cătră ecuator, se ḑice curent polar.

Când pământul nu s'ar învârti în giurul osiei sale, curenţii polarĭ ar trebuí se ţină în calea lor linia meridianului, cu alte cuvinte, ar trebuí sĕ se misce dela polĭ drept cătră ecuator. În faptă însă nu este aşa. Amêndoi curenţii cu cât se departă mai tare de polĭ, cu atât ei se abat mai mult din linia primitivă, şi adecă curentul dela méḑă-nópte se abate spre sud-vest, cel dela méḑă-ḑi spre nord-vest. Cum sĕ ne esplicăm fenomenul acesta? Nu altmintrea, decât admiţênd, că pământul rotéză dela apus spre resărit. Cu pământul adecă se învêrte şi aerul, ce-l încungiură. Se scie însă, că nu tóte punctele se învêrt cu aceeaşĭ iuţélă: cu cât un punct este mai aprópe de polĭ, cu atât el se învêrte mai încet, pentru că calea, ce are a o percurge în 24 de ore, este mai scurtă. Ast-fel la polĭ pământul şi aerul se învêrt mai încet decât la ecuator. În virtutea inerţiei, curenţii polarĭ, plecând cătră ecuator, manţin iuţéla moderată dela polĭ, din causa acésta ei nu pot urma linia meridianului, ci remân din ce în ce tot mai mult in dĕrĕptul ei, până când in urmă fug paralel cu ecuatorul, suflând tot anul dela resărit drept cătră apus. Aceste vênturĭ regulate se numesc vênturĭ pasate (franţuzesce „mousson“). Sunt vênturĭ pasate de méḑă-nópte şi de méḑă-ḑi. Între ele, de-alungul ecuatorului, se află o zonă lată cam de 6 graduri, în carea vênturile lipsesc aprópe cu desevêrşire, dar în care se produc mai în fie care ḑi timpestăţi teribile, cu ploi torenţiale, din causa aburilor, ce se adună aicĭ şi de-o parte şi de alta; acésta zonă se numesce regiunea calmelor (a calma = a linisci).

A şésea: Argument din curenţii marinĭ. Întocmai ca aerul, aşa se încălḑesce la ecuator şi marea sau oceanul. În urma acésta apa evaporéză, se împuţinéză si în locul ei vine alta din părţile polilor. Nicĭ cursul acesteia nu este dela polĭ drept cătră ecuator, ci se abate şi ea (întocmai ca şi vênturile pasate) tot mai mult cătră apus, încât deja Columb ḑise: „Se pare, că apele au primit cursul cerului.“ Acestĭ curenţĭ se numesc curenţĭ marinĭ.

Reuniunea „Mariana“.

Ne aflăm în timpul asocierilor. Pre tóte terenele indivíḍii îşĭ concentréză puterile, pentru ca activitatea lor sĕ fie încoronată de resultate positive. Gradul de desvoltare, pe care li-a succes a se înalţa naţiunile culte, apoi diferitele corporaţiunĭ din acele, e de a se atribuí în mare parte spiritului de asociare, de care au fost predomnite. Încet cu încetul acésta plantă preţiósă începe a se aclimatisa şi la noi Românii; icĭ colea se ivesc asociaţiunĭ pe terenul sciinţific, economic şi chiar industrial. Indivíḍii de o sórte încep a se grupa între sine, nisuindu-se cu puterĭ unite a-şĭ elupta posiţiunea, ce li compete.

Învĕţătorii poporalĭ românĭ, aceştĭ ḍilerĭ culturarĭ ai naţiunei, a căror chiemare, când e vorb'a de a se face apel la datorinţele lor, se înalţă până la al treilea ceriŭ, dar de-a acăror bună stare mai puţină grijă se pórtă; aceştĭ sculptorĭ, dela carĭ se pretinde astăḍĭ, ca cu instruminte rele, séu chiar fără de nicĭ un instrument, se producă opere artificióse, nu pot se remână indiferenţĭ faţă de vocea timpului. Dînşii sciu bine, că numai unindu-şĭ debilele lor puterĭ, şi ţinênd cont de progresele, ce face lumea pe fie-care moment, vor puté da o directivă îmbucurătóre stării lor, vor puté delătura multele pedecĭ şi neajunse, ce vin la mijloc, când e vorba de îmbunătăţirea stărei lor.

Aşa învĕţătorii românĭ au început a da semne de viéţă, grupându-se în reuniunĭ învĕţătorescĭ. Aceste reuniunĭ, dacă vor fi sprijinite cu căldură, vor da învĕţământului nostru poporal un avênt însemnat, învĕţătorii le vor privi ca instituţiunĭ de emulaţiune şi controlă reciprocă, ér poporul nostru, avênd ocasiune a se convinge despre marea responsabilitate, ce zace pre umerii învĕţătorilor sei, îşĭ va câştiga interes pentru causa învĕţământului; căcĭ sĕ nu perdem din vedere, că instrucţiunea şi educaţiunea poporului numai acolo se póte desvolta, numai acolo póte înflori, unde poporul e convins de necesitatea aceleia şi ast-fel o privesce ca o condiţiune de viéţă pentru dînsul; în casul contrar legile cele mai bune, cea mai severă putere esecutivă remâne fără resultat.

Între reuniunile învĕţătorescĭ cu bucurie am vĕḍut, că s'a înfiinţat — de şi cam târḍiŭ — şi reuniunea „Mariana“ din fostul district al Năsĕudului şi împregiur. Acésta reuniune a ţinut până acum douĕ adunărĭ generale, cea de întâiŭ în Năsĕud, a doua în Sângeorgiŭ la 4 şi 5 Iuniŭ a. c. Învĕţătorii sunt pĕtrunşĭ de necesitatea întrunirei, acésta au doveditu-o prea destul prin viul interes manifestat faţă de acésta reuniune. Cei competenţĭ ar face bine, dacă ar comunica publicului cetitor obiectele pertractate în acéstă reuniune dela înfiinţare până în timpul present. Acésta n'ar puté decât a servi de laudă membrilor, de îndemn

pentru alții și dóră de îndreptare acelora, carî dedați dela natură a critica totul ce esistă, a nu sci face deosebirea între cause și persóne, o privesc cu ochî rĕi.

Aceste premițênd, cu permisiunea Dvóstre, dle redactor vin a face pentru „Scóla Română“ un scurt raport despre decursul ședințelor reun. „Mariana“ dela 4 și 5 Iuniŭ a. c., ținute în comuna Sângeorgiŭ.

În 4 Iuniŭ la 7 ore a. m. coadunându-se membrii în clasa a III-a a scólei „triviale“, de aci înaintară spre s. biserică spre a asista la celebrarea cultului divin. După finirea sântei mise, întrunindu-se apoi érăși în susnumita clasă, înainte de deschiderea ședinței luând cuvêntul capelanul din Sângeorgiŭ, d. S. Sohorca, bineventéză adunarea în numele inteligința și poporului din Sângeorgiŭ, accentuând între altele necesitatea armoniei între biserică și scólă, spre a puté lupta contra valurilor, ce le întimpină. D. președinte, în numele adunării, mulțămesce pentru buna primire manifestată de inteligința și poporul din Sângeorgiŭ.

Acuma luă de nou cuvêntul președintele reuniunei, d. Macsim Pop, și prin o cuvêntare alésă deschise a II-a adunare generală a reuniunei.

D. Ioan Jarda, în numele comitetului, citesce raportul, în care face istoricul înființărei acestei reuniunĭ, arată apoi activitatea ei până în timpul de față. Atât cuvêntul de deschidere, cât și raportul s'au alegat la protocol.

După ce a referat apoi cásarul reuniunei, d. Teodor Rotar, despre starea casei, și după ce s'au ales comisiunile pentru censurarea rațiunei și înscrierea membrilor noi, s'a pus la ordinea ḑilei referatul comisiunei esmise în anul trecut, privitor la elaborarea unui plan pentru propunerea gimnasticei în scólele poporale și cu deosebire la uniformitatea în espresiunile de comandă. Referintele comisiunei, d. Petru Tofan, a citit operatul, care s'a și primit fără modificărĭ, mai multă desbatere dând întrebarea: cum sĕ se întroducă planul primit, respective gimnastica în scólele nóstre poporale, de órăce sunt fórte puținĭ învĕțătorii, carĭ se fie ascultat vre un curs de gimnastică, fie și suplementar. În fine s'a decis a se face pașĭ pentru deschiderea unui curs suplementar de gimnastică în Năsĕud. Dacă acésta nu se va puté din partea și pe spesele statului, ar fi bine ca autoritățile nóstre confesionale, apreciând, după însemnătatea sa, acest obiect, sĕ nu întrelase a face pașii, ca învĕțătorii nostri sĕ-și câștige baremĭ cele mai indispensabile cunoscințe pentru a puté propune acest obiect.

Fiind apoi la ordinea ḑilei: „Frângerile decimale în scóla poporală“, d. Isidor Titieni citesce tractatul referitor, în care

arată necesitatea acestora pentru viéța practică, modul cum au fost tractate până acuma în scóla poporală, cum și când sunt de a se tracta.

A urmat apoi două tractări practice și anume: „Desvoltarea substantivului“ prin d. învețător Stefan Utalia, apoi din învețământul intuitiv „Măsălărița“ prin d. învețător Bartolomeiŭ Șorobețea. Pentru espunerea observărilor față de ambele tractări s'a ales o comisiune critisătóre, care a și referat apoi în următórea ședință. Nu se póte lăsa neamintită împregiurarea, că învețătorul B. Ș. sciind de timpuriŭ, că va avé a propune înaintea unei adunări generale a tuturor învețătorilor, a privit cu mare ușurință și nepăsare tema sa. Atât operatul scripturistic, cât și predarea practică a fost sub tótă critica. În ședința următóre s'a pus la ordinea ḑilei modificarea statutului reuniunei, apoi desbaterea regulamentului provisor pentru constituirea reuniunilor filiale. În numele comitetului a referat acest obiect d. învețător dela scóla normală din Năsĕud, Iacob Pop. Motivul principal pentru modificare a dat împregiurarea, că în timpul aprobării statutului a întrat în viéță legea de pensionare a statului; apoi fiind că autoritățile nóstre confesionale nu au însinuat la timp înființarea unui fond de pensiune pentru învețătorii confesionali, așa învețătorii nostri au fost astrinși a contribuí la fondul de pensiune al statului. Ast-fel a căḑut acea parte din statut, care reguléză afacerea de pensiunare, și între altele s'a decis, ca fondul reuniunei se constea din doi ramĭ. Ramul întâniŭ se va compune din jumĕtatea banilor incurși în fie care an și e destinat pentru suportarea speselor curente și procurarea de cărți. Ramul al doilea se va întrebuința pentru premiarea cărților și elaboratelor didactice mai escelinte, pentru provederea cu spese de călĕtorie a unor învețătorĭ trimiși de reuniune spre a câștiga esperiențe pe terenul scolastic și în fine pentru ajutorirea membrilor ordinarĭ în casurĭ de nenorocire, dacă aceea a urmat fără vina lor.

În cât despre regulamentul pentru reuniunile filiale, s'a primit împărțirea în 4 reuniunĭ, s'a decis ca aceste se țină două adunărĭ în fiecare an, adunările se fie ambulante, apoi ca fie care învețător sĕ fie obligat a prelucra baremĭ una dintre temele escrise pentru fie care adunare. Alegerea președintelui și a celorlalți oficialĭ s'a lăsat în competința respectivelor reuniunĭ filiale.

După primirea referatelor comisiunilor esmise, s'a pus la ordinea ḑilei causa planului de învețământ. Acest obiect a dat ansă la o desbatere mai lungă, în urmă elaborarea planului s'a concreḑut comitetului. În legătură cu acésta sa decis, ca președinții reuniunilor filiale se vegheze, ca învețătorii se infereze regulat în un ḑiuar special

materialul de învĕţământ, ce'l propun, avênd apoi a refera despre acésta în scris. Asemenea sa concreḑut comitelului recomandarea la locurile competente a manualelor, ce ar fi a se întrebuinţa în scólele nóstre poporale, şi acésta din motiv, că precum s'a observat în una şi aceeaşĭ scólă s'au întrebuinţat diferite manuale.

D. preşedinte a comunicat adunării, că membrul onor. Basiliu Petri primesce cu mulţămită onórea, ce i s'a dat, asecurând reuniunea, că după puterĭ va conlucra la înaintarea scopului ei, ceea ce s'a luat spre plăcută sciinţă. În fine după ce s'a decis, ca adunarea generală din anul viitor sĕ se ţină în comuna B.-Tiha, după ce atât preşedintele, cât şi toţĭ ceialalţĭ oficialĭ au fost realeşĭ în postul lor, preşedintele în 5 Iuniŭ la 7 ore séra prin o cuvêntare acomodată dechiară a treia şi ultima şedinţă închisă.

Ast-fel a decurs a doua adunare a reuniunei „Mariana“, care altcum a fost bine frecuentată. La prânzul comun din 4 Iuniŭ au participat peste 70 persóne. Fiecare dintre cei presenţĭ a dus cu sine numai suveniri plăcute căşunate de romanticul ţinut şi cu deosebire de buna primire, ce au aflat învĕţătorii în mijlocul bravului popor din Sângeorgiŭ. Onóre poporului! Onóre bravilor lui conducătorĭ!

. . . . . .

Protocolul

adunării generale a „Reuniunei învĕţătorilor românĭ gr.-or. din diecesa Caransebeşului“, ţinută în Biserica-albă, la 20, 21 August (1, 2 Septembre) 1878.

Şedinţa III.

din 21 August (2 Septemvre) 1878.

(Urmare).

24. Preşedintele Reuniunei Dl St. Antonescu deschide şedinţa la 8 ore înainte de amĕḑĭ, anunciând sosirea unei telegrame salutătóre dela Dl Andreescu, căreia i se dă apoi cetire prin notarul I. Marcu.

Acésta telegramă între urărĭ de „se trăiéscă“ se ia spre sciinţă.

25. Fiind la ordine pertractarea statutelor Reuniunei, notarul I. Marcu le cetesce § de §, carĭ după pertractarea lor în şedinţa comitetului din 18 (30) Iuliu a. c. şi în şedinţele despărţemintelor Reuniunei, precum şi în conferinţa de ierĭ a adunării generale, s'au primit după cum urméză (le vom publica în numĕrul următor).

Sĕ decide, ca statutele Reuniunei, primite în modul acesta, sĕ se substérnă prin presidiul Reuniunei, Consistorului nostru scolar diecesan

din Caransebeș cu rugare, ca acesta să le înainteze înaltului regim spre competentă aprobare și întărire.

26. Notarul I. Marcu propune a se însărcina comitetul, ca să compună un proiect de norme pentru ajutorarea din fondul Reuniunei a membrilor ordinari, a văduvelor și a orfanilor lor, care proiect apoi să se transpună la adunarea generală viitóre spre desbatere și primire. Propunerea acésta să primesce.

27. Având a urma rapórtele comisiunilor, președintele învită comisiunea esmisă pentru revisiunea socotelelor cassei, ca se-și facă raportul seu. În urmarea acestei invitațiuni, dl I. E. Țeran, ca referinte, raportéză, cumcă comisiunea esaminând tóte socótele cassarului Reuniunei sunătóre pre timpul dela adunarea generală ținută în an. 1877 în Recița montană, până la 1 Iuliu 1878, le-a aflat în ordine bună, constatând următórele:

1) Capitalul efectiv la adunarea generală din Reciţa a fost	fl.	1870.81
2) Dela adunarea generală din Reciţa până în 31 Iuliu st. n. a. c. au incurs în cassa Reuniunei	„	638.—
3) Acésta sumă dimpreună cu capitalul vechiŭ fac la olaltă	„	2508.81
4) Din acésta sumă scoţindu-se erogaţiunile avute în decursul anului de	„	172.23
5) Remâne cu ḑiua de 31 Iuliu st. n. a. c. inclusive capitalul curat a-l Reuniunei în sumă de	„	2336.56

Acest capital se află în următórea stare și anume:

1) În acțiuni la „Albina“ în Sâbiiŭ	„	1100.—
2) Depuși în cassa de păstrare din Bocșa m.	„	856.17
3) Depuși spre fructificare la „Albina“ in Sâbiiŭ	„	171.82
4) În cassa de păstrare din Lugoș se află depuși	„	40.—
5) La învĕțătorul Vasilie Niculescu din Lugoș cu obligațiune	„	62.—
6) La învĕțătorul Pavel Chinezu din Socenĭ cu obligațiune	„	41.50
7) În banĭ gata	„	65.08
Suma	„	2336.58

Comisiunea propune primirea și aprobarea acestei socoți și tot-deodată a se da dlui cassar I. Oprea absolutor pe timpul socoții mai sus amintite; ĕră pentru corecta manipulare a cassei a i se aduce mulțămită protocolară. — Propunerea comisiunei se primesce.

28. Dl. I. E. Țeran, membru fundator, întrĕbă presidiul, dacă póte îndrepta cătră acesta o întrebare în formă de interpelațiune în interesul Reuniunei. În urmarea respunsului dat de președintele, dl I. E. Țeran continuă: Îmĭ aduc bine aminte, că învĕțătorii din protopresbiteratul Bisericei-albe, cu ocasiunea conferințelor din anul trecut, au aran-

giat o petrecere de joc în favorul Reuniunei; deci îmi permit a întreba presidiul, dacă are cunoscință despre vr'o sumă incursă la cassa Reuniunei dela acésta petrecere au ba? Presidiul respunde, că despre petrecerea acésta n'are nici o cunoscință, prin urmare nici despre vre-o sumă incursă dela arangietorii ei la cassa Reuniunei, dară dacă este adevĕrat, cumcă petrecerea din cestiune s'a ținut și încă spre scopul și în favorul Reuniunei, atunci dînsul își ține de strînsă datorință a-și câștiga informațiunile necesarĭ și a erua despre resultatul acestei petrecerĭ, pentru apĕrarea dreptului și a respectului Reuniunei. Dl. Țunea, ca unul care a luat parte la acea petrecere, observă, că petrecerea nu s'a ținut în favorul Reuniunei. Dl Savu Micșa afirmă din contră, că petrecerea s'a dat tocmai spre scopul și în favorul Reuniunei; de asemenea susține și dl Pavel Gaitoviciu, adăugând, că arangietorul acelei petrecerĭ a fost dl notar comunal I. Miu din Ciclova, dela care ar fi mai cu scop a se cere informațiunile necesarĭ și a se erua despre resultat.

Dl I. E. Țeran se declară mulțămit cu respunsul presidiului. — Adunarea generală ia respunsul presidiului spre sciință însărcinând pre presidiu, ca în interesul Reuniunei, sĕ-și câștige informațiunile necesarĭ și a erua chiar dela dl notar din Ciclova montană I. Miu despre resultatul petrecerii amintite de dl I. E. Țeran.

29. Comisiunea esmisă pentru revisiunea socotelelor fiind totodată însărcinată și cu proiectarea bugetului Reuniunei pre anul următor, dl I. E. Țeran, ca referinte, voiesce a raporta despre proiectul comisiunei; la propunerea notarului Reun. I. Tina însă compunerea bugetului se amână până după primirea rapórtelor și dela celelalte comisiunĭ.

30. Urméză raportul comisiunei esmise pentru esaminarea bibliotecarului și înscrierea membrilor. Dl Stefan Perianu ca referinte al acestei comisiunĭ raportéză, că a esaminat întreg raportul bibliotecarului și din acela a constatat, că biblioteca Reuniunei se ține în cea mai bună ordine și evidință; propune drept-aceea primirea raportului și esprimarea de mulțămită protocolară dlui bibliotecar Aureliu Dragan pentru prompta îngrijire și ținerea în bună evidință și ordine a obiectelor din bibliotecă. Adunarea generală primind raportul, esprimă dlui bibliotecar mulțămită protocolară.

31. De asemenea propune comisiunea, ca sĕ se aducă mulțămită protocolară dlor Ion Marcu, Pavel Vasiciu, Ion Tuducescu, Adolf Auspitz, Emeric Andreescu, și cu deosebire dlui președinte Stefan Antonescu, carĭ din marinimositate au binevoit a dona opurĭ pe séma bibliotecei Reuniunei. Propunerea acésta se primesce cu urărĭ de „sĕ traiéscă“.

32. Comisiunea face mai departe prin dl St. Perianu următórele propunerĭ, și anume:

a) Să se procure pentru biblioteca Reuniunei opul anunciat într'un număr al fóei „Biserica și Scóla“ din luna lui August 1878, sub titlul „Biblioteca poporului“, care apare în Bucuresci și este recomandabil, parte pentru valorosul seu cuprins, parte pentru eftinitatea sa.

b) Încât puterile materiali ale Reuniunii ar permite, să se înființeze cât mai curênd bibliotecĭ separate pentru fie-care despărțemênt, pre lângă susținerea bibliotecei centrali.

c) Bibliotecarul să pórte pe viitor un catalog, în care va introduce opurile Reuniunei după specialitatea sciințelor, ce tractéză.

Adunarea generală primesce tóte aceste trei propuneri.

33. Cât despre înscrierea de membri noi la Reuniune, comisiunea acésta raportéză, cumcă s'au înscris prin declarațiuni formale următorii d-ni, și anume: de membri ordinari: Stefan Lipovan, învĕțător în Lugoș; de membri fundatori: Simeon Mangiuca, advocat în Biserica-albă, B. Muntean, advocat în Oravița mont., I. Lepa, advocat în Oravița mont., fie-care cu câte 20 fl. v. a., și Damian Drăgănescu, secretar la direcțiunea finanțială în Timișóra, ca membru fundator cu 20 fl. și tot-deodată ca membru ajutător cu 2 fl.; în fine de membru ajutător: Simeon Moldovan, not. la Tribunalul reg. din Biserica-albă. Comisiunea propune, ca adunarea generală să priméscă pre toți acești d-ni de membri ai Reuniunei. — Propunerea acésta primindu-se cu urări de „să trăiéscă“, toți domnii amintiți se recunosc de membri ai Reuniunei, avênd presidiul a-i înzestra cu diplomele de lipsă și a-i introduce în protocolul de evidință a membrilor.

34. Comisiunea propune mai departe a se împărți mai multe declarațiuni de înscriere la unii bărbați de influință, cunoscuți de interesați pentru prosperarea Reuniunei prin înmulțirea membrilor, ca după putință și la timpul binevenit, să pótă câștiga sub tot decursul anului membri pentru acésta Reuniune. — Președintele obsérvă, că acest serviț ni-l pot face mai cu scop despărțemintele, și că prin urmare acestora ar fi de a se trimite un număr óre care de declarațiuni — după lipsă și împregiurări. — Se primesce propunerea comisiunei, însă cu observarea dlui președinte.

35. Notarul I. Marcu reflectând la meritele însemnate pre terenul bisericei și al scólelor rom. gr. or. ale Escelenției Sale Dlui Miron Românul, Metropolitul Românilor gr. or. din Ungaria și Transilvania, și a-le Ilustrității Sale dlui Ioan Mețianu, Episcopul diecesei Aradului, precum și la meritele însemnate, în genere cunoscute, pre terenul literaturei pedagogice și didactice rom. a-le Reverendisimului dn protopresbiter și profesor de pedagogie în Sâbiiŭ, Ioan Popescu, propune, ca adu-

narea gen. se alégă pre acestĭ distinşĭ bărbaţĭ de membri onorarĭ la Reuniunea învĕţătorilor rom. dela scólele confesionale gr.-or. din diecesa Caransebeşului. — Adunarea generală între urărĭ entusiastice de „sĕ trăiéscă“ alege şi primesce cu unanimitate de membri onorarĭ ai Reuniunei pre Escelenţia Sa dl Miron Românul, Metropolitul gr.-or. din Ungaria şi Transilvania, pre Ilustritatea Sa dl Ioan Meţianu, Episcopul diecesei Aradului, şi pre Rdismul dn protopresbiter şi profesor de pedagogie în Sâbiiŭ, Ioan Popescu. Presidiul se însărcinéză a incunoscinţa pre acestĭ distinşĭ bărbaţĭ despre efeptuita alegere şi a-i provedé cu diplomele îndatinate.

36. Dl Savu Micşa, luând cuvĕntul, atrage atenţiunea adunării generale asupra împregiurării, că în sinul naţiunei nóstre avem mai mulţĭ bărbaţĭ tinerĭ, carĭ încă n'au avut timp a se face meritaţĭ pe terenul bisericei séu al scólelor nóstre, pre care însă Reuniunea nóstră, cunoscênd calităţile lor eminente sciinţifice, si avênd speranţă, că mai târdiu se vor face meritaţĭ pe terenele amintite, i-ar puté alege de membri onorarĭ. Un astfel de bărbat — continuă vorbitorul — este şi dl Dr. Lazar Petroviciŭ, care în anul acesta îşĭ va începe activitatea sa profesorală la institutul pedagogic din Arad, şi care în calitatea sa promite fapte de merit pe terenul scolar; drept-aceea propune, ca adunarea generală sĕ alégă pre dl Dr. Lazar Petroviciŭ de membru onorar al Reuniunei. Dl. I. Marcu provocându-se la statute, observă, că la alegerea membrilor onorarĭ nu se pot de fel lua de basă meritele sperative, ci acele carĭ într'adevĕr le are în faptă cine-va, prin urmare nu póte consimţi cu motivele aduse de dl Savu Micşa în favorul propunerii sale; de şi îi pare fórte rĕu, că a fost constrins a lua cuvêntul, într'o cestiune personală ca acésta. — Dl Ilie Trăilă propune a se amâna pertractarea acestei propunerĭ pre timp nedeterminat. — Adunarea generală primesce propunerea dlui Ilie Trăilă.

Fiind timpul înaintat, preşedintele încheie şedinţa, anunciând cea proximă pre 3 ore după amédĭ.

(Va urma).

Sciri scolare.

I. Însciinţare.

Esaminele de cualificaţiune atât cu candidaţii de preoţie cât şi cu cei învĕţătorescĭ se vor ţiné şi cu anul acesta dela 25—31 August st. v.

Decĭ se provócă toţĭ candidaţii de preoţie, şi cu deosebire învĕţătorii, carĭ încă n'au depus acest esamen, ca în înţelesul regulamentului

sinodal din a. 1873 lit. E. şi F. sĕ-şĭ aştérnă la Consistor petiţiunile pentru admitere, instruite cu documentele recerute şi cu tacsa prescrisă.

Sâbiiŭ, 18 Iulie 1879.

Dela Consistorul archidiecesan.

II. Scólele din Blaş.

Numĕrul frecuentanţilor la scólele din Blaş în anul scolastic 1878—9 a fost:

la facultatea teologică	56
„ cursul de teologie morală	26
„ gimnasiu	423
„ preparandie (în 2 clase)	32
„ scóla principală	151
„ scóla de fetiţe	41
La olaltă	729

Scolarii gimnasialĭ după naţionalitate:

Românĭ	418
Magiarĭ	4
Sasĭ	1

După coufesiune:

Greco-catolicĭ	370
Romano-catolicĭ	2
Greco-orientalĭ	48
Evang.-reformaţĭ	2
Augustanĭ	1

În raport cu anul precedent numĕrul scolarilor la gimnasiu s'a sporit cu 37.

III. Scólele române gr. or. din Braşov.

Din programul XV al acestor scóle, publicat de d. director Stefan Iosif, se vede, că în anul scolastic 1878/9 numĕrul scolarilor înmatriculaţĭ la scólele centrale române gr. or. din Braşov a fost:

la gimnasiu	180
„ scóla reală	73
„ scóla comercială	14
„ scóla primară de copii	291
„ scóla primară de copile	166
„ scóla de repetiţiune	40
„ scóla de meseriaşĭ	14
la olaltă	778 scolarĭ.

Comparându-se numĕrul scolarilor din anul acesta cu numĕrul scolarilor din anul trecut în sumă de 849, resultă o scădere de 71 scolarĭ, care scădere vine cu deosebire în socotéla scólei de meseriaşĭ. O parte mare din învĕţăceii dela meserii urméză în scóla gremială, care nu stă sub acésta direcţiune.

Din numĕrul scolarilor la gimnasiu, scóla reală şi comercială au fost după religiune:

Ortodocşĭ orientalĭ	244
Greco-catolicĭ	13
Evang.-luteran	1
De legea mosaică	23
După naţionalitate:	
Românĭ	257
Germanĭ	2
După ţéră:	
din monarchie	236
din România	46.

Varietăţĭ.

(† Teoctist Blazievicĭ), Archiepiscop şi Metropolit al Bucovinei şi Dalmaţiei, a repausat Mercurĭ în 9 Iuliŭ n. în Cernăuţĭ şi a fost înmormêntat în 12 Iuliu cu mare pompă.

(Limbile semitice la Universitatea din Cluş). Fóia oficială publică următórele: La propunerea ministrului meu de culte şi instrucţiune publică, conced profesorului public ordinar la Universitatea din Cluş Dr. Greg. Silaşi, ca se pótă propune limbile semitice la numita universitate, ca profesor îndreptăţit a preda acest studiu. Dat la Schönbrunn 1879, Iuniu 11. Francisc Iosif m. p., August Trefort m. p.

(Un magnat, un câne şi un învĕţător). Cum de se numesc la olaltă acestia trei? „Függ. Hirl.“ deslusesce acésta împărtăşind următórele: un june magnat perdu ḑilele aceste un căţel frumos. Acesta a fost un present dela o damă aristocrată, şi junele magnat concentra tótă atenţiunea sa delicată asupra căţelului, îl împodobia c'un lanţ scump de argint, c'un cuvênt îl îngrijia ca pe un copil. De-odată se perdu cânele iubit. Magnatul anunţă îndată prin ḑiarele din capitală, că celui, care îi va aduce cânele, îi va da un onorar de 100 fl. Numai pentru inserţiunea acestui anunciŭ a plătit 45 fl. Afară de acésta a însărcinat pe un cunoscut, care făcea negoţ cu cânĭ, ca sĕ-i caute căţelul şi i-a

promis pentru ostenéla sa un onorar de 4 fl. pe ḍi. De óră-ce însă nu a succes până acuma a afla căţelul, îl costă pe domn deja o sumă mare, fără a avé prospectul de al mai recăpĕta. Scóla, ce se află pe moşia magnatului, a fost însă închisă anul trecut din simpla causă, că comitele n'a voit se solveze din banii sei o plată anuală de 150 fl. învĕţătorului. Étă dar, cum a venit de s'a numit la olaltă magnatul, cânele şi învĕţătorul.

(Studentul german şi studentul magiar). Sub titlul „Epistóle din Heidelberg", Dr. Desiderius Nagy publică în „Magyar Themis" următórea paralelă între studentul german şi magiar: Studentul german cercetéză prelegerile singur numai din îndemn curat către sciinţă; el se presentéză în scólă precis la începutul orei şi-şi însémnă în cartea sa de notiţii cu o esactitate penibilă momentele esenţiale ale prelegerei, chiar şi când esistă dela acelaşi profesor un manual anume asupra disciplinei respective. De aceea la universităţile germane nicĭ că se ivesc inconveniente atât de scandalóse, ca la universitatea din Pesta buna óră, unde profesorii şi studenţii sunt conturbaţi ora întrégă prin necurmata deschidere şi închidere a uşei, şi unde în fie care minut îşĭ vîră câte un student capul pe uşă, ca se vadă, dacă se cetesce catalogul. Se cetesce catalogul! acésta este o mare ruşine pe universitatea nóstră, conturbă numai profesorii şi studenţii diligenţi şi nu se unesce cu vaḍa şi demnitatea universităţii. Deosebirea între studenţii germanĭ si magiarĭ este aşa de mare, ca între libertate şi sclavagiŭ. Studentul german se disciplinéză însuşi pre sine, pe când la noi sila produce o cétă de incoveniente.

(Academia română). Academia română, rădicată la înălţimea de institut naţional, şi-a terminat constituirea definitivă, în şedinţa dela 2 Iuliŭ, completând până la 36 numĕrul membrilor cerut de nouĕle-i statute.

Cei primiţi în acea şedinţă au fost dnii drĭ N. Teclu, profesor de chimie la universitatea din Viena, şi Paul Vasicĭ, medic român şi susţiitor (?) al scólelor din Banat şi Transilvania. Dnii Felix şi Brânză au luat parte la desbaterĭ în aceeaşi şedinţă.

Biroul Academiei s'a constituit ast-fel:

Preşedinte, d. Ion Ghica.

Asesorĭ (vice-preşedinţi), d. G. Sion din secţiunea literară, d. D. Sturdza din secţiunea istorică, şi d. P. S. Aurelian din secţiunea sciinţifică.

Ca secretar general al Academiei pe 7 anĭ s'a ales d. Al. I. Odobescu.

Secţiunea literară s'a constituit, alegênd preşedinte pe d. V.

Alesandri, vice-preşedinte pe d. A. T. Laurian şi secretar pe 7 anĭ pe d. B. P. Haşdĕu.

Secţiunea sciinţifică a ales preşedinte pe d. N. Creţulescu, vice-preşedinte pe d. Em. Bacaloglu şi secretar pe 7 anĭ pe d. Gr. Stefănescu.

Academia a completat cu doi membri, dnii G. Chiţu şi Al. Roman, comisiunea pentru esaminarea cărţilor de premiat în 1880 cu premiele Năsturel, Eliade şi Lazar. Marele premiu Năsturel de 12,000 lei, se va da în sesiunea anuluĭ 1881.

(Conferinţe învĕţătorescĭ în România). Ministerul instrucţiunii publice a adresat un ordin circular cătră toţĭ revisorii din ţĕră, afară de cei din Dobrogea, prin care îĭ invită a ţiné, în luna viitóre August, conferinţe cu învĕţătorii scólelor rurale. Fie-care revisor va avé a ţiné acele conferinţe cu învĕţătorii din circumscripţiunea sa, tratând mai cu osebire practica pedagogică asupra predării diferitelor obiecte de studie în scólele rurale. După terminarea acestor conferinţe fie-care va trebui sĕ comunice ministerului resultatul printr'un raport amĕnunţit.

(Normalistii din Bêrlad). Cetatea Tecuciului fu mândră în ḑiua de 6 curent, căcĭ ea primi în sinul ei pe veteranul profesor d. Popescu în fruntea a 82 elevĭ ai scólei normale din Bêrlad, toţĭ bine echipaţĭ, avênd costume naţionale.

De la gară şi până la scóla Nr. 1 de băiaţĭ — unde li-se destinase locuinţa — întrarea a fost o adevĕrată defilare, căcĭ scolarii, aranjiaţĭ pe căprării, în câte douĕ şiruri, întonând cele mai frumóse cânturĭ, represintau un adevĕrat marş militar.

În séra de 7 s'a dat în localul teatrului de vară un concert de musică vocală, declamaţiuni şi jocurĭ naţionale, la care cetăţenii — de şi unii se aflau la ţĕră, ér alţii la băi — au respuns şi de astădată cu un mare întusiasm la apelul făcut.

Serata făcênd obiectul unei impresiunĭ generale, mulţămim atât dlui profesor Popescu şi colegilor d-sale, precum şi tuturor elevilor, pentru ocasiunea ce ne-au dat de a-l admira.

În 8 Iuliŭ după ce elevii au întonat imnurĭ religióse în biserica catedrală, şi-au continuat escursiunea spre Bacău, cu trenul dela 11 ore.

(U. p. A.)

(Desemnurĭ românescĭ în scólele poporale). Aflăm că M. S. R. Dómna, în necurmata şi patriotica sa îngrijire pentru scólele nóstre, s'a mirat fórte mult vĕḑênd că pretutindenĭ se întrebuinţézĕ pentru desemn modele luate după monumente străine.

M. S. Regală Dómna a luat frumósa inițiativă de-a se forma un album compus numai cu modele represintând monumente românescĭ.

Ni se spune, că acel album se va face în curênd la Asilul Elena Dómna.

Când inițiativa vine de sus, inima nóstră se împle de bucurie. Fericită e națiunea, când aceia cărora li s'a încredințat menirea ei, se îngrijesc de tot ce póte desvolta simțimentele naționale în sufletele tinerimei.

M. S. R. Dómna ar dori, ca tóte fetele, ce es din scólele nóstre, sĕ între în societate nu numai cu o crescere și o instrucțiune bună, ci înca cu acele simțiminte frumóse și cu acea iubire de țéră, care fac femeile oneste și mamele iubitóre. („Renascerea“).

(***Gimnasiul din Giurgiu***), care fusese derîmat în mare parte în timpul bombardării orașului, aflăm că e aprópe restabilit. Reparațiunea sĕvêrșită a costat 35,000 lei, din care parte, 25,000, au fost acordați printr'un credit de guvern, ér 10,000 dați de primăria locală.

Cetățenii giurgiuveni pot fi veseli acum, căcĭ legitima lor dorință, pentru care au strigat și au luptat atâta, a fost realisată. Ei se pot mândri acum, căcĭ, după câte aflăm, noul edificiu de scólă e mult mai frumos și mai împunĕtor.

Bibliografie.

Partea II din **memoriul** lui Iosif Sterca Șuluț de Cărpeniș, membru al comitetului asociațiunei pentru literatura și cultura poporului din Transilvania (continuare din „O lacrimă ferbinte). Sâbiiŭ, 1879. Prețul 45 cr.

O broșură de 5 cóle de un cuprins fórte interesant. Conține adecă scene din 1848, din viéța administrativă de pe la 1860, din viéța vênătorilor români din Transilvania și din viéța familiară. Limba cărții este intuitivă, frescă. O recomandăm cu tótă căldura.

XV Programă a gimnasiului mare public român de religiunea ort. resăriténă și a celorlalte scóle secundare și primare împreunate cu acesta din Brașov, pe anul 1878—9, publicată de Stefan Iosif, director și profesor. Cuprinsul: I. Ochire chronologică despre fundarea și augmentarea scólelor române ort. or. din Brașov, II. Scirĭ scolastice ambele de directorul.

Posta redacțiunei.

D-lui **Paul Muntean în Sacul.** Costul abonamentului la „Scóla Română“ pe sem. II. 1879 pentru D-Ta și D. Lăudăcescu cu 4 fl. a sosit. R. S. R.

D-lui **I. P. R.** Lunĭ la 4 óre d. a. ajung în Apahida, de séră în Deș, unde voiŭ poposi o ți séu două.

Redactor, editor și proprietar: Vasile Petri. — Tiparul tipografiei archidiecesane în Sâbiiŭ.

Făscióra 11, 12. *August, Septemvre 1879.* Anul III.

SCÓLA ROMÂNĂ.

FÓIE LUNARĂ
pentru
înaintarea educaţiunei şi instrucţiunei.

Redactată de
VASILE PETRI.

ABONAMENTUL:
Pe un an 4 fl. v. a. — pe o jumĕtate 2 fl. v. a.
Pentru România: pe un an întreg un galben.

PRENUMERAŢIUNILE
sunt a sĕ adresa la: Redacţiunea „Scólei Române“ în Sâbiiŭ (Hermannstadt, N.-Szeben).

Educaţiunea sĕ fie naţională.

I. Toţi câţi s'au ocupat şi se ocupă serios cu istoria nóstră, recunosc că, de când Traian ne-a transplântat în regiunile acestea, nicĭ odată esistinţa nóstră naţională n'a fost ameninţată ca în timpul de faţă. Aprópe o mie de anĭ am trăit împreună cu fraţii Magiarĭ, în bine şi în rĕu, fără sĕ le fi trecut prin minte a se gândi la asimilarea nóstră.

De anĭ 40 încóce ţinuta lor în privinţa acésta s'a schimbat cu totul. Deodată ei aflară, că numerul lor este mic şi că este o mare nenorocire, că nu toţi locuitorii ţerei sunt Magiarĭ.

La anul 1842 dieta Transilvaniei pregătise un proiect de lege, în virtutea căruia după ḑece anĭ avea a se întroduce în bisericĭ esclusiv limba magiară, ér în scóle a se propune tóte obiectele de învĕţământ numai în limba acésta. Deja atuncĭ episcopii şi consistóriele bisericei nóstre remonstrară la prea înaltul tron în contra acestei uneltirĭ, şi resultatul a fost, că monarchul n'a sancţionat proiectul de lege.

După un interval de anĭ 37, Magiarii revin de nou la planul lor de odinióră; acum însă ei sunt mai precauţi, nu vor a ne

frânge dintr'odată, ci numai succesive. Ieri limba magiară a fost introdusă în administraţiune, astăḑi ea se introduce în scóle, şi încă deocamdată numai ca studiu obligat, mâne ea va deveni limbă de propunere pentru tóte obiectele de învĕţământ; poimâne vor urma bisericele.

Resultatul va depinde dela ţinuta, dela virtutea nóstră. Dacă ne vom mărgini a ţipa numai ca copii şi a striga: „Tirănie! Brutalitate!“ séu, atinşi de fatalism, vom aştepta sĕ ne vie mântuirea din afară séu de sus, atunci apunerea nóstră se va opera încet, dar sigur. Graţie în punctul acesta sĕ nu aşteptăm. Magiarii cred a binemerita dela patrie şi omenime, asimilând nisce popóră „prăpădite“, cum ne cred ei, şi făcênd o Ungarie omogenă. De acest plan ei nu se vor lăsa, decât vĕḑênd că tóte încercările lor sunt în deşert, că au de a face cu ómeni nu cu butuci, cu o naţiune vigurósă şi conscie de numerul şi demnitatea ei, de posiţiunea ei geografică şi de misiunea ei politică şi civilisătóre.

Acum când ni-s'a pus fără milă suliţa în cóstele esistinţei nóstre naţionale, ni-s'a pus de cătră un adversar, care dispune de tótă puterea şi averea ţerei, mai avênd recurs şi la alte mĕsuri mai puţin leale, acum trebuesce a ne întreba: ce este de făcut, pentru a ne scăpa intactă naţionalitatea nóstră de acest pericol serios şi iminent?

Sĕ cercetăm, ce au făcut alte naţiuni în starea nóstră. Când Napoleon cel mare, după ce a înfrânt individualitatea politică a popórălor germane, le ceru în fine a se lăpĕda şi de individualitatea lor naţională, atunci toţi Nemţii, ca prin o înţelegere comună, începură a vorbi de „naţiune germană“, de „conservare naţională“ şi, ca mijloc pentru atingerea acestui scop, de „educaţiune şi instrucţiune naţională.“ Atunci au apărut dela Fichte: „*Reden an die deutsche Nation*“ şi dela Iahn: „*Das deutsche Volksthum*“, amêndoi recomandând educaţiunea naţională ca unicul mijloc pentru conservarea şi mântuirea naţiunei. Şi naţiunea i-a ascultat şi li-a urmat cu atâta zel, încât până şi scólele primare resunau de cântul lui Arndt: „*Was ist des Deutschen Vaterland*“, în care la un loc sĕ ḑicea: „*Wo jeder Franzmann heisset Feind.*“

— Înşii Magiarii, când s'au vĕḑut, sub Iosif II, în pericolul de a fi germanisaţi, n'au ţinut de un ce iloial, a remonstra şi a se apĕra din tóte puterile.

Sĕ facem şi noi aşa: sĕ ne apĕrăm cu tótă resoluţiunea impusă de gravitatea situaţiunei şi de sânţenia causei nóstre! Spre acest scop: sĕ ne pĕtrundem cu toţii, de sus până jos, „dela vlădică până la opincă“, de mărimea pericolului, ce ne ameninţă; sĕ nĕ dăm sémă de armele, de carĭ putem dispune şi usa în lupta nóstră de apărare; şi apoi — la lucru cu puterĭ unite! În acelaşĭ timp însă sĕ ne punem cu tot de-adinsul pe cultivarea limbei nóstre; sĕ ne înavuţim literatura şi sĕ ne îngrijim de respândirea ei în popor! — Toţĭ factorii, din carĭ se compune corpul nostru naţional: biserica şi scóla, familia şi comuna, fie-care individ chiar, la postul unde se află, sĕ-şĭ facă datoria cu iubire şi fără preget, ca şi cum reuşita causei ar mai depinde singur numai dela concursul seu!

Pentru a întimpina orĭ ce neînţelegere, observăm îndată aicĭ, că vorbind de luptă, înţelegem o luptă l e a l ă, cu arme l e g a l e.

Credincioşĭ chiemării nóstre de educatorĭ, nu ne putem ocupa aicĭ şi pentru acum decât de s c ó l e; în privinţa acésta cerem şi noi sus şi tare ca: *„Educaţiunea sĕ fie naţională!*

Scólele sunt organe, cu ajutorul cărora naţiunea, carea le-a înfiinţat şi le susţine, voiesce a-şĭ asigura interesele sale culturale. Lor nu le este permis sub nicĭ un pretest a se face canalul, şĭ cu atât mai puţin instrumentul unei culturĭ antinaţionale; ele au raţiunea de a fi numai ca organe, carĭ promovézĕ viéţa proprie naţiunei respective. În privinţa acésta nu este nicĭ o diferinţă între scólele primare, secundare şi superióre.

II. Dar ce va sĕ ḑică „e d u c a ţ i u n e n a ţ i o n a l ă?“ O scurtă analisă a acestor douĕ cuvinte ne va lumina mai bine asupra înţelesului lor.

„N a ţ i o n a l i t a t e a“ este suma însuşirilor, ce caracterisă pre un popor. Ele formézĕ legătura, ce împreună membrii particularĭ într'o familie mare, numită n a ţ j u n e, şi constitue în acelaşĭ timp notele, prin carĭ naţiunea respectivă se deosebesce de alte comu-

niuni de aceeaşi natură. În un cuvênt: naţionalitatea este *individualitatea* naţiunei. De aicĭ urméză, că naţionalitatea nu este o ficţiune, ci este o realitate; nu este făcută de mână omenéscă, ci este un dar ceresc. De aceea naţionalitatea nicĭ nu este dela început un concept politic, ci este un concept fisic, spiritual, etic, ba chiar religios; ea póte deveni un concept politic numai unde naţiune şi popor se acopĕr pe deplin.

„*Educaţiunea*“ are de scop continuitatea genului omenesc, nu numai în ce privesce esistinţa sa fisică, ci mai virtos cu privire la desvoltarea sa preste tot. Educaţiunea tinde a transmite viitórei generaţiuni moştenirea străbunilor, punêndu-o tot odată în stare de a o conserva şi spori. De acéstă moştenire se ţine fără îndoiélă şi naţionalitatea; tocmai pentru aceea educaţiunea nu póte fi indiferentă faţă de ea.

„Educaţiune naţională“ va sĕ ḑică prin urmare: a cresce tinera generaţiune în vederile, simţimêntul şi deprinderile străbunilor, cultivând cu tot de-adinsul virtuţile, stirpind însă în acelaşi timp viţurile lor. Elevii însă fiind membri vii ai naţiunei, căreia aparţin din nascere, problema educaţiunei naţionale este mai departe a face, ca fie-care elev sĕ cunóscă acésta împărtăşire cu naţiunea, sĕ o cunóscă ca pre un bine, care este împreunat nu numai cu drepturĭ, ci şi cu datorinţe; sĕ se convingă, că numai în sinul naţiunei caracterul seu individual se póte desvolta în deplina sa intregitate, separându-se însă, el se usucă întocmai ca ramura ruptă de cătră tulpină; prin urmare că este dator a ţiné la naţiunea sa în bine şi în rĕu şi a aduce pentru ea tot sacrificiul posibil. În scurt: *educaţiune naţională va sĕ ḑică a cresce junimea în spiritul şi virtuţile străbunilor, cultivând în acelaşĭ timp cu tot de-adinsul şi după un plan metodic simţimêntul ei naţional.*

Un adversar declarat al educaţiunei naţionale este *cosmopolitismul*, carele cere, ca omul sĕ fie om şi nimic alta. Nu face însă nicĭ o greutate a arăta, că cosmopolitismul este în mare rătăcire, când se nevoiesce a separa cultura universală de cătră cea naţională, a smulge pre om din sinul naţiunei sale şi a face

din el un om abstract; căci ómeni în acest sens abstract şi mort nu esistă. Fie-care om aparţine încă din nascere unei naţiuni anumite. Şi apoi sĕ nu se uite, că este un principiu pedagogic, ca educaţiunea sĕ ţină sémă de individualitatea elevului, acésta însă cuprinde în sine în tot casul şi naţionalitatea sa. Cultura naţională nu eschide cultura universală, din contră, precum iubirea de Dumneḑeu se póte nasce numai din iubirea de părinţi, iubirea de patrie numai din iubirea cătră moşia sa, aşa şi cultura universală póte prospera numai pe basa culturei naţionale. Lipsită de acéstă basă, cultura universală este spălăcită şi incapabilă de a produce caractere tarĭ şi solide. Écă motivul, pentru care cei ce tind a ne asimila, se încércă mai întâiŭ a ne pângări cultura şi educaţiunea naţională! Dar sĕ nu ne amăgim! Ei sunt cosmopoliţi numai faţă de noi; acasă ei sunt naţionalişti din tălpi şi până în crescet. —

III. Scopurile educaţiunei cuprind în sine tot odată şi mijlócele pentru a le atinge. Precum moralitatea se póte desvolta numai prin o educaţiune morală, religiositatea numai prin o educaţiune religiósă, aşa se póte desvolta şi naţionalitatea numai cu ajutorul unei educaţiunĭ naţionale.

1. Nu numai educaţiunea naţională, ci în general tótă educaţiunea depinde mai virtos dela personalitatea învĕţătorului. Este prea natural, ca copilul sĕ iubéscă şi stimeze, ce iubesce şi stiméză învĕţătorul seu. Inima copilului este ca şi edera: se acaţeră de o tulpină mai tare, îşĭ caută pe nesciute un ideal, la care se privéscă cu încredere şi veneraţiune. Écă pentru ce cerem, ca învĕţătorul junimei nóstre sĕ fie Român cu inima, Român cu cuvêntul, Român cu fapta; sĕ-şĭ iubéscă naţiunea mai pre sus de tóte, sĕ se supere, când o vede suferind, şi sĕ se bucure când o vede prosperând şi triumfând; sĕ fie gata a sacrifica pentru binele şi fericirea ei tot: labóre, avere şi esistinţă. Mult pot face în privinţa acésta reuniunile învĕţătorilor. —

2. Deosebit de personalitatea învĕţătorului, mijlocul principal pentru a da elevilor o educaţiune naţională este învĕţămêntul.

Dar nu tot învĕţământul este de natură a contribuí la educaţiunea naţională; acésta o póte face numai învĕţământul, care atinge tótă personalitatea elevului, inima şi capul de o potrivă, în un cuvênt: numai învĕţământul educativ. Şi ce se cere spre acésta? Prima recerinţă este, a deprinde şi întări necurmat voia elevului, cerênd dela el mai ântâiŭ de tóte atenţiune încordată şi durabilă. O atare atenţiune aduce cu sine, ca elevul sĕ se emancipe de sub influinţa conturbărilor din afară, sĕ-şĭ concentreze spiritul şi sĕ-şĭ domineze ordinea ideilor sale. Écă calea de a ajunge la dominaţiunea de sine, de a scăpa de uşuritate şi confusiune, viţurĭ carĭ subminézĕ viéţa morală.

Dar nu este de-ajuns numai a pretinde dela elevĭ atenţiune, ci sĕ cere a li-o face acésta şi prin putinţă, escitând în ei interesul pentru învĕţătură. Interesul deşteptă în elevĭ activitatea de sine, îi smulge din pasivitate şi îi face a se împărtăşi activ la învĕţământ, — a lucra. Şi cine nu scie, de câtă importanţă este pentru desvoltarea elevilor, dacă dênşii au învĕţat a lucra?

Spre acest scop se cere însă, ca învĕţământul sĕ fie solid, fundamental séu temeinic. Problema nóstră nu este de a îndopa pre scolarĭ numai cu învĕţăturĭ multe; capul lucrului este, ca ei se înţelégă bine cele învĕţate şi sĕ şi-le însuşéscă pe deplin, pentru că numai sub aceste douĕ condiţiunĭ vor fi în stare a le şi aplica. Semidoctismul, învĕţătura pe jumĕtate şi superficială, produce numai ómenĭ aroganţĭ, sufisanţĭ şi fără caracter. Din contră, învĕţătura solidă aduce cu sine, ca copiĭ sĕ fie stăruitorĭ la lucru, sĕ nu se ia după frase şi fantome, ci sĕ cerceteze fondul şi adevĕrul lucrurilor.

Mai lipsesce în fine a ḑice un cuvênt şi despre direcţiunea voiĭ. Ar fi adecă fórte periculos a lucra numai pentru deprinderea şi întărirea voiĭ, fără a-i pune o ţintă, în conformitate cu scopurile educaţiunei şi mai departe cu destinaţiunea omului; acésta cu atât mai virtos, cu cât lumea a început în timpul din urmă a vêna mai mult după averĭ materiale şi plăcerĭ deşerte, ignorând, ba urgisind chiar postulatele moralităţiĭ şi bunurile mai înalte. În faţa acestor fenomene, de natură a ne pune în joc nu

numai bunăstarea nóstră morală, intelectuală şi materială, ci chiar şi esistinţa naţională, datorinţa nóstră este, ca mai întâiŭ noi învĕţătorii sĕ conservăm şi cultivăm în noi simţul pentru tot ce este adevĕrat, frumos şi bine, sĕ ţinem în noi pururea aprins focul pietăţii curate, care ne va face a ne iubi chemarea şi a suporta cu succes lupta pentru esistinţa nóstră naţională. La acest foc se vor încălḑi apoi şi inimile elevilor nostri şi sĕ vor inspira şi dînşii pentru ideile adevĕrului, frumosului şi binelui, ba putem spera, că atuncĭ impresiunile primite în scólă vor da ródele lor şi în viéţa practică.

Acésta cu privire la scopul formal al învĕţămêntului. Încât pentru scopul material al instrucţiunei, întrebarea este: obiectele de învĕţămênt, pot contribuí şi ele în special la crescerea naţională a junimei? Fără nicĭ o îndoiélă! Dar cu tóte că fiecare disciplină conţine şi elemente naţionale, totuşĭ unele din ele au în privinţa acésta o deosebită importanţă. Aceste sunt mai ales religiunea, limba maternă şi istoria. Înfluinţând în mod educativ, ele cultivéză eo ipso şi în sens naţional. Problema educaţiunei naţionale însă fiind, cum am ḑis deja, de a cultiva cu tot de-adinsul şi după un plan metodic elementele naţionale cuprinse în disciplinele acestea, se cere a sci: câtă parte anume are fiecare din obiectele menţionate la educaţiunea naţională, şi apoi: cum sĕ fie tractate, pentru ca sĕ atingă în faptă scopul indicat?

3. La prima vedere se va păré straniu, ca şi religiunea sĕ aibă parte la educaţiunea naţională; dar privind lucrul mai de-aprópe, ne vom convinge, cum tocmai religiunea este un mijloc escelent spre atingerea acestui scop. Religiunea nóstră pretinde: sĕ fim mulţămitorĭ pentru binefacerile dobândite, sĕ fim cu supunere cătră mai marii nostri, sĕ ne punem chiar şi viéţa pentru poporul nostru! Ei bine, cum s'ar puté, ca un naţionalist creştin sĕ fie ingrat cătră naţiunea sa, dela care a primit şi primesce atâta bine? sĕ nu fie cu ascultare cătră aceia, carĭ sĕ îngrijesc de bunăstarea poporului nostru? sĕ se retragă dela sacrificii, „când patria séu mama, cu inimă doiósă, va cere ca sĕ trecem prin sabie şi foc?“ Priviţĭ la mântuitorul divin, începĕtorul şi împlinitorul credinţei

nóstre! Şi în privinţa acésta el ne presintă esemplul cel mai sublim. Înainte de a trimite pre apostolĭ în tótă lumea, el a oferit mântuirea mai întâiŭ poporului seu. Prevĕdĕnd apunerea apropiată a patriei, el a vĕrsat lacrimĭ de durere, şi încă pe calea cătră locul de restignire, uitând cu totul de chinurile sale, a ḑis cu iubire fiicelor Ierusalimului: „Nu mĕ plângeţĭ pre mine, ci vĕ plângeţĭ pre voi înşi-vĕ şi pre copii vostri!“ Persecutat şi amărît de ai sei, el n'a încetat până în fine de a lucra pentru prosperarea poporului seu. În adevĕr, nicĭ o religiune nu este capabilă, ca cea creştină, de a escita în inima omului tot felul de virtuţĭ patriotice, de a produce martirĭ chiar pentru causa naţională.

Dar acest resultat se va atinge numai, dacă religiunea va fi bine propusă. Problema acestui învĕţĕmênt în general nu póte fi decât a desvolta şi întări în inima copiilor simţimêntul religios astfel, ca el sĕ servéscă de îndreptar pentru viéţa copiilor. Religiunea este o plantă gingaşă, o operă a inimei; de aceea ea nu sufere înteţire şi alergare. Materialul grămădit fără înţelegere în memoria copiilor, învĕţat numaĭ de rost, nu este de natură a încălḑi inima micuţilor. Istorióre biblice şi morale, propuse cu căldură, în mod întuitiv şi clar — éţă calea adevĕrată pentru a desvolta şi cultiva simţimêntul religios. Odată acéstă basă pusă, copilul póte fi întrodus mai adênc în adevĕrurile creştinismului.

Deodată cu aceste adevĕrurĭ trebuesce a se desvolta şi principiile morale ale creştinismului, cu deosebire astăḑĭ, când pietatea pe ḑi ce merge dispare tot mai mult din inima poporului. Sĕ luăm ca de esemplu decalogul lui Moisi, şi mai întâiŭ porunca: „Sĕ cinstescĭ pre tatăl tĕu şi pre muma ta etc.“ Nu este mijloc mai eficace pentru a promova pietatea, de cât esplicând acéstă poruncă astfel, ca ea sĕ prindă rădĕcinĭ adêncĭ în inimele copiilor. Esplicând porunca: „Sĕ nu uciḑĭ“, nu vom întrelăsa a adauge: „Sântă sĕ-ţĭ fie ţie viéţa de-aprópelui!“ La porunca: „Sĕ nu furĭ“, vom adauge érăşĭ: „Sântă sĕ-ţĭ fie ţie averea de-aprópelui!“ În fine la porunca: „Sĕ nu mărturisescĭ strêmb în potriva de-aprópelui tĕu“, vom ḑice copiilor, sĕ urască minciuna, sĕ iubéscă adevĕrul sub tóte împregiurările. — Cu cât organismul naţiunei nóstre va

fi mai sânĕtos, mai integru, cu atât puterea sa de resistinţă va fi mai mare, mai energică.

Terminăm acest punct, adresând Archiereilor nostri rugarea, sĕ nu permită, ca un obiect de importanţa religiunei sĕ fie aruncat, ca o mince, dela preoţi la învĕţătorĭ şi dela învĕţătorĭ la preoţi, şi în fine nimenea sĕ nu-se ţină de dînsul. Scim de scóle, în carĭ anĭ întregĭ nu s'a propus nicĭ o religiune. În adevĕr, tristă stare de lucrurĭ! Nouĕ învĕţătorilor ni-se cere a ne întruni mai de multe orĭ în an pentru a ne consulta asupra datorinţielor nóstre faţă cu scóla; n'am aflat însă până acuma, ca şi preoţii sĕ se fi întrunit vre-odată între sine spre a se svătuí asupra agendelor scolare, carĭ îi prîvesc numai pre ei. Causa scolară ar merita acésta, mai virtos astădĭ, în aceste timpurĭ de grea ispită. Adevĕrat, că unii din dd. preoţi participă la conferinţele nóstre; dar noi ne ocupăm mai mult de afacerĭ, carĭ ne ating pre noi.

4. „Numai l i m b a a făcut din om om," ḑice celebrul Herder; de unde urméză, că studiul limbei materne este un mijloc escelent pentru consolidarea vieţii naţionale. Limba şi spiritul unui popor stau între sine în cea mai intimă legătură. „Limba," ḑice W. de Humboldt, „este manifestaţiunea spiritului, ce viéză în popóră; limba lor este spiritul lor, şi spiritul lor este limba lor, ambele nu ni-le putem cugeta destul de identice." Limba maternă sĕ numesce astfel nu numai pentru că o învĕţăm dela mama nóstră, ci pentru că dînsa este „născătórea spiritului poporal în fiecare individ", cum se esprimă Jean Paul atât de original.

Acest resultat însă nu se póte dobândi învĕţând un manual de gramatică, cu regulele sale abstracte, ci numai studiind productele clasice ale literaturei, în carĭ se oglindéză tótă viéţa naţiunei nóstre. Pentru ca acest studiu sĕ se pótă începe cât mai timpuriŭ, Legendarele şi Chrestomathiile bune presintă scolarilor un numĕr de piese de lectură, culese şi alese din toţĭ ramii literaturei. Ocupându-se serios cu ele, junimea învaţă a cunósce dulcéţa şi frumseţa limbei materne, începe a o iubi şi a-şĭ iubi şi naţiunea, carea a produs o limbă atât de frumósă, se deprinde a cugeta, a simţi şi a lucra românesce.

Cu deosebire productele **poetice** sunt de mare influință pentru desvoltarea simțului național. Din fericire și pentru persecuțiunile, cărora am fost supuși și de cari am voit a ne scăpa, literatura nóstră conține un numĕr considerabil de poesii naționale prea frumóse. Unele din ele au în vedere tocmai scopul, ce ne preocupă, bună óră ca: „Mult e dulce și frumósă limba ce vorbim“; „Deștéptă-te Române din somnul cel de mórte“ cu strofa: „Acum sĕ'ncércă cruḑii în órba lor trufie sĕ ne răpéscă limba, dar morți numai o dăm“; „Trecut'a umbra legii“ cu clasica anaforă: „De n'a perit Românul, când etc“. Dar chiar și multe poesii fără tendință națională, nu sunt lipsite nicĭ ele de un óre care colorit național. Ca de esemplu ne vom provoca aicĭ numai la poesia „Ornicul îndreptat“ de Ioan Văcărescu, în carea dăm de umătórea strofă:

Când veḑĭ dreptatea că 'nflorésce,
Când despărțiții ânger unésce,
Când toți Românii au cinste mare,
A simpatiei când veḑĭ lucrare,
Când obștea nóstră e fericită,
Națiunea 'ntrégă o veḑĭ mărită,
Când propășirea în tot ce-i bine,
Nu încetéză, necurmat ține,
Atuncĭ tu clipa fă sĕ 'ntârḑie,
De-un an lung fă-o ca sĕ ne fie!“

Și apoi cu câtă plăcere nu imbrățișézĕ junimea productele poetice! Învĕțătorul tractând o poesie, mai ântâiŭ de tóte o va esplica cât se póte mai bine, și apoi va face pre scolarĭ a o învĕța esact de rost, a o declama cu simț și, avênd melodie, a o și cânta. Ar trebuí, ca tot scolarul sĕ pórte în mintea și inima sa un numĕr de poesii din cele mai frumóse *), ținut fiind a învĕța fie-care poesie **tótă**, ér nu numai primele strofe, cum se face de comun. Copii vor cânta și recita poesiile acestea și pe acasă și în chipul acesta ele vor ajunge, cum în faptă și trebue sĕ ajungă, în gura

*) Sperăm a puté anuncia cât de curênd aparițiunea unei colecțiuni de poesii naționale pentru junimea română de ambe sexe. R. S. R.

poporului. Astfel se va împlini și în punctul acesta principiul pedagogic: „*Non scholae, sed vitae discimus!*“

Vorbind de limbă, nu putem a nu reproduce aicĭ din disertațiunea ținută de directorul gimnasial G. I. Munténu, în ședința a doua a adunarii generale a „Asociațiunei Transilvane pentru literatura și cultura poporului român“ în Brașov la anul 1862 următórele cuvinte rostite din inima fie-cărui Român binesimțitor și carĭ nicĭ astădĭ n'au pierdut nimic din însemnătatea lor: „Ér magiarisătorilor caută se li-o spunem odată pentru tot de-a una sincer, cum se cuvine la nisce frațĭ, espușĭ la necesitatea acelorașĭ circumstărĭ că, dacă o fi și o fi se stea scris în cartea ursitei, ca nice într'un mod se nu ne putem scăpa limba, ce și noi o iubim ca viéța și ca mântuirea sufletelor nóstre, că dic, la acea eventualitate de fatală necesitate, alegerea, în cătro se ne închinăm, nu ne va fi grea; *nicĭ odată însă nu vom adauge a întări și a ne pierde într'un element străin și care n'are nicĭ o afinitate cu nicĭ un popor de pe acest continent.*“ —

5. O deosebită importanță pentru educațiune în genere, pentru educațiunea națională în specie, are studiul istoriei. Dar nu ne vom încerca noi a face laudele acestui studiu, ci ne vom mărgini de astădată a împrumuta puține pasage din clasicul discurs rostit de M. Cogălnicénu, actualul ministru de interne în România, la începutul anului scolastic 1834, în academia din Iași, cu ocasiunea deschiderii cursului de istoria națională.

„După priveliscea lumii,“ dice ilustrul bărbat de stat, „după minunile naturei, nimic nu este mai interesant, mai măreț, mai vrednic de luarea nóstră aminte, decât istoria. Istoria este „glasul semințiilor, ce au fost, și icóna timpului, care a trecut,“ este după Caramsin „testamentul lăsat de cătră strămoșĭ la strănepoții lor, ca se le servéscă de tălmăcire timpului de față, și de povățuire timpului viitor.“

În acéstă privire atât de importantă, istoria, după biblie, trebue se fie, și a fost tot de-auna, cartea de căpetenie a popórelor

şi a fie-cărui om în deosebĭ; pentru că orĭ care stare, orĭ care profesiune — Domnitorul ca şi legislatorul, oşténul ca şi simplul particular — află în ea regule de purtare, svat la îndoielile sale, învĕţătură la nesciinţa sa, îndemn la mărire şi la fapte bune. „A nu sci ce s'a întêmplat înainte de a fi născut," ḑice Cicero, „este tot aceea ca şi cum am fi necontenit pruncĭ; căcĭ ce este vîrsta omului, dacă memoria faptelor nóstre nu s'ar uni cu vécurile cele mai dinainte?"

„Dacă istoria preste tot, adecă a némului omenesc, este atât de interesanta în resultatele sale, cu cât mai mult trebue sĕ ne fie istoria patriei, a locului, unde am vĕḑut ḑiua. Omul tot de-a-una înainte de naţiune şi-a iubit familia, înainte de lume şi-a iubit naţiunea şi partea de pământ, fie mare, fie mică, în care părinţii lui au trăit şi s'au îngropat, în care el s'a născut, a petrecut dulcii anĭ ai copilăriei, ce nu se mai întorc, a simţit cea mai întâie bucurie şi cea mai întâie durere de bărbat. Acest simţimênt sânt, nu cunosc încă nicĭ un ném, nicĭ o seminţie cât de brută, cât de selbatecă, care sĕ nu-l aibă.

„Istoria naţională ne arată întêmplările, faptele străbunilor nostri, carĭ prin moştenire sunt şi ale nóstre. Inima mi-se bate, când aud rostind numele lui Alesandru cel Bun (2401—1433), al lui Stefan cel Mare (1457—1504); al lui Mihaiŭ Vitézul (1593—1601). Dar nu me ruşinez a ḑice, că aceştĭ bărbaţĭ pentru mine sunt mai mult deçât Alesandru cel Mare, decât Hanibal, decât Cesar; acestia sunt eroii lumii, pe când cei de întâiŭ sunt eroii patriei mele. Pentru mine bătălia dela Resboienĭ are mai mare interes decât lupta dela Termopile, şi isbânḑile dela Racova şi dela Călugărenĭ i-mĭ par mai strălucite decât cele dela Maraton şi Salamina, pentru că sunt câstigate de cătră Românĭ. Chiar locurile patriei mele i-mĭ par mai plăcute, mai frumóse decât locurile cele mai clasice. Sucéva şi Tîrgovişstea sunt pentru mine mai mult decât Sparta şi Atena; Baia, un sat ca tóte satele pentru străin, pentru Român are mai mult preţ decât Corintul, pentru că în Baia, regele Ungariei Mateiŭ Corvinul, „vitézul vitezilor, craiul crailor," cum îi

ḑicea Sixt IV, rănit de sabia moldovană, fu pus în fugă, și uită drumul patriei nóstre.

„Trebuința istoriei patriei ne este neapĕrată chiar pentru ocrotirea drepturilor nóstre împrotiva națiunilor străine. Neavênd istorie, fie-care popor dușman ni-ar puté ḑice cuvintele d-lui Aron: „Începutul ce ai este necunoscut, numele ce porți nu este al tĕu, nicĭ pămêntul pe care locuiescĭ; lapĕdă-te de începutul tĕu, schimbă-ți numele séu primesce pre acesta ce ți-l dau eu, rădică-te și te du din pămêntul, pe care locuiescĭ, căcĭ nu este al tĕu, și nu te mai muncĭ înzadar, căcĭ tu nu poți fi mai bun de cum estĭ!“ Și în adevĕr, tóte aceste cuvinte ni s'au ḑis de cătră străinĭ; începutul nostru ni-s'a tăgăduit, numele ni-s'a prefăcut, pămêntul ni-s'a sfășiat, drepturile ni-s'au călcat în picióre, numai pentru că n'am avut consciința națiunalității nóstre, numai pentru că n'am avut pe ce sĕ ne întemeiem și sĕ ne apĕrăm drepturile.

„Când aș fi așa de norocit, sĕ desvolt mai mult în inima D-vóstră interesul pentru istoria patriei, m'aș făli, că am sporit în D-vóstră și iubirea cătră patrie și că prin urmare am contribuit, la păstrarea națiunalității; căcĭ ce póte mai mult sĕ ni-o păstreze decât acéstă istorie, care ne arată: ce am fost? ce suntem? și, ca regula de trei, ne descopere și numĕrul necunoscut: ce avem sĕ fim?

„O asemene carte ar trebuí sĕ fie pentru noi aceea ce era Iliada pentru Grecĭ. Și sĕ mĕ credeți, că și istoria nóstră are întêmplărĭ, are portreturĭ carĭ nicĭ decum n'ar remâné mai jos decât eroii celor vechĭ. Negreșit, că istoria Spartei, a Atenei, a Romei are mai mult interes decât a nóstră, pentru tot străinul; eu singur mărturisesc interesul universal al istoriei grecescĭ și romane. Dar ce se atinge de curagiul individual, de indrăznéla faptelor, de statornicia apĕrării, de marinimia și bărbăția Voivoḑilor nostri, carĭ deși pe un teatru strîmt și cu micĭ mijlóce, au sevêrșit lucrurĭ uriașe; cu tóte aceste nu mĕ tem de a ḑice, că istoria nóstră ar fi mai jos decât istoria a orĭ și cărui popor vechiŭ séu nou. Lupta națională a Românilor, carĭ mai trei vécurĭ au apĕrat cu sabia creștinătatea împrotiva tuturor puterilor Islamismului, Domnia lui Ale-

sandru cel Bun şi a lui Mircea cel Bĕtrân, ale cărora nume resunau dela marea baltică până la porţile Bisanţului, strălucitele fapte ale lui Stefan cel Mare, blânda figură a lui Négul Voivod, carele ca Ludovic XII al Franţei, lăsă svătuirĭ fiiului seu, cum sĕ domnéscă, abdicarea lui Petru Şchiopul, care preferi sĕ se scobóre de pe tronul Moldaviei, decât sĕ plătéscă bir Turcilor; chipul măreţ şi întocmai ca al lui Achil, al lui Mihaiŭ Vitézul, singurul Voivod ce ajunse a uni părţile Daciei vechĭ şi a se puté întitula: „Mihaiŭ cu mila lui Dḑeu Domn României, Moldaviei şi Transilvaniei“; inima de erou şi geniul bărbătesc al Dómnelor Iléna şi Florica; patriotismul preotului Farcaş şi înalta inţelepciune a lui Miron Costin, carele cu aceeaşĭ mână purta sabia spre apĕrarea patriei şi condeiul spre scrierea analelor naţionale; rivalitatea numai spre bine a Domnilor Mateiŭ şi Vasile; marele planurĭ spriginite de marĭ talente ale lui Şerban Contacuzen, pentru care tronul României se părea prea mic şi rîvniá tronul Bisanţului, apĕrarea a 19 plăiaşĭ în cetatea Némţului (1686) împotriva armiei întregĭ a lui Sobieschi, mântuitorul Vienei (1683): tóte aceste figurĭ, tóte aceste fapte ar merita mirarea chiar şi a străinilor, când istoria nóstră ar fi mai bine cunoscută. Voiţĭ însă un interes de Român, varietate de întêmplărĭ, episodurĭ patetice, tragedii carĭ sĕ vĕ scóta lacrimĭ din ochĭ, grozăvii carĭ sĕ vĕ rădice pĕrul pe cap, apoi nu voiŭ avé trebuinţă decât sĕ vĕ povestesc cruḑimile şi viéţa aventurară a lui Vlad Ţepeş, mórtea vrednică de un principe despot a lui Eraclide, Domnia lui Alesandru Lăpuşnénu, întrarea Cazacilor sub Hmielniţchi în Moldavia, carea singură este o poemă întrégă, năvălirile Tătarilor, tăiarea lui Brancovanu şi a familiei lui, una din cele mai triste priveliscĭ, ce ne póte înfăţişa istoria universală, catastrofa lui Grigore Ghica şi câte alte scene grozave şi uimitóre, câte alte întêmplărĭ, de cel mai mare interes chiar şi pentru cei nepăsătorĭ. Pe lângă acésta, mai are istoria un interes şi mai universal. Patria nóstră, prin o sórte vrednică de tótă jalea, a fost menită din cea mai bĕtrână vechime sĕ fie teatrul năvălirilor şi al resbóelor străinilor“, etc.

Aşa Cogălnicénu.

Astfel limba ne face Români prin nascere, istoria însă Români din convingere. Éca pentru ce toţi adversarii naţionalităţii nóstre ar dori, ca în scólele române sĕ nu se mai propună nicĭ o istorie, séu dacă se propune, sĕ se propună încai în limba lor, ca sĕ nu scim ce învĕţăm, şi din manuale compuse de ei, în carĭ Românii sunt descrişĭ cu colorile cele mai urîte, pe când naţiunea lor este rădicată până în norĭ. În chipul acesta, Românii slabĭ la ânger încep a se ruşina de némul lor şi a trece în castre străine.

Dar dacă adversarii nostri cred, din al lor punct de vedere, că este bine a procede astfel, datorinţa nóstră este a urma chiar din contră: a face din istoria naţională studiu serios în fie-care scólă română, a o învĕţa cât mai cu zel şi cu căldură şi a o propune în mod biografic, ér nu după manuale secĭ, carĭ sémĕnă mai mult cu nisce registre de nume şi anĭ şi carĭ nu sunt de natură a încălzi inima copiilor. Cât pentru alegerea materialului de propus, tot adversarii nostri ne învaţă, ce trebue sĕ facem. Ei adecă, trecênd cu vederea virtuţile poporului nostru, se opresc cu pasiune la neajunsurile sale. Noi, la rondul nostru, ne vom ocupa şi de pĕcatele nóstre, cu scop de a le combate; dar vom căuta mai ales paginele ilustre din istoria naţională, pentru ca sĕ vadă copii nostri, că au tot cuvêntul a fi mândri de trecutul străbunilor lor.

Ér când s'ar întêmpla una neîntêmplată, ca adecă să ni-se interdică formal de a propune în scólele nóstre istoria nóstră, vom respunde opresorilor cu bĕtrânul Maiorescu: „Opriţi-ne de a învĕţa istoria naţională; ne remâne istoria biblică, şi vom învĕţa din cartea Macabeilor a lupta şi a muri pentru naţiune.“ —

6. În strinsă legătură cu istoria stă geografia. În privinţa ei avem o singură observare: Este bine, ca scolarul român sĕ cunóscă şi lumea străină; dar mai întâiŭ de tóte trebue se cunóscă el ţerile locuite de connaţionalii sei. Cum póte cine-va sĕ-şĭ iubéscă patria, dacă nu o cunósce de ajuns?

7. Între celelalte discipline are un deosebit interes pentru educaţiunea naţională: gimnastica, conform principiului: „*Mens*

sana in corpore sano.“ Şi aicĭ ne mărginim a adresa profesorilor nostri de gimnastică două rugărĭ! „Grijiţĭ, ca elevii sĕ-şĭ insuşéscă o ţinută liberă, marţială,“ şi ca tóte mişcările sĕ se esecute cu precisiune!“

8. Încă un cuvênt, şi am terminat. Biserica nóstră se numesce pre sine mama scólei, apĕrătórea şi mântuitórea naţiunei. Ei bine, o rugăm, ca pentru salvarea acestora, sĕ nu pregete a întreprinde toţĭ paşii, de carĭ este capabilă o mamă iubitóre, şi o asigurăm, că scóla şi naţiunea îi va fi recunoscătóre. — — **Surdu.**

Despre metodurile de cetire.

Sunt două metodurĭ pentru de-a învĕţa pre scolarĭ a ceti, metodul sintetic şi metodul analitic.

Metodul sintetic începe cu literile cele mai simple şi compune din ele numai decât cuvinte cu înţeles şi mai târdiu propoşiţiunĭ uşóre, făcênd pre scolarĭ mai întâiŭ a le scrie şi apoi a le ceti. Va se ḑică, procesul aicĭ este dela părţĭ la întregul ce se compune din părţile respective. — Metodul analitic urméză o cale întórsă; el începe din capul locului cu cuvinte întregĭ, pre carĭ scolarii sunt ţinuţĭ a le scrie, pe când ei încă n'au nicĭ idee de sunetele şi literile singuratice, din carĭ se compun acele cuvinte; căcĭ analisarea cuvintelor în părţile lor elementare, în sunete şi litere, urméză numai după ce scolarii s'au deprins în cât-va a scrie în mod mehanic cuvintele întregĭ. Va se ḑică, aicĭ procesul este dela întreg la părţile din care se compune.*)

Cu singura escepţiune a Abcdarului de I. Popescu („Întâia carte de lectură şi învĕţătură“), care represintă metodul analitic, tóte celelalte Abcdare românescĭ sunt compuse după metodul sintetic.

---

*) Metodul analitic se mai numesce şi „metod verbal“, „metodul lui Vogel“, „metodul cuvintelor normale“ — a se vedé „Scriptolegia de V. Petri, pag. 28 şi următórele.

Mulţi dintre colegii învĕţătorĭ se vor fi întrebat: care din aceste douĕ metoduri este mai bun, mai raţional? Aşa m'am întrebat şi eu, şi pentru a ajunge la un respuns mulţămitor, am studiat natura amêndurora şi le-am aplicat succesive pre amêndouĕ şi în praxa scolară. Şi resultatul? Din studiu şi praxă am creḑut a deduce, că metodul analitic nesocotesce cele mai fundamentale principii didactice. În părerea acésta m'a întărit şi faptul, că dintre toţi pedagogii nostri, singur unul, d. Popescu, a găsit de bine a întroduce metodul analitic şi în scólele nóstre. Cu tóte acestea, sfios séu, dacă vreţi, modest cum sunt în genere toţi Românii, mi-am ḑis: „Se póte, că metodul este bun, dar că tu nu-l poţi cuprinde cu mintea ta cea mărginită; de aceea nu te grăbi cu judecata ta, ci consultă mai întâiŭ şi alţi pedagogĭ străinĭ, şi cu deosebire pre cei din Germania, carea este patria metodului analitic în forma sa de astăḑi.“

La svatul unui amic mi-am procurat opul didactic: „*Der Lehrer der Kleinen. Ein praktischer Rathgeber für junge Elementarlehrer. Überhaupt aber ein Buch für Alle, welche sich für die Erziehung der Kleinen interessiren. Von Franz Wiedemann, Elementarlehrer an der vierten Bürgerschule in Dresden,*“ op carele a făcut mare furóre în cercurile pedagogilor germanĭ. Cartea e dedicată celebrului pedagog Dr. Fr. Dittes, director al pedagogiului comunal din Viena. Dittes nu numai că a primit dedicaţiunea cu multă plăcere, dar felicitând pre autor pentru noul seu product literar, i-a scris şi o recomandaţiune scurtă, dar fórte căldurósă, reprodusă în fruntea cărţii, şi în care între altele ḑice: „*Ihr Buch ist keine blose Einleitung zu einem schulgerechten methodischen Verfahren, sondern eine wahrhafte pädagogische Darlegung der Aufgabe des Elementarunterrichtes und der Mittel und Wege, welche zu einem heilsamen Ziele führen: zum leiblichen, geistigen und sittlichen Gedeihen der Kinder*“ (Cartea D-Tale nu este o simplă întroducere la o procedură metodică, cum o cere scóla, ci o adevĕrată espunere pedagogică a problemei învĕţămêntului elementar şi a căilor şi mijlócelor, carĭ conduc la o ţintă salutară: la prosperarea fisică, spirituală şi morală a copii-

lor). Cartea numĕră deja patru ediţiunĭ, ér la esposiţiunea din Viena (1873) a fost premiată cu medaila pentru merite.

Ei bine, la cap XIV autorul vorbind mai ântâiŭ de metodurile cetirei, face critica metodului analitic în terminii cei mai decisivĭ. A fost pentru mine o adevĕrată satisfacţiune vĕdĕnd, cum şi acest pedagog de renume condamnă cu desevêrşire metodul analitic. Cred a face şi altor fraţĭ învĕţătorĭ un bun serviţ, reproducênd, cu permisiunea onorabilei redacţiunĭ, acea critică şi în colónele „Scólei Române.“

Écă-o!

„Ar însemna a scrie o carte întrégă, vrênd şi numai a trece în revistă, a caracterisa şi ilustra tóte deosebitele metodurĭ şi maniere de cetire, începênd dela metodul literisării şi până la metodul cel mai nou, la „învĕţămêntul combinat de vorbire, desemnare, scriere şi cetire“ (de ce nu şi de comput, cânt, istorie naturală şi religiune?). Acésta nu póte sĕ încapă în intenţiunile mele. Numai metodului din urmă voiŭ a-i opune în cât-va procedura mea (nu-mĭ pasă, dacă cine-va o va numi metod séu numai manieră). Spre acest scop însă trebue sĕ-l espun în liniamintele lui principale. Aceste sunt mai ales douĕ:

a) A procede dela totalitate la particularităţĭ şi érăşĭ la totalitate (=dela întreg la parţĭ şi érăşĭ la întreg).

b) A concentra deosebitele ramurĭ ale învĕţămêntului.

Observ din capul locului, că părerile mele pot se fie greşite, şi nu mĕ îndoiesc, că prin espunerea lor voiŭ alarma în contra mea o bună parte a partisanilor acelei scóle nouĕ (ca se numesc odată şi astfel metodul acela). Sunt gata de luptă, întru cât ea nu va privi persóna, ci causa.

Aşa dară:

a) „Dela totalitate la particularităţĭ. Dela ce este mai compus la ce este mai simplu. Dela cuantitate la unitate!“

Acésta este prima parolă a nouei scóle. Cu acésta însă nu voiŭ fi de acord în vecii vecilor, pentru că ea abrógă „legea

fundamentală“ a tótă instrucțiunea, legea adecă: „Dela ce este mai ușor la ce este mai greu, dela ce este mai simplu la ce este mai compus!“

Orĭ cât aș întreba prin cercurile, unde se instruéză, fie în atelierul artistului séu în camera celui mai simplu meseriaș, în localitatea țeranului séu pe arena eserciților militare, — nicăirĭ nu se urméză principiul: „*Dela ce este mai compus la ce este mai simplu*.“

Care pictor va face pre noul seu discipul a depinge îndată un tablou de bătălie? Au nu-l va învĕța mai întâiŭ a face trăsurĭ simple cu penelul?

Care măestru de desen va începe prin a decopia peisage? Au nu va arăta el mai întâiŭ elevului, cum se deseneze o linie?

Care măestru de clavir va învĕța pre scolar mai întâiŭ a produce un acord? Au nu va trebuí sĕ încépă micul scolar prin a ḑice tonurĭ singulare?

Care mĕsar va da învĕțăcelului seu se facă mai întâiŭ un secretar? Au nu-i va arăta mai întâiŭ, cum se giluéscă o scândură?

Care țĕran va cere dela „Nuțul“ seu a dirige un car încărcat cu snopĭ? Au nu-i va arăta mai întâiŭ, cum sĕ țină hățurile?

Care oficer va face pre ostașĭ a pușca în prima ḑi de deprindere? Au nu-i va învĕța mai întâiŭ „a sta drept“?

Și în scólă, în adevĕratul atelier a tot ce se numesce elementar, am puté se începem cu întregul? Copilul sĕ cetéscă mai întâiŭ cuvêntul, până a nu cunósce literile singulare din el?

Înțelégă corectitatea acestei proceduri, cui îi place, eu nu o pot înțelege, deși cred, că și eu cunosc în cât-va capul și spiritul unui copil.

„Dela particularităț érăși la întreg“, se ḑice mai departe în metodul respectiv. Dar pentru ce nu din capul locului dela particularităț la totalitate? Pentru ce mai întâiŭ acest lucru obositor, de a desface întregul în părțile sale?

Se ḑice, că prin desfacere copilul va învĕța a înțelege, că cuvêntul se compune din sunete singulare. Bine. Sĕ presupunem, că acéstă „înțelegere“ se operéză în deplin pe mintea copilului;

întreb însă: profitul acesta stă el óre în proporţiune dréptă cu timpul şi ostenelele, câte le-a cerut, scopul fiind anticipat? Nu vine acest „dar“ destul de timpuriŭ, când copilul învaţă, cam la opt ḑile, a compune primul cuvênt din litere singulare? Nu se ajunge acest scop — după metodul meu — îndată în prima oră, când fac pre copii a împreuna literile *a* şi *s*, formând din ele *sa* (copilul îşĭ cugetă acest sa (*sah* = a vedé) ca semnificând o funcţiune a ochiului) séu *as* (imperfectul dela essen = a mânca)?

Se ḑice mai departe, că acel metod ar fi mai conform naturei de cât tóte celelalte. Eu însă n'am putut descoperi până acum, unde se zacă acea conformitate, pentru că sunt de acea părere, că natura nicăirĭ nu dă îndată întregul, completul, formând numai după aceea particularitatea, ci ea urméză la operaţiunile şi creaţiunile sale (şi în spiritul copilului) o cale strîns progresivă. Ce póte fi mai natural, decât ca copilul sĕ înveţe mai întâiŭ o literă (un sunet), apoi încă una şi sĕ le împreune la olaltă; după aceea o atreia literă şi aşa mai departe?

Ba, dintr'o parte am cetit până şi aserţiunea, că acel metod permite părinţilor în mod deosebit a ajuta şi sprijini pre copii la cetire. Eu însă susţin cu tótă resoluţiunea chiar *contrarul*. Părinţii abia se pricep la simpla sonisare (Lautiren), cu atât mai puţin se vor pricepe la un metod aşa de complicat, cum este fără îndoiélă metodul analitic, la care se simte necesitatea a se scrie comentare chiar şi pentru *învĕţătorĭ*. Şi nu voiŭ a cerceta, dacă studiul acestor comentare ajunge pentru tóte casurile, ca învĕţătorii sĕ cuprindă acel metod pe deplin şi sĕ-l aplice astfel, cum doresc representanţii sei. Nu voiŭ a numĕra învĕţătorii, carĭ prin natura lor nu sunt capabilĭ de metodul acesta, dar carĭ din anumite consideraţiunĭ şi referinţe totuşĭ îl aplică, *caută* sĕ-l aplice; nicĭ nu voiŭ a fi martor, cum se „înnécă“ sermanii cu învĕţarea drăguţei de cetire.

Se ḑice mai încolo, că acest metod, mai mult de cât tóte celelalte, escită interesul copilului pentru a învĕţa cetirea. Eu sunt şi în punctul acesta de altă părere şi cred, că interesul unui copil (şi cu deosebire interesul unui scolar elementar) pentru un ob-

iect óre care nicĭ de cât nu depinde dela metod, ci mai virtos dela modul, cum învĕţătorul îşĭ manuesce metodul *seu* (fie acela orĭ şi care). Eu ţin, că e prea posibil, ca d. e. un învĕţător, carele urméză încă metodul literisării, prin modul seu de aplicare sĕ pótă cuceri pre scolarii sei mai bine decât mulţĭ învĕţătorĭ de scóla nouă. Când acésta ar fi imposibil, ar urma prin consecinţă, că înainte de a se nasce noua scólă, nicĭ un învĕţător n'a fost în stare a escita interesul scolarilor sei pentru obiectul cetirei. Eu însu-mĭ am fost instruit după metodul fonetic al lui Stephani, într'o scólă rurală, unde pe atuncĭ nicĭ că esista clasă elementară separată, şi cu tóte aceste după un an de ḑile am fost în stare a ceti cum se cade. Î-mĭ aduc încă bine aminte, că ora de lectură era pentru noi micuţii o oră de plăcere. Acéstă plăcere sciù sĕ ni-o procure bĕtrânul şi bunul meu învĕţător, cu tóte că urma vechiul metod de Stephani, carele acum de mult zace în camera cu vechiturile. Învĕţătorul are de-a escita interesul, metodul nu póte face acésta necondiţionat.

b) Concentraţiunea învĕţămêntului.

A concentra învĕţămêntul nu va se ḑică alta, decât a tracta diversele ramurĭ ale învĕţămêntului astfel, ca ele sĕ se grupeze în giurul unui centru anumit. Noua scólă se fălesce a fi revelat şi realisat acésta concentraţiune, cât pentru clasa elementară.

Centrul ei sunt aşa numitele cuvinte normale, numĕrul cărora însă nu este egal în tóte Abcdarele analitice, ci variéză între 16 şi 100. La cuvintele aceste micuţii au sĕ înveţe tótă înţĕlepciunea scolară din anul ântâiŭ, adecă a cugeta, a vorbi, a scrie, a ceti, a desemna, după putinţă încă şi a cânta şi computa.

Cum-că concentraţiunea învĕţămêntului — nota bene: vorbind de învĕţământ în general — este ceva necesar, urméza din faptul, că în decursul deceniilor din urmă obiectele de învĕţământ s'au sporit fórte, încât este de temut, că scolarii vor fi îndopaţĭ séu chiar striviţĭ sub ele.

Concentraţiunea este chemată a mijloci simplificarea învĕţământului, resultat pe care pedagogia îl va saluta, caută sĕ-l salute din tótă inima.

Când însă mĕ cuget la concentraţiunea statorită şi recomandată de noua scólă pentru clasa elementară, mi-se obtrud mai ales două întrebărĭ:

aa) Noua scólă, remâne ea în adevĕr credinciósă firmei sale?

Voiŭ a ḑice prin acésta: Învĕţământul ei póte-se numi faptice învĕţământ concentrat cu rigóre?

Când esercţiile, câte sunt a se îndeplini la un cuvênt normal, s'ar sfîrşi tóte într'o oră séu fie şi în două, când prin urmare sfera învĕţământului, care se grupéză în giurul fiecărui cuvênt normal, s'ar puté tracta tótă în timpul indicat, atunci respectivii ar avé drept a-şĭ numi metodul lor „concentrat cu rigóre“. Dar ei înşii admit, că scopul nu este atât de a peronda tóte esercţiile respective într'o singură oră, pe cât este de a face, ca deosebitele deprinderĭ ale copilului sĕ stea între sine într'un raport de reciprocitate.

Diferitele esercţii, carĭ sunt a se îndeplini la un cuvênt normal, reclamă într'o clasă impoporată 4—5 ore, ba mai târḑiŭ, când combinaţiunile de sunete se sporesc, încă şi mai mult. Cum am mai ḑis, tóte deodată nu se pot tracta. Cum se urméză aşa dară cu ele? Nu alt-cum decât: un timp anumit se vorbesce asupra cuvêntului, după aceea cuvêntul se scrie de atâtea şi atâtea orĭ, apoi se cetesce póte un pătrar de oră (orĭ dóră şi mai mult?) etc. Prin urmare tractarea diferitelor ramurĭ de învĕţământ, despre carĭ noua scólă susţine, că pentru ele nu se designéză ore anumite în planul de prelecţiunĭ, se împarte de sine şi în mod cu totul firesc în anumite restimpurĭ. Mai póte-se numi acésta în adevĕr o concentraţiune de rigóre? Dar apoi nicĭ representanţii scólei vechĭ, fiind ei numai lucrătorĭ adevĕraţĭ şi priceputĭ, nu ocupă pre copii ore întregĭ cu acelaş obiect!

bb) Respectiva concentraţiune este ea de folos pentru clasa elementară?

Eu socot că: Nu! Noua scólă pune mare pond pe variaţia, ce metodul ei ofere copilului. Cu tóte că şi eu sunt de acord a sĕ îngriji, mai ales în clasa elementară, ca nicĭ o propunere din

nicĭ o disciplină sĕ nu se estindă preste mĕsură, ci sĕ se varieze cât numai se póte (schimbând situaţia); totuş nu pot, tinere amicé! a nu-ţĭ semnala pericolul, care zace în prea marele zel de a varia. Din lăudata variaţie se póte nasce prea uşor un „golomos“, o „mestecătură“, ceea ce pentru capetele şi aşa destul de neclare ale micuţilor ar puté fi chiar aşa de nepriincios, ca şi când un morbos ar consulta în acelaş timp trei medicĭ, fie care ordinându-i medicina sa specială, şi pacientul consumându-le pre tóte alternativ.

Mi-se pare, că acest pericol este tare aprópe de scóla nouă, şi mulţĭ din ucenicii ei (mai ales din cei tinerĭ) póte că nicĭ n'au scăpat numai cu „ghiaţa în spate.“ Am ospitat şi eu la propunerea lor. Şi cum am auḑit-o eu, nu mi-am putut ascunde temerea, că prin metodul acela se va produce în capetele micuţilor o anumită confusiune, o neclaritate completă asupra întrebărilor: care este problema lor şi unde stau dînşii? În privinţa acésta însă chiar şi învĕţătorul elementar trebue sĕ stăruéscă într'acolo, ca micuţii sei sĕ-şĭ cunóscă „posiţiunea“, sĕ scie unde sunt. Pentru scóla vechie acésta problemă nu este o mare măestrie, fiind că copilul vede în tótă ḑiua clar, cum dînsul cu fie care stadiu în învĕţătură a făcut un pas înainte (în tóte ramurile învĕţămêntului, tocmai pentru că acolo ele fug clar şi precis una lângă alta). Aş puté ḑice, că micuţii instruiţĭ în chipul scólei vechĭ, sciŭ îndată dela sine, ce are sĕ urmeze mai departe.

Este tot astfel şi cu scolarii scólei nouĕ? Mai că mĕ îndoiesc.

Deşi trebue sĕ admit, că învĕţătorii, pre carĭ i-am auḑit eu, nu trec chiar de representanţĭ-model ai scólei nouĕ, sunt totuş de acea părere, că numai un învĕţător elementar prea dibaciŭ ai acelei scóle va puté ocoli în pace stânca, ce se chiamă încurcarea micuţilor. Pentru ce însă sĕ alegem o cale, în care numai un capitan-model se scie păzi de desastru? Căpitanii-model se ḑice, că nu sunt semênaţĭ prea deşĭ. *)

*) Nu pot a nu ve întreţiné aicĭ cu o întêmplare de natura unei anecdote: Un director scolar, carele avea în scóla sa douĕ clase elementare, voia sĕ-şĭ acuire cu tot preţul un învĕţător elementar, carele sĕ fie din scóla „Abcdarului-pesce“ (un Abcdar, în care primul cuvênt normal este un pesce). I-a şi succes

Ce e drept, apĕrătorii scólei nouĕ susţin, că prin acésta (aşa numită) concentraţiune se póte obţiné la copii o mai intensivă „deşteptare,“ o mai mare „capabilitate de a învĕţa“, o „cultură armonică.“ Eu însă sunt de părere, că acel resultat — ţic: acurat acela, se póte dobândi şi cu metodul neconcentrat, ba dóră cu mult mai sigur, în tot casul pe o cale mai simplă. Când s'ar compara prestaţiunile a douĕ clase elementare, dintre carĭ una sĕ urmeze metodul nou, alta metodul vechiŭ, ne-am convinge, că — presupunênd firesce, că respectivii doi învĕţătorĭ manuesc metodul lor cu aceeaşĭ desteritate — nu se va observa, în ce privesce „deşteptarea“ şi „cultura armonică,“ nicĭ o diferinţă.

Şi acum încă ceva: Noua scólă pune un deosebit pond pe „capabilitatea de a învĕţa“, ce şi-o însuşesc scolarii instruiţĭ de dînsa. Ba, unii din sudiţii ei merg până a susţiné, că dobêndirea acestei capabilităţĭ este singura problemă a primului an de scólă. Şi totuş, cetind diversele broşure, disertaţiunile ţiarelor pedagogice, scrise în favorul scólei nouĕ, precuvêntările din Abcdarele respective, programele scolare în partea, unde se enumĕră prestaţiunile scólei nouĕ în clasa elementară — ce aflăm? După sensul lor nimic altă decât:

„Urmând metodul acesta, copii învaţă în primul an de scólă a ceti fluent şi a scrie; atâta şi atâta din comput, cânt etc.“ Dar nu sunt óre aceste tóte cunosciinţe şi deprinderĭ, carĭ s'au învĕţat şi până acum?

Eu nu aş svătuí pre nicĭ un învĕţător elementar, carele întrebat fiind, cam la trei pătrare de an, de cătră directorul séu inspectorul seu: „Până unde ai ajuns cu micuţii DTale?“ sĕ respundă: „Veţĭ DTa, acésta nu ţi-o pot spunĕ, pentru că eu nu ţin

---

preste puţin a-şĭ acuira un individ, carele trecea de o forţă capabilă în direcţiunea acésta. Într'o ţi convenid cu acest coleg, i-am ţis: „Aş dori sĕ te ascult şi sĕ vĕd, cum proceţĭ, fiind D-Ta un abil representante al scólei cu „Abcdarul-pesce.“ — „O“, respunse el, „la mine nu vei vedé nimic nou, căcĭ eu tractez cetirea mai întru tóte ca şi D-Ta.“ — „Dar“, replicai eu, „asta nu se póte; caută sĕ te ţii de cuvintele normale?“ — „Da“, respunse el naiv, „când şi când, da, când şi când iau şi eu câte un cuvênt normal, în celelalte însă urmez metodul fonetic întocmai ca şi D-Ta,“ — Sermane director!

adecă, ca civilor nemagiarĭ din patria comună, pre lângă învĕţarea limbei magiare, sĕ li-se prefacă în sânge ideea unităţii statului, sĕ li-se planteze în inimă iubirea patriei comune magiare. După acea ne spune autorul: pentru ce trebue sĕ se înveţe limba magiară mai curênd decât cea francesă, englesă etc. Cu limba magiară dimpreună — ḑice numitul autor — trebue plantată în băiaţii de Slovac, Neamţ, Român (román) etc. iubirea patriei magiare. Tot acolo pune şi întrebarea, că óre acel cive, care nu scie limba naţională, (?!) pre care nu-l légă nicĭ barem un unic sunet dulce de naţiunea sa, au iubi-şĭ va el patria aşa, stima-şĭ va el naţiunea aşa, ca acela care trăiesce cu dulcele son naţional? etc. Apoi după ce mai împrospetézĕ în memoria celor competenţĭ datorinţa de aşĭ iubi patria ca pre peptul, care ne dă nutremênt şi putere, se pune şi dăscălesce pre învĕţătorĭ ḑicêndu le: „S te tanitó — etc. legy hazafi“. (Şi tu învĕţătoriule, fii patriot!“) Astfel dăscălesce pre învĕţătorĭ numitul articol, firesce luându-i pre toţĭ drept învĕţătorĭ magiarĭ, aparţinătorĭ fiecare naţiunei magiare; va se ḑică, cine le împută, astfel îi compută.

Mai departe spunêndu-ne că, frumósa nóstră patrie e locuită de popóre (nép) diferite şi naţiunea (nemzet) magiară are mulţĭ inimicĭ în patria sa *câştigată cu sânge*, (adecă în acelea popóre îşĭ are inimicii) ne dă a înţelege, că de inimicĭ îi e témă (firesce lui Wolfshorndl, nu naţiunei magiare) şi de aceea doresce sĕ-i védă şi pre ei Ungurĭ ca pre d-sa, căcĭ şi numele îl arată a fi „igaz magyar hazafi de zsidónak született.“ Ne mai spune, că causa de nu se propune limba magiară cu succes, zace primo loco în învĕţătorĭ, căcĭ: 1) mare parte din ei nu o sciu. Tot aci ne spune, că nu voiesce a ne conduce la Sasii din Transilvania (aşa departe?!), căcĭ ḑice proverbiul: Willst du in die Ferne schweifen, und das — Uebel liegt so nah?, ci ne arată în Ungaria proprie prin comitatele Poşon, Moşon, Nyitra, Trencsén, Arva, Lipto, Szepes, Gömör, etc. că se află învĕţătorĭ, carĭ nu sciu limba magiară, necum se o mai scie şi propune (adecă în 1876 nu se propunea limba magiară nicĭ în Ungaria, şi aḑĭ o pretind şi dela noi.) Ne spune, cum conveni cu învĕţătorĭ, carĭ afară de limba slovacă (tót nyelv) şi

ceva din cea germană, nu mai sciau nimic, şi de limba magiară nicĭ vorbă; alţii érăşĭ pre lângă germana o mânau pe frănţuzesce, numai unguresce nu sciau („Találkosztam tanitokkal, kik a német letökre ugy parliroszták fráncziaúl, akár az auvergni polgár, de egyszerü magyar tömondatok nem volnánk képesek szerkeszteni.) firesce — adauge — că astfel de învĕţătorĭ nu propun în scólă limba magiară, din simpla causă, că nicĭ ei nu o sciu.

Sunt 2) şi învĕţătorĭ, carĭ strică numai limba magiară. Ce putem aştepta dela aceia? Puţin séu cu nimic maĭ mult decât dela cei deântâiŭ. Prea puţinĭ vei afla din astfel de învĕţătorĭ, carĭ se planteze dulcele son naţional (??!) în generaţiunile nemagiare. Şi cum şi putem pretinde dela careva învĕţător sĕ propună cu iubire si succes un obiect, la care singur numai se frĕmêntă?

După aceea se pune şi dăscălesce tot pre învĕţătorĭ pentru propunere (modszer) ḑicênd, că încă tace de împregiurarea, că tot al 10-lea învĕţ. îşĭ are propriele manuale de propunere. Se vede, că relativ la tractarea limbei magiare în scólele nemagiare, autorul ar pretinde o îndrumare raţională, póte că d-sa chiar lucra la aşa ceva, de nu cumva era sub presă.

În urmă pentru ajungerea scopului pretinde:

1. Ca învĕţătorul însuşĭ sĕ scie bine limba magiară.

2. Învĕţ. sĕ fie capabil de a o propune, mai virtos animat fiind de simţiminte patriotice

3. Învĕţ. sĕ posedă adevĕratul mod de propunere şi sĕ scie transpune limba magiară la generaţiunile nemagiare.

Dacă învĕţ. posedă aceste 3 însuşirĭ, atuncĭ e necesar, ca sĕ încépă tractarea limbei mag. încă în I. cl., fiind natural, că la eserciţiele învĕţ. int. micuţii mai bine îşĭ pot apropria limba (ḑice Wolfshorndl János, marele dascăl!)

Vorbesce apoi despre curiositatea copiilor, şi ne spune, cum se li-o îndestulim tot în limba magiară. Scurt: se frĕmêntă a arăta, pre lângă necesitatea limbei mag. la popórele Ungariei nemagiare, şi propunerea sigură a aceleia. După ce ne enumeră tóte mijlócele ducătóre la scop, între carĭ şi cântul şi poesiile, esclamă: „Van örŏm a kis világon — magyar verset énekelní“. Adecă încă

prin 1876 își frĕmêntau unii Magiarĭ ca Wolfshorndl capul a impune limba mag. popórelor nemagiare, ci nu cu forța, ci écă așa cu buna, cu frumosul; astădĭ? Cuvêntul voesc a-l traduce în faptă; ci dóră, dóră, dacă rugările metropoliților și protestele deputaților nu avură resultatul dorit, dóră vor avé ale altora! Uită d-nii dela putere că, când va veni tréba la adecă, massa poporului încă are vot. Punem casul, că o sĕ se întroducă în tóte scólele, sĕ vedem însă ce vor face atuncĭ dascălii sasĭ, românĭ, nemțĭ, slovacĭ, sêrbĭ etc., nu numai cei ce frecuentară cursa orĭ cursul (cum îi mai ḑic unii), dar ce o se facă cei ce nu frecuentară, și prin urmare nu-și putură apropria acésta limbă, ca ceia? (?!) Sĕ vor lăsa ei jucăreia arbitrare a pasiunilor cuiva si atuncĭ — după esemplul dat de acum — și dimpreună cu ei popórele căror aparțin, nu vor face ultimul recurs? Eu cred, că vor documenta barem atuncĭ, că posed mai multă minte, inimă și caracter, decât unii de acum, carĭ lăcomiră la 80 de cr., prețul celui fără de preț. Ar fi decĭ de dorit ca:

Sĕ ne punem de o cam dată toțĭ învĕț. nemagiarĭ în înțelegere, și noi de noi sĕ protestăm fie chiar în aintea înaltului tron al Maiestății Sale! Despre resultatul nu dubitez. (? R. S. R.)

II.

În Nr. 22, pag. 467, colum. I. a numitului ḑiar se póte ceti o învitare de prenumerațiune la „Hunyadi Album“, venitul căruia e destinat pentru ajutorirea la remagiarisare a Ungurilor romanisațĭ“ (elolahosodott), al căror numĕr se urcă la 1500. Poftim în Comitatul Hunedórei Ungurĭ romanisațĭ! Și de ce nu Românĭ magiarisațĭ! Și d-nii dela Hunyadi Album nu se genézĕ a vorbi și susținé așa ceva? Dar en spună-ne măi tóte familiile nemeșescĭ din acel comitat, de unde se trag: dela cetele lui Árpád, orĭ dela moștenii locuitorĭ, ce-i aflară aci? Poftim numai câte-va esemple.

Párá, aḑĭ unul din fruntașii magiarĭ, și totușĭ din moșĭ strămoșĭ curator al bisericei gr. cat. române din Silvașul inf. Óre de nu ar fi Român de origine, l'ar trage inima sĕ fie curator bisericei române?

De Nopcea numai amintesc, scie lumea întrégă, că are neamurĭ opincarĭ „păduren ĭ“ (astfel numesc devanii pre locuitorii satelor situate între dealurile sud-vestice dela Deva.) Ba am auḑit însumĭ, în tómna anului 1871, când veniau vre-o 10 cară cu cucuruz sĕ între la Nopcea în curte, strigând un om bĕtrân, altuia mai tîner: „Mĕ Nopcea Lăşcuţ, mergĭ vĕḑĭ unde punem cucuruzul?“ Adecă Lăşcuţ era nepot orĭ vĕr mariei sale, şi totusĭ unul Român, altul Ungur?

Despre Bágyá din Riu-alb se scie positiv, că nu-i de mult Ungur, dovadă mai mulţĭ Badea, Românĭ opincarĭ de acolo, precum şi o familie în Vălcele-rele — Ionaşc Rĕgace Badea.

Sĕ vedem, cine e advocatul Dencsisor Péter, din Livadia de câmp, lângă Pui. El e frate cu căprarul, e nemeş, dar nemeş român, frate-seu şi acum e Român, precând el Ungur reformat. Ambii sunt fii de popă românesc, crescuţĭ cu prescurĭ de pe oltariul român gr. cat. din Livadia. E drept, că prostimea din giur ḑice, că pe numitul d. l'a bătut Dḑeu, căcĭ şi-a lăsat legea şi neamul, ologindu-l de mânĭ. Pătimeşce adecă bietul om de reumatism, apoi poporul nu scie gluma, numai decât strigă, că şi-a lăsat legea!

Cum că toţĭ Ungurii din cttul Hunedórei sunt cam astfel, o scie lumea; şi totuşĭ ei, o mână de ómenĭ, câţĭ sunt, ei pretind a li-se fi romanisat neamul magiar?! Adecă au dreptate, neamul lor remase cea ce fusese, ci ei se tîrîră în turma contrare şi acum voiesc sĕ conducă şi pre cei remaşĭ după ei, sciţĭ ca vulpea ceea, carea pierḑêndu-şĭ códa într'o cursă, predica surorilor sale a-şĭ tăia şi dînsele códa, că acum aşa ar fi moda. Biéta de ea, îi era ruşine singură fără códă. Din banii adunaţĭ pentru remagiarisarea Ungurilor romanisaţĭ vor a forma în Deva un convict pentru 80—100 copii micĭ (*kisdedovodakat*). Decĭ, vede-ţĭ dlor din cttul Hunedórei şi vĕ prenumeraţĭ la „Hunyadi Album,“ ca sĕ puteţĭ forma globul magiar din copii românĭ, ci puneţĭ pond pe ḑicala unguréscă:

„*O te szegény denevér,*
Te sem madár, sem egér!“

Reteag, 28. August 1879.

i-p-r.

Din sinul reuniunilor învĕţătorescĭ.

Raport despre adunarea generală a „Reuniunei învĕţătorilor români gr. or. din diecesa Caransebeşului“, ţinută în Făget în 26, 27 August (7, 8 Septembre) 1879.

În 25 August (6 Septembre) la 9 ore diminéţa toţĭ participanţii, carĭ au călĕtorit pe calea ferată, conform programei — s'au întrunit la gara din Lugoş, unde fură întêmpinaţĭ din partea dlui Ioan Demeter, concreḑutul judelui cercual administrativ de acolo şi de unde cu trăsurile puse la dispositiune din partea domnilor juḑĭ cercualĭ ai cercului Lugoş, Sivoş Lajoş şi cercului Bega Iuliu Pascu au continuat călĕtoria până la Făget. Era interesant a vedé şirul lung al trăsurilor şi mai cu sémă pre învĕţătorii nostri, carĭ de astă-dată din bunăvoinţa dlor juḑĭ cercualĭ mai sus numiţĭ şi mai cu sémă a dlui Iuliu Pascu în parte au călĕtorit nu dăscălesce, ci domnesce adecă: în căruţe.

Ajungênd în Făget, participanţii, în frunte cu demnul lor preşedinte Stefan Antonescu, care era însoţit pe trăsură de cumnatul seu, prea onoratul domn protopresbiter din Şiria din diecesa Aradului, Georgiu Vasilieviciŭ, şi de notarul reuniunei Ioane Marcu, fură primiţĭ de comitetul arangiator de acolo şi conduşĭ în cortelele destinate.

La 5 ore după améḑĭ, după ce preşedintele cu notarul reuniunei a însinuat judelui cercual administrativ din Făget, precum şi concernintelui protopresbiter şi mandatarului episcopesc Filaret Musta, protosincel şi profesor de teologie în Caransebeş, că „Reuniunea învĕţătorilor români gr. or. din diecesa Caransebeşului“ e adunată pentru ţinerea adunării generale, participanţii — conform programei — s'au întrunit în o conferinţă generală premergătóre, în care au combinat persónele alegênde de notarĭ ad hoc pentru adunarea generală şi de membri în comisiunile statorite. În acea conferinţă s'a mai constatat lipsa şi datorinţa de a da din sinul adunării generale o telegramă de felicitare şi recunosciinţă Prea Sânţiei Sale părintelui episcop Ioan Popasu din Caransebeş, ca la supremul inspector scolar şi prim membru fundator al

reuniunei, precum și oportunitatea de a da un asemenea telegram și ministrului de culte din Budapesta, carĭ telegrame s'au și primit în princepiu de întréga conferință. Și cu aceste s'a terminat și încheiat conferința, anunciându-se din partea președintelui, cumcă mâne-ḑi în corpore se va merge și participa la celebrarea sântei mise și a chiemării Duchului sânt, după care apoi se va deschide adunarea și anume:

Ședința I

ținută la 26 August (7 Septembre) 1879.

La 9 ore diminéța toțĭ participanții s'au întrunit în biserica rom. gr. or. din Făget, asistând la celebrarea sântei liturgii și a chiemării Duchului sânt, pontificate de Rdss. domn protosincel Filaret Musta, mandatar episcopesc, de prea on. protopresbiter al Făgetului Atanasiu Ioanoviciŭ, de prea on. d. protopresbiter al Șiriei Georgiu Vasilieviciŭ și de domnii preoțĭ Demetriu Iosof și Nicolau Popoviciŭ. După sânta liturgie, la care ceremoniile s'au esecutat de un cor compus din învĕțătorii din protopresbiteratul Făgetului, la 11 ore — conform programei — s'au deschis adunarea generală de cătră președintele Reuniunei Stefan Antonescu prin o cuvêntare fórte acomodată, în care a accentuat între alte și aceea îmbucurătóre împregiurare, că „Reuniunea învĕțătorilor românĭ gr. or. din diecesa Caransebeșului“, care mai nainte de asta cu vre-o 5—6 anĭ prin conducere rea*) se afla pe țermurul ruinei și perirei, prin unii dibacĭ luptătorĭ de atuncĭ, carii n'au lăsat sĕ fie aruncată cu totul în abis, a ajuns a se desvolta și a lua direcțiunea cea adevĕrată și conducătóre la scopul ei, în cât se póte afirma, că acéstă Reuniune spriginită prin activitate seriósă de cătră membrii ei și inteligința nóstră, are sĕ devină un însemnat factor pentru prosperarea scólelor și a învĕțămêntului poporal din diecesă. După deschiderea adunării se aleg de notarĭ ad hoc: învĕțătorii Demetriu Gaspar și Vasiliu

*) Aci vorbitorul înțelege de bună sémă pre fostul președinte Vasiliu Nicolescu, învĕțător în Lugoș, care nicĭ până astăḑĭ n'au predat actele Reuniunei de pe timpul sĕu spre păstrare în archivă. De ce? Rĕspundă jurnalele de pe acel timp, în carĭ se vede causa. Nota raport. I. Marcu.

Nicorescu, designându-se de notar conducător notarul ordinar Ioane Marcu. Urméză apoi salutaţiunile însinuate la presidiu în următórea ordine:

a) învĕţătorul din Făget Antoniu Musteţ salută adunarea în numele comunei politice şi bisericescĭ gr. or. din Făget prin o cuvêntare acomodată;

b) d. preot şi asesor consistorial Demetriu Iosof din Bujor prin o cuvêntare mai lungă sciintifică şi fórte frumósă, care a făcut onóre clerului nostru gr. or., a salutat adunarea în numele preoţimei tractuale;

c) d. învĕţător din Bujor, Ioan Constantinoviciŭ, ca preşedinte al despărţemêntului Reuniunei Făget, de asemenea prin o cuvêntare sciintifică a salutat adunarea în numele despărţemêntului seu.

După aceste salutaţiunĭ se cetesce actul Prea Sânţiei Sale părintelui nostru episcop Ioan Popasu, prin care în calitate de inspector suprem al scólelor confesionale din diecesa sa, a delegat la adunarea generală presentă pre prea cuviosul părinte protosincel Filaret Musta; de asemenea se cetesce scrisórea comitelui suprem al comitatului Caraş, Ujfallusy, prin care a încunosciinţat presidiul Reuniunei, că dimpreună cu vice-comitele seu, va participa la adunarea generală, de cum-va nu-l vor împedeca afaceri oficióse. Tot aşa se cetesce o telegramă din partea preşedintelui Reuniunei învĕţătorilor germâni din Ungaria de Sud, Karl Schäffer, învĕţător în Temişóra, care în numele Reuniunei sale salută adunarea.

Mai departe se cetesce tot prin notarul conducĕtor:

1. Raportul general despre activitatea presidiului şi al comitetului din anul administrativ 1878/9, care cuprinzêndu mai mult material şi fiind împărţit în 4 secţiunĭ şi anume:

I. Efectuirea decisiunilor adunării generale din anul ultim trecut.

II. Activitatea presidiului şi a comitetului în privinţa stării *a*) organisătóre, *b*) spirituale, *c*) materiale a Reuniunei.

III. Activitatea despărţemintelor.

IV. Propuneri —
estrag din acele numai următórele date mai importante:

a) Proiectul de modificarea statutelor se aştéptă în tótă diua dela înaltul regim;

b) reuniunea are 302 membri;

c) reuniunea are 10 despărţeminte organisate cu preşedinte, notar, bibliotecar şi cassar, şi două neorganisate;

d) reuniunea are o bibliotecă centrală cu 120 opuri;

e) acte la esibit au încurs în anul adm. 1878/9 212, dintre cari s'au desărcinat 192; 20 s'au relegat adunării generale spre competentă pertractare, ér 3 sunt nedesărcinate;

f) dintre despărţeminte mai active au fost despărţemêntul Oraviţei şi al Ciacovei;

g) presidiul a făcut propunerea în raport, ca adunarea gen. se dispună a se face un regulament pentru afacerile interne ale Reuniunei.

2. Raportul cassarului, din care se vede, că starea şi averea finanţială a Reuniunei cu finea lui Iuniu a. c. se suie la 6080 fl. 90 cr.

3. Raportul bibliotecarului, din care se vede, că averea bibliotecei preţuită în bani, are 230 fl. 13 cr.

Apoi se aleg comisiunele *a*) pentru censurarea raportului comitetului şi propuneri, *b*) pentru esaminarea raportului cassarului şi compunerea bugetului pre anul viitor 1879/80, *c*) pentru esaminarea actelor relegate adunării generale!

După acea se votéză următórele două telegrame spre espedare şi anume:

a) Ilustrisimului Domn Ioan Popasu, episcop, Caransebeş:

Adunarea generală a Reuniunei învĕţătorilor români gr. or. cu profundă stimă salută pre întemeietorul şi protectorul ei în persóna Ilustrităţii Tale, recomandând interesele ei ponderóse înaltei îngrijiri părintesci.

b) Înaltului Ministeriu de cult şi instrucţiune în Budapesta:

Adunarea generală anuală a „Reuniunei învĕţătorilor români gr. or. din diecesa Caransebeşului“ Vĕ felicitéză pre Escelenţia Vóstră.

Fiind timpul înaintat şedinţa se încheie, anunciându-se cea următóre pre după amédĭ la 4 ore.

§. 6. Membri ordinarĭ la acésta reuniune pot fi toţĭ învĕţătorii şi învĕţătórele rom. gr. or. dela scólele inferióre, superióre şi civile poporalĭ, aşa şi profesorii dela institutele pedagogice, teologice, gimnasiale şi reale gr.-or., precum şi asesorii referinţĭ ai senatului scolar din întréga diecesă a Caranşebeşului.

Aceştĭ membri se înscriŭ pentru tot timpul funcţionării lor ca atarĭ; la întrare dau declaraţiune în scris şi se obligă a solvi în tot anul o tacsă de 3 fl. v. a.

§. 7. Membri fundatorĭ pot fi persóne de religiunea gr.-or. rom. fără diferinţă de secs, carĭ contribuesc pe séma fondului reuniunei odată pentru tot-déuna, o sumă cel puţin de 20 fl. v. a.

§. 8. Membri ajutătorĭ pot fi persóne fără diferinţă de secs, religiune şi naţionalitate, carĭ în decurs de 3 anĭ contribuiesc în favorul fondului cel puţin 2 fl. v. a. în fie-care an.

§. 9. Membri onorarĭ la acéstă Reuniune pot fi persóne de orĭ-ce confesiune şi naţionalitate, carĭ şi-au câştigat merite însemnate pre terenul pedagogic, didactic şi literar, séu pre terenul bisericei şi scólei rom. gr.-or. confesiunale. — În cât acestia n'ar fi cetăţenĭ ai Austro-Ungariei, alegerea lor are valóre numai după aprobarea înaltului regim.

§. 10. Membrii ordinarĭ, fundatorĭ şi ajutătorĭ se primesc prin adunarea generală şi prin comitet, care va raporta aceleia despre primire, — éră ceĭ onorarĭ se primesc numai prin adunarea generală.

§. 11. Membrii ordinarĭ şi fundatorĭ au vot decisiv în adunările generale şi în adunările despărţemintelor reuniunei, éră membrii onorarĭ au vot consultativ.

§. 12. Membrii ordinarĭ, vĕduvele şi orfanii acelora sunt îndreptăţiţĭ a pretinde ajutóre din fondul reuniunei.

§. 13. Membrul, care nicĭ după un an nu solvesce tacsa prescrisă, va fi constrîns la solvire pe calea legală.

§. 14. Acei membri ordinarĭ, carĭ abdic dela chiemarea lor învĕţătorésca, pot remâné şi mai departe în calitate de membri, dacă voiesc; la din contră sunt îndatoraţĭ a-şi insinua în scris re-

păşirea lor cu o jumĕtate de an mai înainte, în care cas îşĭ perd tóte drepturile şi pretensiunile prescrise în aceste statute.

§. 15. Orĭ care membru al acestei reuniunĭ, care ar deveni moralicesce pĕtat, prin viéţă scandalósă, séu prin vre-o crimă ar fi cassat din statul învĕţătoresc, séu ar lucra contra înaintării scopului reuniunei, séu dóră ar avé intenţiunĭ stricăcióse pentru scopul ei, la propunerea motivată a unuia dintre membri se póte eschide din sinul reuniunei, dară numai în adunarea generală, cu majoritate de voturĭ secrete, şi în asemenea cas ataríi membri eschişĭ îşĭ perd tóte drepturile, ce li se compet conform statutelor.

III. Organisarea reuniunei.

§. 16. Reuniunea îşĭ desvóltă activitatea sa:

A) prin adunarea generală,

B) prin comitetul,

C) prin funcţionarii, — şi

D) prin despărţemintele sale.

A) *Adunarea generală.*

§. 17. Totalitatea membrilor reuniunei constitue adunarea generală. Acésta se ţine în tot anul odată, şi anume pe timpul ferielor scolastice. Ḑiua o defige comitetul, şi o publică cu 30 de ḑile mai înainte prin ḑiarele naţionale cele mai lăţite.

§. 18. Adunarea generală este ambulantă. Locul îl defige ea însăşĭ.

§. 19. Pentru aducerea unei decisiunĭ valide se recere presenţa de cel puţin 30 de membri ordinarĭ. În cas, când numĕrul acesta nu s'ar puté întruni, presidiul e îndatorat a convoca în restimp de 14 ḑile adunare generală estraordinară, în care decid cei presenţĭ. Decisiunile se aduc cu majoritate absolută de voturĭ; dacă voturile sunt egalĭ, decide votul preşedintelui. — La cererea a lor 5 membri, se face votisare nominală, éră la cererea a lor 10 membri, votisare secretă.

§. 20. Agendele adunării generale sunt:

a) esaminarea raportului comitetului, cassarului şi a bibliotecarului;

b) desbaterea și deciderea asupra propunerilor din partea membrilor;

c) deciderea finală asupra propunerilor din partea comitetului séu a despărțemintelor;

d) desbaterea și deciderea causelor atingătóre de comunul interes al Reuniunei, precum: precetirea disertațiunilor compuse de membri, consultări despre reforme în învețământ, și alte cestiuni pedagogice și didactice:

e) alegerea funcționarilor și a comitetului cu aclamațiune séu votisare secretă;

f) alegerea membrilor onorari;

g) votarea bugetului Reuniunei pe anul viitor;

h) împărțirea ajutórelor din fondul Reuniunei (§. 2 lit. d);

i) modificarea statutelor;

j) eschiderea membrilor amintiți în §. 15;

k) defigerea locului pentru viitórea adunare generală.

§. 21. Despre decurgerea adunării generale se pórtă protocol, care se autentică în restimp de 30 de ḑile prin o comisiune de 3 membri aleși din sinul adunării, afară de președinte și un notar.

§. 22. Comitetul, în cas de lipsă séu la cererea motivată în scris, a 15 membri ordinari, convócă adunare generală estraordinară.

Timpul și locul adunării generale estraordinari îl defige comitetul și-l publică dimpreună cu scopul ei cu 20 de ḑile înainte.

B) *Comitetul reuniunei.*

§. 23. Comitetul se compune din funcționarii Reuniunei, din 10 membri de comitet aleși de adunarea generală și din toți președinții despărțemintelor Reuniunei. Membrii comitetului se aleg dintre membrii ordinari și fundatori pre un period de 3 ani.

§. 24. Comitetul va ține pe an două ședințe ordinare, éră în cas de lipsă și estraordinare în luna și ḑiua, care o va defige președintele.

§. 25. Pentru aducerea de decisiuni valide, se recere afară de președinte și un notar, presența de cel puțin 3 membrii. De-

cisiunile se aduc cu majoritate absolută de voturĭ; — dacă voturile sunt egale, decide președintele.

§. 26. Agendele comitetului sunt:

a) a ținé în evidință tóte afacerile curente ale reuniunei;

b) a esecuta conclusele adunării generale;

c) în înțelesul preliminarului a câștiga tóte mijlócele conducătóre la cultura membrilor, precum: cărți sciințifice, pedagogice ș. a.;

d) a veghia asupra ordinei bune în afacerile Reuniunei, a controla încassarea tacselor dela membri, precum și totala stare a cassei Reuniunei, éră venitul al administra conform decisiunilor adunărilor generale;

e) a încuviința ajutóre mai micĭ din fondul Reuniunei, în casurĭ estraordinare grabnice, pe lângă aprobarea ulterióră a adunării generale, spre care scop adunarea generală votéză din an în an o anumită sumă și ficséză și macsimul ajutórelor singuratice;

f) a compune cu finea fie-cărui an raport special despre activitatea sa și starea spirituală și materială a Reuniunei;

g) a face pregătirile necesare pentru adunarea generală;

h) a pregati proiecte privitóre la înaintarea scopului Reuniunei, și a le propune adunării generale spre desbatere și decidere;

i) a primi membri ordinarĭ fundatorĭ și ajutătorĭ la Reuniune (§. 10).

§. 27. Despre ședințele comitetului se pórtă protocol, care se autentică în termin de 14 dile prin o comisiune de doi membri de comitet, afară de președinte și un notar.

C) *Funcționarii reuniunei.*

§. 28. Reuniunea are un președinte, un vicepreședinte trei notarĭ, un cassar, un bibliotecar și un advocat; ei se aleg în adunarea generală, dintre membrii ordinarĭ séu fundatorĭ pe un period de trei anĭ și pórtă oficiele sale gratuit.

§. 29. Președintele duce presidiul în adunările generale și de comitet, subsemnéză dimpreună cu unul dintre notarĭ tóte actele, carĭ emanéză dela Reuniune, asignéză tóte spesele și ajutórele încuviințate de adunarea generală séu de comitetul Reuniunei, repre-

sentată, dimpreună cu unul dintre notarĭ, Reuniunea față de autoritățile civile și bisericescĭ, precum și față de o a treia persónă, în fine represintă înaintea adunării generale tóte disposițiunile comitetului și ale funcționarilor privitóre la administrarea Reuniunei, și păstréză la sine sigilul Reuniunei.

§. 30. Vicepreședintele substitue pre președintele în cas de lipsă întru tóte afacerile espuse în §. precedinte.

§. 31. Notarii pórtă protocólele adunărilor generale și de comitet, duc corespondințele și subsemnéză dimpreună cu președintele actele Reuniunei.

§. 32. Cassarul Reuniunei primesce dela presidiu tacsele membrilor incurse dela despărțeminte, precum și alte venite, carĭ le manipuléză, și elócă conform concluselor comitetului, respective a adunărilor generale. Dînsul solvesce din cassa Reuniunei sumele necesare pe lângă asignare dela presidiu; tot dînsul este dator a face și a substerne socóta anuală detaiată despre starea cassei și a fondului la adunarea generală, ér comitetului raport despre starea cassei. Cassarul este respundętor pentru întregitatea cassei Reuniunei.

§. 33. Bibliotecarul Reuniunei primesce dela presidiu raporturile incurse dela bibliotecarii despărțemintelor și face raport detaiat fie-cărei adunărĭ generale despre starea tuturor bibliotecelor. Mai departe înregistréză și ține în ordine opurile bibliotecei centrale, precum și foile periodice, — le ține în evidență și împrumută din ele spre cetire la membrii, carĭ doresc se le aibă spre acest scop, acéstă însă numai pe lângă revers. Întêmplându-se, ca împrumutătorul se piérdă orĭ se facă nefolosibil opul împrumutat, acesta este îndatorat a-l procura pe spesele sale proprii, séu a respunde prețul de desdaunare statorit prin comitet.

Bibliotecarul este repundętor pentru biblioteca centrală.

§. 34. Advocatul este apĕrătorul Reuniunei în tóte causele de drept atât față de autoritățile civile și bisericesci, cât și față de o treia persónă, — pre lângă plenipotențiarea din partea presidiului.

D) *Despărţemintele reuniunei.*

§. 35. Spre a face posibil membrilor reuniunei întrunirea lor în adunărĭ mai dese, şi prin acésta a stimula într'înşii din ce în ce mai multă activitate spre cultivare, — reuniunea se subîmparte în următórele despărţeminte, şi anume:

I. Despărţemêntul Bocşei,
II. Despărţemêntul Oraviţei,
III. Despărţemêntul Verşeţului,
IV. Despărţemêntul Ciacovei,
V. Despărţemêntul Buziaşului,
VI. Despărţemêntul Bisericei-albe,
VII. Despărţemêntul Lugoşului,
VIII. Despărţemêntul Caransebeşului,
IX. Despărţemêntul Făgetului,
X. Despărţemêntul Pancĭovei,
XI. Despărţemêntul Mehadiei,
XII. Despărţemêntul Bozoviciului.

§. 36. Membrii despărţemintelor ţin în tot anul cel puţin douĕ adunărĭ. În aceste adunărĭ vor ţiné disertaţiunĭ sciinţifice, pedagogice, didactice de model, vor discuta în mod premergător asupra cestiunilor, ce au de a se pertracta în adunarea generală, şi vor face propunerĭ cu privire la înaintarea scopului reuniunei, — de asemenea vor mijloci insinuărĭ de membri la reuniune şi le vor substerne acele comitetului spre primire.

§. 37. Fie-care despărţemênt are un preşedinte, un notar, un cassar şi un bibliotecar, carĭ se aleg dintre membrii despărţemintelor în adunările sale pe un period de 3 anĭ.

§. 38. Despărţemêntul e îndatorat a incassa tacsele dela membrii acelui despărţemênt, şi cu finea fie-cărei lunĭ a-le substerne presidiului reuniunei.

§. 39. Fie-care despărţemênt are a substerne presidiului reuniunei în copie tóte procesele verbale a-le adunărilor ţinute, a raporta despre tóte operaţiunile sale, şi a substerne tot-deuna înainte de adunarea generală a reuniunei un raport detaiat despre starea şi activitatea despărţemêntului.

§. 40. Bibliotecarul înregistréză şi ţine în ordine opurile bibliotecei despărţemêntului, le ţine în evidenţă şi le împrumută membrilor despărţemêntului. Împrumutătorul e respundętor pentru opul împrumutat. Bibliotecarul este dator a da sémă despărţemêntului pentru bibliotecă, şi acesta face raport despre starea ei, la presidiul reuniunei; dînsul deodată este şi respundętor pentru biblioteca despărţemêntului.

§. 41. Preşedinţii despărţemintelor sunt totodată şi membrii comitetului reuniunei.

IV. Dispositiuni generale.

§. 42. Despre ţinerea adunării generale are a se încunosciinţa tot-deuna respectiva jurisdicţiune politică administrativă, precum şi consistorul scolar diecesan din Caransebeş, care are drept şi voie liberă a fi represintat şi căruia este a i-se substerne o copie din protocolul adunării generale.

§. 43. Reuniunea are un sigil, care înfăţişéză statua Minervei cu inscripţiune: „Sigilul reuniunei învĕţătorilor rom. dela scólele confesionale gr.-or. din diecesa Caransebeşului.“ — Despărţemintele au sigilul lor cu inscripţiunea: „Reuniunea învĕţătorilor români dela scólele confesionale gr.-or. din dieces'a Caransebeşului. Despărţemêntul . . .“ (numele lui).

§. 44. Causele de contraversă în afacerile Reuniunei între membri séu între acestia şi funcţionarii ei, se complanéză prin un juriu ales şi organisat în sensul Art. de lege LIV. din a. 1868, Cap. 9. Sect. III.

§. 45. Proiectul de modificarea statutelor — după desbaterile aceluia în adunările despărţemintelor — se publică in programa adunării generale; conclusele relative se aduc cu $^2/_3$ a membrilor presenţi (în înţelesul §. 16.) şi vor avé valóre numai după aprobarea prin locurile mai înalte competente.

§. 46. Desfiinţarea reuniunei se póte enuncia numai în o adunare generală chiemată spre acest scop prin comitet cu $^2/_3$ din totalitatea membrilor ordinarĭ. — În acest čas, întréga avere a reuniunei are a se destina numai spre un scop scolar rom. gr.-or.

§. 47. În cas dacă reuniunea nu se ţine de scopul şi cercul de activitate statorit în statute, dacă mai departe prin procedura ei se periclită statul séu interesele materiale ale membrilor, reuniunea póte fi suspinsă prin înaltul regim regesc, şi de după resultatul investigaţiunei ordinate — în urma suspinderei — póte fi disolvată séu îndatorată a se ţiné strict de dispoşiţiunile statutelor.

Aceste statute s'au votat şi primit în adunarea generală a reuniunei, ţinută în Biserica-albă în 20, 21 August (1, 2 Septembre) 1878.

Stefan Antonescu m. p.,
preşedinte.

Ioan Marcu m. p.,
notar.

Ochire chronologică despre fundarea şi augmentarea scólelor române ort. or. din Braşov.

De directorul **Stefan Iosif.**

Cu încheiarea anului scolastic 1878/9 scólele române centrale numeră anul al 28-lea al esistinţei lor.

În programele anterióre scolastice, în rapórte oficiale, ba icicolea şi prin foile publice s'a făcut câte o scurtă dare de sémă despre fundarea şi crescerea acestor scóle; nicí odată în să s'a întreprins o schiţare istorico-chronologică, carea tratând acest sujet, deşi numai per summos apices, se pótă servi posterităţii de basă şi de îndreptar la compunerea istoriei critico-pragmatice a acestor scóle. Decí dară, ca sĕ nu se dea cu totului tot uitărei cele ce s'au scris în mod fugitiv şi sporadic şi sĕ se satisfacă încât-va dorinţei de atâte orí esprimate a „sĕ publica o monografie a gimnasiului român din Braşov," am credut, că voiŭ implé o lacună simţită prin publicarea celor mai importante date relative la sujetul din cestiune. Din titlu se va orienta lectorul binevoitor atât în privinţa estensiunei, ce am avut în cuget a da materialului, cât şi în privinţa scopului, cătră care am nisuit.

Înainte de a apuca firul istorico-chronologic, nu va fi de prisos a reaminti, că Braşovul, prin posiţiunea lui geografică ca emporiu comercial al negoţului levantin, a mijlocit şi contactul literar cu

În anul 1870/1, 5/17 Octomvre, perdu scóla pre unul dintre cei mai vechĭ ai sĕi profesorĭ, pre d. V. Oroian, carele funcţionase ca învĕţător la scóla din Schei înainte de 1848 şi fu promovat la postul de prof. gimn. pentru cunoscinţele sale pedagogico-didactice.

Aci notăm, că clasele comerciale şi reale s'au deschis începênd dela 1869 din an în an, până ce se completară. De óráce însă edificiul nu mai ajungea şi pentru plasarea acestor scóle nouĕ, se adauseră la anul 1871 încă douĕ aripĭ paralel cu vechiul edificiu. Resursele, din care fu cu putinţă a se rădica şi aceste edificate, sunt parte dela bisericile fundatrice, parte dela particularĭ, parte din fondurile scólei cu meniţiune nealterată, pentru care scóla plătesce interese şi depuréză din an în an şi din capitalul împrumutat prin amortisare.

Din cronica institutului acestuia trifurcat: gimnasiu, scóla comercială şi scóla reală inf. dela anul 1870 înainte, afară de cele espuse şi atinse mai sus, vom înregistra momentele cele mai însemnate relative cu deosebire la instrucţiune. Înainte de a continua firul chronologic, nu putem a nu face observarea, că on. eforie în lipsa profesorilor specialiştĭ, cu deosebire pentru specialităţile realistice şi pentru comerciale, s'a nisuit cu mai mare orĭ mai mic succes a-şĭ angaja tinerĭ, carĭ în lipsa mediilor de susţinere la scólele superióre, obţinură parte împrumuturĭ parte micĭ subvenţiunĭ, cu condiţiune a le replăti şi totdeodată a servi şi scólei un şir anumit de anĭ. —

În continuarea firului chronologic notăm, că la anul 1873, în 16/28 Augustu, Alteţa sa regală Domnitorul României Carol I., înalta Sa soţie Doamna Elisabetha, visitând în trecerea Sa prin patria nóstră oraşul Braşov, cercetă şi institutul nostru.

În anul 1874, 20 Sept., a cercetat institutul în trecerea sa prin Braşov părintele metropolit gr. cath. Ioan Vancea; éră în 25 Sept. d. consiliar de secţiune al In. Minister regiu-magiar de culte şi instrucţiune publică Szász Károly. Ce s'atinge de instrucţiune, conformându-se institutul recerinţelor timpului şi esigenţelor didactice, s'au întrodus treptat şi s'au stabilit tóte acele studii şi catedre, carĕ se cereau după planurĭ. Deşi s'au făcut despre tóte

aceste amintire în programele anuale, totuşi spre câştigarea unui prospect general notăm aci:

1. Că deşi până în ḑiua de astăḑi nu putu obţiné scóla un loc dela comuna politică pentru edificarea unei gimnastici conform legei; totuşi gimnastica s'a predat într'un local ângust al scólei necurmat dela an. 1865.

2. Pentru musica vocală întroduse încă la anul 1866/7 scol. se sistemisă o catedră anume la anul 1875.

3. Pentru desemn se instituí o catedră anume retribuită binişor.

4. În an. 1875 fiind scóla în strimtorare din cause, care near duce prea departe a le aminti aci, se făcu încercare a se contopi scóla reală inferióră cu gimn. inferior; însă după un esperiment de 3 ani, dovedindu-se nepracticabilă contopirea, se intogmi scóla reală după planul provisoric al ministerului de culte şi instrucţiune publică din patria nóstră.

Cu anul scol. 1875/6 vom încheia cronica de faţă, notând din analele institutului faptul, că in 26 Maiu 1876 Escelenţia Sa preasănţitul nostru archiepiscop şi metropolit Miron Romanul, inspectorul suprem de scóle confesionale din întréga provincie metropolitană română gr. or. din Ungaria şi Transilvania, visită institutul din clasă în clasă şi sĕ informă prin propria autopsie despre starea instrucţiunii şi a tuturor meḑiilor de învĕţământ.

Dar înainte de încheiare, ca sĕ nu aparem cumva prea unilaterali, aflăm de bine a inregistra cele mai momentóse date despre înfiinţarea unor institute menite a deveni isvóre de venituri pentru institut; despre întemeiarea unor fundaţiuni şi legate în favorul scólei, fără sĕ avem pretenţiunea a fi înşirat tóte darurile şi micele legate în bani făcute de creştinii nostri cu durere de inimă pentru scólă. În genere afirmăm, că cei mai mulţi Români ortodocşi, cari au contribuit sume considerabile la clădirea scólei, séu cari au vrut a-şi eternisa memoria după întemeiare, au lăsat după mórte-le câte o mică donaţiune în folosul scólei. — Numele lor se păstréză în archiva on. eforii spre eternă memorie.

1. Vom începe dar firul cu fundarea băilor de abur pe locul scólei. În anul 1856 un consorţiu constător mai cu sémă din Români braşoveni şi secelenĭ, fundă institutul băilor de abur, carele astădĭ după multele metamorfose, prin care a trecut, a devenit proprietatea bisericilor fundatrice cu un venit anual considerabil.

2. Comerciantul Ioan Iuga de Băcii, a cărui memorie se va conserva întru binecuvêntare eternă între Românĭ, făcu la 1851 scólei nóstre o fundaţiune, a cărei venit anual produce suma de 630 fl.

3. Comerciantul D. Oţoţoiŭ donă scólei la an. 1852 $^3/_8$ dintr'un munte numit Prişcu.

4. Binecuvêntatul întru memoria scólei, zelosul şi neobositul V. Lacea, donă scólei pre lângă obligaţiunĭ de stat, şi $^3/_4$ din Muntele Valea négră.

5. Veduva (reposată) Paraschiva Radu Butmâloiŭ alias Borcănóiă, donă scólei la anul 1851 o grădină, care produce pre an la 100 fl.

6. Escelenţia Sa neuitatul metropolit Andreiŭ baron de Şaguna mai donă scólei în obligaţiunĭ suma nominală de 2000 fl.

7. Ioan Iuga de Băcii pre lângă legatul menţionat suma de 1000 fl. în obligaţiunĭ de stat.

8. D-na Elena veduva St. Sotir donă scólei întru memoria reposatului ei soţ suma de 1000 fl.

9. Ereḑii D. George David donară scólei suma de 2000 fl.

10. Dela an. 1868 Universitatea naţiunei săsescĭ subvenţionéză scóla nóstră cu suma de 3000 fl. v. a., post stabil în buget; éră dela an. 1871 se mai făcu un adaos de 2000 fl. pe an, dar acésta sumă este condiţionată.

11. Căpitanul (mort) George Cristurianul îşĭ eternisă memoria prin aceea, că donă scólei o stupină în hotarul Braşovului, a cărei venit anual este de 600 fl.

12. Dr. Nicolae Gănescu, om cult şi zelos pentru luminarea neamului seu, testă din averea sa suma de 1000 galbenĭ spre scopurĭ culturale. Din venitul acestei sume $^3/_4$ percepe scóla, éră $^1/_4$ se adaoge la capital pentru formarea unui fond scolastic.

13. Dela Comuna politică se subvenţionéză scóla reală cu suma anuală de 2100 fl.

14. Biserica S. Nicolae contribue pe fiecare an pentru susţinerea scólei primare suma de 1000 fl., éră pe séma bibliotecelor gimnasiale şi normale suma anuală de 150 fl.

15. Reuniunea femeilor române din Braşov subvenţionéză cl. IV. şi V. de copile înfiinţate sub auspiciile ei cu suma anuală de 800 fl.

În faţa acestor fonduri şi isvóre de venit şi a altor danii va fi bine, va fi ecuitabil chiar a se pune adjustarea institutului cu cele necesare la învĕţământ, fără se atingem multele, ba chiar nenumĕratele esiginţe neincungiurabile din moment în moment.

Institutul posede următórele mijlóce de învĕţământ:

I. Bibliotecă, carea constă din preste 3000 tomuri.

II. O colecţiune frumósă de obiecte aparţinătóre aşa-numitului cabinet zoologic.

III. O colecţiune considerabilă de minerale, un bun început pentru formarea unui mic cabinet mineralogic.

IV. O colecţiune de numi şi anticuităţi.

V. Din instrumente fisicale cele mai necesarii la instrucţiune.

VI. Un laborator chemic complet procurat cu suma considerabilă de preste 1500 fl.

VII. O colecţiune de mărfuri şi alte ingredienţe necesare la instrucţiune în merceologie.

VIII. Atlante, charte geografice, globuri ş. a.

Aceste bune începuturi de mijlóce de învĕţământ s'au procurat parte din banii scólei, parte prin dăruire. Nu ne putem ocupa de astădată cu deamĕruntul de acestea, ci ne mărginim a le fi semnalat în genere.

Încheiem cu acea promisiune, că cu altă ocasiune vom da un conspect despre tinerii, cari au frecuentat aceste scóle, despre fluctuaţiunea frecuenţei din timp în timp şi despre mersul progresiv al învĕţământului dovedit prin cifre.

Dela comitetul Asociaţiunei transilvane.

În 11 Sept. a. c. comitetul Asociaţiunei transilvane pentru literatura şi cultura poporului român, între alte obiecte importante, au deliberat şi asupra suplicelor incurse la cele patru stipendie à fl. 25, escrise ca premie pentru învĕţătorii distinşi în pomărit.

Pomăritul, pe lângă aceea, că este ocupaţiune plăcută şi frumósă, este tot odată şi folositóre. Am puté ḑice, că în unele ţinuturi pomăritul servesce de un isvor nesecat de căştig pentru poporul ţeran.

Durere, că acest ram al economiei, care recere mai puţină muncă, este fórte negles din partea Românilor şi chiar în dauna lor. Îmi aduc aminte, că în comuna mea natală vin tómna cară cu póme, cale de câte 4 — 5 óre şi, îndată îs vêndute ca piperiul pe bucate, lână şi altele. Dar în câte comune nu se întêmplă tot astfel?

Când ne-am deschide şi noi puţin ochii, când am privi cu interes la cele din giurul nostru, ar puté sĕ se lege mai multe de noi şi am puté învĕţa multe lucruri folositóre. Reul este că noi ne trezim tot mai târḑiu, d'aceea şi ḑice sasul: Dómne dă-mi mintea Românului cea din urmă.

Dar se revenim.

La premiele amintite au concurs în total 5, ḑi c i n c i învĕţători şi 2 corporaţiuni învĕţătorescĭ, anume: 1. Mihaiu D o m i d e, Sângeorzul Năsĕudului; 2. Ioan P o p R e t e g a n u l, Lissa; 3. Alex. L a t i ş, Lăpuşul ung; 4. Ioan P o p, Copăcel; 5. Ilie P o p, Şomcuta mare; 6. Corpul învĕţătoresc din Reşinarĭ şi 7. Corpul învĕţătoresc din Sălişte.

Premiele s'au acordat concurenţilor de sub 1 — 4, deşi în faptă numai suplicele celor d'ântâiŭ doi au fost instruite în ordine; a Reşinărenilor a fost lipsită şi de subscrieri, ér a Sălişt enilor a incurs cu vre-o câte-va septemâni mai târḑiu de terminul prefipt. Faţă cu ceste din urmă s'a mai făcut în sinul comitetului observarea, că stipendiele sunt escrise pentru indivi ḑi singuratici, nu pentru corporaţiuni.

În genere, când se vor mai împărţi asemeni stipendie, ceeace ar fi fórte de dorit, să se scie că documentul principal, pe basa

cărui-a se acórdă acestea, este actul prin care se constată numĕrul pomişoriłor altuiţi, prăsiţi séu săditi în cutare an.

Mai mare zel între toţi concurenţii au documentat învĕţătorul din Sângeorzul Năsĕudului, dl M. Domide, despre care avurĕm plăcuta ocasiune a vorbi şi în „Scóla Română“ din 1877.

Étă şi Conspectul despre starea pomăriei, aclus la documentele dlui Domide:

Din anii trecuţi au remas în pomărie: 942 pomişorĭ altuiţi, 750 nealtuiţi, în total: 1692.

În decursul anului s'au uscat 56.

În anul curent s'au dat spre resădire: 90 merĭ, 63 perĭ, 27 prunĭ, 3 cireşĭ şi 2 castanĭ, în total: 185.

Din simburĭ semênaţi au resărit 1300 merĭ, 1500 perĭ, 6 prunĭ, 60 castanĭ, suma: 2866.

În primăvéra acésta s'au altuit 130 merĭ, 84 perĭ, 6 prunĭ, suma 220.

De present se află în pomăria scólei: 500 merĭ, 400 perĭ şi 21 prunĭ altuiţĭ, ér ne-altuiţĭ: 1680 merĭ, 1520 perĭ, 110 prunĭ, 20 cireşĭ, 6 persecĭ şi 60 castanĭ, adecă preste tot 4317 pomĭ.

Orĭ-ce laudă este superfluă faţă de datele aceste.

Zel frumos au dovedit şi dl Pop Reteganul; dsa arétă, că

din anul trecut i-au remas 11 pomĭ altuiţi şi 524 ne-altuiţi; ér

din simburĭ semênaţi au resărit în anul acesta 67 prunĭ, 851 merĭ, 1112 perĭ, 18 persecĭ, 16 nucĭ, asemene 1 alun, 3 fagĭ, 17 tei, 3 stejarĭ şi 29 frasinĭ;

de pre câmp s'au resădit 14 prunĭ, 3 nucĭ, 1 persec;

s'au altuit cu succes 8 persecĭ, 140 merĭ şi 25 perĭ. Astfel starea totală cu finea an. scol. a fost de 184 altoi şi 2475 ne-altuiţĭ.

Încheiăm cu speranţa, că în urma impulsului dat din partea Asociaţiunei, prin premiele de mai sus, învĕţătorii nostri nu vor lipsi a cultiva şi ramul acesta, deschidênd prin trênsul un nou ram de câştig pentru poporul ţeran. P.—P.

Din computul cu frângeri vulgare.

De prof. **V. Gr. Borgovan.**

(Fine).

a) Multiplicandul numĕr întreg. —

α) Esemplu: 1 Hl cucuruz costă 5 fl.; cât $^1/_2$, $^1/_4$, $^1/_5$ Hl?

1. De rost: 1 Hl = 5 fl.; $^1/_2$ Hl = de $^1/_2$ orĭ 5 fl.; Ce însémnă acésta? ($^1/_2$ din 5 fl). Acésta face cât? ($2^1/_2$ fl.)

$^1/_4$ Hl = de $^1/_4$ orĭ 5 fl. ($^1/_4$ din 5 fl. = $1^1/_4$ fl.)

$^1/_5$ Hl = de $^1/_5$ orĭ 5 fl. ($^1/_5$ din 5 fl. = 1 fl.)

2. Sĕ facem tot acésta şi la tablă:... N.!.. Incă odată tema! Cum se va scrie cu cifre? ($5\times^1/_2$). Bine! Tema este dară — ce?...N! (înmulţire).

Repetiţiune. (v. a. f. pag. 413!). Sĕ lucrăm dară! Încă odată tema...N! $^1/_2$ m....? ($^1/_2$ din 5 fl.) séu ce e tot atâta de $^1/_2$ orĭ 5 fl. (în scris $5\times^1/_2$). Cât face acésta?...N! ($2^1/_2$ fl). Cât costă $^1/_4$ Hl...N!, $5\times^1/_2 = 1^1/_4$ fl. Cât $^1/_5$ Hl? ($^1/_5$ din 5 fl. séu de $^1/_5$ orĭ 5 fl.) Cât face acésta...N! ($5\times^1/_5 = 1$ fl.) Sĕ mai recapitulăm odată tustrele temele şi sĕ le privim pre rond mai de aprópe! Întâia întrebare a fost...N? (respunde: Cât costă $^1/_2$ Hl etc.) Şi am aflat ce...? ($2^1/_2$ fl.) Pre ce cale am aflat numĕrul $2^1/_2$ din numĕrul 5? (Împărţind multiplicandul (5) prin numitorul multiplicatorului (frângerei $^1/_2$) — prin 2.

A doua întrebare...N! (Cât costă $^1/_4$ Hl dacă etc.) Şi am aflat ce? ($1^1/_4$ fl.) Cum am căpĕtat $1^1/_4$ din factorii 5 şi $^1/_4$? (Impărţind multiplicandul (5) prin numitorul multiplicatorului ($^1/_4$) — prin 4.

A treia întrebare...N! (Se scóte cu pruncii tot pre calea arĕtată mai sus, adecă 1 fl. se află din 5 fl. si $^1/_5$ împărţind pre 5 cu numitorul frângerei $^1/_5$.

Din aceste séu asemene esemple sĕ deduce şi formuléză regulă:

I. Un numĕr întreg se înmulţesce cu o frângere vulgară, — la care numĕrătorul e cifra 1, împărţind numĕrul întreg prin numitorul frângerei; câtul e productul căutat.

β. Dar pruncilor! nu tot de-a-una e multiplicatorul o frângere cu numĕrătorul 1. Sĕ avem d. ę.: 1 Hl de grâu costă 6 fl., cât $^2/_3$ Hl? costa-vor $^2/_3$ Hl mai mult séu mai puţin? (mai puţin).

1. De rost: 1 Hl = 6 fl.

$^2/_3$ Hl = 6 fl. $\times^2/_3$, adecă sĕ se iee din 6 fl. a treia parte de 2 orĭ. Cât face acésta...N! $6\times2 = 12:3 = 4$ fl.

Sĕ vedem tot acésta şi în scris. Sĕ ne repetéscă tema...N! Sĕ-o ordineze la tablă N! (se face $6\times^2/_3$). Bine! Pruncilor, dacă am lucra şi aci după regula de mai înainte, n'am eşi la resultatul cel adevĕrat. Ca sĕ vĕ convingeţi, sĕ probăm. Cum sună regula aceea...N? (se repetesce).

Sĕ împărţim dară întregul (6) prin numitorul frângerei (3). Căpĕtăm . . .N? (2). Ci am vĕdut calculând de rost, că $^2/_3$ Hl nu costă numai 2 fl., ci 4 fl., prin urmare lucrarea nu póte se fie bună, şi sĕ vedem pentru ce nu. Ce însémnă $^2/_3$ Hl de grâu? (1 Hl împărţit în trei părţi egale, din carĭ luăm douĕ). Acuma sĕ luăm preţul grâului (a Hl), adecă . . .N? (resp. 6 fl.). Douĕ din trei părţi ale Hl vor trebuí se coste dară cât . . .N? (2 din 3 părţi a preţului întreg, adecă din 6 fl.). Cât e una a treia parte din 6 fl.? . . .N! (2 fl.). Douĕ părţi de acestea ($^2/_3$) . . .N! (2 × 2 fl. = 4 fl.). Aşa dară $^2/_3$ Hl vor costa . . .N! (4 fl.). Când numĕrătorul frângerei nu e cifra 1, destul e dară numai a împărţi întregul prin numitorul frângerei? . . . N! (Nu). Dar ce trĕbuie sĕ mai facem . . . N? (câtul acela îl înmulţim cu numĕrătorul). După alte esemple asemenea pruncii deduc regula:

II. „Un numĕr întreg sĕ înmulţesce cu orĭ ce frângere vulgară, împărţînd num. întreg prin numitorul frângerei şi câtul înmulţindu-l cu numitorul.“

Alt esemplu: Dintr'o ereditate de 7350 fl. capĕtă consângenii 2850 fl., creditorii de $^2/_5$ orĭ, scóla de $^3/_4$ orĭ cât consângenii, restul sĕracii; cât se vine pre fie care parte?

γ) Încă un esemplu: 1 Q. (Quintal) de zahar costă 50 fl.; cât $^2/_3$ Q.

1. De rost. (nu face nicĭ o greutate.)

2. În scris. Voind aci a procede după regula de sub lit. β), am căpĕta din factorii 50 şi $^2/_3$ alţi factorĭ cu totul noi, adecă: $^{50}/_3$ şi 2, va sĕ dică esemplul nostru ar trece la trépta I. lit *b*), ci noi îl putem resolvi şi după trépta a II, anume:

Sĕ ne cugetăm de o camdată, că am avé sĕ cercăm preţul pentru 2 Q. (2 Q. = 100 fl.); ci noi am avut sĕ cercăm preţul pentru o cătăţime de 3 orĭ mai mică decât 2 Q; prin urmare şi preţul acestei cătăţimĭ va trebuí sĕ fie de 3 orĭ mai mic, séu numai a 3-a parte din cel pentru 2 Q., adecă $^{100}/_3 = 33^1/_3$ fl. Sĕ ne dăm sémă pre scurt, ce am făcut! Sĕ vedem . . N! (ântâiŭ am înmulţit pre 50 cu numĕrătorul (50 × 2 = 100); apoi productul acesta l'am împărţit cu numitorul ($^{100}/_3 = 33^1/_3$). Sĕ formuléză regulă:

III. „Un numĕr întreg sĕ înmulţesce cu o frângere vulg., înmulţind numĕrul întreg cu numĕrătorul şi productul acesta împarţindu-l prin numitorul frângerei.“

Nota 6) Acest cas şi regula sa convine în formă cu cea statorită mai sus la pag. 413 sub lit. *b*); din acéstă causă mulţĭ învĕţătorĭ nicĭ nu-l tractézĕ mai departe; ci trec simplu preste dînsul la ordinea dilei, plătindu-şĭ urechia cu acea împregiurare, că orĭ vei înmulţi d. e. cifra 5 cu $^2/_3$ orĭ $^2/_3$ cu 5, tot atâta este; ci in fond lucrul stă altcum. Noi nu esplicăm aci mai pre larg cestiunea, ci reflectăm pre cei carĭ au cugetat aşa şi au cetit acest tractat din capet, sĕ cugete bine, că ce însémnă fl. $^2/_3 \times 5$? şi ce fl. $5 \times ^2/_3$?

SCÓLA ROMÂNĂ.

FÓIE LUNARĂ

pentru

înaintarea educaţiunei şi instrucţiunei.

Edată şi redactată

de

Vasile Petri.

Anul III, 1878/9.

Sâbiiŭ.

Tiparul tipografiei archidiecesane.

Sumarul materielor

cuprinse în „Scóla Română“, anul 1878/9.

(Numerii indică paginele.)

I. Articli principali, corespondințe ordinațiuni etc.

Adunarea generală a „Reuniunei învețătorilor rom. din diecesa Caransebeșului“ 305. Protocolul 328. 372. 419. 471. 561.
Anunciŭ despre adunarea gener. a „Reuniunei învețătorescĭ „Mariana“ 379.
Articlul de lege XVIII: 1879 despre învețarea limbei magiare în institutele pentru învețământul poporal 441.

Băncile de scólă 9. 67.
Bibliotece scolarĭ și poporalĭ 199. 398.

Cântul în preparandia de stat din Deva 172.
Câte-va observațiunĭ relative la orele de cetire 37.
Causa scolară în sinodul archiediecesan din Sâbiiŭ 296.
Causele din carĭ poporul nostru uresce scólă 452.
Ceva din „Néptanitoklapja“ 512.
Conchiemare la adunarea gen. a înveț. rom. din Chior 334.
Conferințe și reuniunĭ învețătorescĭ 444.
Copii care fumézĕ 168.
Cum ne tractézĕ „frații“ Magiarĭ 324.
Cum sĕ se clădéscă casele de scólă 118. 213. 294. 359. 402.
Curs de fisică pentru scól. elem. 321. 370.

Dela comitetul „Asociațiunei Transilvane“ 549.
Desbaterea proiectului de lege despre impunerea limbei magiare 337. 385. 433.
Despre metodurile de cetire 496.
Despre scóla poporală și învețător 153.
Din computul cu frângerĭ vulgare 22. 74. 122. 178. 219. 270. 310. 361. 411. 551.
Din învețământul intuitiv: 1) Néua 222; 2) Focul 223.
Din sinul reuniunilor învețătorescĭ: Raport despre adunarea generală a „Reuniunei înv. rom. gr. or. din diecesa Caransebeșului“ (tinută în Făget în 26, 27 August v. 1879) 517.
Dor de conferință 427.

Educațiunea sĕ fie națională 479.

Geometria în scóla poporală 19.
Grădinele de copii și învețământul intuitiv apreciate de un Frances 185.

Importanța și utilitatea studiului limbei române 14.
În causa înființării unei reuniunĭ învețătorescĭ în tractul Făgărașului 235.
Industria și comerciul 405.
Introducerea limbei magiare în scólele popor. 180. 251.
Invitațiune la adunarea generală a învețătorilor rom. din diecesa Caransebeșului 234, 285.
Ioan Amos Comenius 149. 97.
Ioan Enric Pestalozzi 1. 45. 201. 258.
Iubileul nunții de argint al Majestăților Lor 263.
Iubileul unui învețător român 327.

La prea înaltul tron al Majestății Sale 193. 241.
Lecțiunĭ din geometrie 124. 175. 231. 312.
Lecțiunĭ din geografie 129. 225.
Lectura foilor pedagogice 109.

Material pentru geografie și istorie în scóla poporală: I. Dardanelele astădĭ și în vechime 273. II. Resbelul Troian 315. III. Xerxe și Leanida 366. IV. Lupta maritimă dela Salamis 414. V. Lupta dela Plateia și Micale 416. VI. Espedițiunile cruciat 462.
Melolonta séu cărăbușul de Maiŭ 318.

Protocolul

adunării generale a „Reuniunei învĕţătorilor români gr.-or. din diecesa Caransebeşului“, ţinută în Biserica-albă, la 20, 21 August (1, 2 Septembre) 1878.

Şedinţa IV.

din 21 August (2 Septemvre) 1878.

(Fine).

Preşedintele deschidĕnd şedinţa la 3 ore d. a. provócă comisiunea însărcinată cu esaminarea raportului comitetului şi de propuneri, ca sĕ-şi dea raportul.

37. Dl I. Marcu, ca referinte al acestei comisiuni, raportézĕ următórele, şi anume: Comisiunea propune a se lua efectuirea concluselor adunării generali din anul trecut de sub lit. a) b) c) e) şi g) (secţiunea I. din raport) spre sciinţă. — Sĕ primesce.

a) Ad lit. d) În causa edării portretului emeritului profesor Alesandu Gavra se primesce propunerea comisiunei, conform căreia presidiul se însărcinézĕ a ruga încă odată pre dl Gavra, ca sĕ binevoéscă a trimite fotografia sa.

b) Ad lit. f) Compunerea unui protocol pentru întroducerea şi ţinerea în evidinţă a membrilor Reuniunei — la propunerea comisiunei, se concrede comitetului spre efectuire.

c) Sect. II. a) ad 1) Înmulţirea membrilor Reuniunei în decursul anului trecut cu 100, şi starea lor de present în numer de 262, — la propunerea comisiunei sĕ ia spre plăcută sciinţă.

d) Ad 2) Organisarea celor ḑece despărţeminte, ad 3—4 întroducerea unei administraţiuni corecte în afacerile Reuniunei, desărcinarea actelor reuniunei şi ţinerea celor 3 şedinţe de comitet în decursul anului trecut — la propunerea comisiunei asemenea sĕ iau spre sciinţă.

e) Ad 5) Comisiunea propune, ca pregătirile făcute de comitet pentru adunarea generală presenta sĕ se ia cu mulţămire la cunosciinţă si sĕ se recomande comitetului a urma şi pe viitor asemenea. Mai departe propune a se aduce mulţămită direcţiunei din Viena a societăţii austriace de căi ferate, pentru favorul acordat membrilor Reuniunei, carĕ au călĕtorit la adunarea generală pe drumurile sale ferate. — Propunerile comisiunei se primesc. Cu aducerea de mulţamită direcţiunei numitei societăţi sĕ încredinţézĕ presidiul Reuniunei.

f) Ad b) Cererea de indemnitate şi aprobare pentru spesele de 77 fl. 23 cr. făcute peste suma bugetului din anul trecut, — la propunerea comisiunei sĕ primesce.

g) Sect. II. ad b) Comisiunea propune a se lua activitatea comitetului în privința spirituală a Reuniunei spre sciință. Mai departe spre scopul desvoltării spirituale a membrilor recomandă următórea propunere: Comitetul sĕ nisuiéscă a înmulți biblioteca Reuniunei cu opurĭ bune și folositóre; pre lângă aceste sĕ-și țină de datorință a alege teme corespundętóre scopului Reuniunei și acele a-le propune spre elaborare și desbatere în despărțĕmintele Reuniunei; aceste apoi prin referenți, desemnați din mijlocul lor, le vor propune spre desbatere și decidere meritorială în adunarea generală. — Propunerea acésta sĕ primesce.

h) Sect. II. ad c) Dispositiunile comitetului și a presidiului în privința materială a Reuniunii, la propunerea Reuniunei sĕ iau spre sciință cu acel adaus, ca comitetul sĕ nisuiésca cu tótă rigorositatea la incassarea tacselor curente și a restanțelor dela membri.

i) Sect. III. Comisiunea propune a se lua inființarea și starea despărțĕmintelor spre sciință, recomandându-se acestor factorĭ conlucrare seriósă și energică, întru ajungererea scopurilor Reuniunei. — Sĕ primesce.

j) Sect. IV. Comisiunea crede, că și adunarea generală consimțesce întru tóte cu propunerea presidiului, prin carea se recomandă tuturor membrilor activitate energică si spriginire spirituală si materială pentru prosperarea Reuniunei, și de aceea propune: ca adunarea generală sĕ o primésca de a sa. — Sĕ primesce.

38. Comisiunea esaminând cu deamĕruntul raportul șie-și încredințat dimpreună cu aclusele lui și tóte actele ținătóre de presidiu, și aflându-le în ordinea cea mai bună și corectă, se vede plăcut îndemnată, a propune: ca adunarea generală sĕ aducă mulțămită biroului și cu deosebire președintelui Reuniunei, dlui Stefan Antonescu. — Propunerea acésta sĕ primesce între urărĭ de „sĕ trăéscă“.

39. Terminând cu raportul, comisiunea procede la espunerea propunerilor sale față de decisiunile comitetului relegate la adunarea generală spre competentă pertractare și meritorială decidere, și adecă:

a) Decisiunea comitetului din 18 (30) Iuliu a. c. Nr. 5: Tacsele membrilor în anul prim de înscriere sunt a se computa și prescrie după următórea cheie: membrul înscris în lunile din I. pătrar al anului, solvesce tacsa întrégă, membrul înscris în lunile din al II. pătrar al anului, solvesce $^3/_4$; cel ce se înscrie în lunile pătrarului al III. al anului solvesce $^2/_4$; éră cel ce se înscríe în IV. pătrar al anului, solvesce $^1/_4$ din tacsa întrégă. — Acésta decisiune, la propunerea comisiunei, adunarea generală o primesce de a sa cu acel adaus, că dispositiunile ei privesc numai pre membrii ordinarĭ.

b) La decisiunea comitetului de sub Nr. 11 din 18 (30) Iuliu a. c., prin care recomandă învĕţătorilor spre desbatere în adunarea gen. viitóre „Abcdarul cel nou de Vasile Petri, tipărit cu ortografia cu semne“, Comisiunea propune, ca comitetul sĕ dispună pertractarea lui în despărţĕminte şi apoi despre resultatele acelei pertractărĭ sĕ facă raport la adunarea generală viitóre. — Propunerea comisiunei se primesce.

c) Comisiunea propune, ca adunarea gen. sĕ primésca de conclus al seu următórea decisiune a comitetului de sub Nr. 17 din 18 (30) Iuliu a. c., care sună astfel: „Reuniunea învĕţătorilor rom. dela scólele conf. gr.-or. din dieces'a Caransebeşiului“, avênd în vedere, că lucrarea solidară şi armonică a mai multor puterĭ împreunate pre un teren de activitate, are resultate cu mult mai bune, mai perfecte şi mai puternice şi conduce cu mult mai repede la ajungerea scopului propus — va nisuí a se pune în relaţiunĭ de reciprocitate şi curtuosie spirituală cu tóte reuniunile învĕţătorescĭ din întréga Metropolie gr.-or. rom. din Ungaria şi Transilvania, carĭ s'ar învoí la acésta. Relaţiunile de reciprocitate şi curtuosie spirituală din cestiune deocamdată sunt a se pune în curgere în următorul mod: Reuninea nóstră va lua parte prin delegaţĭ esmisĭ din sinul seu la adunările generale ale tuturor Reuniunilor învĕţătorilor rom. gr.-or. din raionul sus-numit, carĭ asemenea s'ar învoí a lua parte la adunările gen. ale Reuniunei nóstre; va transpune spre desbatere critică operele şi conclusele sale de natură pedagogică metodică şi didactică, precum şi alte cestiunĭ, ce privesce scóla şi învĕţământul tuturor acelor Reuniunĭ, carĭ faţă de Reuniunea nóstră ar urma în tocmai. În privinţa altor cestiunĭ, ce ulteriormente s'ar desvolta din acéstă reciprocitate, va decide comitetul Reuniunei, care totdeodată sĕ şi însărcinéză cu efectuirea acestui conclus. — Acéstă decisiune a comitetului, la recomandarea comisiunei — sĕ primesce şi rădică la valóre de conclus al adunării generale în tot cuprinsul ei.

d) Prin decisiunea comitetului sub Nr. 18 din 18 (30) Iuliu a. c. s'a relegat la adunarea generală pertractarea următórei propuneri a dlui Ion Ionaş făcută din incidentele urmărilor neplăcute, la carĭ a fost espusă deputaţiunea, carea a represintat Reuniunea nóstră la adunarea generală a Reuniunei învĕţătorilor germanĭ din Ungaria de Sud, ţinută în acest an în Oraviţa. Dl Ionaş, din motiv că deputaţiunea nóstră, al căreia conducător a fost dînsul, n'a fost din destul de bine primită şi considerată în mod cuvenit din partea adunării generale, la care a mers cu scop ca sĕ o bineventeze şi salute, propune, ca sĕ încete legătura stabilită între Reuniunea nóstra şi Reuniunea învĕţătorilor germanĭ din Ungaria de Sud; éră conclusul respectiv, prin care s'a format acea legătură, sĕ se revóce prin adunerea generală. — Comisiunea propune a se

tiené resolvirea causei acesteia în suspens pre un timp nedeterminat. — Se primesce propunerea comisiunei.

e) Comisiunea arată, că deputaţiunea esmisă la adunarea generală din Orşova a Reun învĕţ. din Ungaria de Sud a făcut spese de călĕtorie 25 fl., prin urmare propune, ca aceste spese sĕ se asemneze la cassa Reuniunei spre solvire. — Se primesce.

f) Cu decisiunea comitetului de sub Nr. 20 din 18 (30) Iuliu a. c. s'a relegat la adunarea generală următórea propunere: dl Paul Munteanu află la o mare parte din învĕţătorii nostri recunoscută necesitatea unei foi pedagogice, cum a fost „Scóla Română“, redigiată de dl Vasilie Petri, şi de aceea propune, ca comitetul sĕ róge pre dl V. Petri, ca se reîncépă edarea foiei sale pedagogice, atât de folositóre scólelor şi învĕţătorilor, si fiind-că causa de încetare a foiei „Scóla Română“ a fost spriginul cel slab din partea învăţătorilor, propune mai departe, ca Reuniunea nóstra se îndemne pre toţi membrii ei, a prenumera şi a sprigini din tóte puterile acésta fóie eminentă. — La recomandarea comisiunei, adunarea generală primesce propunerea dlui Munteanu, acceptată de comitet, şi conform acesteia însărcinéză comitetul, a ruga pre dl Vasilie Petri, ca în înteresul scólelor şi a învĕţătorilor se reîncépă edarea foiei „Scóla Română“ asigurându-l, că Reuniunea îi va face tot ce este posibil pentru recomandarea si lăţirea ei la învĕţătorii nostri, precum şi pentru sprijinirea ei din partea membriloru Reuniunei.

g) Prin decisul comitetului de sub Nr. 21 din 18 (30) Iuliu a. c. s'au relegat la adunarea gen. şi următórele 2 propuneri ale dlui Paul Munteanu: 1. Comitetul se recunóscă de nedréptă şi prin urmare sĕ revóce decisiunea sa, prin carea impune membrilor Reuniunei solvirea unei tacse de 5 cr. sub titlul de „spese pentru administrarea despărţĕmintelor“. 2. Sĕ se reducă tacsele, cu care sunt în restanţă membrii Reuniunei pe anii 1876 si 1877 dela 4 fl. la 3 fl. — Faţă de aceste propuneri şi respective faţă de propunerea întâie, comisiunea este de opiniune a se nulifica decisiunea comitetului, care impune membrilor solvirea tacsei de 5 cr., recomandând spre scopul administrării despărţĕmintelor deschiderea unei rubrice nóuĕ în bugetul Reuniunei; ér faţă de a dóua propunere, comisiunea este de opiniune a se susţiné dispoşiţiunile statutelor, carĭ au fost în vigóre în acei anĭ, din carĭ datéza restanţiele. — Adunarea generală primesce amêndouĕ aceste propuneri ale comisiunei.

h) Cu decisul comitetului de sub Nr. 22 din 18 (30) Iuliu a. c. sĕ transpune adunării generale spre competentă pertractare, scrisórea învĕţătorului din Lugoş, Vasile Nicolescu, ddto. 16 (28) Iuliu a. c. dată comitetului ca respuns la provocarea acestuia pentru plătirea datoriei de

50 fl. v. a. și pentru predarea actelor Reuniunei de pre timpul, când era dînsul președinte. Cuprinsul acestei scrisorĭ este pe scurt următorul: Dl Vas. Nicolescu rógă a i se concede, ca suma de 50 fl., cu care e dator la cassa Reuniunei, sĕ o plătéscă în rate lunare de câte 5 fl., începênd dela 1 Ianuar 1879; éră procentele se declară ale depura până la finea lui Decembre 1878. Mai departe promite, că în scopul încassarei atât a capitalului cât și a procentelor în modul sus-numit, se învoiesce a împuteri în scris pre presidiul Reuniunei, ca se pótă rădica banii din cassa cultului gr. or. din Lugoș. În privința actelor, dl Vas. Nicolescu scrie următórele: Actele Reuniunei nu s'au ținut de presidiu. Presidiul în sensul statutelor avea datorința numai de a presida la adunările genarale și de comitet, și dacă într'adevĕr ar fi esistat nescarĭ acte la presidiu, ce de altmintre se pot privi de nisce hârtii, carĭ n'au nicĭ un nex cu agendele de cassă séu și de archivă, acele acte s'au transpus încă la adunarea generală din Bocșa montană ținută în 24, 25 și 26 Septembre 1873, după cum arată punctul I din acelaș protocol, de unde apoi nu s'au mai reînturnat presidiului. — Comisiunea propune, ca adunarea generală sĕ priméscă modul, în care dl Vasile Nicolescu se deobligă a achita datoria sa de 50 fl. și a procentelor; éră în privința actelor, propune a se aproba decisiunea comitelului din 4 (16) Aprilie de sub Nr 19, care dispune întentarea de proces, și acésta cu atât mai virtos, cu cât actele Reuniunii, după cum dl Nicolescu în scrisórea sa dovedesce prin provocarea la un asemenea act, se află într'adevĕr la dînsul. Dl Ionaș propune a se provoca dl Vasile Nicolescu, ca sĕ asigureze Reuniunei datoria sa și cu un girant. Atât în privința incassării datoriei, cât și în privința actelor, se primesc propunerile Reuniunei cu adausul propus de dl Ionaș. Efectuirea acestei decisiunĭ se concrede presidiului.

i) Prin decisul comitetului de sub Nr. 22 din 4 (16) Aprilie a. c. se transpune adunării generale spre deliberare următórea propunere a despărțĕmêntului Caransebeșului și adecă: Adunarea generală proximă a Reuniunei sĕ se țină în apropiarea acestui despărțĕmênt, de óră-ce învĕțătorii de aicĭ, fiind de stare materială mai slabă, numai cu marĭ jertfe participă la adunările generale, ce se țin în locurĭ mai îndepărtate. — La propunerea comisiunei, acésta cerere a despărțemêntului Caransebeșului sĕ ia spre sciință, avênd a se considera de resolvită prin decisiunea, ce se va aduce la rondul seu despre ținerea adunării generale în anul viitor.

40. Președintele propune alegerea unei deputațiunĭ, care în numele Reuniunei sĕ aducă mulțămită dlui primar Barray al orașului Biserica-albă pentru amicabila primire a adunării generale în Biserica-albă. — Propunerea se primesce, deputațiunea esmitêndă se alege în persónele

dlor: I. Miulescu, Ion Ionaș, M. Țapu, I. Baica și S. Savu, carî numai de cât se și îndepărtară spre a corespunde misiunei primite.

41. Despărțământul Oraviței, prin decisiunea sa de sub Nr. 4 prot. din 30 Ianuar a. c. cere dela presidiul Reuniunei intervenire, ca învățătorii nostri sĕ fie scutiți de a contribuí la fondul statului creat pentru pensionarea învățătorilor. Comisiunea avênd în vedere dispositiunile legii, conform cărora nicî un învățător nu se póte retrage dela contribuire la fondul de pensiune al statului, dacă nu e în stare a documenta, că participă la alt fond de acésta natură, care-i asigură asemenea pensiune ca și al statului, propune ca comitetul Reuniunei sĕ facă o represintațiune la Consistorul diecesan, în care sĕ se céră grabnica înființare a unui fond de pensiune pe séma învățătorilor români dela scólele confesionale din diecesa Caransebeșului. — Propunerea acésta a comisiunei se primesce.

42. Comisiunea pentru propuneri, propune a se sterge din evidența membrilor ordinarî învățătorii reposați: Petru Cioloca din Valeadenii și Constantin Gedoșeviciŭ din Tolvadia cu acel adaus, ca incât dînsii ar fi în restanță cu tacse de membri, aceste încă sĕ se stérgă din evidența fondului, de óră-ce reposații n'au lăsat după sine nicî o avere. — Se primesce.

43. La propunerea comisiunei se sterg din evidența membrilor ordinarî următorii învățătorî reposați: Ion Ardelean din Unip, Nic. Balan din Vermeș, Dimitrie Miclea din Agadiciŭ; — învățătorul Ferenț Popescu din Sacoșul turcesc, care s'a strămutat în diecesa Aradului și învățătorul Ion Eremia din Ghilad, care hirotonindu-se de preot, dechiară în scris repășirea sa de membru din Reuniune. Și încât acestî fostî membri ar fi în restanță cu tacsele lor, presidiul se însărcinéza a le incassa acele dela dînșii, respective pentru cel reposat dela următorii sĕi în cas dacă ar fi lăsat după sine atare avere.

44. Față de membrul Petru Ciurea, învățător din Iabuca, care a părăsit chemarea sa învățătorésca, comisiunea propune a se întreba respectivul, dacă voiesce séu nu a remâné și mai departe membru al Reuniunei. — Propunerea acésta se primesce.

45. Față de membrul Pavel Buza, învățător în Omor, care este suspendat dela postul seu de învățător prin sentință consistorială, se primesce propunerea comisiunei de a se ține în suspens pertractarea definitivă despre întrebarea: că póte séu nu remâné și mai departe membru al Reuniunei.

46. La scrisórea dlui Adolf Auspitz din Lugoș ddto. 8 August 1878, prin care aduce la cunosciință, că fostul președinte al Reuniunei de pe la a. 1872 a cumpĕrat din librăria sa cărți pe séma Reuniunei de o summă cu mult mai mare decât 89 fl. 20 cr., Comisiunea propune a se recerca dl Auspitz, ca se trimită la adresa presidiului actual o con-

semnare despre tóte cărţile cumpĕrate din librăria sa pre séma Reuniunei prin preşedintele de pre acel timp. — Propunerea se primesce.

47. Dl Stefan Lipovan, învĕţător în Lugoş, prin scrisórea sa ddto. 31 August 1878 arătă, că în a. 1870 a plătit dela sine pentru tipărirea statutelor Reuniunei, tipografului J. Wenczely din Lugoş 18 fl. 88 cr. şi cumcă acéstă sumă până astădi nu i s'a mai re'ntors; prin urmare se rógă, ca adunarea generală se considere şi compute acéstă sumă ca plătită din competinţele sale de membru, cu care este în restanţă. — La propunerea comisiunei adunarea gen. primesce rugarea dlui Lipovan.

48. Dl Ion Simu, învĕţător în Reciţa mont. în urmarea provocării presidiului de a plăti competinţele sale de membru, cu care este în restanţă, prin scrisórea sa ddto. 24 August 1878 cere a i se computa suma tacselor, cu care este în restanţă, ca fost membru al Reuniunei, pe anii 1870, 1871 şi 1872 nu după statutele de atuncĭ cu 23 fl. 79 cr. ci după statutele de present cu 9 fl. din motiv, că Reuniunea în timpul din urmă modificând statutele şi-a schimbat scopul, lăsând adecă cu totul afară pensionarea învĕţătorilor din fondul Reuniunei, pentru a cărui creare mai virtos se si pusése tacsa de membru aşa de mare. La propunerea comisiunei adunarea generală nu póte încuviinţa cererea dlui Ion Simu, din motiv că dinsul s'au subscris de membru la Reuniune pe basa statutelor de mai înainte, în înţelesul cărora şi trebuia sĕ-şĭ împlinéscă datorinţa ca atare, apoi dacă D-Sa plătia competinţele de membru la timpul seu, astădĭ de sigur nu mai avea cuvênt se pretindă, ca tot acele competinţe sĕ i-se scadă la o sumă mai mică.

49. Membrul ordinar Vichentie Popoviciŭ, învĕţător în Voivodinţĭ, prin scrisórea sa ddto. 20 August a. c. arată şi se dechiară, că voiesce a repăşi ca membru din Reuniune, din motiv că neprimind salarul regulat, nu e în stare a împlini datorinţa sa de a plătí tacsele ca atare. Comisiunea provocându-se la declaraţiunea dînsului, prin care s'a înscris de membru în înţelesul statutelor pre tot timpul functionării sale ca învĕţător, propune a se considera şi mai departe de membru ordinar al Reuniunei. — Propunerea comisiunei se primesce, cea ce presidiul Reuniunei va aduce la cunosciinţa numitului învĕţător Vichentie Popoviciŭ din Voivodinţĭ.

50. Referitor la scrisórea dlui Vasilie Petri (vedĭ Nr. 18 al prot.), prin care adeveresce primirea diplomei de membru onorar al Reuniunei şi prin care în semn de stimă şi suvenire promite a dărui fie-cărei scóle din diecesa Caransebeşului câte un esemplar din operele „Plan de învĕţământ pentru scólele poporalĭ din Ungaria în sensul Art. de lege 38 din 1868“, şi pre cât se vor ajunge — câte un esemplar din „Instrucţiunea pentru învĕţătorĭ la tractarea cărţilor scolastice.“ — Comisiunea face următórea propunere: Scrisórea dlui V. Petri sĕ se ia spre plăcută

cunosciință, avênd a i-se aduce căldurósă mulțămita din partea presidiului pentru marinimósele și pretiósele sale donări, ce voiesce a-le face scólelor din diecesa Caransebeșului în interesul învețătorilor și a învețământului nostru national. — Adunarea generală primesce propunerea comisiunei între urări de „sĕ trăiéscă“ !

51. Scrisórea dlui membru onorar Ion Lenger (veḑĭ Nr. 19 al prot.) la propunerea comisiunei, se ia spre plăcută cunosciință cu urări de „sĕ trăiésca“ !

52. Cu privire la scrisórea dlui învețător Ion Simu din Recița montană (veḑĭ Nr. 20 al prot.), comisiunea propune următórele: Salutarea adunării generale sĕ se ia spre sciință, oferirea dlui I. Simu de membru ordinar al Reuniunei sĕ se priméscă, pre lângă îndatorirea, de a da despre acésta declarațiune formală și în fine disertațiunea sa „despre scóla poporală și învețător“, care din lipsa timpului nu se póte ceti în adunarea generală presentă, sĕ se transpună în archivul Reuniunei și sĕ se cetéscă în adunarea generală viitóre. — Tóte aceste propuneri ale comisiunei se primesc.

53. Președintele aduce la cunosciință, că bibliotecarul Reuniunei, Aureliu Dragan, prin o scrisóre resignéza dela postul seu din motiv, că locuind dînsul în Ghilad, ii este cu totul imposibil a administra biblioteca în locul, unde s'a usat a se păstra aceea, adecă la Bocșa montană.

Dl Ionaș propune a nu se primi resignarea, ci a se încredința comitetului, ca precum a purces până acuma întru delaturarea greutăților, ce s'au ivit la manipularea bibliotecei din causa locuinței îndepărtate a bibliotecarului, așa se procédă și de aci înainte. — Se primesce propunerea dlui I. Ionaș, în urmarea căreia bibliotecarul are a remâné la postul seu.

54. Președintele aducênd la cunosciință reposarea membrului fundator G. M. Liuba, propune, ca adunarea generală sĕ apróbe decisiunea comitetului din 4 (16) Aprile a. c. de sub Nr. prot. 5, comunicată pre calea presidială cu Dómna soție a reposatului, prin care comitetul și-a esprimat condolința sa profundă față de regretabila perdere a acestui demn bărbat și membru la Reuniune, sĕ-și esprime și ea condolința sa prin sculare dicênd ca: „sĕ-i fie țerîna ușóră“ ! — Adunarea generală dă espresiune condolinței sale prin sculare urând reposatului, ca sĕ-i „fie țerîna ușóră și memoria eternă“, aprobând decisiunea comitetului din 4 (16) Aprile a. c. Nr. 5.

55. Comisiunea esmisă sub Nr. 16 cu privire la scrisórea de resignare a domnului președinte Stefan Antonescu face următórea propunere:

Comisiunea crede, că întimpină consimțimentul întregei adunări când propune a nu se primí resignarea dlui președinte Stefan Antonescu

(voci entusiastice din tóte părţile: nu primim resignarea! să trăiéscă dl Antonescu, preşedintele nostru!) Dl Antonescu persistă a remâné pre lângă resignarea sa. Dl I. Ionaş luând cuvêntul, observă dlui Antonescu, că resignarea sa ar avé de urmare o cestiune cu mult mai importantă şi grea de cât ca adunarea generală se o pótă resolvi în pripă în acest timp scurt de vreo-câteva minute, cu deplină combinaţiune matură, după cum pretind interesele bine înţelese ale Reuniunei, şi acésta cu atât mai virtos, cu cât adunarea generală nicî nu este pregătită pentru întimpinarea acestei eventualităţî; drept aceea rógă pre dl Antonescu, ca în interesul Reuniunei, să remână şi mai departe la presidiu (voci de nou unanime: să trăiéscă Antonescu, preşedintele nostru.) După acésta luând cuvêntul dl Antonescu, dechiară că primesce postul de preşedinte, însă numai pre un an. — Adunarea generală ia acéstă dechiaraţiune spre sciinţă între urărî de „să trăiéscă“!

56. Preşedintele provócă comisiunea însărcinată cu compunerea bugetului, ca se procédă la propunerea proiectului combinat şi statorit de dînsa. Dl I. E. Ţeran ca referinte al acestei comisiunî, cetind proiectul din cestiune, îl recomândă spre primire. — Adunarea generală luând în consideraţiune acest proiect, şi luând în consideraţiune încă şi alte propunerî făcute din partea membrilor, statoresce bugetul Reuniunei pre 1878/9 în următorul mod:

1.	Pentru recvisite scripturistice şi corespondinţă pe séma presidiului şi a comitetului	fl. 20.—
2.	Pentru tipărirurî de protocóle de administraţiune . .	„ 10.—
3.	Pentru tipărirea protocolului adunării generale . . .	„ 50.—
4.	Pentru tipărirea învitaţiunilor şi a programei la adunarea generală viitóre	„ 10.—
5.	Pentru prenumerarea ţiarului „Telegraful Român“ . .	„ 8.—
6.	Pentru prenumerarea unei foi pedagogice române séu germane	„ 10.—
7.	Pentru procurarea de opurî pedagogice şi corespundetóre scopului Reuniunei	„ 50.—
8.	Spese pentru administrarea despărţemintelor	„ 30.—
9.	Tipărirurî pentru convocarea comitetului	„ 3.—
10.	Pentru tipărirea statutelor	„ 20.—
11.	Pentru tipărirea diplomelor pe séma membrilor . . .	„ 30.—
12.	Pentru procurarea de sigile pe séma despărţemintelor .	„ 50.—
13.	Spesele deputaţiunei esmise la adunarea generală din Orşova a Reuniunei învĕţătorilor din Ungaria de Sud	„ 25.—
14.	Spese neprevĕdute	„ 10.—
	Sum'a .	fl. 326.—

57. Dl Miulescu ca conducătorul deputaţiunei esmise la primarul oraşului, raportéză, că n'a nimerit pre dl Barray acasă, de óră ce cu puţin înainte a trebuit să călătorésca la Timişóra în afaceri oficióse, dară a rugat pre locţiitorul seu, pre dl membru de magistrat Miller, ca să-i aducă la cunosciinţă mulţămita adunării generale pentru afabila primire, ce acésta a întimpinat în oraşul Biserica-albă, ceea ce dl Miller a şi promis a face. — Adunarea generală ia raportul comisiunei spre sciinţă.

58. De delegaţi ai Reuniunei la sinodul eparchial diecesan din a. 1879, în urmarea propunerii membrului Petcu, se aleg cu unanimitate: A. Dragan si I. Tina.

59. Preşedintele pune la ordine deciderea locului pentru viitórea adunare generală. Acest obiect a dat ansă la înfocate desbateri, după cari unii membri propun, ca adunarea generală viitóre să se ţină în Făget, éră alţii la Bocşa montană. — Se decide cu maioritate de voturi ca, adunarea viitóre să se ţina în Făget.

60. Dl I. Marcu avênd în vedere, că postul de advocat al Reuniunei prin reposarea lui G. M. Liuba a devenit în vacanţă — propune, ca adunarea generală să aléga de atare pre membrul fundator Dimitrie Antonescu advocat în Bocşa mont. — Adunarea generală primind acéstă propunere, alege cu unanimitate între urări de „să trăiéscă“ de advocat al Reuniunei pre dl Dimitrie Antonescu, advocat în Bocşa montană, avênd presidiul a-l încunoscinţa despre acésta cu estras protocolar.

61. Tot dl I. Marcu propune a se trimite în numele Reuniunei nóstre o adresă de felicitare marelui poet român Vasilie Alesandri, pentru victoria sa dela Montpellier. Adunarea generală primind propunera, concrede presidiului redactarea şi trimiterea adresei de felicitare.

62. Mai mulţi membri din motiv, că fóia „Telegraful Român“ din Sâbiiŭ este cea mai lăţită între foile nóstre române din Ungaria, propune, a se decreta acésta fóie de organ oficios al Reuniunei. — Adunarea generală primind acéstă propunere, decretéză de organ oficios al Reuniunei „Telegraful Român“ din Sâbiiŭ.

63. Preşedintele propune a se alege o comisiune pentru autenticarea protocolului. — Adunarea generală alege pre dnii Iuliu Petric, Dimitrie Novac si Ion Opra.

64. La propunerea preşedintelui, adunarea generală între urări de „să trăiéscă“ esprimă următórele mulţămite: Ilustrităţii Sale Dlui Episcop Ioan Popasu pentru întemeiarea şi protegerea acestei Reuniuni; — Dlui Protopresbiter al Bisericii-albe Josif Popoviciu, pentru interesul cătră Reuniune dovedit prin participarea sa la tóte şedinţele acestei adunări gen.; locuitorilor oraşului Biserica-albă respective comitetului arangetor şi cu deosebire preşedintelui seu, dlui advocat Simeon Mangiuca,

şi dlui paroch I. Miulescu, pentru buna primire, de care de timpuriŭ s'au îngrijit, ca sĕ o aibă adunarea generală, şi în specie participanţii ei; în fine tuturor acelor onorabilĭ óspeţĭ, carĭ cu preţuita lor presenţie au binevoit a onora adunarea generală.

65. Dl Pavel Gaitoviciŭ esprimă mulţămită dlui preşedinte Stefan Antonescu pentru ostenelele sale împreunate cu înţelépta conducere a agendelor Reuniunei, între carĭ numeră şi adunarea presentă, urându-i mulţĭ anĭ de viéţă şi de fericire — la care adunarea generală respunde cu nenumerate şi însufleţite „sĕ trăiască“.

Alte obiecte ne mai fiind de pertractat, preşedintele încheie adunarea, mulţămind membrilor pentru interesarea, ce prin numerósa participare cu acésta ocasiune au dovedit, că au pentru Reuniune, şi provocând ca şi pe viitor sĕ sprijinéscă scopurile salutare ale ei, poftesce la toţĭ norocósă călĕtorie şi revedere a familiilor sale.

Stefan Antonescu m. p.,
preşedinte.

Ioan Tina m. p.,
notarul şedinţei.

Acest protocol s'a cetit şi autenticat de subscrişii în Bocşa montană, în 8 (20) Dec. 1878.

Ioan Oprea m. p. **Iuliu Petricu** m. p. **Dimitrie Novac** m. p.

Bibliografie.

„**Aritmetică**“. Exerciţii practice cu numerii dela 1 până la 100 după sistemul decadic, pentru începĕtorii din anul al doilea, de Domeţiu Dogariu şi Ioan Dariu, învĕţătorĭ la scóla primară din Satu-lung şi membri ai „Reuniunei învĕţătorilor din Ţéra Bârsii“. Manual esaminat de o comisiune de învĕţătorĭ şi profesorĭ. Braşov. Editura Librăriei române: I. C. Tacit, 1879. Pagine 48. Preţul 24 cr.

În „Instrucţiunea“ nóstră, la pag. 57 vorbind despre tractarea computului, am scris sub punct *d*, următórele: „N'ajunge însă, ca scolarii numai sĕ precépă cele propuse, ci sĕ mai cere neapĕrat, ca operaţiunea respectivă sĕ se deprindă până la desteritate şi în fine sĕ se aplice la esemple din viéţa practică. Precepere, deprindere, aplicare — écă treimea una şi nedespărţită întru tóte. Spre acest scop sunt delipsă multe esemple, pre carĭ scolarii le resolvéză parte în scólă, parte pe acasă. Şi fiind că cu dictarea temelor s'ar pierde o parte bună din scumpul timp al scólei, de aceea e bine, ca scolarii sĕ aibă în mână o „Carte de exerciţii în comput,“ carea sĕ nu cuprindă decât numai temele de lipsă, alese şi ordinate după principii metodice; atunci învĕţătorul dice simplu: „Resolviţi temele de sub numerii cutare!“ Acest scop l'am avut înaintea ochilor, când am dat în mâna învĕţăceilor nostri cartea lui Necşa. Ea este mică, ce e drept, şi nu tractéză decât computul cu numerĭ întregĭ; însă alta nu ni-a stat la dispositiune, decât cea publicată de ministerul din Viena, carea însă este tipărită cu litere civile. Considerând împregiurările acestea, învĕţătorii nostri ar face bine, când fie-care şi-ar compune un „Vademecum“ de esemple aritmetice, culese din viéţa poporului cu privire la tóte speciele de comput, câte sunt a se tracta în scólele nóstre poporale. Întrunindu-se apoi când-

va cu toţii într'o conferinţă, ar puté lua mĕsurile necesare, spre a se compune din esemplele tuturora un manual complet, despre care ar puté dice cu mândrie : „Acesta e lucrul nostru!“

Aşa am scris la anul 1872; astădĭ avem satisfacţiunea şi bucuria a anuncia onorabililor nostri lectorĭ un manual de esercitii practice cu numerii dela 1—100, compus de doi membri ai unei reuniunĭ învĕţătorescĭ, şi esaminat de o comisiune de învĕţătorĭ şi profesorĭ.

Manualul se divide în următórele secţiunĭ:

a) În cercul numerilor dela 1 — 20
b) „ „ „ „ 20 — 30
c) „ „ „ „ 30 — 40
d) „ „ „ „ 40 — 50
e) „ „ „ „ 50 — 100.
f) Cele patru operaţiunĭ séu specii în cercul numerilor dela 1—100 (adiţiunea, subtracţiunea, multiplicaţiunea, divisiunea).
g) Teme mestecate.
h) Numerii romanĭ.
i) Mesurile de lungime, (de capacitate séu volum, de pond séu de greutate, de timp, pentru bucăţĭ, pentru hârtie, monede). Fie-care din primele 5 secţiunĭ sĕ divide érăşĭ după cele 4 operaţiunĭ, dându-se la fie-care operaţiune un numer suficient de teme cu numerĭ curaţĭ şi aplicaţĭ. În secţiunea *f*, temele pentru fie-care operaţiune sunt precedate de unele micĭ definiţiunĭ relative, d. e. la „Adiţiune“: 1. A aduna însemnéză a căuta un numer, care sĕ fie aşa de mare, ca doi séu mai mulţĭ numerĭ daţĭ. 2. Numerii, ce trebuesc adunaţĭ, se numesc adenḑĭ. 3 Numerul, ce-l căpĕtăm prin adiţiune, se numesce sumă. 4. Semnul adiţiunii este crucea dréptă (+). Esemplu: 6 + 8 = 14. 5. Semnul (=) sĕ cetesce fac séu egal. *a)* Carĭ numerĭ din acest esempla sunt adenḑii? *b)* Care din aceştĭ numerĭ este suma? *c)* Care este semnul adiţiunii? *d)* Care este semnul egalităţii?

Ortografia este cu semne, va sĕ dică precisă, limbagiul curat. N'am găsit în carte de cât trei provincialisme, la pag. 17: O altă económă are 28 bobocĭ şi 9 bĕtrâne; câte are cu totul? ér la pag. 44 cuvêntul „şteandurĭ“ de lapte (nemţesce „Ständer“).

Cartea este deja aprobată de cătră senatul scolastic din diecesa Cransebeşului în următorii terminĭ: Opul DTale (Dogariu) şi al D-lui învĕţător I. Dariu „Aritmetica“ esamindu-se şi aflându-se corespunḑetor scopului, s'a introdus ca manual în scólele nóstre confesionale pentru începĕtorĭ. Ceea ce Vĕ aducem la plăcuta cunoscinţă în acea firmă speranţă, că D-Vóstră veţĭ stărui a continua acest op în acelaş mod şi pentru celelalte despărţeminte ale scólei poporale. Caransebeş, din şedinţa senatului scolar, ţinută în 26 Sept. 1879. — Episcopul diecesan: **I. Popasu** m. p.

Ne unim şi noi cu aprobarea acésta, reçomândând şi din parte-ne cu tótă căldura opul D. D. Dogariu şi Dariu, convinşĭ fiind, că el va face învĕţătorilor elementarĭ bune serviţe. **P.**

Învitarea de prenumeraţiune la „Scóla Română“ pe anul viitor a se vedé pe învelitóre!

Redactor, editor şi proprietar: Vasile Petri. — Tiparul tipografiei archidiecesane în Sĕbiiŭ.

Multe sunt necasurile învĕţătorului 160.
Mulţi sunt chiemaţi, dar puţini aleşi 509.

Ochire chronologică despre scólele rom. din Braşov 536.
O instrucţiune interesantă 350.
Ortografia cu semne 41.

Pentru „Scóla Română“ 42.
Pentru primul învĕţământ din istorie: I. Teseu 28. II. Ercule 77.
Proiectul de lege pentru impunerea limbei magiare 246.
Proiect de statute pentru reuniuni învĕţătorescĭ 447.

Referinţele între scólă şi familie 57.
Regule scolare de tóte ḑilele pentru învĕţătorĭ incipienţi 39.
Reuniunea „Mariana“ 468.
România: Programa studielor 88. Serbarea liceului Mateiŭ Basarab 105. Instrucţiunea Călăraşilor şi Dorobanţilor 216. Statistica învĕţământului 217. Studiul sciinţelor naturale 352. Împărţirea premiilor la scóla normală 456. Micii Dorobanţĭ 461.
România-Jună din Viena 135.
Rotaţiunea pământului 417. 467.
Rugăciune 286.

Scirĭ scolare 475.
Scólele române din Braşov 90.
Spiritul ce trebue sĕ domnéscă într'o scólă 207.
Starea scólelor din protopopiatul Sâbiiului I. 282.
Statistica scólelor din comitatul Sâbiiului 137.
Statutele „Reuniunei învĕţ. rom. din diecesa Caransebeşului“ 528.

Tractarea unor bucăţĭ de lectură: I. Sórele şi vêntul 84, 133. 182. II. Calul 278.
Teodor Petrişor † 93.

II. Varietăţi.

Academia română 478.
„Albina Carpaţilor“ 48.
Anecdote scolare 143.

Căi oprite 96.
Club profesoral 95.
Conferinţe didactice în România 479.
Contra scólelor civile 44.
Curs de igienă 380.
Cursurĭ supletorie 382. 432.

Date statistice 45. 384.
Dela esamene 432.
Demn de imitat 336.
Denumire 236.
Desemnurĭ românescĭ 479.
Difterita 237.
Dómne decorate 140.

Episcopul Gherlei denumit 287.
Esamene 382.
Escursiune scolară 382. 383.
Esposiţiune pedagogică 44.

Gimnasiul din Giurgiu 480.

Înveninare cu tintă 236.
Învĕţătorul 236.
În causă proprie 143. 334.

Limba magiară in scólele din Ungaria 141.
Limba ruséscă în scólele din Serbia 142.
Limba italienă în scólele din România 142.
Limbele semitice la universitatea din Cluş 477.

Magiarisarea numelor 141.
Manual pentru limba magiară 432.

Normaliştii din Bêrlad 479.

O apucătură cu succes 96.
O bună medicină 95.
O comună care se lasă de beţie 143.
O întêmplare inspăimêntătóre 382.
O întrebare pentru învĕţătorii nostri 239.
O sentinţă de mórte 381.
Ordinea esamenelor publice la scólele rom. din Braşov 431.
Ordinea oraşelor mai populate 239.

Personalia 191.
Premii pentru învĕţătorĭ 336.
Populaţiunea pământului 47.
Programa esamenelor publ. la seminarul Andreian 430.
Proiectul pentru introducerea limbei magiare 336. 381.
Proletar 432.

Raţiociniul balului rom. din Viena 336.
Recuisite pentru scólele poporale 45.
Remediu contra turbei 95.
Respuns 381.

Scolarĭ înnecaţĭ 142.
Scólele din Ungaria 142.
Societatea de lectură „Andreiŭ Şaguna“ 95.
Sórtea învĕţătorilor în Ungaria 682.
Statistica scólelor din comitatul Braşovului 191.
Statistica Bucurescilor 238.
Stipendii pentru meserii 383.
Studentul german şi magiar 478.

Teoctist Blajevicĭ † 177.

Un magnat, un câne şi un învĕţător 477.
Un monstru de învĕţător 142.
Un nou ţiar românesc în Budapesta 236.

Vot de încredere 381.

III. Bibliografie.

Andreescu, Fisica esperimentală 48.
Borgovan, Metodul computului 48.
Calinescu, Calendariu 144.
Dittes Dr., Pedagogium 48.
Filipescu, Chemia anorganică 48.
„În munţi,“ scenă dramatică 287.
Odobescu, Moţii şi Curcanii 96.
Petrescu, Biografii Române 96.
Petri, Nou Abcdar, Legendar şi Instrucţiune 48.
Petroviciu Dr., Iubirea faţă de copii 144.
Popa, Fisica în scóla poporală 48.
Popea, Archiepiscopul şi metrop. Andreiŭ baron de Şaguna 287.
Velcean, Doctrina fericirii 96.
Dogariu si Dariu, Aritmetică 571.

b) Multiplicandul — frângere vulgară.

Esemplu: Cât costă $^3/_4$ m de pânză, dacă metrul se plătesce cu $^4/_5$ fl.?

1. De rost: 1 m = $^4/_5$ fl.

$^3/_4$ m = de $^3/_4$ orĭ $^4/_5$ fl. ($^4/_5 \times {}^3/_4$). Ce însémnă acésta? (Sĕ se iee din $^4/_5$ a patra parte de 3 orĭ). Cât e a patra parte din $^4/_5$ fl.? ($^1/_5$ fl.). Acésta luată de 3 orĭ? ($^3/_5$ fl.). Așa-dară? ($^3/_4$ m = $^3/_5$ fl.)

2. Acum sĕ vedem tot acésta și în scris. La resultatul de sus putem ajunge în scris pre douĕ căi, anume séu prin descensiune (pogorîre) séu prin ascensiune (suire).

α) Prin descensiune la unime. Sĕ ne mai repețéscă odată tema N! .. Se-o ordineze pre tablă N. (sĕ face: $^4/_5 \times {}^3/_4$). Ce însémnă acésta încă odată. N? Dar pruncilor, ca se scim a 4-a parte din $^4/_5$, sĕ vedem, cât e a patra parte și din $^1/_5$, căcĭ apoi ușor vom puté afla a patra parte și din $^4/_5$. A patra parte însă din $^1/_5$ e cât? ($^1/_{20}$, v. fóia acésta pag. 218—219!) Din $^4/_5$? (De patru orĭ $^1/_{20} = {}^4/_{20}$). Și resultatul acesta avem sĕ-l luăm de câte orĭ? (de 3 orĭ). Decĭ $^4/_{20} \times 3 = {}^{12}/_{20}$. Va sĕ dică: $^4/_5 \times {}^3/_4 = {}^{12}/_{20} = {}^3/_5$ fl.

β) Prin ascensiune. 1 m = $^4/_5$ fl.; cât $^3/_4$ m? Sĕ dicem de o camdată, că am avé se cercăm, cât costă nu $^3/_4$ m ci 3 m! 3 m = de 3 orĭ $^4/_5$ fl. = $^{12}/_5$ fl.; ci noi n'am avut se cercăm prețul pentru 3 m de pânză, ci pentru o câtățîme, ce e de 4 orĭ mai mică, prin urmare și prețul acestei câtățimĭ va trebuí sĕ fie de 4 orĭ mai mic, adecă a patra parte din $^{12}/_5$ fl. ($^{12}/_5 : 4 = {}^{12}/_5 : 4 = {}^3/_5$ séu $^{12}/_5 \times 4 = {}^{12}/_{20} = {}^3/_5$ fl., ceea ce pruncii o sciu din cele precedințĭ. (V. pag. 181 etc.)

Pruncilor! sĕ privim mai deaprópe productul acesta $^{12}/_{20}$! Sĕ-l comparăm cu factorii sei! Carĭ sunt aceia? .. N? ($^4/_5$ și $^3/_4$). Carĭ sunt numĕrătorii factorilor N! (4 și 3) A productului .. N! (12). Prin ce operațiune venim dela 4 și 3 la 12? (prin înmulțire). Acuma sĕ ne dăm sémă pre scurt, că ce am făcut! Sĕ vedem. N! (Dacă învĕț. a tractat frângerile cum sĕ cade, respunsul scolarilor va trebuí sĕ sune: „am înmulțit numĕrător cu numĕrator și numitor cu numitor.“)

Din mai multe esemple asemenea sĕ formuléză mai pre urmă regula:

IV. „O frângere vulgară sĕ înmulțesce cu o frângere vulgară, înmulțînd numĕrător cu numĕrător și numitor cu numitor; productul numĕrătorilor e numĕrătorul și cela al numitorilor — numitorul productului căutat.

Alt esemplu: Dacă litra de oleiŭ costă $^7/_{10}$ fl.; cât vor costa $^3/_4$ l.?

Nota 7). Căpětând un resultat (product), al căruia și numĕrătorul și numitorul sĕ póte scurta, acesta — productul — sĕ înfățișéză în numerii cei mai micĭ, ca mai sus: $^4/_5 \times {}^3/_4 = {}^{12}/_{20} = {}^3/_5$ fl.)

c) Multiplicandul numĕr întreg cu frângere vulgară. Esemplu: 1 Hl de ovĕs costă $3\ ^{3}/_{10}$ fl.; cât $^{2}/_{3}$ Hl?

1. De rost: 1 Hl = $3\ ^{3}/_{10}$ fl.

$^{2}/_{3}$ „ = a 3-a parte din $3\ ^{3}/_{10}$ fl. luată de două orĭ. Acésta face cât? ($1\ ^{1}/_{10} \times 2 = 2\ ^{2}/_{10} = 2\ ^{1}/_{5}$ fl.)

2. În scris: $3\ ^{3}/_{10} \times {}^{2}/_{3}$. Întâiŭ sĕ îndréptă num. mestecat, şi apoi sĕ procede ca sub lit. *b*) $3\ ^{3}/_{10} \times {}^{2}/_{3} = {}^{33}/_{10} \times {}^{2}/_{3} = {}^{66}/_{30} = {}^{11}/_{5} = 2\ ^{1}/_{5}$ fl. —

Alt esemplu: O muiere vinde $98\ ^{1}/_{2}$ m pânză de casă, şi anume: *a*) $52\ ^{3}/_{4}$ m pânză de bumbac, — metrul cu $^{3}/_{4}$ fl.; *b*) $28\ ^{1}/_{4}$ m pânză de fuior, metrul cu $^{2}/_{5}$ fl.; *c*) restul — pânză de cânlţĭ, metrul cu $^{4}/_{25}$ fl. câţĭ banĭ a căpĕtat pe pânza întrégă?

d) Multiplicandul num. compus cu frâng. vulgară.

Esemplu: Un servitor condus pre un an lucră 9 lunĭ şi $7\ ^{1}/_{2}$ ḑile (necomputându-se serbătorile şi alte câte-va ḑile) câştigând într'o ḑi ca într'alta $^{3}/_{4}$ fl., cu întreţinerea lui cheltuesce $^{1}/_{2}$ fl. pe ḑi; *a*) cât a câştigat, *b*) cât a spesit şi *c*) cât e venitul curat al domnului acelui servitor?

Pentru câştigarea de timp şi spaţ, resolvirea acestei teme o lăsăm celor înteresaţĭ, convinşĭ, că nu le va face nicĭ o greutate. Observăm numai, că la resolvirea de rost se va aplica pracsa italiană (v. Scól. Rom. a. I. pag. 44, 61!); ér' în scris — numĕrul compus sĕ prefăce în numĕr de o numire (aci în ḑile) şi apoi sĕ procede ca sub lit. *c*) punct 2) respective ca sub lit *b*).

Nota 8) A III-a şi a IV-a tréptă principală dela înmulţire (v. f. a. pag. 412) aci nu le tractăm, după ce problemele, ce cad în raionul acestora, se resolvesc de regulă după trépta a II principală lit *b*), precum am amintit mai sus (pag. 412 Not. 1).

Impărţirea.

La împărţire, ca şi la înmulţire (v. pag. 411!), avênd de a face numai cu doi numerĭ daţĭ, temele sĕ resolvesc tóte câte se pot, de rost. Computarea cu cifre se întrebuinţézĕ numai în două casurĭ: *a*) pentru de a arĕta procedura cu cifre şi anume la esemple de acelea, carĭ s'au resolvit deja de rost, pentru ca sĕ védă scolarii, că resultatul dobêndit, computând de rost, este adevĕrat; *b*) când vin de a se resolvi probleme marĭ, pentru de a evita confusiunea.

Numĕrul principal aci e divisorul (împărţitorul); pentru aceea după dînsul vom statori şi treptele principalĭ. Altcum acestea sunt acurat cele dela înmulţire, aşa încât schimbând séu permutând în şema dela înmulţire (pag. 412!) numele factorilor cu divisorul şi dividendul, avem dispositiunea séu planul, după care se tractézĕ împărţirea. Decĭ treptele principalĭ şi aicĭ sunt patru cu subtreptele lor, precum urmézĕ:

I. Divisorul numĕr întreg.
II. „ frângere vulgară.
III. „ numĕr întreg cu frângere vulgară.
IV. „ numĕr compus cu „ „

Suscepênd în şemă şi subtreptele — statorinde după dividend — avem următorul plan:

Divisorul.

numĕr întreg (8)	frângere vulgară ($^3/_4$)	numĕr întreg cu frângere vulgară ($8\,^3/_4$)	numĕr compus cu frângere vulgară ($8 + 2\,^3/_4$)

Dividendul.

ad I. ad II. ad III. ad IV.

a) numĕr întreg.
b) frângere vulgară.
c) numĕr întreg cu frângere vulgară.
d) numĕr compus cu frângere vulgară.

Nota 1) Nefiind iertat şi apoi chiar şi nepotêndu-se lucra cu divisorul, când e numĕr mestecat, cu atât mai puţin, când e numĕr compus cu frângere vulgară, ci trebuind a-l reduce la un numĕr simplu (aci la o frângere vulg.): treptele a III şi a IV se reduc la II, aşa încât şi aci avem de a face propriaminte numai cu două trepte principalĕ. Că mai sus am făcut dispoziţiunea după 4 trepte, motivul este chiaritatea, căcĭ în viéţa practică ne vin înainte teme cu tot felul de numerĭ, carĭ apoi firesce îşĭ schimbă forma după prescriptele celui mai uşor mod de lucrare.

Urméză esemplu pentru fie care cas, cu acea deosebire, că câte la un esemplu vom arĕta numai pre scurt procedura cu cifre, convinşĭ, că îmbrăcarea în cuvinte o va afla uşor — după cele de mai nainte de sub acésta rubrică — fie care cetitor binevoitor.

I. Divisorul numĕr întreg.

a) Dividendul numĕr întreg. —

Nota 2) (v. mai sus pag. 412, Nota 2!) *)

b) Dividendul frângere vulgară.

Esemplu: 2 Chgr de carne (de porc) costă $^4/_5$ fl.; cât 1 Chgr?

1 Chgr e $^1/_2$ séu a 2 parte din 2 Chgr şi $^1/_2$ mai puţină marfă, va costa $^1/_2$ mai puţinĭ banĭ. Adecă $^1/_2$ séu a doua parte din $^4/_5$ fl; prin urmare tema e o împărţire.

1. De rost: 2 Chgr = $^4/_5$ fl.; 1 Chgr. = $^1/_2$ din $^4/_5$ fl. = $^2/_5$ fl.

2. Sĕ-o facem tot acésta şi în scris N! „$^1/_2$ séu a doua parte din $^4/_5$ fl.“. Cum se va esprime acésta cu cifre? ($^4/_5$: 2).

*) Şi cu acelea „Metodul comp.“ de autorul §. 15 pag. 35—37 şi 22 §. pag. 65—74.

Bine! De rost am aflat, că tema este ce operaţiune — N? (împarţire).

Repetiţiune: De câte specii e împărţirea? (măsurare şi împărţire proprie). Câţi numeri daţi ne ocur la împărţire? Cum se chiamă? — Cu numiri române? („de împărţit şi împărţitor“ [1]). Cum să scriu acestia, adecă care mai întâiu? Ce semn se pune între dividend şi divisor? Cum să esprimă acele două puncte? („în“ şi „prin“) Cum să chiamă numărul, ce-l căpătăm la împărţire? Unde să pune câtul? Ce semn să face între divisor şi cât? —

Să ne mai repeteze odată tema .. N! Să privim acum la tablă! Care cifră ne înfăţişéză aci dividendul? ($^4/_5$). Ce fel de număr e acesta? (frâng. vulg). Care e divisorul? etc. Fiindcă avem a lucra cu frângere vulgară, cum se va numi împărţirea acésta? (Împărţire cu frângeri vulgare): Până acuma cunóscem împărţirea cu ce specii de numeri? (cu num. simpli, decimali şi compuşi). Câte casuri ne pot veni înainte la împărţirea cu numeri simpli? (3 v. „Met. Comp“ pag. 69 etc!) Cari sunt acelea? (t. a.!) Câte casuri am statorit la împărţirea cu numeri decimali? (4 v. „Sist. metric“ de Petri—man. pentru învĕţ. pag. 63 etc!) Cum să face împărţirea la fie care cas? (t. a.!) Câte casuri am deosebit la împărţirea cu num. compuşi? (3, v. cartea cit. a lui Petri pag. 102—105!) Cum se face împărţirea la fie care cas? (v. tot acolo). —

Acuma să lucrăm dară! Să ne mai repeteze odată tema N! Aşa dară 1 Chgr va costa a câta parte din $^4/_5$ fl.? ($^4/_5 : 2 = ?$). Acésta e cât? ($^2/_5$). Deci: $^4/_5 : 2 = {}^2/_5$. Care parte a frângerei s'a împărţit aci? (numĕrătorul). Cât va face $^6/_7$ m: 3? $^8/_{10}$ l: 4? ($^2/_{10} = {}^1/_5$ l). Aşa dară cum să împarte o frângere vulgară prin un număr întreg? (Să deduce şi formuléză)

I-a regulă: „O frângere vulg. să împarte prin un număr întreg, împărţind numĕrătorul frângerei prin numĕrul întreg şi sub acest cât punêndu-se numitorul frângerei date.“

Alt esemplu: Dacă 3 l de vin să vênd cu $^9/_{10}$ fl., cu cât se vine litrul? —

Să luăm acum alt esemplu. Să dicem, că o muiere merge la târg cu 4 l de mazere, şi le vinde cu $^3/_4$ fl.: cu cât să vinde litrul? (respuns întreg: a 4-a parte din $^3/_4$ fl.). Cât e a patra parte din $^3/_4$. fl.? Vedeţi! odată nu scim $^1/_4$ din $^3/_4$. Ci atenţiune! Să căutăm întâiu a patra parte din $^1/_4$! Ce însémnă acésta? să ni-o esplice cu numeri concreţi .. N! Scolarii sciu deja de mult, ce sunt numerii abstracţi şi concreţi. Respunsul: 1 fl. împărţit în 4 părţi ($= {}^4/_4$) şi apoi fie care pătrar împărţit éră în 4 părţi). Cât e acésta?

[1]) v. Aritmetica practică de Dem. Jarcu, Edit. III. Bucurescĭ 1872, pag. 19!

($4 \times 4 = 16$ părți). Deci 1 fl. $= {}^4/_4 = {}^{16}/_{16}$ fl. Așa dară cât e a patra parte din $^1/_4$? La ce este egal $^1/_4$ fl.? ($= {}^4/_{16}$ fl.) ergo a patra parte din $^4/_{16}$? (resp: $^1/_{16}$). Dar noi am avut se căutăm a patra parte — nu din $^1/_4$ fl. ci din $^3/_4$. Acuma dacă a patra parte din $^1/_4$ e $^1/_{16}$, din $^3/_4$ va fi . . N! (De 3 ori $^1/_{16} = {}^3/_{16}$). Ce am aflat dară . . N? (că 1 l de mazere va costa $^3/_{16}$ fl. etc.)

Ci acum sĕ înfățișăm și privim câtul acesta într'o împărțire arĕtată cu cifre. Sĕ vină la tablă și sĕ ni-o ordineze . . . N! Mai repetéză odată tema! . . În scris ordinarea va fi? ($^3/_4$: 4). Și ce am aflat? ($^3/_{16}$) Așa dară $^3/_4$: $4 = {}^3/_{16}$. — Cum putem căpĕta din $^3/_4$ și 4 resultatul $^3/_{16}$? Asemĕnând câtul cu dividendul — ce s'a schimbat: numĕrătorul séu numitorul? (numitorul). În loc de 4 avem în cât: 16. Prin ce operațiune am căpĕtat acésta? (prin înmulțire). Ce s'a înmulțit? (numitorul cu numĕrul întreg). Și numĕrătorul? (a rĕmas neschimbat). Sĕ fac mai multe esemple, din carĭ sĕ deduce și formuléză regula:

II. „O frângere vulg. sĕ mai póte împărți prin un numĕr întreg, înmulțind numitorul frângerei cu numĕrul întreg, ér' numĕrătorul remânênd neschimbat".

Nota 3) Procedura a doua se póte aplica tot de-auna, cea d'âncâiŭ însă numai atuncĭ, când numĕrătorul e împărțibil prin numĕrul întreg.

c) Dividendul numĕr întreg cu frângere vulgară.

Aci învĕțătorul va alege âncâiŭ esemple, în carĭ dividendul e mai mare decât divisorul (47 $^2/_5$ fl. sĕ se împartă între 6 înșĭ), apoi va lua înainte și de acele, unde dividendul e mai mic decât divisorul. (4 m de pânză fină costă 3 $^3/_4$ fl. cât metrul?).

Procedura e tot aceea pentru ambele casurĭ. Resolvirea de rost nu face nicĭ o greutate; ér' în scris numĕrul mestecat sĕ îndréptă, și se procede ca sub lit. *b*).

Alt esemplu: 8 arĭ costă 164 $^5/_6$ fl.; cât arul?

d) Dividendul numĕr compus cu frângere vulgară.

Esemplu: 9 steri de lemne costă 37 fl. 48 $^1/_2$ cr.; cât sterul?

Nota 4) E cunoscut, că lemnele de foc se mĕsură séu determină după mĕsurile metrice cu sterul și Decasterul.

1. De rost — resolvirea nu face nicĭ o greutate.

2. În scris. Numĕrul compus se resolvesce în numĕr simplu — (aci în cruceri), și apoi se procede ca sub lit. *c*) respective lit. *b*). Deci:

37 fl. 48 $^1/_2$ cr.: $9 = {}^{7497}/_2 : 9 = {}^{7497}/_{18} =$

749,7 : 18 = 4,16 $^1/_2$ Deci 1 st. = 4 fl. 16 $^1/_2$ cr.

$\varsigma 29$

117

$\varsigma {}^9/_{19} = {}^1/_2$

II. Divisorul frângere vulgară.

a) Dividendul numĕr întreg.

Nota 5) Tractarea esemplelor, când numĕrătorul frângerei (a divisorului) e cifra 1 fiind fórte uşóră, aci pentru ângustimea spaţiului — o omitem, mărginindu-ne a arĕta procedura, când divisorul este altă frângere.

Esemplu: Cineva speséză pre ḑi $^{2}/_{5}$ fl.; câte ḑile se va ajunge cu 4 fl.? (De câte orĭ se va puté lua $^{2}/_{5}$ fl. din 4 fl.). Séu? (De câte orĭ se cuprinde $^{2}/_{5}$ fl. în 4 fl.). Şi de câte orĭ se cuprinde $^{2}/_{5}$ în 4? Ca se putem mĕsura pre 4 cu $^{2}/_{5}$; ce trebue sĕ facem? Sĕ-i aduc la o specie de numerĭ, adecă la frângerĭ (v. „Scol. rom.“ a III pag. 124!) Decĭ 4 = ? ($^{20}/_{5}$) aşa dară $^{2}/_{5}$ în $^{20}/_{5}$? (10 orĭ). Tema este dară? (o mĕsurare). — Acésta e totodată şi procedura resolvirei de rost, carea altcum s'a arĕtat şi deprins destul la tractarea singuraticelor frângerĭ.

În scris: Sĕ punem, că pre ḑi se trec 2 fl., atunci cu 4 fl. se ajunge? (2 ḑile), însă pre ḑi nu se consumă 2 fl., ci o cătăţime de 5 orĭ mai mică decât 2 fl.; prin urmare se va ajunge pre un timp ce e de 5 orĭ mai lung decât 2 ḑile, adecă pre? (5 ori 2 ḑile = 10 ḑile). Pre scurt: $4 : {}^{2}/_{5} = (4 : 2) \times 5 = 2 \times 5 = 10$.

Din mai multe esemple se deduce regula:

III. „Un numĕr întreg sĕ împarte prin o frângere vulgară, împărţindu-se întregul prin numĕrător şi câtul acesta înmulţîndu-se cu numitorul“.

Tot la acel resultat se ajunge şi pre calea arĕtată mai înainte, când adecă numerii 4 şi $^{2}/_{5}$ s'au redus la aceeaşĭ specie, prefăcându-se întregul în cincimĭ. $4 : {}^{2}/_{5} = 4 \times {}^{5}/_{5} = {}^{20}/_{5} : {}^{2}/_{5} = 10$. Din acéstă procedură se deduce regula de sus în următórea formă:

„Un numĕr întreg se mai póte împărţi prin o frâng. vulg. înmulţindu-se întregul cu numitorul şi productul căpĕtat împărţindu-sĕ cu numĕrătorul.“ Acestei regule i-s'a dat apoi o formă mechanică, esprimându-se:

„Un numĕr întreg se împarte etc... întorcându-se séu restornându-se frângerea şi apoi înmulţind“ (?!)

Nota 6) La computul de rost împărţirea premerge înmulţirei, căcĭ astfel se compută cu numerĭ mai micĭ; la cel în scris însă împărţirea — înmulţirei.

b) Dividendul frângere vulgară.

1. Frângerile au numitorĭ egalĭ. Esemplu: Din $^{5}/_{6}$ Chgr. de sare se petrece într'o casă pe ḑi $^{1}/_{6}$ Chgr; câte ḑile ajunge cantitatea aceea? (De câte orĭ se cuprinde $^{1}/_{6}$ în $^{5}/_{6}$). Şi de câte orĭ? (5 orĭ, v. mai sus pag. 76 etc!) Sĕ deduce regula:

IV. „Frângerĭ de numitorĭ egalĭ se împart, dacă împărţim numĕrătorul dividendului prin cela al divisorului; câtul căpĕtat e câtul frângerilor.“

2. Când frângerile au numitorĭ diverşĭ, se aduc la un numitor comun şi se procede ca mai sus sub I). Sĕ aducem un esemplu cu numerĭ curaţi. Sĕ se caute, de câte orĭ se cuprinde $^{3}/_{4}$ în $^{5}/_{7}$? (Se aduc la frâng. de num. comun. $^{3}/_{4} = {}^{21}/_{28}$; $^{5}/_{7} = {}^{20}/_{28}$; decĭ $^{5}/_{7} : {}^{3}/_{4} = {}^{20}/_{28} : {}^{21}/_{28} = 20 : 21 = {}^{20}/_{21}$. Pre altă cale mai grea încă ajungem tot la acest resultat: $^{5}/_{7} : {}^{3}/_{4}$? $^{3}/_{4}$ este de 4 orĭ mai puţin decât 3; $^{3}/_{4}$ se va cuprinde dară în $^{5}/_{7}$ de 4 orĭ mai mult decât 3 (în $^{5}/_{7}$). Decĭ spre a puté afla de câte orĭ se cuprinde $^{3}/_{4}$ în $^{5}/_{7}$, vom cerca întâiŭ, de câte orĭ se cuprinde 3 în $^{5}/_{7}$, adecă vom împărţi $^{5}/_{7}$ prin 3, şi câtul acesta ($^{5}/_{21}$) sĕ va lua de 4 orĭ ($^{5}/_{21} \times 4 = {}^{20}/_{21}$).

Aşa dară pre scurt: $^{5}/_{7}$ sĕ împart prin $^{3}/_{4}$, dacă întâiŭ $^{5}/_{7}$ sĕ împart prin numĕrătorul 3, şi apoi câtul se înmulţesce cu numitorul $4 = {}^{5}/_{7} : {}^{3}/_{4} = ({}^{5}/_{7} : 3) \times 4 = {}^{5}/_{21} \times 4 = {}^{20}/_{21}$.

Ci acésta procedură e grea pruncilor şi nu se póte recomanda şi din motivul, că duce la mechanism, care dacă unde-va, apoi în comput e de încungiurat. Tot acésta ḑicem şi despre regula basată şi dedusă din acésta procedură, că adecă „se restórnă divisorul şi apoi se înmulţesce.“ (?!)

Decĭ noi susţinem, că frângerile de numitorĭ diverşĭ sĕ se reducă la numitor comun şi aşa sĕ se facă împărţirea! (înţelegem în scóla poporală!).

c) Dividendul numĕr întreg cu frângere vulgară.

Esemplu: Cineva vinde pănură de $68\,^{3}/_{8}$ fl., metrul cu $^{3}/_{5}$ fl.; câtă pănură a vêndut?

($68\,^{3}/_{8} : {}^{3}/_{5}$. Numĕrul mestecat sĕ îndréptă şi sĕ procede ca sub lit. *b*).

d) Dividendul numĕr compus cu frângere vulgară.

Esemplu: La o casă se află o câtăţime de lemne de foc de 18 Ds. $5\,^{2}/_{3}$ st.; câte ḑile vor ajunge, décă pe ḑi se trec $^{3}/_{5}$ steri? (Numĕrul compus se preface în numĕr simplu amestecat, acesta în frângere împroprie şi apoi se procede ca sub lit. *b*).

Decĭ 18 Ds. $5\,^{2}/_{3}$ st: $^{3}/_{5} = 185\,^{2}/_{3}$ st: $^{3}/_{5} = ?$

III. Divisorul numĕr întreg cu frângere vulgară.

Numĕrul mestecat se îndréptă şi apoi se procede ca sub Nr. II!

IV. Divisorul numĕr compus cu frângere vulgară.

La împărţire nefiind iertat, ca divisorul sĕ fie numĕr compus, acesta se reduce la numĕr simplu; şi aşa trépta acésta se reduce la a III, respective la a II.

Vom aduce aci numai 2 esemple.

1. Dividendul şi divisorul sunt omogenĭ séu de aceeaşĭ categorie. Din $^1/_2$ Q de zahar se vinde într'o boltă pre tótă ḑiua (luând una cu alta) 7 Hg 8 Dg $4\,^3/_4$ gr.; în câte ḑile se va fi vêndut acea câtăţime de zahar? $^1/_2$ Q: 7 Hg 8 Dg $4\,^3/_4$ gr. = $^1/_2$ Q: $784\,^3/_4$ gr = 50.000 gr: $784\,^3/_4$ gr etc.

2. Dividendul şi divisorul sunt neomogenĭ séu de diverse categorii.

O muiere vinde un vĕlătic de pânză de 98 m $5\,^3/_5$ dm cu 145 fl. $50\,^1/_2$ cr.; cu cât sĕ vine metrul?

Ambii numerĭ compuşĭ se prefac în num. simpli séu de o numire, şi anume fie care în numirea luată de basă în temă, metri şi dmetri în metri, ér' florenii şi crucerii în florenĭ.

145 fl. $50\,^1/_2$ cr. = : 98 m $5\,^3/_5$ dm

a) 145 fl.

$50\,^1/_2$ cr. = 50 cr. = $^1/_2$ fl.

$^1/_2$ cr. = $^1/_{200}$ fl.

$50\,^1/_2$ cr. = $^{101}/_{200}$ fl. = $145\,^{101}/_{200}$ fl.

b) 98 m $5\,^3/_5$ dm = $98\,^{56}/_{100}$ m

98 m

$5\,^3/_5$ dm = 5 dm = $^1/_2$ m

$^3/_5$ dm = ?

$^1/_5$ dm = $^2/_{100}$ m

$^3/_5$ dm = $^6/_{100}$ m

$5\,^3/_5$ dm = $^1/_2 + {}^6/_{100}$ m = $^{56}/_{100}$ m =

Aşa dară $145\,^{101}/_{200}$: $98\,^{56}/_{100}$ = ? (Sĕ îndréptă, sĕ scurtéză şi sĕ procede ca sub Nr. II lit. *b*).

Nota 7) Altcum, trebue se observăm, că de când s'au introdus mĕsurile metrice, mai tóte operaţiunile, carĭ se resolviau până acilea cu frângerĭ vulgare, astăḑĭ sĕ resólvă cu ajutorul frângerilor decimalĭ, carĭ, precum scim, sûnt cu mult mai uşóre.—

Cu aceste încheiŭ, dle redactor! tractatul meu „Din computul cu frângerĭ vulgare“, esprimêndu-Ţĭ mulţămita cea mai căldurósă pentru bunătatea, cu carea l-ai primit şi publicat în colónele „Scólei Române.“

Dacă ne va ţiné D-ḑeu în pace şi cu noi va prolungi şi ḑilele „Scólei Române“, sper a ne mai revedé pre terenul grunzuros al activităţii pedagogice; ér şi până atuncĭ primeşce espresiunea simţimintelor mele de stimă şi consideraţiune.

Gherla, în August 1879.

V. G. Borgovan,
profesor.

ţerile române dela Dunăre. Probă învederată despre acésta sĕ ne fie Diaconul Coresi, carele emigrând din România şi statorindu-şĭ domiciliul între Braşovenĭ, în legătură cu Popa Mihaiŭ din Schei, a tradus şi tipărit prima carte în limba română. (Psaltirea trad. şi tipăr. în secolul al XVI-lea). După acest început, pre cât de remarcabil, pre atât de semnificativ pentru viitor, ca în trécăt mai notăm: că Braşovenĭĭ românĭ s'au distins totdeuna prin zelul lor cătră cultură, promovându-o după timpurĭ prin înfiinţarea de bisericĭ şi de scolĭ, prin sprijinirea a tot felul de întreprinderĭ literare. Nu ne permite nicĭ spaţiul, nicĭ timpul a tracta mai pe larg despre aceste momente însemnate în istoria literaturei române, ci ne vom mărgini a da câteva specimine generale. În Braşov şi-a început activitatea sa literară Dr. V. Pop, în Braşov I. Barac, poet fórte distins poporal, a publicat „Fóia Duminecei“, din care s'au născut „Gazeta Transilvaniei“ şi „Fóia pentru minte, inimă şi literatură“. Era decĭ urmare firéscă, ca în Braşov germenele culturei naţionale-române sĕ prindă rădĕcinĭ adâncĭ.

Ca pretutindinea, aşa şi în Braşov, cam de pre la anul 1821 esista câte o scoluţă parochială, carea purta timbrul confesionalismului. Neguţătorimea braşovénă, partea cea mai mare intra muros urbis întrunită, susţinea lângă biserica S. Treimĭ o scólă cu caracter espres grecesc. În acéstă scólă învĕţau şi Românii fruntaşĭ. La anul 1835 Românii cetăţenĭ desbinaţĭ de cătră confraţii lor coreligionarĭ greco-bulgarĭ îşĭ fundară o scoluţă a lor proprie sub numire de „scóla capelei române din cetate.“ Românii din preurbiul Schei şi-au susţinut lângă biserica S. Nicolae scoluţa lor parochială, carea în 1837 se reformă pre base cu totul nouĕ. La anul 1837 vru provedinţa, ca la biserica din Schei sĕ se instaleze paroch, apoi şi protopop d. Ioan Popasu. Acest rar bărbat făcu reforme în scóla parochială din Schei. Acuirându-şĭ puterĭ didactice nouĕ — între care notăm aci pre veteranul şi binemeritatul protopop actual al Braşovului D. Iosif Barac, — părintele I. Popasu îşĭ făcu de problemă a vieţii sale fundarea de scólĭ, ca unicul mijloc a deşteptă pre Românĭ din letargia seculară. Scóla de

lângă biserica S. Nicolae din Schei, adaptată cu 4 clase, cu un program de studii copios, se considera de Românii ortodocşi din părţile ţerei Bârsei, a ţerei Oltului şi confiniile acestora, ca un fel de scóla superióră, în carea se preparau tinerii mai cu sémă pentru statul învĕţătoresc şi preoţesc.

Din combinarea amintitelor douĕ scóle, a celei dela capelă cu cea din Schei, sĕ născu institutul central gr. or. de astădĭ.

Cine îşĭ va revoca în memorie timpurile din nainte de 1848, póte sĕ-şĭ facă justă închipuire despre zelul şi tenacitatea în lupte interne şi esterne ale Braşovenilor, dar în prima linie a bravului şi neobositului protopop d. I. Popasu, îndurate întru conservarea şi amplificarea posibilă a amintitelor douĕ scóle. Ele se susţinură până în anul 1848. Sguduirile acestui an epocal aparţin istoriei politice, cu carea noi în tema presentă nu ne vom ocupa. După restaurarea păcei se reparară cele derimate şi în scólă.

La anul 1850, după multe şi îndelungate pertractărĭ şi consvătuirĭ, — la care luară parte toţĭ Românii cărturarĭ, pre care sórtea îi aruncase cu domiciliul în Braşov, şi dintre carĭ unii erau demult domiciliaţĭ aci, precum: Ioan Maiorescu, Gavrilĕ I. Munteanu, George Bariţ, Iacob şi Andreiŭ Mureşan — se învoiră în fine ambele comune române ort., cea din cetate cu cea din Schei, a-şĭ uni puterile cu scop de a rădica o scólă comună centrală. Cu începutul anului scol. 1850/1 se deschise, pre lângă scóla primară combinată de 3 clase, prima clasă gimnasială într'un local închiriat.

Primul profesor şi prin urmare fundatorul spiritual al gimnasiului nostru fu Gavrilĕ I. Munteanu. Primul preşedinte al corpului representativ şi administrativ de scóle, al aşa-numitei eforii scolare, fu d. I. Popasu. Basele, pe care se fundă scóla cea nouă, sunt cuprinse în aşa-numitul legămênt al ambelor comune bisericescĭ fundatrice. A ţiné scóla în localurĭ închiriate în sine e o calamitate, dar a fi şicanat chiar de proprietar, era un ce insuportabil. La îndemnul unui zelos bĕtrân, a reposatului Lacea, comunele fundatrice căutară a-şĭ procura un loc potrivit pentru întemeiarea unui edificiu. Bravul comerciant Bucur Pop cumpĕră la anul 1851 dela un sas locul, pre care zace astădĭ pomposul edi-

ficiu scolar, sub pretest de al folosi la scopurile sale industriale și comerciale, în fond însă spre al ceda comunelor fundatrice, ceeace și urmă. Respunsul la întrebarea, de ce acéstă procedură secretă, îl va afla lectorul în referințele de drept esistent și dominant încă și la anul 1851 în fundul regiu. Nu póte fi tendința acestei scrieri a resfira cu de a mĕruntul resursele în bani, cu carĭ s'a rădicat edificiul scolar, nicĭ a caracterisa special pre Brașovenii, carĭ se întreceau unul cu altul, și ca particularĭ și ca comune fundatrice, a-și depune denarul pe sacrul altar al muselor, care se crea; ci spre orientarea celor ce pre atunci, — de mai sunt încă în viéță, — nu credeau în realisarea unei idei, am puté ḑice, grandióse, concepute în capul unui așa-ḑis optimist, în fond însă a unui spirit întreprinḑĕtor „fortis et tenax propositi vir“, vom nota acĭ, că la anul 1851 episcopul Andreiŭ Baron de Șaguna se vĕḑu motivat a călĕtori la Brașov, ca sĕ pună cu însăși mânile sale pétra fundamentală la creândul edificiu. Ḑiua punerei fundamentului din întêmplare era tocma ḑiua S. Sofia (17 Sept.), carea ca ḑi aniversară a fundărei se serbéză în tot anul. Patróna institutului deveni S. Sofia.

La anul 1853/4 se completéză gimnasiul mic cu 4 clase. Ministerul cesaro-regesc de culte și instrucțiune publică din Viena încuviințéză deschiderea formală a gimnasiului român gr. or. cu profesorii: G. I. Munteanu în calitate de director, David Almășan, Iosif Barac, Vasile Oroian și Ioan Petric. Pentru provederea scólei cu medii de învĕțămênt și solvirea salariilor profesorilor se obligară Brașovenii fruntași în numĕr considerabil, dar în prima linie ambele comune fundatrice, a contribuí pe fiecare an sumele recerute în timp de ḑece anĭ, jertfă acésta mai fără pĕreche până atuncĭ în analele scólelor medii. Într'aceea edificiul croĭt în marĭ dimensiunĭ înainta din ce în ce pre lângă tóte greutățile obversante, și se apropia de terminare.

La anul 1854 se denumi și al 6-lea profesor G. E. Nicefor. Prin munca deobosită a profesorilor, noul institut căpĕtă și un nume. Probă decretul guvernului țerei sub Nr. 18144/2240, prin carele se recunósce progresul făcut în studii.

Aci notăm per tangentem, că în archiva gimnasiului esistă acte din 1855, din carî se vede, că încă pre atuncî se ventila cestiunea înfiinţărei unei scóle comerciale şi reale, probabil paralel cu gimnasiu deja esistent.

Tot la acest an nu putem a nu observa, că guvernul central-absolutistic din Viena pretinse, ca in gimnasiu sĕ se propună unele studii în limba germană, ca limbă de propunere. Dar pretensiunea acésta, pre cât de nejustă, pre atât de caracteristică, se respinse — şi gimnasiul îşî continuă mersul sĕu firesc.

Autorităţile nóstre scolastice cerură dela guvern dreptul de publicitate. Guvernul se informă prin comisarî esmişî despre starea învĕţămêntului. Între comisarii, carî cercetară gimnasiul la anul 1855, notăm pre Carol Schuller, consiliar c. r. de scóle. Pe basa rapórtelor obţinute şi cu întrepunerea episcopului Andreiŭ Baron de Şaguna, ministerul de culte şi instrucţiune publică c. r. din Viena acordă tênerului gimnasiu dreptul de publicitate prin decretul ddto. 28 Ianuar 1856, Nr. 832.

Edificiul cel nou ocrotia în încăperile sale din parter cele patru clase gimnasiale. Terminul de ḑece anî, pentru care se obligaseră bisericile şi fruntaşii braşovenî a susţine scóla, se apropia de finit. Nedumerirea era generală. Venerabilul bĕtrân, încă în viéţă, d. Radu Radovicî, carele era cassarul eforiei scolare, o póte spune cu cât amar şi cu câtă greutate incassa cuotele promise. Timpurile se cam schimbaseră. Nu e scopul nostru a cerceta cu astă ocasiune causele; destul atâta, că gurile rele şi străinii îşî şoptiau, că mărеţul edificiu va fi togma bun de casarmă. Era decî timpul suprem, ca videant consules sĕ se aplice în tótă rigórea. Încărunţitul de grijî părintele I. Popasu, însufleţia pe cei micî la inimă şi slabî de ânger cu „n e v a a j u t a D - ḑ e u.“ Dumneḑeu făcu minunî în poporul sĕu credincios.

În archiva vechei biserică a S. Nicolae din Schei se găsiră nisce chrisóve vechî, pe basa cărora Braşovenii cerură dela ambele guverne ale principatelor române dunărene de pre atuncî şi dela camerele legislative o subvenţiune anuală pentru susţinerea scólei. Mai ântâiŭ camera din Moldova în deplina armonie cu guvernul,

apoi cea din România, pre atunci Valachia, recunoscênd dreptul bisericei suplicante de donaţiune, cuprins în chrisóvele amintite, aplacidară la an. 1859 din tesaurul statului sumele de câte 500 galbeni imperiali pentru susţinerea scólei de lângă biserica S. Nicolae din Schei.

Ce e drept, la anul 1861 guvernul ţerei nóstre pretinse prin ordinariatul episcopesc din Sâbiiu a i se da desluciri detaiate despre donaţiunile făcute scólei din partea ţerilor vecine. Lucrul se regulă fără multe greutăţi, şi eforia scolară continuă a percepe neturburată subvenţiunea anuală. În cele ale învĕţământului scóla progresa, deschidêndu-se din an în an câte o clasă nouă gimnasială. În an. scól. 1860/1 se deschise clasa a V-a gimn. Aci va fi bine a se nota, că corpul profesoral la finea anului scol. 1860/1 consta din următorii domni: G. I. Muntean, D. Almăşan, Iosif Barac, V. Oroian, Ioan Petric şi scriitorul acestor linii.

La anul 1862 Maiestatea Sa împĕratul şi regele nostru prin decret demandă, ca din tesaurul statului sĕ se dea pré séma gimnasiului din Braşov român ort. or. suma anuală de 4000 fl. v. a. Acéstă subvenţiune o mijloci fericitul marele archiepiscop şi metropolit Andreiŭ. Scóla de aci încolo în cele materiale era asigurată.

Dela era acésta (anul 1862) până la anul 1866 se amplifică gimnasiul, deschidêndu-se succesive în fiecare an câte o clasă nouă. Salariile profesorilor, fiind institutul asigurat materialicesce, se regulară cu câte 800 şi 900 fl. v. a. Se acuirară puteri didactice bune.

Dar sĕ prourmăm firul chronologic.

La anul 1863/4 scol. reposatul de pie memorie d. Damian Datco, comisar c. r. de finanţie în pensiune, fu ales preşedinte eforiei scolare, după ce P. I. Popasu se promovă la gradul de archimandrit. Dl D. Datco pe lângă zelul sĕu cel mare şi scrupulositatea de magistrat încărunţit în oficiul statului, cu care conducea afacerile oficióse ale on. Eforii, îşi eternisă memoria prin înfiinţarea unui fond de pensiune al profesorilor, învĕţătorilor, preoţilor aparţinători scólei şi bisericilor fundatrice. Acest fond se urcă astădi la suma de 59 de mii fl. v. a.

În anul 1864/5 scol. marele metropolit Andreiŭ cumpĕră din caseta sa privată o casă vechie cu suma considerabilă de 4000 fl. v. a., carea reparându-sĕ din nou, servesce şi astădĭ drept locuinţă directorului.

În anul scol. 1865/6 se ceru din partea autorităţilor scolastice drept de publicitate şi pentru clasele gimnasiale superiorĭ. Guvernul ţerei de atunci acordă acest drept prin decretul sĕu ddto 22 Iuniu, Nr. 14577/1866.

Actul acesta fiind de mare importanţă, il vom publica aci din cuvênt în cuvênt.

Nr. 14577/1866.

În numele Maiestăţii Sale cesaro-regesci şi apostolice, marele principe al Transilvaniei, comitele Secuilor, prea-graţiosul nostru Domnitor.

Prea venerabilului ordinariat metropolitan gr. rĕs.

Cu graţiosul decret aulic din 8 Iuniu 1866, Nr. 2568 s'au esmis următórele disposiţiunĭ în privinţa gimnasiului perfect gr. or. al Braşovului.

1. Esercitarea constituţionalminte a dreptului de supremă inspecţiune şi asupra numitului gimnasiu român gr. or. complet se susţine Maiestăţii Sale c. r. nevătĕmată.

2. Planul de învăţământ acceptat şi esercitat şi până acum în menţionatul gimnasiu remâne şi pe viitor.

3. Eforia gr. or. din Braşov, ca representanţa fondurilor, va alege în viitor pre profesorii dela acest gimnasiu si pre acestia îi va aproba respectivul ordinariat archiepiscopesc.

4. Gimnasiului susnumit român gr. or. complet i-se dă prin acésta dreptul de publicitate de a-i se privi testimoniile din tóte opt clasele ca valide de stat şi de a puté ţiné esamene regulate de maturitate, despre care se vor puté estrada testimonii.

În conclus se încunoştiinţéză ordinariatul metropolitan, că guvernul regesc este însărcinat, ca în conţelegere cu archiepiscopul gr. or. transilvan sĕ îngrijéscă cu tótă rigurositatea, ca in acest gimnasiu atât planul de învĕţământ, cât şi organisaţiunea internă

a lui, sĕ corespundă recerinţelor timpului şi acelora, ce se cer dela gimnasiile de stat.

Dat in Cluş 22 Iuniu 1866.

Gustav Groiss m. p. **Schreiber** m. p.

La finea anului scol. 1865/6 post tot discrimina rerum (aci ar fi a se suleva unele greutăţi provenite nu atât din reavoinţă, cât mai vîrtos din neinţelegere; dar aflăm de bine a le trece cu tăcerea . . .) opul era complet. Corpul profesoral constătător din următorii domnĭ: Gavrile I. Muntean, director şi profesor, David Almăşan, prof.; Vasile Oroian, prof.; Stefan Iosif, prof.; dr. Ioan Meşotă, prof.; Ioan Popea, prof.; dr. Vasile Glodar, prof.; Ioan Lenger, prof.; Ioan Ionaş, prof.; Iosif Fericean, prof. de rel.; Ioan Moldovan supl., Nicolae Garoiŭ, supl. ausiliar, avù rara fericire şi distinsa onóre a conduce primul esamen de maturitate.

Nu va fi fără interes a înşira aci cu numele pe primii maturisanţi ai institutului nostru. Etă-i aci: Nicolae Dima, astădĭ dr. în drept de Graţ, advocat în Bucurescĭ, Teodor Nica, astădĭ dr. în drept de Viena, advocat în Bucurescĭ, Ioan C. Tacit, licenţiat dela universitatea din Bucurescĭ, act. profesor la gimnasiul nostru, Ioan Peligrad, astădĭ după servîrşirea studiilor technice în Viena ingineriŭ în România, Anania Moldovan, după terminarea studiilor juridice în academia juridică din Sâbiiŭ, astădĭ advocat in Turda, Ioan Corvin, după terminarea studiilor juridice in Bucurescĭ astădĭ funcţionar în România, Dumitru Corvin, după terminarea studiilor juridice la Viena şi Lipsia, funcţionar în România, Ioan Scurtu, după terminarea cursului filosofic la universitatea din Viena, astădĭ profesor la scóla nóstră comercială, Ioan Massimilian, defunct ca teolog de Sâbiiŭ, George Almăgean, jurist de Cluş astădĭ notăr.

Rară ḑi fu ḑiua de 29. Iuniu an. 1866, cu carea sĕ încheiă anul scól. 1865/6. Tinerii săltau de bucurie şi erau mândri de progresul cel frumos, ce-l făcuseră braşovenii în curs de 16 anĭ; bĕtrânii, carĭ asudaseră mult, fórte mult cu întemeiarea şi pentru susţinerea acestor scóle, vĕrsau lăcrîmĭ de mângăiare şi bucurie sufletéscă, căcĭ provedinţa îi învrednicise a ajunge ḑiua mântuirei: toţĭ fără deosebire de etate se intreceau a felicita pre corpul profeso-

ral pentru succesele dobândite în sciinţe cu bravii junĭ maturisanţĭ, carĭ erau decórea ţilei.

Reapucând firul chronologic, întrerupt pentru un moment, notăm, că în anul scol. 1866/7 se introduse la gimnasiu şi m u s i c a v o c a l ă, precum şi l i m b a f r a n c e s ă. Profesorĭ de musica vocală sĕ angajară profesorii gimnasialĭ Dr. Nicolau Pop şi Pant. Dima, pentru francesa I. Lenger. În anul scol. 1867/8 se instituí catedra de limba francesă; éră desemnul liber şi caligrafia se introduseră ca studii relativ obligate numai în mod provisoric. În an scol. 1869/70, după multe şi varii fatige, i succese Eforii scolare, prin stăruinţa particulară a bravului comerciant şi efor al scólei D. Diamandi Manole şi prin influinţa personală a mai multor bărbaţĭ distinşĭ din România, a obţiné dela guvernul României o subvenţiune anuală pentru întreţinerea institutului, carele se amplifică succesive cu o scóla comercială de 3 clase şi o scólă reală de 4 clase. Acéstă subvenţiune votată ca lege de corpurile legiuitóre din România, o percepu on. Eforie cu învoirea În. guvern al patriei nóstre pâna la anul 1875. — În anul 1869 Escelenţia Sa ministrul regiu magiar al cultelor şi instrucţiunei publice, fericitul baron Eötvös visită cu ocasiunea petrecerei sale în Braşov şi institutul nostru, esprimându-şĭ deplina sa mulţămire cu starea internă şi esternă a scólelor.

Tot la acest an în 17/29 Dec. (1869) înregistrăm un cas trist în analele acestui institut de crescere şi învĕţământ. Neobositul şi prédemnul director, fundatorul spiritual al acestui institut, D. Gavrilĕ I. Muntean, încetă din viéţă spre marea daună a institutului, a bisericei şi a literaturei române.

În 18. Iuniu 1870 încărunţitul părinte episcop al Caransebeşului, Prea Sânţia Sa D. Ioan Popasu, factorul principal şi spiritul rector al întemeiarei şi dotărei acestor scóle, cu ocasiunea venirei sale la băile dela Vălcele, visită institutul asistând cu cel mai viu interes la prelegerĭ din clasă în clasă.

Spre orientare observăm aci, că institutul se puse după mórtea primului director. sub direcţiunea dr. Ioan Meşotă, carele funcţionase încă mai inainte ca conrector gimn.

Ședința II, după amédĭ.

Se deschide la 4 ore prin președinte, care anuncie adunării, că advocatul Reuniunei Demetriu Antonescu, advocat în Bocșa-montană, Ioan Tina, învĕțător în Bocșa-română și notar la Reuniune, Ioan Popescu, profesor de teologie în Sâbiiŭ și Ioan Lenger, advocat în Brașov, ambii acestia membrii onorarĭ, Basiliu Nemoian, paroch gr. or. și Gligoriŭ Oncea, jude com. în Vașova, salută adunarea generală prin telegrame, carĭ se cetesc în auḑul adunării și se primesc între urărĭ de „Sĕ trăéscă!“ De asemenea se primesc între urărĭ de „Sĕ trăéscă:“

de	membrii	fundatorĭ	4 indivíḑĭ
de	„	ordinarĭ	5 „
de	„	ajutătorĭ	3 „

După aceea se cetesce o scrisóre salutătóre a veteranului emerit profesor și director preparandial Alesandru Gavra, care între altele revócă în memorie scrisórea sa adresată adunării generale din anul trecut despre necesitatea de a se înființa în fie-care eparchie preparandii de fete și trimite deodată pre lângă două globurĭ pe séma bibliotecei Reuniunei, și trei modelurĭ de fotografii a persónei sale, spre alegerea unuia din acele pentru edarea portretului seu din partea Reuniunei, conform ideii de principiu aduse în adun. gen. din an. 1877. De asemenea trimite și nesce modelurĭ de jucării, cu carĭ — conform principiului renumitului pedagog Pestalozzi — învĕțătorii se facă pentru elevii începĕtorĭ, ca prin acésta sĕ-i atragă cătră scólă mai ușor. Acésta scrisóre a veteranului nostru părinte, dimpreună cu tóte obiectele trimise, se predau comisiunei prime alese în ședința premergătóre, spre censurare și referare în ședința proximă.

Tot așa se cetesce un tractat interesant a veteranului nostru părinte profesor de preparandie Dr. Ath. Șandor despre îmbinarea ortografiei etimologice cu fonetica și despre până acuma încă remasul articlu masculin cum are sĕ fie: *lu* după cum cred etimologiștii, séu *ul* după fonetiștĭ séu numai *l*. În acel tractat autorul a îndegetat numai basa, care sĕ fie pusă ca fundament în gramatice și cărțile elementare sco-

lastice, adecă: pentru arĕtarea sonului derivat ъ să aibă a e câte un punct, pentru arĕtarea sonului derivat ѣ să aibă a̤ e̤ i o u câte două puncte din jos, ca aşa la vocalele radicale şi la cele în două forme derivate, la carĭ se poftesce şi accentul lung (ˊ) şi accentul (ˋ) să se pótă pune şi acestea, de unde urmézĕ, că autorul formézĕ:

a) Regulatorĭ pentru schimbarea sonului, carĭ sunt punctele; punctele să se pună din jos;

b) regulatorĭ pentru schimbarea sonului adecă: accentele, carĭ se pun de-asupra.

În loc de sedilă la: ç ḑ ş ţ érăşĭ să se pună câte un punct c d̤ s t̤, ca să fie uniformitate la arĕtarea sonurilor, fie acele vocale, fie consonante.

Mai vorbesce autorul în tractatul seu despre *i u* cu sonurĭ slabe şi mute, pe carĭ etimologiştii nu-i însémnă, ér fonetiştii îi însémnă cu semnul slaveno-sêrbesc (˘), care semn se pune şi la *i u*, când sunt tonurĭ mute. Aceste în ambele casurĭ, după autor, se cer a fi lămurite.

Tot aşa vorbesce despre semnele etimologiştilor (ˆ), carĭ se pun când şi când spre arĕtarea sonului ъ şi ѣ, şi carĭ nu sunt chiarificătóre, de óră ce vin în colisiune cu accentul lung (ˊ) şi greu (ˋ), ceea ce este puţină atenţiune spre accente în detrimêntul adevĕratei pronuncierĭ (accentuărĭ, întonărĭ), întru cetire. Despre semnele fonetiştilor (ˆ˘) pentru aceleaşĭ sonurĭ, ér din causele de sus, ḑice, că ér nu sunt totdeuna chiarificătóre, afirmând în fine, că de când s'au negligiat accentele în ortografie, se corumpe întonarea trecênd în străinism.

Domnul Ioan Ionaş, asesor consistorial, faţă de acest tractat important al dlui Dr. Ath. Şandor, face propunerea, ca să se dea unei comisiunĭ speciale orĭ comitetului Reuniunei, de a se împărţi în despărţemintele Reuniunei spre studiare şi referare. Domnul protosincel Filaret Musta, părtinind propunerea dlui Ionaş, adauge ca să se tipăréscă în protocolul general spre a o avé fiecare membru.

Marcu părtinind ambele propuneri în princip, observă, că nu se póte tipări, neavênd tipografiile semnele pretinse de autor, ci să se litografeze şi astfel să se împartă între despărţeminte. Dar şi până atunci să se dea unui bărbat din sinul adunării, ca să-l studieze spre a face în şedinţa următóre tractare practică cât de pe scurt, ca aşa membrii se ducă cu sine cât de cât o idee despre noua ortografie indicată în desamintitul tractat. Dl preşedinte e de părere, ca să se dea unei comisiuni speciale, care să facă propunere formală în şedinţa următóre. Acéstă opiniune a preşedintelui primindu-se, se alege comisiunea specială în persónele dlor: Ionaş, Tuducescu, Baica şi Marcu.

Şi aşa fiind timpul înaintat, înainte de a se rădica şedinţa, dl preşedinte Stefan Antonescu revócă în memoria adunării, decisiunea adunării generale din anul trecut, prin care se invederéză, că d-sa a primit postul de preşedinte numai pre un an, care espirând acuma, adunarea presentă să se precugete de timpuriu pentru alegerea unui alt bărbat de preşedinte. Adunarea întrégă erumpênd în cuvintele: nu primim resignarea de fel, se rădică şedinţa anunciându-se cea următóre cu continuarea disertaţiunilor şi a referadelor comisiunilor.

Şedinţa III

ţinută la 27 August (8 Septembre) 1879.

După deschiderea şedinţei se însinue prin comisiunea alésă pentru înscrierea membrilor 23 individi, cari se primesc ca membrii între urări de „Să trăéscă.“

Apoi se continuă cu ţinerea disertaţiunilor şi anume:

1. Ioan Tuducescu, învĕţător în Lipova, cetesce o disertaţiune a sa întitulată: „Să învĕţăm carte“, care disertaţiune are a se induce în protocolul adunărei generale.

2. Ioan Marcu cetesce o disertaţiune a învĕţătorului Ioan Sîmu din Reciţa montană: „Despre scóla poporală şi învĕţător“, care disertaţiune la fine are următórele 5 tese:

a) scóla poporală, elementară séu primară, ca unicul organ al educaţiunei şi instrucţiunei poporului, nicĭ nu este de ajuns nicĭ nu are destule mijlóce şi destul timp de a da naţiunei cultura recerută pentru tóte clasele societăţii şi pentru trebuinţele poporului român, de aceea este necesitate imperativă, ca în tot protopresbiteratul din diecesa nóstră sĕ se creeze cel puţin câte 3 scóle poporale superiore;

b) în institutele nóstre preparandiale sĕ se propună fiitorilor învĕţătorĭ, ca studiu, şi antropologia şi psichologia în comparaţiune cu frenologia şi economia naţională;

c) prin învĕţătorii rĕu plătiţĭ se corumpe educaţiunea naţională;

d) învĕţătorii se propună în scóla poporală elementele mai esenţialĭ ale economiei naţionale;

e) preoţii ca învĕţătorĭ ai adulţilor sĕ deprindă şi înveţe pre acestia în biserică cu principiile mai cardinale şi practice ale educaţiunei naţionalĭ, după un anumit plan şi o anumită sistemă.

Faţă de acéstă disertaţiune între altele Marcu propune, ca tesele din ea sĕ se ia la desbatere şi adunarea sĕ se pronuncie asupra lor aducênd o decisiune meritorială. Dl preşedinte şi dl Ionaş sunt de părere, ca sĕ se dea unei comisiunĭ speciale, care sĕ o ia la desbatere şi apoi sĕ refereze asupra ei. Propunerea din urmă primindu-se, sĕ alege comisiunea specială în persónele dd.: Tuducescu, Constantinoviciŭ, Nicorescu şi Marcu.

După acésta se cetesce raportul comisiunei esmise pentru censurarea raportului bibliotecarului şi înscrierea de membrii noi, prin care se substern mai multe dechieraţiunĭ de înscrierea membrilor şi se face propunerea, ca pe viitor la protocolul adunării generale, sĕ se tipăréscă şi catalogul cărţilor bibliotecei centrale, ér cărţile nelegate, sĕ se lege, propunere care sĕ şi primesce, luându-se raportul bibliotecarului spre sciinţă şi esprimându-se acestuia mulţămită protocolară.

Urméză apoi raportul comisiunei esmise pentru censurarea raportului presidiului şi a comitetului despre activitatea acestora în 1878/9, prin care se propun următórele mai împortante:

a) Dispositiunile Ven. nostru Sinod eparchial diecesan privitóre la susținerea foiei „Scóla Română“ să se comunice prin comitetul Reuniunei și celoralalte Reuniuni învățătorescĭ din archidiecesă și din diecesa Aradului, recercându-le ca și ele să esopereze asemenea dispositiuni pentru susținerea acestei foi.

b) Presidiul să însărcinéză, ca cu privire la suma ce datoréză Vasilie Nicolescu, să staruéscă a o solvi la timpul seu, éră cu privire la actele Reuniunei nepredate, să purcédă în înțelesul decisului comitetului din anul 1876 și a adunării gen. din 1878, dându-l în judecată în restimp de 30 de ḑile.

c) Să însărcinéză comitetul a face normele pentru ajutorarea membrilor în conformitate cu statutele.

d) După aprobarea statutelor, presidiul să dispună organisarea despărțemintelor Mehadia și Bozoviciŭ.

e) Tot așa comitetul să pregătéscă un regulament pentru afacerile înterne a le Reuniunei.

f) Pentru despărțemêntul Panciova și Biserica-Albă comitetul să ia dispositiunele necesare, că aceste să-și împlinéscă datorințele impuse de statute și de comitetul Reuniunei.

g) Pentru activitatea esemplară a presidiului, să se esprime mulțămită dlui președinte și comitetului Reuniunei. Aceste propuneri s'au primit tóte.

Mai departe comisiunea acésta referéză și în privința edării portretului binemeritatului emerit profesor și director preparandial Alecsandru Gavra, și adunarea decide: a să da pe spesele Reuniunei portretul dlui Alecsandru Gavra și anume cel din provaz cu cadru în 1000 de esemplare, care să se vindă în folosul Reuniunei, avênd comitetul a efeptuí acésta pe calea despărțemintelor în sinul Reuniunei, ér afară de Reuniune să fie rugați toți 3 episcopii gr. or. a recomanda numitul portret învățătorilor și preoților. Apoi la propunerea dlui Constantin Lazar, adunarea decide, ca dl Gavra să fie rugat a dechiera, că numai Reuniunei nóstre dă dreptul de a eda portretul seu. Și după ce se cetesce o telegramă de salutare a esecutorului reg. din Bocșa-montană Arnold Pinkus, fiind timpul înaintat, se încheie ședința.

Şedinţa IV

ţinută la 27 August (8 Septembre) 1879.

După deschiderea şedinţei, comisiunea specială esmisă pentru censurarea proiectului dlui Dr. Ath. Şandor despre îmbinarea ortografiei etimologice cu cea fonetică, raportéză şi propune, ca numitul proiect sĕ se poligrafeze şi sĕ se dea despărţemintelor spre studiare şi referare la presidiu, ér acésta, adunării generale viitóre. — Sĕ primesce.

Comisiunea revĕdĕtóre de socotelile cassei raportéză, că socotelile le-a aflat în ordine şi de acea se află îndemnată a propune, ca cassarului Ioan Oprea sĕ se esprime mulţămită prot. şi sĕ i-se dea absolutor. Totodată subşterne proiectul de buget pre anul 1879/80, care sĕ primesce în suma de 331 fl. În fine face propunerea şi adunarea decide, ca licvidarea începută în privinţa asecurării unui însemnat capital al Reuniunei, ce se află sub titlul de competinţe restante pe la membrii Reuniunei, sĕ se continue şi despre resultat sĕ se raporteze fiitorei adunărĭ generale, ér restanţele neîncassabile, comitetul sĕ le stérgă din evidenţă.

Urméză apoi raportul comissiunei alese pentru censurarea actelor relegate adunării generale, din care estrag următórele propunerĭ mai însemnate:

a) Disertaţiunile din anul trecut succedĕnd, sĕ se primésckă de bune. — Se primesce.

b) În privinţa întroducereii Abcdarului lui Vasilie Petri cu ortografia fonetică, după ce în desbaterea acestui obiect împortant au luat parte Ionaş, Muntén, Tuducescu, Drăgan şi Marcu, se primesce propunerea lui Drăgan, ca de nou sĕ se dea despărţemintelor spre studiare şi referare la comitet, ér acésta adunării generale.

c) În privinţa înfiinţării bibliotecelor în despărţeminte sĕ primesce a se susţiné usul de până aci.

d) În privinţa veduvei Opriţa Mureşan, care a recurs după ajutor, în virtutea dreptuluĭ ce-l are, fiind bărbatul ei membru ordinar, se decide, ca comitetul Reuniunei după ce-şĭ va câ-

ştiga documentele necesare pentru constatarea seräciei vëduvei amintite, sĕ-i voteze un ajutor bănesc din fondul Reuniunei.

Mai departe sĕ aleg de delegaţi ai Reuniunei pentru sinodul eparchial din anul viitor 1880: Antoniu Musteţ, învĕţător în Făget şi Ioane Marcu; de al treile notar al Reuniunei s'a ales: Petru Borcan, învĕţător în Biniş. Locul adunării generale din anul viitor e designat a fi Oraviţa.

În fine sĕ decide a sĕ sterge din evidenţa membrilor membrii repausaţi şi se alege comisiunea pentru autenticarea protocolului, ér preşedintele inchide adunarea generală esprimând mulţămită Episcopului Ioan Popasu, protopopului Atanasiu Ioanoviciŭ, oraşului Făget, judilor cercuali din Lugoş, Făget, Balinţi şi Birchiş, acestora pentru spriginul dat adunării, ér Direcţiunei generale din Viena a societăţii călei ferate pentru favorul de călĕtorie, precum şi óspeţilor cari au onorat adunarea cu presenţa lor.

La acest loc am a observa, că în acéstă ḑi la amĕḑi s'a tinut un banchet, la care au participat 140 de persóne, şi la care s'au purtat mai multe toaste oficióse şi anume: pentru M. Lor, pentru clironomul principe Rudolf, pentru Episcopul Ioan Popasu şi Mandatorulu seŭ Filaret Musta, pentru Reuniune şi preşedintele ei, pentru ministru de culte, pentru protopresbiterul Făgetului şi al Şiriei, pentru judii cercuali amintiţi în acest raport.

Astfel s'a terminat a IX-a adunare generală, despărţindu-se membrii diecesei Caransebeşului de cei din diecesa Aradului, cari au participat la adunare, între strîngeri de mâni colegiale şi asecurări de a se revedé în adunarea din anul viitor, şi plecând toţi cătră casă cu trăsurile puse la dispositiune din partea dlor judi cercuali Podraczky din Făget şi Constantin Lazar din Birchiş.

În fine am a nota, că adunarea acésta a fost fórte cercetată, mai virtos din părţile Făgetului şi ale Mureşului, şi a reeşit peste aşteptare, ceea ce fie ḑis spre lauda acelor părţi.

Ioane Marcu m. p.,
învĕţător şi notarul Reuniunei.

Statutele reuniunei învĕţătorilor români dela scólele confesionale gr.-or. din diecesa Caransebeşului.

I. Titlul, scopul şi mijlócele reuniunei.

§. 1. Reuniunea pórtă numele: „Reuniunea învĕţătorilor rom. dela scólele confesionale gr.-or. din diecesa Caransebeşului.“

§. 2. Reuniunea are de scop asociarea tuturor învĕţătorilor rom. gr.-or. din diecesa Caransebeşului, ca aşa cu puteri unite se pótă conlucra:

a) pentru promovarea culturei generale şi înmulţirea cunoscinţelor sciinţifice, pedagogice şi didactice între membrii participători, şi pentru perfecţionarea şi lăţirea celui mai corespunzĕtor şi practic metod de învĕţĕmênt;

b) pentru înaintarea scólelor şi a culturei poporului în tóte direcţiunile;

c) pentru ameliorarea stării materiale a învĕţătorilor şi a învĕţătórelor;

d) pentru înfiinţarea unui fond, spre ajungerea scopurilor culturale, şi ajutorarea membrilor ordinari, a veduvelor şi a orfanilor lor.

§. 3. Spre ajungerea acestui scop reuniunea

a) va ţiné adunări publice, în cari se vor ţiné disertaţiuni sciinţifice, se vor discuta cestiuni pedagogice şi didactice, şi de acele cari privesc desvoltarea şi perfecţiunea învĕţĕmêntului poporal, şi asupra acestora va aduce decisiuni meritórie;

b) va înfiinţa şi susţiné o bibliotecă centrală, precum şi bibliotecĭ pentru despărţemintele sale;

c) va incassa dela membrii reuniunei tacsele prescrise şi alte venite.

§. 4. Ajutorarea din fondul reuniunei conform §. 2 lit. d) se va face pe basa unor norme separate, elaborate spre acest scop de adunarea generală.

II. Membrii reuniunei, drepturile şi datorinţele lor.

§. 5. Reuniunea se compune din membri *a*) ordinari, *b*) fundatori, *c*) ajutători şi *d*) onorari.

a procura scolarilor mei în anul prim cunoscinţe şi deprinderi, ci numai capabilitatea de a învĕţa.“

Scumpe şi tinere amice, nu eu ḑic, ci s'a ḑis de guri respectabile şi s'a scris de condee acreditate, că mulţi învĕţători pătimesc de mania metodurilor.

Multe din atari sisteme nouĕ sună la ureche minunat de bine şi se presintă pe *hârtie* atât de admirabil, încât îţi vine sĕ-ţi aruncĭ vechia flintă în buruene şi sĕ te înrolezĭ sub noua flamură; dar du-te numai cu atari „novităţi“ în scólă, în clasă, în *praxă*, şi vei vedé îndată: „Hei, lucrul ar fi în adevĕr prea frumos, dacă s'ar puté esecuta aşa, cum ḑice şi scrie colega X, dar — nu merge.

Terenul pedagogiei şi cu deosebire al metodicei adevĕrat că este vast şi se mai póte descoperi încă pe el câte un diamant, carele se ducă „lumină“ în atelierul învĕţătorului; de aceea nu voiŭ a mĕ declara inimic absolut al metodurilor nouĕ. Cuget însă, că este problema tuturor acelora, carĭ se ocupă cu statorirea de „procedurĭ“ nouĕ a le face cât se póte mai simple, dar nu complicate.

Ce póte fi însă mai simplu decât principiul: în ora de cetire sĕ se cetéscă, în ora de scriere sĕ se scrie, în ora pentru învĕţământul întuitiv sĕ se propună acesta cât mai temeinic, etc.

„O, cât de sec, cât de sec!“ aşa aud suspinând pre cei din direcţiunea anumită. În faţa acestor suspine nu pot decât a repeta, că „momentul stimulător“ nicĭ decât nu atêrnă dela manipulaţiunile învĕţătorului (ca se mĕ esprim aşa), ci mai virtos dela modul, *cum* îşĭ esecută el metodul seu. Cum vom vedé mai târḑiŭ, nu eschide nicĭ metodul meu, ca la un cuvênt cetit sĕ se adaugă întrebărĭ, reflecsiunĭ şi alte momente stimulante.

De altmintrea aşa mi-se pare, bune amice, că s'a rĕcit fórte entusiasmul, cu care unii năpădiră în urma nouei scóle, numai pentru că ea le zugrăvise tablourĭ atât de splendide şi amăgitóre. Cunosc o bună parte din acei înfocaţi desertorĭ, carĭ deja s'au reîntors érăşĭ la vechia flamură; am vorbit cu mulţi, carĭ au gata planul de a deserta la vechia scólă şi carĭ numai pentru aceea nu l'au esecutat încă, pentru că nu se pot scăpa cu una cu douĕ de

nouĕle arme (de respectivele Abcdare), un lucru, care mai ales în scólele rurale îşĭ are nevoile sale.

Ba, cunosc şi scóle de acelea, unde directorul a octroit chiar aşa numitul Abcdar-pesce, şi acum trăiesce în dulcea ilusiune, că învĕţătorul seu elementar sĕ şi nevoiesce a tracta cum se cade metodul respectiv; pe când acesta ignoréză cu totul drăguţele de cuvinte normale şi urméză fără scrupulĭ metodul fonetic; ér bunul seu director, satisfăcut de resultatele obţinute, îşĭ frécă mulţămit mânile esclamând: „Ce minunat este metodul cu Abcdarul-pesce!“

Mi-a căḑut în adevĕr fórte bine la inimă, când am găsit ḑilele acestea în autorul unei scrierĭ pedagogice voluminóse şi prea remarcabile*) un soţ de principii, un spirit de acord cu vederile mele, în ce privesce prima învĕţare a cetirei. Autorul respectiv, pedagog fórte cetit şi ager, combate cu óre care zel — şi ḑeu! nu orbesce, ci cu argumente grele — sistemul cuvintelor normale, şi demonstră cu agerime şi resoluţiune, că metodul cel mai conform naturei şi prin urmare şi cel mai fructuos este singur metodul scripto-legic, (aplice-se el orĭ în ce formă, fie învĕţând âncâiŭ numai literile de scrisóre, şi apoi cele de tipar, orĭ scrisóre şi tipar deodată — tot atâta).

Când însă la un pom crescut ca din apă îi cad în timp scurt atâtea frunze şi i-se uscă atâtea ramurĭ, aş puté afirma (ca se nu ḑic: profeţi), că nu va duce-o prea departe. De altmintrea, nouĕle ediţiunĭ ale Abcdarelor-pesce şi a altor Abcdare de sistemul acesta, în asemĕnare cu ediţiunile de mai înainte, s'au înbogăţit — spre bucuria mea — cu atâta material de lectură (simţind de bună sémă necesitatea) şi s'au acomodat sistemului fonetic într'o mĕsură, încât mai lipsesce a lăpĕda încă aşa numitele cuvinte normale, pentru ca cărţile acestea se aparţină cu totului tot — vechiei şi bunei scóle a metodului fonetic.

Fie însă orĭ şi cum, eu unul nu pot înţelege şi cuprinde cu mintea mea cea simplă darul şi imensa bunătate a acestui metod

*) L. Schindler, Theoretisch-practisches Handbuch für den ersten Schulunterricht. 2 Bände, Leipzig, Fr. Brandstetter. 10 Mark.

complicat, şi cu tóte că unul din comentarele la învĕţământul combinat de vorbire, desenare, scriere şi cetire numai nu mi-a băgat acésta în ochĭ, avênd scris negru pe alb, că noul metod numĕră *cinci-spre-ḑece* avantage faţă de celelalte metoduri — — eu unul nu mĕ pot convinge despre acésta. O, necredinciosul de mine! Ce o sĕ fac? Voiŭ remâné la mai simplu, la vechia mea scólă, unde de-asupra uşei stă scris: „*Nu multe, ci numai una deodată!*

Noua scólă împută metodului fonetic între altele, că copii nu învaţă a şi înţelege ce cetesc. Împutarea este fără temeiŭ. Fiecare metod de cetire are un „*punct mort,*“ unde înţelegerea celor cetite séu de cetit nu este prin putinţă: este timpul, când copilul întimpină destule greutăţĭ şi numai a ceti cuvêntul séu propoşiţiunea cutare. Copilul are a se lupta încă cu mehanismul cetirei şi nu se póte gândi şi la înţelesul cuvêntului. Acest period nu-l póte ocoli nicĭ metodul-pesce. Séu apoi se *amăgesce* însuşĭ. Făcênd adecă pre copii a ceti o propoşiţiune séu naraţiune de atâtea orĭ, până o sciŭ de rost, atuncĭ da, se va puté ḑice, că pricep cele învĕţate. Alta este însă a înţelege cele cetite, şi acésta nu o póte scóte nicĭ un metod la cale, până nu a învins odată cu „punctul mort.“ Chiar şi când copilul a reuşit a ceti mehanice *încet*, dar corect, nicĭ atuncĭ nu se póte ḑice, ca înţelege cele cetite. Sĕ ne dăm numai bine séma — lăsând la o parte tótă cochetarea cu un metod séu altul — ce va se ḑică a ceti cuvinte monosilabe ca „*Bein, Frosch, Stern, sprich, Strumpf*“ etc, tăcênd cu totul de cuvintele polisilabe cum sunt: *Pflaster, Mittagsbrod, Blumensträusschen* etc.“ La cuvêntul „*Strumpf*“ d. e. copilul trebue sĕ cunóscă îndată tóte 7 literile din el şi ordinea lor şi sĕ telegrafeze iute musculilor limbisticĭ, pentru ca ei sĕ esecute momentan tóte mişcările şi posiţiunile, prin carĭ nu numai sĕ produc sonurile singuratice, ci sĕ şi îmbină în ordinea cutare. Omul întreg este pus în acţiune la cetirea unui singur cuvênt ca acesta.

Numai sosind odată timpul, când ochiul singur are lucrul principal la cetire, numai *atuncĭ* micul spirit găsesce timp, de a cuprinde, mai iute séu mai încet, şi „sensul“ cuvêntului cetit.

Mai marĭ sunt pretensiunile, când micul lector este chiemat a ceti propoşiţiunĭ întregĭ şi cetindu-le a le şi înţelege. Sĕ ne ţinem şi aicĭ de un esemplu, nu numai de o simplă podóbă pedagogică. Copilul sĕ cetéscă şi sĕ înţelégă îndată propoşiţiunea: „*In dem Bache schwamm ein Fisch recht munter und lustig hin und her.*“

Mĕ prind orĭ pe ce, că copilul, pe cât timp va fi necesitat a-şĭ întórce atenţiunea asupra modului de cetire a cuvintelor singuratice, la cuvêntul al treile (*Bach*) va fi uitat deja pre cel de întâiŭ (*Im*). Ce va fi însă, când scolarul va fi ajuns în pace la cuvêntul al trei-spre-ḑecelea? Da, dacă scolarul va ceti acéstă propoşiţiune de 20 de orĭ, încât în urmă sĕ fie în stare a o recita fără carte, atuncĭ da, nu va lipsi nicĭ înţelegerea.

Dar dovedesce acésta óre, că scolarul, urmând sistemul cuvintelor normale, înţelege, caută sĕ înţelégă tot ce a cetit?

Neasemênat mai marĭ sunt însă pretensiunile, când micul lector este ţinut a ceti şi înţelege o piesa întrégă, dóră o istorióră, fără sĕ scie, dacă în acea piesă este vorba de un ţînc séu de un asin.

N'avem ce face, la cetire ca şi la învĕţarea orĭ cărei arte şi orĭ cărei meserii, nu putem scăpa de un „mehanism“ óre care. Spune numai, scumpe amice din scóla cuvintelor normale: aşa e, că nicĭ tu nu scapĭ de el, de cum-va voiescĭ a merge înainte?

Când însă copilul a trecut odată preste acel „punct mort“, cu alte cuvinte, când cetirea mehanică nu îi mai face greutăţĭ remarcabile, atuncĭ înţelegerea celor cetite urméză ca şi de sine. Cuprinsul unui Abcdar (propoşiţiunĭ şi istorióre) este construit aşa de simplu, încât copii l'ar înţelege îndată ce li-s'ar preda cu gura. Ajunşĭ copii odată acolo, ca se pótă ceti, de sine şi fără poticnirĭ considerabile, acele propoşiţiunĭ şi istorióre, nu va lipsi nici înţelegerea. Prin acésta nu voiŭ a ḑice, că orĭ ce ajutor, orĭ ce esplicare şi lămurire ar fi de prisos. Nu! În punctul acesta caută sĕ facem necurmat pre „tălmăcitorul“ scolarilor nostri. Prin cele ḑise am voit numai a respinge împutarea, ca şi cum vechia scólă ar ţinti numai la cetirea mehanică, nu şi la cea logică.

Pentru a însufla mehanismului menţionat óre care viéţă şi a prepara cât se póte înţelegerea celor cetite, mĕ servesc de mijlocul, de a ceti copiilor mai întâiŭ *eu* bucată respectivă. Prin acésta copii primesc o idee despre cele de cetit, ceea ce ne ajută a economisa.“

Bârsanu.

„Mulţĭ sunt chiemaţĭ, puţinĭ aleşĭ.“

„Cine are urechĭ de auḑit sĕ audă!“

Disputând cu un coleg-învĕţător (?) despre metodul vechiŭ şi metodul nou al învĕţământului în scóla poporală, colegul meu afirmă, că a fost cu mult mai corespunḑĕtor metodul vechiŭ şi că cel nou d-sa îl consideră drept jucăreie copilărésca. Reflecsiunile, ce am făcut colegului meu — mai amplificându-le, voiesc a le supune atenţiunei tuturor confraţilor învĕţătorĭ, cugetând a face óre-care serviţ cu ele instrucţiunei nóstre. Écă-le dar!

Toţĭ am trebuit sĕ trecem prin o scólă elementară, fie în oraş séu în vre-o comună, şi astăḑĭ cugetându-ne la timpul petrecut pe băncile acelei scóle, puţinĭ vom fi, carĭ sĕ nu recunóscem, cum-că atuncĭ învĕţarea a fost mai mult un chin, o tortură atât pentru instructorĭ, cât şi pentru învĕţăcei. Şi cum-că astăḑĭ mai sunt încă ast-fel de casurĭ — deşi rarĭ — nime nu va nega. Causa acestei fapte triste, pre lângă altele, zace în modul defectuos şi nenatural al instruirei. Sĕ nu uităm procedura „silabisării“, memorisarea fără pricepere a tablei de înmulţire, sĕ le asemĕnăm acestea cu „scriptologia“, cu computul desvoltat după individualităţile numerilor.....şi trebue sĕ ne convingem, cum-că procedura din urmă e mai uşóră şi învĕţarea mai fructuósă. Astăḑĭ acel învĕţător, carele s'ar întórce la procedura vechie, ar comite în contra sa şi a discipulilor sei o culpă gravă şi neiertată. Sunt mulţĭ aceia, carĭ ḑic, că scóla elementară din trecut li-a fost ca şi o cătuşă, şi totuşĭ din ei s'au făcut ómenĭ aşa şi aşa de marĭ; dar astăḑĭ veḑĭ că instrucţiunea e numai o jucăreie copilărésca şi prin urmare nu plătesce un pĕtac. Neadevĕrul acestei acuse nu trebue dovedit înaintea ómenilor de specialitate,

precum nicĭ aceea că metodurile celea nouĕ de propunere, ca e-flucs al psichologiei, sunt mai corespundĕtóre desvoltării şi mai naturale.

Învĕţătorul trebue sĕ se nisuéscă pururea a înlesni învĕţăceilor sei învĕţarea; însă trebue sĕ fie cu mare băgare de sémă, ca sĕ nu devină tot lucrul întru adevĕr „o jucăreie“, pentru că învĕţarea e o lucrare — şi încă seriósă; ér că discipulii învaţă ceva în genere, abia e mai ponderos decât că ei se îndatinéză la ocupaţiunĭ serióse, pre carĭ le iubesc şi deprind cu plăcere.

A învĕţa aşa ḑicênd „jucându-se“, mulţĭ esplică acésta în înţeles sinistru şi atuncĭ e drept, că nu are nicĭ o însemnătate pedagogică, pentru că la orĭ ce instrucţiune, dacă e sĕ se numéscă b u n ă, se recer douĕ condiţiunĭ esenţiale, adecă desceptarea a t e n ţ i u n e i şi a i n t e r e s u l u i. Va fi bine, sĕ esaminăm puţin aceste douĕ pretensiunĭ din punctul de vedere al psichologiei.

Interesul nostru se póte descepta numai prin o idee, carea deşi nu ne este cu totul necunoscută, însă totuşĭ cuprinde şi óre carĭ momente nóuă. Aşa d. e. laicul, care nu se pricepe de loc la maşine, vĕḑênd una nouă, se va uita la ea cu nepăsare. Causa e, că lui acest lucru îi este necunoscut; dară nicĭ maşinistul nu o va privi cu mai multă atenţiunĕ, dacă el a vĕḑut mai de multe orĭ maşine asemenea aceleia. Însă de loc ce el află la ea ceva nou, stă, esaminéză materia ei, construcţia, influinţa, efectul ş. c. l. şi în fine pricepêndu-o deplin, simţesce óre care îndestulire, bucurându-se de resultatul privirei sale.

Lipsind cine-va dintre ai sei un timp óre-care, ce bucurie mare simţesce în momentele revederii! Un simţ egal acestuia se nasce în prunc, dacă prin influinţa simţimêntului se reproduce o idee a lui. Cât se bucură el primăvara de prima rûndunică, orĭ de primul cocostîrc ş. c. l. pentru că la vederea lor se reproduce în el ideea primăverei şi cu ea plăcerile împreunate cu acest anotimp. O astfel de reproducţiune aşa dară este împreunată cu simţul plăcerii. Decĭ dacă la înstrucţiune procedem dela celea cunoscute, atuncĭ desceptăm în copil simţimêntul plăcerii şi prin acésta preparăm basa învĕţării.

Putem dară constata, că învĕţarea nu este o jucăreie — aşa cum o înţeleg unii, pentru că, din celea cunoscute până acum, învĕţătorul numai aşa póte procede corect, dacă a studiat bine cercul de idei al discipulilor sei, acésta însă pretinde o atenţiune şi observaţiune cât mai mare. Mai tare ne vom convinge despre acésta greutate, dacă ne vom întreba: care idee a pruncului se o luăm ca punct de mânecare? Aşa d. e. pruncul cunósce multe animale, pr. pisica, cocoşul, cânele. Vrênd acum a-i arĕta leul, abună sémă că nu vom lua ca punct de purcedere nicĭ cocoşul şi nicĭ cânele, ci vom lua mîţa.

Dară învĕţarea rațională nu e „jucăreie“ nicĭ în privinţa *pruncului*, căcĭ basată pe desvoltarea minţii, învĕţarea necontenit ia în consideraţiune tótă activitatea pruncului, construirea tuturor ideelor, deducerea conceptelor ..... şi nimenea nu va ḑice, că acestea sunt „jucărei.“

Aşa dară e evident, că învĕţarea este un lucru serios, cu tóte că nu e neplăcut, ci din contră este împreunat cu simţul plăcerii.

Astfel pruncul în decursul anilor de scólă nu numai că învaţă mai mult din plăcere, dar încă practisând singur metodul învĕţămêntului raţional, cu timpul se cualifică pentru a-şĭ fi singur învĕţătorul seu propriu. În acésta apoi zace următórea lui cualificaţiune de sine, a progresării sale proprie — şi un don mai preţios decât acesta, nice că póte pruncul duce cu sine din scólă în viéţa practică. După esperienţele nóstre putem ḑice, că dintre adulţĭ, cei mai mulţĭ pentru aceea nu înaintéză în cunoscinţe, pentru că nu sciu sĕ înveţe, dar nu pentru că nu ar avé voie spre acésta.

Şi óre jocul *organisat*, nu este el pentru copil o ocupaţiune seriósă? La acésta întrebare ne-ar puté respunde mai bine grădinele pentru copii, — firesce carĭ sunt bine conduse. — Numai aceea trebue sĕ ne fie tot deauna înaintea ochilor, că adecă *pruncul tot deauna trebue sĕ înveţe cu consciinţă de sine*. Multĭ dintre învĕţătorĭ ţin de corectă procederea, dacă iau de punct al mânecării un ce cunoscut; apoi înşiră lângă acela inductive idei mai nouĕ şi în fine conduc pre discipulĭ la un re-

sultat, dar așa, încât singurĭ ei sunt surprinsĭ de resultatul dobêndit. Acésta procedere nu e corectă, căcĭ atunci atenţiunea și activitatea de sine a pruncului numai cu mare greutate și cu instrumente măestrite pot fi ţinute în desceptare.

Învĕţarea ca jucăreie nu merită dar despreţuirea, cu care o atacă mulţĭ; numai se recere, ca învĕţătorul sĕ o pricépă bine și sĕ o aplice raţional, și atuncĭ fie sigur orĭ și cine, că resultatul în tot casul va fi mulţămitor.

Șomcuta mare, 24 August 1879.

E. P. Săpîianul,
învĕţ. primar.

Ceva din „Néptanitok lapja“ despre limba magiară.

I.

Sunt 12 anĭ, decând apare o foie pedagogică ministerială numită „Fóia învĕţătorilor poporalĭ“ séu „Néptanitok lapja“, carea la început se publica în tóte limbele din Ungaria și se trimitea gratis la tóte scólele, carea însă acum se publică numai în limba magiară.

Cetesc și eu fóia acésta, de și nu sunt destul de vĕrsat în limba magiară. De când o cetesc, vĕdui în ea articli demnĭ de tótă atenţiunea, vĕdui mulţĭ articli relativĭ chiar la noi Românii. Așa d. e. în nrul 21 din 15 Novembre 1876 apăruse un articlu de un Wolfshorndl János, întitulat: „Miként lehet a magyar nyelvet nem magyar ajkú iskolában a legiskeresebben tanitani?“ séu: „Cum se póte propune limba magiară mai cu succes în scólele nemagiare?“

Dl Wolfshorndl János îșĭ începe articlul, espunênd motivele, pentru carĭ e de a sĕ propune limba magiară în scólele nemagiare. Motivul prim îl pune în laconicul: „Azért tanitassék magyar nyelv, hogy a tanulok tanuljanak meg magyarul beszélni.“ (De aceea sĕ se propună limba magiara, ca scolarii sĕ învețe a vorbi unguresce). Apoi ḑice: Da, acesta e primul motiv, motiv practic; căcĭ trăind aci în patria magiară, de bună sémă e necesitate pentru fie-care de limba magiară. Învĕţarea limbei magiare, ḑice acel articol, pre lângă scopul practic, maĭ are și altul mai ponderos, și

BIBLIOTECA CENTRALA
A REGIUNII BANAT